CÜNEYT ARCAYÜREK

açıklıyor -7

DEMOKRASİNİN SONBAHARI 1977-1978

2. BASIM

LGİ YAYINEVİ

BİLGİ YAYINLARI / BİLGİ DİZİSİ : 33
CÜNEYT ARCAYÜREK AÇIKLIYOR : 7

Birinci Basım
Kasım 1985

İkinci Basım
Nisan 1987

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46/A
Telf: 31 81 22 - 31 16 65
Yenişehir-Ankara

Babıâli Cad. 19/2
Telf: 5 22 52 01
Cağaloğlu - İstanbul

CÜNEYT ARCAYÜREK

Demokrasinin Sonbaharı

1978 - 1979

BİLGİ YAYINEVİ

kapak : fahri karagözoğlu

Cüneyt Arcayürek açıklıyor dizisinin yayın hakkı, yapılan özel anlaşma gereğince Bilgi Yayınevi'ne aittir. Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin hiçbiri kaynakları gösterilmeden alınamaz.

Kurtuluş Ofset Basımevi - 1987 Ankara

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

YA ZAFER YA HİÇ

İki İnsan 13
Geriye Sayış 17
Değişik Yöntemler 24
«Kader» Kimi Zaman Ağlarını Nasıl Örer? 26
Kuşkulu Belirtiler 29
CHP Hükümet Olmalıydı 30
Dışardaki El İçerdeki Tokat 31
İyi Ki Bu Sözleri Carter Söyledi, Yoksa Demirel'e Övgü Diye...! 34
Şu Konuyu Da Açıklığa Kavuşturmasak 38
Fakat Bir Tarihte 41

İKİNCİ BÖLÜM

BİR ADAM, BİR ÖYKÜ

NATO, Ambargo, Yunanistan ve Biz 45
İki Görüşme 46
Bildirilen «Görüş» 51
Bir Savaşım Adamı 55
Kös Dinleyenlere «Bir Mektup» Daha 59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UMUTLAR VE UMUTSUZLUKLAR

«Siyasal Maç» 65
Düello 76
Memleket Nasıl Kurtulur? Bir Belge 79
Çark Dönmeye Başlıyor 84
TV'de Söyleyemediklerim 85

Mal Belli 89
Mektup 96
Mektuba Yanıt 98
Liste 100
Suikast 103
Yokuşun İnişi 109
Malum İsteklerle Söylentiler 116
Eski Hamam Eski Tas 123
CHP'den Bir Atak Daha 128

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BUYRUN: İKİNCİ MC'YE

Bir Yapabilselerdi 143
Bir Liste Daha 150
Çatı Nasıl Çatlad:? 151
Renkli Anılar 157
Ordunun Tepesindeki Çatışma 167
Tartışmanın Belgeleri 173
Tarihsel Yazgı 179
Bir Açıklama İsteme ve Ardından Gelenler 185

BEŞİNCİ BÖLÜM

MC'DEN KURTULMAK

Zamlar...Enflasyon...Anarşi.... 199
AP'deki Yangın 208
Hükümet Mi, Demirel Mi? 213
Bu Nasıl Hükümet? 222
AP'de Çözülme Başladı 228
Hapishaneden Bir Ses 237
Otel Motel Serüvenleri 239
Tadsınamaz Bir Tanık: Oğuz Atalay (11'ler «Hareketinin» İçyüzünü Anlatıyor) 247
'Kahve Olayının' Getirdikleri 259
Bir Dokun Bin... 263
Olaya Bir De Çankaya'nın Nasıl Baktığını Görelim 264
Düşüş 267
Onergenin İçeriği 270
Sondan Bir Önceki Gün 274

CHP'nin Aceleciliği 277
Sen Öyle Bil! 280
Ecevit'in 'Ozel Basına' Özel Açıklamaları 282
Çaylı Çarşamba Toplantıları 284
Siyaset Yaşamımızdan İnsan Manzaraları 293
Düştü 296
Kamuoyu Değerlendirmesi 297

ALTINCI BÖLÜM

KONTRGERİLLA NEYDİ, NE DEĞİLDİ

Yeni Yıla Yeni Hükümetle! 301
Biz Demedik Ama 305
Korutürk'le Kapışma 307
Korutürk'ün Özel Değerlendirmesi 310
Darbe 312
229 = 229 316
Önce Ambargo Mu, Kıbrıs Mı? 319
«America I Love You» 325
Timsahın Gözyaşları 331
Polis Romanı Gibi «Sorun» 349
Savaşım 352
Yanıt 354
Bitmeyen Tartışma 366
Ciddi İki Tanık 371

YEDİNCİ BÖLÜM

BİR KAVRAMIN GETİRDİKLERİ

Dışa Açılış 375
Ecevit'in İstemediği 'Gölge' 380
Terse Düşüş 383
Affetmemek 385
Gider Mi, Gitmez Mi? 391
Ecevit'in IMF'ye Bakışı 394
Demirel: Ecevit'in Keli Göründü 398
İlişkileri Tümüyle Koparacağız 400
Kaygının Başlangıcı 401
Ecevit: «Eğer Demokrasinin Yaşaması İsteniyorsa!»
(Çaylı Toplantı) 403

«Kiminle Uğraşacağız: Sağla Mı, Solla Mı?» 408
Kamp Nasıl Değişir? 409
Özaydınlı İle 'Çaylı Toplantı' 410
Evren'in Yayımını İstemediği Sözler 413
Ecevit'in Üzerinde Durduğu Ziyaret 415
Gazete Başlıklarında Ecevit'in Anarşi İle İlgili Sözlerine Toplu Bakış 418

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ANARŞİ: BİR BELA Kİ!

Kahrolası 431
Ve 432
Başı Elleri Arasındaki Kent 433
İki Raporlu Kent 439
1978'de Çankaya Köşkünün Anarşi Değerlendirmesi - Kimi Görüşmeler 441
MİT'in Köşke İlettikleri 443
Çalkantılı Günler 448
Korutürk'ün Bulduğu Çare 452
Anarşi Ön Planda 455
Vermeyince Mabut 459
Bir Başka Çaylı Toplantı 460
Bürokrasi Yakınmaları 462
Bir Sorun: Doğu 463
2 - 1 = 1 466
Yankılar 468
Bir ABD Raporu: ABD, Türkiye'deki Üslerden Vazgeçemez! 472
Patlıcan 482
Ambargonun Kalkmasından Sonra Bir Değerlendirme Belgesi 486

DOKUZUNCU BÖLÜM

DEMOKRASİNİN SONBAHARI

İnişin Belirtileri 491
İnişin Hızlanışı 497
Ecevit Karşısındaki Cepheyi Genişletiyor 502

Ecevit Açıklamalar Ve Savunu Yapıyor (Bir Önemli Çaylı Toplantı) 505
Bolivar Iki Kişiyi Çekemez 512
Buluşma 515
İki Anlatım 516
Tılsımlı Formül Yeniden Sahnede 520
«Mertliğin Böylesine Niyetim Yok» (Ecevit'le Özel Çaylı Toplantı) 523
Demeç Öncesi Evren'le Özel Görüşme 527
Kabinede Uyum 531
Yalnız Adam 533
Manzara 535
I Am Ashamed 539
Gider Mi, Gitmez Mi Derken 541
Büyük Facia 542
Zamanında Mı Değil Mi? 544
Millet Meclisinde Birinci Sahne «Tutanaklardan» 546
Millet Meclisinde İkinci Sahne «Tutanaklardan: 1 Yılda 800 Ölü» 549
Millet Meclisinde Üçüncü Sahne «Tutanaklardan: Muhalefete Göre, Bir Yılda Ölü Sayısı 1141» 554
Millet Meclisinde Dördüncü Sahne «Tutanaklardan: Türkiye'de Bu Ortam Bir Günde Oluşmadı» 557
Ve 429 Gün Sonra 560
7'Den 8'e 563

BİRİNCİ BÖLÜM

YA ZAFER YA HİÇ

1

İKİ İNSAN

6 Haziran 1977 Pazartesi günü sabahın ilk saatlerinde CHP önderi Bülent Ecevit, parti genel merkezinin balkonunda göründüğü zaman sokağı dolduran binlerce insan dalgalandı.

Alkışlar, çığlıklar, davul sesleri çevreyi bir kez daha sardı.

Sevinci, başarıyı, siyasal yeni bir gücü simgeleyen bu gösteriler sokaktan taştı, başkentin caddelerine doğru aktı gitti.

Ecevit zafer tacını elinde tutan bir komutan gibiydi. Ayaklarının altında kımıldanan, şarkı söyleyip adını haykıran kalabalığa doğru ellerini uzattı.

Haykırışlar durdu.

Ecevit,

«Şimdiden 222 milletvekili kazandığımız belli olmuştur. Tek başına iktidar olmak için sadece 4 üyelik kalmıştır. Sanıyorum bu öğleye doğru o sonuç da alınacaktır» dedi.

Kalabalık patladı. O dakikaya dek söylenen şarkılar, vurulan davullar, atılan sloganlar birdenbire daha bir boyutlandı. Güneşin ilk ışıklarıyla birlikte, «İktidar, İktidar!» bağırışları gökyüzüne doğru yükseliyordu. Tanıdık tanımadık herkes biribiriyle kucaklaşıp öpüşüyordu. Kimi gruplar çevrelerinde hangi aracı bulursa biniyor, hızla kentin büyük caddelerine, belirli kesimlere doğru yola çıkıyordu. CHP'nin tek başına iktidara geldiğini müjdelemek için kamyonlara, otobüslere, özel arabalara binenler coşku içinde kente dağılıyordu.

Demokratik seçimlerin yapıldığı 1950'den bu yana ilk kez Cumhuriyet Halk Partisi halkoyuyla tek başına iktidara geliyordu!

İlk kez solda bir parti genel seçim kazanıyordu!

Ecevit, tek başına iktidara geldiklerini basına ve so-

kağa açıkladığı sırada saat 05.30'du. 5 Haziran genel seçimleri olaysız geçmiş, sandıklar on iki saat önce kapanmıştı.

Her partide olduğu gibi, CHP'de de sandıkların açılıp sayıma geçilmesiyle birlikte seçim sonuçları büyük titizlikle izlenmeye başlamıştı. Kamuoyunda CHP'nin 5 Haziran seçimlerini önde bitireceği yargısı elbette vardı. Fakat bu seçimde CHP'nin tek başına iktidara gelip gelmeyeceği üzerinde çeşitli varsayımlar öne sürülüyordu.

Oysa, Bülent Ecevit aylardır CHP'nin tek başına iktidara gelecek gücü kazandığını vurguluyordu.

Sabaha karşı saat 04.00'te CHP'de yapılan değerlendirmeler şu sonuca varmıştı:

CHP 222, AP 173, MSP 26, MHP 9, DP 1, CGP 1 milletvekili çıkarıyordu.

450 milletvekilliğinden 437'sinin dağılımı bu tabloda yer alıyordu.

CHP Genel Sekreter Yardımcısı Ali Topuz, parti genel merkezi önünden kalabalığa bu sonuçları bildirmiş, «13 milletvekilliğinin durumu henüz belirlenemedi, ancak yarıdan fazlasında CHP önde» demişti.

Bu hesaba göre, CHP tek başına iktidara gelmesi için gerekli olan 226'yı aşıyordu.

Sokaktaki kalabalık, bu açıklamadan sonra Bülent Ecevit'i görmek istemiş, CHP önderi de görkemli gösteriler yapan kalabalığa tek başına iktidara gelmek üzere olduklarını müjdeleyen, hatta «Öğleye doğru tek başına iktidarı kesinleştirecek son sonuçların alınacağını» bildiren heyecanlı konuşmasını yapmıştı.

5 Haziran 1977 genel seçimlerine sağ partilerle kurduğu bir karma hükümetle giden AP önderi Süleyman Demirel, evindeydi.

Adalet Partisi genel merkezinde saat 17.00'den sonra görülen heyecan giderek yitiyordu. Sandıklar kapandıktan sonra AP merkezine ulaşan bilgiler umut vericiydi. Parti genel merkezi önünde toplananlara alınan ilk bilgiler ardı ardına veriliyordu. Orada da heyecan, gösteri, alkış vardı, AP'liler de partinin tek başına iktidara gelmekte olduğuna inanıyorlardı.

Parti, beklenilenin üstünde oy toplamayı başarmış görünüyordu. Eğer bu bilgiler sürekliliğini yitirmezse AP, 1969'dan sonra üçüncü kez tek başına iktidar olabilirdi.

Ne var ki gecenin ilerleyen saatlerinde, 23.30'a doğru o dakikaya dek illerden gelen olumlu haberlerin dozunda düşme başladı. AP oyları geriliyordu. Milletvekili sayısında yükselme olacağı yerde, sayı giderek aşağılara düşmeye başlamıştı.

CHP merkezinde coşku büyüyor, AP merkezinde karamsarlığa yönelen yargılar beliriyordu.

Gece yarısından sonra AP önde gidenleri, seçimi yitirdiklerine inanmaya başladılar. Partinin tek başına iktidara gelme olasılığı siliniyordu. Hatta, milletvekili sayısında CHP'yi geride bırakma şansı bile çıkmazdaydı. AP, 1973 seçimlerinde olduğu gibi, parlamentonun ikinci büyük partisiydi artık.

AP genel merkezinden sokağa açılan hoparlördeki ses, ilk başlardaki inancını yitirdi. Milletvekili sayısında gerileme oldukça parti binası önündeki partililere, sempatizanlara yapılan duyurular da giderek seyrekleşti. Sabahın ilk saatlerinde AP genel merkezi yeni anonslar yapmıyordu.

Fakat inancını yitirmeyen bir kişi vardı.

Güniz Sokaktaki evinde AP önderi Süleyman Demirel, parti genel merkezine ve doğrudan kendine gelen bilgileri değerlendiriyor, «Zaferin henüz AP lehine soluk [illegible]dığına» inanıyordu.

Bir parti önderine seçimleri yitirdiğini söylemenin zorluğunu çekenler, yalnızca aldıkları sayıları aktarmakla yetiniyor, ama şu kısa yanıtla karşılaşıyorlardı:

«Köyleri bekleyelim, köyleri... Asıl oy oradan gelecek» diyordu Demirel hemen herkese.

Umudu, 1950'den beri eski Demokrat Partiyi, kapatılan bu partinin 1960'tan sonra sürgiti olan AP'yi köylü seçmenlerin yalnız bırakmayacağına dayanıyordu. İl ve ilçe merkezlerinden alınan sonuçların köylerden akıp gelecek kitle oylarla bir anda terse döneceğine inanıyordu.

AP önde gidenleri genel merkezden gece yarısından sonra ayrılmaya başlayacaklar, fakat Demirel evindeki telefonun başında sabahın ilk saatlerine değin oturacaktı.

Seçim sonuçlarını ters yüz edecek kırsal alan oylarını bekleyerek...

Her ikisi de,
iktidara geleceklerine inanıyorlardı.

İktidara nasıl geleceklerini saptayan hesaplar birbirinden ayrımlıydı.

Bu hesaplar her iki parti için değişik öğeleri kapsıyordu, ama sonuçta her iki parti de iktidara geleceğine kesin gözle bakıyordu.

Her iki parti de «tek başına iktidar umudunu», 1977'ye değin bu kadar güçlü duymamıştı.

12 Mart 1971 ara rejiminden sonra Türkiye'de karma hükümetler dönemi bir kez daha açıldı. CHP, 1973 genel seçimlerinden güçlenerek çıktı. Bu seçim hiçbir partiyi tek başına iktidara getirmemişti. Uzun süren araştırmalardan sonra CHP ile MSP karma hükümeti kuruldu. CHP önderi Bülent Ecevit'in başkanlığında oluşan bu hükümet, 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirdi. Karma hükümet ortakları arasında —özellikle Necmettin Erbakan'ın kimi davranışları nedeniyle— başgösteren anlaşmazlıklardan sonra Ecevit hükümeti dağıldı.

Bu arada Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk talihsiz bir girişimde bulundu. Hiçbir partinin desteklemeyeceğini açıkça söylemesine karşın, benzerine ara rejimlerde rastlanan bir hükümetin kurulmasına önayak oldu. Kontenjan senatörü Prof. Sadi Irmak'ın başkanlığında kurulan hükümet. Millet Meclisinde ancak 23 güvenoyu aldı. Parlamentonun tümü karşısındaydı.

Korutürk demokratik geleneklere döndü.

Hükümet kurma görevini bu kez parlamentoda ikinci parti durumunda olan Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel'e verdi.

Demirel, Millet Meclisinde yer alan CHP dışındaki bütün sağ partileri bir araya getirdi. «Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti» diye adlandırılan Demirel'in karma hükümetinde AP dışında, MSP, MHP, CGP gibi partiler yer aldı.

Birinci MC Hükümeti, Türkiye'yi iki buçuk yıla yakın süre yönetti.

1977 yılına geldiğimizde bu hükümet de tükenmişti.

2

GERİYE SAYIŞ

6 Haziran Pazartesi günü saatler ilerledikçe CHP genel merkezinde bir kaygı egemen olmaya başladı. Parti önde gidenlerinin seçim uzmanlarıyla yaptıkları hesaplara göre, CHP Millet Meclisinde 222 sandalyeyi garantilemişti. 450 milletvekilliğinin 437'sinin dağılımı aşağı yukarı belli olmuştu. Geriye kalan 13 milletvekilinin durumu araştırılıyordu. CHP önde gidenlerine göre, 13 milletvekilinin yarısından fazlasını —en azından 6'sını— CHP kazanacaktı. Bu hesap, CHP'nin 228 milletvekili ile tek başına iktidara gelmesi için yeterliydi.

Ne var ki, öğleye doğru illerden alınan bilgiler, 13 milletvekilinin yarısını CHP'nin kazandığını bildirmediği gibi, daha başka bir «olumsuz haberi» yansıtıyordu:

Milletvekili sayısında gerileme başlamıştı. Oy ayrımı ilerleyip ilçelerden köylere doğru yeni oy sayıları geldikçe 222'nin giderek aşağılara kaydığı gözleniyordu.

Yapılan hesaplardan sonra CHP önderinin açıkladığı 'tek başına iktidar' olanağı yitip gidiyordu.

Bu geri saymaya karşın CHP, ülkenin en güçlü partisi olduğunu kanıtladı.

Bütün bir gün CHP'nin ve öteki partilerin aldığı milletvekili sayısı üzerinde tartışmalar yapıldı durdu. O gün henüz hangi partinin kesinkes kaç milletvekili aldığı belli olmadı.

Fakat CHP önderi Ecevit, öğleye doğru «vaziyeti» gördü. Parti tek başına iktidara gelemeyecekti. Basın da aynı yargıyı öne sürüyordu. Ne var ki CHP, Millet Meclisinde birinci büyük parti hüviyetini alınca seçim sonrası hükümet sorununda bir numaralı söz sahibi oluyordu.

Ecevit'e yöneltilen sorular artık, bir karma hükümetle ilgiliydi.

Hangi partiyle bir karma hükümet kuracağı yolundaki soruları askıda bırakıyor, «sonuçlar henüz alınmadığı için bu konudaki eğilimi göstermeye yanaşmıyordu». Fakat ileride gelecek günlerin olaylarına bir ipucu veriyor, «Türkiye'nin sorunlarını koalisyon hükümetlerinin çözemeyeceği anlaşıldı» diyordu. Verdiği demeçlerde satır aralarına sıkışan bu cümlenin hangi anlama geldiği —elbette— o sırada gözlerden kaçıyordu. Ecevit, tek başına iktidara gelemeyeceğini görmüştü, ama Millet Meclisinde en çok sandalyeye sahip parti önderi olarak bir karma hükümetin başına gelebilirdi!

AP ya da MSP ile hükümet olamayacağını öne süren sorulara, «kurullarla görüşmediğini» belirterek kesin yanıt vermiyordu. Ama, MHP'nin 1973'e oranla bu seçimden daha güçlü çıktığı yolundaki sorulara «MHP'nin artışı, AP tarafından himaye ve destek sayesinde oldu, buna inanıyorum» diyordu.

Hükümet olacağına kesin gözle bakılan Ecevit'e Ceza Kanunundaki 141, 142. ve 163. maddeleri değiştirip değiştirmeyeceğine dönük sorular yöneltiliyordu. Ecevit'in hükümet kuracağından kuşkusu olmadığı anlaşılıyordu ve bu soruları, «Bu maddelerin değiştirilmesi için hükümet olunca çalışacağını» söyleyerek yanıtlıyordu.

6 Haziran gecesi CHP'nin tek başına iktidardan giderek uzaklaştığı kesinlikle anlaşıldı.

Son değerlendirmelere göre, CHP, 219 milletvekili çıkarıyordu. AP, 185; MSP, 24; MHP, 14.

7 Haziranda durum tümüyle aydınlığa çıktı.

CHP, 213 milletvekilinde kalmıştı. AP, 189; MSP, 24; MHP, 14 milletvekilliği almıştı.

1973'ün flaş partisi Demokratik Parti bir, bir dönemin söz sahibi siyasal gücü Cumhuriyetçi Güven Partisi ise, ancak birkaç milletvekilliği kazanabilmişlerdi!

Kamuoyu CHP önderi Ecevit'in tek başına iktidara geldiğini açıklamakta «biraz acele ettiği» yargısındaydı. Ecevit, seçim sonuçlarını değerlendirdiği o günün ertesi, gazete manşetleri Türkiye'nin yeni siyasal geleceğini yansıtan başlıklarla çıkıyordu:

«Çeşitli hükümet olasılıkları üzerinde duruluyor.»

Türkiye bir kez daha karma hükümetler dönemine giriyordu.

Oysa sokaktaki sade vatandaştan başlayarak hemen her çevrede istenilen bu değildi.

İç ve dış sorunların üstesinden gelebilecek tek parti hükümetiydi beklenen.

Özellikle CHP'nin tek parti hükümetiydi amaçlanan.

Türkiye'de 1957'den sonra ikinci kez erken bir genel seçimin yapıldığı 5 Haziran 1977 Pazar günüyle gecesi, iki büyük partinin genel merkezinden bu haberler gazete bürolarına akarken, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesine kadar uzanacak üç yıllık önemli bir dönemin başlangıcında olduğumuzu bilmiyorduk.

1977 yılının ilkbaharında, ekim ayında yapılması beklenen genel seçimin öne alınacağı söylentileri ortaya çıktığında, iki parti de 'tek başına' iktidara geleceklerine inanıyordu.

CHP, 1973'ten sonra Ecevit ve ortanın solu politikasıyla giderek tırmanıyordu.

İç ve dış politikadaki ikilemlerin giderek artması, Ecevit'in amansızca izleyerek sorunları halk önünde irdelemesi, 1975'ten başlayarak Birinci MC Hükümetinden halkın duyduğu hoşnutsuzluk, CHP'nin iktidara doğru güçlenerek ilerlediğini gösteriyordu. Ecevit, bu gelişmeleri duygularıyla, mantığıyla, sezgisiyle algılıyor, halkın sıkıntılarını çok iyi değerlendiriyordu. Halk için Ecevit «yeni bir umuttu», ancak Ecevit'in yeni bir umut haline gelmesine yardımcı olan öteki önemli etken de birinci MC Hükümetinin bünyesinden doğan kimi «arızaların,» halkta bir kırgınlık, iktidar partilerine karşı bir isteksizlik doğmasına yol açmasıydı.

Ülkenin kimi önemli sorunlarda kargaşa içinde olduğunu kanıtlayacak olaylar peşpeşine sergileniyordu. Hayat pahalılığı —elbette— 1979 - 80 dönemlerinde olduğu kadar ulaşılması güç oranlara varmamıştı, fakat halk yaşam sıkıntısı çekiyordu. 1973'ten sonra kıpırdanan anarşinin boyutlanacağını gösteren belirtiler kaygı yaratıyordu. Silahlı solun vurucu güçlerinin yanısıra, MHP'nin örgütleyip desteklediği belirtilen sağ güçler de artık sahneye çıkmışlardı. Ecevit, sol silahlı güçlere karşı konuşuyor, ama özellikle

sağdan gelen anarşinin devletın himayesinde alabildiğine geliştiğini vurguluyordu. CHP önderinin kuşkudan öteye varan kanısına göre, küçük bir parti olan MHP, hükümette yer alarak militanlarını devletin kadrolarına yerleştiriyordu.

Faşizm geldi, gelecekti!

Dış sorunlar ise vardığı tepe noktadan aşağıya bir türlü inmiyordu. 1974 Kıbrıs Harekâtından sonra, Amerika Birleşik Devletleri'nin koyduğu askeri ambargo olanca şiddetiyle sürüyordu. Ambargonun kalkması için öne sürülen koşul ise Kıbrıs sorununun çözümünde Türkiye'nin istenilen ölçütlerde ödün vermesine dayalıydı. Bu ödünler Kıbrıs'ta Türklerin elinde olan toprak oranının azaltılması, Türk askerinin çekilmesiyle başlıyor, ulusal kimi sorunlarda Türkiye'nin Yunanistan'a daha yumuşak bakmasına dek uzanıyordu.

Kıbrıs sorunu ve ABD askeri ambargosu, Türkiye gibi dış kredilere sürekli gereksinim duyan bir ülkenin uluslararası para kaynaklarından isteğine yakın para sağlamasını engelliyordu.

ABD, bir yandan askeri ambargo ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin güçten düşmesine önayak oluyor, öte yandan uluslararası para kaynaklarının Türkiye'ye gereken krediyi sağlamasını önlüyordu.

Türkiye, birbirini tamamlayan iki yönlü bir açmaz içine girmişti. Dış politikadan kaynaklanan bu ikileme, ülkeyi yöneten hükümetin içindeki tutarsızlıklar da eklenince, kamuoyuna yansıyan kargaşa giderek boyutlanıyor, Ecevit «çareyi bulacak adam» haline geliyordu.

1974'ten sonraki yıllarda Ecevit'in yıldızı giderek parladı.

Ecevit, bir kez denenmişti. 1973 seçimlerinden sonra MSP ile kurduğu hükümetin Kıbrıs Harekâtını gerçekleştirmesi, öteki alanlarda yaptığı ya da yapacağı bütün işleri unutturmuştu.

Kısa süreli bu hükümetin kamuoyunda fazla olumsuz puanı yoktu.

Nitekim, kimileri Ecevit'in Kıbrıs Harekâtından sonra

yapılacak bir genel seçimde tek başına iktidara gelebileceğine daha hâlâ inanıyordu.

Kıbrıs Harekâtından sonra Ecevit'in, Millet Meclisinden bir genel seçim kararı çıkaracak parlamento gücü yoktu. Ecevit, MSP ile kurduğu hükümetin dağılmasına karar verirken elindeki tek güvence, adı çevresindeki olumlu yargıydı. 1970'lerde AP'den koparak Demokratik Partiyi kuranların 1973 seçimlerinde aldığı sonuç oldukça doyurucuydu. DP, bu seçimde 48 milletvekili çıkarmıştı.

Demokratik Partinin önde gidenlerinin kimileriyse, Ecevit'le bir hükümet kurmaya hevesli görünüyordu. Ecevit, 1973'ten sonra kurduğu hükümeti dağıtırken elaltından DP'lilerle yürütülen pazarlığın olgunlaştığına inanıyordu.

CHP, bu kez DP ile hükümet kurabilecekti.

Çankaya'daki başbakanlık konutuna girdim.

Ankara'yı tepeden gören büyük salonda Bülent Ecevit, Orhan Birgit ve Deniz Baykal vardı.

MSP ile CHP'nin hükümet olmasında önemli görevler üstlenen Deniz Baykal, geldiğimi görünce izin isteyerek ayrıldı.

Ecevit'e hükümeti bozma kararlığından sonra yeni bir hükümet konusunda DP'den gereken güvenceyi sağlayıp sağlamadığını soruyordum. CHP önderi kesin bir şey söylemiyordu. Ne var ki, DP'lilerle kimi kulis görüşmelerinin olumlu düzeyde sürdüğünü belirtiyordu. DP'lilerle bir hükümet kurabileceğini «dokunduruyordu».

Doğrusu, CHP önderi Ecevit gibi düşünemiyordum. MSP önderi Erbakan'ın kimi anlamsız davranışlarından usanmıştı, bu bir gerçekti. Hepimiz Ecevit'in MSP ile daha uzun süre bir arada kalamayacağını biliyorduk. Fakat özellikle dış sorunlarda Ecevit'ten başladığı girişimleri sürdürmesini bekliyor, en azından Kıbrıs sorununda çözüme çok yaklaşacak bir Başbakan olabileceğini düşünüyorduk.

Ecevit'e, «DP'lilerle kuracağı hükümetin en azından MSP ile kurduğu hükümet kadar sakıncalar» getireceğini söylemeye çalışıyordum. Daha önemlisi Demokratik Partililer, ayrıldıkları AP'nin tabanından kopardıkları oylarla 1973 seçiminde bir varlık gösterebilmişlerdi. Bu varlıklarını

sürdürebilmeleri için AP yöneticileri gibi davranıp düşünmeleri gerekecekti, bu ise CHP ile bir araya gelmelerini engellerdi.

Ayrıca AP'liler, DP'nin Ecevit'le bir hükümet kurmasını özellikle bekliyorlar, bu oluşmanın gerçekleşmesi olasılığı çıktığından beri ellerini ovuşturarak sevinçlerini gösteriyorlardı. CHP ile hükümet kurması DP'nin sonu demekti.

DP yöneticilerinin hükümet deneyimi olmasına karşılık, yönetimde MSP'den daha bağnaz davranışlar yapmaları olasıydı. CHP-DP karma hükümetinde öyle sorunlar çıkabilirdi ki, Ecevit gün gelir Erbakan'ı bile arayabilirdi. Örnek veriyordum: Kaymakamlar arasında tayin ve nakilleri saptayacak bir kararnamenin hükümetten geçmesi sorun olabilirdi. DP'liler kimi kaymakamların solcu olduğunu öne sürerek bu kararnameyi onaylamayabilirdi. Bu örneği çeşitli hükümet kararlarına uygulayabilirdik.

Ecevit, sesini çıkarmıyordu.

Varsayımlı örneklerin hükümet kurulduktan sonra geçersiz kalabileceğini hesaplıyor olabilirdi.

Çankaya'daki başbakanlık konutundan Ecevit'in DP'lilerle hükümet kurmaya hevesli olduğu izlenimini alarak ayrılıyordum.

CHP önde gidenlerinin de bu olasılığı desteklediği günlerde, birdenbire DP'de bir olumsuz davranış gözetildi:

DP'nin önde gidenlerinin bir bölümü —başta Sadettin Bilgiç— partinin CHP ile hükümet kurmasına karşı çıktıklarını açıkladılar.

Ecevit, hükümetsiz kalmıştı.

Ecevit'in yeniden hükümet kurmaması işine yaradı.

Halk indinde hâlâ umuttu. Hatta bu «umut» giderek pekişiyordu. CHP'nin hızla güçlenmesinde yeniden iktidara gelmesinin önlenmesi önemli etken olacaktı.

Ecevit'in tek başına iktidar tutkusu —bana kalırsa— 1975'ten başlayarak kamçılandı.

Onun iktidar olma tutkusuna halk da destek veriyordu.

Tabii, —başta AP olmak üzere— öteki siyasal partiler de.

Ecevit, 1977 yılına girdiğimiz zaman artık iktidarı kapının önünde görüyordu.

1973 seçimlerinde CHP karşısında yenilgiye uğrayan AP önderi Süleyman Demirel de, 1977 yılı başlarında iktidarı ilk seçimde yakalayacağına inanıyordu.

Ecevit'in iktidara tırmanışını gösteren belirtileri —herhalde— abartılmış çizgiler olarak değerlendiriyordu. 1977 seçiminde AP'nin tekrar tek başına iktidara geleceğini hesaplıyordu. Demirel'i bu hesaplara iten kimi gelişmeler vardı elbette.

Bunların başlıcası, AP'den kopup 1973'te önemli bir siyasal güç olarak Millet Meclisine gelen Demokratik Partinin aldığı oylardı. DP doğmuştu, ama gelişememiş, kalıcı bir parti kimliğini hiçbir zaman alamamıştı. AP'den kopan oylar, DP'ye can veren örgüt adamları birer ikişer yuvaya dönüyordu. Demirel bu gerçeği görüyordu, ilk seçimde DP oylarının yeniden AP'ye kanalize olacağından kuşkusu yoktu. 1973 seçimlerinde çıkardığı milletvekili sayısına ilk seçimde DP'den dönecek oyların sağlayacağı milletvekilleri eklenirse AP'nin, yeniden Türkiye'nin en güçlü partisi olması kaçınılmazdı. Hatta, Türkiye genelinde köylüye, çiftçiye, küçük esnafa sağlanan maddi olanaklardan sonra, bu kesimlerin kesin desteği sağlanmıştı bile.

Demirel,

«Her şeye rağmen 24,5 aylık hükümet zamanında siyaseten düzgün bir ortam vardı» diyordu. 1975'te işbaşına gelen —ona göre 4'lü— koalisyon kamuoyuna göre —Birinci MC Hükümeti— zor bir hükümetti. ABD ambargosundan doğan çeşitli sakıncalara karşın, 1974'te yüzde 29 olan enflasyon, 1975'te yüzde 10'a düşmüştü. 1976'da bu oran yüzde 14,5'a çıkmıştı, ama Demirel'e göre 1977 yılına Türkiye daha rahat giriyordu. Büyük yatırımlara geçilmiş, Urfa Tüneli, Aliağa'daki Petro Kimya Tesislerine başlanmış, kâğıt, çimento fabrikalarının, Elbistan - Afşin gibi dev bir eserin temelleri atılmıştı.

Askeri ve ekonomik ambargoya, hatta DÇM'ye —dövize çevrilebilir mevduata— karşın alınan bu sonuçlar bir seçim için olumlu göstergelerdi.

Bu olgular kabul edilebilir verilerse, Demirel'in 1977 genel seçiminde iktidar beklemesi doğaldı.

DEĞİŞİK YÖNTEMLER

Demirel'le Ecevit'in siyaset yöntemleri değişikti.

Ecevit, hükümet kurduğu bir partinin ülke yönetiminde kendine ters düşen davranışlarını, eylemlerini sindirip susamazdı. Doğası buna izin vermiyordu. Nitekim, MSP ile beraberliği sırasında gözettiği olumsuz yaklaşımlara bir süre ses çıkarmadı. Öyle günler oldu ki, bardağı taşıran kimi olaylar karşısında Başbakanlıktaki odasından fırlayarak Başbakan Yardımcılığı odasına kadar gidip Necmettin Erbakan'ı hırpalamasının önüne zorlukla geçildi.

Demirel'in tutumu daha başkaydı. Hükümet ortağının alışılmamış davranışlarını özenle izler, ancak bu davranışları zaman içinde çözmeye, ya da yumuşatıp dilediği noktaya getirmeye çalışırdı. Ancak, genel siyasetteki bu tutumu kendi yaklaşımları için kullanmayı beceri sayan Necmettin Erbakan gibi kişiler indinde, Demirel'in hükümetin çözülmesinden korktuğu biçiminde değerlendirilirdi. MSP kanadının sürekli ortaya çıkardığı sorunlar karşısında Demirel'in bu tutumuyla Erbakan daha bir yüreklenir, uyum beklenilen konularda tam tersine girişimlere başlardı. Sonuçta, hükümet ayakta kalmasına kalırdı ama, kamuoyunda ve halk indinde bu tutarsızlık büyük yakınmalara neden olurdu. Hükümet otoritesinde zayıflama giderek artardı.

Yıllar sonra Demirel'e 1977'de erken seçim isteğinin nedenini sorduğum zaman, «koalisyondan kurtulma» gerekçesini ön planda gösterdi.

Oysa Demirel'in «koalisyondan kurtulmak» diye öne sürdüğü gerekçe MSP'den ve Erbakan'dan kurtulmaktı. 1977 seçimlerinde birlikte hükümet ettiği MSP'ye ve Erbakan'a kimi illerdeki mitinglerde ağır biçimde saldırmıştı.

Demirel'e göre --Ecevit'in de benzeri yargılar içinde

oldugu kuşkusuzdu— 1977 seçimi, kendilerine «tek başına iktidar getirebilirdi». Daha doğrusu, getirmeliydi!

«Bir yere kadar koalisyonu götürebilirdik» diyordu Demirel, «ülkenin genel koşulları iyiydi, tek parti iktidarı çıkabilirdi».

«Peki, 1977 seçimlerinden sonra güvenoyu alamayan CHP azınlık hükümetinin ardından MSP ile neden yeniden bir karma hükümet kurdunuz?» diye sordum Demirel'e:

«Siyasal koşullar böyle gerektiriyordu başka yapacak bir şey kalmamıştı» diye yanıt verdi.

Oysa bir başka etken daha vardı:

Demirel, 1975'te MHP'yi hükümete almıştı. Parlamentoda varlığı ile yokluğu bir olan partiydi MHP. 1973 seçimlerinde Alparslan Türkeş seçilip gelmişti. Tek parlamenteri olan —ve üzerine şimşekler çeken bir küçük partinin— hükümete alınmasını hemen herkes yadırgamıştı. AP'nin ve Demirel'in MHP'yi koruduğu söylentileri, daha o zamandan başlamış, hele «Türkeş komandolarının silahla sahneye girmelerinden» sonra, bu birleşme Ecevit'e haklılık verecek boyutlara ulaşmıştı. Türkeş'in «Komandolar benimdir» sözünü, 1969'da kendi ağzından yazmıştım. Komandoların Ege'nin çeşitli yörelerinde, kendilerine ayrılan kimi motellerde, çiftliklerde eğitildikleri ise hemen herkes tarafından biliniyordu. Dahası sol tehlikesi karşısında komandoların büyük işadamlarınca parayla desteklendikleri de kulaklara fısıldanıyordu.

Türkeş, «Komandolar benimdir» dedikten sonra sustu.

Hürriyet'te manşet çıkan bu demeci Türkeş, yıllarca yadsımadı. Yıllar geçti, komandoların Ülkü Birliklerinde MHP'nin vurucu gücü olarak silaha sarıldıkları kanısı kamuoyunda yaygınlaştığı günlerde, Türkeş TV'deki bir oturumda bu sözüyle ilgili soruyu yadsıdı, yalanladı.

«Komando» olayları o denli boyutlanmıştı ki, Alparslan Türkeş'in bu vurucu güçleri kendi malı gibi kabullenmesi partisinin kapatılması için önemli bir gerekçe olabilirdi.

Ne çare, MHP'nin kapatılması için hiçbir girişim, hiçbir iktidar döneminde yapılamadı.

«KADER» KİMİ ZAMAN AĞLARINI NASIL ÖRER?

Ecevit'in tek başına iktidarı kaçırmasına karşın, ağır siyasal sorumluluklar yüklenmeye hazırlandığı saatlerde. 6 Haziran sabahının erken saatlerinde Demirel'in Güniz Sokaktaki evinin önünden CHP yanlılarını taşıyan bir araç geçiyordu.

Altıok bayrakları sallayan, CHP'nin seçim zaferini kutlayıp çevreye duyurmaya çalışan bu grup, bir süre Demirel'in evinin önünde durdu.

Sevinç gösterileri, zafer haykırışları bir anda sözlü saldırıya dönüştü :

«Nazmiye, pabucu yarım, çık dışarı oynayalım!» diye bağırıyorlardı.

Demirel evdeydi.

Yüzü kızardı. Yumruklarını sıktı, sinirlerini yatıştırmayı başardı.

«Hayatımın en mukaddes parçası» diye nitelediği eşine yöneltilen bu saldırılardan sonra bir öfke nöbetine tutuldu

Oysa, o sırada seçim sonuçlarını değerlendiriyor, öne sürülen savlara karşın, CHP'nin tek başına iktidara gelemediğine inanıyordu. Türkiye'nin yeniden bir karma hükümetle yönetileceği kuşkusuzdu. Demirel'in bu yargıya vardığı sırada duyduğu bu sözlü saldırılardan sonra :

«Hadi bakalım,» dedi, «olsun bakalım hükümet, nasıl olacakmış görelim!»

Demirel, o dakika Ecevit'in bir hükümet kurmasına karşı kesin davranış göstermeye karar veriyordu.

Bir an sorunuydu bu, bir dakikada parlayan bir olay, bu olaydan sonra varılan kesin karar!

Duygu, siyaset, sonra bu iki öğeyi birleştiren mantıkla varılacak kimi önemli sonuçlar... İşte, o an..

Demirel'in evinden 700 metre uzakta, CHP önderi siyasal oluşmalarla ilgili sürekli hesaplar yapıyordu.

Elbette Ecevit'in bu yersiz saldırıdan haberi yoktu. Böyle bir saldırıya olanak tanıması, kışkırtması ise kesinlikle düşünülemezdi. Siyasal savaşımlarda ortaya çıkan yırtıcı kişiliği, insancıl ilişkilerde yumuşardı. Kim olursa olsun uygar ilişkilerde, günlük yaşamda bu tür girişimleri desteklememişti, desteklemesi de olanaksızdı.

Kamuoyuna yerleşmiş yargı CHP'nin kesinkes görev almasını gerektiriyordu. Ayrıca, halkoyu CHP'yi tek başına iktidara getirmemişti, ama en güçlü parti olmasını sağlayarak omuzlarına büyük görevler yüklemişti. Hemen her çevre —ordu dahil— Amerikan ambargosundan başlayarak Kıbrıs sorununa, dış kredilerdeki tıkanıklığa kadar önemli uluslararası sorunlarda CHP'nin daha başarılı sonuçlar alacağına inanıyordu. Kuşku yok ki, dünyaya egemen ülkelerde de benzeri kanı vardı. Kıbrıs Harekâtını başlatan Ecevit'in, Kıbrıs'a hukuksal alanda da barış getireceğine inanılıyordu.

Ecevit'in ayrıntılarıyla bildiği bu sorunların yanı sıra, ülkedeki kanlı şiddet olaylarını iktidara geldikten hemen sonra durdurabileceğine inanılıyordu. Birinci MC Hükümetinin bu konudaki girişimlerinden sonuç çıkmadığını gören geniş kesimler Ecevit'in anarşi konusunda daha başarılı sonuç alacağından kuşku duymuyordu. Özellikle büyük kentlerde bu yargı giderek pekişmişti. Hele aydın çevrelerde faşist yöntemlerle devletin ele geçirilmesine yönelen davranışlardan büyük kaygı duyuluyordu.

AP önderi anarşinin giderek boyutlanması savlarını elbette yadsıyamazdı. Bir ölüyle bin ölü arasında hemen hiçbir ayrım yapılamayacağını, yasadışı eylemlerin varlığını yadsıyıp küçümseyemeyeceğini bilirdi. CHP önderiyle arasında anarşiye kaynak olan güçlerin tanımında ayrımlar vardı. Ama, genelde anarşinin gösterdiği eğriyi izliyordu. Tartışma —o sırada— anarşik olaylarda ölenlerin sayısı üzerinde değildi. CHP ile AP önderi arasında anarşinin hangi tarafça başlatılıp sürdürüldüğü konusunda ateşli tartışmalar yapılıyordu, sorunun özüne bakış açıları birbirinden çok değişikti.

Demirel'in sürekli incelediği tabloya göre, 1968 ile 1977

yılları arasında ölenlerin sayısı şöyleydi :

1968 : 2; 1969 : 10; 1970 : 19; 1971 : 19; 1972 : 19; 1973 : 14; 1974 : 4; 1975 : 35; 1976 : 104; 1977 : 292.

Dokuz yılda toplam 518 kişi.

Daha sonraki yıllarda anarşinin giderek nasıl boyutlandığını saptaması açısından bu sayıların önemi olabilirdi.

5

KUŞKULU BELİRTİLER

Demirel, seçim sonuçlarının getirdiği gerçeği Ecevit'i hükümet olmaktan alıkoyacağı inancındaydı ve Ecevit'in hükümet olmasını engelleyecek öğelerin eline geçtiğinden kuşku duymuyordu.

Ecevit'in seçimin ilk günü nasıl bir siyasal manevra başlatacağı kesinkes belli değildi. Bir küçük partiyle karma hükümet kurması beklentileri daha belirgindi. Ne var ki, Ecevit «koalisyon hükümetleriyle önemli sorunların çözümünün» olanaksızlığını söylemişti, gerçekten inanıyordu da bu yargıya.

Fakat ne yapacaktı?.. Nasıl bir formülle CHP ağırlıklı, uyum içinde çalışacak bir hükümeti işbaşına getirecekti, bu noktada henüz kamuoyu aydınlanmamıştı.

Millet Meclisinde tek sandalye kazanan DP temsilcisi Faruk Sükan 7 Haziran 1977 günü, «CHP'nin hükümeti kurması gerektiğinden» söz etti. Peki nasıl olacaktı bu hükümet?.. Sükan, «Demirel daha önce nasıl kurduysa öyle» diyordu. Ona göre, «Yollar açılmıştı, tarafsızlar da destekleyebilirdi bu hükümeti.»

Demirel kısa bir demeçle Ecevit'e karşı hazırladığı siyasal manevraların ilk işaretini verdi:

«Milletin solculara teslim etmediği ülkeyi, solculara teslim etmek de kolay değildir. Önümüzdeki günlerde çok güzel şeyler olacak. Ama, yeni hükümet öyle herkesin zannettiği gibi Halk Partisi hükümeti olmayacak» diyordu.

Bu sözlerin altındaki anlam birden anlaşılamadı.

Ancak, AP önde gidenleri «patronlarının kafasında» Ecevit'in hükümet kurmayı başaramaması için yeni stratejiler oluştuğunu söylüyorlardı.

6

CHP HÜKÜMET OLMALIYDI

Doğrusu, kamuoyunun sadece sol kesimi değil, hemen herkes —hepimiz— CHP'nin hükümet olmasına yanlıydık. Hükümet sorununun bir kez daha ortada kalmakta olduğunu gördüğümüz günlerde CHP'nin hükümeti kurmasına yanlı yayınlar yapıyorduk. Hürriyet'te yazdığım yazılarda Bülent Ecevit'in ortaya koyacağı yöntemlerin başarıya ulaşması gerektiğini savunuyordum.

Bu savunu, bu istek yalın biçimde seçim sonuçlarıyla ilgili değildi.

Birinci MC'de ortaklar arasındaki tutarsızlığın ülkenin bütün önemli işlerine yansıdığını biliyorduk. 5 Haziran seçimlerinden bir ay kadar önce Londra'da ABD Başkanı Carter'la bir görüşme yapan Birinci MC hükümetinin Başbakanı Süleyman Demirel için ortağı MSP önderi Necmettin Erbakan. «Demirel, Carter'ın önünde takla attı» diyebiliyordu.

Çeşitli önemli sorunların yanı sıra bu örnek bile, Birinci MC Hükümetinin çekip gitmesine yeter de artardı bile. Bir daha gelmemesine! Milliyetçi Cephe hükümeti yeniden kurulursa ekonomik bunalım son aşamasına gelebilirdi. Kıbrıs'a çözüm getirecek bir hükümet işbaşında değildi. Kıbrıs'ta akılcı bir çözüme sürekli karşı çıkan bir ortaklar dizisi vardı başımızda. Erbakan'a Kıbrıs'la ilgili görüşmelerin açılmasını bile kabul ettirmek olanaksızdı. ABD'den ve Batıdan gelen baskılar karşısında Erbakan'ın öne sürdüğü formül, «Ada'nın tümünü almaktı».

Hele seçimden güçlenerek çıkan MHP'nin yer alacağı yeni bir «MC»nin, sağ terörizmi göz ardı etmesi, sadece soldaki vuruşanlara dönmesiyle ortaya çıkacak «sakıncalı ortam»dan büyük kaygı duyuyorduk.

ABD ise durmaksızın Kıbrıs'la ilgili olumlu bir adım atılmasını istiyor, ancak bu olursa kongrenin askeri ambargoyu kaldırabileceğini belirtiyordu.

ABD askeri ambargosu, giderek ekonomik ambargoya dönüşmüştü.

7

DIŞARDAKİ EL İÇERDEKİ TOKAT

ABD Büyükelçisi Sayın Spiers, Başbakanlık makamında Demirel'in karşısına oturdu ve:

«Kimi gazetelerde ABD askeri ambargosunun yanı sıra ekonomik ambargo uyguladığımızı belirten haberler görülüyor. ABD'nin Türkiye'ye ekonomik ambargo uyguladığı yalandır» dedi.

Demirel, diplomatlığının yanı sıra CIA hesabına önemli görevler de yürüttüğü söylenen Büyükelçi Spiers'a baktı, içinden «buz gibi doğru ya» diye geçirdi. Ancak Spiers'a, «Bu haberleri yazanlara başvurunuz, yalan olduğunu onlara söyleyiniz» diye yanıt verdi.

Bu görüşme, Ecevit'in azınlık Hükümetini kurmayı başaramamasından sonra işbaşına gelen sağ kanat partilerinden oluşmuş İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti sırasında geçiyordu.

İkinci MC Hükümeti giderek sarpa saran ekonomik koşulları yeniden düzenleyebilmek için Eylül 1977'de bir dizi yeni karar almıştı. Dış krediler alabilmek için IMF'nin desteğine gereksiniliyordu. Ama, hükümet içindeki tutarsızlık, MSP kanadının Erbakan aracılığıyla ortaya sürdüğü direnmeler varken, IMF'nin belirli isteklerini yerine getirerek ekonomiyi bir ölçüde düzlüğe çıkarmanın olanağı yoktu.

İkinci MC, dolara göre Türk parasının değerini 18 liradan 19.70'e düşürdü. Oysa IMF, 22 lira istiyordu. IMF'nin bilmediği bir nokta vardı:

Devalüasyona Erbakan karşı çıkmıştı. Hükümetten yüzde 10'un üzerine bir devalüasyon geçirmek olanaksızdı. Bu nedenle AP kanadı, Maliye Bakanının yetkisine dayanarak yüzde 10'un altında devalüasyona gitmeyi yeğlemişti. Erbakan, bu karara da karşı çıktı, devalüasyon haberi üze-

rine gazetecilere «Neden bana soruyorsunuz, gıdın Maliye Bakanına sorun» dedi. Sanki hükümet bir bütün değildi, sanki Erbakan ayrı bir hükümetti.

AP kanadı, IMF'ye ilk yüzde 10'luk devalüasyondan sonra bir ikinci yüzde 10 para ayarlaması yapacağını söyluyor, ne çare, dinletemiyordu. Bu, içimizdeki kavgaların, karma hükümetler bünyesinde, özellikle «MC'ler döneminde» olan bu densiz olayların «dışarıya vurması» idi.

IMF ile çatışma, görüş ayrılıkları ayyuka çıkmıştı. Bir gece IMF yetkilisi Woodward, Başbakan Demirel'e geldi. Başbakan «Türk ekonomisinin nesini beğenmiyorsunuz» diye sordu. «Yüzde 15 enflasyon, yüzde 7 kalkınma hızı. 1977 yılında 7 milyon ton buğdayımız var. Şimdi dış piyasada buğday 120 dolar, 160'a çıkmasını bekleyip satacağım. Elimizde satmaya hazır 500 bin ton pamuk ve tütün var. Sıkıntımız sadece 'tediye muvazenesi'. 149 ton rehin edilebilecek altınımız hazır. Bunları satarsam elime 2 milyar dolar geçer. Şu anda dövizim olmadığı ve krediye gereksindiğim için sizinle bir stand-bay anlaşması yapmak istiyorum» diye sürdürdü.

IMF yetkilisi. «Gerçek kur politikası izleyin, doları da 22 liraya» dedi.

Woodward'a «Erbakan'la bunu yapamam» diyemedi Demirel. «Bir hamlede bu devalüasyonu yapamam. Kademeli olabilir» dedi.

Maliye Bakanı Bilgehan, Eylül 1977'de Waşington'a gitti, IMF ile konuştu. IMF, krediler için uluslararası finans kuruluşlarına yeşil ışık yakmayı kabul etti, Bilgehan'a «Siz anlaştığımızı açıklayın, ardından da biz resmen açıklarız» güvencesini verdi.

Tuzla'daki küçük yazlık evinde saat 02.00'de telefon çaldığında Demirel yatmak üzereydi. Bilgehan'ın söylediklerini ilgiyle dinledi, belki döviz tıkanıklığını giderecek bir aşamaya geliyordu ekonomi.

Gelmedi.

IMF, beklenen açıklamayı yapmadı.

Yapılan değerlendirmelerde IMF'nin bu tutumunun arkasında Kıbrıs sorununun, Yunanistan'ın askeri kanada dönmesi zorunluğuyla ilgili isteklerin olduğu izlenimi saptandı.

«İçerde» siyasal tutarsızlıklarla, «dışarda» sürdürülen baskı yöntemleri Türkiye'ye karşı çalışıyordu.

Bilgehan, ABD'den «eli boş» döndükten sonra,

Türkiye, 149 ton altınını İsviçre'de Union Banka'a rehin etmeye girişti. 500 milyon dolar alacak, döviz sıkıntısını giderecekti. Banka ile anlaşmanın imzalanacağı gün, Union Swiss kararından caydı!

Pamuklar, buğdaylar, tütünler hep elde kaldı!

Alıcı çıkıyor, bir süre sonra vazgeçiyordu.

Demirel şöyle diyordu: «Neye girişsek, bir 'el' var, uzanıyor ve durduruyor.»

Demirel, Büyükelçi Spiers'a bunları anlattı.

Spiers, «Ekonomik ambargo yok» dedi, çıktı Başbakanın yanından.

Hükümette Erbakan, «Kanla alınmış Ada. dolara satılmaz» diye bağırıyordu o sırada.

Takla, dolar, kan!..

«İçerde» ekonomi laçkalaşmaya böyle başladı.

8

İYİ Kİ BU SÖZLERİ CARTER SÖYLEDİ. YOKSA DEMİREL'E ÖVGÜ DİYE!...

Carter, Londra'daki ABD Büyükelçiliğinin büyük salonunda Başbakan Demirel'e, 11 Mayıs 1977 günü,

«Sayın Başbakan» dedi. «Amerika'nın ambargoyu kaldırması için Türkiye'nin Kıbrıs sorununda bir adım atması bekleniyor.»

Carter'a göre, ABD Kongresine başkan olarak ağırlığını koyabilmesi için Türkiye'nin «olumlu bir adım atması» gerekiyordu. Bu istek sonradan ABD'nin ambargoyu kaldırabilmek için Türkiye'den «dayanılacak bir değnek istediği» biçiminde yorumlanacaktı. Oysa Türkiye, ambargoyla Kıbrıs sorununu terazinin aynı kefesine koymamakta direniyordu. Yanı sıra 1976'da Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in Dışişleri Bakanı Kissinger'le imzaladığı savunma işbirliği anlaşmasının Kongreden geçmesini istiyordu.

Demirel, ABD'ye karşı Türkiye'nin kimi yükümlülüklerini dost yaklaşımlarla sürdürdüğünü söylemiş, «sokaktaki adamın 'biz ABD'ye ne yaptık ki ambargoyla bizi cezalandırıyor' sorusunu sorduğunu» belirtmişti. Türkiye başbakanına göre, ABD, Türkiye ile Yunanistan arasında taraf tutuyordu.

Carter ise «Türkiye vazgeçilmez dostumuzdur, ama bize yardımcı olmanızda yarar var. Kongreye böyle gidebiliriz. sorunların çözümü bu yoldan daha rahat olur» diyordu.

Türkiye'nin gerçeklere yakın bu direnmelerinden öteye geçiyordu sorun.

Demirel, ABD Başkanı Carter'la Kıbrıs'la ilgili görüşmelerin açılmasına karar verseydi, bunu hükümet politikası olarak açıklayabilir miydi?

Daha ilk gün Erbakan bu yönteme karşı çıkacaktı.

1985'te Türkiye'ye gelen Carter'ın «Türkler, 'evet' diyemeyeceğim şeyler istiyorlardı» demesine yol açan 1977'deki ikili görüşmede biz, her şeyden önce ambargonun kaldırılmasında direniyorduk. Bunu sağlayacak olan ikili anlaşmanın Kongreden geçmesini istiyorduk. Carter ise bu yolu açabilmek için «Türkiye'nin bir şeyler yapmasından yanaydı.»

Erbakan'ın 1977'de Demirel'in Carter önünde takla attığını söylediği bu görüşmelerin gerçek yanlarıyla ilgili açıklamalar sekiz yıl sonra kamuoyunun önüne gelecekti.

ABD eski Başkanı Carter, «Cumhuriyet»ten Ufuk Güldemir'e «Başkanlık dönemimde çözmek için en fazla uğraştığım sorun belki de Türkiye'ye uygulanan haksız ambargo olmuştu» diyecekti.

Carter, «...Tam iki buçuk yıl uğraştım. Bir yanda baskı grupları diğer yanda ambargoyu sürdürmek isteyen Kongre... Öte yandan da ambargonun tesisiyle haddinden fazla zedelenmiş Amerikan çıkarları. Biz o yıllarda Türkiye'ye ambargo uygulamanın Amerika'nın menfaatlerinin aleyhine olduğunu anlatamamıştık. Bugün olsa belki yine anlatamayız. Çünkü bazı askeri sırları kamuoyu önünde açık açık tartışamıyorduk...» dedikten sonra «O yıllarda Türk liderleriyle ilişkileriniz nasıldı» sorusunu şöyle karşılıyordu :

«Sayın Demirel de, Sayın Ecevit de güçlü liderlerdi. Sayın Demirel'le Londra'da tanıştım. Sanırım 1977 yılıydı. Görüşmeler uzun sürmüş, nihayet çıkmaza girmişti. Türkler 'evet' diyemeyeceğim şeyler istiyorlardı. Biz de Türklerden 'evet' diyemeyecekleri şeyler istiyorduk. Sayın Demirel iki elini masanın üzerine koyup hafifçe ayağa kalktıktan sonra 'Bu iş burada biter Mr. Carter' dediğinde, ardından da Ruslarla da temasa geçtiğinde paniğe kapılmıştık. Hayli zaman Beyaz Saray brifinginin konusu Demirel'in o dönemde izlediği politikanın boyutlarını kestirmeye çalışan dış politika analizlerine ayrılmıştı. Kuvvetli bir liderdi, çok da dikkatliydi. Şimdi sorarsanız neden dikkatli olduğu aklımda kalmış diye, belki ayrıntı veremem, ama aklımda kalmış. Ama asıl zorlandığım konu Yunanistan'ın NATO' nun askeri kanadına entegrasyonunu sağlamak olmuştu. Gerçi bu sorun sonraları daha kolay çözüldü.»

Güldemir : «Nasıl kolay?»

Carter, «Biraz General Rogers sayesinde... Sayın Evren ile çok yakın dosttu. Sayın Evren'in, çok takdir ettigim bu güçlü liderin iyi niyetli yaklaşımı olmasaydı bu sorun çözülemezdi. Tamamen iki askerin şahsi dostlugu sayesinde gerçekleşti. Yıllarca uğraşıp vaatler yapıp, telkinlerde bulunup başaramamıştık, ama dostlukla oldu. 1980 harekâtı olmasaydı bu mümkün olamazdı.»

Herhalde bu sözleri Carter, «siyasi nezaket» olsun diye söylemiyordu.

NATO ve ABD, yıllarca —Carter'ın açıkladığı gibi— belirli konuların üzerine gitmiş, Türkiye'yi hep ödün vermeye zorlamışlardı. Değişik konular arasında bellibaşlısı, 1974 Kıbrıs Harekâtından sonra NATO'nun askeri kanadından çekilen Yunanistan'ın NATO'ya geri dönebilmesi için Türkiye'nin NATO içinde 'karşı çıkmamasını' sağlamaya yönelikti. Türkiye, Yunanistan'ın NATO'ya dönebilmesi gibi kimi önemli sorunların çözülmesinde —Demirel ve Ecevit hükümetlerinde— hep direndi. Ulusal yararlarımızı oldu bittiye getiremezdik. Özellikle Ege'de komuta yetkileriyle sınırlarının Yunanistan tarafından oldubittiye getirilip Türkiye aleyhinde sonuç vermemesi için Yunanistan'ın da NATO'ya dönmesinden önce bizi doyuracak sonuçlara gidilmesini istedi.

Carter'ın asıl zorlandığını söylediği konu, işte buydu. Ödünlerin önemlisi Yunanistan'ın NATO'ya dönüşüne Türkiye'nin karşı çıkmasını engellemekti.

1980'den sonra gelen yönetim. 'Rogers planı' diye adlandırılan bir öneriyi kabul etti.

Türkiye, NATO'da hiçbir karşı çıkış yapmadı, haklardan söz etmedi, Ege'deki komutanlıklarla ilgili sorunlara hiç değinmedi ve... Yunanistan'ın NATO askeri kanadına dönüşünü önkoşulsuz kabul etti.

Dayanabileceğimiz hiçbir şey yoktu ortada. Sadece General Rogers'ın 'sözlü' güvencesi :

«Yunanistan, NATO'nun askeri kanadına döndükten sonra belirli konularda Türkiye zararına olmadan çözüm sağlanacaktı.»

Tabii sağlanamadı. Türkiye, 1980'den sonra bu koşulsuz davranışıyla Yunanistan'a çalıştı ve ABD başta olmak üzere Batının istediği ödünü karşılıksız verdi.

Nerelerden geçip nereye geliyorduk?

1977 - 1980...

1977'de Demirel, 1978'de Ecevit, bu ödünü Batıya verselerdi yaşamları boyu yoğun eleştiriden kurtulamazlardı.

Biz, onları suçlardık:

İster askeri, ister ekonomik kimi yararlar sağlamak uğruna, «ulusal yararlarımızdan» özveride bulunamayacaklarını her fırsatta yinelerdik.

Ege sorunlarını Türkiye'de büyük bir içtenlik ve gerçek bir inançla irdeleyen tek insan değerli diplomat Hasan Esat Işık'ın söylediği gibi:

«Ulusal yararlarda hiçbir şekilde özveri yapılamaz».

9

ŞU KONUYU DA AÇIKLIĞA KAVUŞTURSAK

Kıbrıs sorunu kadar, ABD'nin ve Batının üzerinde durduğu önemli konu, Yunanistan'ın 1974'te ayrıldığı NATO'nun askeri kanadına dönmesiydi.

1952 yılında Yunanistan ve Türkiye NATO'ya girdiği zaman Ege'deki hava sorumluluğu —1974'te Kıbrıs Harekâtıyla konulan 714 sayılı notama benzer— bir statü içindeydi, Ege'nin hemen ortalarından geçiyordu.

1963'te Kıbrıs'ta Noel katliamları olduğu zaman Türkiye'nin bu vahşeti durdurmak için yaptığı kısıtlı hava «müdahalelerinden» sonra, Yunanistan NATO'ya başvurdu. Türkiye'ye karşı kendini güvende duymadığını öne sürerek 1952'deki durumun değiştirilmesini istedi. NATO askeri karargâhı bir buyrukla hava sorumluluğumuzu Türk karasularına değin kısıtladı. Ne var ki, karargâhın bu kararı hukuksal açıdan geçersizdi, yalnızca geçici ve ani eylemler sırasında verilen bir «buyruk»tu. Buyruğun hukuksal statüye kavuşabilmesi için NATO ittifakının siyasi organlarından geçmesi gerekirdi, bu nedenle geçiciydi.

1974 Kıbrıs harekâtında Türkiye hava sorumluluğunu genişleten, hatta bu sorumluluğu sivil uçuşlara da uygulayan 714 sayılı notamı yayımladı. Yunanistan, NATO'nun askeri kanadından Kıbrıs Harekâtıyla çekildi. 714 sayılı notamla Türkiye'nin sorumluluk alanı 1952'ye dönmüştü. 1952 ile 1974 arasında şu fark vardı : 52'deki düzenleme sadece NATO'yla bağlantılıydı, 714 sayılı notam bunu sivil uçuşlara da yayıyordu.

Yunanistan'ın NATO askeri kanadından çekilmesiyle artık NATO açısından Ege'de bir sorumluluk alanı söz konusu değildi.

—Yunanistan'ın da kışkırtmasıyla— ABD askeri ambargosu geldi. Yalnızca Türkiye açısından değil, NATO

yararları açısından da «yanlış» olduğu anlaşılınca ambargo kaldırıldı.

Fakat Yunanistan için durum değişikti. Ambargonun kaldırılması Yunanistan'ın yararlarıyla ters orantılı bir durum ortaya çıkarmıştı. Askeri kanatta olmaması nedeniyle askeri yardım alamıyor, buna karşılık Türkiye, yeniden bu yardımı sağlıyordu.

Ambargo kalkmadan önce Yunanistan'ın NATO askeri kanadına dönmesini sağlamak için Türkiye üzerinde sürdürülen ABD ve Batı baskısı 1976'larda başlamış, 1977'lerde sürmüş, Türk hükümetlerinin direnmesi karşısında giderek yoğunlaşmıştı. Kısaca söylemek gerekirse, «Yunanistan. NATO'dan çıkarken kârlı olduğu gibi, dönerken de kârlı olmak istiyordu.»

Türkiye, Yunanistan'ın NATO'ya dönmesine karşı değildi, ancak,

Ege'deki sorumluluk alanlarını ve bununla ilgili konularda NATO kararının Yunanistan'ın dönüşünden önce açıklığa kavuşmasını, karara bağlanmasını istiyordu. Özellikle hava sahasındaki sorumluluğun 1952'deki düzeyine dönmesinin kabul edilmesini istiyordu. Yunanistan ise hukuksal bir değeri olmayan ve sadece «acil durumlarda işletilmiş olan NATO askeri karargâh emrinin uygulamada kalmasında» direniyordu.

Türkiye, hava sorumluluğunun yanı sıra, denizde de karasularının ötesine taşan bir sorumluluk sağlanmasından yanaydı. Türkiye ile Yunanistan arasındaki öteki Ege sorunları —örneğin kıta sahanlığı konusu— uzun görüşmeleri gerektirdiği için bu görüşmelerin —elbette— dışında kalacaktı.

ABD ve Batı, Türkiye'ye Yunanistan'ın dönüşü sağlandıktan sonra sorumluluk sorununun çözülebileceğini söylemesine karşın Türkiye, 1980 yılına dek direndi. Hatta, Cumhuriyet'te Ufuk Güldemir'in 1980'de Ankara'da büyükelçilik yapan Spain ile —1985'te— yaptığı röportajda, eski büyükelçinin söylediğine göre, 12 Eylülden önce Başbakanlık yapan Demirel'e bu isteği kabul ettirememişlerdi.

General Haig, NATO başkomutanı ve ünlü bir Türk dostu olarak Ankara'ya 1978'lerde «karargâh buyruğunun geçici olduğunu, hukuki bir değeri bulunmadığını» öne sü-

rerek, Yunanistan'ın isteğini 'geçici' olarak kabul etmesini söyledi. Bu öneride bulunan 'geçici' sözcüğü bile Yunanistan'ın ayağa kalkmasına neden oluyordu. General Haig vaziyet değiştirdi: Ankara'ya ikinci gelişinde hava sorumluğunda belirli 'nüanslarla' sorumluluğumuzu Ege ortalarına dek getiren bir plan sundu. Bu arada 'tasce force' diye adlandırılan formül araya girdi. Buna göre, sorumluluk belirli alanlarda veriliyor, bu alanların dışında kalan bölgeler —Ege Denizi— NATO'nun sorumluluğuna bırakılıyordu. ABD, Türkiye ile Yunanistan'ın sadece kendi karasularından sorumlu olması gibi bir öneri getirdi. Hiçbiri yürümedi.

12 Eylül 1980'den sonra General Rogers araya girdi.

Türkiye'nin Yunanistan'ın 6 mil karasularına kadar —ama sadece manevralarda— sokulabileceğini, Ege sorumluluk sınırlarının «ileride saptanacağını» önerdi.

Bu plan kabul edildi.

İşte ABD eski Başkanı Jimmy Carter, «bu sorun sonraları daha kolay çözüldü» diyor, «nasıl kolay?» sorusuna şu yanıtı veriyordu:

«...Biraz General Rogers sayesinde... Sayın Evren ile çok yakın dosttu. Sayın Evren'in iyi niyetli yaklaşımı olmasaydı, bu sorun çözülemezdi. Tamamen iki askerin şahsi dostluğu sayesinde gerçekleşti...» diyordu.

Yunanistan NATO'ya döndü.

Bütün sorunlar da açıkta ve askıda kaldı.

Türkiye'deki bütün sivil yönetimlerin yıllar yılı karşı çıktığı, direndiği bir uzun öykü, 12 Eylülden sonra hiç «koşulsuz» sona erdi.

10

FAKAT BİR TARİHTE

Oysa, 22 Kasım 1978'de Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, «Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönmesiyle ilgili istekleri» nasıl karşıladığını bana verdiği demeçte:

«...Türkiye, Yunanistan'ın askeri entegrasyona dönmesinden memnuniyet duyacağını çeşitli fırsatlarda açıklamıştır. Bu görüşümüzde herhangi bir değişiklik yoktur. Ancak, Yunanistan'ın ittifak ile kuracağı yeni ilişkiler ne olursa olsun, Ege Denizi ve hava sorumluluk sahalarına tatmin edici bir çözüm bulunmasında, gerek iki ülke ve gerekse NATO yönünden sayısız yararlar vardır. Bir oldu bitti ile kurulan ve kurulduğundan bu yana NATO için büyük sorun olan eski Ege Denizi ve hava sorumluluk sahalarında ısrar etmek, bu sorunun devamında yarar görenlerin işine yarayacaktır. Konuya bu açıdan yaklaşıldığı ve sorumluluk sahaları için tatmin edici bir çözüm getirildiği takdirde Yunanistan'da, İzmir'deki karargâhlara benzer karargâhların kurulmasının NATO'ya yararlı olacağı kanaatindeyim...» diyordu.

Peki, ya sonra?...

İKİNCİ BÖLÜM

BİR ADAM, BİR ÖYKÜ

1

NATO, AMBARGO, YUNANİSTAN ve BİZ

Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönüşünün uzun bir öyküsü var.

Bu öyküde yer alan kahramanlardan birinin soruna gösterdiği duyarlık yıllardır sürüp gidiyor.

Bu insan, sorumlu görevlerde bulunsa da, bulunmasa da, ya da askeri yönetimler işbaşında olsa da, Ege'deki Türk yararları için sürekli savaşım veren bir insan.

Ege sorunu, Yunanistan'ın NATO'ya dönmesiyle ilgili Batı baskılarını bu değerli, yurtsever insanla izlemek ve bu insanla öyküyü canlı bir tablo gibi gözler önüne sermek olanaklı.

Diplomatlığıyla tanınan, daha sonra iç politikada yerini alan Hasan Esat Işık, 1978'de Ecevit hükümetinde Milli Savunma Bakanlığına getirildi.

İlk kez Milli Savunma Bakanlığına kökeni diplomat olan bir kişilik geliyordu.

Savunma kavramının dış politikadan soyutlanamayacağı göz önüne alınırsa, Hasan Esat Işık'ın Milli Savunma Bakanlığına getirilmesindeki amaç kolaylıkla saptanabilirdi.

Şimdi, resmi belgelere dayanarak Hasan Esat Işık'la birlikte Yunanistan'ın NATO'ya dönmesi ve Ege sorunlarıyla ilgili Batıdan gelen baskıları ve gelişen olayları izleyebiliriz.

2

İKİ GÖRÜŞME

Hasan Esat Işık, 17 ve 18 Ekim 1978 günleri Brüksel'de NATO Genel Sekreteri Luns ve Başkomutan General Haig ile görüşmeler yaptı. Şöyle özetlenebilir:

1. Karşılıklı olarak Amerikan ambargosunun kalkmasından duyulan memnuniyet ifade edildi. Işık, Luns'a bu hususta gösterdiği kişisel çabadan dolayı ayrıca teşekkür etti.

Luns, Türkiye'nin ekonomik koşullarının zorluğunun ittifakça bilindiğini, askeri yardım yanında ekonomik yardım üzerinde de durulacağını, bu defa Ankara'ya geldiğinde yalnız iyi niyet ifade eden sözler taşımakla yetinmek istemediğini, hem yardım hem Yunanistan'ın NATO askeri örgütüne dönüş koşulları ile ilgili somut ve gerçekçi öneriler getirebileceğini umduğunu belirtti.

Yunanistan'ın askeri örgüte dönüşü konusunda Luns, özetle şunları söyledi:

«NATO bir yargı organı değildir. Hangi tarafın iddialarında haklı olduğunu saptama yetkisi yoktur. Tüm üye hükümetler Yunanistan'ın askeri örgüte dönmesini arzu etmektedir.

Komuta kontrol alanları ile ilgili olarak düşünülen formülü askeri komitede uygun bulmamışsınız. Bu formülü Yunan Hükümeti de beğenmemiş. Yunanlılar kamuoylarını ileri sürerek formüllere direnmektedirler. Türkiye'nin de tabii ikili nitelikteki sorunların çözümlenmesini, Yunanistan'ın askeri örgüte dönüşüne 'evet' demenin koşulu yapması doğru olmaz. *Böyle sorunları ve özellikle Ege'deki komuta alanları sınırı konusunun çözümlenmesini bir ön koşul haline getirirseniz Yunanistan'ın örgüte dönmesini bekleyen tüm müttefikleri karşınızda bulabilirsiniz.* Yunan Hükümeti de bu dönüşü Türkiye zararına koşullarla baş-

lamak istediği izlenimini verirse o da İttifak içinde kendini ters duruma sokmuş olur.»

Işık, bu sözleri özetle şöyle yanıtladı :

«*Yunanistan'ın askeri örgüte dönmesini biz de içtenlikle isteriz.* Hem Yunanistan'ın komşusu olarak, hem NATO üyesi olarak. *Ancak bunun Yunanistan'ın Türkiye'den yeni ödünler sağlamasına vesile yapılmasını kabul edemeyiz.*

NATO içinde Türkiye ve Yunanistan'ın davranışları baştan beri farklı olmuştur. Türkiye sadece ortak savunmaya önem vermiştir, Yunanistan ise ortak savunmayı hemen hemen hiç düşünmemiştir. Hep NATO çerçevesinde alınacak tedbirlerin Türkiye'ye karşı kendini güçlendirecek nitelikte olmasını sağlamaya çalışmıştır.

Örneğin 50'li yıllarda Kıbrıs anlaşmazlığı patlak verdiğinde NATO'nun bu konu ile ilgilenemeyeceğini, çünkü Kıbrıs'ın NATO bölgesine dahil olmadığını ileri sürmüştür. NATO genel sekreterine bu konuda gözlemcilik sıfatı verebilmek bile bir sorun olmuştur. NATO'nun kendisi Kıbrıs bölgesinin sorumluluk alanı dışında olduğunu ilan edince Sovyetler daha güvence içinde Doğu Akdeniz bölgesindeki mevcudiyetlerini pekiştirmek yoluna gitmişlerdir. Fakat aynı Yunanistan 1974 Barış Hareketimiz sırasında 'NATO gereken müdahalede bulunmadı' diye NATO askeri örgütünden çıkmıştır, Türkiye'ye ambargo uygulanmasına çalışmış ve muvaffak da olmuştur. Yunan Hükümetinin İttifaka zarar verici bir tutum içinde olduğu açıkça görülmektedir.

Bu defa da askeri örgüte dönmek istemesi NATO ortak savunmasını güçlendirme arzusundan çok zamanla Türkiye aleyhine gerçekleştirmiş olduğu oldubitti'leri pekiştirmek ve bunları NATO'ya tescil ettirmek amacından kaynaklanabilir Tutumu bu kuşkuyu vermektedir.

Yunan Hükümetinin Ege adalarını silahlandırma çabaları da oldubitti yaratma siyasetinin bir başka tezahürüdür.

Yunanistan'ın askeri örgütten çekilmesi ile artık Ege'de iki devletin yetki alanlarını belirleyen sınırlar kalmamıştır. Üstelik NATO için şimdi Ege'de iki karargâh oluşturmak istendiğine göre, komuta alanlarının kesin olarak belirlenmesi daha da zorunlu hale gelmiştir. Müttefiklerimizin bunu teslim edeceklerine inanıyoruz.»

Bu konuşma üzerine Luns, Işık'ın sözlerinin zihnindeki bazı sorulara ışık tuttuğunu, sorunun çözümlenmesinin sandığından da güç göründüğünü söyledi ve şunları ekledi:

«Yunanistan'ın askeri örgüte dönüşü ile ilgili askeri nitelikteki koşullar hakkında Genel Sekreter olarak NATO askeri makamlarının sözlerine ve değerlendirmelerine dayanmaktan başka çarem yoktur. General Haig öngörülen yeni düzenlemenin kabul edilebilir nitelikte olduğunu söyledi. Türkiye'nin bu konudaki duyarlılığını da anlıyorum. Adaların silahlandırılmasının sizin için taşıdığı nezaketi de anlıyorum fakat ittifak ikili ilişkiler konusunda karar alamaz. Adaların silahlandırılması Türkiye için ciddi bir tehdit olmamalıdır.»

Işık, «Yunanistan'ın Türkiye'ye saldırması değil, Ege'de egemen devlet haline gelme iddiasının da bizim için kabul edilebilecek bir şey olmadığını, asıl bunu vurgulamak istediğini belirtti ve 'hep Türkiye güçlüdür' deniyor, fakat bir yandan da Türkiye'nin zayıflatılmasına neden olunuyor» dedi.

Işık, Luns'un yanından ayrılırken Yunan Hükümetinin 1974 öncesi durumun kabulünü askeri örgüte dönüşünün önkoşulu haline soktuğuna dikkati çekti, bunun kabul edilemeyeceğini vurguladı.

Haig görüşmesi:

Bakan Işık ile Haig karşılıklı olarak ambargonun kaldırılmasından sonra şimdi «Amerika ile Savunma İşbirliği Anlaşması çerçevesinde iyi bir işbirliği yapılabileceğini» memnunlukla» belirttiler.

Haig önerilen formülü kabul etmememizin belki de iyi olduğunu esnekliğin karşılıklı olmasının doğru olacağını söyledi ve bu vaziyette konunun siyasi makamlara intikal ettirileceğini bildirdi.

Haig, Türk Yunan görüş ayrılıklarını aşabilmek için bir formül düşündüğünü söyledi ve açıkladı:

«Taraflar değişik tutumlarını ve kontrol bölgesi hakkındaki değişik anlayışlarını saklı tutarlar ve sonra iki

başkent bu konular üzerinde bir mutabakata varmaya çalışır.»

Işık, Yunan Hükümetlerinin tutumu hakkında genel olarak Luns'a söylediklerini Haig'e de anlattı ve «Askeri örgütten çıktı, Türkiye'ye ambargo uygulanmasını bu şekilde daha garantiye almış oldu. Ambargonun yanlışlığı anlaşılıp kaldırılınca şimdiki eski oldubittileriyle askeri örgüte dönmek istiyor. Her egemen ülke istediği kararı almakta serbesttir, fakat bunun sonuçlarına da katlanmak zorundadır» dedi. «Biz müttefiklerimize Yunan Hükümeti gibi 'bizi tercih edin' demiyoruz, fakat bizim zararımıza Yunanistan'ı destekler bir tutum içinde olmamalarını da bekliyoruz» diye ekledi.

Işık, Yunanistan'ın askeri örgüte dönüşünün askeri nitelikteki koşulları hakkında da Luns'a söylediklerini yineledi ve:

«Yunanistan'a hiç güçlük çıkarmak niyetinde değiliz, fakat geçirdiğimiz deneyler bizi dikkatli olmaya zorluyor. Fakat bütün bunlara karşın ulusal güvenliğimizin ve haklarımızın garanti altına alındığına bizi inandıracak bir formül bulunursa esneklik göstererek, hatta kamuoyumuzun tepkisini bile sineye çekecek bir tutum almaya hazırız. Bizim adaları almak aklımızdan geçmiyor, fakat bu Adalar Yunanistan'a aittir diye de Yunanistan'ın Ege'de tek başına egemen veya nazım devlet haline gelmesine de razı olamayız» dedi.

Haig, komuta sınırları sorununun ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmış olduğunu belirtti. Şunları söyledi:

«Önce eski uygulamaya 'geçici' olarak itibar edilebileceğini düşünmüştüm. Yunanlılar buna da itiraz etmişlerdi, fakat sonradan istemeyerek de olsa kabul ettiler. Bu formüle göre eski sınırlar ortadan kalkmış olacak ve bunların yeniden saptanması gerekecek, saptanıncaya kadar sadece hukuken değil uygulamada geçici olarak eski sınırlara itibar olunacak. Bunu kabul etmek Yunanistan için bir gerileme idi. Fakat öğrendim ki Ankara bu *geçici* deyimini yeterli bulmuyormuş. Burada karar verecek sizsiniz. Fakat 'geçici' düzenlemenin hukuki bir anlamı olmadığı belirtilebilir. Yunanistan'ın görüşü için de aynı şey yapılabilir ve bu şekilde güçlük aşılabilir.»

Işık Haig'den 'geçici' deyiminin anlaşmanın tümüne mi yoksa sadece komuta sınırları için mi geçerli olacağını sordu. Haig, sadece komuta alanları sınırları ile ilgili olduğunu 'tasrih' edince Işık, «Fakat 'geçici' denilen şeyler zamanla daimileşiyor» dedi. Haig «doğru» dedi, ancak çıkan güçlüklerin üye hükümetleri endişelendirdiğini belirtti.

Işık, Haig'e «Müttefikler Yunan Hükümetine Türkiye ile anlaşması gerektiğini hissettirseler işler kolaylaşabilir. Yunan Hükümeti müttefiklerin kendisini desteklediğinin güveni ile aşırı isteklerde bulunabiliyorlar» dedi.

Haig esnekliğin karşılıklı olması gerektiğini yineledi. «Bu konuda arabuluculuğum isteniyorsa hazırım» diye ekledi.

Ayrılırken «geçici düzenleme, hukuki durumu haleldar etmeyecek» diyordu.

Işık, daha sonraki gelişmeleri —1985'te— bana şöyle anlattı :

«Kasım ayında Luns Ankara'ya geldi, önerilerini getirdi. Beni ziyaretinde yaptığımız konuşmada kendisine Yunanistan'ın askeri örgüte dönmesine 'evet' diyebilmemiz için komutanlık sorumluluk alanları sınırlarının belirlenmesinin şart olmasını yineledim.

Bu şartın böyle bir kesinlikte olduğunu bilmediğini, ilerisi için yeteri bir güvence alınması halinde eski koşullara benzer çerçevede dönüşe 'evet' diyeceğimizi düşünmüş olduğunu söyledi.

Kendisine Brüksel'de yaptığımız konuşmayı, Haig'e söylediklerimi hatırlattım. Türk-Yunan ilişkilerinde bizim ne kadar hoşgörülü Yunan tarafının ise her şeyi kendine bağlama hırçınlığı içinde olduğunu uzun uzun yeniden izah ettim. Luns yine bu sorunun tahmininden de güç bir sorun gözüktüğünü yineledi.»

3

BİLDİRİLEN «GÖRÜŞ»

Hasan Esat Işık'la anlattığımız öykünün «serencamı» bitmedi.

Işık, —sonraki bölümlerde göreceğiz— Milli Savunma Bakanlığından ayrılırken, hükümete görüşlerini bildirdi, istifadan önce bu görüşlerini Genelkurmay Başkanlığında da bilinen yollardan yansıttı (Ocak 1979) :

Bu görüşler şöyleydi :

«...Yunanistan'ın Ege konusunda Türkiye ve Yunanistan arasında mevcut andlaşmalarla bu bölge ile ilgili diğer andlaşmaları daima kendi lehine bir yoruma zorladığı ve hatta ve bazen de andlaşmaları açıkça çiğneyerek Ege'de kendi lehine ve tabii Türkiye aleyhine fiili durumlar yaratmaktan çekinmediği bir gerçektir.

Limni Adası üzerindeki tasarrufları Ege Adalarının silahlandırılması bunun en açık örnekleridir.

Türkiye ise, Yunanistan böyle davranırken Ege ile ilgili anlaşmaların kendisine tanıdığı hakları yorum zorlamaları ile genişletmek yoluna gitmediği gibi, Yunanistan'ın yorum zorlamaları ile hakkını genişletmesi girişimlerine bile sessiz kalmıştır, hoşgörü göstermiştir. Şurası iyi bilinmelidir ki Yunanistan'ın kıyılarımız yakınlarındaki adaları sınırlı hakka sahip adalardır. Bu adalar Yunanistan'ın diğer adaları gibi veya Yunanistan'ın ana toprağı ile bir tutulamaz. Lozan'dan başka Türkiye'nin katılmadığı Paris Andlaşmasında bile bu adaların silahlandırılmayacağı kaydı vardır. Bunun nedenini anlamak zor değildir. Coğrafya, ulusal güvenlik, tarih bu adaların Anadolu'ya egemen devlete ait olmasını gerektirir. Sadece bu adalar üzerindeki nüfus çoğunluğunun Yunanlı olması bu adaların mülkiyetinin Yunanistan'a verilmesine neden olmuştur. Denilebilir ki adaların toprak olarak değil de, adalar üzerindeki

Yunanlılar yüzünden Yunanistan'a bağlanmıştır. Kısıtlı haklara sahip olmasının nedeni budur. Bu adaların korunması, Türkiye'nin barış sevgisi ve iyi niyeti ile uluslararası dengeye emanet edilmiştir. Yunanistan, adaları bahane ederek kendi güvenliğini ta kıyılarımızdan itibaren sağlamak iddiası hakkına sahip olmamalıdır.

Çünkü böyle bir durum 'uzaktan kendini savunma çok yakından da Türkiye'ye saldırma' olanağı şeklinde kabul edilebilir. Bunun kabulüne bizim için olanak yoktur. Bunun yanında bu adalar karasu olarak, kıta sahanlığı olarak Ege'de Yunanistan'a ek haklar verilmesine bir neden olmamalıdır.

Türkiye'nin dışında sanırım pek az bir ülke kıyılarına bu kadar yakın adaların bir başka ülkeye ait olmasına rıza gösterebilir. Şurası da unutulmamalıdır ki Türk-Yunan dengesi, Türkiye'nin galip geldiği ve Yunan saldırısı ile başlamış bir savaş üzerine bina edilmiştir. Türkiye galiplik hakkını kullanmamıştır. Hakkını almaktan kendisine çektirilmiş olan ıstırabı ödemekten çok, Türkiye ile Yunanistan arasında devamlı bir dostluk ve işbirliği ortamı yaratılmasına önem vermiştir.

Nitekim Batı Trakya'da nüfus çoğunluk itibarıyla Türk olmasına karşın Yunanistan'ın güvenlik gereksinmelerini göz önünde bulundurarak bu toprakların Yunanistan'a bağlı olmasına izin vermiştir. Atatürk'ün doğduğu, Türkiye'deki özgürlük fikirlerinin beşiği Selanik'in bile Yunanistan'ın olmasını kabul etmiştir. Bütün bunlar Türkiye'nin Yunanistan'la işbirliğine verdiği önemin ve bunu sağlamak amacıyla benimsediği özverilerin açık kanıtlarıdır.

Türkiye bunu yapmışken hiç olmaz ise Oniki Adanın İtalyanlar tarafından terk edilirken Yunanistan'a değil Türkiye'ye devri gerekebilirdi. Mademki Batı Trakya'da nüfus çoğunluğuna göre değil güvenlik gereksinmelerine göre hareket edilmişti. Oniki Adada da nüfus çoğunluğu değil güvenlik gereksinmeleri dikkati nazara alınabilirdi. Türkiye bunu dahi istememiştir.

Ama bunu istememiş olması, Yunanistan'ın Ege üzerindeki iddialarını kabul ettiği anlamına kesinlikle alınamaz. Bundan çıkan anlam şudur: Yunanistan Ege Bölgesinde Batı Trakya da dahil, normal olarak alması gerektiğin-

den çok fazlasını almıştır. Hiç olmazsa su ve hak olarak artık asgariyi almalıdır.

Kıta sahanlığı, deniz ve hava sorumlulukları, adaların silahlandırılması konuları değerlendirilirken bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

Bütün bunlar göstermektedir ki artık Ege'de tarafımızdan Yunanistan'a gösterilecek yeni kolaylıklar yoktur. Yunanistan'la aramızdaki işbirliğini haklarımızı koruyarak adalet ve eşitlik içinde sağlamaya çalışmalıyız. Limni gibi adaların silahlandırılması üzerinde titizlikle durulmalıdır. Hatta bu konu sadece Türk-Yunan ilişkilerinde değil NATO çerçevesinde de gerektiği gibi değerlendirilmelidir.

Genelkurmay Başkanlığımızın bu konuyu değerlendirmesine yukarıda yansıtılan düşüncelerimizden de anlaşılacağı gibi Bakanlığım da tamamen katılmaktadır.

Ege'deki hak ve sorumluluklarımız bizim için hayati öneme sahip konular haline gelmiştir.

Yunanistan'la ilişkilerimizi düzeltmek için hatta kuzeyden gelecek tehdide başka ülkelerden destek sağlamak için Ege'de Yunanistan'a yeni haklar hatta kolaylıklar sağlanması dahi artık mümkün olmaz hale gelmiştir.

Böyle düşünmek Türk-Yunan ilişkilerinin iyiliğine önem vermemek anlamına gelmez. Yunanistan'la iyi ilişkiler kurmak Türkiye için önem taşır. Bu politika bize Atatürk'ten miras kalmış bir politikadır. Bunun gerçekleşmesi için Türkiye kendine düşeni yukarıda belirtilmeye çalışıldığı gibi fazlasıyla yapmıştır, bundan sonra da kendisinden özveri beklemek yanlış olur. Yunanistan anlayışlı olmalıdır, aşırı ihtiraslardan vazgeçmelidir. Yunanistan'ın kendisine bir Archipelle (takım adaları) devleti bünyesi verme çabalarına biz tabiatıyla destek olamayız. Bu Yunanistan'ın bizi dışarıda bırakarak Ege ile bütünleşmesi anlamına gelir. Bundan sonra Megalo-Idea'ya bir adım kalır.

Yunanistan'ın Ege Denizindeki haklarını sınırlı tutmak zorundayız. Herhalde aşırı iddialarına kesinlikle karşı çıkılmalıdır. Bir gün bir Dışişleri Bakanımızın TBMM'de 'Limni ve Semadirek Adalarının gayri askeri statüleri Montrö Andlaşması ile kalkıyor' yolundaki bir açıklaması Yunanistan'a bu bölgede yeni haklar vermiş olmaz. Montrö Andlaşmasının metninde ancak böyle bir hüküm mevcutsa ona itibar olunabilir.

Biz bu görüşü mutlaka ***savunmalıyız. Bu güçte hukukçulara sahip olduğumuzdan da hiç kuşkumuz yoktur...»***

Bu «görüşler», 1979 yılında bildirildiği zaman, 1984'te başımıza çeşitli sorunlar çıkaran Limni ve Semadirek Adalarıyla ilgili olaylar ortada yoktu, kamuoyuna Yunanistan'ın bu adaları silahlandırmasıyla ilgili «sorun» yansımamıştı.

4

BİR SAVAŞIM ADAMI

Hasan Esat Işık, 12 Eylül müdahalesinden sonra da «işin peşini» bırakmadı.

Sorumlu insan değildi, ama geçmişi bilen, geleceğe saptamalar yapmış bir sorumluluk duyan biri olarak, Yunan tırmanışı karşısında suskun kalamayacağını anladı; oturdu askeri yönetimin Başbakanı Ulusu'ya bir mektup yazdı:

HASAN ESAT IŞIK *Ankara, 26 Eylül 1980*
ÖZEL

Sayın Bülent Ulusu
Başbakan

Ender rastlanır güç koşullar altında, çok önemli bir makamda büyük sorumluluklar üstlenmiş bulunuyorsunuz. Ülkemizin çetin ve acil sorunlarını, uzun vadeli çıkar ve haklarımızı, Cumhuriyetin dayandığı temel ilkeleri tehlikeye sokmadan olumlu çözümlere yöneltmek gerekiyor. Bunda başarılı olmanızı candan dilerim. Bu yöndeki çabalarınızda herkesin size yardımcı olması bir ülke görevidir.

Ne kadar meşgul olabileceğinizi tahmin ediyorum. Vaktinizi almak istemem. Sadece asli mesleğim gereği önemsemekten kendimi uzun süredir alıkoyamadığım bir konuda, dışilişkilerimizi ilgilendiren bir konuda, düşüncelerimi size de arz etmek gereksinmesi duydum.

Bilinen bir şeydir. Bir ülke sıkıntılar içine girdi mi, o ülke ile sorunları olan ülkeler bu sorunları bir an evvel çözümleme çabasına girerler. Bunun nedeni de açıktır. Böyle bir dönemde alabileceklerinin azamisini alabileceklerini düşünürler. Genelde de bu düşünce geçerlidir. Buna pek çok örnek verilebilir. En son örneği İran ile Irak vermiştir. Bu iki ülke arasında da uzun senelerden beri bir deniz

kontrolü sorunu vardır. Bir süre önce Şah, Amerika ile yakın ilişkilerine ve kendi askeri gücüne dayanarak, Irak'ın bir sıkıntılı dönem içinde bulunmasından da yararlanarak, ihtilaflı bölgede kendi lehine bir durum yaratmış, hatta bunu o zamanın Irak Hükümetine bile 1975'te bir anlaşma ile tescil ettirebilmişti. Şimdi de Irak, İran'a aynı şeyi yapmak ister görünmektedir. Görülüyor ki, sıkışık dönemlerde verilen rızalar gerçekten içe sindirilmiş olmuyor ve ilk fırsatta en hırçın yollarla bundan sıyrılmak çareleri aranıyor. Denebilir ki bir tarafın sıkışık durumundan yararlanılarak gerçekleştirilen anlaşmalar, anlaşmazlıkları sürüncemede bırakmaktan daha sakıncalı olabiliyor. Ülkemizi ilgilendiren sorunlarda da bu gerçeğe önem vermemiz gerekiyor.

Türkiye kendine özgü ve dünya durumu ile ilgili pek çok sorunlarla karşı karşıyadır. Esasen az çok farklarla hemen hemen bütün ülkeler aynı durumdadır. Dünya barışını zedeleyen de, mutlaka birden fazla ülkeyi ilgilendiren dış sorunlara aynı yöntemlerle ve zihniyetle ortak çözümler aramaya ülkelerin kendilerini ikna edememesidir. Bazı ülkeler, Türkiye gibi, karşılıklı anlayış ve iyi niyete dayalı çözümlere önem vermekte iken, bazı ülkeler de güç kullanma ve fırsatçılık politikasından vazgeçememektedirler. En büyük zorluklar bu zıt zihniyetlerden esinlenen ülkeler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda, dikkat edilmez ise, iyi niyet safiyetle karıştırılabilmektedir ve iyi niyet cezalandırılmış olmaktadır.

Dış sorunların bazısının çözümlenmesinde Türkiye'nin iradesi, bu sorunlar bizi yakından ilgilendirse bile, nihai sonuç üzerinde oldukça mütevazi bir rol oynayabilecektir. Bu bölümde dünya kuvvet dengesini, Batı-Doğu, Güney-Kuzey ilişkilerini, hatta NATO'nun genel politikasını ve Ortadoğu sorunlarını sayabiliriz. Bu «bu konularda bizim tutum ve davranışlarımızın önemi yoktur» anlamına gelmez, elbette vardır. Fakat bu konularda biz ne kadar iyi niyetli, isabetli ve azimli davranırsak davranalım, nihai sonuç gene de başka devletlerin zihniyeti veya kaprisleri doğrultusunda şekillenecektir. Hatta bir ölçüde, ikili ilişkiler alanında bile, Türk-Sovyet ilişkileri için böyle düşünebiliriz.

Buna mukabil bir alan var ki, o alanda Türkiye'nin ira-

desi nihai sonucu en büyük ölçüde etkileyecek mevkidedir. O da Ege'dir. Bu nedenle, ne kadar büyük güçlükler içinde olursak olalım, bu alanda azimli davrandığımızda, görüşmelerde istediğimiz sonucu alabiliriz. Bu alanda Yunanistan'ın bilinen aşırı iddialarını çelmek zorundayız. Deniz Kuvvetlerimizde en küçüğünden en büyüğüne kadar her kademede görev almış bir denizci olarak Ege'nin Türkiye'nin yaşamındaki önemini çok iyi takdir edersiniz. Herhalde siz de, Türkiye'nin hak ve sorumluluklarının, kıyılarımıza yakın Yunan adalarına karşın, Ege'nin ortalarına kadar uzanmasının zorunluluğunu kabul edersiniz.

Bizim Sovyetler Birliğine karşı anlaşılır dikkat ve hassasiyetimizden yararlanarak, NATO içinde de «hırçın Çocuk» hüviyetine bürünerek Yunanistan Ege'de bizim zararımıza önemli oldubittiler yaratmıştır. FIR hattı, deniz ve hava kontrol ve sorumluluk alanları, ulusal hava sahasının 10 mil olarak ilan edilmesi, Limni Hava Kontrol Merkezinin boyutları, kıta sahanlığı konusundaki girişimleri, hatta adalarını silahlandırması bir yana, iki ülkenin NATO'ya girdikleri gün Deniz ve Hava Kuvvetleri arasındaki güç oranı bugünkü güç oranıyla kıyaslanırsa Yunanistan'a karşı NATO içinde ne kadar müsamahakâr davranıldığı görülür. Bir de bugün NATO ülkeleri bugünkü Türk-Yunan askeri güç dengesinin korunmasından söz etmektedirler. Gözetilecek bir denge varsa bu, iki ülkenin NATO'ya üye oldukları günkü denge olmalıdır.

Yunanistan şimdi bu oldubittileri bir anlamda NATO'ya ve onun aracılığıyla bize tescil ettirmek hevesindedir. Askeri Örgüte dönüş koşulları bunda ne ölçüde başarı sağladığının bir miyarı olacaktır. Bu defa da başarı sağlarsa bundan sonra Yunanistan'ın ihtiraslarını frenlemek daha da güçleşecektir ve çok endişe ederim bundan. Türkiye'nin yalnız Yunanistan'la değil başka NATO ülkeleriyle de ilişkileri bir gün olumsuz yönde etkilenecektir.

Bu nedenle Türkiye'nin NATO içinde Ege üzerindeki kontrol ve sorumluluklarının, en azından, 1964 başında Yunanistan'ın isteği üzerine NATO Askeri Karargâhınca bir emirle fiili olarak kara sularımız hattına çektirilmeden evvel olduğu gibi, Ege'nin ortalarına doğru yeniden uzaması güvence altına alınmadan Yunanistan'ın Askeri Örgüte dönüşüne «evet» denmemesi zorunlu gözükmektedir.

Mektubumu bitirmeden bir hususu da belirtmek isterim. Sıkıntılı dönemimizden söz ederken, eminim zaten anlamışsınızdır, askeri müdahale ile başlayan bir dönemi kastetmiyorum. Çok iyi bildiğiniz gibi ülkemiz epey bir süredir ekonomik açıdan ve asayiş açısından çok sıkıntılı bir dönem içinde idi. Yunanistan da bu sıkıntılar gün ışığına çıktığından beri bunlardan kendi lehine sonuçlar çıkarma gayreti içindedir. Mamafi şurası da bir gerçek ki, askeri müdahaleden sonra Yunanistan ve pek çok NATO üyesi Askeri İdarenin, belki Kıbrıs'ta da, fakat herhalde Ege'de eski idareye kıyasla daha müsamahakâr davranabilecek mevkide olduğunu düşünmekte ve bunu beklemektedir. Basındaki haber ve yorumlardan bu anlaşılmaktadır. Prof. Fahir Armaoğlu da 14 Eylül tarihli Tercüman gazetesinde çıkan yazısında buna değinmiştir.

Hangi zeminde ve ne vesile ile ele alınırsa alınsın, Ege sorunları konusunda çok dikkatli olmamız gerektiği kanısındayım ve bu kanım yeni değildir. Dahı 714 sayılı Notam kaldırılmadan evvel bu konudaki düşüncelerimi 14 Şubat 1980 tarihli bir mektupla Cumhurbaşkanımıza bildirmiştim. O mektubun bir örneğini ilişikte takdim ediyorum. Ege ile ilgili görüşmelerin canlandığı bugünlerde bu konudaki görüşlerimi size de aktarmayı kendime borç bildim.

Saygılarımı arz ederim.

5

KÖS DİNLEYENLERE «BİR MEKTUP» DAHA

Işık sorunun peşini bırakmadı, bırakmayacaktı.

1983 seçimlerinden sonra, iktidara gelen «mühendis» Turgut Özal'a da bir «mektup» gönderdi (17 Aralık 1983).

...Bugünlerde yine Amerikan Hükümetinin Kıbrıs ve Ege sorunları için bir «çözümler paketi» hazırlamış olduğundan söz edilmektedir. Hatta 15 Aralık 1983 tarihli Güneş gazetesinde bu çözümlerin içeriği bile açıklanmaktadır. Açıklanan bilgilere göre Ege için öngörülen çözüm Türkiye'nin Ege'deki hak ve sorumluluklarını karasuları ile sınırlamakta, Ege'de NATO için Yunan adalarına dayanacak bir yeni savunma hattı tesis ederek bu adaların silahlandırılmasına meşruluk kazandırmaktadır. Tek bir kelime ile Yunan Hükümetlerinin rüyalarını gerçekleştirip, Yunanistan'ı Ege'nin «Egemen», en azından «Nazım» devleti haline getirmektedir.

Bu haber doğru olmayabilir. Dileğim ve tahminim de budur. Amerika Hükümetlerinin Yunanistan'ı kayırdığı bilinir. Fakat kayırmayı bu boyutlara vardırabileceğini düşünmek çok zordur. Bu davranış sadece Türkiye'ye karşı değil, kanımca Amerikan çıkarlarına da ters düşen bir davranış olur.

Fakat böyle haberler karşısında kamuoyu, gazete, iktidar, Parlamento olarak azimle ve anında tepki gösterilmez ise, böyle haberler bugün için doğru olmasalar da bir gün olaylarla doğrulandığına tanık olabiliriz. NATO çerçevesinde Güney Kanat savunması ile ilgili olarak uzmanlar tarafından hazırlanmış olan bir raporda, bilindiği gibi, Ege'deki Yunan adalarına dayandırılacak bir yeni savunma hattı önerilmiştir ve son anda Türk heyetinin müdahalesi

ile bu raporun NATO Savunma Bakanları toplantısı gündemine alınması önlenebilmiştir.

Bir ulus yalnız belirli bir dönemde aynı zamanda yaşayanları ile değil, geçmiş, mevcut ve gelecek kuşakları ile bir bütündür. «Ulusal beka» bu demektir. Ege'deki haklarımız üzerinde kayıtsız kalmış bir kuşak mevkiine düşmemeliyiz. Bu şekilde ne ecdadımıza layık olmuş, ne de gelecek kuşaklara karşı görevimizi yapabilmiş oluruz. Böyle bir tutum gelecek kuşakları büyük güçlükler içine itmek hatta «ulusal beka»mızı tehlikeye sokmak demektir. Kredi, döviz gibi güncel diyebileceğimiz sıkıntıları hafifletebilmek için Ege'deki hak ve sorumluluklarımız gibi «devamlı» nitelikteki haklarımızdan vazgeçmek elbet söz konusu olamaz. NATO güvencesine karşılık Ege'deki haklarımızdan da vazgeçmek düşünülebilecek şey değildir. Hiçbir Türk hükümeti bilinçli olarak böyle tutumlar içine girmez. Fakat böyle durumlar, hak ve çıkarlarımızı korumaya gereken dikkati göstermediğimiz takdirde, irademiz dışında, kendiliğinden de oluşabilir.

Onun için sanıyorum ki Ege'de Yunan adalarına dayandırılacak yeni bir savunma hattı girişimleri üzerinde ciddiyetle durmalıyız. Ege'deki haklarımızın en az Ege'nin ortalarına kadar uzanması zorunluluğunu her vesile ile yenilemeliyiz, Ege'de yeni bir savunma hattı oluşturulmasını zorunlu görmediğimizi ve uzmanların bunda ısrar etmeleri ve NATO siyasi makamlarının da bunu uygun görmesi halinde bile, bunun gereğine başvurmadan önce, uluslararası antlaşmalarla silahlandırılmaları yasaklanmış ve ancak bu koşul ile Yunanistan'a ait olmaları kabul edilmiş adalardan hangilerinin sorumluluğunun Türkiye'ye verilmesi gerekeceğinin saptanması gerekeceğini şimdiden belirtmeliyiz.

Bu düşüncelerime daha çok açıklık getireceği kanısı ile, bu konuda bundan önce yazmış olduğum mektuplarla, basına verdiğim bazı açıklamalarımın örneklerini de ilişikte sunuyorum.

Bu mektubumun bir örneğini Dışişleri Bakanlığına da yolluyorum.

En iyi dileklerle saygılarımı sunarım...

Belgelerle süslenen bir ulusal sorunun öyküsü Özal'a yazılan mektupla noktalanıyordu

«Yazdığınız mektuplardan sonra ne oldu?» diye sordum Hasan Esat Işık'a.

Gözleri daldı, gitti.

«Sayın Ulusu çağırdı makamına, teşekkür etti» dedi

«Ya Özal?»

Istırap duyan insanlara özgü davranışla omuzlarını silkti:

«Hiç!» dedi. «Yanıt bile vermedi.»

Yani kös dinlemişti.

Ah, şu horladığımız siviller... bilgi, deneyim biriktirmini değersiz bir eşya gibi bir kenara atıveren ulusal davranışlarımız.

Ve ne yazık, yitirdiklerimiz...

Hele ulusal yararlar ve... İnsanlar.

Yazık!

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UMUTLAR ve UMUTSUZLUKLAR

1

«SİYASAL MAÇ»

8 Haziran 1977'de Bülent Ecevit,

«AP ve MHP dışında her türlü koalisyona hazırız» dedi.

Bu açıklamayla 5 Haziran sonrası iktidar kavgası yeni bir açılışa girdi.

O günden başlayarak başkentte CHP'nin mi, yoksa CHP karşısında yeniden cepheleşen sağ partilerden bir hükümet mi olacağı tartışmaları başladı.

Ecevit,

«...Demokrasiyi yaşatmak, topluma barış ve can güvenliği getirmek ve ivedi ekonomik ve uluslararası sorunlara etkin çözümler sağlayabilmek amacıyla CHP'ye destek olmayı uygun görecek milletvekillerine kapımız açık olduğu gibi, Millet Meclisinde... demokrasiye bağlılıklarını kanıtlamış olan partilerle dayanışma ve işbirliği koşullarını görüşmeye hazırız ...Ulusumuz fiilen iktidarda bulunan faşizmi oylarıyla yenmiştir...» diyordu.

Demirel ise «şamatadan söz ediyorum» diye başlıyor, «...Halk iktidarı mercedes arabalarla altıoklu bayraklarla sokaklarda korna çalmakla mı kurulacak?» diye soruyordu.

İki olgu ortaya çıkmıştı:

Ecevit hükümet olmaya kararlıydı.

Demirel, Ecevit'in ister tek başına, isterse bir yan parti bularak hükümet olmaması için elinden geleni yapacaktı.

Eğer deyim uygun düşerse, iki parti arasındaki «siyasal maç» işte böyle başladı.

Ecevit, «demokrasiye karşı olanların ülkede yarattıkları kargaşalık, düşmanlık ve kavga ortamı sona erdirilmelidir» derken hemen herkesi arkasında buluyordu.

Millet Meclisinde «kesin çoğunluğa sahip olmaksızın» bu kadar ağır sorunların tek başına çözümünü üstlenmesinin CHP'nin yararına olmadığını söylüyordu Ecevit. Fakat, «bu sorunları süratle çözebilmek için böyle bir hükümet formülünün daha yararlı» olacağını umduğunu ekliyordu.

Belli olmuştu ki Bülent Ecevit, kendi içinde tutarlı olacağına, sorunların üzerine bir karma hükümetin gidemeyeceğine kamuoyunu ısındırmaya çalışıyordu. Kamuoyunda, basında hemen herkes aynı kanıdaydı. Ecevit kozunu öne sürdü:

«CHP'nin kuracağı bir azınlık hükümeti!»

Demirel sağ kanat partileriyle doğrudan olmasa bile, arkadaşları kanalıyla ilişki içindeydi. AP önderinin amacı, öncelikle Ecevit'in kurmak istediği azınlık hükümetine karşı Millet Meclisinde bir «kırmızı oy barajı» oluşturmak, güvenoyu almasını önlemekti.

Ecevit, AP önderinin bu manevrayı yapabileceğini kestirmişti. Sağ kanat partilerinin yeniden bir araya gelerek ilk aşamada kuracağı hükümete karşı vaziyet almasını önlemek istiyor, böyle bir «cepheyi» dağılmaya zorluyor, «Cephe çoktan yıkılmıştır» diyordu Ecevit.

«O yıkıntının enkazı altından kurtulma ümidiyle AP, seçimleri 4 ay önceye aldı.»

Hükümet konusundaki hesabının iki aşamalı olduğu anlaşılıyordu:

İlk aşamada 'azınlık hükümeti'ni kuracaktı. Eğer bu başarılı olmazsa, bu kez karma hükümet araştırmalarına geçecekti. Ne var ki, gönlünün birinci aşamadaki formüle yatkın olduğu belirginleşiyor ve «Fakat birinci aşamada karşılaşacağımız sorunlar bir partinin tek başına kurabileceği bir hükümet tarafından daha kolay çözülebilir» diyordu.

Ecevit'in «aşamalı formülleri»ne karşılık, Demirel cepheden saldırmaya hazırlandı.

AP önderi CHP'nin Millet Meclisindeki 213 oyuna karşılık, sağ kanat partileriyle birleşmesi halinde 229 oyu bir araya getireceğini hesaplıyordu. Eğer 229 oyu bir araya getirebilir, Ecevit'in azınlık hükümetinin güvenoyu almasını

engellerse CHP önderinin hükümet olma isteği daha başında suya düşerdi.

Çünkü, Ecevit'in güvenoyu alamamasından hemen sonra demokratik kuralları işletmesi zorunlu olan Cumhurbaşkanı Korutürk'ün Mecliste ikinci büyük partiye hükümet görevini vermesi gerekecekti. Güvensizlik oyunda bir araya gelen 229 oyun bir hükümet oluşmasını gerçekleştirmemesi için neden kalır mıydı?..

Artık zarlar atıldı.

1976'dan başlayarak giderek gelişen iktidar olma yarışında yeni bir aşamaya giriyorduk.

1976'dan beri bu sancıları izliyordum, iki önderle yaptığım konuşmalardan sonra 1977'nin kimi iktidara getireceğini araştırıyorduk. 26 Ekim 1976'da görüştüğüm Demirel, 1973 seçimleri sonuçlarını irdeliyor, daha önce AP'den kopup DP'ye kayan oyların partisine döndüğünü söylüyor, «Bu neticelere bakılırsa partinin tek başına iktidara gelebilmesi imkânı görülmektedir» diyordu.

1975'ten alıp getirdiği «milliyetçiler birleşiniz» sloganına çok bel bağladığı görülüyordu. 1977 genel seçimlerine giderken, Birinci MC Hükümetindeki «ciddi tutarsızlıklar» nedeniyle bir hükümet —hiç değilse bir seçim kabinesi— araştırmaları ortaya çıktığı sırada, Aralık 1976'da Ecevit bana, «Bizim iktidara geleceğimizi slogan olarak değil, hesaplayarak söylüyorum» demişti.

Ecevit o denli inanıyordu ki, «bu konularda ihtiyatlı ve dikkatli konuşurum, bazı gözlem ve izlenimlere dayanarak Millet Meclisinde salt oy çoğunluğunu sağlayacağımıza, ve tek başımıza iktidara geleceğimize inanıyorum» cümlelerini rahatlıkla söylüyordu.

Demirel'in beklediği oylar kendi «eski» oylarıydı, Demokratik Partiden gelecek oylardı. Peki ama, Ecevit tek başına iktidara gelebilmesi için nereden, hangi partiden oy alacaktı?

CHP önderiyle yaptığımız görüşmede soruya şu yanıtı alıyordum:

«CHP'ye hangi partilerden oy kayması olduğuna ve olabileceğine gelince; hiç kuşkusuz öncelikle AP'den ve genellikle sağ partilerden.»

Ecevit'in dilinde bu yargının adı «oy patlamasıydı».

Özellikle zarların atıldığını somutlaştıran 9 Haziran 1977 günü, iki partinin seçim varsayımlarının «gele» olduğunu biliyorduk.

O gün —bana göre yersiz ama—, Demirel'in, siyasal stratejisine uygun bir konuşma geldi AP önderinden:

«Solcular milliyetçi olmaz. Solculuk beynelmilelciliktir. Solcularla milliyetçiler bağdaşmaz. Türkiye'de siyaset ikiye bölündü. Solculuk ve milliyetçilik» diyordu.

Milliyetçiliği bu denli tekel altına alan ve sınıflandıran bu sözler elbette kimine etkiler yapacak, tepkiyle karşılanacaktı. CHP'nin azınlık hükümetine karşı sağ cepheyi birleştirmeye yönelik olan bu ayrımların yararı uzun süre tartışılmadı.

Demirel'in bu yeni çıkışıyla siyasal kulisler dalgalanırken, CHP önderi Ecevit'e partisinin yönetim kurulu, «hükümet işinde tam yetki ile çalışma» olanağını sağlıyordu.

Türkeş de —Demirel'le kısa bir görüşme yaptıktan sonra— Ecevit'in «kendi kendine gelin güvey» olduğunu söylüyor, MSP ise sessiz durmayı, ortalıkta pek fazla görünmeyi istemiyordu. 1973'te 48 olan milletvekili sayısının bu seçimde birden yarıya, 24'e düşmesi Erbakan'ı «etrafı kolaçan ederek» gelişmelere göre davranmaya yöneltmişti.

Demirel, yeni hükümet kurulmadığı için henüz başbakandı. Cumhurbaşkanı Korutürk'le görüştükten sonra, «Kimse, hayalinde iktidar olsa bile gerçek iktidar olmaz» dedi. Hükümet olmayı istemekle hükümet olunamayacağını söylemek istiyordu.

Vurguladığı, asıl önem verdiği noktayı açıkladı:

«Hükümet olmanın şartı vardır: Güvenoyu. Ama, Meclisteki tablo da ortada.»

Demirel'in öne sürdüğü bu yeni öğe, gelecek günlerin bellibaşlı sorunu olacaktı.

Bir başka yan daha vardı: AP önderi, Çankaya'dan güvenoyu alamayacağı belli olan bir hükümetin kurdurulmamasını, onaylanmamasını istemişti.

Fakat Çankaya, Demirel'in bu sözlerine göre davranmayı değil bildiği yolda yürümeyi yeğleyecekti.

CHP önderinin arkasında sadece 213 milletvekili, bu sayıda milletvekilini çıkarmaya neden olan milyonlarca oyun sahibi yoktu.

Ecevit'i hemen bütün basın destekliyordu. 13 milletvekillik bir «noksan» nedeniyle Ecevit'in hükümet kurmasının engellenmemesi gerektiğine inanıyorduk. Tabii, asıl kuşkumuz, yazılarımızda hep dile getirdiğimiz kaygılar yeni bir «cephe hükümeti» kurulursa, MSP ile MHP gibi iki partinin gene iktidara gelmesinden kaynaklanıyordu.

Ecevit'in hükümeti kurduktan sonra yeterli sayıyı denkleştirip güvenoyu alıp almayacağını bilemiyorduk. Henüz CHP'liler yeterli sayıya vardıklarını kesinkes söylemiyorlardı.

Kamuoyunu yatıştırmak için öne sürdükleri, kesinkes gözle bakılmasını istedikleri tek dayanak, Ecevit'in bir hükümet kurmaya kararlı olduğuydu.

Kulis sürekli çalışıyordu. Daha çok CHP'deki oluşmalara gözlerimizi çevirmiştik. Sağ kanatta, özelde AP'de neler olup bittiğini, ya da AP'nin hangi hazırlıklar içinde olduğunu yeterince araştırmıyorduk. Oysa, AP'de durmaksızın derinden yürütülen kimi çalışmalar vardı. AP önderi Demirel'in tek amacı Ecevit'i hükümete getirmemekti. CHP'yi bir yana bırakmış, gece gündüz sağ kanattaki partilerin «birleşmesini» sağlayacak ilişkileri yürütüyordu.

Ecevit İstanbul'a gitmişti. Bu kısa gezide İstanbul gibi seçimin ana damarı olan bir kentin yerel yöneticilerine teşekkür etmeyi, bu arada 29 Mayıs 1977'de İzmir Çiğli havaalanında bacağından kurşunla yaralanan Mehmet İsvan'ı ziyareti amaçlıyordu.

Seçim kampanyasının yeni yeni açıldığı bir gündü.

Ecevit'le İzmir'e uçuyorduk. CHP önderi Ege kentlerinde bir gezi yapacak, her yerde konuşacaktı. Son günlerin gözde konusu ise kontrgerillanın varlığı üzerinde Ecevit'in kimi yerlerdeki açıklamaları, değinmeleriydi.

İzmir Çiğli havaalanına indik.

Ecevit'i alacak otobüs alana girmişti. Uçaktan indik, henüz toplanmamış, otobüse yönelmiştik ki, sağ yanımdan pat diye bir ses geldi.

Çevre karıştı, polisler koşuştu. Örsan Öymen'le ben ne olduğunu araştırmaya çalışıyorduk ki —sonradan İstanbul Belediye Başkanı olan İsvan'ın kardeşi, Ecevit'in yakın arkadaşı, otobüsteki ses düzenlemelerini üstlenen— Mehmet İsvan'ın bacağından kanlar aktığını gördük.

Başbakan Demirel Gaziantep'teydi.

İsvan derhal hastaneye götürüldü, bir süre sonra öğrendik ki, ameliyata alınmıştı.

Kim ateş etmişti, hedef acaba kimdi, akla gelen tek olasılık kurşunun Ecevit'e sıkılmış olmasıydı. Fakat hedef sapmış, İsvan yaralanmıştı.

İsvan'ı yaralayan kurşun, «plastikten yapılmış bir tip mermi» idi. «Takip fişeği» diye adlandırılıyordu. İzmir Valisi Turgut Eğilmez, soruşturma sonunda «merminin İsmet Çetin adında bir polise ait gaz tüfeğinin ateş almasıyla çıktığını» söyleyecekti. Ecevit ise, aynı gün «mermi polise ait» diye seçim alanlarında haykırıyordu. 1977 seçimine tatsız olayların işaretiyle giriyorduk. Bu arada hemen aynı günler MSP önderine Mardin'de taş atılıyordu. Bir ara Demirel'e de taşlı saldırılar olacaktı. Türkiye'nin seçim yazgılarında silahlı, kanlı bir geçmiş yoktu, ama bu kez ortam bir değişikti. Seçim olaylarının yanı sıra sağda solda gene öldürmeler oluyordu.

Örsan'la ben, Çiğli havaalanındaki olayın kontrgerilla marifeti olabileceğini dokunduran, hatta olayın MİT'e değin uzanan bir çizgiyi kapsayabileceğini belirleyen yazılar yazdık.

Ecevit, Ege kentlerine açılırken açıktan söylemese bile kontrgerilla dokundurmaları yapıyordu bize. Sonradan bu yazı nedeniyle Adalet Bakanlığı benim için «devletin istihbarat güçlerine hakaret etmekten» dava açılmasını istedi. mahkemeye çıktık. Hâkim, görevimi yaptığımı belirterek beraatime hükmetti. Yıllar geçti üzerinden, bir gece Örsan Öymen İstanbul'dan aradı. Tatil için geldiğini, ne var ki

«eski bir yazısı nedeniyle gözaltına alındığını» söyledikten sonra, «Seninle aynı gün yazmıştık, sen o yazı nedeniyle beraat etmiştin değil mi» diye soruyordu.

Gülmeye başladım. 1977 nerelerde kalmıştı, yıl 1981 idi. Dört yıl sonra Örsan'dan aynı içerikte yazıp beraat ettiğim yazı nedeniyle hesap sorulacaktı.

Beraat kararını dosyalardan çıkarıp Örsan'a gönderdim.

Bir süre sonra —dört yıllık gecikmeyle— Örsan da kurtuldu.

Örsan böylesine üstünkörü bir gerekçeyle niçin içeri alınmış, neden gözü korkutulmak istenilmişti?.. Bu soru hâlâ geçerli.

Türkiye'de iki buçuk yıldır seçimlerin, can güvenliği sağlayacak ortam yaratacağı umuduyla beklendiğini söyleyen Ecevit, bir vurgulama yaptı :

«Şimdi bu umudu gerçekleştirebilecek bir hükümet kurulmazsa, analar, babalar, çocuklar umutlarını ve dayanma güçlerini yitirebilir... Umutsuzluk doğar... Demokrasi de umut olmaktan çıkabilir» dedi.

Doğru sözlerdi bunlar.

Artık «beklenti» başlamıştı. Ecevit'in kuracağı hükümetin bir an önce gerçekleşmesini, —elbette bir hesaba dayanıyor diyorduk— bu hükümetin Millet Meclisinden güvenoyu almasını bekliyorduk. Beklemiyor, istiyorduk!

CHP önderi, «Millet Meclisinde 450 milletvekilliğinin 213'ünü kazanmış bir parti varken, onun dışında hükümet çözümleri için direnmenin rejimin kurallarına ve ulus iradesine ters düşeceğini» söylüyordu.

Haklıydı da. Hiç kuşkusuz hükümet kurma görevinin herkesten önce kendisine verilmesini istiyordu.

Ecevit'in seslenişi —o sırada— geneldi. CHP hükümetinin gerçekleşmesi için «bazı partilerin anlayışla davranacaklarını veya Millet Meclisinde 'bu sorumluluğun ve zorunluluğun bilincine varan en az 13 insanın çıkacağını' umduğunu» belirtiyordu.

'Sorumluluk ve zorunluk duyan 13 insan' tanımlamasının altında acaba ne yatıyordu, o sırada hiç kimse bunu

araştırmıyordu. Kimine —egemen eğilime— göre, Ecevit, öteki partilerden güvenoyunda olumlu oy verecek «13 adamın» çıkması için çağrıda bulunuyordu. Çok belirsiz bir olasılığı öne sürenlere göreyse, CHP önde gidenleri, başta Ali Topuz ve ötekiler, ön planda AP'den 13 milletvekilini 'transfer etmek' için çalışıyorlardı. Ecevit'in de bu ortamı hazırladığından söz edenler vardı.

Kamuoyu öylesine isteri içindeydi ki, şu ya da bu nedenle —hadi diyelim ki kimi vaatlerle— AP'den ya da öteki partilerden CHP'ye yapılacak milletvekili transferini umursamıyordu bile. Yeter ki, istenilen amaca erişilsin, yeter ki Ecevit hükümeti gereken desteği bularak kurabilsin.

8 Hazirandaki yazımda «Ülkenin sağlam bir iktidara gereksinimi düne oranla bugün daha çoktur» diyordum:

«Dıştaki ve içteki sorunları çözebilmek için Ecevit'in her olanağı zorlayarak tek başına iktidara gelmesi içten dileğidir herkesin. Aslında biz, koalisyon döneminin kapandığı ile kapanmadığı gibi çelişkilerle dolu günler yaşıyoruz. Politikada savaşçı olduğunu kanıtlayan Ecevit'in bu kaygan zeminli günleri arkasında bırakacağına herkes inanıyor.

Ve İnanmalı. Şimdilik tek çare bu.»

«Çare» buydu, buna inanıyorduk.

Ecevit de «çare adamdı.»

Ecevit'e yan çıkabilecek siyasal güçler susuyordu.

Kimi sesler çıkıyordu, ama bu sesler de olumsuzdu.

Olumlu yaklaşım gösterenler ise bir milletvekili olan DP ile üç milletvekili olan CGP'ydi. Bir Sükan+3 Feyzioğlu=4.

Güvenoyu için bunlar yetersizdi. Hemen hemen hiçbir şeydi!.

Bu boşluğu yakalayan Demirel, «Sol ve komünizmle mücadele edenler, solu iktidara getirenlerden kıyamete kadar davacı olacaklardır» diye bir ikinci çıkış yaptı.

Bu cümle, elbette MHP'ye yönelik değildi, MHP sol ve komünizm deyince kırmızı görmüş boğaya dönüyordu zaten. Demirel'in hedefi MSP'ydi. Erbakan, son seçim sonuçlarından ürkmüştü, tabanından sert eleştiriler geliyordu, baskı geliyordu. Eğer bu kez de —1973'te olduğu gibi— sol-

cu CHP ile hükümet olursa tümüyle bitecekti. Oysa Erbakan, CHP ile hükümet olmayı, Ecevit'in başkanlığında kabineye belirli oranda bakanla girmeyi dünden istiyordu. Erbakan, hükümetsiz olamazdı.

Demirel, sürekli AP grubunda konuşuyordu, basın toplantılarında konuşuyordu:

«... CHP genel başkanı birkaç gün içinde hükümet kurulacağını ilan etmiştir. Birkaç gün geçti işte. Ondan sonra da Türk-Yunan ilişkilerini, Türk-Amerikan ilişkilerini döviz meselesini nasıl halledeceğini, hatta Yunanistan Başbakanı Karamanlis'le hemen buluşup Türkiye'nin meselelerini hemen halledeceğini ifade ediyor. Bunun adına doğmamış çocuğa beşik sallamak derler. Çocuk yok ki, daha orta yerde. Cenin yok. Ölü mü doğacak, prematüre mi doğacak? Belli değil ki?.

Azınlık hükümeti filan kurulamaz bu ülkede. Güvenoyu alamayacak bir hükümet kurulamaz. Güvenoyu alamayacak bir hükümet vaktiyle kuruldu. Ne akıbete düştüğü görüldü. Akıbeti odur. Bunun altını çizerek söylüyorum. Türkiye'nin olmayacak işlerle uğraşmaya vakti yoktur.

Nasıl bir koalisyon olur?.. Biz, 1975 Martında dört parti 209 üyeye sahiptik. Milliyetçi partiler topluluğu idik. Milliyetçilik ayrı bir iştir, solculuk ayrı bir iş. İkisinin bağdaşması halinde âdeta su ile asitin karışması gibi haller olmaktadır, olmuştur da...»

AP önderi CHP'nin hükümet olup olamayacağını zamanın göstereceğini söylüyor, «tabanda ve tavanda çoğunluk olan milliyetçi düşüncenin önümüzdeki günlerde Türkiye'yi sola teslim edip etmeyeceğini milletimiz tekrar görecektir» diye bitiriyordu.

Demirel'in öteki çağrısı bu sözlerini tamamlıyordu:

«'Milliyetçiler bir araya gelin' çağrısı, bugün de geçerlidir.»

Siyasal ortamda ne zaman bir kargaşa çıksa, ne zaman hükümetlerin kurulması çıkmaza girer gibi olsa belirli «heveskâr çevrelerin» yaydıkları söylenti gene ortadaydı:

Ordu, darbe yapacaktı!

Demokratik ülkelerde de hükümetlerin kurulmasında günlerin hızla akıp geçtiğini, ama sonuç almanın geciktiğini ne zaman anlayabilecektik. Hemen ordu çağrıları, istekleri!

Demirel —başbakan olduğu için— bu söylentilerin tümünü yalanlıyordu.

Aslında böyle bir oluşma, ya da gelişme yoktu o sırada Anarşiyi, sokakta ya da evde, dükkânda vurulup öldürmeleri ordu henüz «izliyordu!»

Başta Hürriyet ve Genel Müdürü Nezih Demirkent, sorunun canlı olduğu bugünlerde bir AP - CHP karma hükümetine istekliydiler. İstanbul'daki iş çevreleri de «tabanı geniş» bu hükümete istekliydiler.

Gazeteci olarak AP-CHP hükümetinin hiçbir işe yaramayacağını söylüyordum.

Ecevit, bu konudaki sorulara «demokrasi anlayışlarının farklılığı ortaya çıktıkça, öyle sanıyorum ki, yakın zamana kadar bir CHP - AP koalisyonu ya da işbirliği düşünmüş olanların, bu beklentileri artık sona ermiş olmalıdır. Bazı iş çevrelerinin, sanayi çevrelerinin bu beklentisi onların da herkes gibi huzur ve güven ortamına muhtaç olmalarındandır» diyordu.

Daha öteye geçebilirdik.

Bir hükümeti yalnızca «tabanda güçlü ve sağlam» olacak diye kurdurmanın ne yararı vardı ki?.. Temel sorunlarda hiçbir zaman anlaşamamış, hatta anlayış ayrımları giderek genişlemiş olan iki partinin bir araya gelmesinden sonra pratikte ne yarar sağlanacaktı ki?..

Belirli bir programın içeriğinde bir araya gelseler bile bunların gerçekleşmesi için gerekli yakınlaşma bir süre sonra dağılıp gidecekti. İki büyük partiden birinin kuracağı ister azınlık, isterse öteki küçük bir partiyle karma hükümet olsun, belirli konularda Millet Meclisinde, hatta diğer ortamlarda birbirine yardımcı olabilmelerini sağlamak daha demokratikti.

Nedense, CHP'nin azınlık hükümetini iş çevreleriyle «kimi kesimlerden esinlenenler» büyük bir istekle desteklemiyorlardı. AP-CHP karma hükümetini isterken, hem CHP'yi hükümet dışında bırakmamayı —çünkü Mecliste 213 üyeyle bu parti her hükümete duman attırabilirdi— düşlüyorlar, hem de AP'yi hükümete alarak CHP'nin «aşırılığa kaçacağını sandıkları eylemlerini» frenlemeyi düşünüyorlardı.

Artık hükümet sorunu doruğa doğru tırmanıştaydı. Günler ve geceler gelişmelerin nereye aktığını saptamakla geçiyordu. Henüz Ecevit, Çankaya Köşkünden Başbakanlık görevi almamıştı. Demirel ise «13 adam» konusunda «Utanç verici yollara başvurmalarından endişeliyim» diyordu. AP kulislerine göre, CHP önde gidenleri kimi AP milletvekillerine gelecek seçimde «güvence» ya da «parasal başka öneriler» uzatıyordu.

Ecevit, AP önderinin dokundurmalarından çıkacak anlamı bildiği için, «CHP kimseye maddi olanak sağlamaz» diyordu.

2

DÜELLO

«İktidar savaşı» iki önder arasında basın toplantıları, ya da verilen demeçlerle bir söz düellosu biçimini almıştı.

Gerekli ortamı sağladığına inanan Ecevit, 13 Haziranda «Mutlaka bir CHP hükümeti kurmaya çalışacağız» dedikten, bu gereği Türk demokrasisinin tek kurtuluş yolu olarak niteledikten bir gün sonra, 15 Haziran 1977'de Çankaya Köşküne çağrılıyor, basına,

«... Kimse CHP'nin ve Ecevit'in hükümeti işgal edebileceği kaygısına kapılma hakkına sahip değildir. Bir hükümet kurabilmek için şu andan itibaren her çabayı göstereceğim» diyordu.

Ecevit, artık başbakandı.

Süleyman Demirel ve onun yörüngesinde Alparslan Türkeş, Korutürk'ün «güvenoyu alıp almayacağı belli olmayan bir partinin genel başkanına hükümet kurma görevini vermesine» sert tepki gösterdi.

Hedefleri, Ecevit'ten çok Çankaya Köşküydü.

Açıktan söylemeseler bile Korutürk'ün partiler arasında demokratik sonuçları düşünmeden ayrıcalıklı davrandığını öne sürüyorlardı.

Bu olay, giderek büyüyecekti.

Ama, kamuoyu yolun sonunu iki olasılıkla görebiliyordu.

Bu iki olasılık tek cümlede birleşiyordu:

Eğer Ecevit'in azınlık hükümeti güvenoyu alamazsa, güvenoyu vermeyen sağ partiler aralarında ikinci bir MC Hükümeti kuracaklardı.

İş, onca basitti.

Ecevit, elbette bu olasılığı göz ardı edecek değildi:

«... Düne kadar işbaşında bulunan, fakat daha aylar önce dağılmış olan bir hükümetin bir benzeri yeniden ku-

rulursa, Türkiye 5 Haziran öncesine dönmekle kalmaz. Daha koyu bir karanlığa gömülmüş, daha acılı bir döneme girmiş olur. 5 Hazirana kadar hiç değilse bir umut ışığı vardı. Bu kez umut ışığı da olmayacağı için halkımız, o acılara kolay katlanmayabilir. Demokrasimiz bu baskılara kolay dayanmayabilir. İçinde bulunduğumuz koşullarda geriye dönüş mutsuzluktur...»

Yola çıkan CHP önderi birkaç güne kadar «sonuca ulaşacağını» söylüyordu.

15 Haziranda azınlık hükümetinin güvenoyu alıp almayacağı tartışılırken, AP önderi Demirel, bu kez Çankaya'ya ikinci bir salvo gönderiyordu: Güvenoyu almayacağı önceden bilinen bir hükümet, Ecevit tarafından kurulursa böyle bir hükümeti Çankaya'nın «atayacağına ihtimal vermediğini» açıklıyordu.

Partiler arasındaki iktidar savaşımına Çankaya Köşkü de girmişti.

Fakat Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, salvolara, hatta uyarı gibi görünen tehditlere karşın susuyordu. Köşkten hiçbir açıklama yapılmıyordu. Yalnız Köşkün Basın Müşaviri Ali Baransel basına Korutürk'ün tutumuyla ilgili —gayri resmi— bilgiler veriyordu.

Bu hareketli ve hararetli günlerin üzerinden yıllar geçti. Sekiz yıl sonra o sırada Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği göreyine yeni atanan Halûk Bayülken'le yaptığımız uzun bir röportajda Korutürk'ün o günlerde «Niçin CHP?» sorusuna verdiği yanıtları bana anlattı.

Bayülken, Korutürk'ün Ecevit'e görev verdikten sonra kurduğu hükümete sağ partilerin «Çankaya hükümeti» adının takılmasını nasıl değerlendirdiğini şöyle anlatıyordu:

«... Ben göreve başladığım zaman Cumhurbaşkanlığındaki süresinin 4 yılı geçmişti. Sayın Korutürk'ün anayasal çizgi içinde ve demokratik kurallara fevkalade riayet etmek isteyen bir yaradılışı vardı. Uygulamalarda bu görevi yerine getirdiği kanısı güçlüydü. 'Çankaya hükümeti' diye nitelediğiniz günlerde şuradan hareket etmişti:

'Bir genel seçim olmuş, daha fazla iskemleyi mademki bir parti kazanmıştır. Demokratik usuller gereği hükümet kurma görevini ben bu partiye vermeliyim. Her ne kadar bu partinin hükümet kuramayacağı, Mecliste yeterli ço-

ğunluğu sağlayamayacağı ileri sürülüyorsa da görevi vermeliyim, kuramazsa kuramaz, o zaman ondan sonraki çok sandalyeye sahip olan partiye hükümeti öneririm'.

Sanırım işleyiş böyle oldu...»

AP ve öteki siyasal partilerden gelen saldırılar Korutürk'ün üzerinde derin etkiler yapıyordu. Duyarlı bir bünyeye sahipti.

Halûk Bayülken,

«... Bir gün bana dedi ki: 'Bulunduğum bu yer öyle bir yerdir ki, herkes gelir derdini anlatır, sizin çanağınıza dertlerini döker, rahatlar ve çıkar gider. Dertlerini bırakır, 'siz düşünün' der. Oysa sizin havale edeceğiniz başka biri yoktur'...» diye anlatıyordu Korutürk'ü.

«... İki buçuk yıl birlikte bulundum, görevi süresince bana verdiği izlenim, iki büyük partinin işbirliğine çalışmış ve bunda muvaffak olamamıştı. İki büyük parti koalisyonunu ve işbirliğini çok istemişti. Bütün hareketlerini değerlendirirken bunu da göz önünde tutmak gerekir. Korutürk'e göre, 'memleket başka türlü kurtarılamazdı'...»

3

MEMLEKET NASIL KURTULUR?
«BİR BELGE»

Korutürk'ün AP-CHP işbirliği ya da karma hükümet kurmaları yolundaki «inancını» gösteren bir belgede «..Proje Sayın Cumhurbaşkanımıza takdim edildi ve emrettiği hususlarda maruzatta bulunuldu» kenar yazısı görülüyor. Notun altında «HB - Saat 18.20 - 19.20» yazılı.

Başlık: «İki büyük partinin görüş birliğinde olduklarını açıklamalarında yarar olan hususlar.»

Metni aynen şöyle:

...İki büyük partimizden hangisi iktidar veya muhalefet görevlerinde bulunurlarsa bulunsunlar, memleketimizin halen içinde bulunduğu —ve maalesef daha uzunca bir süre devam edeceği anlaşılan— güç şartlar karşısında, özgürlükçü demokratik parlamenter sistemimizi ve Türkiye Devleti, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütündür, kutsal amacımızı koruyabilmek için özellikle iki büyük siyasi partimizin ortak anlayış ve hareketlerinde yarar görülen noktalar:

1. Siyasal gerginliğin mutlak surette hafifletilmesine ihtiyaç vardır. Bunun için de iki büyük parti arasında, hiç değilse belirli konularda bir diyalogun daima açık tutulması özellikle liderler seviyesinde temasın sürdürülmesi gereklidir.

2. Milliyet Gazetesi Başyazarı ve ülkemizin en değerli gazetecilerinden birisi olan Sayın Abdi İpekçi'nin menfur bir tedhiş eylemi sonucunda hayatını kaybetmesi üzerine, Cumhuriyet Halk Partisi Sayın Lideri «Adalet Partisi ile şimdiye kadar asgari müştereklerde bir anlaşma sağlanamadı. Fakat, olayların gelişmesi karşısında bir değerlen-

dirme olasılığı varsa, elbet bundan yararlanmak gerekir» demiş ve Adalet Partisinin Sayın Lideri de «Böylesi bizleri derin acılara garkeden olay karşısında kırıcı, incitici olmak istemiyorum. Anarşi, terör, bölücülük, yıkıcılık karşısında Adalet Partisi olarak her türlü işbirliğinin yapılmasına taraftarız. Zaten görüşmeden hiçbir zaman kaçmadık» şeklinde bir beyanda bulunmuştur (Milliyet gazetesi, 4 Şubat 1979).

Bu demeçler bütün memleket sathında olumlu karşılanmış ve bir ümit hasıl etmiştir.

3. Yukarıda değinilen diyaloğun ve temasların bir verimlilik ümidi içerisinde sürdürülebilmesi bakımından iki büyük parti liderleri tarafından yapılacak demeçlerin, hiç değilse, belirli konularda ortak girişimlere veya karşılıklı şekilde yekdiğerine destek olabilmeye ortam hazırlayacak ve böyle bir ortamın devamına imkân verecek uzunca bir süre içerisinde yumuşak tonlarda yapılması kamuoyunda beliren umut ve güveni çok olumlu bir biçimde etkileyecektir.

4. Yurt düzeyinde umut ve güven ortamının güçlenebilmesi için yurdumuzun halen karşılaşmış bulunduğu en acil tehlike ve tehditler üzerinde birleşilebilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu bakımdan anarşi ve terörün yok edilmesi, hiç değilse, kabul edilebilir asgari ölçülere indirilebilmesi amacıyla bunların kaynaklarını teşhiste iki büyük partimizce üzerinde birleştikleri ortak noktaların beyanında ve bu biçimdeki beyanların münasip vesilelerle tekrarında büyük yarar vardır:

a) Dış etkenler dahil bölücülük tehlikesi,

b) Anayasa rejimimizi totaliter zihniyetli diğer rejimlere sürükleyebilmek için yapılan faaliyetler,

c) Anayasamızda teminatını bulan özgürlüklerimizi değerlendirmede ve bunların kullanılmasında bunu içine sindiremiyen zihniyet ve tutumların tasvip edilmediği ve edilmeyeceği,

d) Buna mukabil, bu özgürlüklerin, başta Anayasamızın yasakladığı totaliter ideolojileri ve bölücülüğü özendirmek ve gerçekleştirmek amacıyla kötüye kullanılmasına karşı bulunulduğu,

e) Oy kazanmak taktiği yanında, yukarıda değinilen

yıkıcı ve bölücü amaçlarla memleketimizde mezhep farklılıklarının kışkırtılmasına, asırlarca birbirleriyle kardeşçe yaşamış ve vatanımızın bağımsızlığı ve bütünlüğü için omuz omuza çarpışıp gerektiğinde canlarını vermiş olan çeşitli mezheplerden vatandaşlarımız arasında eşitsizlik, güvensizlik ve hatta düşmanlık yaratmak isteyen faaliyetlere müsaade edilmeyeceği,

f) Her derecedeki okullarımızda, Anayasal Özgürlüklerimizi, yıkıcı ve bölücü amaçlar doğrultusunda kötüye kullanan öğretmen ve öğretim üyeleri hakkında kanuni kovuşturma yapılacağı,

g) Genellikle kamu görevlilerimiz ve özellikle kolluk kuvvetlerimiz mensupları arasında bu kabil faaliyetlerde bulunanlar hakkında da kanun hükümlerinin yerine getirileceği,

5. Siyasi partilerimiz arasında ekonomik ve sosyal konularda farklı görüşlerin mevcudiyeti normal ve hatta özgürlükçü rejimimizin tabii bir sonucu olmakla beraber, anarşi ve terör eylemleri karşısında milletimizce beklenen etkili sonuçların alınabilmesinde, iki büyük partimizin ortak görüş ve tutumlarının değeri fevkalade önemli olduğu cihetle, aşağıda kaydedilen noktaların da, her münasip fırsatta beyan ve ilan edilmesi ülkede huzurun ve güvenin gelişmesinde etkili rolü olacaktır:

a) Anayasal rejimimize, hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde sadakatin ve bu rejimle Türkiye'nin sorunlarının çözümleneceğine dair inancın partiler olarak belirtilmesi,

b) Böylece başka rejim arayanların karşısında bulunulduğunun sarahatle açıklanması,

c) Anayasamızın temel ilkelerini benimseyen ve karma ekonomi düzenini içeren sosyal demokrasinin anayasal rejimimiz ile bağdaşmadığına veya sosyal demokrasinin komünizm ile eşanlama geldiğine dair iddiaların ileri sürülmemesi, tenkitlerin totaliter anlamdaki rejimler üzerinde teksif edilmesi,

Milliyetçilik konusunda Anayasamızın Başlangıç kısmındaki tarifin ortak görüşler olduğunun ilan edilmesi; Bu anlamdaki milliyetçiliğin vatan ve milletimizin bütünlüğü için teminat olduğunun içtenlikle belirtilmesi; Türk vatandaşlarının bu anlamdaki milliyetçiliği övmesinin, bay-

rak, vatan, millet, milli marş gibi ulusal simgelere hürmet edilmesini istemesinin Anayasamızın teminatı altında en tabii haklarından sayıldığının açıklanması; Keza Anayasamızın Başlangıç kısmında yer alan ve Atatürk Devrimlerine bağlılığın ve aynı zamanda insan hak ve hürriyetlerini, milli dayanışmayı ve sosyal adaleti gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devleti anlayışının daima savunulacağı,

d) Bu temel unsurları aşırı uçlar olarak solda olsun, sağda olsun, gözden düşürmek, yıkmak için girişilen her türlü hareketin kınanması,

6. Demokratik özgür düşünce kavramı ile bunların kanunlarımıza karşı eylem niteliğini aldığı başlıca hallerin görüşülerek, bunlar hakkında ortak bir anlayışa varmaya çalışılması da, yukarıdan beri belirtilen sebeplerle, büyük önem taşımaktadır. Örneğin, Anayasal rejimimizin hayati bölümlerinin veya onun uygulamalarındaki aksaklıkların devamlı ve sistematik surette ele alınıp, bunların ülkemizin halihazır kültür ve ekonomi şartlarında işlemesine veya düzeltilmesine imkân bulunmadığını, bu sebeple aşırı sağda veya aşırı solda totaliter nitelikteki rejimlerin methedilerek, bu gibi rejimlerin tek çıkar yol veya çare olarak gösterilmesi, sırf düşünce özgürlüğü sınırlarında kalmak anlamına mı gelmelidir? Yoksa halen mer'i kanunlarımıza göre bunlar bir «Eylem»mi ifade eder? «Eylem» için silah ve zor kullanılması şart mıdır? Şart olarak telakki ediliyorsa, bu takdirde kanunlarımızda yer alan «Propagandasını yapmak» yasağının anlamı ne olmaktadır? Gerektiğinde bu konularda kanunlarımızda bir değişiklik yapılıncaya değin, kanun hükümlerini uygulamamak mümkün ve doğru olur mu?

Zira bu hususlarda iki büyük partimizce birbirinden çok farklı tutumlar içinde bulunulması, ülkemiz insanlarını «*Kanun hâkimiyeti*» kavramında büyük kuşkulara, çelişkilere ve —özellikle gençleri— çatışmalara sevketmektedir.

7. Öğrenim özgürlüğünün anayasal çizgiler içinde kalması gereğinde birleşilmesi. Hele özellikle, özgürlüklerin Devletin birliğini, ülkenin bütünlüğünü sarsıcı yönde kullanılmaması (4 Ocak 1978 tarihli Ortak Bildiriden aynen).

8. Milli Eğitim temel amaçlarında şu şekilde birleşilmesi ve ona göre uygulamaların yapılıp denetlenmesi hem

yararlı hem de gerekli görülmektedir:

«Milli Eğitimin temel amaçları, Anayasamızda yer alan birleştirici, çağdaş milliyetçilik bilincine erişmiş, Atatürk ilkelerini kavrayıp benimsemiş, ailesine, vatanına, Türk milletine ve insanlığa karşı görevlerini ve sorumluluklarını bilen, milli ve manevi değerlere bağlı, demokratik anlayışa sahip, düşünce ayrılıklarına rağmen barış ve özgürlük içinde yaşayabilen kuşaklar yetiştirmek; insan haklarına dayalı hür demokratik rejimi, milli birliğimizi ve bağımsızlığımızı güçlendirmek; köklü milli kültürümüzü çağdaş insanlık kültürü ile birlikte geliştirmek; Türk milletini çağın uygarlık düzeyinin üstüne çıkartmaktır» (4 Ocak 1978 tarihli CHP, CGP ve Bağımsızların Ortak Bildirisi).

9. İktidarda hangi parti veya partiler bulunursa bulunsun, halkın devlete güveninin sağlanabilmesi ancak kamu yönetiminde tarafsızlığın belirgin olması ile mümkündür. Devlet işlerinin başarıyla yürütülebilmesi de, büyük ölçüde, bürokraside yetenek, beceri ve tarafsızlığın esas alınması ile sağlanabilir. Partizanlık bürokrasiyi ve sonuçta devleti güçsüz kılar. Bu amaçla her kademede atama ve terfilerin kanunların gösterdiği objektif kıstaslara dayandırılması elzemdir. Bu sağlanırken, iki büyük partimizin, Anayasamızın temel ilkelerine karşı faaliyetlerini zamana ve şartlara göre değişik particilik kılıfları altına gizleyerek önemli makamlara getirilme ihtimali bulunan kişilere karşı birbirlerine iyi niyetle ve münasip şekillerde yapacakları uyarılara itina göstermeleri yararlı sayılmalıdır.

10. İki büyük partimiz «TRT»nin tarafsızlığı ilkesi ile bunun herkese güven verici bir biçimde uygulanması usullerinin saptanması hakkında, karşılıklı istişarelerle, uygun bir anlaşmaya varmaya özenle ve ısrarla çalışmalıdırlar.

11. İki büyük partimiz, keza hiçbir gerekçe ile, hiçbir kimseye, devlet denetimi ve sorumluluğu dışında kamu görevi yapma, zor kullanma, güvenlik sağlama, kendi kendine hak alma yetkisi ve imkânı tanınmayacağında ortak görüş ve iradelerini ilan etmelidirler.

Çeşitli derneklerin faaliyetleri, özellikle bu açıdan da, iki parti arasında, iyi niyetli, yapıcı ve Anayasamızla ilgili kanunlarımızın temel ilke ve hükümleri ışığında görüş alışverişine tâbi tutulmalı, üzerinde birleşilen konularda ortak uygulamalara gidilmesi kararlaştırılmalıdır...

4

ÇARK DÖNMEYE BAŞLIYOR

«... Kuracağımız hükümetin güvenoyu alıp almayacağını kimse önceden kesinlikle bilemez. Bir hükümetin güvenoyu alıp almayacağı, güvenoylaması ile ortaya çıkar...»

Ecevit böyle söylüyordu basın toplantısında. Gözler CHP önderine çevrilmişti.

İstekler ortadaydı, ama karşı cephedeki oluşmalar da yabana atılmayacak ölçüde önemliydi. Ecevit'e göre, CHP'ye görev verilir verilmez karşı çıkanlar, demokrasiye inançsızlıklarını ortaya koydukları gibi, yakın geçmişteki davranışlarıyla da çelişkiye düşmüşlerdi. Ecevit, AP ve MHP ile görüşmeyeceğini yineliyordu.

Bir cephe hükümetini yeniden diriltmenin sakıncalarını, o hükümeti oluşturan partilerin bile birçok üyelerince kabul edildiğini söylüyor, «Yeni hükümeti, Millet Meclisinde ve tümüyle TBMM'de en güçlü parti olan CHP'nin kurması gerektiği. ülke yararının her bakımdan bu çözümde olduğu hususu yaygındır» diyordu.

Bu arada TRT, seçim sonrasıyla hükümet sorununun tartışıldığı bir açıkoturum düzenledi. Hürriyet adına katıldığım bu açıkoturumda TRT yasası gereği gerekli gördüğü kısıtlamalar arasında CHP'nin azınlık hükümetine neden gereksinildiğini anlatmaya çalıştım.

Bu açıkoturumda pek çok ince noktayı açık açık anlatamamıştık.

Hürriyet, bir gün sonra «TV'de Söyleyemediklerim» başlığı altında bir yazımı yayımladı.

5

TV'DE SÖYLEYEMEDİKLERİM

TV kameralarının karşısına geçtiğimiz zaman dilediğince gönlünce konuşmak, açıklamalar yapmak, hemen her açıdan derlenmiş bilgilerle izleyicileri doyurmak olanağından yoksun oluyoruz. Belirli deyimleri, oluşmaların içyüzünü, kimi siyasal partiler üzerinde kamuoyunun büyük çoğunluğuna egemen eğilimleri yansıtmak bir çeşit yasak. Kısacası bir çeşit «İdare-i kelam eylemek» zorunluğu var.

Bu koşul doğaldır. Çok geniş kitlelere uzanan TRT özerk ama, bir devlet kuruluşudur. TRT açıkoturumları düzenler ama iktidarda bulunan ya da bulunması ihtimali olan siyasal kuruluşların dikkatli denetimi altındadır. TRT'de her dönemde yönetici olanlar bilirler ki siyasal partilerimiz —deyimi mazur görün— inek altında buzağı aramak ahlakından vazgeçemezler. Yönetici de «Başa bela almak» korkusu içinde bunları konuşmacıya hatırlatır.

Dört gazeteci önceki gece TV ekranına çıkmaya hazırlanırken «Mümkün olanı söyleyebileceğimizi» elbette biliyorduk. Fakat konu o kadar canlı, geniş kitleleri öylesine yakından ilgilendiren bir konuydu ki, gene de söyleyebileceklerimizi söylemek kararlılığı içindeydik. Hiç değilse ben öyleydim.

TRT sınırları içinde söyleyebildiğimi söyledim. Geride kalanları şimdi yazıyorum:

Eğer kısıtlamaların dışında kalabilseydik, hemen herkesin aklında yatan «Neden CHP Hükümeti, niçin yeni bir MC değil?» sorusuna yanıt arayacaktım. Geride bir dört yıl bırakmışız. Sevinçli günlerimizle acılı günlerimizi kıyasladığımız zaman, ıstırabın daha ağır bastığını, ülke sorunları açısından kuşkularımızın giderek çoğaldığını görmüştük. Bir hay huy içinde günlerin heba olup akıp gittiğini, karşı-

lıklı aşırı ithamlardan insanlarımızın bunaldığını izlemledik... İnsanlarımız bir bunalımdan diğerine ve daha da ağırına tanık olarak günlerini sürdürdü. Hemen her kalem sahibi, bu gidişin sona ermesi için genel seçimin gelmesini büyük sabırla bekledi. Büyük seçim sihirli bir değnek olmasa bile, pek çok sorunun çözümüne çare olacak bir sonuç verebilirdi. Beklenen de buydu. Bu nedenle seçim, üzerinde her zamankinden daha çok durulan ve ülkenin en bellibaşlı olayı haline geldi. Seçim ne getirecekti ya da neleri götürecekti?

En azından tek başlı bir iktidarla alışılmış günlük olaylar haline gelen sosyal patlamaların geride kalmasını bekliyorduk. Özlenen huzur devri açılacak, devlet devletliğini bilecekti. Halk sorumluluklarını bilecekti, işadamı görevini yeni ve sağlam bazı koşullar altında sürdürecekti, öğrenci öğrenciliğini, öğretmen öğretmenliğini bilecekti.

5 Haziran gece yarısı sonuçlarla birlikte gene bir koalisyon döneminin geldiği kokmaya başladığı zaman inanınız ki sonuçlardan habersiz milyonlarca insanımız adına yüreğimiz burkuldu. Geleceğin karanlık tabloları çizilmeye başladı.

CHP ya da AP çoğunluğu sağlayamayınca, Türkiye için yönetimlerin en kötüsü koalisyon gelecek, Erbakan'la yönetilmesi olası bir hükümet anlayışı kaderimize egemen olacaktı. İlkel devlet anlayışını basit pazarlıklarla örtülü bir düzen sanan bu kafa içte ve dışta hiçbir sorunun çözümlenmesine olanak vermeyecekti.

Bizim dış sorunları çözmemizin tek yolu Kıbrıs'tan geçiyor. Erbakan'la bir ortaklığa giderse CHP nasıl olacak da bu sorunu istenilen kıvamda çözebilecekti?. Kıbrıs çözülmezse, Amerikan ambargosu sürecek, ambargo yürüdükçe savunma gücümüz düşecek, Batı ile ekonomik ilişkilerin pek çoğu askıda kalacak, kalkınmaya yardımcı kredi umutları sönecekti.

Şimdi bütün bunlar düşünülmeden, CHP'nin hükümet olması için MSP'yi yanına alması isteniliyor.

İçeride MSP'yle haydi MSP'nin tümünü almayalım, Erbakan'la hangi ciddi asayiş tedbiri ele alınacaktı, sorarım size? Dört yıllık acı deneylerden sonra, Erbakan'la ve onun gibi düşünen yöneticileriyle hangi ekonomik kararlarla yı-

ğınlar fazla zorlanmadan ciddi bir düzeye erişecek? Bunların hiçbirisi olmayacaktır, içerde ve dışarda Ecevit'e karşın hiçbir sorunumuzu gönül rahatlığıyla çözemeyeceğiz. İşte bu yüzden TV'de bunları açıklamak, halkımıza Erbakan'ın katılacağı CHP Hükümetinden fazla bir şey beklemek olanağı olmadığını bir kez duyuracaktım. Ve de bu yüzden CHP'nin sandıktan çıkmasa bile Ankara'da bulacağı olanaklarla tek başına bir iktidar zorlamasına girmesini ülkenin pek çok konuda böylece düzlüğe çıkabileceğini söyleyecektim. Ama kısıtlamalar bunları böylesine açıkyürekliliklе söylememe olanak vermedi, «CHP'nin adı geçen partilerle işbirliği yapmasına karşıyım» gibi bir cümle içinde sınırlı kalmaya zorladı beni. Hatta kimi milletvekillerinin, küçük partilerin, hatta bir süre için AP'nin, Ecevit'in tek başlı hükümetini desteklemesi zorunluğunu söyleyecektim.

«*Batılı olmak*» diye söze başlayınca kaldırdığımız tozdan ne ölçüde doğulu olduğumuzu göremiyoruz. CHP 213 rakamı ile tek başına iktidar olmak şansını şimdilik kaybetmiştir. Fakat açık olan şudur ki halkımız CHP'ye «iktidar ol» emrini vermiştir.

Batıda böyle bir sonucu komünist partileri bile tutucuları destekleyerek simgelerken biz nedendir Yarabbi, katı bağnaz, parti ve kişi çıkarları uğruna yapılması gerekeni baltalıyoruz?

Bir kez gerçek Batılı gibi olalım : Verelim CHP'ye iktidarı bir yıl, iki yıl. Bir dönem işbaşında kalarak ülkeye getirmeyi vaat ettiği düzeni sağlamasına yol açalım. Ecevit.. demokrasiyi sindirmiş olan partilerden yardım isterken bunu düşünmekte. Eğer CHP iktidarı istenileni veremezse ve kamuoyu bu sonuçta birleşirse kudret ellerinde sağ partilerin. Toplam milletvekili oyları 229'u bulduğuna göre ilk oylamada Ecevit hükümetini düşürebilirler, bir kontrol subabı olabilirler. Ama nerede?.. Ecevit'e seçim sonucunu almadan Başbakan olduğunu söylemesini geri aldırmak için var güçleriyle ortada sağ partiler.

Nerede kaldı seçimlerde söylenen ülke yararları? Hepsi kulak ardı edilmiştir.

Ecevit'e sağduyu sahipleri yanaşmadı ve kuramadı hükümeti diyelim. Bunun sağ partiler için tek günlük çalımı olacak, seçim gecesi partisinin yanlış verilerine dayanarak, «Başbakan» olduğunu ilan eden Ecevit'e, Başbakan olama-

dığını kanıtlayacaklar. Fakat ne kazanacaklar? İşte o zaman eskinin devamı bir MC Hükümeti işbaşına gelecek. Sağcı kulisler dün de bugün de bunu işliyorlar ve 189'la gelen Demirel'in 213'e oranla daha kudretli olduğunu kanıtlayacağını ve Başbakanlığı gene kaptırmayacağını söylüyorlar.

Bir yeni MC Hükümeti?... Komando gürültüleri, silah şakırtıları, sokak savaşları arasında geçirilecek yeni günler.. Erbakan'ın ortak olduğu bir kabineden Kıbrıs çıkmazına ışık tutacak hiçbir işaretin gelmeyeceği günler... Batıyla bir kapta yaşayamayacağımızı simgeleyen karanlık sayfalar. Beceriksiz bir yeni MC Hükümeti karşısında, 213 milletvekili ile güçlü CHP muhalefetini hiç düşünmüyor muyuz? Bunları mı istiyoruz? TV'de şunu söylemek istiyordum: «Bu millet böylesine gayri ciddi bir devlet hayatına ve böylesine ıstıraplı günlere müstahak mıdır?»

Ve şöyle bağlamak istiyorum konuşmayı:

«Yarabbi bir sabah yastıktan başımızı kaldırdığımız zaman hiçbir acı olay, hiçbir ters eğilim görmeden hiç değilse bir gün yaşamayacak mıyız?»

«Ecevit denenmeli» demek istiyordum.

(10 Haziran 1977)

6

MAL BELLİ

Biz koridordaydık, Ecevit içeride, MSP önderi Erbakan'la görüşüyordu.

İkili görüşmenin fazla uzamayacağı yolundaki inanışlarımız giderek azalıyordu. Bir saati geçmiş Ecevit hâlâ Erbakan'ın yanındaydı. Koridorda sadece gazeteciler yoktu, özellikle CHP önde gidenleri yanımıza gelip gidiyorlardı. En sabırsız olanlarından biri Turan Güneş hocamızdı.

Görüşmenin uzamasını olumlu bir gelişme olarak görenler çokluktaydı. Demek ki, iki parti arasında «hükümet koşulları» görüşülüyordu. Erbakan, istediği bakanlarla hükümet programına girmesini istediği öğeleri sıralıyordu. Kısacası «içeride pazarlık» vardı.

Bu varsayımların hepsinin düş olduğunu iki saat 20 dakika süren görüşmeden sonra birden anlayıverdik:

«Erbakan, Ecevit'in önerilerini geri çevirmişti!»

Şokun yarattığı etkiden kolaylıkla kurtuldu basın. Erbakan'ı herkes biliyordu. Bana göre, Ecevit, MSP ile bir deneyim geçirmişti, güçlü olduğunu kanıtladığı ortamda ayağına sürekli bağ olacağını bildiği bir parti ve önderiyle doğrudan bir ortaklık kurmaya pek «hevesli» değildi.

Erbakan'ın «ünü» kamuoyunda giderek —olumlu ya da olumsuz değerde— artıyor olabilirdi, fakat Erbakan'la ilgili yargılar kimi «etken çevrelerde» —açık söylemek gerekirse— orduda, tümüyle «negatifti.»

CHP'yi her ne olursa olsun hükümet görmek isteyenlerle, MSP'li bir CHP Hükümetini içine sindiremeyen, ama CHP'nin işbaşına gelmesini dileyenler ayrımlı bir yoldaydık.

Ecevit. MSP önderine belirli öneriler götürmüştü:

MSP'nin, CHP'nin kuracağı azınlık hükümetini dışardan' desteklemesini istemişti.

Bunun yanı sıra Millet Meclisinde hemen her düzeyde 'belli koşullarda mutabık kalarak' işbirliği yapılabileceğini söylemişti.

Eğer CHP'nin azınlık hükümeti güvenoyu alamazsa, o zaman iki parti arasında bir karma hükümet kurmak için bir araya gelebilirlerdi.

Erbakan, bu önerilerinin hepsini geri çevirmişti:

Bir karma hükümet önerisi bugün AP'den de gelse kabul etmeyecekti!

CHP'nin tek başına kuracağı bir azınlık hükümetinden vazgeçmesini, bu girişime başvurmamasını 'tavsiye' etmişti!

Oysa, daha sonra Ecevit'in başarıya ulaşamamasının ardından, AP'den gelen hükümet önerisini hemen kabul etti!

Baskı altındaydı, CHP ile bir araya gelemiyordu. Ama AP'yle hükümet kurmasına engel çıkaranlar olmayacaktı partisinde.

Azınlık hükümeti girişiminden vazgeçmesini isterken Ecevit'ten, güvenoyunda kırmızı —yani red— oyu kullanacağını da bildirmiş oluyordu.

Aynı gün Ecevit, büyük bir dirençle:

«... CHP'nin hükümet kurması geçerli çözümdür, çabalarımı sürdüreceğim» dedi.

Ertesi günü, Çankaya Köşkünden ayrılırken Demirel.

«... Hamurunda meşrûiyet bulunmayan bir hükümetin Türkiye'ye verebileceği hiçbir şeyi yoktur...» diyordu.

Gelişmelerde birden hızlanma görüldü. 19 Haziranda «hükümet çalışmaları üzerinde bilgi vermek için Çankaya'ya çıkan CHP önderi, «güvenoyu verdirtmemek için AP-MSP ve MHP'li milletvekillerine her türlü baskının yapıldığını bildiğini ve 'tehditleri' ciddiye almadığını» söylüyordu.

Olay, bu aşamaya değin uzanmıştı artık. Fakat Başba

kanlık görevini üstlenen Ecevit, bir başka sürpriz kararla Çankaya'dan ayrılıyordu :

Cumhurbaşkanı Demirel'le bir 'fikir alışverişinde' bulunmasında yarar görmüştü.

İlk temaslarında AP ile görüşmeyeceğini söyleyen Ecevit, «Şimdi o aşamayı geride bıraktık» diyordu.

GÜNLÜĞÜN ANIMSATTIKLARI
13/14 Haziran 1977

«... Bugün —13 Haziran— Millet Meclisinde milletvekilleri yemin ettikten sonra, saat 18.00'de Demirel, Köşke istifasını sundu. Mecliste koridorda Ecevit'e rastladım, bana 'Çoktandır bir araya gelemiyoruz gazeteci arkadaşlarla, toplantılara çarşamba günü başlayacağız' dedi. Bizim meşhur 'beş çayı' toplantıları. Belirli gazetecilerle Ecevit'in sürdürdüğü haftalık bu toplantılar sağ basında tepkilere yol açmış, Nazlı Ilıcak 'kılavuzu karga olanın' diye bize —o nazik üslubuyla— bindirmişti. Ecevit'le bu toplantıları bir yıla yakın süredir yapıyoruz. Demeç almak için değil. Karşılıklı fikir alışverişi. Geçenlerde Yankı dergisi 'Ecevit'in yanından ayırmadığı Arcayürek' diye kişisel duyguların dürtüsüyle hemen her hafta yaptığı saldırılarına bir yenisini eklemişti.

Ehh, bir süre önce de 'Demirel'in çok yakını gazeteci' diye niteliyordu.

Ben, Yankı'nın yakın olduğu çevreleri yazıyor muyum?

Gazetecinin devletin üst katlarındaki kişilerle, sorumlularla yakın ilişkiler içinde olmasını yadırgayan mantığa ancak gülüp geçmeli. Demirel'in yakınıyken, şimdi de Ecevit'in yanından ayırmadığı gazeteciye dönüşmek?..

İstifasını veren Demirel, 'kuşlar kadar hafif' olduğunu söylüyor.

Diyor ki : 'MSP'nin içi karışık. Şimdi bizim için en iyi yol. Ecevit kurmalı hükümeti. Sonra güvenoyu almamalı Böylece beceremediği ortaya çıkacak. Bunu millete göstereceğim. —Bir milletvekilinin adını söylüyor— 'H'nın 800 bin liralık borcunu ödediler de aldılar. 'D' gibi adam arıyor Tek şart koalisyon. Esasen Meclis Başkanlığı seçimiyle hü-

kümet sorunu aynı torbada. Meclis başkanı seçilmedikçe hükümet programını okuyamaz. Biz kimseye Meclis başkanlığını vermedik. —O günlerde AP'nin Meclis başkanlığını MSP'ye söz verdiği yayılmıştı— Köşkten çıkarken düşündüklerimi Korutürk'e söyledim.'

'Ne diyor Cumhurbaşkanı?'

'Hiçbir şey. Sadece dinliyor. Ama görevi verecek. Köşke 226'yı bulamayan hükümeti onaylamamasını söyledim. Ve başlıyor çadır tiyatrosu yarından itibaren.'

Uğur Reyhan'a göre, MHP hem sermaye çevrelerine, hem de MSP'ye haber göndermiş: 'Biz 16 kişi geldik, arada bir sıfır daha var, 106 şehit verdik, buna göre oynayın oyununuzu?'

İş, çığrından çıkıyor.

Ecevit görevi aldıktan sonra üç bağımsız milletvekili Eyüboğlu ile Topuz kabinede olursa hükümete 'hayır' demişler. Şu anda Ecevit, DP, CGP ve bağımsızlarla temasta. Orhan Eyüboğlu ile Turan Güneş, Ecevit'in tek parti hükümetine gittiğini ve Korutürk'ün bu hükümeti onaylayacağını, güvenoyu alacağını söylüyorlar.

Ecevit'in Demirel'e gitmesi olası. AP önderi bu gece, 'Ne diye gelecek bana? Kamuoyuna söylediklerimi söylerim. Güvenoyu alamayacağı önceden belli olan hükümet olmaz diye zılgıt çekerim. Biz, 229 kişiyiz. Jilet gibi keseriz' diyor.

Güvenoyu alması olasılığından söz ettim. Demirel 'Cinayet nedeni olacak kadar ileride işler. Ama üç tıynetsiz çıkar, alır 10'ar milyon, bir şey diyemem. Ama sanmıyorum. Kurarsa mutlaka düşürürüz' dedi.

Eğer Korutürk, Ecevit'in kuracağı hükümeti onaylarsa 'fena halde' hırpalayacaklarmış.

'Nasıldı havası Köşkün bu konuda?'

'Havası, onaylamak! Ama bugün yarın ne olur elbette bilemem.'

'Size göre, MSP'de durum nedir?'

'İçi rahatsız. Bugün 14 milletvekili CHP ile 'olmaz' dedi Erbakan'a.'

Ama, Korkut Özal, kuliste gazetecilere CHP ile MSP'nin programlarındaki 'yakınlığı' söylüyordu.

Demirel, 'Olabilir' dedi. 'Kilit adam Tahir Hocadır.

Amansız CHP düşmanı. Hani İsmet Paşanın benim için 'bir ayağı nurculardа, öteki ayağı Tahir Hoca'da' dediği hocadır o!'

Bugün Faruk Sükan'la karşılaştık. 'Nasılsın?' diye sordu:

'Eyiyim, eyi' dedim gülerek.

'Başka birisi gibi konuşuyorsun' dedi.

'O da böyle söylüyor' diye yanıtladım.

Demirel'e göre, bağımsız Ali Rıza Septi ile Zilan 'marke' ediliyor CHP tarafından.

'Bizden bir kişi gitmez' dedi. 'Ama gelen de olmaz' diye karşıladım.

Durdu. Kavga büyüyor.»

16 Haziran 1977, Perşembe

«Ecevit, DP ve Milli Birlik Grubu ile görüştü. DP, tamam. Tek üye, tek koltuk! Bu sabah CGP ile görüşüyor. Üç üye, üç koltuk!.. MGK, kontenjan hiçbir şey yazmaz. Oyu olmayan güvenoyu bunlar.

Gazete, Ecevit'in AP önderiyle görüşüp görüşmeyeceğini merak ediyor. Bir ara Ecevit'e gittim, sordum:

'Görüşmeyeceğim' dedi. 'Kararımız bu. AP ile görüşsem MHP ile de görüşmem lazım. AP'nin ve MHP'nin demokratik düzen anlayışlarının farklı olduğunu sanmıyorum. İki parti tabanının böyle olmadığını da biliyorum. Tek başıma iktidar için elimden gelen güçle çalışacağım. Milletvekillerinin evlerinde can ve mal emniyeti açısından eşlerinin ve çocuklarının baskıları altında kalacağına inanıyorum. DP ve CGP iyi. MSP ile işbirliği olanağı doğabilir.'

Ecevit'e, Feyzioğlu'nun 141. ve 142. maddeler, lokavtın kaldırılması, memurlara grev hakkı verilmesi gibi ana konuların hükümet programına girmesi durumunda görev almayacağını söyledim.

'Zaten olamaz ki..' dedi. 'Kısıtlı durum elbette.'

CHP'liler güvenoyu alacaklarını söylüyor ve gülüyorlar. Hiçbir somut bilgi yok bu konuda. AP örgütü —söylediklerine göre— başkente gelmiş, milletvekillerine baskı için güvenoyu vermemeleri için. Demirel, 'vereni vururlar bu adamlar' diyor.

CHP'lilerin CGP'ye AP'den 8-9 milletvekilinin Ecevit'e güvenoyu vereceğini söyledikleri yaygın. Demirel ise, 'Bu kadar sağlamsa ne duruyor Ecevit, kursun kabineyi. gitsin yukarı' diyor. Bizim gazetedeki 'dostlarının' söylediğine göre, Türkeş CHP'nin MHP'li milletvekillerine de saldırdığını anlatıyormuş. Ali Gevgilili bugün 'başka partilerden adam ayarlayarak hükümet olmanın demokrasiyle bağdaşmayacağını' yazıyor.

Demirel 'Evdeki kadınla, çocuga dayanarak hükümet olunur mu?' diyor gene. AP önderine göre. Erbakan. CHP önderini 'bir oynatacak ki'...»

17 - 18 - 19 Haziran 1977

«... Daha önceki konuşmasından sonra Korutürk'te bir değişiklik olduğunu söyleyen ve 'bir şeyler' bekleyen Demirel'den sonra Ecevit, AP önderi ile konuşacağını açıkladı. Ama, bozuktu.

Çünkü, liste geriye kalmıştı.

Demirel'in anlattığına göre aralarında şöyle bir konuşma geçmiş:

Ecevit, 'Bize yardımcı olur musunuz?'

Demirel, 'Biz böyle bir hükümete karşıyız.'

Ecevit, 'Meclis içinde, ulusal sorunlarda işbirliği ve AP grubu güvenoylamasında serbest bırakılsın?'

Demirel, 'Mümkün değil.'

Turan Güneş, Ecevit'in Köşke yarın listeyi götürüp istişare edeceğini, sonra onaya sunacağını söyledi. Umutları AP'de. Eğer kabine Cumhurbaşkanının onayından geçerse 'hükümet olanaklarıyla adam koparmak.' Güneş'in söylediğine göre, işadamları AP içindeki adamlarına baskı yapacak. Yani : 'CHP+iş çevreleri koalisyonu' mu?

19 Haziran gecesi Deniz Baykal'la konuştum: 'İnceledim güvenoyu işini, tek yolu kapalı oylama. Bizden 15 kişi ayağa kalkar, bunu ister. Kırmızılar beyazlar atılır ve hükümet çıkar' dedi. Bir de tembih geçti: 'Aramızda kalsın.'

Demirel ise, 'Karşıdan iki adam alacağını, bugün 220 göründüklerini, ama yarın 218'e ineceklerini' söylüyor. En çok Ahmet Zeydanlı'nın üzerinde duruyor. Baykal ise Zey-

danlı'nın kaydığı kanısında. AP ve CHP'li kimilerine göre transfer umudu, listenin onayından sonraya kaldı. Güneş, bizim de baskı yapmamızı istiyor. Yapalım, ama nasıl?.. Bir gazete bu. Güneş Hoca 'Yarın Erol Simavi ve arkadaşları buraya akın eder, bir baskı!.. Güm, güvenoyu alırız' diyor.

Hayda!.. Bir başka hazırlık daha çıktı ortaya. Baykal, Bu güvenoyu liderlik imtihanı' diyor bana. O da 'başka bir şeye' hazırlanıyor. Eğer Ecevit güvenoyu alamazsa parti içinde başka işler dönecek galiba...»

Oysa, Ecevit, «CHP'nin tek başına hükümet kurarak güvenoyu alabilecek noktaya geldiği kanısına varınca,» Demirel'e gitti. Dialog istedi. AP önderi «229 kırmızı oyda» direndi. Ecevit sordu :

«Peki grubunuzla görüştünüz mü ki, böyle söylüyorsunuz.»

Demirel, «Tüzük gereği grupla böyle bir görüşme yapmaya gerek yok» diye karşıladı.

AP önderi hâlâ güvenoyu alamayacağını söyledi Ecevit'e, «böyle bir hükümetin hukukdışı olacağından» söz etti. Ama, Ecevit, MSP'nin yaptığı açıklamaları anımsattı Demirel'e.

Köşk, Ecevit'in listeyi getirmesini bekliyordu. 20 Haziranda Cumhurbaşkanı ile görüşen Ecevit'e, «229 karşı oy olduğu söyleniyor, ne dersiniz» diye sorulunca,

«229 mu?... Onların kanaati bu!» dedi.

Herkes, Ecevit'in bugün listeyi vermesini bekliyordu Oysa Köşke Demirel'le yaptığı görüşme üzerinde 'bilgi' verdiğini söylüyordu. Sabah 11.00'de Ecevit'le telefonla konuştum :

«Listeyi bugün götürmüyorum» dedi.

Sağ partiler hükümet listesinin olumlu düzeye geldiğini görünce yeniden atağa kalktılar. Hedefleri gene Korutürk. Cumhurbaşkanı üzerinde yine 'baskı' kurmaya çalıştılar. Üç parti Köşke «hükümeti onaylamaması için bir mektup» gönderdi.

7

MEKTUP

«Sayın Fahri S Korutürk
Cumhurbaşkanı
ANKARA

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 102'nci maddesine göre, Hükümeti kurmakla görevlendirdiğiniz Cumhuriyet Halk Partisi Sayın Genel Başkanının yaptığı temaslar sonunda, Meclisten güvenoyu alabilecek bir hükümeti kuramayacağı kesin şekilde ortaya çıkmıştır.

450 milletvekilinin bulunduğu Millet Meclisinde, Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisinin 229 üyesi vardır.

Bu partiler, Cumhuriyet Halk Partisi Sayın Genel Başkanının kurmayı tasarladığı azınlık hükümetini hiçbir şekilde desteklemeyeceklerini kamuoyuna defatle açıklamışlardır.

Millet Meclisinde geri kalan 221 üyenin tümünün söz konusu kuruluşa oy vereceği, varsayımına dayanılsa bile, kurulacak hükümetin gene de güvenoyu alamayacağı önceden kesinkes bellidir.

Bu Meclis tablosu Cumhuriyet Halk Partisinin kurmak istediği tek partiye dayalı azınlık hükümeti yerine, normal usullerle bir çoğunluk hükümeti kurulabileceğini göstermektedir. Ancak gereken denemeler henüz yapılmış değildir.

5 Haziran seçimlerinde milletimiz irade ve kararıyla bir partiye tek başına iktidar olma imkânını vermemiştir Demokratik usulleri zorlayıcı ve partiler demokrasisini yaralayıcı yöntemlerle kurulmasına çalışılan azınlık hükümetinin yeni buhranlara sebep olabileceği endişesini bilhassa belirtmek isterim.

Milletin hür iradesi ve kararıyla vermediği tek parti

iktidarına demokratik yolların zorlanması suretiyle ulaşılmasına imkân verilmemelidir.

Anayasa gereğince zatıâlilerinize mevdu yetkinin kullanılmasına asla müdahale anlamı taşımayan bu maruzatımızın sadece durumun tespit ve takdiri için yüksek bilgilerinize sunulmuş olduğunu belirtir, saygılarımı arz ederim.

Süleyman Demirel
Genel Başkan»

8

MEKTUBA YANIT

Kuracağı hükümetin güvenoyu alabileceğine 'kuvvetle inandığını Çankaya'ya söyleyen Ecevit'e karşı AP önderi, 'azınlık hükümeti oldubittisinin Cumhuriyet tarihinin onarılmaz buhranlara neden olacağını' söyleyerek karşı çıkıyordu.

İktidarın hile ve birtakım oyunlarla ele geçirilmesinin 'gasp ve işgal' olacağını açıklıyordu.

CHP ise 'üzerine düşen bütün girişimleri' yaptıktan sonra, bunları sonuna dek sürdürmeye kararlı olduğunu bildiriyordu. Sayısal eksikliğin barış ve huzur isteyen milletvekillerinin gönüllü destekleriyle kapatılacağına inandığını söyleyen Ecevit, MSP'nin kendisine 'hayır' yanıtı verdiği gibi, aynı yanıtı AP'ye de yinelediğinden söz ediyordu.

«..Ben umudumu insanları küçülten çıkar hesaplarına bağlamıyorum. Ben, umudumu, insanları yücelten duygulara bağlıyorum ve bu umutla hükümeti kuruyorum...»

Ecevit, 22 Haziranda bunları söyledi ve aynı gün azınlık hükümeti listesini Çankaya'ya sundu. Korutürk, hükümeti onayladı:

Demirel'in mektubunu yanıtlamıştı!

(GÜNLÜĞÜN ANIMSATTIKLARI)
21 Haziran 1977, Salı

«... Dün gece yarısı haberini gazeteye yetiştirdiğim gibi, Bülent Ecevit, bugün saat 12.00'de girdiği Köşkten saat 13.15'te çıktı.

Basın ile konuşmak için otomobilden inince, zarfı şöyle bana gösterdi.

Hükümet listesini okudu, geldi elimi tuttu, kucaklaya-

caktı, kalabalıktı çevre, kendini tuttu. Bir kısım milletvekilleri, Ecevit Meclise geldikten sonra bakan olduklarını öğrendiler. Korutürk kimi isimleri silmiş. Örneğin İrfan Özaydınlı. Milli Güvenlik Kurulunda sürtüşme olur diye. Söylentiler böyle. Örneğin Uğur Alacakaptan'a karşı çıkmış. Allah Allah!.. Kabine, ilk bakışta 'iş çevrelerine çok yakın' bir izlenim verdi.

Sağda büyük patırtı var: MSP, Köşk 'anayasayı çiğnedi' diye bağırıyor. AP, bu bir 'Çankaya hükümeti'dir diyor. MHP'de buna yakın sözler. Hedef tümüyle 'yukarısı.'

Demirel kükrüyor sanki. 'Yaz bir yana bey' diyor. 'Ecevit'i Köşk himaye ediyor. Gürler olayından sonra bizim sayemizde Köşke çıktı Korutürk. Bu ise ikinci Gürler olayı. Parlamento güvenoyu vermeyecek ve Köşk gereken dersi alacak.'

Ecevit'i Meclisteki odasında gördüm. Memnun, ancak savaşın henüz bitmediğini, hatta güvenoyuna kadar geçecek sürede daha da tırmanacağının bilincinde. Deniz Baykal grubu süt liman.

Başbakanlığa gittim, Erbakan'ın danışmanı Reşat Yazıcı, MSP'de 19 sağlam, 5 sakattan söz etti. Şimdi herkes güvenoyu alamayacak diyor, ama devlet işlemeye başlayınca durum değişebilir. İşadamlarımızdan Sabancı, 'bu hükümetin desteklenmesi gerektiğini' söyledi. Kapitalizm sosyal güvenlik için Ecevit'e sahip çıkar görünüyor. İsmail Cem Ankara'ya gelmiş. Ecevit, Danıştay kararlarını uygularsa. TRT'ye dönecek elbette.

Tabii, başka oluşmalara da gebe olaylar. Ecevit güvenoyu alırsa bu kez Demirel'in sorunları başlayacak. Halûk Ülman, '141 ve 142. madde 'vaatleri' yerine gelmezse. Ecevit ne yapacak İstanbul çevrelerinde' diyor. Can Yücel'e güldüm durdum: Yazısında benden,

'June eight —Arca— heart' diye söz ediyordu.

Hey gidi günler ve Can, hey!.. »

9

LİSTE

Güvenoyu için Ecevit «eksiğimizi gönüllü destekle kapayacağız» derken, Korutürk'ün onayından geçen hükümet listesi radyolardan okunuyordu:

Başbakan : Bülent Ecevit
Başbakan Yardımcısı : Orhan Eyüboğlu
Başbakan Yardımcısı : Turan Güneş
Devlet Bakanı : Prof. Kenan Bulutoğlu
Devlet Bakanı : Dr. Lütfi Doğan
Adalet Bakanı : Selçuk Elverdi
Milli Savunma Bakanı : Hasan Esat Işık
İçişleri Bakanı : Necdet Uğur
Dışişleri Bakanı : Prof. Gündüz Ökçün
Maliye Bakanı : Prof. Besim Üstünel
Milli Eğitim ve Kültür Bakanı : Mustafa Üstündağ
Bayındırlık Bakanı : Abdülkerim Zilan (Bağımsız)
Ticaret Bakanı : Ziya Müezzinoğlu
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı : Dr. Celal Ertuğ
Gümrük ve Tekel Bakanı : Mehmet Can
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı : Fikret Gündoğan
Ulaştırma Bakanı : Erol Çevikçe
Çalışma Bakanı : Bahri Ersoy
Sanayi ve Teknoloji Bakanı : Tarhan Erdem
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı : Neşet Akmandor
Turizm ve Tanıtma Bakanı : Altan Öymen
Köyişleri ve Kooperatifler Bakanı : Ali Topuz
Gençlik ve Spor Bakanı : Yüksel Çakmur
Sosyal Güvenlik Bakanı : Hayrettin Uysal

Her hükümet açıklandığı zaman, bu hükümette yer alan adlar, bakan olamayan kimilerince hep yadırganır, eleştirilir. Bu, olayın doğal kuralıdır. Ecevit hükümeti, elbette CHP grubunun kimi kesimlerinde olumsuz tepkiler yarattı. Fakat, CHP'nin bir hükümet kurması gereği kamuoyunda

öylesine benimsenmiş, o denli desteklenmişti ki, hükümeti beğenmeyenler bile ağızlarını açmıyorlardı.

Tek söylenen sav, hükümette iş çevreleriyle yakın ilişkisi olan kimi kişilerin ağırlıklı olmasıydı.

Bülent Ecevit, 1978 yılı başında yeniden göreve geldiğinde 1977'de kurduğu azınlık hükümetinde yer verdiği isimlerin bir bölümünü saklı tuttu. Fakat ikinci kez işbaşına gelirken 'çok değer' verdiği kimi isimleri de kabine dışında bıraktı, ya da kimileri kabineye girmeyi reddettiler. Azınlık hükümetinde Ticaret Bakanlığına gelen Müezzinoğlu'nun gözü, aslında Maliye'deydi. Oysa Ecevit buraya bir süre genel sekreter muavinliğini yapan, partinin ekonomi konularında 'beyni' sayılan Üstünel'i getirmişti. Turan Güneş, 1974 kabinesinde Dışişleri Bakanıydı, oysa Ecevit bu kez Prof. Gündüz Ökçün'ü bu göreve atamış, Hoca'ya da Başbakan Yardımcılığı vermişti.

Hükümette —örneğin— Altan Öymen'in yer alması sürpriz sayılıyordu.

Aslında değildi. Çünkü Öymen, yıllar yılı Ecevit kampının üyelerinden biriydi. Bir haber ajansı sahibi olan, Cumhuriyet'e yazı yazan Öymen'in CHP'den milletvekili olmasının ilginç bir öyküsü vardı:

Efes Otelinin lobisine girdiğimiz zaman Örsan Öymen'e, ağabeyi Altan Öymen'in CHP'den milletvekili adayı olduğunu söylediler.

Örsan «latif adam.» Sertleşen konuları bir küçük espri ile geçiştirmesini bilen bir gazeteci:

«Doğru» dedi Örsan, «Bülent Ecevit, bizim Altan'a telefon etmiş, milletvekilliği önermiş. Altan teşekkür etmiş, o sırada Ecevit 'Nereden?' diye soruyormuş, Altan toparlanmış, 'Nereden isterseniz efendim' diye yanıtlamış soruyu. Ecevit gayet sakin,

'Altan Bey, nereden milletvekili olmayı istediğinizi değil, nerede doğduğunuzu soruyorum, acele evrakınızı düzenleyeceğiz de,' demiş.»

Hepimiz kahkahaları atıyorduk.

Altan'ın turizm ve tanıtma gibi önemli sıradaki bir bakanlığa gelişi elbette hükümetin basınla ilişkileri açısından doğruydu.

Azınlık hükümetinde görev alan kimileri 1978'de kurulan hükümete giremediler. Bunlardan biri Besim Üstünel'di.

Ecevit, bir konuşmamızda,

«... Devlet yönetimini çok ağır koşullarda devralacağız...» diyordu.

Henüz seçim yapılmamıştı. Sandık bir gün sonra halkın önünde açılıyordu :

«... Kardeş kavgalarıyla bölünmüş bir toplum. Dövizleri boşalıp, vadesi gelen dış borç senetleriyle dolmuş bir hazine. Yatırımlar duralamış. 2,5 yıldır uluslararası sorunları kördüğüm olmuş bir Türkiye...

...Nasıl aşacağız: 'Atatürk'ün bir sözü vardır. İdare halka teslim edilince, bütün müşkilat bertaraf olacaktır. bütün güçlükler aşılacaktır'...

...Halka kemer sıktırıldı. Halkı sömürerek kemirenlere kemer sıktıracağız...»

10

SUİKAST

1977 seçiminin son büyük mitingiydi. İstanbul'daki ünlü Taksim Alanını görülmemiş kalabalık doldurmuştu. Alandan taşan insanlar yan sokaklara, caddelere yayılmıştı.

CHP'nin bu son mitinginin olağanüstü ilgi göreceğini biliyorduk.

Ne var ki, beklediğimiz ilgiyi daha da ileri boyutlara ulaştıran «bir olay» yaşanmıştı.

AP önderi Demirel, uçakta sessizdi. Sürekli düşünüyordu.

Oysa, Demirel seçim gezilerinde beraberinde olanlarla konuşan, gazetecilerle şakalaşan bir önderdi.

Ne vardı ki?. Anlaşılmıyordu elbette.

Belki de seçimin dilediği tansiyonda gitmediğini, AP'nin seçim öncesi varsayımlara koşut bir gelişme gösteremediğini gözlemişti. Bu nedenle suskundu. düşünceliydi.

Oysa hiçbiri değildi :

Çünkü 2 Haziran 1977 günü, büroda otururken CHP önderi Ecevit'in birden TRT'ye gittiğini, o gece radyoda genel sekreteri Orhan Eyüboğlu'nun yapacağı konuşmayı «iptal» edip kendisinin bir konuşma yaptığını öğrendik.

Ecevit ve eşi, TRT'den çıkıyordu. Günlerdir batıdan doğuya, güneyden kuzeye durmaksızın koşan Ecevit'in yüz çizgileri derinlemişti. Yorgundu belki, fakat seçim kampanyasını öylesine yoğun sürdürüyordu ki. kimi yerde CHP önderine yetişme olanağını zor buluyorduk.

«Başbakan» diye başladı, «bana bir resmi yazı gönderdi. Taksim Alanındaki CHP mitinginde beni vuracaklarını bildirdi. Ben de bunu radyo konuşmasıyla halka duyuruyorum.»

Doğrusu, beklenen bir haber değildi.

Birden Demirel'in son gezideki düşünceli halini anımsadım.

Sıkıntılıydı, demek ki Ecevit'e yapılacağı bildirilen 'suikast' konusunda nasıl davranacağını hesaplıyordu.

Demirel, CHP önderine gönderdiği «zata mahsus» yazıda,

«3 Haziran Taksim Meydanında... CHP mitingi sırasında Sheraton Oteli üst katlarındaki odalardan birinden uzun namlulu ve dürbünlü bir silahla ateş edileceği, bu teşebbüsün 29 Mayıs 1977 günü İzmir'in Çiğli havaalanında cereyan eden olayla birlikte 1 Mayıs 1977'de Taksim Meydanında vukua gelen olaydan cesaret alan, iç barışı büyük ölçüde sarsabilecek kanlı tertiplere karar veren ve ayrıca 5 Haziran 1977 tarihinde yapılacak olan seçimlerden bir fayda ummayan, seçimlerin yapılmasını arzulamayan veya seçimlere gölge düşürmek isteyen illegal komünist-terörist örgütlerin yanı sıra memleketimizi iç meselelerle uğraştırmak isteyen yabancı kuruluşların ve uluslararası tedhiş hareketlerinin muhtemel suikast ve sabotaj eylemleriyle özellikle vazifelendirilmiş...» kişilerce yapılacağını duyuruyordu. Konu üzerinde önemle durulmasını, gerekli işlemin yapılmasını istiyordu.

Demirel,

«Doğrusu zata mahsus yazdığım, gizli olduğunu belirttiğim bir yazıyı alarak Ecevit'in doğruca TRT'ye gidip radyolardan bunu açıklamasını beklemiyordum» dedi.

AP önderi ve Başbakana, Ecevit'in bu davranışı şok etkisi yapmıştı.

Demirel, «MİT'ten altında imza olmayan —onlar böyle davranır— antetsiz bir kâğıt getirdiler» diyordu. «Bu yazıda Ecevit'e Taksim Meydanındaki CHP mitingi sırasında suikast yapılacağının istihbar edildiği bildiriliyordu. Sordum MİT'e, doğruladılar. Vahim bir olaydı. Düşündüm: Ecevit'e gerçekten bir suikast yapılırsa bunu daha önce neden bildirmediğim söz konusu olabilirdi. Bildirirsem, haberin yayılması başka etkiler yapabilirdi. Fakat düşündüm taşındım. Ecevit'e bu ihbarı bildirmenin Başbakanın sorumluluğu gereği olduğuna karar verdim.»

Ayrıca, böyle bir haberin esasen nabzı CHP yönünde atan kamuoyunda seçimden bir gün önce önemli etkileri olabilirdi.

Demirel, elbette böyle bir kaygı öne sürmüyordu, hiçbir zaman da sürmedi.

Ecevit ise radyodan,

«... 5 Hazirana kadar benim yaşamam önemli değil» diyordu halka. «Yeter ki demokrasi yaşasın. Gençlerimiz, çocuklarımız 5 Haziran seçimleriyle can güvenliği ve barış içinde yaşayabilecekleri bir ortama ulaşsınlar...»

Taksim'de böyle diyordu, radyoda «Orada olacağız eşimle ve konuşacağım» diyordu.

Taksim Alanı görülmemiş ölçüde kalabalıktı.

Ecevit, çeşitli görüşleri dile getiriyordu. İstanbul iline başvurmuşlar, miting nedeniyle hiçbir tehlikenin söz konusu olmadığı yanıtını almışlardı. Vali Namık Kemal Şentürk'ün 'ihbarı' bilmemesi olanaksızdı. Ama, her ihbarla birlikte Ecevit gibi bir siyaset adamını birden uyarmanın gereği yoktu, görevi önlem almaktı. Nitekim, Demirel daha sonra Ecevit'e gönderilen yazıyla birlikte yetkililere gereken bütün önlemlere başvurmaları buyruğunu verdiğini açıklayacaktı. Ecevit de haklıydı. İstanbul iline ihbardan bir gün önce başvurarak durumu öğrenmek istemiş, bu yanıtı almışlardı.

«1 Mayıs 1977 Taksim Alanı katliamının CHP tarafından düzenlendiğini söyleyen Başbakan şimdi, yeni bir yorum getiriyor» diyordu Ecevit. 29 Mayısta Mehmet İsvan'ın yaralanmasıyla sonuçlanan olayın 'suikast' olabileceğini dokundurduğunu söylüyordu. Taksim'de 'suikast' yapılacağını bilmesine karşın bunu İçişlerine, güvenlik kuvvetlerine Başbakanın bildirmemesini «akıl almaz bir davranış» olarak niteliyordu.

Tabii, bu olay çeşitli ve değişik yorumların ortaya çıkmasına neden oldu.

Geçmiş anımsandı. Demirel, 25 Mayıs 1977'de «seçime üç gün kala birtakım talihsiz işler olabilir, hiç öngörmediğimiz talihsiz işler» demişti. Bugün de 'suikast' ihbarında bulunuyordu.

Bir başka olay yansıdı. Kara Kuvvetleri Komutanı Namık Kemal Ersun emekliliğini istedi, ayrıldı. Bu olaylar bir arada gelişip sonuçlanıyordu. Kontrgerilla kuşkuları hemen her yazıda önemle yer alıyordu.

Gönderdiği 'gizli' yazının Ecevit tarafından açıklanması Demirel'de sert tepkiler uyandırdı:

«Bu hareketi ... büyük bir kabadayılık ve cesaret gösterisidir ...» diyordu. «İhbarı açıklamaya ne gerek var» diye soruyordu.

Partilerdeki siyaset bilimcileri ise, bu ihbarın Ecevit'e İstanbul'da bir milletvekili daha kazandırdığını söylüyordu. TRT'nin CHP İstanbul mitinginin ertelendiği yolundaki haberleri CHP'yi, Ecevit'i çileden çıkarıyordu. Orhan Eyüboğlu demeç üzerine demeç veriyor, mitingin ertelenmediğini yayıyor, TRT'ye saldırıyordu.

Ecevit, Taksim Alanında haykırıyordu:

«... Türk halkı bir kez bu düzeni değiştirmeye karar verdi. O karar noktasına gelen halk, ben duraklasam beni de aşarak amacına erişir...

... CHP, parti olarak değil, halk olarak geliyor iktidara...

... Toplumla birlikte değişmeyenler, halkın özlemlerine ters düşenler, çağın gerisinde kalanlar, baskıyla, zulümle, tehditle önleyemezler bunları. Dağdan denize akan ırmak gibidir toplumların gelişmesi. Ne tertip yaparlarsa yapsınlar, ırmağı tersine akıtamazlar...

... Beni İstanbul'da konuşmayayım diye korkutmak istediler. Oysa gelsem ne değişir, gelmesem ne değişir. Her ayrıcalığı reddeden parti olduğumuz için biz, 40 bin zengini daha çok zengin eden değil, 40 milyon yurttaşımızı refaha kavuşturan bir düzen getireceğiz...

... Sorunları kaynağında çözerken, kavgayı da kaynağında durduracağız. Kavganın nedeni olan sömürü bataklıklarını kurutarak...

... Cephecilerin sonu yakındır artık...»

Konuşma sanatının ustasıydı Ecevit.

5 Haziran seçimlerinin bu son mitinginde halka konuşan Ecevit, bu sanatını olanca görkemiyle sunuyordu. Ka-

labalıkları coşturan, çeken çeviren, durgun kitleleri canlandıran bir üslup içinde Ecevit, Taksim Alanını, çevreyi inletiyordu.

Genç kızlar göğüslerinde «cesaretleri varsa bizi vursunlar» yazılı bluzlarla Ecevit'i her cümlesinden sonra, çılgınca alkışlıyordu. Gençler, hatta yaşlılar yıllardır içlerinde duyup söylemedikleri kimi duyguları Ecevit'in şiirsel bir güçle haykırmasıyla kendilerinden geçiyorlardı.

Ecevit yalnızca akıcı konuşmasıyla insanları büyülemiyordu, bu şiirsel konuşmasını partisinin ve kendisinin düşünceleriyle, fikirleriyle yoğurup olgunlaştırabiliyordu.

O, bir sesti; yeni, güçlü, insan düşlerine yeni yollar açan bir ses. Bir umut!

İktidara gelme çabalarında ne zaman geriye itilmişse, kitlelere seslenişinde yeni arayışları dile getirerek biraz daha güçlenmişti. Ecevit, bir tek CHP solunun umudu değildi. Bir iktidar arayışında kimi kısıtlamaları kaldırmayı isteyen —hep söylediği gibi— 'kendi dışındaki solun' da umuduydu.

Ecevit'in 'kendi dışında sol' diye vurgulayıp —bir ölçüde— dışladığı kesimler 1977 seçimleri öncesi seçim kampanyasına değerli katkılarda bulundu. 'Kendi dışındaki sol'un Anadolu'nun dağına taşına 'Ecevit' adını yazıp yaması bile, CHP için önemli itici güçlerden biri olmuştu. Bu çabaları unutmak kolay değildi. Ecevit'in de unutmaması gerekmez miydi? CHP dışındaki sol, bir seçimde büyük oranlarda oya sahip olmayabilirdi. Fakat 'kendi dışındaki solun' olanaklar elverdiği zaman ortaya koyduğu dinamiği göz ardı etmek olanaksızdı. Bu dinamiğin iticiliği yer yer öylesine güçleniyordu ki, miting alanları kimi yerlerde Ecevit'le birlikte daha güçlü dalgalanıyordu.

CHP dışındaki solun aydın kesimdeki etkileriyle CHP ve önderinin pek çok şey kazandığı, bu desteğin kimi eylemlerini güçlendirdiği matematik bir gerçekti.

Ecevit'in Taksim Alanındaki görkemli gösterisi sürerken, Ankara'da bir başka matematik gerçek izleniyordu:

AP'nin başkentteki son mitingi durağan bir ortamda başlayabildi. Kalabalık büyütülemezdi. AP önderi Demirel

seçim kampanyasının son günlerini 'ihbar yazısını' anlatmakla geçiriyordu.

O da, bu ihbarın halk arasında şok etkisi yaptığının bilincindeydi.

«Fevkalade açıkyüreklilikle' yazıyı gönderdiğini» söyleyen Demirel, «tamamen siyasal mahiyette ve anlamda olan beyanımı anlamaya Halk Partisi Genel Başkanının zekâsı yetmemiştir» diyordu.

'İhbar yazısının' açıklanmasını bir türlü içine sindiremeyen Demirel, olayı Ecevit'e bir siyasal saldırı olarak kullanıyor ve vurguluyordu yargısını :

«Halk Partisi Genel Başkanı bu vesile ile de güvenilir ve kaabili hitap olmadığını göstermiştir.»

Sürüp giden karşılıklı bu savlar, yargılar, kanılar birike birike günü geldiğinde iki parti önderinin biribirine bakış açılarında kimi kemikleşmelere yol açacaktı.

Demirel, CHP önderini, «kaabili hitap ve güvenilmez insan» olarak nitelerken, bir anı canlanıyordu kafamda :

Ecevit'e, AP önderinin demecinden söz ediyordum. Söylediklerinin daha önceki beyanları ile hemen hemen aynı olduğunu ekledim. Demirel'in demecini buldurdu, okumaya başlarken bana.

«İşte bu nedenle kaybediyor ya, hep aynı şeyleri söylüyor» dedi.

Ecevit'in Demirel'i kendini 'yenilemeyen adam' olarak gördüğü anlaşılıyordu.

Sayısal bir değerlendirme yaparsak, 1977 genel seçimlerinin halk tarafından olağanüstü ilgiyle karşılandığı anlaşılabilirdi :

14.827.172 geçerli oy — Yüzde 72,4 katılma.

CHP :	6.136.202 oy	— Yüzde	41,4,	213 milletvekili
AP :	5.468.202 oy	— Yüzde	36,9,	189 milletvekili
MSP :	1.269.918 oy	— Yüzde	8.6,	24 milletvekili
DP :	274.484 oy	— Yüzde	1,9,	1 milletvekili
MHP :	951.544 oy	— Yüzde	6,4,	16 milletvekili
CGP :	277.713 oy	— Yüzde	1,9,	3 milletvekili

11

YOKUŞUN İNİŞİ

Bir kuşku olmasa, Ecevit'in azınlık hükümetinin hemen işe koyulmasıyla başlattığı yeni uygulamalar, daha fazla önem kazanacaktı.

Ecevit, güvenoyu almayı beklemeden belirli konularda çalışmalara girişti.

Bu girişimlerle eylemlerin kimi yerde önemi olabilirdi. CHP önderi yapmayı düşündüklerini, halka bir seçim boyu anlattıklarını uygulamaya koyarak kamuoyuna 'işbaşındaki Ecevit'i' göstermeyi istiyor olabilirdi. Bir başka yanıyla güvenoyu alabilmek için gereksindiği —henüz ortada görünmeyen— «13 adamı» etkileyebilirdi.

Yalnız Cumhurbaşkanı Korutürk'te de sağ muhalefet partilerinin günlerdir söylediklerine benzeyen hir yaklaşım gözetiliyordu. Cumhurbaşkanı, hükümet üyelerini kabul ettiği zaman,

«Güvenoyu alamamış bir hükümet düşünülemez» demişti.

Korutürk belki de Ecevit'in azınlık hükümetinin güvenoyu alacağı kesin güvencesini vermesinden sonra, hükümeti onaylamıştı, şimdiyse doğrudan olmasa da bir 'gerçeği' anımsatıyordu.

Cumhurbaşkanı Korutürk, sağ partilerin yoğun saldırılarına uğradığı günlerde, Ecevit'in güvenoyu alıp alamayacağı konusunda bir değerlendirme yaptı. Halûk Bayülken'in söylediğine göre,

«Korutürk, Ecevit'in güvenoyu alacağına inanmıyordu.»

Başta AP olmak üzere, öteki sağ partilerle çelişkiye düşmesinin nedeni de buradan kaynaklanıyordu. Güvenoyu alamayacağı 'önceden görülen' bir partiye neden hükümeti kurma görevi vermişti?..

Yanıt, Korutürk'te hazırdı :

«Seçimden sonra Millet Meclisinde en çok sandalyeyi kazanan partiye öncelik tanınması doğaldı.»

Bu yanıtın arkasından öteki soru geliyordu:

«Bu partinin başkanına verirken güvenoyunu nasıl alacağını niçin sormamıştı?»

Korutürk, yanıtlıyordu:

«CHP önderi, bana güvenoyu güvencesini verdikten sonra yapılacak ne vardı ki?.. Görevi vermek, onaylamak ve güvenoyu sonucunu beklemek!..»

AP önderi Demirel'e bugün soracak olursanız. Korutürk'ün bu «demokratik kurallara aykırı tutumu» Ecevit'le başlamamıştı, daha öncesi vardı.

1974'te Bülent Ecevit, MSP ile kurduğu ortaklığı bozduktan sonra Cumhurbaşkanı Korutürk, hiç kimseye danışmadan kontenjan senatörü Prof. Sadi Irmak'a hükümeti kurma görevi verdi.

Oysa, CHP ve AP dahil bütün siyasal partiler Irmak'ın hükümet kurmasına karşıydılar ve haklıydılar.

Demokratik yöntemler uygulanacaksa —1974'te— Ecevit'in istifasından sonra Korutürk'ün bu görevi ikinci büyük partiye, AP'ye vermesi gerekirdi.

Korutürk'ün girişimiyle Sadi Irmak bir hükümet kurdu program yazdı, okudu ve güvenoyuna gidildi.

Irmak Hükümeti ancak 18 güvenoyu alabildi. bütün Meclis karşısına geçmişti.

«Irmak olayı» partilere bir «ara rejim»e geçiş kokusu veriyordu. Bu tür hükümetler, 1971 darbesi döneminde hep gelmiş gitmişti. Oysa Türkiye. 1973 seçimleriyle ara rejimlere özgü «modelleri» geride bırakmıştı. Irmak'tan sonra Türkiye 5 ay hükümetsiz kaldı, sonra 1. MC Hükümeti geldi.

Demirel şöyle diyecekti sonradan:

«Beni asıl şaşırtan, Prof. Sadi Irmak'ın güvensizlik oylarının dorukta olduğu bu anda. kürsüye çıkıp. 'Meclise teşekkürlerini sunması' olmuştur.»

«Oysa, 1975'te 1. Milliyetçi Hükümeti kurmak için ben Korutürk'e başvurdum, 'hükümeti kurabiliriz' dedim. Bana 'nasıl güvenoyu alacaksınız' diye sordu. Bu soruyu bana soran Korutürk, azınlık hükümeti kuran Ecevit'e güvenoyunu nasıl alacağını sormadı, olacak iş mi?» diyordu Demirel.

Ecevit hızla girdi. Uygulanmayan Danıştay kararlarını ele aldı, kimilerini uygulamaya koydu..

TRT genel müdürlüğünden —1. MC hükümetinin atadığı— Karataş ayrılıyor, ama Korutürk'ün kararnameyi onaylamayı reddetmesi nedeniyle İsmail Cem tekrar göreve dönemiyor, Cengiz Taşer, TRT genel müdür vekili oluyordu.

Korutürk'e göre, Cem'in kararnamesini güvenoyu alınmadan imzalaması olanaksızdı.

Cumhurbaşkanı, bu noktada direnmekte haklıydı. Henüz güvenoyu almamış bir hükümetin «icraya dönük» uygulamalar yapmaması gerekirdi. Bu tür kararnameleri onaylasa, azınlık hükümetinin güvenoyu alamayıp düşmesi halinde yalnızca Ecevit değil, Cumhurbaşkanlığı da zor durumda kalırdı.

Ecevit, bir 'Güvenlik Komitesi' topladı. İçişleri Bakanı Uğur'a, «Olay çıkaran her kim olursa olsun, derhal gözaltına alınmasını» buyurdu. Milli Eğitim Bakanı Üstündağ'dan «hangi okulda olay çıkaran olursa o okul yöneticisinin görevden alınmasını» istedi.

Demirel'de Meclis grubunda, «İzzetinefsimize yönelen saldırıyı deffetmek elimizde» diyor, güvenoyunda bütün milletvekillerini Milet Meclisinde bulunmaya çağırıyordu. Korutürk, «Milletin vermediğini veren insandı» Demirel için.

Muhalefet, Ecevit'in güvenoyu almadan aldığı her kararı, giriştiği her uygulamayı «gayri meşru ilan» ediyordu. AP'nin oy öncesi derli toplu göründüğü ortadaydı.

«Ecevit cebindeki bütün kararları uygulamaya koydu. 24 saat beklese ya! Üstündağ'ı, Çakmur'u ile bu hükümet partizan bir hükümettir. Grup bugün çok iyiydi, toplantıdan sonra 60 kadar milletvekili odama geldi, ateş püskürüyorlar. Teşkilatın 'baskısı' çok iyi. Sileceğiz bu hükümeti! MSP de fire vermez, zaten bazı bakanlar daha simdiden 'güvenoyu alamayız' diyorlarmış» diyordu Demirel.

Çağlayangil bana, Korutürk'le yaptığı bir görüşmeyi şöyle anlattı:

«Dedim ki Korutürk'e: '229 kisi bu hükümete vaziyet almış. İki ihtimal var. Güvenoyu alamayacak, Meclis abesle iştigal etmiş olacak. Güvenoyu alacak, o zamanda siz parti

disiplinini çiğneterek bir hükümetin oy alması gibi parti yozlaşmalarına yardım etmiş olacaksınız. Sizi 226 güvenoyu almaya iknaya mecburdu Ecevit. Bunu kulağınıza söyleyeceği yerde açıktan sağlamak zorundaydı. Mesela, Faruk Sükan, Demirel'den ve Ecevit'ten mektup getirir, hükümet olur, buna kimsenin diyeceği bir söz olamaz. Benim dostumsunuz, fikirlerinize saygı duyarım. Bu konuda sizin gibi düşünmüyorum.'»

Çağlayangil örneği, Korutürk üzerinde dönen kulisi de açığa vuruyordu.

Eski Dışişleri Bakanı Çağlayangil, Korutürk'le bu konuşmayı cumhurbaşkanının hükümeti onaylamasından hemen önce yapmıştı, 'onayı' önlemeye çalışıyordu. Bu görüşmeler —elbette— Demirel stratejisinin bir parçasıydı.

Çağlayangil'in sözlerinden anlıyordum ki, Korutürk bu sözleri 'yalnızca dinliyordu' ve Ecevit'e 'daha işin başında bir şans vermeye kararlıydı.'

Ecevit geniş kamuoyu desteğine teşekkür ediyor, ekonominin MC Hükümeti sırasında «tahrip» edildiğini açıklıyor, «ekonomiyi kurtarma operasyonuna girişeceklerini» söyledikten sonra, bir devalüasyona gidilmeyeceğini bildiriyordu. Oysa, IMF sırtımızdaydı, devalüasyon kaçınılmazdı.

Milli Eğitim Bakanı Üstündağ daha yerine oturur oturmaz altı genel müdürle müsteşarı yerinden alıvermişti. MHP ise Akmandor'un bakan olmadan önce Enerji Bakanlığından milyarlık ihale aldığını açıklıyordu. Tarhan Erdem'in adı da Cam Elyafı Genel Müdürlüğü İnşaat Şirketinin ortakları arasında geçiyordu. Şirkette Vehbi Koç da vardı.

«İş çevreleri ağırlıklı hükümet» yakıştırmasının, bu öğelerden kaynaklandığı da artık iyice anlaşılıyordu. Koç - Sabancı desteği sürüyordu hükümete. Çok değişik görüntüler izliyorduk. Ecevit bir yandan güvenoyu umudunun arttığını söylemekte direniyor; AP içinde 3, Türk-İş ve Koç'un adamları olduğu söylenen kimileriyle 7 milletvekilinin hükümeti destekleyeceği yayılıyordu.

Turan Güneş Hocanın sözünü ettiği «iş çevreleri desteği» herhalde bu olmalıydı.

Ecevit'in giriştiği kimi uygulamalara güvenoyu almadan girişmesi belirgin eleştirilere yol açıyordu kuliste, ama

kamuoyu, özellikle gazeteler —Ecevit'in başarması için— bu konulara fazla eğilmiyorlardı.

Ecevit'i görmek ve özel konuşmak olanaksızdı. Sabahtan akşama kadar çalışıyordu.

Hükümeti hemen işler hale getirmenin çabalarıyla güvenoyu almak için girişilen kimi işleri özenle kovaladığı açıktı. Demirel'in bu aşamada, hele güvenoyu günü yaklaştıkça bir kaygısı, kuşkusu yoktu.

Özel söyleşilerde, «Giderken üç aylık döviz bıraktık. Ama, şimdiden yağ sıkıntısı başladı» diyordu Demirel.

Güvenoyuna AP'nin tam kadro katılması için 80 kişilik bir «denetim ekibinin» her saat işbaşında olduğunu söylüyor, «İhanet önceden belli olmaz elbette, fakat eğer böyle bir şey olacaksa bir yerden patlak verirdi» diye konuşuyordu.

Siyaset adamındaki kuşku!.. Demirel'de böyle dile geliyordu.

Ecevit'in anarşiyle ilgili önlemlerini alaya alıyordu:

«Sağdan soldan gelsin müsamaha etmeyecekmiş. Afişler asılmamalı imiş. Vali ve kaymakamlar yasaların tanıdığı önlemleri uygulayacaklarmış. Silah aramaları yapılacakmış... Tedbir de bunlar. Sağ ve sol bir azarsa ben görürüm.»

Kafasını Korutürk'e taktırmış gidiyordu:

«Ya ben güvenoyundan sonra Köşke gider 'verin bana görevi, güvenoyu almaya umudum var' dersem ne yapacak?.. Ve ben, kabinemi onaylar onaylamaz bugünkü uygulamaların tem tersini yapacağım.»

Ecevit ise, «duvarlara yazılan sloganların silinmesi»ni buyurdu.

Dikkat çekici bir cümle dinliyorum Demirel'den:

«Beni hükümet yapmaya zorluyor» dedikten sonra, kahkahalarla gülüyordu, ama güvenoyunda cepheleşen partilerin hükümet olmalarıyla ilgili kimi ilişkilerin giderek genişlediğine dayalı kuşkular da artıyordu.

İşte bu arada Besim Üstünel olayı patladı.

Maliye Bakanı basın toplantısı düzenledi ve:

«Biz bundan bir buçuk ay önce devlet yönetimini 'sıfır kasa' ile devralacağımızı zannetmiştik» dedi. «Oysa bugün

görüyoruz ki, devleti tahrip ederek bırakıp gidenler bize 'sıfır altı' durumda, yani gırtlağa kadar borca batmış bir idare devretmektedirler.»

Üstünel'in sözleri basında, 'devletin iflas halinde' olduğunu yorumlayan başlıklarla çıkıyordu.

Çankaya'nın «Bir Maliye Bakanının devletin iflas ettiğini söylemesini yadırgadığı» kulağımıza geliyordu.

Devlet iflas eşiğine gelse bile, Maliye Bakanının bu tür konuşmalar yapması içerde ve dışarda «olumsuz karşılanabilir» kanısındaydı Çankaya.

Hükümete egemen olan bu ve benzeri davranışlar, CHP'nin hem oy tabanında, hem de kamuoyunda gördüğü büyük destekten kaynaklanıyordu. Kuşku yok ki, CHP kadroları Türkiye'yi 'kurtaracak' tek siyasal gücün kendileri olduğuna inanıyordu. Bu, «kendine güven» öğesi, MC'nin tutarsız geçmişiyle giderek güçlenmişti. Ne çare, seçim yurt düzeyinde yapılır, ancak politika sanatı Ankara'da işlerdi.

Nitekim Üstünel'in bu davranışını Çankaya hiç unutmadı. Ecevit 1978'de hükümeti yeniden kurarken, Korutürk'ün karşı çıktığı isimlerden biri Üstünel'di ve hele, Maliye'ye gelmesine asla izin veremeyeceğini Başbakana açıkça söylediği yaygınlaşmıştı.

27 Haziran 1977'de hükümet güvenoyu almış gibi çalışıyordu. —Bana göre— güvenoyu artık düşlerdeydi.

Sağ cephe kemikleşti. «Umutların» bu aşamada gerçekleşmesi olanaksızdı. Siyasetin kaypak ortamında «belki» sözcüğü hep geçerliliğini koruduğu için henüz Ecevit'in güvenoyu alamayacağını söylemiyorduk.

Gece Metin Toker'le buluştuk. Ecevit yorgunluktan perişan. 38 saat uyumadan hükümet programı yazmış. Toker' le Demirel'e gittik. Aralarındaki konuşma Amerika üzerinden başladı. Demirel'e göre, «Türkiye, Amerikan ipoteğinden kurtulmalıydı.»

Metin'e göre, «güçlü Amerika —tıpkı Almanya gibi— bizim için vazgeçilmezdir.»

Demirel'e göre, «Kıbrıs sorununu hiçbir hükümet, Amerika'nın arzularına göre çözemezdi.»

Metin'e göre, «Ecevit tek başına iktidar olursa bu konuyu çözebilirdi.»

Demirel'e göre, «Amerika'nın istediği ödünleri vererek çözebilir, ama dünya başına yıkılırdı.»

Toker, Demirel'e, «AP'nin bir süre için CHP'yi iktidar yapmasını» söyledi. AP önderiyse, Köşkün diğer partileri hiçe sayarak ve sağ partilere danışmayı bile çok görerek hareket etmesini, onayladığı hükümetin, hükümete dayanarak başka partilerden adam 'araklaması girişimlerini' kınadı.

Toker, bir ara, «Ama ihtilal olur» dedi.

Demirel böyle bir konuya değinmek bile istemedi.

12

MALUM İSTEKLERLE SÖYLENTİLER

İhtilal olmadı, ama söylentisi çıktı, bir 24 saat durmaksızın hemen her çevreyi uğraştırdı bu söylentiler.

Hükümet programının okunuşu olaylı geçti.

AP - MHP Millet Meclisini terk ederken, MSP oturuma hiç katılmadı.

Millet Meclisi sanki bir CHP ortak grubu görünümünde. Sıralar boş. CGP, kırmızı oy vermeyecek, ama beyaz da değil oyu, «yeşil.» Çekimser kalacaklarını Melen 2 gün önce söylemişti.

Artık sona yaklaşıyorduk.

2/3 Temmuz günleri CHP'de panik sezdik. Hiçbir transfer yok! Yeni bir «umut» öne sürüldü: Güvenoyuna sağ partilerden 20 kişi katılmayacakmış. İşte, o zaman?.. Tam kadro gelecek CHP oylarıyla güvenoyu sorunu çözülecekmiş!... Bu «umuda» sarılanlar vardı, bana göre tümüyle ham bir düştü.

Muhalefetin «bıçak» gibi olduğunu söyleyen Demirel'e karşı yeni girişimlerde bulunulduğu gözetiliyordu.

Kardeşleri ve Yahya Demirel ile ilgili soruşturmalar yeniden canlandı. Kuliste Demirel'in Yüce Divan'a gönderileceği yayıldı. Bu haberin AP içinde bir kargaşa, güvenoyu barajına karşı bir çözülme yaratacağı umuluyordu Demirel'e göre, «Ecevit, güvenoyu öncesi şantaj yapıyor»du.

«Ben böyle izlenim almadım» dedim bir söyleşi arasında.

«Arkadaşlar söylediler» dedi, «ne yaparsa yapsın, umurumda değil, yarın bu iş burada biter.»

Yahya Demirel ve Demirel'in kardeşleri derken, ortaya bir de Erbakan'ın kardeşi salındı.

Ecevit'in haklılığını söyledim Demirel'e: Milletvekillerinin kontrol edildiğini, baskı altında tutulduğunu. Gülerek, «Herkes herkesi kontrol ediyor, hem de her yerde» dedi.

Halûk Ülman telefonda,

«Bizde de eksik var» diyordu. Cahit Karakaş'ın hükümete giremeyince İsviçre'ye gittiğini söyledi. Hükümet kanadında oy: 216. Ülman'ın hesabı buydu.

Mecliste herkes tabancalı. Ecevit'le kısa bir telefon görüşmesi yaptık:

«Gizli yapılacak güvenoyunun durumu değiştireceğini sanırım» dedi.

«Öyle mi düşünüyorsunuz?» dedim. Bu yanıt üzerine, «Durumun değişmeyeceğine mi inanıyor?» diye geçirdim içimden. Hava giderek gerginleşti, gerginleşiyor.

«Ne yapacaksınız?» diye sordum Ecevit'e:

«Son çare ve son çağrı olarak basın toplantısı» dedi.

Güvenoyundan iki gün önce oy dengesi:

CHP: 217, Cephe: 229.

CHP yönetim kurulları sürekli toplantı yapıyordu.

Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık, bu toplantıların birinde, «Ordunun olaylara karşı önlem olarak 'yarı ölçüde' alarma geçtiğini» söylemişti.

Orhan Birgit, bizim büroya «Yazamazsın ya!...» diyerek durumu iletmiş. Oysa, yazmamızı istiyordu.

Gece bürodayız, Yavuz Gökmen, 'herkesin ağzında Ordu alarmı' dedi. Doğrusu, basın, aydın çevre Ecevit'in başarmasını istiyordu, ama bir Ordu müdahalesini hiç kimse istemiyordu. Ordu müdahalesini —her nedenle olursa olsun— istemeyenler, böyle bir haberi niçin yazsındı?

Yeni bir siyasal manevra mıydı bu? Haberi kim yayıyordu. Hükümetin ordu baskısıyla güvenoyu almasına çalışmak mıydı amaç?.. Ecevit, böyle bir girişimi kabul edemez, etmez!... Eğer bu, bir baskı yöntemiyse, Ordunun CHP iktidarını istediğini yaymaya çalışmaksa, CHP 1970'ten önceki günlere dönüyor demekti. O zamanın klişesi «CHP+Ordu=iktidar.» Ecevit gibi özgürlüklere yanlı, darbelere karşı bir önderden böyle girişimler beklenemezdi.

Kulislerde konu, yoğunlaştı. Güvenoyuna çok az zaman kaldığı için bu söylentilerin değeri üzerindeki tartışmalar kuliste giderek arttı. Demirel'e sordum:

«İki gündür bu haber yayılıyor» dedi. «Burası bir müstemleke ülke değildir, dememin nedeni işte bu! Daha ziyade Hava Kuvvetlerini kışkırtmak istiyorlar. Meseleyi yakından

biliyorum, daha çok bu söylentileri emekli subaylar çıkarıyor. Oysa, Ordu sessiz.»

Deniz Baykal'a göre. «Çirkin şeylerdi bunlar. Ecevit derhal vaziyet almalıydı.»

Orhan Eyüboğlu'nu kaldığı otelde gece yarısına doğru buldum:

«Ben de bir saat önce duydum» dedi. «Bizim dışımızda bir şey bu. Alarm ise nazik günlerde zaman zaman yapılırmış. 'Teyakkuz' dedikleri bir şey. Daire başkanları yerlerinde, subaylar evlerinde olurlarmış. Hükümetin bilgisi yok.»

Eyüboğlu 'bu söylentinin aleyhlerine olacağını' söyledi «Eğer» dedi, «Ecevit, bunu duyarsa fena halde sinirlenir. kendisine bildiririm.»

«Şimdi telefon edin!» diye dayattım.

Güvenoyundan önceki geceydi, «Telefonu cevap vermiyor. Artık yarın sabah» dedi.

Bir Başbakan Yardımcısının, Ecevit'in partide en yakın adamının parti önderini dilediği an bulamaması eşine az rastlanır bir olaydı.

Beş dakika sonra arayacağını söyleyerek telefonu kapadı. Demirel tekrar devreye girdi, telefonla aradı:

«Tedbirler var, 'teyakkuz' durumu» dedi. «Kimse garnizonundan çıkmasın, demişler. Sakin her şey. Tepesi sağlam. Tahrik edenler olabilir ve buna karşı tedbir almışlardır. Fakat bir hareket yok. CHP, Genelkurmay Başkanının güvenoyu almadan Başbakanı ziyaret etmesini istiyor. Oysa biz 12 Nisanda güvenoyu almıştık. Genelkurmay Başkanı bizi 16 Nisanda ziyaret etti. Şimdi garnizon garnizon geziyor, buralarda görünmemek için.»

Gecenin 23.30'uydu. Durum bu noktaya değin gelmişti

Sabahın ilk saatlerinde yastığa başımı koyarken bu ülkede ne zaman siyasal gerginlikler artsa, ardından bir darbe, bir müdahale olasılığının ortaya çıkmasından bezginlik duyan bir insanın ruhsal sıkıntısı içindeydim.

Orduda 'teyakkuz' dedikleri 'yarı alarm' olabilirdi.

Bu, başka bir gerekçeye dayanabilirdi. Son günlerde siyasal ortam öylesine gerilmişti ki, neredeyse sokak çatışma-

ları başlayacakmış gibi bir hava esiyordu. Millet Meclisinde sağ ve sol partilere bağlı milletvekilleri bellerinde tabancalarla gezerse, arada bir arka ceplerini okşarlarsa, hatta karşıt parti milletvekilleri bir araya gelip açılacak tartışmanın boyutlanmasından kaygı duyarlarsa, sokakta daha geniş olayların çıkması elbette doğaldı.

Ordudaki alarmı, demokrasinin 1971'den sonra başlayan ikinci döneminde olası kargaşalara karşı önlem diye düşünmeliydik.

3 Temmuz sabahı erken saatlerde ne tankların palet seslerini, ne de askeri araçların motor homurtularını duyduk.

Millet Meclisindeki heyecan, gerilim dışında kentte her şey dingindi.

CHP kulisi heyecanlıydı, adı «serte» çıkan kimi milletvekillerinin aşırı eylemleri, sözleri dışında hemen herkes çay, kahve içiyordu. Bu koridorun emektar garsonu Necmi Efendi, daha sonra güvenoyunun başlayacağı dakikaya kadar bir saat için 149 çay, 80 kahve bir o kadar da madensuyu, meyve suyu içildiğini söyleyecekti.

Meclis çevresinde sıkı önlemler alınmıştı. asker görünmüyordu.

AP koridoru daha dingindi; heyecandan çok, Ecevit'in azınlık hükümetini düşürme kararına varmış insanların rahatlığı seziliyordu. Demirel'in, Çağlayangil'in ve Bilgiç'in «güvenoyu» vermelerinden kuşku duydukları milletvekilleriyle sürekli ilişki kurup denetim yaptıkları söyleniyordu Örneğin, eski Demokrat Partili Sebati Ataman'ı sürekli olarak Çağlayangil «marke» etmişti.

Güvenoylamasına geçildi.

Saçların öne düşeceği an gelmişti.

Meclis —basındaki ünlü nitelemeyle— o gün tarihsel bir gün yaşıyordu.

Dinleyici locaları tümüyle dolmuştu.

Güvenoylaması süresince hiçbir taşkınlık görülmedi. CHP sıraları, «Kabul!» diye sesleniyor, sağ parti milletvekilleri, «Ret!» diye bağırıyordu. Sonuç açıklandı:

Evet : 217; Hayır : 229; Çekimser : 2

Ecevit hükümeti düşmüştü!

Beklenmeyen sonuç değildi. Sonucun açıklanmasından sonra kısa bir sessizlik sardı CHP'yi. AP ve öteki sağ partiler ise neşeli görünüyor, alkışlar yükseliyordu.

Ecevit, «Cumhurbaşkanına istifasını» vereceğini bildirdi Meclise. Güvenoyu sonucunu saygı ile karşılıyordu.

Meclis genel kurulundan ayrılırken —içtüzüğün yasaklamasına karşın— dinleyicilerden «Halkçı Ecevit» sesleri yükseldi.

Demirel salondan ayrılırken «Katil Demirel» sesleri. AP'li milletvekillerine paralı asker anlamında «Gurka'lar» diye bağırıyordu dinleyicilerin bir bölümü. «Hırsız» sesleriyle Millet Meclisinin «kubbesi» çınlıyordu.

Gazeteciler locasına gelen habere göre, Ankara Atatürk Lisesi bahçesinden havaya otomatik tabancalarla ateş açılmıştı. Sağın zafer sesiydi bu!.. Komandoların!..

Günlerdir Türkiye'yi, özellikle siyasal partilerle kulisleri saran büyük heyecan Millet Meclisinde on beş dakikada sona ermişti.

CHP'liler üzgündü, sağ partiler sevinçli ve rahatlamış.

Koridorda CHP içinde yeni kıpırdanmaların olacağını duyuran konuşmalar yapılıyordu. CHP önderinin hükümet kurma girişimlerindeki hataları üzerinde söyleşiler başlamıştı Rüzgâr tersine esiyordu. Eğer Ecevit, kurduğu azınlık hükümetine güvenoyunu sağlayabilseydi, şimdi övgülerle başı taçlanmış olacaktı. Oysa Ecevit'in hükümeti kurması için partinin hemen her düzeyinden gelen baskıları şimdi eleştiri yağdıran milletvekillerinin bilmemesi olanaklı mıydı? Hatta, bugün söylenen, eleştiren o milletvekilleri Ecevit'i desteklemek için yarış halinde değiller miydi?

Ama, politikaydı bu. Doğasında bütün bunlar vardı, hata kaldırmazdı. Ecevit'e hükümet kurması için geniş yetki veren ve destekleyenler şimdi «Parti önderinin, hükümeti kurma girişimlerinde taktik ve yöntem yanlışları yaptığını» öne sürüyorlardı. Yoksa hükümeti kurmasına karşı çıkmış değillerdi, böyle diyorlardı.

Bülent Ecevit, basın toplantısında, yitirdiği noktadan yeniden kazanmaya yönelen bir önder gibi duruyordu. Elbet, hükümetin güvenoyu almamasıyla sarsılmıştı, ama hiç belli etmiyordu.

«Mecliste en güçlü parti CHP'dir, hem de her iki Mecliste» diyordu Ecevit.

Yazı için matbaaya gittim, Demirel aradı:

«Ben sana söylemedim mi bey?» dedi.

«Ben de güvenoyu alır diye yazmadım ki» diye yanıt verdim. Demirel'e «189 AP milletvekilinin tümünü güvenoyu günü getirebilecek misiniz?» diye sormuştum daha önceki günler, buna yanıt veriyordu.

«Nasıl bir hükümet kuracaksınız?» diye sordum Demirel'e:

«Görevi almadan ne yapacağımı bilemem» diyordu, ama gülüyordu da.

Özellikle MSP ile «bir daha» hükümet kurmayı istemediğini söyleyen AP önderi, görev almaya hazırdı!

Oysa o gece AP ile MHP'nin hükümet kurmaya hazır olduğunu öğrendik. Aradaki pazarlık tamamdı. Şimdi iş, Erbakan'a kalmıştı. Hâlâ böyle bir karma hükümetin «tekrar» işbaşına gelmesini istemiyorduk. Demirel'e «milliyetçi partiler» adı altında toplanan sağ partilerle bir hükümet kurmasına karşı olduğumu söyledim.

Dinledi, yanıtlamadı bile.

Çünkü o sırada hemen her çevreyi bütün basını saran moda Ecevit hayranlığıyla Ecevit'i iktidar yapma isterisiydi. Oysa, kaygımız Demirel'in iktidar olmasından kaynaklanmıyordu, yanına katacağı öteki iki partiye yönelikti kuşkularımız. 5 Haziran seçimlerinin öne alınmasını Birinci MC Hükümeti yüzünden istemiştik. Seçimin iki küçük partiye siyasal gelişmelere egemen olacak gücü vermeyeceğini sanıyor, tabii iki partiden birinin tek başına iktidar olabileceğini varsayıyorduk.

Demirel gibi bir mantık adamının 5 Hazirandan sonra ortaya çıkan Meclis tablosuna bakarak MHP ve MSP dışında bir hükümet formülü ortaya sürebileceğine inananlar da vardı. Örneğin, Demirel'in duygulardan, tersine çalışan parti içi anlayıştan arınarak CHP'yi bir süre için iktidara getirmek gibi «uygar» bir davranış içine girebileceğini sanıyorduk.

Bütün bunlarda yanılmıştık. CHP önderinin güvenoyu alacağını kesinkes öne süren sözleri bizi, azınlık hükümetinin bir süre yaşayacağı inancına götürüyordu. Fakat

Ecevit'in bu konuda becerikli çıkmayışı bu hesapları bir anda yıkıvermişti.

Ecevit, azınlık hükümetinin güvenoyu alamayacağını gördüğü anda, daha başka girişimlere geçebilirdi. Kamuoyu —ben hariç— basının önemli kesimi CHP'nin MSP ile ortaklık kurmasına da yanlıydı.

4 Temmuz 1977 Pazartesi günü «hayal ile gerçek» arasındaki ikilemleri anlatırken bir yazıda, o yıl tirajda ön sıraya kapan Günaydın:

«...Bülent Ecevit yine yanıldı...» manşetiyle çıktı.

Yazılardaki bu tür yargılar giderek güçlenecekti:

«...Türkiye'de böylesine bir şans bugüne dek hiçbir Başbakana verilmemişti. Gazetelerde boy boy renkli fotoğrafları, her gece birkaç defa televizyon ekranında görünmeler, konuşmalar, konuşmalar... Ama dikkat ettinizse hep şairane bir hayal gücünün etkisiyle, asla gerçekçi olmayan bir tutum içinde. Buna rağmen milleti, hatta kendisine görev veren Cumhurbaşkanını bile güvenoyu alacağına inandırmıştı. Ecevit bu işi beceremeyiştir. Politika bir hesap ve denge işidir. Romantik insanların başaracağı bir iş değildir...» diyordu Günaydın'daki yazı.

Politika subjektif bir olaydır. Kimine yanlış gelen anlatımlar, kimine göre değildir. Her politik olayda öylesine mantık dizileri öne sürülebilir ki, çok mantıklı sanılan yargıların tam tersine söylenenler de aynı ölçüde geçerlidir.

Kamuoyu, Günaydın'ın yazdığına belirli ölçüde hak vermekle beraber, genç de Ecevit'in yanında kaldı. Özellikle basında kimi kaygılar başlamıştı, ama Ecevit Türk kamuoyunda, kamuoyunu canlı tutan kesimlerde güçlüydü. Ecevit'in hata ya da sevapları kulislerde tartışılıyordu. Ne var ki, bu tartışmalar parti içindeki çekişmelere hapsolmuştu.

Basın bu kez Ecevit'e değil, kurulacağına kesin gözle baktığı yeni MC Hükümetine dönmüştü.

MC Hükümetinin atacağı yanlış adımlar hemen başlayacağı için bir süre sonra Ecevit'in karizmasında gözetilen düşme, yeniden yükselecekti.

Nitekim, öyle oldu!..

13

ESKİ HAMAM, ESKİ TAS!..

CHP oylarını yüzde 30'lardan yüzde 42'ye yükseltmiş bir öndere karşı parti içinde direnişlerin güçlü olamayacağı açıktı. Fakat azınlık hükümeti serüveniyle su yüzüne çıkan partiiçi muhalefet —Türk siyasal hayatından hiç eksik olmayan— sloganı işletmeye başlamıştı: Ecevit'e diyecek yoktu, ama ya şu «çevresi»!.

Gazetenin iç dünyasında konu tartışılıyordu elbette. Güvenoyu alamadığı gün Ecevit için yazdığım yazıda doğrudan bir saldırıyı benimsememiştim. Metin Toker aradı:

«İdare etmişsin gene» dedi.

Nezih Demirkent'le konuştuk, o da Toker gibi düşünüyor, Günaydın'a hak veriyordu. Baykal daha insaflıydı, yazıyı «dengeli» buluyordu. Baykal'ın başlatacağı partiiçi eylem, Ecevit'i değil, yönetici kadroyu hedef alıyordu çünkü.

Demirel yeni hükümet sorununu «sükünetle ele alacağını» söylüyordu bana. Ecevit ise Başbakanlık konutunda çalışmalarını sürdürüyordu. Türkiye'nin gündeminde sadece yeni hükümet yoktu, Demirel'in Yüce Divan'a gönderilmesi ön plana geçmişti.

AP önderi bu tür haberlerin boyutlandığı saatlerde «Siyaseten yapamadığını adliye eliyle yapmaya çalışmak» diye niteliyordu Yüce Divan girişimlerini. Ecevit'in bu yolda hazırlandığı söylentileri giderek artıyordu. Demirel, «Eğer Yüce Divan gerçekleşirse, bu, bir açık Yassıada davası olur» diyordu.

Yaptığı hesaplamaya göre, AP, TBMM'de yarı üyeyi elinde tutuyordu. TBMM'nin Yüce Divan'a gitmesi için ilk raporu kabul edeceğini, sonra yeni bir komisyonun kurulacağını, bu komisyonun çalışmalarından sonra TBMM'den Yüce Divan kararı çıkabileceğini söylüyordu. «En azından sekiz ay isterdi bu sonuç.»

Kanısı buydu.

Yüce Divan siyasal hesaplara da uyabilirdi. Demirel' in Yüce Divan'a gitmesi, Başbakanlığı sürdürmesini engelleyeceği gibi, AP içinde de ciddi sorunlar yaratabilirdi. «Baş gider, gövde ne yapacağını şaşırır» mantığıyla bu isteğin, giderek kulislerde hız kazandığını gözlüyorduk.

Çankaya'ysa 4 Temmuz günü Süleyman Demirel'e başbakanlık görevini verecekti.

Aldığım bilgi, Korutürk'ün görev veren yazısında sade bir dil kullanacağını, anayasanın belirli hükümlerine dayanarak Demirel'i başbakanlığa atayacağını gösteriyordu: «Sade ve klasik!»

Korutürk, CHP azınlık hükümetini kurma görevini Ecevit'e verirken, ülkenin içinde bulunduğu koşulları sıralamış, iç huzurun sağlanmasına dayalı kimi görüşler de öne sürmüştü. Bir destek!

«Buna memnun oldum» dedi Demirel. «Demek direktif vermekten vazgeçti. Yavaş yavaş politikayı öğreniyor.»

Politikayı öğrendiğini söylediği kişi, Cumhurbaşkanı Korutürk'tü.

Cumhurbaşkanının tutumunu bana basın müşaviri Ali Baransel aktarmış, «Köşk, yeni polemiklerden kaçınıyor» demişti.

Birden heyecanlandık.

Herkes Demirel'in saat 18.00'de Köşke çıkıp görev almasını beklerken, daha önce yenisi kuruluncaya dek Başbakanlığı sürdüren Ecevit Çankaya'ya gelmiş, on dakika kalıp çıkmıştı. Dahası, bu ziyaretin ardından Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar da saat 18. 45'te Çankaya'ya gelmişti.

Gönüller ve kafalar bulandı.

Ecevit kısa konuşmuştu. «Kimi devlet işlerini anlattım, ziyaretim hükümet sorunuyla ilgili değil» demişti. Oysa istifa eden hükümet saat 17.30'a dek toplantıdaydı.

Görüşme dizisi şöyleydi : 18.00'den önce Ecevit Köşke çıkıyor - 18.00'de Demirel'e görev veriliyor - 18.45'te Genelkurmay Başkanı Çankaya'ya çağrılıyor.

Demirel'e, Ecevit'in birden Çankaya'ya çıkış nedenini sordum :

«Bugünkü siyasal gelişmelerle ilgisi yok» dedi.

«Neyle ilgisi var?»

«...Hasan Esat Işık'la, Çankaya, güvenoyundan önce Sancar'ın Ecevit'i kutlamasında direndiler. Sancar güvenoyundan önce kutlamayı geri çevirdi. Güvenoyundan önce böyle bir durum, Ordunun hükümeti benimsediği izlenimi verecekti. Sancar'dan yapılacak iki askeri manevra için izahat vermesini istiyorlardı. Genelkurmay Başkanı, Başbakanlığa giderek değil, yazıyla istenilen bilgileri gönderdi. Buna sinirlendiği anlaşılan Ecevit, Köşke gitti ve şikâyette bulundu. Sancar'ın çağrılış nedeni bu...»

Konu, o sırada aydınlığa kavuşmadı. Fakat Ecevit'in bu yolda davranış gösterebileceğine de hiç aklım yatmadı. Ancak bu bilgiler doğrultusunda haberler yayımlandı, tepki de gelmedi. Korutürk'ün isteğiyle Genelkurmay Başkanı Sancar, yeni hükümet kurulmadığı için Başbakanlığı sürdüren Ecevit'le 45 dakika görüştü.

Demirel,

«Hükümet işinin dörtte üçünü hallettim» dedi. «Ama» dedi gülerek, «geriye kalan dörtte bir önemli.»

«Dörtte bir» ise, Erbakan'dı.

Demirel, «Ecevit'e işbirliği önereceğini, her ay bir kez toplanmalarını isteyeceğini» söylüyordu. Bu öneriyi Ecevit'in kabul etmesi mantıkdışıydı. Uygulamaları bu hükümet yapacak, her ay düzenlenecek toplantılarla —sanki— bu uygulamaları CHP'de onaylıyormuş gibi bir hava yayılacak!

Ecevit bu öneriyi kabul etmezdi kuşkusuz.

Haklı olurdu.

Demirel'in umutlu olup olmadığını araştıran sorulara «ümitle iş görmem, hesap yaparım» yanıtını verdiği sırada, sağ partiler arasında karma hükümet konusundaki görüşmelerden yayılan haberlere göre, MSP kabinede «arslan payı» istiyordu. MSP'nin Maliye, Sanayi, İçişleri, Milli Eğitim bakanlıklarını istediği, MHP'nin de İçişlerine, Milli Savunma bakanlığına göz diktiği bildiriliyordu.

Erbakan'da ağız değişikliği vardı : Hükümet konusunda seçenekler sıralıyordu :

CHP-AP hükümeti olabilirdi. MSP, AP'yi dıştan desteklerdi. MSP'nin katılacağı bir hükümet kurulabilirdi.

Tabii, Erbakan sonuncu seçeneği yeğlerdi!

Dileyen bu yeni oluşmaya siyasetin cilveleri desin, Demirel, Birinci MC Hükümetinin işbaşında olduğu sıralarda, «Şu saçlarıma bakın, bir yılda beyazladı» demiş. Erbakan'dan çektiklerine bu kanıtı göstermişti. Çekilenler bir anda unutuluyor muydu?

Üç sağ partinin «hükümet kurma konusunda ilkede anlaşmaya vardıkları» açıklandı.

Demirel, «Erbakan çok makul» diyordu. «'Eğer icraat yapamayacaksak, seçimle gelmeye ne gerek var' diyor bana. Bugün toplanacak partilerarası komisyon üç ana sorunu çözecek: Yeni hükümet protokolünü —geçen MC Hükümetinde yapılan hataların tekrarlanmaması tedbirlerini— ana sorunlara getirilecek görüşleri.»

AP önderine göre, MSP yönetimi eğer CHP ile bir hükümete girerse parti 8-10 milletvekilinin 'gidebileceğinden' korkuyordu. Bir akşam yemeğinde buluştuğumuz Baykal ve arkadaşları da aynı düşüncedeydiler.

«Hükümet sorununun ne çözülmeyeceğini söyleyebilirim, ne de çantada keklik olduğunu. Adım adım gidiyoruz, ağır ağır. Daha bugün 4. gün» diyordu Demirel. Ecevit ile konuşması gerekliliğini vurgulayınca, duraksadı, 'eğer iş bittikten sonra görüşürse, bunun bir formalite görüşmesi olacağını, kimseyi doyurmayacağını' söyledim.

Düşünecekti. Öyle diyordu.

Bu görüşme gerçekleşti de.

Adım adım ama hızlı adımlarla giden Bülent Ecevit, AP önderi Demirel'le Millet Meclisindeki çalışma odasında bir araya geldi.

Demirel, CHP önderiyle görüşüp görüşmemeyi düşünürken, Ecevit üst düzey yöneticileriyle konuşmuş. AP önderine kimi öneriler götürmeye karar vermişti bile.

Ecevit'in telefonda gülümsediğini seziyordum:

«Orijinal öneriler»den söz ediyordu. CHP önderi saat 17.00'de Demirel'in yanına girmeden önce sağ partiler komisyonunun «çok ılımlı» geçtiği yaygınlaşmıştı. Demirel,

CHP önderiyle görüşmeden önce, «Ortaklarınız ne diyecek?» diye sorduğumda «Hükümeti ben kuruyorum, esasen haberleri var» diye yanıtlamıştı.

Fakat CHP önerileri neydi?

Demirel - Ecevit görüşmesi başladıktan sonra Meclisin ikinci katındaki koridor ana baba gününe, daha doğrusu Atatürk Bulvarına döndü. Gelenler gidenler, yoğun bir gazeteci kalabalığı. Abdi İpekçi de oradaydı. Üçlü koalisyon komisyonundan yeni haberler gelmeye başlamıştı : Protokol kâğıda dökülmüştü, bakanların bölünmesini üç önder bir araya gelerek saptayacaklardı! Yani?.. Üçlü cephede işler tıkırında gidiyordu!

14

CHP'DEN BİR ATAK DAHA

Bir saat sonra kapılar açılıp da Ecevit, AP önderinin yanından ayrılırken günün haberi patladı:

Ecevit, AP önderine AP-CHP işbirliği önermişti!

Kalabalık dalgalandı. Gazeteciler Ecevit'in yanına koştular. CHP önderi gazetecilerin, parti yöneticilerinin yerlerini almalarını, TV kameralarının çalışır hale gelmesini bekledikten sonra,

«Bu önerilerimizi Sayın Demirel geri çevirdi» dedi.

8 Temmuz Cuma günüydü. Homurdanmalar işitildi, rahatlayanlar sigara yaktı.

Ecevit, AP'ye üç seçenekli bir işbirliği önermişti:

Millet Meclisinde çokluğa dayanan partinin başkanlığında,

Millet Meclisinde daha az çokluğa sahip olan partinin başkanlığında bir CHP-AP hükümeti kurulabilirdi. Eğer her iki partiden birinin başbakanlığı uygun görülmezse, bir bağımsız ya da tarafsızın başkanlığında AP-CHP hükümeti gerçekleşebilirdi.

İkinci bir MC Hükümeti istemeyenlerle, ülkenin bir AP-CHP karma hükümetiyle esenliğe çıkacağını savunanlar. Ecevit'in önerilerine —olay patladığı sırada— karşı çıkamazlardı.

Öneriler özenle hazırlanmıştı. Durmadan bıyıklarını çekiştiren CHP'nin «Cinci Hocası» Turan Güneş, gülüyor, gülüyor ve bana, «Nasıl?» diye soruyordu. Gazeteci grupları Ecevit'in yanından Demirel'e koştular. AP önderi, izlenimime göre, Ecevit'ten bu önerileri beklemediği için şaşırmıştı. Ama, paniğe kapılmamıştı.

Kafasında, Ecevit'in önerilerini tartıyor, bu arada basına, AP-CHP işbirliğini geri çevirmesindeki nedenleri nasıl sıralayacağını hesaplıyordu. Arada sırada dudaklarını ısı-

rıyordu. Sıcak bir gündü. Koyu renk giysileri, kolalı gömleği ve önemli bir görüşmeden çıkmış insanlara özgü davranışlarıyla o da TV kameralarının hazırlanmasını bekliyordu. Yarabbi, ne kameralardı onlar. Belki on, on beş kilo ağırlığındaydı her biri. TRT kameramanları bu ağırlığı omuzlayıp toplantıları saptayabilmek için kilolarla ter dökerdi. Devlet bir kiloyu geçmeyen kameralardan —nedense— bir türlü alıp getiremezdi. Öyle günler olurdu ki, uzunca süren önemli bir toplantıyı TRT saptarken birden kamerada film biter, kameraman arkadaş utana sıkıla «toplantıyı keserdi.» Basın, TRT kamerası hazırlanıncaya dek bekler. beklerdi.

Kameralar hazırlandı sonunda, Demirel de düşünebilecek zaman bulmuştu böylece.

«Ben bir başka odada koalisyon kurarken, diğer odada başka bir hükümet şekli konuşmam» dedi.

AP önderi, Ecevit'in önerilerini siyasal bir manevra olarak görüyordu. Üç sağ parti arasında hükümet görüşmeleri son aşamaya gelmişti. Hemen hemen aradaki tüm sorunlar çözülmüştü. Tam bu sırada Ecevit'in önerileri getirmesi, tümüyle yeni hükümetin kurulmadan çözülmesine yol açmak içindi. Üçlü 'cephe' çözülünce, Ecevit, kısa süre önce elinden kaçırdığı iktidar fırsatını yeniden yakalayacaktı.

«Siyaset ahlakında bir odada 'pazarlığı' sürdürürken, yandaki odada başka bir hükümet için görüşmeler» yapılamazdı.

Ecevit'in önerileri —bana göre— «gecikmişti». CHP önderi, Demirel'in Çankaya'dan görevi aldığı 4 Temmuz günü hemen devreye girebilseydi, AP önderinin öneriyi geri çevirme olanağı kalmayabilirdi. Oysa Demirel'in görev almasının üzerinden beş gün geçmiş, üçlü 'cephe' aralarında görüşmüş, ilke kararlarına varmış, hatta yalnızca bakanlıkların dağılımı konusu kalmıştı.

Bu kuşkularla kaygıları Abdi İpekçi'ye söylüyordum.

«İnan ki samimi Ecevit!» diyordu İpekçi, CHP önderiyle hemen her sorunu tartışıp yön verebilecek kadar Ecevit'e yakındı.

Turan Güneş'e soruyordum :

«Deli misin yahu, elbette Ecevit bu önerilerde samimiydiye yanıt veriyordu. CHP gibi kamuoyu oluşturmada çok becerikli bir siyasal kuruluşun «zaman sorununu» bu denli göz ardı etmesinin nedenini açıklamalarını istiyordum. «Ancak pişirebildik» diyorlardı. Ecevit, hele 1979'da iki parti işbirliği gerçekleşseydi, 12 Eylülün olmayacağını 1985'te bana söyleyecekti. 1977'deki girişiminde içten olduğunu —kuşkusuz— bugün de savunacak.

Metin Toker ise —AP-CHP işbirliğini destekleyenler arasında şampiyondu— «Süleyman Bey treni kaçırdı» diyordu. «Biz, MSP'siz bir hükümet istemiyor muyduk!».. Toker'e göre, bu işbirliği gerçekleşmezse ihtilal olacaktı. Metin'in haklı olduğu bir yan vardı : Demirel, bu önerileri öteki sağ partilerle yapmakta olduğu pazarlıkta kullanabilirdi.

Ecevit aradı : «Eğer» dedi. «Adalet Partisi içinde demokratik yöntemler geçerliyse, bu öneriler oturulur konuşulur.»

«Eğer geri çevrilmesinden sonra bu önerilerinizin hâlâ geçerli olduğunu 'bize' söylerseniz, bunun üzerine gidebiliriz» dedim Ecevit'e.

AP grubunu etkilemekten söz ediyordum kuşkusuz. Bu öneriyi de Ecevit geri çevirdi. «Bu, Demirel'in öteki partiler üzerinde baskı yapmasına yarar, ama dilerseniz kendi düşünceniz olarak, CHP önerilerinin hâlâ geçerli olduğunu yazınız» dedi Ecevit.

Ecevit «resmen» söylemedikten sonra bir gazetecinin, bir gazetenin yazması ne yazardı ki!.

Bir dayanak arıyordum oysa. Deniz Baykal'la konuştum, öneriler olayını sordum :

«Buz gibi siyasal manevra!» dedi. «Bununla AP içindeki muhalefeti ayağa kaldırmak istiyor.»

Gece Demirel'i aradım, duygularını yatıştırmıştı :

«Biz kimsenin metresi değiliz, bu bir. Bizdeki iç muhalefeti yola çıkarmak istiyor, bu iki» dedi. «Ama, bu benim işimi kolaylaştırır, bu da üç.»

Ardından kısa geçmişin olaylarını sıralayarak kıyaslamalar yapıyordu :

«Geçen kez hükümet görevini aldıktan sonra bir ara-

yış içindeydi, niye o zaman gelip teklif etmedi açıktan. Çünkü azınlık hükümeti peşindeydi, işine gelmiyordu. Açık söylüyorum, eğer bu önerilerini bir gün önce yapsaydı, bir değeri vardı. Biz, bağımsız başbakan kazığını —1971'leri amaçlıyor— bir kez yedik, bir daha hayır!»

Ecevit'in girişimine karşın, «parti içinde hiçbir şey» olmayacağını savunuyordu :

«Eğer bu işbirliğine yanlı olanlar varsa, canları cehenneme! **Zaten iş bitmek üzere. Birkaç** ana meselenin son durumunu ben saptayacağım ve tamam! İşimizi kolaylaştırdı.»

Demirel kendine güveniyor, AP Meclis grubunda 'CHP önerileriyle' esasen varolan muhalefetin ayağa kalkmayacağını söylüyordu, ama kulis AP önderinin inançlarına ters düşen kimi kıpırdanmalarla kaynaşıyordu. AP içindeki 'muhalefet,' azınlık hükümetine karşı çıkmayı görev saymıştı, AP'nin MSP ve MHP ile hükümet olmasını istemiyordu. Daha çok CHP kulisinden gelen bu bilgilerin daha sonraki aylar gerçeklere dayandığını öğrenip görecektik.

Azınlık hükümetini «13 adamın» destekleyeceği inancını söylerken Ecevit, elbette bildiği kimi gelişmelere dayanıyordu. AP bünyesindeki kimi milletvekilleri —sayılarının daha sonra 12 olduğu saptandı— Ecevit'in hükümetini destekleyeceklerdi. Fakat seçimden yeni çıkılmıştı, seçmen ve örgüt baskısı tazeydi. Ayrıca CHP'nin tek başına kuracağı bir hükümete —kendileri yer almayacaktı kuşkusuz— ilk ağızda destek vermek ters yorumlara neden olabilirdi.

Bu milletvekilleri, Ecevit'e 1977 Haziran ayında destek vermediler, ama İkinci MC kurulup bir süre geçtikten sonra Ecevit'in kuracağı 'CHP ağırlıklı hükümete' dayanak oldular hem de her biri birer bakanlık alarak.

Ecevit'in daha sonraki aylara sarkan yeni hükümet girişimine bu önerilerle maya çaldığı da başka bir varsayım. Nitekim, parti içinde büyük bir grup milletvekilini peşinden sürüklememekle birlikte, adıyla davranışlarıyla etken bir «insan» olarak görülen Deniz Baykal :

«Eğer bu girişim de AP'de muhalefet yaratmazsa, bu

da azınlık hükümetinden sonra ikinci bir fiyasko olur» diyordu bana. Tabii, Ecevit açısından.

Yaptığı eklenti şuydu: «Adam, şimdi bir başbakan, kabine listesini vermeye hazırlanıyor, sen çıkıp 'hükümet olalım' diyorsun. Olacak iş mi?»

CHP içindeki muhalefet Ecevit'i suçluyordu.

Demirel'in Korutürk'e «izahat vermeye» gittiği, üçlü 'cephenin' protokol çalışmalarının son aşamaya geldiği saatlerde —ne yazık ki diyorduk— iş bitmiş gibiydi.

Turan Güneş, Ecevit'le bu öneriler üzerinde bir hafta çalıştıklarını söylüyordu:

«Bu sonuca vardık. Sonra Ecevit bana, 'Turan sen de bu önerileri içine sindiriyor musun?' diye sordu. 'Sindiriyorum' dedim. Büyük bir fedakârlık yapıyordu, geri çevrileceğini bile bile yapıyordu. Hatta ortak yönetim kurulunda kimi arkadaşlar 'bu siyasal bir manevra anlamına gelecek' dediler. Söz aldım, 'ne MHP, ne MSP ile hükümet olmaz' dedim. Ecevit, 226 gibi dengesiz bir hükümetle hep korku içinde yaşayacağına, bu yola başvurdu.»

Güneş'in öyle bir dost kişiliği vardı ki...

Ne diyebilirdim?

Ama, Ecevit'in diyebileceği bir 'şey' varmış ki. bir basın toplantısı düzenledi.

Bir gün sonra.

Gazeteciler koştuk gittik odasına. Diz dize, sırt sırta. omuz omza, koltuk kenarlarına yerleşerek, CHP yöneticileriyle bir arada, sigara dumanı, sıcak karışığı bir hava içinde.

TRT'nin on kiloluk kameraları yerleştirildi. Film takıldı, spotlar yandı. Sıcak bir kat daha arttı.

Ecevit. kameraman arkadaşlara döndü:

«Başlayabilir miyiz?» diye sordu.

Kameramanlar son kez araçları denetlediler.

«Başlayabilirsiniz» dediler.

TRT kameralarından izin çıkınca Ecevit konuşmaya başladı.

Siyasetçilerle yaşayıp gittiğimiz için sürprizlere alışık olmama karşın şaşırıp kaldım:

CHP önderi, «AP'ye yaptığı ve geri çevrilen önerilerinin geçerliliğini koruduğunu' söylüyordu.»

Oysa, bir gün önce «özel olarak bize» bu geçerliği ifade ederse, yeni bir gelişmeye neden olabileceğini, AP grubunda varolduğu söylenen muhalefeti de kışkırtabileceğini söylemiştim Ecevit'e ve bu yolda demeç istemiştim.

Geri çevirmişti, sakıncalar öne sürmüştü.

Ya şimdi?.. Daha üzerinden on iki saat geçmemişti gerekçelerini dinlememin üzerinden.

Önerilerinin 'siyasal bir taktik' olmadığını vurguluyordu. Ben de 'siyasal yanlışlıktan' söz etmiştim o günkü yazımda, bu nedenle bana bakıp duruyor. Ya da bana öyle geliyordu. Ülke sorunlarına birlikte çözüm getirebileceklerine değiniyordu Ecevit, Türkiye'de pek çok kişinin —evet, evet örneğin Korutürk ile askeri çevrelere yakınlığı bilinen kişilerin— bu düşüncede olduğunu belirliyordu. «Katılaşmış düşünce ve yaklaşımlardan, kalıplardan kurtularak»... «Yeni çözümler...»

Sol kesimde de AP ile başta görüşmeyeceğini söylemesinden sonra, bu kez hükümet önerisini mantığa uyumlama çabaları seziliyordu.

Ecevit, 12 Temmuzda,

«Elimizi geri çevirdiler, AP'yi artık kurtaramayız» derken acaba neyi amaçlamıştı?

O gün bu soru üzerine çeşitli yorumlar sıralandı. Bir tarihte İsmet Paşa da, DP'lilere, «Artık ben de sizi kurtaramam» demiş, ardından da 1960 ihtilali gelmişti. Acaba yıllar sonra Ecevit, bu sözü anımsatan bu cümleyi niçin söylemişti?

Kuşku yok, Ecevit bir ihtilal kışkırtıcısı değildi.

Ancak 1979 yılı başında mesajın, gönderildiği adres belli oldu: AP.

CHP, AP içindeki kimi milletvekilleriyle sürdürdüğü ilişkileri olgunlaştırarak İkinci MC'yi devirdi. AP'den gelenlerle hükümet oldu.

Bu gelişmelerin olgunlaştığını sezen Ecevit, «AP'yi artık kurtaramayız» diyordu. Bu anlam çıkıyordu sözlerinden.

Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç da MC Hükümeti kurulursa genel greve gidileceğini açıklamıştı. Koşulu da şuydu: AP-CHP hükümeti oluşuncaya dek grev sürdürülecekti!

Biz Hürriyet'te CHP-AP hükümetiyle ilgili varsayımlara dayalı yorumları, söylentileri bir yana bıraktık. Kurulması eli kulağında olan hükümete yöneldik.

'Hürriyet' uzun bir yazı istedi: «Demirel'e Açık Mektup.»

Yayımlandı.

15

DEMİREL'E AÇIK MEKTUP

Sayın Demirel,

Gelişmeler gösteriyor ki, hükümeti kurmak üzeresiniz. Zamanı bakımından talihsiz, fakat geniş kitlelerce sonuç açısından özlenen girişimler, üç partinin bir araya gelmesi olanağını körüklemiştir. Hatta, söylenebilir ki, ortak seçtiğiniz iki parti karşısında, Hükümet oluşmasını sağlamak yolunda büyük koalisyon önerisi sizi güçlendirmiş, belki de işinizi kolaylaştırmıştır. Eğer Erbakan son dakika kendisinden her zaman beklenebileceği gibi, gene anlamsız direnmeler göstermez, olmadık isteklerde bulunmazsa, pazar günü protokol çalışmalarının olumlu meyvelerini alacak, hafta başında, ya da içinde üç lider bir araya gelerek, hükümetin çatısını çatacaksınız. Bakanlıklar taksim edilecek her parti bakan isimlerini verecek ve siz de, Çankaya yokuşunu cebinizde bir liste, fakat ağır sorunların omuzlarınızı biraz daha çökerttiğini belki duyarak, tırmanacaksınız. Çankaya Köşkündeki «Meşruiyetçi insan» güvenoyu alması olanağı gözle görülen bir hükümetin bakanlar listesini onaylayacak, CHP'liler «Baskın diye adlandırılan harekâttan sonra» geriye çekilecekler, bakanlarınız devlete el koyacaklar.

Bütün bunlar demokratik düzende olağan işlemlerdir, hatta beklenen sonuçlardır. Eğer bu ülkede, sorunlar bütün ağırlığıyla vatandaşın omuzlarına çökmemiş olsaydı, eşsiz manevralarla Ecevit hükümetini güvensizliğe mahkûm etmeniz, hemen ardından kısa süre içinde üçlü bir koalisyonu gerçekleştirmeniz alkışlanırdı, siyasal hayatınıza yeni bir zaferin görkemli sonucu olarak yazılırdı.

Ne yazık ki bugün geniş çevreler, —bakanlık isteyen üç beş kişiyle tekrar görevine dönmeyi ihtirasla bekleyen birkaç yüksek dereceli memur hariç— böyle bir zaferin tadına varamıyor.

Nedenini sorarsanız Sayın Demirel, bunu şöyle nitelemek mümkündür bu duyguyu, kaygıyı ve kuşkuyu: Gelecek korkusu.

Çünkü, açıkça bir kez daha söylemek ve altını çizmek gerekir ki, edinilen deneyler, bugün devletin içinde bulunduğu kargaşa ortamına dair edinilen bilgiler, «İçinde bulunduğumuz vaziyetin» söylenildiğinden de, bilindiğinden de öteye gittiğini göstermektedir. Ana sorunlara geçmeden söyleyeyim ki, tarafsız açıdan ilk inceleme, MSP'nin devlet yönetimine çıkar hesaplarından başka, tarikat düzenini yerleştirdiğini, bir disiplin biçimi içinde elinde bulundurduğu bakanlıklara MHP'nin düzenli ve otoriter bir kadroyu getirip serpiştirdiğini gösteriyor. Adı Cumhuriyet olan, anayasasında belirli çizgilerle şekillenmiş bulunan bir devlet, tarikat kafasının geçen dönemde elinde bulundurduğu bakanlıklardan bugün başka bakanlıkları istemesiyle daha genişlemesine, sivil bir otorite düzeni içinde icra kudretinin yavaş yavaş faşistleşmesine göz yumamaz. Biz, devlet anlayışını —yetişme biçimimizden mi nedir— böyle biliyor ve böyle savunuyoruz. Şimdi siz, bizden çok daha ileri ölçüde bildiğiniz bu gelişmeleri bir yana bırakıyor, bu iki eğilimle yeni baştan hükümet olmayı gerçekleştirerek, devletin düne oranla bugün aşırı uçlarda daha bir adım ileri giderek elden çıkmasına olanak sağlıyorsunuz. Sorarım şimdi, 26 aylık deneyden geçmiş bir Erbakan'la programını bir yana bırakınız, devlet üzerindeki idealleri belirli bir Türkeş arkadaşlığıyla, devleti bu kargaşadan nasıl kurtaracaksınız? Yarın ya da öbür gün çizdiğiniz bu kader, başınızda başka iklimlerin gezinmesine, ters rüzgârların esmesine neden olursa, yanacak, yıkılacak ve kahrolacak siz değilsiniz yalnızca, bir ülke, bu ülkenin insanları, aydınları ve de siyasetçileri de aynı teknede olacak.

Bakınız Sayın Demirel, Londra'da Başkan Carter ile bir görüşme yaparak ülkeye döndüğünüz zaman, Dışişleri Bakanlığı arşivine geçen konuşma metninde, «ABD'nin ambargoyu kaldırmak için her şeyden önce Kıbrıs sorununun» çözülmesini istediği yazılmıştır. Halbuki, öğreniyoruz ki, bu yeni hükümetin protokolünde, ya da hazırlanacak programında, hemen bütün dış sorunlarımızın çözümüne anahtar gibi görünen Kıbrıs sorununda, klasik bir ifade yer alacak, «Coğrafi taksime dayalı, çift taraflı bir federasyondan»

dem vurulacaktır. Eğer belleğimiz bizi yanıltmıyorsa, 26 ay süren o perişan biçimli MC Hükümetinin programında da Kıbrıs sorunu aynen bu ifadelerle yer almıştı. Ambargoyu kaldırmak, Ordumuzun silah gücünü güçlendirmek, AET'den tutun da kredi musluklarının açılmasını sağlamak için Kıbrıs sorununun çözümü gerektiğini artık bilmeyen yok gibi. Ama siz, Kıbrıs sorununun bir beş yıl, bir on yıl daha çözülmezse dünyanın yıkılmayacağını sanıyor ve inanıyorsanız, çok yanlış bir yolda yürümekte olduğunuzu bir kez daha hatırlatmak isterim. Böyle bir program, böyle bir Kıbrıs görüşü, şimdiden bu konuda hiçbir şey yapılmayacağını kanıtlamaktadır. Konuşmalarınızda «Ne idüğü belirsiz» dediğiniz Erbakan, Kıbrıs sorununun çözülmesini istemez. Türkiye'nin batıdan kopmasını ister. Türkiye'nin yararına bakmak, bu anlayış için, sadece kendi kişisel yararlarına bakmakla birdir. Şimdi sormama müsaade ediniz: Siz, bu Kıbrıs sorununu çözecek misiniz? Bu hükümet bu sorunu çözmek için arasında tüm ve içten bir uyum kuracak mıdır, başarılı siyasal manevralarınızla diğer iki partiyi bu noktaya getirebilecek misiniz?

Daha ilk gününden, Erbakan anlayışı ve Türkeş'in komandolarıyla birleştiğiniz kanısı yerleşen bir ülkede daha ilk gününden, «İç barış» sorununun da alabildiğine bozulacağını bilmem düşünebiliyor musunuz? Rivayet odur ki, bu kez İçişleri Bakanlığını MHP kanadı ısrarla istemektedir ve eylemlerle damgalanmış bir kafa yapısının «iç huzura katkısı» olabileceğini nasıl düşünebiliyorsunuz? Sağ kanadın himaye edileceği söylentileri, hele MİT örgütünün bu partiye sunulduğu belirtileri, daha şimdiden hiçbir suçu olmayan tüm insanları ve artık bir barış yapmamız gerekli olan aydınlarımızı, adalet mekanizmasını tedirgin ediyor. Erbakan anlayışının hâkim olduğu bir İçişleri Bakanlığı ise —barış ve huzurun simgesidir bu bakanlık— seçimde bu koltuğa oturan bağımsız insanın kaldırdığı mescidi tekrar yerine koymak gibi kendince önemli bir işlemden işe başlayacaktır. Valiler bu anlayışa göre ayarlanacak, bu anlayışa göre idare düzeni kurulacak. Şimdi bu gerçekleri bilen insan olarak, huzuru sağlayacağınızı iddia ettiğinize göre, iç barışın simgesi İçişleri Bakanlığını kendi partinize bağlayabilecek misiniz?

Ünlü Vehbi Koç bana, «Fabrikalar kapanacak» demişti. Diyelim ki bu sözler «işadamının derdi, ya da abartması» dır. Ama, kamuya bağlı pek çok kuruluş, aynı derdin içindedir, daha ötesini kendimizden bir örnek vereyim, gazetemin yöneticisi, parasını aylar önce yatırdığı malı hâlâ çekememenin sıkıntısıyla ne yapacağını bilemez haldedir, biliyor musunuz? Bunu kendimizden örnek vererek, gerçeği ortaya koymak için kısaca yazıyorum. Bilmem yanılıyor muyum, seçim öncesi hesaplarınız, bu yaz boyunca Türkiye'nin ekonomik yönden büyük sıkıntılara gireceğini gösteriyordu. Geleceği karanlık gösteriyordu. Ortaksız bir hükümetin bütün bunlarla, hele Erbakan anlayışından yoksun bir yönetimin bu sıkıntılarla başa çıkabileceğini söylüyordunuz. Seçim öncesiyle bugün arasında ekonomik sıkıntılar açısından kıl payı fark yoktur. İki büyük partili ve büyük tabanlı bir hükümetin sorunları çözebileceğini —geleceğe bir rezerv bırakmadan— reddedikten sonra, bildiğiniz ekonomik durumu, döviz sıkıntısını, böyle bir hükümetle çözebileceğinizi nasıl kabul ediyorsunuz. inanınız ki tüm iyi niyetim yanınızda olduğu halde, çözemiyorum.

Bütün bunlara protokolde bir açıklık getirmezseniz, çözüm yollarını sıralamaz ve kamuoyunda, halk önünde inandırıcı olamazsanız, bu hükümetin ömrü ne kadar sürer elbet de bilemem ama, herhalde ülkenin geleceği düne oranla bir o kadar daha ağırlaşarak sürüp gider.

Sadece bu üç konuda başarılı olacağınızı bize kanıtlayınız. Dış sorunları çözeceğinizi, devleti bağnaz sağ kafaların eline teslim etmeyeceğinizi, barışı getirecek somut tedbirler bulacağınızı, ekonomik sorunların içinden çıkabileceğinizi inandırıcı göstergelerle ortaya koyunuz, sonra isterseniz hayat boyu bu hükümetle bir arada işbaşında kalınız. Bu Erbakan anlayışı, bağnaz düşünceli Türkeş, size ve partinize mübarek olsun.

Kısacası Sayın Demirel, eğer bu hükümet kurulurken çökmezse, sadece bu üç sorunda inandırıcı olunuz, yeter de artar bile.

Karamsarlığımızı biraz olsun giderecek davranışlarda bulunabilecek misiniz?

(10 Temmuz 1977, Hürriyet)

Tabii, amacımız —bana göre— MSP'li ve MHP'li bir hükümetin oluşmasını engellemekti. Demirel'i, «Hürriyet» gibi etken bir gazeteyle uyarmaktı. Gazetede MSP'ye karşı olanlarla fikirde birleşiyorduk, ama MHP konusunda düşüncelerimiz, eğilimlerimiz ve yargılarımız başkalaşıyordu. «MSP'ye vur, MHP'yi idare et» gibilerinden bir mantık ya da oluşmaya yanlı değildim. İkisine de karşı çıkmak!.. Hedef bu olmalıydı. Ne var ki, MSP'ye karşı davranış göstererek bu hükümetin güvenoyu almasını engellersek amaca ulaşmayacak mıydık?.. Sonunda MHP de gidecekti.

Fakat, «başka yollardan başka amaçlara erişmek» isteyenler de yok değildi.

Kara Kuvvetleri Komutanı Namık Kemal Ersun'un ayrılmasından sonra, bu göreve atama yapılmamıştı. 1. Ordu Komutanı Orgeneral Adnan Ersöz vekâleten Kara Kuvvetleri Komutanlığını yürütüyordu. Bu konuda da çeşitli söylentiler vardı. Ersöz olayının yanı sıra «Ordunun kurulacak bu hükümete karşı» olduğu gibi kimi haberler yayılıyordu.

Genelkurmay Başkanı Semih Sancar «TSK, macera peşinde koşanlara asla iltifat etmeyecektir» dedi. Açıklamasında «...TSK'yı kendi emelleri açısında görmek gaflet ve dalaletine düşenlerden...» söz ediyordu.

Ordu gene gündeme gelmişti. Fakat Ordunun hükümet sorunlarına bulaştığını gösteren hiçbir belirti yoktu ortada.

«Demirel'e açık mektup»tan sonra Başbakan aradı:

«Mektubu okudunuz mu?» diye sordum.

Kahkahalarla güldü. «Ben de el yazımla 'al kardeşim' diye başlayan bir mektup yazayım, 'cevap vereyim' diyordum şimdi» dedi.

«Beklerim yanıtınızı» dedim Demirel'e.

«Cevabı da yayımla diye değil mi?» diyor ve gülüyordu sürekli.

'Demek ki' diye başlayan bir yargıya varıyordum:

«İkinci bir MC'nin ülkeye, partisine ve kendisine geti-

receği zararları yazmak bu denli gülmeyi gerektiriyormuş.»

«Çatının tümünü istiyoruz.»

Erbakan böyle diyordu, «çatı» dediği hükümetin bellibaşlı önemli koltuklarıydı.

Ecevit de bu arada hâlâ güvenoyu alabilecek değişik hükümet formüllerinin varlığından söz eden konuşmalar yapıyor, demeçler veriyordu. Aslında hükümetteki koltuk pazarlığı son aşamadaydı. MSP'nin içişlerini MHP'ye kaptırmamaya dayalı direnmesi sürüp giderken, kimi özverilerde bulunduğu duyuluyordu. Erbakan kabinede 9 bakanlık isterken 7'ye razı olmuştu. Demirel, «zorlukların aşılacağı» inancındaydı, bu yolda konuşuyordu.

Kamuoyunda hükümetin oluşmayacağı gibi tümüyle geçersiz kimi tartışmalar sürüp gidiyordu. Oysa, bu tartışmalara yol açan 'pazarlığın cilveleriydi', hükümet kurulacaktı. Tarafların öne sürdükleri istekler «daha fazla koparmaktan» başka bir şey değildi.

Hükümetin kurulup açıklanması işlemi, hatta güvenoyu alınmasına daha günler varken, basın ekonomik zorlukların üstüne üstüne gitmeye başlamıştı bile. Örneğin Merkez Bankasının, ulusal bankaların ithalat transferi işlemlerini durdurduğu duyuruldu. Döviz sıkıntısının ilk müjdecisiydi bu haber. Başbakanlığa atanan, hükümeti kurup işbaşına geçmesi olasılığı güçlü Demirel'e sorulmadan Merkez Bankasının bu kararı alması akla yakın bir görüş değildi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BUYRUN: İKİNCİ MC'YE

1

BİR YAPABİLSELERDI

Oran Sitesindeki evinde, Gölbaşı'nı gören pencerelerin hemen karşısındaki bir koltukta oturan Bülent Ecevit, bana döndü:

«Konuşmalarımıza Cüneyt Beyin AP'ye yaptığım önerileri siyasal manevra gibi gösteren yazısından başlayalım» dedi.

Bir süredir —özel— «beş çayı» toplantılarını yapamıyorduk. Ecevit'in hükümet kurma girişimi, ardından gelen MC gruplaşmasıyla ilgili oluşmalar bu toplantıların yapılmasına izin vermemişti. Belirli gazeteciler bir aradaydık. Uğur Mumcu ile yanyana oturuyorduk, Teoman Erel, Mehmetali Kışlalı, Orhan Duru... Ecevit'in evindeydiler.

Saat 19.00'du. Karanlık henüz basmamıştı.

Ecevit AP'ye götürdüğü önerilerin siyasal manevra olmadığını, tümüyle içtenlikle hazırlandığını, o güne değin yaptığı açıklamaların koşutunda anlattı.

«Ama siz» dedim Ecevit'e, «Çankaya Köşkü önünde Demirel'i faşistlikle suçladınız, sonra gidip ona hükümet olmayı önerdiniz.»

«Evet, ettim» dedi Ecevit. «Danıştaya, Sayıştaya böylesine vaziyet alan bir adam faşisttir bence...»

Oysa, o sıradaki görüşmenin anahtarı söylediği bu oluşumlar değildi. Bir 'adama' faşistlik suçlaması yapıldıktan sonra, 'faşist olan adamla' bir araya gelmeyi istemenin tersliği söz konusuydu.

Ecevit, «Yalnız ben AP'yi hep ayırdım bu sözlerden AP'nin tümünü» dedi.

«Fakat beyfendi, gene siz hemen seçim öncesi, İzmir'deki konuşmanızda üç beş ay önce AP ile CHP'nin 'asla' koalisyon olmayacağını ilan ettiniz. AP'ye bu önerileri götürdüğünüzde saat 17.00 idi ve üçlü cephe işi bitirmişti. Şimdi

lütfen söyler misiniz, dışardan bu görünüme ve gelişmelere bakan birisi ne der, nasıl düşünür sizin davranışınızın karşısında. Üstelik ben 'siyasal manevra da' demedim, böyle kokuyor bu davranış dedim.»

Ecevit, «Ama siz hep CHP - AP koalisyonu istediniz» dedi.

«Bir yanlışınız var beyfendi» dedim Ecevit'e. «Böyle bir koalisyonu sürekli isteyen ben değil, Metin Toker'di.»

8 Mayıs 1977 günü, İzmir'in Konak Alanında Ecevit'in Ege'ye seslenen konuşmasını dinliyorduk. CHP önderi partisinin tek başına iktidara gelmesini önlemek için kimi çıkar çevrelerinin gölgesinde ve güdümünde bir CHP - AP karma hükümeti «hayal» edildiğini söylüyordu.

Sesinin bütün gücüyle haykırmaya başlayan Ecevit, «Şunu İzmir'den bütün açıklığı ve kesinliği ile herkese ve bütün dünyaya ilan ederim ki, görünür gelecekte böyle bir hayal gerçekleşemez» dedi.

Ecevit, bu görüşünü açtı, açıkladı:

«Çünkü bunca olupbitenden sonra, hele AP yönetimi, gençlerimizin, çocuklarımızın kanlarına giren ellerden arınmadıkça ve AP özgürlükçü demokrasiyi bütün kurallarıyla içine sindirip benimsemedikçe, parlamento matematiği 'gerektirse bile', biz, Adalet Partisiyle koalisyon kurmayız. Kurarsak, kendi kendimize, halka, demokrasiye ve devlete ihanet etmiş oluruz.»

Ecevit'in bir AP - CHP karma hükümetine bu denli kesin davranış almasının üzerinden üç ay geçmişti henüz.

Mayıstan, temmuza uzanan bir süreç. Üç ayda ne değişmişti ki...

Eeeee?..

Ecevit bu girişinden sonra Ege'deki durumu ele aldı, Yunanistan'la aramızdaki Ege sorunlarını 'vahim' olarak niteleyerek «silah üstünlüğümüzün kalmadığını,' Ege sorununda Lahey'de ve Brüksel'de —NATO'da— ödünler verildiğini anlattı. Ecevit'e göre yeni hükümete daha ağır şiddet olaylarının gelebileceğini, MHP'nin «daha

akıllıca» davranarak 'huzur ister' gibi göründüğünü, aslında «amacının sessiz ve derinden gitmek» olduğunu, devleti ele geçireceklerini, MHP'nin hükümet işinde uysal davranışının hükümete girmek istemesinden kaynaklandığını açıkladı. Ecevit'e göre, MHP «Orduya da çengel atmıştı.» Kimi sol fraksiyonların şiddeti tırmandırmaları halinde, şiddete şiddetle karşı çıkmayarak, ama «sessiz ve derinden gidip» devleti ele geçireceklerine inanıyordu. Demirel'in erken seçim istemesinin nedeninin «ekonomik tabloda olduğu gibi göründüğünü» belirtiyordu.

Kışlalı, «Peki ama, bu karanlık tabloya rağmen Demirel niçin iktidar olmak istiyor?» diye sordu. Ecevit bir süre durdu, sonra biraz önce anlattıklarını daha başka biçimlerde söyledi. «Ama niçin iktidar olmak istiyor?» diye üsteledim.

«İktidar hırsı ve hesap vermemek isteği» diye yanıtladı Ecevit.

Nitekim, o sıralarda Demirel'in tekrar iktidar olmayı istemesinin ana çizgileri bu nedenlerle açıklanıyordu basında: «Başbakanlık tutkusu, Yüce Divana gitmek korkusu, Ecevit fobisi»

Kulisin belli başlı tartışmalarından biriydi Yüce Divan sorunu.

Demirel, «Hesap sormayan namerttir» diyordu sorulara. Faruk Sükan ise, —AP'den 1970'te ayrılıp parti kuran, Demirel'e karşı en kesin vaziyeti alan, ama 1980'de tekrar AP'ye dönen— «Hesap vermeyen namerttir» diye karşılıyordu Demirel'i.

Ecevit,

«Türkiye, sosyal, ekonomik açılardan Fransız İhtilalini yaşıyor» diyordu. Tarafsız bir başbakanla iki partinin işleri nasıl yürüteceğini sordum, hele Kıbrıs sorununda gerekeni yapamazsa bu başbakan, ne duruma düşerdi?..

Ecevit «Yapar efendim yapar. Kabine içinde uyum sağlanırsa CHP-AP yapar. Ben iyi niyetle yardım ederim» dedi. İnsanları az buçuk tanıyanlar için bu savları fazla geçerli değildi.

Oysa, önemli kuşku böyle bir kabinede —o günün siya-

sal kadroları nedeniyle— uyumun sağlanamayacağıydı. Ayrıca, iki partinin iki önderi hükümet dışında kalınca, «tarafsız başbakan» önemli sorunlarda hükümeti toplamadan önce birinden ötekine koşacak, görüş alacak, görüşleri birleştirmeye çalışacaktı.

İsmet Paşa gibi bir «dev» 1961'den sonraki seçimlerde hiçbir parti tek başına iktidar olamayınca karma hükümetin başına geçmiş, ama bir süre sonra «AP önderi Gümüşpala'nın hükümete girmemesi nedeniyle ortaya çıkan pürüzlerden bıkıp usanmıştı.» Çünkü, hükümete girmeyen Gümüşpala dilediği yerde dilediği gibi konuşuyor, ortağı olduğu hükümetle sürekli çelişkiye düşüyordu. AP'li bakanlar da kimi zaman ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

Üstelik o insan, İsmet Paşaydı. Hele İsmet Paşa değerinde, bir «tarafsız» bulmak?.. Hele, yaratılış açısından Gümüşpala'yı çok çok aşan iki parti önderiyle 'Kıbrıs sorununa' çare bulmak?..

Türkeş'in bankaları devletleştirme isteğinin güçleri elinde tutma» isteğinden doğduğunu söyleyen Ecevit, 'ciddi sanayicilerin' Erbakan'ın sanayiyi elinde tutmasından tedirgin olduklarını belirtti. Erbakan «sanayide devlet» diyorsa, bunu kendi yararları için söylüyordu. Çizdiği tablodan sonra, «Ne olabilir?» sorusu ortaya geldi.

Pesten bir sesle, belirsiz bir ifadeyle «Belki ihtilal olur» diyebildi. Kurulmakta olan MC için yargıları daha kesindi:

«Çok şey yitirilecek. Belki de demokrasi uzun süre dolaba kaldırılacak. Atatürk çok istismar edildi, ama bu devletin temelinde hâlâ O var. Şu milli eğitimin haline bakınız. Bugüne kadar restorasyonları hep askerler yaptı, AP - CHP dönemiyle bunu siviller yapabilirdi. Biz, bunu istedik.»

Ah, keşke «yapılabileceğine» inansaydık. İyi ya da kötü, sonunda elimizde iki büyük parti vardı. Biri giderse öteki gelebiliyordu. İki büyük partinin bir araya geldikten sonra, önemli sorunların üstesinden gelemeyecekleri bir düşünülürse, siyasal geleceğimiz nereye varırdı, bundan iki küçük parti bir genel seçimde ne denli yararlanırdı. Sosyal, ekonomik olaylarda o denli ayrımlı görüşlere sahiplerdi ki.. uluslararası sorunlara bakış açılarında, uygulamalarda birbirine öylesine ters düşüyorlardı ki... Daha ilk gün anarşinin kaynağında anlaşamazlardı. Bir kanat solu suçlarken

öteki kanat sağdan yakınırdı. Hele insanların doğa yapısını bilenler için bir 'acul' ile, bir 'ağırdan' alan kişiliğin ortaya çıkaracağı sorunlar, AP - CHP karma hükümetinin balayı günlerinden sonra hemen su yüzüne çıkacaktı. Belirli sürelerle «tek başına» kuracakları hükümetleri Millet Meclisinde destekleselerdi çapraşık koalisyonlara gerek kalmayabilirdi. Daha tutarlı, daha uygar düzenlemeler gelebilirdi.

«Bu düşüncelerini, niyetini gelecek günler kitlelere, CHP'lilere nasıl anlatacağı» konusu konuşulmadı.

Ecevit sinirliydi, bozuktu. Sert muhalefet yapmaya hazırlanıyordu. İzlenim bu. TRT konuşuldu, Cengiz Taşer'in görevde bırakılacağı, ama alt kademede önemli değişiklikler olabileceği üzerinde duruldu. Gene bir soru :

«Bir şeyler bekliyor musunuz?»

«Olabilir.»

Parti içi muhalefetin eyleme geçip geçmeyeceği sorusuna Ecevit, soruyla karşılık verdi :

«Olabilir mi?»

Olmayacağına inanıyordu. Haksız da sayılmazdı, sonuçsuz girişimler olabilirdi, ama daha ötesi olmazdı.

«229 kırmızı oy, beyaza dönüşebilir mi?»

«Olabilir» dedi Ecevit.

Aklıma Deniz Baykal geldi. Oran'da Ecevit'in evinde,

«Halkta asker söylentisi ve özlemi var» demiştim de, «Geç halkı» karşılığını vermişti. Baykal'a göre, bir «darbe» sağın, ABD'nin işine yarayacaktı, «En çok yararlanan da Demirel olur» diyordu.

Baykal o sırada bir erken Kurultay peşindeydi.

Girişimi sonuç getirmedi.

Asıl dikkati çeken, «AP içinde kendi partilerini de, memleketi de kurtaracak, tecrübe görmüş, onur görmüş kişiler de vardır» cümlesiydi.

Doğrusu, Ecevit'in 13 Temmuzda söylediği bu cümleyi çok yakınında 'hizmet veren' parti üst yöneticileri dışında hemen hiç kimse geleceğin işareti saymıyordu. Bu cümleyle Ecevit'in kimi AP'li parlamenterleri güvenoyuna karşı kışkırttığı görüşü egemendi. Günün koşulları da bu tür yorumlar yapmaya elverişliydi. Oysa, beş altı ay sonra bu

cümlenin altında yatan «gerçeği» hepimiz görecektik, neyse ve ne değilmiş, bütün ayrıntılarıyla.

İki önder arasındaki söz düellosu sürüp gidiyor, gazete manşetlerinden inmiyordu.

Bir gün, Ecevit, bir gün Demirel.

Halk, iki önderin çatışmalarındaki ana öğeleri artık gözden kaçırır olmuştu.

Bu tartışma, bir hükümet kurma ya da düşürmeyi içermekten uzaklaşmıştı. Hemen her gün ortaya atılan yeni savlarla kamuoyu bulanıyordu.

Ecevit bir gün önce Demirel'in partisinin, hem memleketi, hem de kendisini «felakete» sürüklediğini mi söylemiş, ertesi günü Demirel derhal yanıt veriyordu :

«Hem savcı, hem hâkim durumunda Ecevit» diyordu. «Ülkeyi neden felakete götürelim. Koalisyon önermiş de kabul etmemişiz, o yüzden mi? Milletin kendisine vermediği hakkı bizim vermemizden doğan öfkenin eseridir. CHP genel başkanı 'felaket tellallığı' yapmaktadır.»

«Ecevit 'uzattığımız eli Demirel geri çevirdi, partisini de kendisini de kurtaramaz'» diyordu.

«Oooooo! Çok büyük laf etmiş!»

Bu tartışmalar arasında açıklanan kimi savlara bir yenisini birdenbire Ecevit ekledi :

«Hükümet kurma hazırlıkları sırasında 'gizli bir protokol' hazırlandı» diyordu. «Kara Kuvvetleri Komutanlığına kimin getirileceğini aralarında tartışmışlar. Bu yasalara aykırıdır.»

Bütün gözler bu sava çevrildi. Bir protokol, hem de Kara Kuvvetleri Komutanlığına kimin getirileceği konusunda?.. Çok duyarlı konuydu. Bir süredir Orduyu 'siyasetin içine çekme' davranışlarıyla ilgili kimi savlar vardı kulislerde. Cephe ortaklarının Orduyu kendi yanına alabilmek için kimi planlar yaptığı bir süredir söyleniyordu.

Ecevit'in, «Hükümeti kurmak için bir araya gelen partilerin gizli protokol yapmaya hakkı yoktur» demesine Demirel aynı gün karşı çıkıyordu :

«Silahlı Kuvvetlerle ilgili 'gizli protokol' yaptığımız iddiası yalandır» diyordu :

«Ecevit'i müfteri ilan ediyorum.»

Hemen karşı saldırıya geçiyor, azınlık hükümetinin yirmi, yirmi beş günlük yaşamında «CHP'li belediyelere 783 milyon lira dağıtmışlardır. Hazine 'sıfır altı' ise bu para nereden çıkmıştır?» diye soruyordu Demirel. Ecevit'in 'daha hayırlı bir hükümetin bu parlamentodan çıkacağı' yolundaki savına ise, «Çıkarsa, vaktiyle niye çıkmamıştır?» diye karşılık veriyordu.

2

BİR LİSTE DAHA

Ecevit'in, «Kurulan yeni iktidarın çatısı bir günde çatlayıverdi» dediği gün, İkinci MC Hükümetinin Korutürk tarafından onaylanmasının üzerinden dört gün geçmişti.

21 Temuz 1977 günü yeni hükümet listesi radyolarda, Meclislerde okundu.

Başbakan : Süleyman Demirel

Başbakan Yardımcıları : Necmettin Erbakan (MSP) Alparslan Türkeş (MHP)

Devlet Bakanı : Seyfi Öztürk (AP)

Devlet Bakanı : S. Arif Emre (MSP)

Devlet Bakanı : Sadi Somuncuoğlu (MHP)

Devlet Bakanı : Ali Şevki Erek (AP)

Adalet Bakanı : Necmettin Cevheri (AP)

Milli Savunma Bakanı : Sadettin Bilgiç (AP)

İçişleri Bakanı : Korkut Özal (MSP)

Dışişleri Bakanı : İhsan Sabri Çağlayangil (AP)

Maliye Bakanı : Cihat Bilgehan (AP)

Milli Eğitim Bakanı : Nahit Menteşe (AP)

Bayındırlık Bakanı : Selahattin Kılıç (AP)

Ticaret Bakanı : Agâh Oktay Güner (MHP)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı : Cengiz Gökçe (MHP)

Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı : Fehim Adak (MSP)

Ulaştırma Bakanı : Yılmaz Ergenekon (AP)

Çalışma Bakanı : Fehmi Cumalı (MSP)

Sanayi ve Teknoloji Bakanı : Oğuzhan Asiltürk (MSP)

Enerji Bakanı : Kâmran İnan (AP)

Turizm ve Tanıtma Bakanı : İskender Cenap Ege (AP)

İmar ve İskan Bakanı : Recai Kutan (MSP)

Köyişleri ve Kooperatifler Bakanı : Turgut Yücel (AP)

Gençlik ve Spor Bakanı : Önal Şakar (AP)

Kültür Bakanı : Avni Akyol (AP)

Sosyal Güvenlik : Turan Kapanlı (AP)

3

CATI NASIL ÇATLADI?

Basın dilinde İkinci MC, Demirel'in deyimiyle 'üç partili koalisyon hükümetinin ' listesi Cumhuriyet Senatosunda okunduğu sırada, saatler 15.10'u gösteriyordu.

AP Bitlis Senatörü Kâmran İnan, oturduğu yerde ilk önce sarardı, sonra kızarıp —âdeta— morardı.

Senato'da görevli personelden birini yanına çağırdı, kalemini çıkardı, hızlı hızlı bir şeyler yazdı kâğıda.

Demirel'in İkinci MC'sinde Enerji Bakanlığına getirildiği «resmen» açıklanan Kâmran İnan bu görevinden istifa ediyordu.

Başbakana istifasını göndermişti.

Kulis, siyasal partiler, AP kanadı tümüyle karıştı. CHP'liler daha açıklandığı dakikada bir «fire» veren bu hükümetin ömrü üzerinde hesaplara girmişlerdi bile.

AP'de ise şaşkınlık egemendi. Ne oluyordu, Kâmran İnan ne yapmak istiyordu, istifanın altında yatan neydi?

Ecevit, İnan'ın istifasını geri almasını dört gün bekledi.

Başından geçmişti, bilirdi. Kimi zaman milletvekili istifaları olur, sonra geri alınırdı. Ola ki?...

Dört gün sonra Ecevit «teşhisini» açıkladı:

«Çatı çatlamıştı.»

Kâmran İnan istifasını geri almadı.

Başbakan Demirel istifayı kabul ettiğini açıklamadı.

Sorun ortadaydı.

Azınlık hükümetinin güvenoyu alamadığı günden başlayarak toplantılar yapan AP Genel Yönetim Kurulunda bir gün, Demirel, Kâmran İnan'a dönmüş, yeni hükümetin protokolü üzerinde kimi çalışmalar yapmasını istemişti.

İnan'a bir başka şey daha söyledi: «Kâmran Beyle birlikte çalışacağız nasılsa.»

Başbakanların kimi kişileri bakanlığa atayacağını duyurma yöntemiydi bu. Diplomat İnan'ın bu yöntemleri bilmemesi olanaksızdı. Ne var ki, Kâmran İnan parti içinde belirli bir grubun önde giden adıydı. Çevresindeki —özellikle doğudan— on'a yakın milletvekili ile sıkı işbirliği ve dayanışma içindeydi.

AP içinde de yeni hükümet listesi dalgalanmalar yarattı. Ankara Milletvekili Oğuz Aygün, açıktan eleştirilerde bulunuyor, söz güvenoyu verip vermeyeceğine gelince açık bir şey söylemiyordu. Açıktan davranış gösterenlerden biri de Ankara Milletvekili Orhan Alp'tı. İşin doğrusu, kimi AP milletvekillerinin hükümetten «memnun» olmadıkları seziliyordu. İkinci MC iç muhalefeti kışkırtmıştı. Daha doğrusu geleceğin neler getireceğinden habersiz olan basın —hepimiz— bu muhalefeti tümüyle bir iç sorun olarak karşılıyorduk. Oysa?... Neler olacaktı, neler!

Kâmran İnan'ın parlamento içinde öteden beri ağırlık verdiği konu, mesleğiyle ilgiliydi : Dış sorunlar.

1985 yılında yaptığımız bir konuşmada «Toplum, beni dış sorunlarla tanıyor ve kabul ediyordu» dedi, ama İnan'ın —doğal olarak— belirgin bir isteği vardı: Dışişleri Bakanı olmak!

Demirel'in «birlikte çalışacaklarını» söylemesinden gereken sonucu çıkaran Kâmran İnan, çevresinde toplanan milletvekilleri aracılığıyla parti yönetiminde görevli olanlara kısa bir mesaj gönderdi : «Toplumda herkes, dış sorunlara ağırlık verdiğimi biliyor, eğer Sayın Başbakan hükümete alacaksa bu özelliğime özen göstersin» diyordu.

Kâmran İnan'ın bu eğilimi hiç kuşkusuz Demirel'e iletilmişti.

İkinci MC Hükümetinin kurulması çalışmaları yapılırken Demirel'in İnan'la ilgili bilgisi buydu. Başbaşa hiçbir konuşma yapmamışlardı. ama İnan'ın «dışişlerinden başka bakanlığa gelmeyi kabul etmeyeceğini» biliyor olmalıydı.

Hükümetin resmen açıklanmasından bir gece önce AP üst düzeyinden Dr. Nuri Bayar, İnan'ı telefonla aradı. «Pü-

rüzün çözüldüğünü ve dışişleri bakanlığına getirildiğini» bildirdi.

İhsan Sabri Çağlayangil, Senato Başkanı olacak, İnan da bu bakanlığına gelecekti. Çözüldüğü söylenen «pürüz» Çağlayangil'di.

Oysa, çözüldüğü söylenen pürüz, gene ortaya çıktı. Ama, son durumdan İnan'ın haberi yoktu.

«Bu, ikinci kez başıma geliyor» diye düşünüyordu Kâmran İnan. 1975'te birinci MC Hükümeti kurulurken, AP'nin «değişmez Dışişleri Bakanı» İhsan Sabri Çağlayangil'in Senato Başkanlığına seçilmesi söz konusuydu. Bu eğilim kesinleşmiş gibiydi.

Çağlayangil'in Senato başkanlığına gelmesinden sonra, AP hükümetlerinde bu görevi alacak tek kişi vardı : Kâmran İnan!

Ne var ki, Çağlayangil Senato başkanlığını değil, yeni kurulması kesinleşen Birinci MC'de dışişleri bakanlığı görevini üstlenmekte «direnmişti.» Senatör Erdoğan Adalı bir koşu Demirel'in yanına gitmiş, Çağlayangil'in alacağı görevi anımsatmış ve... :

«Şimdi başıma bir dışişleri bakanlığı sorunu çıkarmayın» yanıtını almıştı Demirel'den.

İnan'ın dışişleri bakanlığı beklentisi —böylece— boşa çıkmıştı. «Belki de» diyordu Kâmran İnan, «yaklaşan AP büyük kongresinde genç bir insanın parlayarak gözükmesi —1975'te— genel başkanın işine gelmiyordu. gelemezdi.»

Şimdi —İnan'a göre— oyun yineleniyordu. 21 Temmuzda hükümette dışişleri bakanlığına getirildiğinin açıklanmasını beklerken «daha önce kabul etmeyeceğini bildirdiği» Enerji Bakanlığına atanıyordu. Sonradan öğrenecekti ki, İhsan Sabri Çağlayangil, «Dışişleri bakanlığını Kâmran İnan'a bırakmam» diye direnmişti. Bu direnme Nuri Bayar'ın telefon ettiği sırada bir ölçüde kırılmıştı, fakat gece yarısına doğru Çağlayangil —ama neden?— gene aynı gerekçeyi göstererek İnan'a karşı çıkmıştı.

Liste, gece yarısından sonra yeniden düzenlenmiş, Kâmran İnan dışişleri yerine enerji bakanlığına atanmıştı.

İnan, ilkelerine ters düşen bu durum karşısında hükümette kalamazdı.

Oysa, İkinci MC'de verilen görevde kalması gerekiyordu.

AP içindeki muhalefetin boyutlandığı haberlerini —elbette— sadece basın, CHP almıyordu. Partide «uçan kuştan haberi» olan Demirel'in dalgalanmaları günü gününe gözettiğinden kuşku duyulamazdı. İkinci MÇ'nin güvenoyu şeması «duyarlı bir denge» üzerine kurulmuştu. AP'den on ya da on iki arasında bir kayma, güvenoyunun alınmasını tehlikeye düşürebilirdi. Tıpkı AP'den on, on iki üyenin CHP'ye oy vermesiyle azınlık hükümetinin güvenoyu alabileceği gibi bir dengeydi bu.

Kâmran İnan'ın —kendine bağlı olduğuna inanılan— on ya da on iki milletvekilini kışkırtarak güvenoyuna katılmaması veya bu grupla güvensizlik oyu vermesi hükümetin yazgısını tümüyle değiştirirdi.

Partinin —olur ya da olmaz— güvenoyunu «riske» atması olanaksızdı.

Hükümetin açıklanmasından sonra —her zaman görüldüğü gibi— Başbakanlık bir anababa günüydü. Yeni başbakan yardımcıları geliyor —örneğin Erbakan odasına girince seccadesini aradı— Türkeş parti yöneticileriyle kutlamalarda bulunuyordu.

İnan da, Demirel'in çağrısı üzerine Başbakanlığa gelmiş, özel kalem müdürlüğünde sararmış bir yüzle oturuyordu Bitlis senatörü ve «müstafi» Enerji Bakanı Kâmran İnan, bir süre sonra Demirel'le konuştu. Başbakan, istifayı geri almasını istiyordu, İnan ise «toplumun kişiliğiyle ilgili nitelemesini, başka bakanlığı kabul etmek istemediği yolunda gönderdiği haberleri» söylüyordu. Demirel, kararlıydı, ama İnan da kararlıydı.

Demirel bir süre geçtikten sonra «durumu» düzelteceğini söylüyordu.

İnan ise «herhangi bir bakanlığı kabul ettikten sonra böyle bir değişimin —en azından kendisini— doyurmayacağını anlatıyordu.

Sonuca varamadılar.

Başbakan gazetecilere İnan'ın istifasını ne doğruluyor, ne de yalanlıyordu.

Sorun askıdaydı.

Ama, Demirel İnan'ı her gece evine çağırıyor, uzun uzadıya koşnuşuyordu.

İnan da konuşuyordu.

Konuşuyorlardı, ne var ki, istenilen sonuca varılamıyordu. İnan'ın istifası kamuoyunda yara gibi işleyip duruyordu. İnan'ın sezgisi doğruydu. Parti çevrelerinde İnan'ın CHP'yle anlaştığı, bu nedenle istifa ettiği, güvenoyu vermeyeceği yayılıyordu. Bir çeşit «hain!..» Gizli nitelemeler buydu.

Oysa İnan, parti yönetim çevrelerine hükü... almasa da güvenoyu günü Millet Meclisinde arkadaşları görevlerini yapacağını söylüyordu.. Gerçekten kararı bu yönde olabilirdi, ancak o günlerin duyarlı dengeleri arasında verilen peşin sözlere inanan pek azdı. Çünkü istifa ettiğini söyleyen, ya da istifa etmeyeceğini açıklayan pek çok kişi iki saat sonra tersini yapmıştı. bu örnekler parlamentoda oldukça boldu.

Güvenoyuna doğru saatler çalışıyordu. Ecevit «çatlayan çatıdan» söz ediyordu.

İnan, CHP'lilere bu tür yaklaşımların kişiliğine zarar verdiğini söylüyor, vazgeçmelerini istiyordu. «Büyük» siyasette bu ricaların değeri pek olmazdı, yara bir kez açılmaya görsün, sürekli kaşınırdı.

Ecevit, konunun çözüme bağlanmadığını görünce yeni bir atılıma hazırlandı.

Hükümetin güvenoyuna başvuracağı gün bir basın toplantısı yapacak, «bir üyesi istifa etmiş, yerine atama yapılmamış bir hükümetin» resmen kurulmamış olduğunu söyleyecekti.

Kâmran İnan'ın ruhsal yapısını bilmeyenler bu biçimdeki bir girişimin üzerinde ters tepkiler uyandıracağını hesaplayamazlardı. İnan'a Ecevit'in girişimi bildirildi. AP ortak grupları toplanmıştı, başkanlığa bir önerge geldi. «İnan'ın Enerji bakanlığı görevini sürdürmesi» istenildi.

Kâmran İnan kürsüye fırladı: «Grubun atadığı bir bakan olarak görevi sürdüreceğini» bildirdi. Bir haftaya yakındır süren parti içi bunalım, hükümeti işin başında zora sürükleyecek olaylar böylece kapanıyordu.

Ecevit, böylece Süleyman Demirel'in yardımına koşuyordu.

Ecevit olayın içine birden girmese. son dakikada saptayacağı taktik gereği «zamanında müdahale» etse. belki

de İkinci MC bir açmaza düşecek, siyasal yazgıda önemli bir değişim başlayacaktı.

Belki, belki!..

AP'de «değişimi» simgeleyen kimi kişisel davranışlar göze çarpıyordu:

Orhan Alp, tatile gidiyordu. Konya Milletvekili Oğuz Atalay sessiz ve derinden bu hükümete karşı vaziyet alıyor; hem CHP ile, hem de kimi AP'li milletvekilleriyle görüşüyordu. CHP'den Mehmet Can, AP'den adları daha sonraki aylarda sahneye çıkacak olan milletvekilleriyle buluşup görüşüyordu. İzmir Milletvekili Cemal Tercan da parti içi muhalefetin önde gidenleri arasına girmişti.

Orta yerde bir de «Sebati Ataman reçetesi»nden söz ediliyordu.

Ataman, Menderes döneminin eski demokratlarındandı. 1975'te Sadık Müftüoğlu ölünce yerine Zonguldak'tan Sebati Ataman aday gösterilip milletvekili seçilmiş, 1977'de Demirel'den Ankara Milletvekili olmayı istemişti. Genel yönetim kuruluna seçilmişti. İkinci MC kurulduğu günlerde Ankara Milletvekili Dr. Oğuz Aygün'e bir «reçete» verdiği öne sürülüyordu: Eğer AP içinde 20 milletvekili ayarlanabilir ve bunlar CHP ile anlaşırsa hem CHP iktidara gelir, hem de ... Aralarından kimileri —belki de kendisi— bakan olabilirdi.

Demirel bu «reçeteyi» duydu.

Sebati Ataman'a sordu Demirel «reçete»nin doğru olup olmadığını.

Kesinlikle «hayır» yanıtını aldı.

Oysa, AP üst düzeyinin kanısına göre, «reçete formülü» işletilmek istenilmişti. Fakat o sıradaki 'pazarlıklarda' 20 AP'linin bakan olması olanaksızdı. CHP çevrelerinde buna işaret edilmişti.

AP'li Hilmi İşgüzar CHP - AP karma hükümeti kurulursa hiç kimsenin eleştirecek hali kalmayacağından söz ederek MC'ye karşı çıkıyordu. CGP'li Mikail Aydemir ise AP'ye giriyordu.

Tam bu sırada Cumhuriyet'te bir manşet:

«'Tefeciler' sahnede!»

Bu, 2 milyar dolarlık yüksek faizli kredi haberinin başlığıydı.

4

RENKLİ ANILAR

12 Temmuz 1977 (Salı) — Günlerdir hükümet işini kovalamaktan yorgunuz.

«Efendim, Ordu müdahalesi haberleri çok yoğun?»

«Evet çok yoğun (biraz duraksama). Ama bu, bizi daha çok birleştirir. Hep şunu soruyorum : Seçimi niçin yaptık, niçin yapıyoruz?. Bu sorunun cevabını bir verebilsem!.. Bugün gene konuşmuş.»

«Evet, oldukça ağırdı.»

«Ağır olmasından çok, çirkin! Elini uzatmış da, şu bu.»

«Nedir bu Celal Bayar işi efendim, konuşmuşsunuz, CHP - AP hükümeti istiyormuş?»

«Torunu olmuş, onun için geldi. Bayar çok dikkatli adamdır, hele eski ilişkilerimizden sonra... Dinler, kanaat söylemez. Bir yol göstermez. Hem o adamdır ki, CHP ile hükümet istemez.»

«MSP, Milli Savunmayı istiyormuş?»

«Ona kalsa her şeyi, tüm kabineyi ister, kurar ve 'bizi destekleyin' der.»

«Ya MHP?»

«Yok canım, içişlerini filan istediği yok adamın. Bu iş birkaç gün daha sürer, biter.»

13 Temmuz 1977 (Çarşamba) — Milli Gazete bana saldırıyor.

«Herkes aklını başına toplasın diye bir gün ara verdim.»

«Ama Milli Eğitim ve İçişleri Bakanlıklarında direniyormuş MSP?»

«Doğru! Ne çıkar? Vermiyoruz dersek ne yapar? Çıkar gider mi?.. Çıkamaz, partisinin içi buna müsait değil.»

«Sancar'ın demeci nasıl?» diye sordu.

«Galiba hedef Halil Tunç'a» dedim.

«Evet, ona da diğerine de.»

«Sert muhalefetle karşılaşacaksınız.»

«Varsın yapsın. Ne dosyası bulacak ki devlette. Devlet elek gibi. Onlar ne yaparsa bizim, biz ne yaparsak onların haberi oluyor. Onun için 'gelsin arşivleri vereyim' demistim ya.»

«Cumhurbaşkanı nasıl?»

«Her zamanki gibi, iyi.»

Ardından başka bir telefon görüşmesi, Ecevit'le:

«Sancar'ın demecini gördünüz mü, size gönderdi mi?»

«Hayır. Sancar zaman zaman böyle açıklamalar yapar. Ordunun siyaset dışı kalmasında çok duyarlı. O kadar mesele var ki, bu önemli değil.»

«Kabineden ne haber?»

Anlattım.

«Ne gerek var MHP'ye milli eğitimi vermeye kalkmanın. Ali Naili Erdem komando. Naci Bozkurt'un adı çıkmış. Bunlar yeter MHP için. AP grubundan haber var mı?»

«Yok. 'Tek vücut' gibi davranacaklarmış.»

Biz yayınları sürdürecektik. Söyledim, umutluyuz gibi bir cümle.

«Desenize siz de benim gibi umutlusunuz!»

Gülüyordu.

14 Temmuz 1977 (Perşembe) — Cephe pazarlığı sürüyor. Görüşmeler gecelere değin uzuyor.

«Sabah karışmıştı işler, şimdi düzeldi. MHP'yi yanımıza aldık, ısrarından vazgeçti. 24 saat daha lazım bana.»

«İçişlerini alıp milli eğitimi bırakacak mısınız?»

«MHP ve MSP iki dağ gibi karşımızda. Hayır, ikisini de istiyoruz. Devletin önemli sorunu anarşi değil mi? Bunu başbakan yürütür. Bakan başka partiden olunca emir veremiyorsun, çekil diyemiyorsun. İki liderle telefonla konuşuyorum. Yarın Erbakan'la görüşeceğim. Direnirlerse bu iş burada biter.»

19 Temmuz 1977 (Salı) — Üçlü cephenin alt komisyonlarından sonuç çıkmayınca Demirel, Meclise geldi, Erbakan'la görüştü. Sonuçta anlaştıklarını söyledi, gitti.

21 Temmuz 1977 (Perşembe) — Hükümet açıklandı, Demirel'i kutladım:

«... Bu sonuç, 21 Haziran'daki baskının 21 Temmuz'da püskürtülmesidir...

... Altın çocuk değildir, 'inat' çocuğudur...»

Güvenoylamasında madalyon bu kez tersine döndü.

Millet Meclisinin dinleyicilere ayrılan balkonlarından: «Milliyetçi Başbakan» haykırışları yükseliyordu. Tabii, bunlar AP'lilerdi.

«Bozkurtlar geliyor» diye sesleniyorlardı. Tabii, bunlar MHP'lilerdi.

«Akıncılar geliyor» diye bağırıyorlardı. Tabii, bu sesler MSP'lilerin sesleriydi.

Güvenoylamaları görmüştük. Fakat bugüne dek dinleyicilerin balkonlardan bu tür gösterilerle Millet Meclisi genel kuruluna indiğine hiç tanık olmamıştık. Elbette bu havanın oluşmasında günlerdir sürüp giden siyasal gerginliğin büyük ölçüde etkisi vardı. Sokaktaki «sağ - sol parti çatışması iki kez sesli gösterilerle Millet Meclisine girmişti.

Güvenoyuna geçilmeden önce CHP bütün milletvekilleriyle Meclisteydi.

Oy ağırlığını üzerine alan 'cephe başı' AP, «fire» olabilecek milletvekillerini arıyor, grup yönetim kurulu üyeleri sürekli yoklama yapıyordu. Ankara Milletvekili Dr. Oğuz Aygün, aranılan kişiler arasında en gözde olanıydı. Orhan Alp'ın ne yapacağı biliniyordu. Yapmıştı da. Şarköy'e tatile gitmişti. Şarköy'den de —ister inanın, ister inanmayın dercesine— «Mücadelem, parti içi mücadeledir» diye kısa demeçler veriyordu.

Altı ay sonra ortaya çıkacak «kopmalar» perde gerisindeydi. Bu aşamada kopacak milletvekillerinin «ortaya» çıkması beklenemezdi, erkendi. Bir süre geçmeliydi. MC Hükü-

metinin başarısızlığı kamuoyunda belirgin duruma gelince, AP'den istifa etmelerini kimse yadırgamazdı. Bu arada CHP ile pazarlık, kuluçka dönemine girerdi. Bekleyeceklerdi.

229 güvenoyunu arkasına alan Demirel, Millet Meclisinin gösterdiği güvene —klasik— bir konuşmayla teşekkür ederken, CHP sıralarından «Yuh!» sesleri yükseliyordu.

Doğrusu «iç barışı» sağlamaya partisiyle, parti yandaşlarının tutumuyla çok görkemli gösterilerle başlıyorduk. Partiler arasında ve partilerin kendi içlerindeki hareketler artık hızlanacaktı. AP'de oluşmalar bir süre için «sükûnet» dönemine girecekti. Ama, durmayacaktı. Kâmran İnan bile hâlâ koridorlarda Çağlayangil'i eleştiriyordu. «72 yaşındaki bir adamın kaprisi olur da, 47 yaşında bir adamın kaprisi niçin olmaz?» diyordu kulislerde.

Ecevit, milletvekillerini onar kişilik gruplar halinde evinde çaya çağırdı. Parti içinde gözetilen eleştirel tırmanış nedeniyle milletvekilleriyle doğrudan konuşacak, durum saptaması yapacaktı. Maliye Bakanı —uysal, hoşgörü sahibi, güleç yüzlü, sağduyu sahibi— Cihat Bilgehan, güvenoyu alamayan azınlık hükümetinin 17 Haziran ile 8 Temmuz arasında piyasaya 6 milyar lira sürdüğünü söylüyordu. Yakın ilişkileri olan Hürriyet'in Büro Şefi Ülkü Arman'a Türkeş, «Eğer Kıbrıs işi çözülmezse ihtilal olur» demişti. TSK silah gücünün düştüğünü, ilk planda sorun haline geldiğini eklemişti. Sol Kürtleri CHP'nin koruduğunu, sağ Kürtleri de MSP'nin. Bir de Suriye aracılığıyla 'Arapçılık.'

MSP'ye karşı savaşımı «vatan görevi yapıyoruz» diye niteleyen Türkeş, «Kıbrıs sorununun MSP ile çözülemeyeceğini gördüğü, silahsız bir ordunun günü gelince ihtilal yapacağını kestirdiği» halde niçin hükümete girmişti?

Verdiği yanıtı şöyle anlatıyordu Ülkü : «Demirel istemiş de, çok dayatmış da bu nedenle hükümete girmişler!»

Bu açıklamanın tutarlı yanı yoktu.

Kıbrıs sorunu elbette siyasal gündemin ilk maddesiydi. ABD büyükelçiliğinden Mac Farland'ın verdiği yemekte konuya değinildi. Mac Farland, «ambargonun kalkması için Kıbrıs sorununda olumlu adımlar atılmasından söz ederken Erbakan'dan fazla umutlu olmadığını» söyledi. Bu so-

runda ustaca kimi olumlu adımlar atılması gerekiyordu. Oysa Demirel, başlarda olumlu adım atılmasına yanlı değildi, «Beş on yıl, hatta 25 yıl çözülemez bu sorun» diyordu. Hükümet protokolüne «Türkiye'nin gereksindiği silahları 'her yerden' alabileceği» maddesini koyduruyordu.

Alalım tabii, ama verecek olan var mı, alacak dövizimiz nerede?

Demirel'in merakı Ecevit'in neden konuşmadığı noktasında toplanıyordu. Amerikalıların Kıbrıs sorunundaki kaygılarına önem vermiyor, «Onlar efsun'un —Yunan ulusal giysisinin— etekleri altına girmişlerdir. Türkiye başı dik olarak bu konuya çözüm arayacaktır» diyordu.

Bir başka olguyu gözetiyorduk. İnan'ın hükümete dönüşüne en çok bozulan Deniz Baykal'dı. CHP'nin kimi girişimlerinde olumlu sonuca varamadığını anlatıyor, sonuçta «rezalet!» diye söyleniyordu.

Güvenoyuna bu hava içinde gitmiştik.

Güvenoyundan sonra birkaç gün siyasal yaşama dinginlik geldi.

Basında çeşitli konular, MC Hükümetinin durumu ve geleceği tartışılıyor, bu arada CHP içindeki kaynaşmalar ele alınıyordu. İstanbul'da bir ülkücü, Ankara'da bir devrimci gencin öldürüldüğü —bu öldürmeler giderek artacaktır— 2 Ağustos günü, Nadir Nadi usta çok beğendiğim bir niteleme yaptı : «Kazanan Süleyman Demirel'dir, kaybeden AP»... MC Hükümetine karşı olmasına karşıydı, fakat yılların deneyimiyle anarşinin anayasa çerçevesinde, daima «meşruluk sınırı» içinde önlenmesini öğütlüyordu. Uğur Mumcu Ecevit'in hataları üzerinde duruyordu :

«...Seçimlerden bu yana, CHP genel başkanının ve CHP kurmayının çelişkili davranışlarına rastlanmamış mıdır?. Evet, rastlanmıştır. Fakat bu davranışlar olmasaydı acaba, hükümet güvenoyu almayacak mıydı?.. Bu davranışlardan hiçbiri belirleyici etken değildir. Bazı yanlışlar yapılsa da, yapılmasa da 2. cephe hükümeti yine kurulacaktı, yine güvenoyu alacaktı...»

Bu, bir biçimde Ecevit'e destekti. Yıllar sonra bu açık ve içten destekleri görmezlikten gelen Ecevit geçmişteki bu savunuları unutarak bu kesimi dışladı.

Bir partide başarısızlık öyle değişik etkiler yapar ki, geçmişe dönük savlar gene su üzerine çıkardı. Baykal CHP yönetim kurulunda değişiklik isterken, Ecevit olağanüstü kurultay istemlerine karşı çıkıyordu.

Orhan Eyüboğlu, Meclis koridorunda bana,

«Şimdi CHP'nin genel seçimlerin erkene alınmasına neden 'evet' dediği eleştiriliyor» dedi.

O sırada bu konu gene canlanmıştı. Çünkü, bir bölüm CHP'liye göre, eğer seçim, Ekim 1977'de, belirli zamanında yapılmış olsaydı CHP, kesinkes iktidara gelmesine yetecek milletvekili çıkaracaktı. Hatta Orhan Eyüboğlu'nun yaptığı hesaplara göre, CHP 226'nın üzerine çıkacaktı. Fakat, Ecevit AP'nin erken seçim baskılarına bir süre direnmişti, sonra kabul etmek zorunda kalmıştı. Ne var ki, Birinci MC' nin uygulamalarıyla ülkenin «ne hale geldiğini gören» Ecevit'e göre bir an önce yapılacak seçimle ülke düzlüğe çıkacaktı, buna inanıyordu. Bir yandan iktidarın erken seçim isteğine karşı çıkmanın zorluğu, öte yandan partisinin dört ay erkene alınan bir seçimde de aynı gücü göstereceğine olan inancı 5 Haziran seçimini kabul etmesine neden olmuştu.

Oysa, AP'de başka görüntü vardı. Parti genel merkezinde örgütün nabzını tutan Sadettin Bilgiç konuşuyor, hesaplıyor ve Demirel'in önüne şu sonucu uzatıyordu: Her şey kıvamındaydı, erken seçim yapılırsa AP, tek başına çoğunluğu sağlayacaktı.

Yurt düzeyinde geziyorduk. Aldığımız izlenime göre, seçim sonucu hesaplarında Bilgiç «daha hayalperestti...» Ecevit, daha gerçekçi görünüyordu.

Eğer bir yanılgı söz konusuysa Bilgiç'in AP'den taşı tarağı toplayarak ayrılması gerekirdi.

Komanda olduğu söylenen bir genç öldürüldü. Ağustos başındaki bu eylem şiddeti yeniden tırmandırdı. Bu kez Ankara'da beş kişi bir durakta öldürülüyordu.

Yerel seçimlerin 11 Aralık 1977 günü yapılacağı ilan edilirken, İkinci MC Hükümeti Türk lirasının değerini yüz-

de 4,5 oranında düşürüverdi. Birinci MC Hükümeti zamanında, 26 ayda Türk parası yüzde 23,5 oranında düşürülmüştü. Bunun arkasından temel maddelere yapılacak zamlar gelecekti, geldi de.

MC'ye karşı olan, CHP'yi bir «açılış, bir nefes» gibi gören ve destekleyen çevrelerde Ecevit'e yöneltilen eleştiriler irdelenmeye başlamıştı :

«...5 Haziran'dan sonra CHP'ye bel bağlayan çevrelerde düş kırıklığı seziliyor :

1) Umut politikası üstüne yapılan yatırımlar kısa sürede gerçekleşmeyince doğal tepkiler yarattı.

2) Yaşam güvencesi sağlanmayan vatandaşlar, ne pahasına olursa olsun CHP'nin hükümet oluşunu bekliyorlardı. CHP hükümet olamayınca tepkiler aynı oranda büyük oldu.

3) CHP'de genel merkeze muhalefet 5 Haziran'dan önce de çok yoğundu.

4) Genel seçimlerden sonra CHP yönetimi sonuçsuz taktiklerin ardından sürüklenmiş ve yalpalamıştır. Bu durum da kamuoyunda tepkilere yol açacaktır. İç sorunların çözülmesi gerekir...»

Kural olarak çarşambaları yaptığımız 'özel çay toplantılarını' birden iki gün önceye alan Ecevit, 8 Ağustos 1977 günü saat 18.30'da :

«Parti içi meselelerle ilgili olarak bir değerlendirme yaptım» diye söz girdi.

«Güvenoyu alamamaktan dolayı bir huzursuzluk var, ama pek abartmıyorlar» diyen Ecevit sürdürdü :

«...Ciddi bir huzursuzluk görmedim. Yönetim kuruluyla Meclis grupları arasında sürekli bir işbirliği oluşturabilirsek —ki gerek var— ciddi mesele olmayacak. Deniz Baykal, ben olağanüstü kurultayı reddedince 'Israrım yok' dedi. Çok az sayıda milletvekili kurultay istedi. Küçük kurultayı toplamak gerekiyor. Erken kurultay geniş ölçüde tedirginlik uyandırdı. Sakıncaları ağır basıyor. Yani bir kampın yerine öbür kamp göreve gelecek. Ne olacak? Oysa bunları birlikte çalışmaya itmek gerek. Deniz Baykal arada bir, iki haftada bir gelir benimle konuşur. Son top-

lu görüşmelerden önce gene geldi, kurultay istedi. Ama akıllıca bir demeç verdi. Eğer bu merkez yönetimi etken olmasaydı, bugün muhalif görünen milletvekillerinin hiçbiri gelmezdi. Hepsi liste başı oldular. Ortam ve koşullar uygun olmadığı halde Deniz Baykal bir 'kadro' oluşturmak istemektedir. Partide ideolojik ayrılık yok. MHP, CHP'ye yakınlaşarak 'meşrulaşmak' istiyor...

...Partide ideolojik ayrılık yok, ama stratejide ayrılık var. Demokratik kuruluşlarla ilişki sorunu var. Biz daha iyi yönlendiririz, diyorlar. Kanıtı nerede? Grup yöneticilerini genel merkez seçmedi. Eleştiriler bunlara da yönelik. Bir kadro gitsin, diğeri gelsin, bunun faydası yok. İlişkilerdeki uyuşmazlıkları çözüp dostluk havası getireceğim. İlişkilerdeki bozuklukları manevi baskı yaparak önleyeceğim...»

Sinirli değildi Ecevit, kendine egemendi. Faşizm isteyen aydın çevreler olduğunu vurguladı. KKK için sözü edilen Orgeneral Adnan Ersöz'ün politikaya hiç karışmadığını söyledi.

Ankara'da öldürülen ülkücü gençlerin cenaze törenine MHP'den üç bakan birden gitti.

Gün Sazak, Cengiz Gökçe ve Agâh Oktay Güner.

Bu davranış eleştirilere yol açtı. öne sürülen kimi savların geçerliliğini kanıtlayan bir görüntü olarak damgalandı. MHP de bir süredir CHP'yle ilişki kurmaya özen gösteren «demokratik» demeçler veriyordu. Ecevit, bu yaklaşımları yanıtladı :

«..Gerçi bu partinin genel başkanı ve kimi yöneticileri barıştan ve demokrasiden söz etmektedirler. Ama bu sözleri ötedenberi söylerlerdi ve bir yandan da silahlı adamları eylemlerini sürdürürlerdi. İşgal ettikleri bakanlıklarda kendi yandaşları olan genel müdürlerin silahlı dolaşmalarını hak olarak gören ve gösteren bir partiyi —sırf sözlerine kanarak— barışçı ve demokratik bir çizgiye gelmiş sanabilmek için çok saf olmak gerekirdi...»

İçişleri Bakanlığına gelen Korkut Özal ise, anarşiye karşı alınacak önlemlerde hem yardımını, hem düşüncelerini öğrenmek üzere Ecevit'e gidiyor, bu görüşmelerden

sonra CHP önderi «Hükümet kanatları içinde kendilerine destek bulan eylemciler var oldukça Türkiye'de can güvenliği sağlamak çok zor olacaktır» diye yargısını söylüyordu.

Doğrusu, MHP'nin eylemleri artık hemen herkes tarafından kabul ediliyordu.

Ecevit'in söylediklerinde binde bir doğruluk payı olsa bile, hükümet başkanının bu konuya eğilmesi gerekmez miydi?.. Demirel'in karşı davranış göstermemesi elbette MHP'yi 'himaye ettiği' yolunda ciddi belirtileri destekliyordu.

Ve kanlı eylemler giderek yoğunlaşmaya başlamıştı. İstanbul, Taksim'de bir apartmanda patlayan bomba dört kişinin yaralanmasına yol açmıştı. Peki, o soldu bu sağdı, bu neydi?

Ülkü Ocakları duvarlara büyük sloganlar çiziyorlardı : «Dökülen kanlar, alınan can bizim-yıkılsın liberal kapitalizm.»

Türkiye elektriksiz döneme giriyordu. İstanbul'dan başlayarak yurda dağılan elektrik kesintileri halkın bellibaşlı sıkıntısı haline gelmişti. Ambarlı'da, Keban'da arızalar.

Ama, elektrik yok!

Enerji Bakanı, enerji tüketiminde TV'nin gece yarılarını geçen yayınının etkisi olduğunu öne sürerek TV yayınlarını saat 23.00'te kestiriyordu. Başbakan, 'elektrik kısıntısı kalkacak' diyordu. Kâmran İnan koşup gidiyordu Başbakanın yanına, «Ama efendim, yakın günlerde kısıntının kalkması mümkün değil» diye yakınıyordu. Başbakan ise, «vatandaşa moral vermek için böyle konuştuğunu» söylüyordu.

«Acil ekonomik tedbirler» gelecekti. Yahya Demirel'in Efes Otelinde «su gibi viski» içtiği dillere destandı. Yazılıp çiziliyor, eleştiriliyordu. Ağustosta mazot yoktu, benzin dağıtımı yetersizdi. Elektrik kısıntılı. Piyasada kimi ilaçlar bulunamıyordu.

Bu arada İçişleri Bakanı Korkut Özal «anarşi sorununu iki ayda çözeceğini» açıklıyordu.

TV'nin düzenlediği, dört partinin katıldığı açıkoturum izleyicilere umut değil, umutsuzluk verdi. Konu, anarşiydi.

Dört parti de «Ülkede dirlik ve düzensizlik olmadığında birleşti.»

Ama, anarşik olayların nedenleri üzerinde anlaşamadı!

AP ve MHP, sağdan gelen silahlı eylemlere hoşgörüyle bakan bir tutum izledi. CHP, halkın üzerinde durduğu, öteki partilerin pek yanaşmadığı boşluğa topu attı, «sağdan da soldan da gelse. silahlı eylemlere karşı devletin yansız biçimde gücünü göstermesini» istedi.

Korkut Özal ise, «devlet güçleri dışında hiçbir 'gücü' kendilerine yardımcı saymadıklarını» söylüyordu. Karma hükümette ortağı olan MHP'ye bir 'dokundurmaydı' bu. Komandoların, ülkücü eli silahlı gençlerin «polise ve bu yoldan devlete yardım ettikleri» bu güçlerin bağlı oldukları çevrelerin öne sürdükleri savunuydu. Oysa, bunlar da «vuruyordu!»

MHP iktidarda olduğu için eylemleri sırasında, ya da sonrasında devlet güçleri tarafından 'himaye' ediliyor suçları sürekli yazılıp çiziliyordu.

Bütün bunlar yetmezmiş gibi, kimi gazetelerle dergileri satanlara saldırılıyordu. Turgutlu'da MHP başkanı otomobiliyle havaya uçuyor, gazete dergi sattı diye 32 TİP'li gözaltına alınıyordu. Ardından Turgutlu'da CHP binasına saldırılar düzenleniyordu.

«Misilleme» giderek yol alıyor, tırmanıyordu.

15 Ağustosta tekel maddelerine yüzde 25 ile yüzde 100 oranında zam geldi!

Benzine de zam bekleniyordu. Millet Meclisi başkanı ise hâlâ seçilememişti. AP, Meclis başkanlığını MHP ve MSP'ye verdiği biçiminde çıkan söylentilere tümüyle karşı çıkıyordu.

Başkan seçilemiyor, Millet Meclisi çalışamıyordu.

Ama... hemen herkes... konuşmaya,

«...Milli birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyulduğu şu günlerde...» diye başlıyordu.

Gereksindiğimiz önlemlerse?..

5

ORDUNUN TEPESİNDEKİ ÇATIŞMA

İşte tam bu sıralarda «Ordu üst kademesi» ile ilgili önemli bir «sorun» patladı.

Namık Kemal Ersun'un ayrılması ile boşalan, bir süre vekâleten bakılan, sonra bir çeşit «boşlukta» kalan Kara Kuvvetleri Komutanlığına yapılacak atama nedeniyle Cumhurbaşkanı Korutürk'le hükümet arasında çetin bir tartışma çıktı.

Bir süredir KKK'ye kimin getirileceği üzerinde basında görülen haberler, CHP önderi Bülent Ecevit'in bir çıkışıyla siyasal boyutlar kazandı. Ecevit ...TSK'nin sağlam geleneklerine aykırı birtakım davranışlara dikkati çekerek... 2. MC döneminin bazı ortaklarının TSK'de kendi hesaplarına göre düzenlemeler yapmak istedikleri kaygusunun kamuoyunda yaygınlaştığını belirterek... söze giriyor:

«..Bu kaygıların bir an önce giderilmesi ve Silahlı Kuvvetlerin tartışma alanı dışına çıkarılması zorunludur. 2. MC'nin ...TSK'de siyasal hesaplara göre düzenlemeler yapmaya kalkışması ise bu bütünlüğü ve manevi görevi de sarsabilir. Sayın Cumhurbaşkanının yetkisini kullanması, kaygı nedenlerini gidermeye yetecektir. Herhalde, toplumun birçok kesimlerini zedeleyen cepheleşmenin TSK'yi de etkilemesine izin verilmemelidir...» diyordu.

Olay, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'ın 11.8.1977 tarihinde 519-77 sayı ile Başbakana yazdığı bir mektupla başladı:

Sayın Başbakanım,

3:5 Ağustos 1977 tarihleri arasında cereyan eden Yüksek Askeri Şûra neticelerinden bir üst rütbeye terfi, emekli

ve atanmalarla ilgili kararnameleri 9.8.1977 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanı'na arz ettiğim malûmlarınızdır.

Sayın Cumhurbaşkanım bunlardan atanmalarla (Jandarma Genel Komutanlığı hariç) ilgili kararnameyi yüksek onaylarından geçirmemişlerdir.

Tayinle ilgili mehil süresi de hesaba katılarak General, Amiral tayinlerinin 30 Ağustos 1977 tarihinden önce tebliğini sağlamak için ivedilikle yüksek tasdikten geçirilmesi cihetine gidilmesini arz ve rica ederim.

Saygılarımla.

Semih SANCAR
Orgeneral
Genelkurmay Başkanı

EKİ :
Atama kararnameleri. (İki Orgeneralin emekliliği dahil)
DAĞITIM :
GEREĞİ : BİLGİ :
Başbakan M.S.B.

Bu yazıya göre, KKK'ye 3. Ordu Komutanı Orgeneral Ali Fethi Esener atanıyor, 1. Ordu Komutanı Adnan Ersöz ile 2. Ordu Komutanı Şükrü Olcay emekli oluyordu.

Cumhurbaşkanı Korutürk, bu atamaya karşı çıktı.

İstanbul'da Florya yazlık Köşkünde bir süredir dinlenen Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, yanında bulunan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Halûk Bayülken'e, hukuk danışmanı emekli Amiral Fahri Çoker'e baktı:

«Ben, askeri hiyerarşinin uygulanmasında mevcut sistemi bozmayacağım» dedi.

11 Ağustostan bu yana, hükümet ve genelkurmay başkanı ile arasında sürüp giden tartışma, Orgeneral Ali Fethi Esener'in KKK'ye atanmasındaki direnmelerden kaynaklanmıştı.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar. 18 Ağustosta gelmiş, atamayı onaylamasını istemiş, gitmişti. Ertesi günü, 19 Ağustos 1977 günü Başbakan Demirel gelmiş, atamayı onaylamasını istemiş, gitmişti.

Ağustos ayı başlarında toplanan Askeri Şûra'dan önce ve sonra —Korutürk'ün çevresine söylediğine göre— bu konuyu Başbakanla görüşmüş, «Ordudaki hiyerarşinin bozulmasına olanak tanımayacağını» hep dokundurmuştu.

Buna karşın, hükümet Adnan Ersöz yerine, Ali Fethi Esener'in KKK'ye atanmasını isteyen kararnameyi göndermişti.

Hükümetin atamada direnmesi üzerine Korutürk, «kişisel düşüncelerine karşın her konuda hükümete kolaylık gösterdiğini» söylüyor, «ama Ordu terfi ve atamaları konusunda fikrinde sabit olduğunu» ifade ediyordu.

Yıllar sonra, 1977'de Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine atanan —daha önce Dışişleri Bakanlığı yapan, 1980'den sonra Milli Savunma Bakanlığına getirilen —Büyükelçi Halûk Bayülken «Köşkün tutumunu ve durumu»nu anlatırken,

«Bir sinir savaşı sürdü, Cumhurbaşkanı hiç istifini bozmadı» dedi.

Halûk Bayülken, «Defterime bakıyorum, evet 18 Ağustos 1977 Perşembe günü» diye başladı, olayın «Çankaya Köşkü cephesi»ndeki ayrıntıları sıraladı:

«18 Ağustos 1977 Perşembe günü, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar mutat görüşmeye geliyordu. Bunu 19 Ağustos Cuma Demirel izliyordu.

Derken, bu ziyaretlerin arkasından 25 Ağustos 1977'de Cumhurbaşkanlığına Başbakanlıktan bir yazı geliyordu. Yazıyı aynı gün 16.45'te arz ettik. Atamalarla ilgili bir yazıydı. Gene Sayın Genelkurmay Başkanını kabul etti, görüşme bu kez mutattan biraz fazla, 2,5 saat sürmüştü.

Hemen bizi çağırdı, Fahri Çoker Paşa ile gidip Cumhurbaşkanı ile konuştuk.

Ertesi günü, Sayın Demirel geldi. Başbakan çıkınca deftere not almışım: 'Sayın Cumhurbaşkanımızla görüşme ve yazının imzalanması.'

Yani bizim cevabi yazımızın imzalanması. O tarihte Milli Savunma Bakanı Sayın Sadettin Bilgiç'ti. O da geldi.»

«İsterseniz bir sıraya koyalım: Başbakanlıktan gelen yazının içeriği neydi, sizi çağırdı, gittiniz, bir değerlendirme yapıldı, direktifini aldınız, bir yazı hazırlandı, bunda ne vardı?»

«Zannediyorum, bu yazının bir öncesi olacak, o da şu askeri terfi ve atamalar için Sayın Genelkurmay Başkanı Sancar'la Cumhurbaşkanımız sözlü bir görüşme yaptılar

Bu görüşmede öne sürülen düşüncelerle bilahare Başbakanlıktan gelen telkin arasında bir fark oluyordu. Atamalardaki isimler bakımından.»

«Başbakanlık ne istedi Korutürk'ten, hangi isimleri önerdi?»

«Bildiğim kadarıyla Orgeneral Sayın Ali Fethi Esener'in Kara Kuvvetleri Komutanlığına atanması hakkındaki Başbakanlık görüşleriydi. Bu konuda Başbakanlıkla Cumhurbaşkanlığı arasında yazılar geldi, gitti. Başbakanlık geçmişteki birtakım uygulamaları dikkate alarak, kanunları da kendi anlayışına göre ortaya koyarak Sayın Esener'in KKK'ye atanabileceğini söylüyordu. Cumhurbaşkanımız ise yine kanunlara ve uygulamalara göre, bunun olmayacağını 'askerlik içindeki hiyerarşinin bozulmaması gerektiğini', bildiriyordu. Eğer 'bozulmazsa' Sayın Orgeneral Adnan Ersöz Kara Kuvvetleri Komutanı olacaktı. Bozulursa Sayın Esener. Ersöz 1. Ordu, Esener ise 3. Ordu Komutanı idi o sırada.

Cumhurbaşkanı Korutürk'ün o sırada tutumu şöyleydi:

'Ben, askeri hiyerarşinin uygulanmasında mevcut sistemi bozmayacağım. Eğer hiyerarşi 1. Ordu Komutanı'nın KKK'ye gelmesini gösteriyorsa, bunu bozmam.'

Bu sinir savaşı sürdü. Cumhurbaşkanı hiç istifini bozmadı.

Basın, bunu haber almıştı. Zincirkıran, zatıâliniz, bu işin içine girmişsiniz, bizlere sorup duruyordunuz: 'Cumhurbaşkanının atamaları geri çevirdiğine dair haberler var' diyordunuz. Biz de diyorduk ki, 'Bizden bir şey geçmedi, önceleri olduğu gibi bazı temaslar varmış, herhalde haberler bundan çıkıyor'. Oysa bu arada yazılar gelip gidiyordu.

Sonunda, en son yazısında Cumhurbaşkanı görüşünde ısrar etti. Sistemi bozmadı. Onun üzerine sık sık gelip gitmeler sonunda —öyle anlıyoruz ki— başka bir formül bulundu.

Bu formüle göre, 1., 2. ve 3. Ordu Komutanlarının emekli olması ve bundan sonraki sıraya göre atamanın yapılmasına karar verildi.»

«O sırada üzerinde durulan iki komutan için 'siyasal kimi partilere yakınlıkları' olduğu söyleniyordu galiba?»

«TSK'nın mümtaz bir rütbesine gelmiş olan bir kişinin herhangi bir partiye meyilli olması iddiaları —o sırada göreve de yeni başlamışım— bana tuhaf gelmişti. TSK'de orgenerallik rütbesine gelmiş bir insan için böyle bir şey tasavvur edilemez, tatbikatta da yapamazdı.

Nitekim daha sonra emekli olunca Orgeneral Sayın Ersöz görev aldılar, böyle düşünceleri haklı çıkaracak bir tutum içinde olmadılar, CHP'ye gidip yazılmadı.

Bildiğiniz gibi, Ordu içindeki hiyerarşi gereği Sayın Kenan Evren Kara Kuvvetleri Komutanı oldu. Sonra da Genelkurmay Başkanı.

15 Ağustos 1977'de Cumhurbaşkanımızla bir görüşmemiz var:

Florya'da bir araya gelmiş, sohbet ediyorduk. Basındaki KKK ile ilgili haberleri özetliyorduk. Haberlerin —herhalde Cumhurbaşkanlığından çıkmadı— nereden kaynaklandığı üzerinde yorumlar yapılıyordu. O zaman iki konu daha var, TRT'de Sayın İsmail Cem sorunu, Hava Kuvvetlerinde de Orgeneral Sayın İrfan Özaydınlı. Cumhurbaşkanı şöyle ifadelerde bulunuyorlardı.

'Kendi düşüncelerine rağmen, her konuda hükümete kolaylık gösterdiğini söylüyor, ama Ordu terfi ve atamaları konusunda fikrinde sabit olduğunu ifade ediyor.'

Mesela Sayın Sancar ile Sayın Bilgiç'in getirdiği kararnamelerde terfilerle Sayın Esener'in KKK'ye tayini ve diğer iki orgeneralin emekliliği bir aradaydı. Bilahare Cumhurbaşkanının uyarısı üzerine terfiler ayrı bir karar name olarak yapıldı, öbür atamalar emeklilikler, atamalar ayrı bir kararname ile. Yine de buhran devam etti, çünkü bu üç sayın orgeneralin durumu açıklığa kavuşmadan diğer atamalar yapılamıyordu.»

Korutürk, Ordu içindeki hiyerarşiyi bozdurmayacağını söylerken, Başbakan Demirel, «KKK için henüz netice yok!» diyor, «meseleyi büyütmekte bir anlam olmadığını, sorunun kendi mecrası içinde çözülmesinin beklenildiğini» irdeliyordu. Ama, bu cümlelere yaptığı tek sözcüklü ek «umulur»du!

Ecevit'in bir aylık azınlık hükümetinde Milli Savunma Bakanlığı yapmış olan Hasan Esat Işık da, CHP önderinin koşutunda onun söylediklerini tamamlayan bir demeç veriyor, «KKK ile ilgili işlemler normal koşullarda yürütülmüyor» diyordu.

Hakçası kamuoyunda bir süredir sürüp giden söylentilere bakılırsa bu atamaların —3. Ordu Komutanının hakkı olsa bile— yapılmaması gerekiyordu. Ali Fethi Esener'in AP'ye yakınlık duyduğunu bilmeyen kalmamıştı. Yakıştırma hangi olaydan kaynaklanıyordu, bilmiyorduk ama, Adnan Ersöz'ün de CHP eğilimli olduğu yaygın söylentiler arasındaydı. Bunlar doğruydu, değildi! Fakat bir kez yayılmıştı. kulislerde kulaklara hep bunlar fısıldanıyordu.

Ordu gibi Türkiye'nin tek büyük gücünün siyasal partilerle bağlantılı hale getirilmesi istemlerinin yaygınlaşması tatsızdı, onaylanır bir olgu değildi.

Biz böyle düşünebilirdik.

Devletin iki önemli kurumu, Başbakanlıkla Cumhurbaşkanlığı bu duyarlı konuda «ihtilafa» düşünce, konunun başka yönleri de gündeme gelebilirdi.

Cumhurbaşkanlığı ile Başbakanlık arasında kimi yazıların gidip geldiğini işitiyorduk, içerikleri üzerinde de kısaca bilgi topluyorduk. Ama, bu ciddi «yetki tartışmasının» belgesel yanını ancak 1985'te saptayabilecektik.

6

TARTIŞMANIN BELGELERİ

Cumhurbaşkanlığı ile Başbakanlık arasında tartışma artık yazıya dökülmüştü.

23 Ağustos 1977 günü 11/04148 sayı ile Başbakan Demirel, Korutürk'e uzunca bir yazı gönderdi:

BAŞBAKAN

11/04148

Cumhurbaşkanlığı Yüce Katına

Halen münhal bulunan Kara Kuvvetleri Komutanlığına yapılan atama ile, 3-5 Ağustos 1977 tarihleri arasında toplanan Yüksek Askerî Şûra'da alınan kararlar gereğince Silahlı Kuvvetler mensuplarının bir üst rütbeye terfi, emekli ve atanmalarıyla ilgili Kararnameler Yüksek Onayınıza sunulmuştu.

Genelkurmay Başkanının bana gönderdiği 11.8.1977 tarih ve 519-77 sayılı yazılarında; «Jandarma Genel Komutanlığı hariç», atanmalarla ilgili Kararnamelerin Yüksek Onaydan geçmediği bildirilmiş, sürenin kısaldığı da hesaba alınarak General, Amiral tayinlerinin 30 Ağustos 1977 tarihinden önce tebliğini sağlamak için ivedilikle Yüksek Tasdikten geçirilmesi cihetine gidilmesi arz ve rica olunmuştur.

Zatıâlinizle yaptığım 19.8.1977 tarihli görüşmede, Kara Kuvvetleri Komutanlığına yapılan atama ile ilgili bazı mülahazalarınıza muttali olmuştum. Ortaya koyduğunuz bu mülahazaların ışığında konunun önemini nazara alarak ve bir kere daha dikkatle tezekkür ederek aşağıdaki hususların Yüksek Makamınıza arzında fayda ve zaruret görmekteyim.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı Makamının inhilal etmesi üzerine, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanu-

nunun 121'inci maddesinin c fıkrasına göre, Genelkurmay Başkanı bu Makama Üçüncü Ordu Komutanı Orgeneral Ali Fethi Esener'in atanmasını, Silahlı Kuvvetlerin başı olarak teklif etmiştir.

Milli Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanının bu teklifini aynen benimsemiş ve adı geçenin Kara Kuvvetleri Komutanlığına inhasını kanun gereğince yapmıştır.

Anayasanın 110'uncu maddesine göre, Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu olan Bakanlar Kurulu'nun başı olarak mezkûr kararname tarafımdan imzalanmıştır.

Böylece, atama kararnamesi, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun açık hükümlerine dayanarak hazırlanmış ve yürütülmüştür.

Genelkurmay Başkanı, birlikte çalışacağı Kara Kuvvetleri Komutanlığı yapacak bir zatı Ordu Komutanları arasından bir Orgenerali tercih ederek teklif ettiğine, Milli Savunma Bakanı ve Hükümet Başkanı bu teklifi onayladıklarına göre, yasalara ve Anayasaya göre doğrudan doğruya sorumluluk taşıyanların bu teklif ve kabullerinin olumlu mütalaa edilmesi hem geleneklere, hem Anayasanın metin ve ruhuna ve hem de Demokratik Parlamenter Hükümet sisteminin gereklerine uygundur.

Ayrıca, Genelkurmay Başkanının tercihi üzerinde yapılacak tartışmaların, ileri sürülecek mütalaa ve mülahazaların, her şeyden önce Silahlı Kuvvetler Bünyesinde şerefle hizmet gören kişilerin haksız ve sebepsiz yere rencide edilmelerine yol açacaktır. Bu konudaki ciddi endişemi bilhassa belirtmek isterim.

Atama Kararnamelerinin, 30 Ağustos 1977 tarihinden önce yürürlüğe konulabilmesi için ivedilikle Yüksek Tasdikten geçirilmesini arz ve rica eder, saygılar sunarım.

Süleyman Demirel
Başbakan

Hukuk danışmanı emekli Amiral Fahri Çoker, Başbakanın bu yazısına hemen bir yanıt hazırladı, Cumhurbaşkanının onayına sundu ve Korutürk, 24 Ağustos 1977 günü —Demirel'in yazısının alındığının ertesi günü— bu yazıyı imzalayıp gönderdi:

TÜRKİYE
CUMHURBAŞKANLIĞI
ANKARA

24 AĞUSTOS 1977

4 - 824

Başbakanlığa

İLGİ : 23 Ağustos 1977 tarih ve 11/04148 sayılı yazınız :

Açık bulunan Kara Kuvvetleri Komutanlığına vâki atama konusundaki düşüncelerimi, Yüksek Askerî Şûra toplantısına takaddüm eden zamanlarda ve toplantı sona erdikten sonra yaptığımız görüşmelerde gerek Genelkurmay Başkanı ve gerekse Zâtıâlilerine ayrıntılarıyla açıklamıştım. Bu konudaki noktayı nazarımı muhafaza etmekteyim.

İlgili yazınızda belirttiğiniz gibi atama, filhakika 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 121'nci maddesi (c) bendine göre, Genelkurmay Başkanının teklifi üzerine Milli Savunma Bakanının inhası ve Başbakanın imzası lahik olarak Cumhurbaşkanlığına gelmiştir. Ancak, kararnamenin tamamlanması için kanuna göre (Cumhurbaşkanının onayı) şarttır ve bu, Cumhurbaşkanı için (Yasal bir görev) dir. Bunun (Anayasal sorumsuzluk) ile bir ilgisi yoktur.

Kararname, daha önce de şifahen belirttiğim üzere ve bugüne kadarki Kuvvet Komutanı atamalarında yapıldığı gibi, Kara Kuvvetleri Komutanlığına vaki atama hariç tutularak gönderildiği takdirde onaylanacak ve bu suretle General, Amiral tayinlerinin 30 Ağustos tarihinden önce tebliği sağlanabilecektir.

Bilgilerini rica ederim.

Fahri S. Korutürk
Cumhurbaşkanı

EKİ :

3 Kararname

Başbakan Demirel, Cumhurbaşkanının yazısını aynı gün, 24 Ağustos 1977'de aldı.

24 Ağustos 1977 günü Cumhurbaşkanına yanıtını gönderdi :

BAŞBAKAN *Ankara, 24 Ağustos 1977*

11/04217

Cumhurbaşkanlığı Yüce Katına

İLGİ : 24 Ağustos 1977 tarih ve 4-824 sayılı yazınız.

Açık bulunan Kara Kuvvetleri Komutanlığına vaki atama ile ilgili, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 121'inci maddesinin C bendine göre hazırlanan Kararnamenin onaylanmayarak iade edildiğine dair Başbakanlığa muhatap yazınız incelenmiş, aşağıdaki hususların Zatıdevletlerine bir kere daha arzında, konunun önemi ve taşıdığımız sorumluluğun gereğini dikkate alarak, fayda mülahaza olunmuştur.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı Makamına, halen Üçüncü Ordu Komutanı olan Orgeneral Ali Fethi Esener'in atanmasına dair ilk teklif Genelkurmay Başkanı tarafından seçimlerden önce, 5 Mayıs 1977 tarihinde yapılmıştır. Araya seçimlerin girmesi sebebiyle Yüksek Malumunuz olduğu veçhile bu konudaki işlemlerin ikmali seçimlerden sonraya kalmıştır.

Bu kere, Kara Kuvvetleri Komutanlığının inhilal etmesi üzerine, Genelkurmay Başkanı aynı zatı 11.8.1977 tarihinde Yüksek Askeri Şûra Toplantısını takiben Kara Kuvvetleri Komutanlığı Makamı için teklif etmiştir.

Cumhuriyet Hükümeti, 1 Ağustos 1977 günü Millet Meclisinden Güvenoyu almıştır.

3 - 4 Ağustos 1977 günleri Yüksek Askeri Şûra toplanmıştır. 5 Ağustos 1977 günü de Zatıâlinizin ziyaretinde bulunmuştum.

Bu ziyaretim sırasında, vaki görüşmemizde Kara Kuvvetleri Komutanlığı konusunun ayrıntılarına girerek neticeye bağlayacak şekilde bir tartışması yapılmamıştır.

Ancak, 19.8.1977 günü yaptığımız görüşmede konu ile ilgili olarak ileri sürdüğünüz bazı mülahazalara muttali olmuştum. Derhal ifade edeyim ki, bu mülahazalarınızı huzurlarınızda paylaşmak imkânı bulamadım. Bunu da açıkça ifade ettim.

Kanun hükümlerine uygun olarak yapılmış bir atama teklifi üzerinde açılacak gereksiz münakaşanın, kişileri haksız ve sebepsiz yere rencide edeceğini ve yaralayacağını düşünerek bu konudaki endişemi belirtmiştim.

Üçüncü Ordu Komutanlığı yapan en yüksek takdir ve taltife mazhar olmuş Orgeneral Ali Fethi Esener'in Kara Kuvvetleri Komutanlığı makamına tayininde ne gibi sakıncı bulunduğunu, neden şayanı kabul olmadığını, anlamakta güçlük çekiyoruz.

Halen Orgeneral rütbesini ihraz etmiş Ordu Komutanı bulunan kıymetli zevat arasından birinin Genelkurmay Başkanınca tercih edilip teklif edilmesini bir istisnai muamele olarak değerlendirmek asla söz konusu değildir.

Teklif edilen şahsın tevdi edilecek görevi yapıp yapmayacağı hakkında ise hangi mülahazaya yer verildiğini açıklığıyla bilmediğimizi samimiyetle beyan etmek istiyorum.

Şayet, nazari planda ileri sürülen bir kıdem iktisabı bahse konu ise, Orgeneral rütbesi ihraz eden ve Ordu Komutanlığı yapan bir Orgeneralin, diğer Orgenerallere nazaran kıdemli olup olmadığı hususu kanunlara dayanan, objektif, geçerli bir kriter değildir.

Esasen, benzer geçmiş uygulamalarda da olduğu gibi, Kuvvet Komutanlığına tayinde Orgeneraller arasında, nasp tarihi veya sınıfı, bir kıdem ölçüsü olarak mütalaa edilecek yasal ve geleneksel bir şart değildir.

926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 121'inci maddesinin C bendinde gösterilen yol ve usul dışına çıkılarak, Kuvvet Komutanlığına yapılacak atamalarda kıdem kriteri ihdas edilir, geçerlilik kazanırsa, tercih, teklif ve takdire dayanan atama işlemi için usuli muameleye lüzum ve ihtiyaç kalmayacaktır. Bu ihdas edilecek kıdem kriterine göre sırası gelen Orgeneral, Kuvvet Komutanlığı Makamına tesahüp etme imkânını bulabilecektir. Böyle bir durumun hukuki olmadığına ve olamayacağına işaret etmek istiyorum.

Yüksek Onayınıza arz ettiğimiz Atama Kararnamesi teklif edildiği safhadan bugün geldiği son safhaya kadar daima objektif ve hukuki esaslara bağlı kalınarak geçmiş uygulamalara ve geleneklere dikkat edilerek yürütülmüştür.

Cumhuriyet Hükümetinin başı olarak bir Kuvvet Komutanlığına yapılacak atamada karşımıza çıkabilecek engel ve güçlüklerin Anayasanın 110'uncu maddesine göre bize mevdu hizmetleri ifa etmemizi zorlaştıracağını tebarüz ettirmekte fayda görüyorum.

926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 121'inci maddesinin C bendinde, Kuvvet Komutanlıklarına yapılacak atamada, Cumhurbaşkanı'nın onayını öngörmüşse de, bu kanuni yetkinin onaylama istikametinde kullanılmaması, diğer bir ifade ile, kanunlara uygun olarak hazırlanmış olan Kararnamenin onaylanmaması halinde, Hükümetin taşıdığı Anayasa sorumluluğunun ortadan kalkmasına imkân yoktur. Bu durumda Anayasa üstünlüğünün korunması imkânsız hale gelir.

Bu düşüncelerle meselenin bir kere daha Yüksek Makamlarınca teemmül ve tezekkür edilerek, takdim ettiğimiz Atama Kararnamelerinin gününden önce yürürlüğe girebilmesini temin için ivedilikle onaylanmasını arz ve saygılarımla rica ederim.

Süleyman Demirel
Başbakan

7

TARİHSEL YAZGI

Demirel, «Cumhurbaşkanı, Genelkurmayın teklif edip, hükümetin getirdiği tayini imzalamamakta direnmiş, hükümet de, teklifi geri almamış, 31 Ağustos gelince, her üç general de tekaüt olmuştur. Yaş haddi dolayısıyla degil, orgenerallikte süreleri dolduğu için tekaüt olmuşlardır» dedi.

Kısa bir duraksamadan sonra, «Ege Ordu Komutanı olan Orgeneral Kenan Evren, yine Genelkurmayın teklifi ve hükümetin kabulü ile Kara Kuvvetleri Komutanlığına getirilmiştir,» eklentisini yaptı.

Üç Ordu Komutanı —Esener, Ersöz ve Olcay— ilk önce istifa etmişler, sonra da bu üç komutan emekli olmuşlardı.

Kıdemi yüksek olduğu için Kara Kuvvetleri Komutanlığına, Ege Ordu Komutanı Kenan Evren atandı.

31 Ağustos 1977.

İzmir'de emekliliğini beklediği söylenen Orgeneral Evren'in, yaşam yazgısı işte bu tarihte değişti. Kara Kuvvetlerine, buradan da Genelkurmay Başkanlığına geldi. 12 Eylül 1980 harekâtı önderinin Ege Ordu Komutanlığına atanması da ilginç bir öyküydü.

1980'den sonra kurulacak bir devlet partisinin başına getirilmesi askeri yönetimce daha sonraları kararlaştırılan —ve Milliyetçi Demokrasi Partisini kuracak olan— Orgeneral Turgut Sunalp'ın yerine bir atama yapılacaktı.

O tarihte karma hükümette Demirel'le beraber olan Başbakan Yardımcısı Alparslan Türkeş, Başbakan Demirel'e geldi, «Evren benim sınıf arkadaşımdır, Ordu komutanı yapılırsa iyi olur» dedi. Genelkurmay Başkanı Sancar'a Ege Ordu Komutanlığı için Evren'in adı «anımsatıldı.»

Sancar, «Severim Evren'i» dedi.

1976 yılının Ağustosunda Orgeneral Kenan Evren Ege Ordu Komutanlığına atandı.

Yazgı ağlarını örmeyi sürdürdü :

Kara Kuvvetleri Komutanlığına yapılacak atamayla ilgili yüksek düzeydeki tartışma üç komutanın emekli olmasıyla noktalanınca Orgeneral Sancar, hükümete Ege Ordu Komutanı Orgeneral Kenan Evren'i önerdi. Orgeneral Sancar'ın kendine özgü bir konuşma biçimi vardı ve Evren'i önerirken Başbakan'a, «Çok iyidir» demiş, sevgisini saygısını bu biçimde özetlemişti.

«... Tabii ki, bu makamlara kimse kendisi gelmez. Getirilir...» dedikten sonra, o günün olaylarına yeni bir saptantı yaptı :

«... Bunun üzerine (Evren'in Kara Kuvvetlerine atanacağı haberi üzerine), Birinci Ordu Komutanlığına tayin olunan Orgeneral Nurettin Ersin bana, 'kendisinin Evren'den daha kıdemli olduğunu, hakkın, kendisine ait olduğunu' bildirdi...»

«Size geldi mi, yoksa haber mi gönderdi; yazı mı yazdı Nurettin Ersin, ne yaptı?»

«...Geldi. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'a durumu sordum. 'Orgeneral Evren'in Kore kıdemi olduğunu, bunun da geçerli bulunduğunu' söyledi...»

Nurettin Ersin'in «itirazı» geleceği açısından önemliydi. Eğer Kara Kuvvetleri Komutanlığına Evren'in yerine Nurettin Ersin atansaydı, 1980 yılında Genelkurmay Başkanlığı görevinde Ersin bulunacaktı.

12 Eylül döneminin bir numaralı insanı olacak. 1982 Anayasası ile bugün Kenan Evren'in yerine Cumhurbaşkanı seçilecekti.

Yazgı!..

Bir olay - ilgili yanlarca beklenilmeyen gelişmeler - bir atama - bir sonuç!

İnsan yaşamında geleceği tümüyle etkileyen günler, saatler, anlar...

Emeklilik hesabı yaparken daha üst görevlere yöneliş, daha üst düzeyde görev alabileceğini düşünürken kılpayı yitip giden altın fırsatlar...

Dün de, o gün de, bugün de yazgının sonuçları.

Açıkçası : «Tarihsel yazgı!»

Değil mi?

Demirel sürdürdü:

«... Kaldı ki, öyle bile olsa, bilhassa Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlığı meselesinde kıdem, tek faktör değildi...» dedi.

Açıklamalara girişti:

«Orgeneral olan kişi, ordu kumandanlığı yapmaya hak kazanırdı. Başka bir deyişle, Ordu kumandanlığı yapamayacak kimseleri, orgeneralliğe terfi ettirmemek gerekirdi. Öyle de olagelmiştir. Ama, her orgeneral olan kişi, Genelkurmay Başkanı olmaya, Kuvvet Kumandanı olmaya kendiliğinden hak kazanmazdı. Orgeneraller arasında, bu makamlar için tercih yapmak, Devlet ve Hükümet sorumluluğunu üzerlerinde tutanların hakkı idi.

Yani, merdivenin birinci basamağına bir kere basanın, merdivenin tepesine kadar çıkması diye bir hak yoktu. Her basamak ayrı ayrı idi.

Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlığı, o kadar hükümetlerin takdirine ait bir iştir ki, buralara yapılan tayinler, sürelidir. Bu süreler sonunda, uzatma hakkı hükümetlere aittir.

Buraya bir defa gelenin, süreyi doldurmadan ayrılması, yine Hükümetlerin elindedir. Nitekim, Merhum Orgeneral Cemal Tural, süreyi doldurmadan Ağustos gelmeden, görevden alınmış (Mart 1969), yerine daha kıdemsiz bir Orgeneral olan Merhum Memduh Tağmaç, Genelkurmay Başkanı yapılmıştır.

Önemli olan, Devletin hizmetlerinin en iyi şekilde görülmesine nezaretçi olan siyasi iktidarın —her yerde hesap verecek olan da odur— bu hizmetlerin görülüşünü takipte yapacağı değerlendirmedir.

Zaten, başka türlü de hükümet olmaz. Hükümet (tali), ona bağlı olanlar (asıl), nasıl olur?

Hükümet, 'hükmetmek' demektir. İktidar 'muktedir olmak' demektir.

Hükümetlerin, onlara bağlı olanlara tâbi olmaları düşünülemez. O zaman ne 'hükmetmek', ne de 'muktedir olmak' kalır.

Kuvvet Komutanlarının süresi dolunca kanunla tayin edilmiş bir süre daha hizmette kalıp, kalmamaları ile il-

gili olarak, 1979 Kasımında kurulan bizim hükümetimizin bir tasarrufunu daha açıklamak isterim.

O zaman Kara Kuvvetleri Komutanı olan Orgeneral Nurettin Ersin ve Hava Kuvvetleri Komutanı olan Orgeneral Tahsin Şahinkaya'nın süreleri, Mart 1980'de dolmuş tu. Hükümet, bunları birer sene daha uzattı. Uzatmayabilir, bunlar emekli olur, yerlerine yeni Komutanlar gelirdi.

Burada ortaya koymaya çalıştığım husus. *herkes her şeyi doğru yapacak, sadece hükümetler eğri yapacak*' gibi bir intibaın yanlışlığıdır.

İkinci belirtmeye çalıştığım husus, sadece Sayın Korutürk, Ordunun düzenini korumaya çalışmış, ama o günkü Genelkurmay Başkanı ve o günkü Hükümet, bunu umarsamamış gibi bir intiba vermeye çalışmanın yanlışlığıdır.

Sorumlu olan, Genelkurmay Başkanı ve hükümet, o işin icabını öyle doğru bulmuşlardır. Bundan kötüleme veya iyileme çıkarmak, yanıltıcı olur...

Kara Kuvvetleri Komutanlığı meselesine gelince; Hükümet, üçü de, aynı sene Harp Okulundan mezun olmuş bulunan Orgeneral Adnan Ersöz'le, Orgeneral Ali Fethi Esener, Orgeneral Şükrü Olcay arasından Orgeneral Ali Fethi Esener'i Kara Kuvvetleri Komutanlığı için tercih etti.

Bu üç Orgeneralin üçü de değerli kişilerdi.

Burada kıdem meselesi sadece, piyade, süvari, topçu sınıfları arasındaki tercihten ileri gelmekte idi. Yani çok itibari idi.

Genelkurmay Başkanı'nın (Sayın Orgeneral Semih Sancar) hazırlayıp, hükümete getirdiği teklif de, o istikamette idi.

Esasen, Kuvvet Komutanlığı meselesinde kıdem, mutlak ölçü değildir. Daha evvel, Orgeneral Reşat Mater, bir sene Hava Kuvvetleri Komutanlığı yaptıktan sonra, Şûra'ya alınmış, ondan daha kıdemsiz, o sene Orgeneralliğe yükselmiş Muhsin Batur, Hava Kuvvetleri Komutanı yapılmıştır (1969)...»

«Laf açılmışken» dedim Demirel'e, «Ordu üst düzeyindeki atamalarla ilgili bilgi verseniz, kimi atamalara değinseniz görüş söyleseniz.»

1977'ye dönüyordu. Düşündü bir süre:

«Haziran - Temmuz 1977 aylarında hükümet üç deta el değiştirdi. Biz, hükümettik. Seçim oldu. Bıraktık. CHP hükümet kurdu. Güvenoyu alamadı, bıraktı. Biz hükümet kurduk. Güvenoyu aldık, göreve devam ettik» dedi.

Aralıklı olarak 1980'e dek on yılı aşkın iktidar gören Demirel, çoğu kez «askersel sorunlarla» karşılaşan bir siyaset adamıydı. 1970'ten önce Cemal Tural'ın Genelkurmay Başkanlığı, yönetime el koyma istemleri, emekli edilişi, sonra 1971 darbesi, 1977 komutanlar olayı, bir ara Orgeneral İrfan Özaydınlı'nın Hava Kuvvetleri Komutanlığı sorunu, sonunda da 12 Eylül ve öncesi.

1977 seçimlerinde CHP'den milletvekili olan Hava Orgenerali İrfan Özaydınlı'nın 1976 yılında Hava Kuvvetleri Komutanlığına atanması söz konusuydu. Fakat —alabildiğimiz bilgilere dayanarak anlatmaya çalışıyoruz— Genelkurmay Başkanı Sancar, Özaydınlı'yı Hava Kuvvetleri Komutanlığına atamak istememişti. Birinci MC Hükümetinin *de yargısı* —belki— Sancar'la çakışıyordu. Özaydınlı'nın «açık siyasetle» yakından ilgilendiği. Ordu ve özellikle Hava Kuvvetleri bünyesinde emekliye ayrılmış, CHP senatörü sıfatını taşıyan Muhsin Batur'a 'angaje' olduğu, daha çok Batur'un eğilimlerini benimsediği gibi bir görüş vardı.

Özaydınlı emekli oldu, ama Danıştay'a başvurdu. kazandı rütbesini.

İşte bu sırada o güne dek örneği görülmemiş bir atama yapıldı.

Genelkurmayın istemi üzerine Hava Kuvvetleri Komutanlığına Hava Korgenerali Cemal Ergün atandı. Kuvvet komutanlığına bir korgeneralin atanması hem sürpriz oldu, hem de 'geleneklere bağlılığı ön planda görülen' Ordu çevrelerinde, o çevreleri yakından bilenler üzerinde yadırgatıcı bir etki yaptı.

Atamayı Genelkurmay askeri idari mahkemesi bozdu. Durgun kişiliğiyle Özaydınlı emekliydi. bir tek orgeneral kalmıştı, Ethem Ayan, o da Yüksek Askeri Şura'da üyeydi.

Orgeneral Ayan, Hava Kuvvetleri Komutanlığına getirildi.

Bir korgeneralin kuvvet komutanlığına atanmasından sonra iktidarların ordu içinde görüşlerine yakın kişiler aradıkları yolunda söylentiler başladı. Oysa, iktidar sahipleri Korgeneral Cemal Ergün'ün «dirayetli, hareketli bir komutan» olduğunu söylerler.

Ama, bir «hiyerarşi» sorunu!...

Demirel iki ayda iktidarın üç kez el değiştirdiğini söyledikten sonra, «Bizim hükümetimiz —'2. MC'— güvenoyu aldıktan hemen sonra, Silahlı Kuvvetlerin terfi ve tayin meselesi önümüze gelmiştir» dedi. Öyle ya, Ağustos ayı, ordu ayı!

Demirel şöyle sürdürdü :

«...Bu terfi ve tayinler, usulüne göre yapılır. Sicil, kıdem, rütbe tabii ki önemlidir. Ancak anayasanın 110'uncu maddesine göre; *'Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından, Meclislere karşı hükümet sorumludur.'*

Eğer Hükümet, hiçbir şeye karışmayacaksa, sorumluluğu nasıl ve neden yüklenmiş olacaktır? Onun içindir ki, bilhassa, Orgeneral, Oramiral meselesinde ve hele Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlığı meselesinde Hükümetlerin diyeceği vardır. Bu hep böyle olagelmiştir. Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanı, sırada kim varsa o olmaz. Burada Hükümetlerin takdiri söz konusudur. Hükümetlerin her şeyi yanlış yapacağı farz olunursa, hükümetlere ne lüzum vardır? Hükümetler sureta mı vardırlar? Robot mudurlar?

1977 Ağustosunda Kuvvet Komutanlığı tayini şöyle olmuştur :

Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Hilmi Fırat'tı. Tekaüt edilmeyebilir, süresi uzatılabilirdi. Hükümetin yetkisi içinde idi. Bu takdirde MSB Müsteşarı olan Oramiral Bülend Ulusu, tekaüt olurdu. Hükümet, Oramiral Hilmi Fırat'ı uzatmayıp, tekaüt etmeye, Oramiral Bülend Ulusu'yu da Deniz Kuvvetleri Komutanı yapmaya karar verdi. Öyle yapıldı.»

8

BİR AÇIKLAMA İSTEMİ VE ARDINDAN GELENLER

İrfan Özaydınlı, 1985 yazını iyi değerlendirmişti.

Güneş yanığı yüzüyle dingindi. 1977 yılı yazında sergilenen «ordu tepe noktalarında esen fırtınanın öyküsü»nü yazarken değindiğim Özaydınlı'nın Hava Kuvvetleri Komutanlığına atanmamasıyla ilgili çok kısa bilgilere karşı büyük duyarlılık gösteriyordu.

Özaydınlı ile ilgili kısa bilgileri yazarken emekli hava orgeneralini belki on beş kez aramıştım. Ağustos ayı idi, Datça'da tatilde imiş, bulamadım.

İrfan Özaydınlı,

«...Tartışmalara açık siyasal olayların kamuoyuna sunulmasında gazetecilik deneyimi ve yeteneğinin en güzel örneklerini vererek, gelecek kuşaklara ışık tutacağına inandığım yazılarınızın ve yayımladığınız kitaplarınızın birer tarihi belge olarak yayımlanacağından eminim...» diye söze başladı.

Sonra, duyarlığını ortaya koyan konuya geçti, «...'Özaydınlı emekli oldu, ama Danıştay'a başvurdu kazandı, rütbesini aldı' ifadesiyle, dava konusu özünden uzaklaştırılmıştır...» dedi.

Demirel'le konuşurken aldığım o kısa bilgilere Özaydınlı'nın yanıt vermesi, kimi önemli noktaları açıklaması doğaldı. Bu kitap dizisinde tarihi yazmaya çaba gösteriyor da değildim, bildiklerimi, öğrendiklerimi, bana söylenenleri olduğu gibi yazmaya çalışıyordum. Bir olaya «taraf olan kişilerin» yaptıkları, yapacakları açıklamalardan neden rahatsız olacaktım?...

«Şöyle ki...» diye başladı Özaydınlı:

«...Dava konusunun rütbe ile hiçbir ilgisi yoktur. Siyasal iktidar rütbemi ne geri almış, ne de indirtmiştir. O tarihte —1976'da— orgeneralliğin üçüncü senesinde idim.

Dava konusu, Hava Kuvvetlerinde iki orgeneral varken, hükümet baskısı ile Hava Kuvvetleri kadrosunun orgenerallikten korgeneralliğe indirtilerek bir korgeneralin atama kararnamesinin iptalidir.

926 sayılı TSK personel yasasının 49. maddesine göre Hava Kuvvetlerinde hizmet ihtiyacı için iki Orgeneral kadrosu vardır. Bunlardan biri de Hava Kuvvetleri Komutanlığı kadrosudur.

Gene TSK personel yasasının 117. maddesi; «Barışta kıta ve kurumlara kadrosunda gösterilen ast rütbe ile asil olarak kimse atanamaz» hükmünü amirdir. Her iki madde tartışma götürmez şekilde açıktır.

Hava Kuvvetleri Komutanlığı kadrosunun orgeneralliktен korgeneralliğe indirilmesi ve bir korgeneralin, orgeneral kadrosuna asaleten atanması, hukukdışı bir davranıştır...»

Özaydınlı'nın sözünü ettiği olay, o sırada Hava Kuvvetlerinde komutanlığa getirilebilecek iki orgeneral olmasına karşın, Korgeneral Cemal Ergün'ün bu göreve atanmasıydı.

«...Dikkati çeken diğer bir husus da kadro indirimi yazısı ile atama teklif yazısının aynı tarihi taşımasıdır...» diye sürdürdü Özaydınlı:

«...Açıkça görüldüğü gibi dava konusu rütbe ile ilgili değildir, siyasi yönü ağır başan bir uygulamaya ilişkindir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesine dava açtığım tarih, 12 Mayıs 1976'dır. O tarihte orgeneral rütbesiyle Yüksek Askeri Şûra'da görevli idim. Emekli değildim.

Ordunun en üst rütbesine genç yaşta ulaşmış bir general olarak dava konusu, şahsımın ötesinde anayasa ve özel yasaların ruh ve lafzına ters düştüğü görüşünden hareketle, kararnamenin 45 gün gibi uzun bir süre başbakanın masasında beklemesi süresinde yapılan yakışık almayan tüm baskı ve vaatlere rağmen siyasal iktidarın isteklerine uyarak emekliliğimi istemedim. İsteyemezdim. Dava sonuçlandığında ve sonrasında orgeneral olarak silahlı kuvvetlerde görevli idim. Kaldı ki, emekliliğimi istediğim takdirde dava konusu ortadan kalkacak idi...»

Bir süre durdu, «...'Genelkurmay Başkanı Sancar, Özaydınlı'yı Hava Kuvvetleri Komutanlığına atamak istememişti' yorumu ise tek kanaldan elde edilen bilgilere daya-

nıyor olsa gerektir...» dedi. Özaydınlı'ya gore, olay şöyle gelişmişti:

«...Gerçekte, 926 sayılı TSK personel yasasına göre Genelkurmay Başkanının teklifi ile kararname hazırlanır (Madde: 121. e.). Nitekim Hava Orgeneral Emin Alpkaya'nın emekli olması ile boşalan Hava Kuvvetleri Komutanlığına, kadro, kıdem, rütbe ve silahlı kuvvetlerdeki gelenek dikkate alınarak görevde olan iki orgeneralden biri —öteki Ethem Ayan'dı— olarak beni teklif etmiş, M. S. Bakanı Sayın Ferit Melen de hiç bekletmeden onaylayarak başbakanlığa göndermiştir.

Olay basına intikal ettikten sonraki günlerde Sayın Sancar'la yaptığım ikili görüşmelerde ve zaman zaman konuşmalarımızda bizlerle beraber olan zamanın ikinci başkanı —Kenan Evren— Kara Kuvvetleri Komutanı —Eşref Akıncı— yakın şahittir ki, her görüşmede kararnamenin —yani Özaydınlı'nın kuvvet komutanı olmasıyla ilgili kararnamenin— Başbakan tarafından onaylanması için çaba sarf ettiğini Sayın Genelkurmay Başkanı dile getirmek lüzumunu duymuştur. Başbakana degişik görüş bildirdiğini düşünemem...»

Elbette düşünemezdi. Olup gittigi, o günlerde olagelen olayları aydınlıga çıkarması olanağı bulunmadıgı için Genelkurmay Başkanı Sancar'ın, günün siyasal iktidarıyla Hava Kuvvetleri Komutanlığı için hangi görüşmeler yaptıgı, ne gibi «vaatlerde» bulunduğu bugün kanıtlanamazdı. Olsa olsa zamanın Başbakanı Demirel, bu konuda kımi açıklamalar yapabilirdi.

«Nitekim» diye sürdürdü Özaydınlı, «...atama kararnamemi geri almayı içine sindirememiş olacak ki, 22 Nisan 1976 tarihinde teklifin —görülen lüzum üzerine— geri alınması yazısı Genelkurmay Başkanı namına ikinci başkan imzasıyla Milli Savunma Bakanlığına gönderilmiştir...»

Bir Belge

Özaydınlı'nın kuvvet komutanlığına atanmasıyla ilgili kararname nasıl geri alınmıştı, bu kararnamenin geri alınışıyla ilgili yazıyı Genelkurmay Başkanı Sancar yerine İkinci Başkan Kenan Evren neden imzalamıştı?..

Söyleşiden kaynaklanan, ne var ki bu oluşumun kanıtlarını vermeyen bilgilere göre, Sancar o sırada İzmir'de bulunuyordu. İzmir'de hangi düşüncelere ya da görüşmelere kapılmıştı, orada neler olup bitmişti, elbette bugün kesinlikle bilmeye olanak yoktu. Ama Özaydınlı'nın kuvvet komutanlığı ile genelkurmay yazısının geri alındığı Milli Savunma Bakanlığına bir resmi, —ne var ki özel— 'kişiye özel' damgasını taşıyan şu yazıyla bildirilmişti:

ÖZEL
TC
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

KİŞİYE ÖZEL

PER : 4031 - 38 - 76 - GN - Alr/1 *22 Nisan 1976*
KONU: Atama

MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞINA

Halen vekâletle yürütülmekte olan Hava Kuvvetleri Komutanlığı için Yüksek Askeri Şûra Üyesi Orgeneral İrfan Özaydınlı'ya ait karar teklifi görülen lüzum üzerine geri alınmıştır.

Arz ederim.
GENELKURMAY BAŞKANI NAMINA

Kenan Evren
Orgeneral
II'nci Başkan

Özaydınlı'ya ait kuvvet komutanlığı teklifi Genelkurmayca geri alındıktan sonra, Korgeneral Cemal Ergün Hava Kuvvetleri Komutanlığına getiriliyordu.

Özaydınlı, «...Zamanın başbakanının, Sayın Demirel'in terfi ve tayinler konusundaki görüşlerini saygı ile karşılarım. Ancak siyasi tercihler yasalara aykırı düşmemelidir.

Benimle temas kuran başbakanın yakın mesai arkadaşlarına yaptığım tüm uyarılar ve hal çaresi yollarına rağmen, yanlış değerlendirmede ve hukukdışı tutumunda ısrar ederek, yönetim beceriksizliğinin ve basiretsizliğinin tipik örneğini tarihi belgelere geçirtti...» dedi.

1976'da siyasetin sağ kanadı, İrfan Özaydınlı'nın Hava Kuvvetleri Komutanlığına engel olan çeşitli nedenleri sıralarken, bunlardan birinin emekli orgeneralin o zaman 12 Mart darbesinin önde giden adı Muhsin Batur'a fikirde koşutluğunu, hatta Batur'a «angaje» olduğunu söylüyordu.

Özaydınlı, «...Muhsin Batur'a angaje olduğum, açık siyasetle yakından ilgilendiğim yorumu, gerçeği yansıtmamaktadır...» dedikten sonra sürdürdü:

«...Bir ordu mensubunun açık siyasetle yakından ilgilenmesi TSK yasasına göre suçtur. Suçu görülen hakkında yasal işlem yapmamak ise, iktidarda olup da iktidar olamamanın tipik örnekleridir.

Sayın Muhsin Batur'a her komutanıma olduğu gibi saygılıyımdır. Ailece dostuz. Ancak, her kişi kendi görüşü ile tanınır ve onunla gurur duyar.

Temelinde Atatürk ilke ve devrimleri olan sosyal demokrasi görüşlüyüm. Bununla da gurur duyarım, orgeneral rütbesine gelmiş bir askerin görüşsüz olması beklenemez. Görüş sahibi olmak başka, görüş doğrultusunda yasa ve gelenekdışı eyleme geçmek başkadır...»

Fakat bu açıklamaların içinde iki tarih göze çarpıyordu:

Özaydınlı'nın kuvvet komutanlığına getirilmesi için Genelkurmayca yapılan önerinin tarihi 3 Mart 1976 idi. Bu önerinin geri alındığını belirleyen yazı ise 22 Nisan 1976'da yazılmıştı. Aşağı yukarı 45 günlük bir süre. Bu süre içinde —Özaydınlı'nın açıklamasında değindiği gibi— kimi görüşmeler, çalışmalar yapılmış olabilirdi.

Örneğin, 3 Nisan 1976 günü saat 14.30'da, Genelkurmay Başkanı Sancar'ın evinde bir görüşme yapılmıştı. İrfan Özaydınlı ile konuşan Sancar, «...Kararnameyi çıkarmak için gereken çabayı gösterdiğini, kimi zorluklar olduğunu, hükümetin bu yüzden kararnameyi çıkaramadığını» söylüyordu. Bu görüşmede Deniz Kuvvetleri Komutanı Hilmi Fırat da bulunmuştu.

Hilmi Fırat da konuşmuştu. Özaydınlı'ya kararnamenin çıkmasından kaynaklanan sıkıntılardan söz ettikten sonra, emekliliğini istemesiyle bu sıkıntıların giderileceğini söyle-

mişti. Fırat, kendisine emekli olursa hükümetçe bir başka «önemli» göreve atanabileceğinden söz etmiş miydi?.. Hayır. etmemişti!

Özaydınlı bu istemi geri çevirdi.

Ne var ki, bu görüşme Başbakan Demirel'in Cumhurbaşkanı Korutürk ile 2 Nisan 1976 günü yaptığı konuşmadan sonra gerçekleşmişti.

14 Nisan 1976'da Dışişleri Bakanı Çağlayangil, Milli Savunma'ya gelerek Bakan Ferit Melen'le konuşmuş, öğleüzeri yapılan bu görüşmeye Genelkurmay Başkanı Sancar da katılmıştı. O sırada ordu içi kulis işlemiş, bu toplantıda Özaydınlı'yı istifa ettirmek, ya da emekliliğini istemesinde direnme kararı alındığı yansımıştı. Ne çare, o sırada Özaydınlı'nın bu istemlere karşı çıkmasını isteyenler de vardı; başta Feyzioğlu'nun Güven Partisi geliyordu. Hükümette ortak parti olarak bulunan Cumhuriyetçi Güven Partisi...

Özaydınlı'nın kuvvet komutanlığına getirilmesiyle ilgili önerinin geri alındığı gün, kuvvet komutanlığına bir korgeneralin atanabileceğiyle ilgili kararname de yürürlüğe giriyordu.

Mart sonlarında Kara Kuvvetlerine atanan Namık Kemal Ersun'un göreve gelişi, Orgeneral Akıncı'nın emekli olup ayrılışı nedeniyle verilen yemekte, Korutürk'ün çevresini alan subaylardan biri, bir hava korgenerali, Cumhurbaşkanına «Özaydınlı'nın durumunun ne olacağını» sormuştu. Bu sorunun yönetildiği sırada topluluğa yaklaşan Özaydınlı, Cumhurbaşkanının «...Biz de onun hakkını koruyoruz...» dediğini duyacaktı.

Cumhurbaşkanının bu biçimde konuşması, Özaydınlı'nın komutanlığa atandığının bir kanıtı olarak görülmüş, o gece toplantıda bulunanların kutlamalarına yol açmıştı. Hatta, toplantıdan ayrılırken Sancar, Özaydınlı'ya Cumhurbaşkanının ne söylediğini sorup yanıtı alınca, «Memnun oldum, çok iyi» demişti.

Özaydınlı —herhalde— anımsardı: Sancar'la yaptığı görüşmelerden birinde, «ordunun prestijinden» söz etmiş, eğer kuvvet komutanlığında istenilmiyorsa, «boş bir kâğıda imza atmaya hazır olduğunu, istenilirse atanmasından 24

saat, ya da 3 ay geçtikten sonra emekliliğini isteyebileceğini» bildirmişti. Özaydınlı'ya göre, bu «savaşım» kişisel bir sorun değildi, bir ilke «savaşımıydı.»

Kararnamenin askıya alındığı 45 gün içinde çıkarılan çeşitli söylentilere, çeşitli yanıtlar almıştı. Örneğin, Eskişehir'de sıkıyönetim komutanlığı yaparken, 163. maddeyi işlettiği için komutanlığa gelmesine MSP'nin karşı olduğu yolundaki söylentilerden sonra, Erbakan Özaydınlı'ya haber salmış, «hükümete ortak olan partisinden böyle bir muhalefet gelmediğini» bildirmişti. AP'liler ise «kişiliğiyle ilgili bir sorun olmadığını, hükümet içi sıkıntılar nedeniyle atama kararnamesinin bu hale geldiğini» Özaydınlı'ya söylüyorlardı.

Özaydınlı, bir korgeneralin kuvvet komutanlığına asaleten atanamayacağını öne süren davayı 12 Mayıs 1976'da açtı. Mahkeme, kuvvet komutanlığının korgeneralliğe indirilmesini ve buraya yapılan atamayı oybirliğiyle bozmayı kararlaştırdı.

Ama, iktidar Hava Kuvvetleri Komutanlığına Orgenera! Ethem Ayan'ı atadı.

Günler geçti.

1976 yılının Ağustos ayında toplanan Askeri Şûra'da Özaydınlı bir konuşma yaptı. Bana göre, bu konuşmayla Özaydınlı, «tercihinin eşiğinde» idi.

Konuşmasını yazdı, ilk önce Genelkurmay Başkanı Sancar'a verdi, ancak Sancar bu konuşmayı yapmamasını istedi. Özaydınlı, konuşmayı çoğalttı, Şûra üyelerinin hepsine dağıttı. Şûra toplantısında yerini bularak söz aldı, yazılı metnin bir özetini sundu.

Toplantıda Başbakan Demirel de vardı, dinledi ve «...Konu dışı.. Sonra konuşalım...» dedi, kapandı.

Bu konuşmanın metni bir gün elbette yayımlanacaktı. Özaydınlı bu konuşmasında «...Yolsuzluklardan, ekonomik gidişin verdiği sıkıntılarla sakıncalardan, ekonomiyle savunma konularının biribirinden ayrılmazlığından, o sırada işbaşında olan üçlü koalisyonun içinde bulunduğu tutarsız-

lıklardan...» söz ediyordu. Genel olarak —bu özete bakarak— söylenebilir ki, siyasal bir konuşmaydı bu.

6 Nisan 1977'de emekliliğini istemeden önce CHP Genel Sekreteri rahmetli Orhan Eyüboğlu ile görüşmüştü. Eyüboğlu, orgeneralden CHP'ye katılmasını istemişti. CHP'ye girmeden on beş gün önce Ecevit'le bir görüşme yapmıştı.

Özaydınlı, 1977 genel seçimlerinde CHP milletvekili seçildi.

1978'de açıklanan Ecevit Hükümetinde ise, İçişleri Bakanlığına getirildi.

Şu örnek, Demirel ile Özaydınlı arasındaki gerilimi sergileyebilirdi:

Atamayla ilgili olaylar gelip geçtikten sonra, Şubat 1977'de yapılan askeri toplantılar sırasında verilen bir yemekte Özaydınlı, Demirel'in Aydınlar Ocağında yağmur duasına çıkanların bu ülkede tutuklandığından söz ederek, kendisinin sıkıyönetim komutanlığı sırasındaki kimi işlemlerine değinmesini amaçlayarak Sancar'a, ama aslında Demirel'e yönelik «...Aydınlar Ocağı gibi tutucu bir kuruluşta bu tür konuşma nasıl yapılır, hayret ediyorum...» diye konuştu. Özaydınlı'ya göre, Demirel bu sözleri işitmiş, çatalı bıçağı elinden bırakmıştı.

Özaydınlı'nın açıklamalarına göre 1976'nın bu önemli olayları Özaydınlı ile Demirel arasında geçmişti. Özaydınlı'nın dirençli açıklama isteklerinden, olayların hukuksal yanlarını öğrendikten sonra, bir de Demirel'in görüşlerini almak gerekmez miydi?..

Demirel'in Yanıtı

1976 yılının Başbakanı Demirel, «...Sayın Özaydınlı'nın teklifini Başbakanlık geri iade etmemiş, ama Genelkurmay geriye almıştır. Yani, teklif eden Genelkurmay'dır, geriye alan Genelkurmay'dır...» dedi.

Özaydınlı ile görüştükten üç gün sonra Demirel'e gittim.

Olayın iki yanında yaşayan iki söz sahibinden biri Demirel'di.

Eski Hava Orgenerali İrfan Özaydınlı'nın bana yaptığı açıklamaları anlattım, bu açıklamalara bir yanıt verip veremeyeceğini sordum.

«...Veririm...» dedi, kısa süre sonra yazdığı yanıtı gönderdi.

Demirel'in yanıtı, «..Hatırladığıma göre...» diye başlıyor ve sürüyordu:

«...Hatırladığıma göre, 1976 senesinin Martında o zamanki Hava Kuvvetleri Komutanı merhum Orgeneral Emin Alpkaya, sonradan beraat ettiği bir meseleden dolayı emekliliğini isteyip, Ordudan ayrıldı. Böylece, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, normal zamanından önce boşaldı.

Bizim devlet anlayışımıza göre, sorumluluk taşıyan hükümetler, bu sorumluluğun gereği olan yetkiye ve takdir hakkına mutlaka sahip olmalıdırlar.

1961 Anayasasının 110. maddesinde;

'Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından, TBMM'ne karşı Bakanlar Kurulu sorumludur', denilmektedir.

Biz, Silahlı Kuvvetlerin terfi ve tayin meselelerinde sicil, kıdem gibi temel değerlendirmelere azami itinayı göstermişizdir.

Ordu Komutanı, Kuvvet Komutanı ve Genelkurmay Başkanı dışında yapılan terfi ve tayinlerde Genelkurmayın değerlendirmelerine bir şey ilave etmemişizdir. Sadece, bu terfi ve tayinlerde liyakatin, tecrübenin, bilginin esas alınmasından emin olmak istemişizdir.

Bu, Silahlı Kuvvetlere siyaseti karıştırma değil, demokrasinin ve anayasanın gereği olan, sivil idarenin emrinde. Silahlı Kuvvetler ilkesinin icabıdır.

Sivil idarenin her şeyi yanlış yaptığını sanmak abestir.

Sivil idarenin memleketin menfaati istikametindeki kararlarını ve tasarruflarını «siyaset karıştı» çığlıkları ile karşılamak da abestir.

Ordu komutanlığı, kuvvet komutanlığı sayısından daha fazla, orgeneral ve oramiral vardır.

Orgeneral veya oramiral rütbesine yükselen her komutanın, mutlaka kuvvet komutanı olması diye kanuni bir

mecburiyet yoktur. Hele, orgeneral ve oramiral rütbesini iktisap etmiş bulunan komutanların, kendilerini otomatik olarak Kuvvet Komutanı gibi görmeleri ve Kuvvet Komutanı saymaları da, Devlet kavramı ile bağdaşmaz. Zira iktidarlar, şahısların hukukunu korurlarken, bir yandan da, kamunun hukukunu koruyacaklardır.

Şayet bir Komutan 'bir mevki ve makam için benim hakkımdır der ve oraya gelir oturur ise' Ülke İdaresinin tümünden sorumlu olanlara ne hacet vardır?

Ülkeyi idare edenlerin kararları tabii ki tartışılır.

'İlla ki komutan ben olacağım' diyenler karşısında, böyle dedi diye komutan tayin edeceklerin, o zatı komutan yapma gibi bir mecburiyetleri yoktur. Yapmazlarsa, niye mutlaka haksızlık yapmış olsunlar? Sorumlulukları gereği, bazı mülahazaları olamaz mı? Bu mülahazalar niye partizanlık veya basiretsizlik olur da, sorumluluğun gereği olamaz?

Bizim, kişilerle işimiz hiç olmamıştır. Sadece Ordunun, 'siyasi heveslere alet edilmesine' karşı çıkmışızdır.

Askerlik, bir ulvi meslektir ve bir büyük sanattır.

Askerlikten ayrıldıktan sonra herkes, istediği istikameti seçebilir. Üniforma sırtında iken, hiç kimse siyasi davranışların içinde olamaz. Bu husus, Atatürkçülüğe aykırıdır. Zira, Atatürk;

«EFENDİLER,

Kumandanlar, askerlik vazifesi ve icabatını düşünürken ve tatbik ederken, dimağını siyasi mülahazaların tesirinde bulundurmaktan kaçınmalıdırlar. Siyasi cihetin icabatını düşünen başka vazifedarlar olduğunu unutmamalıdırlar... Memleketin genel hayatında orduyu siyasetten tecrit etmek ilkesi, cumhuriyetin daima sözünü ettiği bir esas noktadır. Şimdiye kadar takip edilen bu yolda, cumhuriyet orduları, vatanın emin ve metin hâmisi olarak, hürmet ve kuvvet mevkiinde kalmışlardır» diyor.

Ayrıca bu husus, İç Hizmet Kanununun 43. maddesine de aykırıdır.

Hükümetler. Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından sorumlu olduklarına göre Silahlı Kuvvetlerin zaafa düşmemesini de, bu sorumluluğun gereği görmek lazımdır.

Siyaset. Silahlı Kuvvetleri zaafa düşüren en büyük olaydır.

Buraya kadar, genel mülahazalarımı serdettim.

Sayın Özaydınlı'nın, merhum Alpkaya'nın emekliye ayrılması sureti ile boşalan Kuvvet Komutanlığına kendisini layık görmesi tabiidir. Bu ne kadar tabii ise, Hükümetin, bu göreve kendisini getirmeyişi de, o kadar tabiidir.

Esasen o tarihte, kendisi de dahil iki hava orgeneralı bulunduğuna göre ve diğer hava orgeneralinin böyle bir iddia içinde bulunması halinde durum ne olurdu?

Sayın Özaydınlı'nın teklifini Başbakanlık geri iade etmemiş ama Genelkurmay geriye almıştır. Yani, teklif eden Genelkurmay'dır, geriye alan Genelkurmay'dır.

Hava Kuvvetleri Komutanlığına kimin tâyin edileceği meselesi Sayın Özaydınlı'nın işi değildi. Nitekim, bu göreve daha sonra, kendisinin getirilmeyip başka bir komutanın getirilmesi ile mesele neticelenmiştir.

Sayın Özaydınlı'nın kazandığı mahkeme, kendisinin Hava Kuvvetleri Komutanlığına tayinini gerektiren bir mahkeme değildi. Bu sebeple de basiretsizlik ve saire şeklindeki ithamların bir tutarlılığı yoktur.

Sayın Özaydınlı, kuvvet komutanı olmak istemiş, hükümet bunu kabullenmemiş, başka bir komutanı Hava Kuvvetlerinin başına getirmiştir.

Bunda garipsenecek hiçbir durum yoktur.

Sonsöz sivil otoritenindi ve sivil otorite sözünü söyledi. Mahkeme de buna karşı çıkıp, Sayın Özaydınlı'yı kuvvet komutanı yapmadı.

Sayın Özaydınlı, Askeri Şûra üyesi olarak görevine devam etti. zamanı gelince emekli oldu ve 5 Haziran 1977 tarihinde yapılan seçimlerde, CHP saflarına milletvekili olarak katıldı, 14 Ocak 1978 tarihinde kurulan Sayın Ecevit başkanlığındaki hükümette de, bir süre İçişleri Bakanlığı yaptı.

Çok kısa süre içerisinde inkişaf eden hadiseler, günün hükümetinin tasarrufunun 'basiretsizliğe' değil, 'basirete', 'keyfiliğe' değil, 'hakka. hukuka' uygun olduğunu göstermiştir...»

(Ankara, 14 Ekim 1985)

BEŞİNCİ BÖLÜM

MC'DEN KURTULMAK!

1

ZAMLAR... ENFLASYON... ANARŞİ...

Siyaset sahnesi alacakaranlıktı.

Sahnenin sol köşesine vuran dairemsi ışık demeti, ayakta duran insanı aydınlatıyordu. Koyu renk giysileriyle durmadan konuşan, anlatan, inandırmaya çalışan insanı.

Alacakaranlık sahnenin sağında, ortasında kimi başka insanlar da vardı. Belli belirsiz kıpırdanıyor, onlar da dikkatleri üzerlerine çekmeye çalışıyorlardı.

Işık demeti izleyicilerin gözlerini almış, hepsini büyülemişti âdeta. Gözler hep o noktadaydı.

Alacakaranlığın sardığı öteki insanların davranışları, konuşmaları, anlatımları, inandırmaya çalışan davranışları pek seçilmiyordu.

İzleyiciler ışık demetinin ortasındaki adamdan gözlerini ayıramıyordu.

5 Haziran'dan sonraki azınlık hükümeti serüveninin kaynağında yatan hataların hepsi artık geride kalmıştı.

Kamuoyunun, basının, etken çevrelerin ışık demeti gene Bülent Ecevit'in üzerindeydi. CHP önderi durmadan anlatıyor, partisinin ülke çapındaki sorunlara getireceği çözümleri sıralıyordu.

Kurulmasıyla birlikte kamuoyunda, etken çevrelerde, hele basında benimsenmeyen İkinci MC Hükümeti ortakları, başta Demirel olmak üzere öteki ikisi, siyaset sahnesinin alacakaranlığında konuşuyor, uygulamalara geçiyor, bütün güçleriyle izleyicileri inandırmaya çalışıyorlardı. Ne çare, siyasal sahne hep sol yandan ışıklandırılıyordu; ışık hep Ecevit'in üzerinde toplanıyordu.

İkinci MC Hükümeti —Ecevit'in deyimiyle 'üç başlı federasyon'— 1981'de yapılacak genel seçimlere dek ülkenin

yazgısını elinde tutacağına inanıyordu. Hesaplarını bu inanışa göre ayarlamışlardı.

Oysa, CHP önderi Ecevit başarısız bir girişimden sonra kurulan bu hükümetin «kısa süre sonra gideceğini» hemen her konuşmasında söylüyordu. Ecevit'in bu sözleri, hatta hükümetin çok yakında gideceğini kimi zaman vurgulayan, kimi zaman dokunduran bu konuşmaları bir muhalefet önderinin «klasik özdeyişleri» olarak niteleniyordu.

«13 adam» arayışının azınlık hükümeti sırasında canlanıp CHP önderi Millet Meclisinden güvenoyu alamadıktan sonra kapandığını varsayanlar, Ecevit'in 213 milletvekiliyle yeni bir hükümet kurmaya nasıl girişeceğini soruyorlardı. Ancak, İkinci MC ile kamuoyuna sinen «bu hükümetle sorunların üstesinden gelinemeyeceği» yargısı Ecevit'in «fantazi gibi» görünen vurgulamalarını tartışmaya açmıyordu.

CHP önderinin 11 Aralık 1977'de yapılacak yerel seçimlerden sonra MC Hükümetinin «mutlaka» gideceğini söylemesi de aynı biçimde yorumlanıyordu. Yerel seçimlerin CHP'ye yeni milletvekili kazandırmayacağı gerçeği ortadayken Ecevit'in bu seçimlerden sonra hükümetin gideceğini söylemesindeki hesapsızlık üzerinde duranlar vardı.

Fakat, siyasal parti kulislerini iyi tanıyan, geleceğin getireceği olayları daha önceden koklayıp olasılıkları hesaplayanlarsa, Ecevit'in yeni bir iktidar üzerinde bu denli dirençle durmasının kimi öğelerini saptayabiliyordu.

CHP önderinin, özellikle AP milletvekilleri arasındaki «inançlı adam» arayışlarının ardı arkası kesilmemişti. AP'den kimi milletvekilleriyle doğrudan kendisinin, ya da o milletvekillerine yakın olan CHP'lilerin sürdürdükleri ilişkiler giderek daha olumlu noktalara geliyordu.

AP'deki «hareketin» azınlık hükümetiyle başlamadığı gerçekti, fakat bu «hareketin» olgunlaşması için gereksinilen zaman, 11 Aralık 1977 yerel seçimlerinde dolacaktı.

Bu nedenle Ecevit, daha MC Hükümeti kurulduktan bir hafta sonra halkın bu iktidardan kurtulacağını söylemeye başlamıştı. «Nasıl kurtulacaktık?», bu sorunun yanıtını açık seçik verecek değildi elbette. Ama «kurtulacaktık!»

Ordu üst düzeyindeki atamalarla ilgili sorundan Ağustos sonunda çıkıldıktan sonra, hükümet birden ekonomik sorunlara döndü. Hemen altı haftadır ekonomik açmazları nasıl çözebileceğini araştıran MC Hükümetinin hazırladığı önlemlerin kısa süre sonra ortaya çıkacağı anlaşılıyordu.

Enerji kısıtlamalarının yanı sıra mazot yokluğu, öteki kimi maddelerin de piyasadan çekileceğini öne süren olasılıkları Demirel, «arızi» diye niteliyordu. Hatta o denli güvenle konuşuyordu ki, «Bildirin yok dediğiniz maddeleri istediğiniz kadar göndereyim» diyordu.

Enerji Bakanı Kâmran İnan, «Koşa koşa Başbakana gittim, dedim ki, 'aman beyfendi tüpgazın önümüzdeki günlerde piyasaya çıkacağını lütfen söylemeyiniz, yanılırız'» diyordu.

Başbakan Demirel ise «halka biraz moral vermek için böyle konuştuğunu» söylemişti İnan'a.

IMF'yle görüşmeler başlamıştı, Demirel dıştan yönetilme savları karşısında «Türkiye'yi Allah'a bin şükür ki Türkiye'den idare ediyoruz» diye konuşuyordu.

Ve.. Birden zamlar peşpeşine gelmeye başladı. Para fonu yüzde 25-30 oranında devalüasyon önerirken, yüzde 10 oranında gerçekleştirildi. Daha önceki bölümlerde IFM'nin ve Batı kaynaklarının Eylül 1977 operasyonları karşısındaki tutumunu görmüştük, işte bu dönemde petrole, demire, çimentoya, kâğıda, PTT hizmetlerine yüzde 100'e yakın bindirmeler geldi. Hükümet, Erbakan'ın IMF koşutunda bir devalüasyonu Bakanlar Kurulundan geçiremediği için 20 Eylülde ikinci bir yüzde 10'luk para ayarlaması daha yapacaktı.

24 Ocak 1980'deki ünlü ekonomik önlemler, aslında Eylül 1977'de başlamıştı.

Başbakan Demirel, «Zamlar 'emr-i zaruri' haline gelmişti» diyordu.

Ecevit ise, ekonomik önlemlerin ucu göründüğü günlerde, «...Gelişme sürecindeki bir ülkede halk yararına bir düzen değişikliği için uğraş veren bir parti... uzun nefesli çalışmak, çileye katlanmasını bilmek zorundadır... Artık çilenin sonu yaklaşmaktadır» dedi.

Zamların ilk günü CHP Genel Sekreteri Eyüboğlu ise, «Zamlardan kazanan MC Hükümetinin yakınları. Bir avuç varlıklıya yeni imkân hazırlıyorlar» diye vurgulamalar yapmıştı.

Ecevit: «Zamlar taşınmaz bir yük.»

Ecevit: «Zamlar daha da artacak.»

Ecevit: «Pahalılık artacak, tedbirler korkunç bir enflasyonun resmen tescilidir.»

Ecevit: «Devlet bütçesini bu duruma sürükleyenler, devlet işgallerini tamamlayabilmek için on binlerce yeni kadro çıkarmaya kalkışıyorlar, sonra halktan fedakârlık istiyorlar. Devlet işletmelerinin tüm kaynaklarını seçim fonu gibi kullanarak veya devleti işgal edebilmek ve vurgunculara sömürtebilmek uğruna savurarak tükettiler.. Demirel, millete en az 85 milyarlık yalan söyledi!»

12 Eylül 1977'ye dek bunları söyleyen Ecevit'e göre, «Zamlar halkı ve işçiyi yok edecekti!»

Hemen bütün basın ayağa kalkmıştı. Ekonominin esenliğe çıkarılması için bu önlemlerin alındığını vurgulayan savunular rüzgârda savrulup gidiyordu. Bu kez MC iktidarı, Ecevit'e yardımcı oluyordu. Zamlardan sonra İçişleri Bakanı Özal ile Sanayi Bakanı Asiltürk'ün valiliklere bir genelge göndererek, «haksız kazanç sağlamak isteyenlere karşı mücadele edilmesini» istemeleri, «pahalılıkla savaşım» konusundaki iktidar savlarının alaya alınmasına yol açmıştı.

Ekonomik önlemlerle pahalılığı önlemek yerine, valilerle «haksız kazançlara» savaşım bayrağını açma yöntemi üzerinde alaylı eleştiriler yapılıyordu.

Enerji kısıtlamaları nedeniyle kimi fabrikalarda üretim düşürülürken, Bulgaristan'dan elektrik satın alınması için bir heyet Sofya'ya gidiyordu. Bu arada 1985'te çıkarılan polis vazife ve selahiyetleri yasasına benzer hükümleri taşıyan bir tasarının İçişleri Bakanı Korkut Özal tarafından hazırlandığı duyuldu. İnsan merak ediyor, acaba bu yasayı hazırlayan Korkut Özal, ağabeyi Turgut Özal'a akıl vererek 1985'te tepkilere yol açan polis yasasının yasalaşmasında rol oynamış olabilir mi... Kim bilir!..

Korkut Özal'ın bu yasasına göre, «yargıç kararı olmadan polis ev arayabilecekti!»

Üniversite ve kimi kurumlarda özel koruma örgütleri kurulacaktı!

Anarşiyi önlemek için elc alınan yasalardı bunlar. Tabii, her iyi yasanın —o günün özgür tartışma ortamında— anayasaya uygunluk derecesi üzerinde araştırmalar başladı.

Eylül sonlarına doğru, Florya Deniz Köşkünden Ankara'ya gelmek üzere ayrılan Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, «... Hükümet, ekonomik kararlarından sonra pahalılığı önleyecek tedbirler getireceğini söylüyor» cümlesiyle bir giriş yaptıktan sonra, gazeteciler Cumhurbaşkanının ardından ne diyeceğini merakla beklediler.

Korutürk, «...Halkla birlikte ben de bu tedbirleri merakla beklemekteyim...» dedi.

Bu cümleyi söyleyen bir muhalefet önderi değildi.

Belirli bir kurumun başkanı da değildi.

Cumhurbaşkanı söylüyordu bu sözleri. Anayasaya göre, Bakanlar Kuruluna istediği zaman başkanlık yapabilme olanağını elinde tutan, her hafta Başbakanla «Türkiye'nin sorunları üzerinde görüşmelerde» bulunan bir cumhurbaşkanı.

Bir cumhurbaşkanı bu davranışıyla —bir bakıma— muhalefetin yanında yer aldıktan sonra, Türkiye'nin devlet katında hangi koşullar içinde olduğunu arayıp sormaya gerek yoktu!

Kısacası önemli kararlar alan hükümetin daha sonraki yöntemlerinden kuşkulu olduğunu söylüyordu.

Türkiye'de bu önlemler alınıp halka yansırken, Waşington'da IMF ile çekişen Maliye Bakanı Bilgehan, «dış kredileri» sağlayamayıp eli boş dönüyordu. Artık Türkiye'nin değişmeyen yazgısında yeni bir aşamaya gelinmişti: ABD ve Batı, Türkiye'ye Kıbrıs konusunda ve öteki uluslararası sorunlarda dilediklerini yaptırmak için ekonomik ambargoyu işletmeye başlamışlardı. Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ise, ABD'yi yumuşatmak için Yunan Dışişleri Bakanı Bitsios'la Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmelerin başlaması için «mutabık» kaldıklarını açıklıyordu.

Kıbrıs'tan bir başka ses duyuluyordu :

«...Türkiye'den duyulan farklı sesler Rumlara cesaret veriyor...»

Rauf Denktaş böyle söylüyordu, yavru vatan Kıbrıs da bir biçimde Türkiye'deki karma hükümetin içinde bulunduğu koşulları sergiliyordu.

MC Hükümetinin işbaşına gelmesinin üzerinden ancak iki ay geçmişti.

Fakat bu hükümet sanki yıllardır işbaşındaymış gibi iki ay içinde yorulmuş, eskimiş ve yozlaşmıştı. Yozlaşma o denli görülüyordu ki, kimi haberler içinde bulunduğu durumun kesin birer kanıtıydı.

Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in Mısır'ı resmen ziyaret edeceğinin açıklanmasından sonra, hükümetin MSP kanadı hemen davranış göstermiş, «bu gezinin 'resmen' değil, Çağlayangil'in 'özel' ziyareti» olduğunu kamuoyuna bildirmişti.

Hükümetin sonunu gösteren bu tür çelişkilerin hemen her gün örnekleri sıralanırken, 1 Ekim 1977'de CHP Küçük Kurultayı topladı.

«Demokratik sol programın halka yeterince anlatılmadığını... CHP için elverişli bir ortamın oluştuğunu...» söyleyen Ecevit, bir 'ana strateji' çizdi :

«...İktidar konusunda CHP için öncelik taşıyan seçenek 'tek başına hükümet' kurabilmektir. Partinin genel tutumu ve 'TBMM çalışmaları, bu seçeneğin gerçekleşmesini çabuklaştırıcı' yönde ve biçimde olmalıdır..» dedi.

«Tek başına hükümet» deyiminin altını çizmek gerekiyordu.

Küçük Kurultayda yayımlanan bildiride,

«...CHP'nin bir an önce iktidar olması gerekli...» deniyordu.

Demirel,

«Hemen Meclise gittim. Demecin arkasında 'bir şey' yok. 24 saat bekleyeceğiz» dedi.

Oysa, AP Konya Milletvekili Oğuz Atalay'ın 7 Ekim günü verdiği demecin arkasında 'bir şeyler' değil, 'çoook şeyler' vardı.

AP grubunda MC Hükümeti kurulmadan ve açıklandıktan sonra beliren ciddi «kıpırdanmaların» öncüsü bu demeçti. Ecevit'in «iktidar konusunda ...CHP için öncelik taşıyan seçenek... 'tek başına iktidar' kurabilmektir..» sözünün arkasında yatan gerçeği bu demeç yansıtıyordu.

Evine gelen AP'li milletvekili Demirel'e,

«Anlatacaklarımdan sonra benim hakkımda dilediğiniz yargıya varabilirsiniz» diye söze başlamıştı. Demirel hayretle yakından tanıdığı AP'li milletvekilini izliyordu. Milletvekili,

«Ama, vicdanıma sığdıramadım. Kalkıp size anlatmaya karar verdim» dedi ve sürdürdü:

«Beni, Ankara Oteli çevresinde bir apartmana götürdüler. Sonra bir kapı açıldı, Bülent Ecevit geldi. 'Bu hükümeti devirmek gerekiyor, eğer yardımcı olursanız deviririz' dedi. Bana gelecek seçimde milletvekilliğimi garanti edeceklerini, kurulacak bir hükümette üyelik verebileceklerini söyledi. Vicdanım başka bir harekete razı olmadı, size bildiriyorum durumu.»

Daha sonraki günler «AP'li milletvekilleriyle bu tür pazarlıkların yapıldığı» söylentileri yaygınlaşınca, CHP önderi bu söylentileri, «kimseye maddi güvenceler vermediğini» kesin bir dille söyleyip yalanlayacaktı.

Milletvekilinin anlattığı olay, Eylül 77-Ekim 77 arasındaki günlerde geçiyordu.

Milletvekilliği güvencesi verilmemiş olsa ya da bakanlık önerilmese de, AP'li milletvekillerinin kimilerine yapılan bu tür girişimler, «tehlikeyi» gösteriyor, «alarm zillerinin çaldığını» kanıtlıyordu.

Demirel, azınlık hükümetinin kurulması sırasında, 11 Haziran günü söylediklerini anımsadı:

«...CHP genel başkanı 13 adam arıyor. Her çareye başvurmaya kararlıdır. Utanç verici yollara başvurmalarından endişe ederim. Taciz ve tedirginlik yaratacaklardır...»

O günün koşullarında söylenen bu sözleri, üç ay sonra yeniden canlanıyordu.

Ağustos ayı başında dikkatini çeken, fakat «ülkeyi sola teslim etmeye cesaret edemeyeceklerine» inandığı için, bu somut olayın üzerinde fazla durmayan Demirel, Ekim baş-

larında Hürriyet'te çıkan renkli bir fotoğrafı da anımsadı:

Hükümetin güvenoyu aldığı gece, başta Oğuz Aygün ve bir bölüm AP milletvekilleri Ankara'da Marmara Otelinde bir araya gelmişlerdi. Fotoğrafla birlikte çıkan haberde fazla bir bilgi yoktu, ama Oğuz Aygün'ün AP içindeki «muhalefet grubunun üyelerinden biri» olduğunu Haziran ayında Demirel biliyordu.

Ağustos ayı başındaki bu saptamayla, Eylül-Ekim aylarındaki kimi gelişmeler, AP içindeki muhalefetin daha ciddi boyutlara ulaşacağını gösteriyordu.

AP'de parti içi muhalefete soyunanların öne sürdükleri istek, partinin CHP ile bir hükümet kurması isteğiyle iyiden iyiye açığa çıkmıştı. MC Hükümeti güvenoylamasına giderken —örneğin Hilmi İşgüzar— iki partinin hükümet kurmasının «bütün eleştirileri» ortadan kaldıracağını söylemişti. Orhan Alp da hükümetten şikâyetçiydi. Adlarını kamuoyuna yansıtmayan, ama AP kulislerinde gezen başkaları da hem hükümetten, hem sorunlardan yakınıcıydı.

Bu oluşmalara koşut olarak Ecevit'in sürekli olarak iktidar olacağından söz etmesiyle, bu iktidarın 'tek başına bir iktidar' olacağını söylemesi de bir araya gelince, AP'de küllendiği sanılan olayların giderek boyutlandığı sonucuna varılabilirdi.

CHP'nin 'tek başına iktidar' olması için zorlayabileceği tek olanak, öteki partilerden kopacak milletvekillerinin «oy desteğini» sağlamaktı.

1985'te Demirel'e göre, Ecevit iktidarı kaçırmayı bir türlü «hazmedememişti.» Bu nedenle sürekli «arayış» içindeydi, elini AP grubuna uzatmıştı.

1985'teki Ecevit'e göre, yeni bir genel seçime dek beklemeye ne örgütün, ne de milletvekillerin «sabrı» vardı. Örgüt, partinin tüm kuruluşları CHP'nin iktidara gelmesi için Ecevit'i zorluyorlardı.

Nitekim, Küçük Kurultay bildirisi hedefi saptamıştı: «CHP bir an önce iktidara gelmeli.»

Millet Meclisinde 213 üyeyle ağırlığı elinde tutan, kamuoyunun sürekli istemleriyle iktidar olması istenilen bir partinin, bu iktidarı gerçekleştirebilmek için «olanaklar araması» doğaldı. Halûk Ülman'ın o yıl ve daha sonraki günlerde bir nitelemesiyle «Ecevit, bir iktidar isterisi için

deydi.» bu yargıyı Ecevit, bugün belirli gelişmeleri sıralayıp üzerindeki «iktidar ol!» baskısıyla rahatça karşılayabilirdi.

Her parti önderi gibi Ecevit'in de iktidara gelmeyi istemesi doğal değil miydi?

Hele kamuoyunun iktidar olması için sürekli baskısı,

Hele AP'de kimi milletvekillerinin parti yönetimine, Demirel'e karşı duydukları isyan duyguları,

Hele, ülkede pahalılığın —daha sonraki yıllarda görülen anarşi ve terör olayları gibi olmasa bile— sağlı sollu çatışmaların tırmanmaya başlaması türünden olguların gözetildiği,

Hele, kimi milletvekillerinin bakan olabilme tutkularının su yüzüne çıktığı bir ortamda Ecevit'in siyasetin güncelleşen verilerinden yararlanmaması için bir neden var mıydı?

2

AP'DEKİ YANGIN

AP Konya Milletvekili Oğuz Atalay'ın parti yönetimine bayrak açan demeci,

«...AP, bugün halk nazarında çıkarcı ve menfaatperestin elinde oyuncak hale gelmiş durumdadır...» diye başlıyordu.

«...Parti içinde bir yönetici kadro vardır ki, bunlar sanki analarından özel doğmuş, imtiyazlı bir zümre. Bunlar 1. sınıfı teşkil ederler. Bir diğer parlamenterler grubu vardır ki, 1. sınıfa girmeye çalışırlar. 3. sınıf olarak nihayet AP'nin esas çoğunluğunu teşkil eden samimi, fakat sessiz bir grup vardır. AP lideri çalışmalarını 'özel adamlarıyla' yürütür, bunlar jurnalcidir. Sayın liderin şahsına ve etrafına gelince, on üç yıllık görev kendisini yıpratmıştır. Halkta kendisine güven kalmamıştır. Kendi ve yakınları için ortaya atılan suiistimal haberleri doğru da olsa yanlış da olsa milletin büyük kesiminde benimsenmiştir. Süleyman Demirel bunların hesabını mahkeme önüne çıkıp mutlaka vermelidir. AP'nin kendini toparlaması için Demirel'in 'artık yeter' deyip çekilmesi gerekir...»

Bu açıklama, kulisleri izleyenler ve CHP'den yayılan havayı koklayan basın tarafından iyi değerlendirildi. Atalay'ın bir «uç» olduğunu CHP üst düzeyinden dinliyorduk. Ayrıca Atalay'ın sade bir üslup içinde yazdığı demecinde —örneğin kamuoyunda Yahya Demirel'in mobilya yolsuzluğu, kardeşleriyle ilgili soruşturmanın Millet Meclisinde dosyalanmış durması gibi— kimi doğrular da vardı. Kamuoyunda bu savlar sürekli işleniyor, halk tarafından sürekli irdeleniyordu. Bunlara ek olarak MC Hükümetini oluşturan AP dışındaki «iki federasyon» üzerindeki kaygılar da giderek büyüyordu. Bir de ekonomik önlemler gelmişti.

Bu demecin ardından AP Adana Senatörü Nuri Adem-

oğlu'nun sesi işitildi. Ancak Ademoğlu hükümetin uygulamalarını olumlu bulmuyordu, bu çıkışa pek önem verilmedi.

Aysbergin asıl büyük bölümü suyun altındaydı!

Demirel'in, Atalay'ın demecinin arkasında «henüz bir şey yok» dediği günün gecesi, AP yönetiminde ağırlığı olan İsmet Sezgin,

«Süleyman Bey, artık sinirlerine hâkim olamıyor» dedi.

«...Genel idare kurulunda yapılan eleştirilere sinirleniyor. Oysa bazı bakanların gitmesi gerekli, Seyfi Öztürk, Nahit Menteşe, Selahattin Kılıç, Çağlayangil gibi... Bir bakana, 'Yahu Demirel'e hep aslansın, sen devlet adamısın' diyorsunuz diye çıkıştım. Bana 'Ne yapalım, moralini yükseltiyoruz' diye cevap verdi...»

Sezgin gibi Demirel'e bağlılığı kuşkusuz bir politikacının bu söyledikleri, AP grubundaki alevin giderek genişlediğini gösteriyordu. Fakat bu yönlü kuşkuları öne sürerek sorular yönelttiğiniz zaman Sezgin de «olayın daha ileri aşamalara gitmeyeceğini» söylüyordu.

O gece, Kâmran İnan'ı da aradım. AP'deki olayın boyutlarını saptamaya çalışıyordum.

İnan, «Atalay'ın arkası gelecek» dedi. «Benim adamımdır, iki aydır tutuyordum onu, rica ediyordum, demek ki artık dayanamadı.»

Enerji Bakanı İnan, hükümetteki ikilemlere örnekler veriyordu:

«...Petrol Ofisi genel müdürünü değiştirecektim. Erbakan, 'Derhal' deyip imzaladı. Seyfi Öztürk geldi, 'Irgalama bırak' dedi. Ne demek 'ırgalama'. Bir bakan öteki bakanla böyle konuşur mu? Üstelik Öztürk, atamanın dosyasını incelemeye aldığını söylüyor. Çağlayangil'den de başka kazık. Başbakan emretti, dış kredi için Almanya'ya gideceğim. Belçika ve Lüksemburg'a da gideceğim. Güya elçiden gelmiş not. Ben Araplara 150 milyon doları —akaryakıt için olacak— erteletmek için gidip yalvardım. Bulgarlara 15 milyonu erteletmek için de... Yok, yok, Çağlayangil ve Öztürk gibileriyle devlet yürümez...»

Tam bir kargaşa başlamıştı. Daha doğrusu varolan kargaşa ortaya çıkmıştı. İnan'a göre on gün içinde belirli bakanlar değişmezse sorun büyüyecekti.

AP genel merkezinden de kimi haberler İnan'la Atalay'ı birleştiriyordu. Atalay'a —siyasal deyimiyle— «kancayı» Mustafa Üstündağ atmıştı. İkisi de Konyalıydı ve AP'den kopacak milletvekilleri ile ilgili gelişmeleri Atalay, «organize» ediyordu. İnan da —söylediğine göre kendisine bağlı— 7 milletvekiliyle bir toplantı yapacaktı.

AP'deki yangın bacayı sarmak üzereydi.

Demirel'in AP içinde yoğunlaşan bu gelişmeleri gözetlediği sırada, ortağı MHP'den —somut bir sonuç vermeyecek, ama kamuoyunda etkili olacak— bir darbe geldi.

AP İzmir il başkanı, «AP'nin devrini tamamladığını, modası geçmiş siyasal bir kuruluş haline geldiğini» söyledi. Zaten bu tür yorumlar bir süredir yapılıyor, MHP'nin AP'ye attığı çengellerin özellikle örgütte geçerli sonuçlar verdiği bildiriliyordu. AP'lileri sinirlendiren olayın, AP İzmir il başkanının söylediklerinin olduğu öne sürülüyordu, ama pek geçerli değildi. MHP'liler, 5 Hazirandan 16 milletvekiliyle çıktıktan sonra kendilerine güvenleri artmıştı, sağ kesimde en dinamik kuruluş olarak kendilerini görüyorlar, alttan alta AP'nin içini boşaltacaklarını söylüyorlardı.

Merkezde hiçbir AP'li yöneticinin söylemeye cesaret edemediğini İzmir il başkanı söylemiş, «Tüm canalıcı bakanlıkların MSP ve MHP'nin elinde» olduğunu açıklamıştı. İl başkanı parti içindeki muhalefetten yana olduğunu da «bir CHP-AP ortaklığına gereksinildiği» yolundaki sözleriyle açıkça ortaya koymuştu.

Hükümetin AP kanadında gereksinilen değişiklik, yerel seçimler yaklaştığı için partide «iki kilit adam» olarak nitelenen Sadettin Bilgiç'le Önal Şakar'ın istifasıyla gerçekleşti. Bilgiç, Savunmayı; Şakar ise, Spor ve Gençlik Bakanlığını bırakıyordu.

Bu düzenlemenin parti grubunda yatıştırıcı bir iğne yapacağı sanılırken, Orhan Alp, «Hükümet her gün kötüye gidiyor» diyerek AP'den istifa etti. Acaba Alp hükümette olsaydı işler doğru gidecek miydi, diye yorumlar yapılırken, bu kez —Başbakanın ve ailesinin çok yakını olduğu bilinen ve bu gerçeği saklamayan —Afyon Milletvekili Mete Tan, mesleği olan doktorluğun verdiği bilgilere dayanarak

partiyi, genel başkanı eleştiren bir konuşma yaparak, «Gerçeğin görülebilmesi bir zekâ değil, karakter işidir» diyordu.

Hangi gerçeğin görülmesi?..

Herhalde kimi AP'lilerin CHP'ye «yakınlaşmalarından sonra vardıkları sonuçları pekiştiren olaylarla ilgili» gerçeklerdi bunlar.

Bu arada Millet Meclisi başkanının hâlâ seçilememesi eleştirilerin boyutlanmasına neden oluyordu. «Milliyetçi cephe partileri» her nedense hükümet kurmada birleşebiliyordu, ama iş Millet Meclisi başkanlığına gelince oyları, ilkeleri, istekleri dağılıyordu.

AP önderi, Kâmran İnan'ın Enerji Bakanlığında kimi arkadaşlarıyla toplantı yaptığını işitince,

«Zaten bu işin başının o olduğunu biliyordum» dedi. Sinirliydi. Dr. Nuri Bayar da partideki görevinden çekilmişti, fakat Demirel bu istifaya pek önem vermiyordu.

Çalkantılı birkaç günün ardından siyasete dinginlik geldi.

Demirel, bana 'çok yalnız' olduğu gibi bir izlenim veriyordu. Parti Meclis grubuna «itidal tavsiye» edecekti.

Bir pazar sayısında Oktay Ekşi, «Demirel bitmiştir» diye açıkladı!

Toker ise —o sırada kontenjan senatörlüğüne atanmıştı— hem MC'den hem de Demirel'den kurtulmak için yerel seçimlerde MC dışındaki partilere oy verilmesini istiyordu Bu yazılarla birlikte Türkiye, 11 Aralık yerel seçimlerinin gergin ortamına girecekti.

Bir çarşamba gecesi Ecevit'e çağrıldık.

Ecevit, 'özel çaylı toplantıda',

«Devlet durmuştur» dedi. Yerel seçimlerden önce AP'de bir çözülme beklenemeyeceği yolundaki kanılara katıldı. Fakat AP'den yedi sekiz kişinin 'kopması' için yardımcı olunmasını istiyordu.

Fazla açılmadı. Ne var ki, iktidar olmanın hesapları içinde olduğunu seziyorduk. Demirel'in durgunluğunun nedenleri belliydi, ama Ecevit'inki daha çok gelecek günlerin yaratacağı büyük olaylara kafasında bir yön vermeye ça-

lışmasından ileri geliyordu. MHP'nin devleti ele geçirmeye yönelişiyle kimi sol fraksiyonlar arasındaki kavgaya değinen sözlerimi dinliyordu. Şimdi sağda, MHP bir «umut» haline getirilmek isteniliyordu. Ecevit, ABD büyükelçisiyle yaptığı görüşmeden sonra, onun bu hükümetle bir sonuç alınamayacağı yargısını taşıdığı izlenimini edinmişti. Buna karşılık Demirel, «Çağlayangil'in ABD'den 'torbası dolu' döneceğini söylüyordu.

Ecevit, yerel seçimlerde 'iyi sonuç' alacağına inanıyordu. Kimi illerden kaygılıydı. Örneğin Adana'ya sistemli ve planlı biçimde başka yörelerden insan akını olduğunu söyledi. Diyarbakır'a yitirilmiş il olarak bakıyordu. Mardin keza. İnan'ın «kimi kışkırtmalar» yaptığından yakındı. «Ne zaman gelecek İnan'ın sonu?» diye sordum, «Daha vakti var» diye yanıtladı.

Anadolu Kulübünde CHP'lilerin, parti önderinin AP'den 7-8 kişi beklediğini yaydıkları —bir deneme gibi— söylenildi.

«Bana kalırsa AP grubu yerel seçimlerle bakanların değişmesini bekliyor» dedi.

Güldü.

Ama, sustu. Düşünür gibi. Yanıt yoktu bu soru benzeri söze.

«1900 belediye var, 800'ünü AP elinde tutuyor, bu miktarı 400'e indirebilecek misiniz?» diye sordum Ecevit'e. Yanıtlamadı.

Oysa, bu arada Demirel, MSP'den 7-8 milletvekilinin ayrılıp AP'ye geçebileceği umudundaydı. Bu Erbakan'ı düşürmeye yönelik bir eylem olabilirdi, eğer doğruysa eylem hemen yapılmalıydı. Demirel'e göre «daha erkendi» bu sonuç. Bu arada bu gelişmelerin varacağı noktayı kestirmeye çalışıyordum.

AP'den kopacak milletvekilleri sorununun CHP önderini «çok yakından» ilgilendirdiği artık açık seçik. Ortalık bir karışık. CHP bu beklentide. AP ise MSP'den kopacaklarla ilgili.

Bilgehan ise

«Maliye Bakanı olarak 'yok' satıyorum» dedi geçenlerdeki konuşmamızda.

Kısacası öyle günlerdi ki, herkes 'yok' satıyor, 'dolu' almaya çalışıyordu

3

HÜKÜMET Mİ, DEMİREL Mİ?

Demirel'e karşı parti içinde kimileri, kamuoyu, basın, muhalefet hep birleşmişti.

AP önderi en sıkışık dönemlerinden birini yaşıyordu. Partideki, 1971 darbesinden önceki kaynaşmayı da anımsıyor olmalıydı. O kıpırdanma, 1977 sonlarına doğru karşılaştığından çok daha ötedeydi. AP grubunda 40 kişiden çoğu ayaklanmıştı. Dışarda kardeşlerine yarar sağladığı için kaynayan bir kamuoyu. Millet Meclisi içinde CHP gibi bir partinin yoğun muhalefeti, Ordu çevrelerinde başka yapıda bir kaynaşma vardı. Ordu üst düzeyinin iki komutanı —Batur ve bir ölçüde Gürler— Demirel'e karşı vaziyet almışlardı.

Bu ortamda darbe geldi. Darbeden sonraki ayları siyasal manevralarla lehine çevirebilmişti. Bu kez yine dışarda aleyhinde bir kamuoyu, kardeşleri ve bir de yeğeniyle ilgili soruşturma istekleri, CHP gibi daha güçlenmiş bir muhalefet. Ayrıca bu kez 8-10 milletvekilinden oluşan bir parti içi direnme. Orduda bir hareket yok yok olmasına karşın, ama Demirel'i bu kez iktidardan uzaklaştıracak etkenler daha bir biçimsel. MSP ve MHP ile yaptığı ortaklıkla ikinci kez başına sardırdığı sorunlardan sıyrılması olanağı hemen hemen hiç yok gibi. Ancak demokratik yoldan gidecekti.

Fakat inadı, direnme gücünü alabildiğince kullanacak-

Sakin bir hava vermeye çalışırdı dış görünümüne, bunda başarılı da olurdu. Fakat derinde son derece kızgın, heyecanlı ve inatçıydı.

«İşin tabiatı bu» diyordu Demirel. Oktay Ekşi'nin, «Demirel'in işi bitti» yazısına kendi mantığı içinde yanıt veriyordu. Oktay yazıyor, ben yanıtları dinliyordum. İstanbul'

da yaşamakla Ankara'da çalışmak arasında bu ayrım vardı işte. İstanbul'daki yazar çizerler, yazar çizer ve üstten gördüklerini istedikleri gibi yoğururlardı. Fakat Ankara'dakiler, eleştirilen kişilerle hemen her gün beraber olmak zorundaydılar.

«İşin tabiatı bu» dedikten sonra Demirel,

«Neden bitmişim ben?.. Eğer istedikleri bir hükümetse. geldi kuramadı gitti. Biz kurduk. Erbakan'ı da ben seçmedim, halk seçti. Seçimden sonra işin tabiatı neyse o yapıldı. Anarşi dünyanın sorunu. Koca Almanya bir Bader çetesiyle baş edemiyor. Enflasyon 1971'den beri derdimiz. Ben Türkiye yokluga girmesin diye yırtınıyorum. Bugüne dek taban fiyatlarına 44 milyar lira ödemişim. Enflasyonun bir nedeni de bu. Şu anda tazallumu hal de göstermiyorum. Yapamadıklarımızı alt alta koysunlar, eleştirsinler. tamam!.. Sanki bir kızgınlık anında. kırgınlık anında yazılmış gibi bir yazı. Hükümet kurmasını istedikleri adam. '8 pırlanta insan' arıyor. Bugün de arıyor, her yandan haberler geliyor.»

Biraz durdu, içini boşalttıktan sonra kendine özgü konuşma biçimini yeniden kazandı, «Teklif yapılanlar oradan kopup bana geliyor» dedi ve kahkahayı bastı.

«Hani bir de ben eleştirmeye başlasam.»

Arkasından, «Bak neler yazarım» diyordu.

Metin Toker'in senatörlüğünden söz etti. «Böyle şeylere meraklı olduğunu sanmadığımı» söyledim. «Yukardan gelince kimse reddetmez» dedi.

Oktay'ın, «Demirel bitti» yazısıyla Toker'in senatörlüğü arasında bir bağlantı kuramadım.

AP önde gidenleri Demirel'in hiçbir uyarıyı dinlemediğini söylüyordu.

Ama, hepsi aylardır yazdıklarımızı bülbül gibi yineliyorlardı. Demirel için, «fırtınalı denizde dolaşan tek başına bir tekne» benzetmeleri yapılıyordu. İşin ilginç yanı, Demirel'in yerine AP'nin başına geçirilecek bir 'kişi' arayışları yoğunlaştı. Hedef ilk aşamada hükümet gibi gösteriliyorsa da, asıl Demirel sorunuydu bu. Artık «deneyimli» eski Demokrat Partililer. örneğin İzzet Akçal. Sebati Ataman yi-

ne sahneye girdi. 'Tarafsız bir başbakanla' iki parti hükümetini oluşturmak gereğine dayalı kampanya hızla yaygınlaştırılıyordu.

İran büyükelçiliğindeki kabulde ne denli Demirel neşeliyse, İhsan Sabri Çağlayangil de o ölçüde durgun. Oysa tersine gözlemlere alışıktı gazeteciler. Çağlayangil'e 'niçin durgun' olduğunu sordum

«Neşe mi kaldı birader» dedi. «İçimizde ve dışımızdaki muhalefet, işler berbat!»

Karamsarlık AP üst düzeyini sardı.

Derdini döktü ortaya:

«Ecevit'in istediği içimizden 'vicdanlı vicdansızlar' çıkıp CHP'yi hükümet edebilirler. Ecevit bizdeki kargaşayı bekliyor ve şimdi duruyor. Bu Erbakan'la hiçbir şey yürümez» diyordu.

Yerel seçimlere daha zaman olmasına karşın, AP üst düzeyinde de hükümetin gitti gidecek olduğu kanısı giderek güçleniyordu. Demirel de «içindeki gidicileri» artık yadsımıyordu. Ama, yine de bir pay bırakıyor, «bunlar üç beş kişi» diyordu, oysa Çağlayangil, «Demirel çok endişeli» diye bir niteleme yapıyordu.

«Biten Demirel» çizgisi giderek yaygınlaşıyordu. Demirel'e yakınlığıyla tanınan yazar Yalçın Uraz bile «Demirel bitmiştir artık» diyebiliyordu. Demirel ise direnişinin nedenini şöyle anlatıyordu:

«...Bugün çekip gitsem üç ay sonra benim kamuoyum CHP yönetiminde inleyince bana 'niye bırakıp gittin' diye soracak. Parti toparlanacaktır. Eski demokratlardan hiçbir hayır gelmez. Ağababaları razı gelmez. Onlara Demirel'in arkasında durun diyor. Hükümeti düşürsünler isterlerse, ama vebali onlara ait olur. Ben giderim Meşrutiyet Caddesinde (parti merkezinin olduğu yer) otururum, o kadar...»

Gerçekten sinirli:

Amerika'da bir şey «dönüp dönmediğini» araştıran sorulara hiddetle karşı çıkıyor:

«Allah belasını versin Amerika'nın. Bize söz verdiler. kredi işlerinde tam destek vaat ettiler. Ne oldu anlamıyorum. Birisi bir parmak attı, kredi işi durdu. Bazı umutlarımı

var, ama IMF 45 milyon dolarlık yeşil ışığı yakmadığı için kredi gerçekleşmiyor. İşte bu tümüyle kesinleşirse ayakta kalamayız. Tam gideriz. Yoklar dönemi başlar. Bu içimdeki dert. Bunu halka söyleyemem. Her gün beş milyon dolar sayıyorum benzine. Hiç kimse bunu bilmiyor, hiç kimse çıkıp da bunu nasıl çözüyor demiyor.»

Bu anlattıklarını kısaca şöyle özetledi:

«Bir hükümet krizi gelsin Türkiye'ye, on, on beş gün içinde 'yoklar ülkesi' oluruz, bu kesin» dedi.

Sürdürdü: «Amerika kendine bağlı ve dediğini yapan hükümet ister Türkiye'de. Kıbrıs'ta Maraş'ı Ecevit açtı. Şimdi beni istemiyor ya, Ecevit'i de istemez. Döviz sorununun altında Kıbrıs var. Ben nasıl çözeyim Kıbrıs sorununu?.. Nasıl çözeyim. Yunanistan'ın arkasında Amerika var ve benim gırtlağımı sıkıyor.»

Verdiği izlenim, ABD'nin bu kez «darbe yoluyla» değil, fakat ekonomik koşulları zorlayarak Türkiye'de hükümet değişimi istediğini düşündürüyordu. Bütün bunlar doğru olabilirdi, ne çare. bunları göğüsleyebilmek için «içerde» de durum parlak, sağlam değildi ki!..

Türkiye'nin ekonomide esenliğe çıkabilmek için 500 milyon dolara gereksinmesi vardı.

500 milyon dolar!

Ve bu kadar kredi alamıyorduk artık.

Deniz Baykal,

«Geçen gün Sovyet Büyükelçisi ile konuşuyorduk, bana 'Amerika Demirel'i gözden çıkardı mı' diye sordu» dedi. Diplomatik çevrelerde de bu konu konuşuluyordu. Economist'in özel ekinde, «Türkiye'de yakında bir askeri darbe olasılığı yok». Ama, «ekonomik ve siyasal durumun sürekli kötüleşmesi bu durumu değiştirebilir,» deniliyor.

Bu görüşmelerin yapıldığı, bu tür sıkıntılı sözlerin söylendiği sırada yerel seçim kampanyası yürüyordu. Tabii, Ecevit yurdu bir baştan öte başa geziyor, konuşuyordu. CHP önderinin hükümete, uygulamalara, pahalılık dahil hemen her konuya şiddetle çattığı konuşmalarında vurucu yan, «CHP'nin yerel seçimden sonra iktidar olacağı, halkoylarının bu iktidarı değiştireceği»ni yoğun biçimde

söylemesiydi. CHP bütün olanaklarıyla asılıyordu seçime. AP ise, «merkezdeki çelişik politika» nedeniyle beklenildiği kadar hızlı bir kampanya yürütemiyordu.

ABD'den dönen Çağlayangil kimi değerlendirmeler yapıyordu:

«Bu Ecevit, bir Kerenski. Tüm gazeteler ona göz yumuyorsunuz. Siz CHP'nin ne olduğunu bilmiyorsunuz» dedi. Çağlayangil öteden beri AP'nin yanılgılarını hep basına yüklerdi. Basının Ecevit'i tuttuğunu, buna karşılık AP'yi yere vurduğunu savunurdu.

«..Bir ekonomik durum var, bu partiyi, grupları etkiliyor. Bayar'ın deyimiyle burjuva sınıfı rahatını arıyor ve bu yüzden CHP-AP koalisyonu istiyor. Son olarak da bir Kâmran İnan kuşatması var ortada. Ve eski DP'liler. Bayar'a göre bunlar korku içinde (Darbe olur diye). Parti içindeki dalgalanmaya ve Erbakan'a rağmen memleketi CHP'ye teslim etmek imkânsız...

...Partide lider Demirel kaldıkça bu ortaklık olamaz. Bir bağımsızın başkanlığında bile olacak iş değil. Ve sonra ya CHP, AP'yi, ya da AP, CHP'yi yiyecek. Sonu bu olur. Esasen CHP-AP koalisyonu artık düşünülemez. Çünkü artık CHP'nin buna ihtiyacı kalmadı. Ecevit'in söylediği 'beş ya da altı vicdanlı adam' yani vicdansız bunları destekler. Siz, yani basın hepiniz, CHP eliyle komünizmin gelmesine çalışıyorsunuz...»

«Şu ikilemi hiç kabul etmiyorsunuz: Hükümetten çekilmiyorsunuz, CHP'nin iktidar olmasına olanak vermiyorsunuz, bir de Erbakan var, MHP ve hükümet yürümüyor, her gün bir rezalet...»

«..Mesele de bu ya!» dedi Çağlayangil. «Ama biz yürütmeye çalışırız. Başka yapacak şey kalmadı, yok...»

Ekonomik durumla ilgili sözleri daha da ilginçti:

«...Bilgehan'a Amerika'da bir yüzde 10 daha devalüasyon yapılmasını söylemişler. DÇM'de kur garantisi istemişler. Kredi musluklarının açılmasını, faiz oranlarının yükseltilmesini talep etmişler. IMF, bunların gerçekleşeceğini gösteren bir yazılı belge istemiş, ya da bunları gerçekleştirin hemen demiş. Ya garanti, ya da fiiliyatı görmeyince 45 milyon doları verip yeşil ışık yakmıyor...»

«...Erbakan'da, devalüasyonu 'siz yapın' diyor. DÇM'ye kur garantisine 'evet' diyor. Fakat faizlerin yükseltilmesine 'İmkânsız!' diye direniyor. 'Ben programımda sıfır faiz diye ilan ettim, nasıl kabul ederim' diyor Erbakan, IMF ayrıca yatırımların dondurulmasını, ithalatın 4,1 milyarda durdurulmasını istiyor. Kalkınma hızını indirin diye konuşuyor. Şimdi pürüzler bunlar...»

«Eee, ne olacak?»

«...Ne mi olacak? Daha başka bir sıkıntı var: IMF'nin istediklerini, hele garantiyi Erbakan'dan saklıyoruz, yani IMF'nin bunları istediğini söylemiyoruz. Bunları 'bizim maliye istiyor' diyebiliyoruz. Bunları IMF'nin istediğini işitse Erbakan, 'Amerika'ya satıldık' diye ortaya çıkacak...»

Bu bilgiler karşısında şaşırmayacak kimse yoktu bu dünyada. Bir yanda ABD, Kıbrıs sorunu, ambargo, IMF ve benzeri oluşmalar. Öte yanda bir hükümet, hükümetin içinde ikilemlerin doruğa tırmandığı bir ortam.

«Amerika'dan yeni geldiniz, Waşington Demirel'i gözden çıkardı mı?»

Çağlayangil durdu. Kordiplomatlar arasında bu tür konuşmaların olduğunu naklettim. Ankara'nın Sovyetlere yanaşması olasılığından söz edenler vardı.

«Şimdi bırak bunları» dedi Çağlayangil.

Yeni bir strateji çizmek zorundaydılar. Hükümeti bırakmak zorundaydılar. Demirel'le Çağlayangil'in anlattıklarına göre, eğer krediler gerçekleşmezse —deyim onların— «Türkiye nasılsa başlarına yıkılacaktı.»

Bursa Senatörü Şeref Kayalar yanımıza gelmişti:

«Yazık olacak» dedi.

Çağlayangil, Orhan Veli'nin ünlü dizelerini anımsamış olacak ki:

«Yazık olur Süleyman Efendiye!» dedi.

Bütün bunları, o günlerde yasanılan çarpıcı ortamı, bir partide çözülme başlayınca işin nereye değin uzanacağını anlatabilmek için sıralıyorum. Çağlayangil'in yanından «ne tarafa baksam iç karartıcı» bir ruhsal kargaşa içinde çıkıp eve geldim. Nuri Bayar aradı:

«..Demirel'in eğrisi kırıldı, iniş başladı» dedi.

Dinledim:

«..Hele yerel seçimlerden sonra gör cümbüşü. Kâmran İnan lider olamaz. Ama istikrarlı bir adam çıkarsa alır götürür. AP-CHP koalisyonu olmaz, fakat partide bölünme görülür ve belki Demirel, 25-30 kişiyle gene lider kalır, ama iş biter...»

Bayar üzgün. Demirel'in «siyasal yeni bir manevra» yapması zorunluğundan söz ediyordu. Ne manevrası, nasıl?.. Bunu önerecek kimse yoktu ortalıkta. CHP'nin kaya gibi sağlam görüntüsüne karşı, AP'lilerde kendini koyvermişlik vardı. Partinin başarı eğrisi iniyor, iniyordu. AP üst kademelerinin kafasında «kopacaklar»dan başka sorun yoktu, bu oluşmaları İnan'ın yürüttüğüne hemen hepsi inanıyordu. Çağlayangil, daha öteye gidiyor, «Grupta kim aleyhte konuşsa, İnan onu bakanlığa çağırıp konuşuyor» diyordu.

Nuri Bayar'a göre, bir de «beyaz grup» oluşacaktı. AP ve CHP'den ayrılacaklar bu isimde bir grup kurarak «CHP hükümetini destekleyeceklerdi.»

AP'liler, Nazlı Ilıcak'ın, kimi zaman da Güneri Civaoğlu'nun İnan'a yan tutmalarının «yeni lider arayışı»ndan kaynaklandığını söylüyorlar. Oktay Ekşi, bir kezinde «Nazlı Hanım bir akşam yemeğinde 'İnan'a dikkat edin, geleceğin lideri olacak, akıllı adam'» dediğini aktarmıştı.

Mete Tan'ın davranışlarından sonra Çağlayangil neler söylemiyordu ki...

İzmir'de Kâmran İnan, «lider» haykırışlarıyla karşılanınca Demirel,

«İşte mesele bu» dedi.

Fakat olayların gelişmesi hızlandı. CHP-AP koalisyonu olmuyordu, öyleyse CHP hükümeti gelebilirdi:

«Evet, buna 'hayır' demiyorum» dedi Demirel. Bu yargısını ilk kez dile getirdiğinde takvimler 30 Ekim 1977, günlerden Pazardı.

Şaşırtıcı davranışlar sergilerdi, gene öyle yaptı:

«Bütün bunlardan bir şey çıkmaz, beni asıl ilgilendiren ekonomik durum, krediler...»

Kasım ayı başlarında iktidara gelebilmek için Ecevit'in

AP'den kopacak milletvekillerine bel bağladığı kesinlikle ortaya çıktı.

Nuri Bayar, CHP önderinin iki kez AP Ankara Milletvekili Dr. Oğuz Aygün'ün muayenehanesine gittiğini söylüyordu. Bu sırada Diyarbakır'da iki grup CHP'li arasında çıkan kavgada «ölü» olduğu haberleri geldi. Halûk Ülman «Ecevit elini kana boyadı, partiyi Topuz'a terk etti» diye bağırıyordu telefonda.

Kasım ortalarında Ecevit Ege'de konuşuyor «parlamentonun kilidi 11 Aralıkta açılacak» diyordu. Ülkü Arman'a göre,

«Ecevit hükümetin çökeceğinden kesinkes emindi, hatta iktidara geleceği günü bile biliyordu.»

IMF'den yeni bir «nağme» geldiğini söyleyen Bilgehan. «Bütçeyi görmeden yeşil ışık yakmayacaklarını bildirdiler» dedi.

Demirel ise, partiden kopma olasılıklarına «Dileyen istediğini yapsın» diyerek olaylara omuz silken bir tutum sergiliyordu.

Ecevit, adım adım ilerliyordu. İktidar olacağına bu denli güvenen bir önderin, gelişmelerden bilgi sahibi olmaması olanaksızdı, bu yadsınamazdı.

Millet Meclisi başkanı hâlâ seçilemiyordu. MHP, «komünizme karşı, mutedil ve zarif» bir CHP'liye oy vereceğini açıkladı. CHP Grup Başkan Vekili Hayrettin Uysal,

«Bizim her üyemiz 'demokratik sol'dur» diye MHP'nin önerisine karşı olduklarını belirtiyordu.

Uysal'a göre, yerel seçimlerden sonra 20 AP'linin CHP adayına oy vermesiyle Millet Meclisi başkanı seçilecekti Sonra?.. Uysal bunu da söylüyordu :

«Sonra, bir gensoru önergesi verilecek, AP'lilerin de vereceği oylarla bu hükümet gidecek» diyordu.

CHP'nin —Ecevit dışındaki yönetici kadrosu— hükümetin nasıl gideceğini açıkça ortaya koyuyor, —abartmalı bir rakamla— AP'den 20 milletvekilinin CHP'ye dayanak olacağını artık açıktan söylüyorlardı. Hükümet gidecekti, ama Ecevit nasıl hükümet olacaktı, bunun biçimi üzerinde CHP üst düzeyinin de Kasım ortalarında bilgisi yoktu. Bildikleri : Hükümet gidecekti!

Bu, kokuyordu. 'Gitmeyecek' diyene rastlamak olanaksızdı. Hatta Demirel «bile», hükümetin yerel seçimlerden sonra düşeceğini görmüştü. AP'den 20 milletvekilinin gideceğini söyleyen haberlere, «Gördük bunları, 1 Ağustosta 13 Ağustosta hep gördük. Bizden 20 kişi gitmez» diye karşı çıkıyordu.

Ne var ki, Demirel de «partiden kopacakların varlığını, hükümetin düşmesi olasılığının çok güçlü olduğunu» yadsımıyordu.

«Hükümet bir gensoru ile düşürülecek.»

«...Hay şunu bir yapsalar, bir yapsalar!..» dedi.

«IMF ne bekliyor?»

«...11 Aralık yerel seçimlerini. O günden sonra iktidar değişecekmiş. Öyle işliyorlar. İçimizdeki muhaliflerle her zaman işbirliği yapar bunlar. Ayağımızın altı delik, bugüne kadar koşturduk. Eğer bu kredi sorunu çözülemezse şu ara, sekiz ay çözemezler. Ne olur?.. İşte o olur, 'yokluk' olur. Beni en çok ürküten fabrikaların birer ikişer kapanmasıdır. Petrolsüz kalabiliriz...»

«Tehlike var mı?»

«...(Kahkahalar) Merak etmeyin canım, iki ayı garanti ettim. Bir iktidar hummasına kapılmış gidiyoruz. Ver Kıbrıs'ta toprağı kurtul diyorlar. Ver de kurtul! Veremem...»

«Ecevit toprak konusunda ödün veremez mi?»

«...Veremez, başka güçler ortaya çıkar, veremez...»

«Amerika neden IMF'ye baskı yapıyor?»

«...O da 11 Aralığı bekliyor...»

«Millet Meclisi başkanı seçilir mi?»

«...Seçilmez. Bizden iki oy almaz...»

«Peki içinizdeki muhalefetin hedefi ne?»

«...Hedefleri... İlk önce içimizdeki belirli grupla, İnan, Aygün ve Atalay gibileriyle hükümeti düşürmek, sonra başkanlıktan beni... İşte o zaman ne yapacağımı, ne söyleyeceğimi bilirim ben. İnan, 1974'teki kongrede boyunun ölçüsünü almıştı. Gene alır. Hem kim varsa çıksın ortaya. Dostu düşmanı bir görelim. Şimdi seyrediyorum. Ortaya çıkmıyorum...»

Demirel dikkatliydi. Parti içi sorunlarda açık konuşuyordu, fakat hükümetin gitmeyeceğini savunmuyordu

Ve... AP'de öne sürülen varsayımlara karşın, CHP-MHP —evet, CHP ile MHP işbirliği— sonunda Millet Meclisi başkanı seçildi.

Çağlayangil'le «siyasal durum» üzerinde yapageldiğim söyleşilerden birinde —18 Kasım Cuma günü— «Şimdi 'makul bir neden' bularak gitmeyi araştırıyoruz» dedi.

«...Biz, iktidarı bırakıp gittiler dedirtmeyiz. Ecevit'in AP içinde '10 namuslu adam' bulması mümkün. Ama CHP içindeki dialektik materyalizme yönelik adamlar ağırlığını yönetime koyunca ne olacak? Bizi şimdi dinlemiyorlar, ama biz —Demirel'le kendisi— sonuna kadar bu savaşı yapacağız. Demirel'den çok şey öğrendim, onun benden çok şey öğrendiği gibi. Ama matematiği aldım. Sonuna kadar savaşacağız. Basın bakalım hangi istasyonda inecek?.. Herkes kendi yararına yontuyor. Kahrolsun AP, kahrolsun Demirel...»

Bir ara iki AP'linin istifa ettikleri yaygınlaştı. AP yönetiminin haberi yoktu.

Türk siyasetinde kural gene işledi, istifa edenler geri döndü.

«...Ecevit'in operasyonlarından birincisiydi istifa hareketi. İki yerde toplantılar yapılıyordu, Ecevit neler vaat etmiyordu, neler. Vekillik, 1981 seçimlerinde garanti. İstanbul'da Bayrampaşa'da nutuk söylerken bu istifaları açıklıyor. Başka partilerden milletvekili almaya çalışan bir muhalefet. Görülmüş şey midir?..»

Artık «devreye» gireceğini söylüyordu. «Yakında belki yeni bir plan uygulayacaklar. Yahut da 12 Aralıktan sonra. Bakalım,» diyordu.

Kurban bayramı arifesinde Ecevit'in Bayrampaşa mitinginde CHP militanları AP'den iki istifayı büyük şenliklerle kutlamışlardı. Sokak gösterileriyle CHP'nin iktidar yolunda AP'li milletvekilleri ile ilerlediği kanıtlandı. Ecevit'in 213 milletvekiliyle nasıl iktidar olacağı sorusuna yanıt böy-

lece verilmiş oldu. Mataracı ile Mete Tan'ın istifa ettikleri ya da etmedikleri hâlâ tartışma konusu. Günaydın planı «deşifre» etti:

«Grupların amacı Süleyman Demirel'i genel başkanlıktan indirmek!»

Yanlıştı. İlk önce başbakanlıktan, sonra genel başkanlıktan.

Yeni ayrıntılar geliyordu. CHP ile temasları Ünal Yaltırık yürütüyor, CHP'li Mehmet Can'ın evinde görüşmeler oluyordu.

«Her şeyi biliyorum, herkesin ne yaptığını teker teker biliyorum» dedi Demirel.

Ecevit sürekli gezideydi. Demirel ise Ankara'da.

AP önderi «elinde somut kanıtlar» olmamasına karşın ABD'nin Türkiye'de oynadığı oyunlardan söz ediyordu:

«...Bu hükümet» dedi.. «...1-5 Ağustosta ilk kez ekonomik sorunları ele aldı. Ekonomik kurul 19 toplantı yaptı. Hükümet mektupla davet ettiği IMF'nin gelmesinden önce 1 Eylülden itibaren 3-5-7-8 Eylülde asgari altı, en çok 7,5 saatlik toplantılarla ekonomik sorunları görüştü. 5 Eylülde IMF geldi, 8 Eylülde istikrar tedbirleri çıktı. IMF, tedbirleri ekonomimiz için olumlu buldu. IMF ile 8 Eylülde yaptığım kısa görüşmede bunu söylediler. 19 Eylülde İhsan Sabri Beyle Bilgehan ABD'ye gitti ve IMF'nin 45 milyon dolarlık telafi fonunu işleteceğini bildirdiler. Bilgehan New York'ta bankacılarla konuştu, olumlu.

Ancak, ekimde Maliye uzmanlarıyla yapılan toplantıda oaktım ki, kredi gelmiyordu, tıkanma vardı. Bir şey olmuştu, 45 milyonluk kredi IMF yönetim kurulunda takılmıştı. Amerika ise, bu sıralar bize IMF nezdinde yardımcı olacağını söylüyordu. İhracat düşüktü. 2,5 milyar dolar bekliyorduk. 1,170 milyar dolara inmişti. Allah bilir çektiğimi. Kâmran İnan, kabinede ikide bir önüme bir pusula koyuyordu, Irak'a petrol ödentisinin vadesi bitiyor diyordu. Eylül başında erteletmiştik, ama Kasımın 15'inde geliyordu sürenin sonu. Her gün 5 milyon dolar. Akaryakıt için. Zam yaptık, petrol tüketimi azalacağına yüzde 1 oranında arttı. Gelecek yıl petrole iki milyar dolar ödeyeceğiz. Saddam'a

mektup yazdım, Nazih Çuhruh ile gönderdik. 204 milyon dolar borcun 150 milyon dolarını Nisana kadar erteledi. Mart sonuna kadar sıkıntı yok...

...Bize ithalatınız 6 milyar dolar, bunu nereden bulacaksınız diyorlar. Nasıl bulursam bulurum. Fakat bu ekonomik sıkıntının altında siyasal bir vaziyet var (gene yineliyordu bu görüşünü). Bir de ekonomik ambargo koymalarını yediremiyorum. Biz Erbakan'ı anlata anlata büyüttük ve şimdi bu Erbakan bizi boğuyor. Her şey Amerika'nın elinde, fena yakaladılar bu kez. Karşısına koyacağım bir şey yok. İçerden de IMF heyetine 'bunlara para vermeyin, yoksa gitmezler' diyorlar. Elimizdeki tütünü, buğdayı, fındığı satamıyoruz. Her yerde karşımıza bir engel çıkıyor. Hep Amerika, belki de CIA. Her yerde kolu, mekanizma işliyor..

...Tabii, bizi istemiyorlar.

...Rusya'ya dönmek mi?.. Hayır oraya dönemem (demek bu konuyu düşünmüştü). Yoksa Mısır'a döneriz. Zaten Mısır usulünü bize uyguluyorlar. 250 milyon dolar vermeyi reddediyordu, şimdi Mısır'a 15 milyar dolar veriyor. Tabii İsrail'in ayağına da gönderiyor. Bizi de bu hale sokmak istiyor, Karamanlis'in ayağına göndermek istiyor. Hiçbir hükümet buna dayanamaz...»

«ABD bu hükümetin gitmesini istiyor, Demirel'i sevmiyor, ama belirtiler o ki, Ecevit gelirse kredi muslukları açılacak, sıkıntılar giderilecek.»

«...İçerde dalgalanmalar yaratıyor. 1970'teki sokak hareketlerinin arkasında Amerika yok muydu sanki?.. Ecevit, Ünal Yaltırık aracılığıyla Mehmet Can'ın idareciler sitesindeki evinde 15 AP'li ile konuştu. Bir kısmını tedavi ettik, diğerleri yaralı...»

«AP içindeki muhalif gruplar dağınık?»

«...Evet dağınık...»

«Kâmran İnan başka. Hükümette altı bakan değişirse olaylar yatışır diyor.»

«...Ohooo, o zaman elbette kolay. Ama altı bakan?.. Kolay mı?...»

«İnan, dışişlerini ihtisas haline getirdim diyor, sıkıntısı burada.»

«...Bizim grubun iyi bir analizini yapmışlar CHP'de.

Başka korkularda var, örneğin bazılarının ordu korkusu var. Biz büyük bir koalisyon halindeyiz, eski demokratlar, demokratikler, şunlar bunlar. Kitle partisi bu, başka türlü de olmaz...»

Dönüp dolaşıp ekonomik duruma, dışardaki olaylara getiriyordu sözü :

«...Elimizde beş milyon ton mal var, satılabilir. 250 bin ton tütün, 160 bin ton fındık, 400 bin ton pamuk. Toplam iki buçuk milyar dolar. Olay şöyle : Bize yanlı çıktığını söyleyen Amerika, IMF buraya geldikten sonra krediler sonuçlanmayınca ve biz sıkıştırınca 'bazı evrakı incelemek istiyorlar' diye ağız değiştirdi. Çünkü bu hükümet gider diyorlar. ABD elçiliği buna çalışıyor. Her yere el atmış. Bu yüzden IMF heyeti 11 Ocak 1978'den önce gelmez Türkiye'ye. Eh, kredileri alamazsak gideriz..»

«Ecevit gelir, Kıbrıs'ta adım atar, kredileri alabilir.»

«...Kıbrıs'ı çözemez, mümkün değil...»

Demirel, durmadan —bugüne dek görmediğimiz biçimde— ABD'den yakınıyordu.

Yerel seçime on on iki gün kala, MC Hükümetinde yeni bir kargaşa çıktı. Erbakan kalkınma hızının yüzde 8 5'tan aşağı saptanmasına fena halde bozulmuştu. İşte bu günlerde —kasımın son günlerinde— Oğuzhan Asiltürk, Çağlayangil'in Mısır gezisinin «özel» olduğunu açıklamıştı. Kamuoyu önündeki hükümet manzarası buydu. Demirel, MSP kanadının hükümetin dış siyasetindeki bu tutumuna fena tutulmuş olmalı ki, «İstediğini yapacak, başkasına yaptırmayacak. Olacak iş mi?» diye yakınıyordu.

«İç politikada dediğin olacak, dış politikada istediğini yaptıracaksın. İhsan Sabri Bey Mısır'a gitmeyecek, Libya' nın dümen suyuna gireceğiz. Çağlayangil gidecek!» diyordu.

Beş yıllık plan taslağı üzerindeki tartışma Devlet Bakanı Öztürk'ün Erbakan'ı yanıtlamasıyla daha da alevlendi. Bu gelişme, elbette AP grubuna yansıyordu. Bu nasıl hükümet?.. Soru, giderek daha güçleniyordu.

Meclis koridorlarında çeşitli seçenekler üzerinde tartışmalar vardı. Örneğin Halûk Ülman, «AP'den kopmalar ol-

maz, Demirel de istifa edip bizimkine 'al hükümeti' derse, sen seyreyle gümbürtüyü» diyordu.

İçimden güldüm. Demirel kopacak milletvekillerini biliyordu, hükümetin gideceğini de biliyordu.

Tam kargaşa içindeydik.

MSP ikinci bir sorun çıkardı: Bütçeden daha çok «pay» istiyor. Hükümetin AP kanadıysa, MSP'nin 325 milyar yatırım talebi olduğunu, ne var ki bütçede yatırımlara toplam 125 milyar ayrıldığını belirtiyorlardı. Bu «iç tartışma» MSP'nin istekleriyle kamuoyuna yansıyor, AP'den fazla bir ses çıkmıyordu. Bütçenin MSP kanadınca imzalanmaması olasılığı belirmişti.

Demirel tedirgindi. Bir yanda parti içi sorunlar, yerel seçimler, bir de hükümetteki çelişkinin giderek büyümesi... Fakat bütçeyi imzalamazsa hükümetin gideceğini biliyordu MSP.

Ecevit'in «gidiyorlar, son çırpınışlar bunlar» dediği kulislerde yaygınlaştı. AP'li İşgüzar, CHP'ye kur konuşmalarında; Deniz Baykal'ın bana söylediğine göre CHP ile «ilişkide.»

Vehbi Koç telefonda,

«Size tavsiyem şu» dedi. Bir süredir yaşamını yazmak, hatta TV'ye aktarmak için birlikte çalışıyorduk:

«...Bir mütareke devri lazım. Tıpkı kuvvayı milliye devri gibi. AP'den 15 kişi oynatmakla olmaz, sonuç alınmaz. AP-CHP işbirliği lazım. Size tavsiyem bu...»

«Tavsiye» iyiydi güzeldi, ama her iki partideki siyasal oluşmalara egemen olan ben değildim ki... Olaylar almış başını gidiyordu, gelişmeler hızlı bir sürece girmişti. Ecevit, CHP ile tek başına hükümete gelmek istiyordu, en azından CHP ağırlıklı bir hükümet kurmayı. Bu sırada görevimiz iki tarafın nabzını iyi tutup olayların gelişmesini aktarmak, hatta olayları öteki gazetelerden önce duyurmaktı. Siyaset yazmak başka, siyasete girip siyasetin ıslak kumunda oynamak bambaşkaydı.

Koç'a, IMF heyetinin 11 Aralıktan önce gelmeyeceğini

söyledim. Hayret etti. IMF'nin 11 Aralıkta hükümetin gitmesi olasılığından hareket ettiği ortadaydı, Koç yine hayret etti:

«Ecevit eğer tek başına iktidar olursa kredileri alacağına inanıyor.»

Koç, «Kurtarmaz» dedi. Genelde CHP-AP işbirliğini desteklememizi istiyordu.

Dış krediler sorunu iç politikada tartışma konusu olur, CHP kredileri ancak kendi iktidarının alabileceğini söyler, Demirel Waşington'dan yakınırken, MHP Genel Sekreteri Nevzat Köseoğlu'nun bir demeci geldi:

«İktidarın yolu okuldan geçer. DP ve AP hükümet oldular, ancak iktidar olamadılar. Biz, MHP olarak önce okullara ve devlet dairelerine kendi kadrolarımızı yerleştirdik. Böylece yarın iktidar olduğumuzda hiç zorluk çekmeden hükümet olabilecek ortamı sağladık» diyordu.

Bu demece değin geçen sürede MHP'nin bu yaklaşımını eleştirip «devleti ele geçirme planlarından» söz edenlere karşı sürdürülen olumsuz yöntemler böylece askıda kaldı.

«Okullar ve devlete yerleştirilen kadrolarla» MHP'nin iktidar yolunda nasıl bir yöntem izlediği kesinleşmiş, doğrulanmış oldu.

5

AP'DE ÇÖZÜLME BAŞLADI

Karşılıklı son darbeler vuruldu.

Yerel seçim, bir genel seçim havasına büründü. Yerel seçimden yeni bir iktidar çıkacağını öne süren savlar, artık yargıya dönüştü.

Sahnede, ışık demetinin ortasında duran Ecevit konuştu. İktidara vurdu, vurdu. Kamuoyunu CHP iktidarına hazırlamak için çalıştı, çalıştı.

11 Aralık 1977 Pazar günü yerel seçimlerin yapıldığı gün, iktidar arayışlarıyla ilgili ilk «hamle» yapıldı:

Oğuz Atalay, Mustafa Kılıç, Şerafettin Elçi, Adalet Partisinden istifa etti.

Atalay, daha önceki demecini anımsatan sözlerle istifalarının nedenini açıklıyordu.

«Milli çıkarlar yerine... Kişisel çıkar...»

AP'den ayrılması beklenen Tuncay Mataracı ise «...sülalesine yaraşır bir fazilet mücadelesini mutlaka sürdüreceğini...» söylüyor, «İstifa mektubunun AP'de olduğunu, geri almadığını, ama yerel seçimler nedeniyle 'buzdolabına' kaldırıldığını» belirtiyordu. Üç istifanın açıklanmasından sonra Mataracı «ben ve arkadaşlarım istifaları buzdolabından çıkarmaya başladık» diye konuşuyordu.

Hükümetin düşmesi, yeni hükümetin gelmesiyle ilgili süre işlemeye başladı.

Ecevit, «...seçim sonuçlarının önemli siyasal gelişmelere yol açacağına inanıyorum» diye demeç verirken, CHP'nin yerel seçimlerde AP'den çok daha olumlu sonuçlar aldığını vurguluyordu. Bir bakıma, yerel seçim sonuçları ikinci plana düşmüştü. Herkesin gözü, Ankara'daki bugü-

ne değin sualtında sürüp giden «iktidar kavgasının» kamuoyuna taşmasıyla ilgili olaylara çevrilmişti.

Demirel, sıkışıktı : «Arkamızda güç kalmazsa... zorla hükümette kalamayız...» diyordu.

Cephe hükümetinin Millet Meclisindeki oy dayanağı 226'nın altına düşmüştü.

Fiilen cephe hükümeti gitmişti, biçimsel olarak işbaşındaydı.

O günlerin mutluluğunu içimize sindiremedik.

Demokratik yollardan bir iktidar «gitme» eşiğine gelmişti, bir başka iktidar «gelme» arifesindeydi.

Bir iktidarın gidişiyle gelişindeki kimi yöntemler eleştirilebilir, milletvekillerinin parti değiştirerek, var ya da yok pazarlık yaparak hükümetin düşmesine, yeni bir hükümetin gelmesine önayak olmaları kınanabilirdi. Ne var ki bütün bu yöntemler demokratik yaşam içinde oluşuyor, gelişiyor ve sonuç veriyordu.

Siyasal yaşamdaki ikilemleri, parlamentonun tıkanıp kalmasından doğan sancıları, demokratik kuralları hiçe sayan operasyonlarla çözüp, biçimlendirmeyi düşünenler yoktu ortalıkta.

Bir darbe olacağı yolundaki kısır görüşler, olanbiten bütün olaylar karşısında sahneye çıkmıyorlardı. Milletvekillerini partilerinden koparmaya yönelik yöntemlerin çirkin yanları günü gelir seçmen önünde hesap verebilirdi. Nitekim verdi de. İktidar dürtüsüyle bu yola başvuranların kuracakları hükümetin başarısı ya da başarısızlığı. gene seçmen önünde mihenk taşına vurulabilirdi. Nitekim vuruldu da!

Ama, her şey parlamenter düzen içinde sürüp gidiyordu.

Bu mutluluğu yıllar sonrası çok arayacaktık. Oysa 1977 yılı sonlarında olaylara bu açıdan bakmıyorduk, demokrasinin 'ilelebet ve müebbet' yaşayacağına inanmıştık bir kez. Yalın demokrasi isteyenlerle, 'sivil-asker demokrasi yöntemine' yanlı olanların içlerindeki ateş içten içe yanıp duruyordu. Ne çare, yalın demokrasiye özlem duyanlar, böyle bir demokrasi isteğiyle yola çıkanlar —çoğu kez

olduğu gibi— bir süre sonra gene 'sivil - asker karışımı bir yönetim' isteğinde olanlara boyun eğecekti.

Oysa 1977 yılı sonundaki milletvekili kopmaları sonucu bir partinin iktidara gelişiyle ilgili olaylara «tepeden bakarsak» bugün «dünü» arayacaktık. İçeriğindeki kimi olayları ayrıntı saysak bile, o milletvekilleri partilerinden «yasal haklara dayanarak» kopmuşlardı. Bir parti bu milletvekilleriyle işbirliği içine girmiş, anayasanın gösterdiği kurallara uyarak bir hükümeti düşürmüştü.

Ecevit'in AP'den kopan milletvekillerini iktidar yolunda bir «araç» gibi görmesi doğaldı. Partisinin bütün örgütleri gibi, elbette kendisi de iktidara gelmek istiyordu. 1977 seçimlerini zaferle kapadıktan, kapının önüne gelen iktidar olasılığını kimi yanlış manevralarla yitirdikten sonra, arkasına aldığı gücü yeniden iktidar yapmak zorunluğunu duyabilirdi.

AP Genel Yönetim Kurulunda hükümetin «nasıl gidecegi» üzerinde tartışmalar yapılıyordu. İkili bir hava vardı. Bir bölüm üyelere göre. hükümet çekilmeliydi. Öteki bölüme göre de verilecek bir gensoruyu kabul edip güvenoyuyla gidilmeliydi.

Nitekim, Demirel toplantıda. «Grupta huzursuzluk var. bunu nasıl söndüreceğiz?» diye sorunca,

Kâmran İnan, «Çekilmemiz lazım» yanıtını verdi.

Söylentiler giderek büyüyordu. AP'den istifa edeceklerin toplu davranış gösterecekleri, eğer Demirel 24 saat içinde çekilirse istifaları durduracakları yayılıyordu. Bunlar havada hesaplardı. AP'den ayrılacağı söylenen —fakat kamuoyunda kaç kişi olacakları. ne yapacakları henüz bilinmeyen— milletvekillerinin «başka amaçlarda» işi bitirdikleri anlaşılıyordu. Mete Tan'dan sonra aynı ilden milletvekili Güneş Öngüt'ün adı duyuldu, Balıkesir Milletvekili Cemalettin İnkaya'nın CHP ile ilişkilerde birinci planda görev yaptığı öğrenildi.

İnkaya bir ara o denli önem kazanmıştı ki, kaldığı Trafik Hastanesinde AP Genel Başkan Yardımcısı Sadettin Bilgiç ve arkadaşlarının «ziyaretlerini kabul» ediyordu.

Fırtına esiyordu. Önüne katıp sürüklediği kişilerin artık geriye dönüşü söz konusu değildi.

Fakat Demirel, istifaların önemli bölümünü önlemek için sürekli çalışıyordu.

Aralık sonuna doğru Mataracı'nın istifası «bir not halinde» Demirel'in önüne konuldu.

20-22 milletvekili Tuncay Mataracı ile birlikte AP önderine geldiler. Milletvekilleri sinirliydi. Mataracı'yı parti önderine getirmişlerdi, sorunun çözülmesini istiyorlardı. Demirel'in anlattığına göre,

Mataracı, «Ben Mehmet Beyin oğluyum, hiç benden sadakatsizlik beklenir mi?» diyordu.

Rize milletvekiliydi, çay paraları ödenmiyordu. Bölgesine gidemiyor, kimsenin yüzüne bakamıyordu. «Bu mu sebep?» diye sordu Demirel.

Mataracı, «Bu koşullarda» dedi, «bir daha milletvekili çıkamam.»

Demirel, «Seni biz milletvekili yapmadık mı? Gene bir yol buluruz» dedi.

Mataracı istifayı geri aldığını söyledi. ama bir süre sonra gene istifa etti. Demirel, «Mataracı, sonraları benim milletvekilliği sorunu üzerinde söylediklerimi, 'bana milletvekilliği garantisi verdi' diye istismar edecektir» diyordu.

İstifası yeniden duyulunca, Demirel çevresine «üzerine varmayın artık, tükenmiş!» dedi.

Kimi çirkin olaylar da yaşanıyordu. Gazeteci Can Pulak, Doğulu milletvekili Abdüllatif Ensarioğlu'nun CHP hükümetine oy vereceğini yazdığı gün. Meclis koridorunda Ensarioğlu'nun Pulak'ı dövme girişimini izliyorduk. AP'li doğu milletvekilleri ortak bir açıklama yaparak partilerinin gösterdiği yolda davranacaklarını bildiriyorlardı. Kâmran İnan'ın üzerindeki kuşku bulutları dağılıyordu. İnan, güvenoyunda CHP yanlısı olmayacağını artık kesinkes anlatabilmişti. Yıllar sonra İnan bana, «Benimle birlikte olan arkadaşları yatıştırıyordum, CHP'ye güvenoyu vermemiz söz konusu olamazdı. Ne var ki (bir kahkaha attı), içlerinden biri (Şerafettin Elçi mi diye sordum, 'olabilir' diye yanıt verdi) istifa etmeyeceğini söylediği gün istifasını verdi» diyecekti.

Doğulu milletvekillerinin açıklamasını, Ahmet Karaarslan'ın yazdığı AP merkezince öğrenildi. Bu açıklamayı yazan, hatta okuyan Karaarslan da istifa edecek, CHP hükümetinde İmar Bakanlığına oturacaktı.

Gün be gün, hatta saat başı olaylar değişiyor, yeni biçimler alıyordu. Artık gece gündüz AP'den kopacak milletvekillerini arıyorduk. AP'deki suskunluğa karşılık, CHP kulislerinden daha çok ipucu topluyorduk. Nihayet bu siyasal eylemin bir ucu CHP'deydi. O güne değin bünyesinde olan kimi milletvekilleriyle ilgili hiçbir «olumsuz bilgi» vermeyen AP'den kopacaklarla ilgili yayınlar kulislere ulaşmıştı. Örneğin İşgüzar'ın Sinop'tan ince oyunlarla en yakın arkadaşını atlatıp milletvekili geldiği, eski bir Osman Bölükbaşıcı olduğu —geçmiş bir dönemin— kimi olaylarına adı karıştığı söyleniyordu.

Şerafettin Elçi'nin de nasıl milletvekili olduğu anlatılıyordu: 1971/73'te bölücülükten mahkemeye verilmiş, ama aklanmıştı. Son seçimlerde AP genel merkezi Mardin'de yoklama yapılmasını istemiyordu, İl Başkanı Edip Erdal'ı liste başı yapmaktan yanaydı. Edip Erdal bu yöntemi geri çevirdi, yoklama istedi, Elçi liste başı oldu, Erdal ise listede dördüncü sıraya düştü.

Yine istifa edenlerden biri olan Hasan Korkut, söylentiler yoğunlaşınca, —Demirel'in anlatımlarına göre— AP önderine gelmiş, «Benden böyle bir şey umar mısınız, partiye sadakatsizlik edersek memlekete nasıl gideceğiz, çoluk çocuğun yüzüne nasıl bakacağız» demişti.

Demirel, olayın üzerinden sekiz yıl geçtikten sonra Hasan Korkut'un evine geldiğini, ancak Korkut'u kabul etmediğini, bunun üzerine Demirel'e, «Yahu günahımızı ödemedik mi?» diye haber saldığını söyleyecekti. 1979'da Ecevit'in Hasan Korkut'u bakan yapacağı söylentileri çıkınca Çağlayangil Cumhurbaşkanı Korutürk'e gitmiş, «Eğer bu bakanın ataması gerçekleşirse dünyayı ayağa kaldıracaklarını» söylemişti. Ancak Korutürk, bu atamayı onaylayacaktı.

Mustafa Kılıç'ı 1977 seçimlerinde —bölgesi Urfa olduğu halde— Ankara'dan Demirel listeye koymuş, hatta seçim boyu kazanıp kazanmadığını özenle izlemişti. Orhan Alp, 1977'de kurulan Ecevit'in azınlık hükümetine güvensizlik oyu vermeye gelmemişti. Demirel'e göre, Ankara'da yoklama yapılmamış, Orhan Alp'ı bizzat kendisi listeye koymuştu.

Bütün bunlar kargaşa ortamında bir siyasal partinin yakınmalarıydı.

Hem partide sert rüzgâr esiyordu bu olaylarla, hem de bütün olumsuzluklarına karşın iktidar yürüyordu.

AP merkezi ile Demirel'in iki kişi üzerindeki yargıları kesindi:

Afyon milletvekilleri Mete Tan ile Güneş Öng.t, «gitmezlerdi!»

Oysa, 14 Aralık 1977 günü, Mete Tan ile Güneş Öngüt AP'den «gittiler.»

Tencere kaynamıştı.

15 Aralıkta Hilmi İşgüzar istifasını gönderdi.

AP'nin tersine koşan trenini durdurmak olanaksızdı.

Bülent Ecevit, «Türkiye'de cephe hükümeti döneminde içine sürüklendiği bunalımlar ve sıkıntılardan bizim kadar tedirgin olan bazı AP'lilerin bulunduğu yolundaki inancımı hep belirtiyordum. Son istifalar bu inancımı doğrulayan sonuçlardır» dedi.

Ecevit'in basın toplantısı her zaman olduğu gibi o gün de çok kabalıktı.

Artık sahnede sadece Ecevit vardı, her eylemi her davranışı, her sözü siyasal geleceğimiz açısından değerliydi.

Kuşkusuz bu önemli noktaları Ecevit de biliyordu, ama 13 Aralıkta henüz hükümeti kurup kuramayacağını kesinlikle söyleyecek durumda değildi.

«CHP'nin hükümet kurması güç olasılıktır» diyordu.

«...Türk halkı düşüncesini, isteklerini oylarıyla belirtebilmek için yerel seçimleri bir vesile olarak değerlendirmiştir. Seçim öncesinde ortaya çıkan durum ve hızlanan gelişmeler, Millet Meclisinin aritmetiğinde bazı değişiklikler olacağını gösteriyordu. Son bazı gelişmeler de bunun kanıtlarıdır. Millet Meclisi, milletimizin isteğine, eğilimine uygun olarak bir iktidar, bir hükümet değişikliğini demokratik yollardan gerçekleştirecektir. Bu iyimserliğimin önümüzdeki günlerde doğrulanacağını umuyorum...»

Soru — «CHP, tek başına mı hükümet kuracak?»

Ecevit — «İşte CHP'nin kuracağı... diyorum. Artık daha fazla ayrıntıya girmemeyim. O güçlü bir olasılıktır.»

Soru — «AP'den ayrılan 3 milletvekilinin istifasını biz CHP genel merkezinden aldık. AP bünyesinde meydana gelebilecek gelişmelerde CHP'nin doğrudan etkisi var mıdır?»

Ecevit — «Bu haberlerin CHP genel merkezinden basına yansımış olabileceğine ihtimal vermiyorum. Çünkü ben istifa haberlerini basından öğrendim. Burada nöbet tutan arkadaşlara 'ilk haberi' ben verdim.»

Soru — «AP'den ayrılanlar AP-CHP koalisyonuna taraftar görünüyorlar. O zaman nasıl bir hükümet biçimi ortaya çıkacaktır?»

Ecevit — «Ayrılan milletvekilleri henüz hükümet formülü ile ilgili düşüncelerini ortaya koymadılar.»

Ayrılan milletvekilleri hükümet formülü ile ilgili düşüncelerini birkaç gün sonra ortaya koydular:

Orhan Alp, Oğuz Atalay, Şerafettin Elçi, Cemalettin İnkaya, Hilmi İşgüzar, Mustafa Kılıç, Tuncay Mataracı, Güneş Öngüt, Ali Rıza Septioğlu ve Mete Tan bir «deklarasyon» yayımladı. «Ayrılma amacımız bir siyasal partiye destek olmak, ya da AP'yi zaafa uğratmak değil, AP'yi milletin partisi yapmaktır» dediler.

Ecevit, bir gün önce «MC'nin günleri sayılıdır» demiş, «Cephe hükümetinin seçimlerden sonra yerinde kalamayacağı anlaşıldığından beri ülkenin her yerinde şiddet eylemleri hızlandırılmıştır» gibi cümlelerle kimi yargılarını belirtmişti. Ecevit'e göre, ortaya çıkan hükümet olanağı hem siyasal, hem de aritmetik gerçeklerdi.

Hükümetin alacağı biçim üç aşağı beş yukarı belirmişti. Milli Birlik Grubu Başkanı Fahri Özdilek, Ecevit'le görüştükten sonra «biraz daha beklemenin yararlı» olacağından söz ediyordu.

Kamuoyuna yansıyan kulis, çok canlıydı.

AP dışında her çevreyi bir coşku sarmıştı. 1977 seçimlerinden bu yana bir Ecevit hükümeti özlemi çekenler yeni

gelişmenin ülkeye olumlu yönde yenilikler getireceğine ve özellikle Ecevit'in üzerinde durduğu bellibaşlı sorunlar arasında bir numaraya gelen anarşinin «kısa zamanda duracağına» inanıyordu.

Tıkanan uluslararası sorunların, özellikle ABD ilişkileriyle Kıbrıs sorununun ancak Ecevit'le çözülebileceğine olan inanç, ekonomik gidişteki olumsuz tablonun düzeltilmesi umudu yaygındı.

Kısacası Ecevit'ten hemen her çevre bir «şeyler» bekliyordu.

Ecevit, kamuoyunun, geniş halk kesimlerinin bu özlemlerini sırtlayarak başbakanlık koltuğuna oturacak, başarılı olursa siyasal tarihe —Kıbrıs Barış Harekâtından sonra— unutulmaz bir insan olarak geçecekti. Başaramazsa... Sadece partisini değil. Türkiye'nin umutlara dönük bütün beklentilerini yıkıp gidecekti.

Demirel ise, partisini toparlamaya çalışıyordu:

«Biz gidene güle güle demeyiz. nereye gidiyorsunuz deriz.»

AP önderi —eğer deyim uygun düşerse— canıyla uğraşırken, hükümet içinde çeşitli oyunlar, türlü tatsızlıklar yaratarak ortaklarının sırtına yeni yeni kamburlar ekleyen MSP önderi Erbakan'ı bir telaştır almıştı.

Erbakan, bu kez işin şakaya gelir yanı olmadığını kavramış olacak ki, «AP'nin içindeki 'sarsıntıların' giderileceği umudunu taşıdığını» açıklıyordu.

Doğrusu Erbakan bu kez daha açığa düşmüştü.

Ecevit kuracağı hükümetin tabanını saptamıştı. Erbakan'a gereksinmiyordu.

Erbakan, hem yardan, hem de serden olmak üzereydi. AP'deki 'sarsıntıların' giderilmesini umut etmekten bir de ellerini göğe kaldırıp hükümetin gitmemesi için dua etmekten başka yapacağı ne vardı ki!..

Nedense güvendiği kutsal güçler de Erbakan'ın yanında değildi.

Erbakan umudunu yineleyip dururken AP'den Ahmet Karaarslan ile Enver Akova'da istifa etti.

CHP. 214, AP: 178, MSP: 24, MHP: 16, CGP: 2, DP: 1 ve Bağımsızlar 14.

Millet Meclisindeki aritmetik yeni hükümetin yazgısını bağımsızların çizeceğini ortaya koyuyordu. Kâmran İnan parti içinde «mücadeleye devam» edeceğini açıklarken, ağabeyi Abidin İnan Gaydalı «Bugünkü durumun tek sorumlusu Demirel'dir» diye demeç veriyordu. İnan kardeşlerin AP'den kopmayacakları anlaşılmıştı.

6

HAPİSHANEDEN BİR SES

Kayseri hapishanesinden gelen mektup:

«...Bazı güçlerin ve her dönemin adamı olan kişilerin baskısı ile şu an siyasi kaderimin çilesini çekiyorum. Bugün hiçbir şey ne söylemek, ne de yazmak isterim. 'Konuşmak gümüş ise sükût altındır' sözüne içtenlikle inanıyorum...» diyordu.

Zarfa baktım.

Sağ köşesinde 'kişiye özel' yazısı büyük harflerle yazılmıştı. Mektup Ankara'dan postalanmıştı.

Sahibi Gümrük ve Tekel eski bakanı Tuncay Mataracı idi.

Şunları yazıyordu:

«...Ülkemizde 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 tarihlerinin öncesi ve sonralarını gelişen olayları ve gerçekleri tarihten okumadık, bizzat yaşadık, bu dönemlerde önceden ve sonradan cereyan eden olayları hayret ve üzüntüyle bizim kuşaktaki insanlar yaşayarak gördük. 12 Eylül 1980 sonrası nasıl bir soruşturma, nasıl bir yargılama metodu ile karşı karşıya kaldığımı bugün yazmayı yine de uygun görmemekteyim. Ancak ifade ettiğim gibi siyasi kaderimin çilesini savunmadan yoksun ve özgürlükten yoksun bir dönemin siyasi kadrosunun yattığı yerde çekmekteyim...

...Kesinlikle istifamı geri almamışımdır. O dönemlerde benim milletvekili çıkamam diye kesinlikle bir endişem yoktu, bunu bugün bile olanaklarınızla memleketim olan Rize ve Rizeliden öğrenebilirsiniz. Sayın Demirel'e yakınmam doğrudur, ancak beni Sayın Demirel kimlerle çağırttı ve kendisiyle görüşmemde kendisine yakınmam hangi konularda olmustur. Bunların hiçbirinin ayrıntılarına girmek istemiyorum.

...Sayın Arcayürek, AP Grubunda kopmalar başlamıştı Ve nasıl başlamıştı? AP grup toplantılarında milletvekilleri ve hatta Demokrat Parti döneminde milletvekilliği ve bakanlık yapan tecrübeli devlet adamları neler konuşuyordu, yakınmaları ne idi? Bu değerli tecrübeli insanların bazıları Sayın Demirel'e niye muhtıra şeklinde yazılar verdiler, bunların içeriği ne idi, sayın değerli devlet adamı Kâmuran İnan gibi Sayın Demirel'e 'çekilmemiz gereklidir' diye söyleyen kimler yoktu ki... Beni Sayın Demirel kimlerle çağırtı, benim bu kadar psikolojik baskı ve ısrar ile Sayın Demirel'le görüşmem neticesinde kendisine bir daha milletvekili çıkamam diye mi yakınıyordum, yoksa ülkenin içinde bulunduğu o günün koşulları mı idi? 1977 yılına kadar Rize siyasi tarihinde görülmeyen merkez yoklaması kararı neden alındı, bu konuda Rize ve Rizelilerin tepkisi nasıl oldu? Takdir edersiniz ki bir Sayın Genel Başkanın bir kişinin milletvekili seçilmesinde elbetteki etkisi olur, ancak esas karar o yörenin halkınındır. Acaba merkez yoklaması yapılmasa idi Mataracı büyük bir çoğunlukla listebaşı olur muydu olamaz mıydı. Çark dönüyordu sözünüze gelince: Bugün sizin gibi değerli birkaç basın mensubu arkadaşlarınızın yazdıkları yazılarda okuduğum zaman 1977-1978 yıllarındaki olayların içinde olan kişileri okuyunca, kimlerin hangi kapıları hangi amaçlarla çaldıklarını daha iyi öğrenmiş oluyorum.

Sayın Arcayürek, bulunduğum koşulları göz önüne alacağınız inancıyla şu an bu kadarla yetinmek istiyorum, size başarılar dileğiyle sevgi ve saygılarımı sunarım. 6 Ekim 1985...

Tuncay MATARACI
Eski Gümrük ve Tekel Bakanı»

Aslında, Tuncay Mataracı'ya sorulacak o kadar çok soru vardı ki.. Bu sorular, yakın tarihin pek çok sayfasına ışık tutacak yanıtlarla süslenebilirdi.

Ne çare, Mataracı, şu anda Kayseri hapishanesinde yatıyor, bu tür görüşmelere kapalı durumda bulunuyor ve —kendi ifadesiyle— «siyasi kaderinin çilesini» çekiyordu.

Ama, bir gün... Elbette!..

7

OTEL MOTEL SERÜVENLERİ

Pazartesiyi salıya bağlayan gece Ecevit, basını, partisinin büyük bölümünü atlatarak 22 Aralık günü saat 05.00 te İstanbul'a kırk kilometre uzaktaki dinlence yöresi Bayramoğlu'na geldi.

Doğruca Kalyon Oteline gitti. AP'den ayrılan «12»lerle buluştu.

Ne var ki, Babıâli çalıştı. Ecevit'in Ankara'da olmadığı kısa zamanda, hem de sabahın erken saatlerinde öğrenildi. Kalyon Oteli gazetecilerin saldırısına uğradı.

Basının —nedense— gizli tutulmasına özen gösterilen Kalyon Otelini öğrenmesinden sonra Ecevit, 12'lerle başka yere doğru yola çıktı.

Herhalde Mataracı'nın yaptığı «organizasyondan» sonra Ecevit'le 12'ler bu kez Florya'da «Güneş Moteli»nde buluştular.

Yakın siyasal tarihimize «Güneş Moteli olayı» diye geçecek bu ünlü buluşma da saatler saatler boyu sürdü.

Ecevit, cebine 12'lerin kesin desteğini koymuş, 12'lerden kimilerinin kartvizitine 'bakanlık' sıfatını yazmıştı.

Ecevit, artık kamuoyundan kaçamazdı.

İstanbul'a «daha çok dinlenmek için geldiğini» söyleyen Ecevit,

«Hükümet sorunu birkaç gün içinde sonuca varacak. Bu aşamada bir hükümet bunalımı söz konusu olmayacaktır» diyordu.

Dinlenmek için geldiği İstanbul'da istifa eden parla-

menterlerle görüşüp görüşmediğini araştıran sorulara, «Birtakım özel görüşmelerim oldu» yanıtını veriyordu.

«İyi niyetli parlamenterlerin kendiliklerinden doğru yolu bulmaları çok saygıdeğer bir davranıştır» diyen Ecevit, «ayrıntılara girmeyeceğini» belirtiyordu. Bu «özel görüşmeler» nedense saatler boyu sürmüştü, ayrıntıları da yakın zamana dek saklı kaldı.

Ecevit kalın çizgileriyle şunları ekledi:

«Demirel Hükümetinin düşmesi veya çekilmesi kesinlik kazanmıştır. Hükümet sorununun uzunca süre askıda kalması ülke yararı açısından çok sakıncalı olur. Kaba kuvvet gösterilerinin Millet Meclisine kadar girmesine müsamaha edilemez. Türkiye'nin yakın geleceğine güven ve umutla bakıyorum.

Milletin gereği gibi değerlendirdiği ve değerlendireceği bu davranışa —AP'den istifa edenleri amaçlayarak söylüyor— hiçbir kimse birtakım asılsız söylentilerle gölge düşüremez.»

Ecevit'in hükümet olması kamuoyu organlarında ne denli istenirse istenilsin ortadaki gerçek haber, Güneş Moteli görüşmeleriydi. Ecevit'in son cümlesiyle vurgulamak istediği de bu tür söylentilerin ardını kesmek, hem kendi açısından olumsuz yorumları önceden kapamak, hem de kendisine destek verecek miletvekillerini bir ölçüde korumak içindi.

Fakat kamuoyu kaynakları işledi. Güneş Motelinde bakanlıklar üzerinde pazarlık yapıldığı, istifa edip Ecevit'e yanaşan AP'lilerden kimlerin hangi bakanlıklara geleceğinin saptandığı söyleniyordu. İçlerinden yalnız Oğuz Atalay —bütün dirençli isteklere karşın— bakanlık istemiyordu. O, bir «nefer» gibi kalmayı yeğliyordu.

AP'lilerin, parti içinde belirli bir gelişme süreçleri vardı. Hepsi de AP'nin kökeninden geliyorlardı, Ecevit'ten AP kökenindeki kitleleri rahatsız edecek davranışlar ya da hükümet programına kimi 'sola yatkın' hükümler koymamasını istiyorlardı. Bu da söylentilerin bir başka biçimiydi, ne var ki akla uygundu.

Sonunda AP'liler partiyi tekrar halkın sevgilisi parti haline dönüştürmeyecekler miydi?

«Özel görüşmelerde» şu noktalarda karara varıldığı anlaşıldı:

1 — 12'ler CHP ile birlikte gensoru önergesini imzalayacaklar ve Mecliste hükümete kırmızı oy vereceklerdi.

2 — Hükümet düşürüldükten sonra, Cumhurbaşkanı, en büyük partinin önderi olması nedeniyle Başbakanlık görevini Ecevit'e verecekti. Ecevit, görevi aldıktan sonra bütün partilerle görüşecekti. Ecevit, AP, MSP ve MHP'ye koalisyon önermeyecek, sadece «bir hükümet kurmakla görevlendirildiğini, bu hükümeti kurmasına yardımcı olmalarını ve desteklemelerini» isteyecekti.

3 — Ecevit, bu görüşmelerden sonra, CHP - bağımsızlar - CGP - DP'li parlamenterlerden kurulu hükümetini ilan edecek ve güvenoylamasına gidilecekti. AP'den ayrılan bağımsızlar bu hükümete güvenoyu vereceklerdi.

Ecevit'in DP ve CGP'yi de hükümete almasının nedenleri araştırıldı. Feyzioğlu ile CHP'de iken dostluğu, fikir ve görüş birliği bir süre sürmüştü, ama sonraları Ecevit'le Feyzioğlu öylesine biribirine ters düşmüşlerdi ki... Hele bir sandalyeyle Mecliste temsil edilen DP'nin kabinede neden yeri olacaktı?.. Ecevit, kuşku yok ki, kabineye «CHP ağırlıklı partiler arası hükümet» görüntüsü vermeye özen gösteriyordu. O sırada Mecliste üç oyun bile altın değeri vardı. Bu oyları olası gelişmeleri düşünerek yanında saymayı yeğlemiş olabilirdi. Zaten İstanbul'a gelmeden önce CGP önderi Feyzioğlu ve DP'li Sükan'la görüşmüştü. Feyzioğlu kabineye gireceğini söylemiyordu, ama Ecevit'in «Bugünkü durumda neler düşündüğüne ilişkin bilgi aldığını, görüşmelerinin süreceğini» belirtiyordu. DP önderi Bozbeyli ise, «son siyasal gelişmeleri değerlendirdiklerini» vurguluyordu.

CHP önderi Ecevit, İkinci MC Hükümetinin güvenoyu aldığı günden başlayarak 11 Aralık 1977 yerel seçimlerine dek hükümet konusunda sürekli konuştu. Aralık 1977'ye dek ve daha önceki aylarda siyasal çizelge açısından söyledikleri de siyasal sürecin grafiğini veriyor.

İşte Ecevit, işte Ecevit'in Aralık 1977'de hükümet olma şansını kazandığı güne değin hükümet konusunda söyledikleri:

Ecevit'in MC Hükümeti Hakkındaki Sözlerine Toplu Bakış

«Bu hükümetin alternatifleri vardır. Her an denenebilir.»

Milliyet, 6 Ağustos 1977

«2. Cephe Hükümeti Mecliste öylesine küçük ve dengesiz bir çoğunluğa dayanmaktadır ki, denge bir günde değişebilir ve hükümet kendiliğinden çökebilir.»

Milliyet, 11 Ağustos 1977

«Parlamento aritmetiğindeki değişiklikler CHP'nin çok geçmeden tek başına hükümeti kurmasını sağlayacaktır.»

Hürriyet, 14 Ağustos 1977

«Cephe hükümetine ülkenin tahammülü kalmadı.»

Barış, 29 Ağustos 1977

«CHP'nin tek başına hükümet kurması hâlâ en geçerli formüldür.»

Günaydın, 31 Ağustos 1977

«2. Cephe hükümeti 1. Cephe hükümetinin yarattığı ağır sorunlar altında er geç çökecektir. O zaman CHP'nin iktidar olması doğaldır.»

Hürriyet (sesli mesaj), 5 Eylül 1977

«CHP'ye iktidar olma olanağı çıkarsa, o olanağı reddedecek değiliz.»

Milliyet, 12 Eylül 1977

«Halkın bekleyişinin 4 yıl süreceğini sanmıyorum.»

Cumhuriyet, 13 Eylül 1977

«Dikta rejiminde bile böyle bir iktidar yerinde kalamaz.»

Yeni Asır, 15 Eylül 1977

«İnanıyorum ki, Türk milleti bu yükü daha fazla sırtında taşımayacaktır. Ve layık olduğu haysiyetli bir idareye kavuşacaktır.»

Milliyet, 30 Eylül 1977

«CHP'nin iktidara gelişinin de çok yakın olduğuna, genel seçimlerden herhalde daha yakın olduğuna güveniyorum.»

Milliyet, 30 Eylül 1977

«Partimizin iktidarı genel seçimlerden önce gerçekleşecektir.»

Milliyet, 2 Ekim 1977

«CHP'nin bir an önce iktidara gelmesi ülke yararı açısından zorunludur. Bunun gerçekleşme olasılığı hızla güçlenmektedir.»

Milliyet, 3 Ekim 1977

«Bu hükümet mutlaka çökecektir.»

«Yerel seçimlerden sonra CHP hükümeti kurulacağına inanıyorum.»

«İktidarı belirleme bakımından yerel seçimler genel seçimler kadar önem taşıyor.»

«Kamuoyu Halk Partisinin hükümet olmasını istedi, fakat Meclisteki grubu olan partiler kamuoyunun bu isteğine kulak tıkadılar.»

«AP'deki birçok iyi niyetli kimseler Cephe hükümetinin devam edemeyeceğini. devam etmemesi gerektiğini görmektedirler.»

«Bu seçimlerde ulusumuz, Cephe hükümetinin çökmesini sağlayacaktır.»

«Hükümet dayanmakta dirense bile, bu millet bu hükümete dayanamayacaktır.»

«Halkımız 11 Aralıkta içerden kilitlenen Parlamentonun kilidini dışardan açacaktır.»

«11 Aralıkta yalnız yerel yöneticileri değil, iktidarınızı seçeceksiniz.»

Milliyet, 13 Kasım 1977

«Bu hükümetin hâlâ yerinde durması ulusla bir inatlaşmadır.»

«Cephe ortaklığının ömrü daha 5 Haziran seçimlerinden önce sona ermişti.»

«Temmuzdan sonra bu ortaklık, suni teneffüslerle diriltilmek istendi. Olmadığı, olamayacağı görüldü.»

«11 Aralık seçimlerinden sonra Cephe ortaklığının temelli sona ereceği ve bu hükümetin çökeceği bellidir.»

«Artık ülkenin böyle bir hükümete tahammülü kalmamıştır.»

«11 Aralık seçimlerinden CHP'nin güçlenerek çıkması bir an önce hükümet kurmasını güvence altına alacaktır.»

«Demirel, memleket batsa bile istifa etmez. Sizler onu oylarınızla düşüreceksiniz.»

Milliyet, 19 Kasım 1977

«11 Aralık seçimleri yeni ve etkin hükümet kurulması için bir halk oylaması niteliğindedir.»

Milliyet, 20 Kasım 1977

«Hükümet sorununu yerel seçimler çözebilir.»

«11 Aralıkta milletin vereceği kesin işaret CHP'yi bu defa tek başına iktidara getirebilecektir.»

«Türkiye'nin kurtuluşu her şeyden önce Cephe ortaklığı hükümetinden kurtulmaya bağlıdır.»

«1977'de hükümet sorununa genel seçimlerin sağlayamadığı çözümü yerel seçimler sağlayabilir.»

«Bu hükümetten kurtulunca Türkiye'de ekonomik bunalım sona erecek topluma barış gelecektir.»

«Türkiye'yi bu duruma getirenleri ulusumuz 11 Aralıkta oylarıyla hükümetten ayrılma zorunluğunda bırakacaktır.»

Milliyet, 24 Kasım 1977

«İktidarınız 11 Aralıkta vereceğiniz oylarla işbaşına gelecektir.»

«MC iktidarının bir nefeslik canı kaldı.»

«İktidara tepeden değil temelden geliyoruz.»

«Ülke, bu hükümetle bu kışı çıkaramaz. Ama siz bu kışı hükümetsiz çıkaracaksınız.»

«Bu seçimlerde kimi iktidarda görmek istediğinizi haykıracaksınız.»

«27 yıldır iktidar olamadık, ama, ucun ucun, adım adım iktidara geliyoruz.»

«11 Aralıktan kısa süre sonra CHP'nin iktidar olacağını umuyorum.»

«Gerçek çözümün ilk adımı Türkiye'yi bu iktidar ortaklığından kurtarmaktır.»

«Türk ulusu büyüklüğünü bu hükümetten oylarıyla kurtularak gösterecektir.»

Milliyet, 26 Kasım 1977

«İktidara halkla bütünleşerek geliyoruz.»

«İktidara muhtarlardan geliyoruz.»

«İktidara il genel meclisinden geliyoruz.»

«İktidara belediye başkanları ile geliyoruz.»

«İktidara Meclis Başkanı ile geliyoruz.»

«İktidara Senato Başkanı ile geliyoruz.»

«Bir daha bizi birkaç asır geriden yaşayanların paslı anahtarı ile iktidar yapmayınız. Onların paslı anahtarı ile halk iktidarının kapısını açmaya kalktık olmadı.»

Milliyet, 26 Kasım 1977

«Verilecek oylarla halk iktidarının kapısını açacağız.»

«CHP, halkın bağrında kendini yenilemiş olarak iktidar eşiğine ulaşmıştır.»

«CHP'nin tek başına hükümet kurmasıyla ülkemizde çağdaş, halkçı ve halkça bir yönetim dönemi başlayacaktır.»

Milliyet, 28 Kasım 1977

«Hükümet sonu yaklaşan ömrünü uzatabileceğini sanıyor.»

Barış, 1 Aralık 1977

«Türkiye'nin esenliğe çıkması, CHP'nin yerel seçimlerde kazanacağı başarıya bağlıdır.»

«Halk tahammül gücünün sınırındadır.»

Milliyet, 2 Aralık 1977

«Cephe hükümeti hükümette kalmayı içine sindiriyor.»

«CHP hükümet olmaya hazırdır.»

«Cephe hükümeti önümüzdeki yıl görevde kalmayaca-

ğını bildiği için (benden sonra tufan) zihniyetiyle bu bütçeyi hazırlamıştır.»

Milliyet, 3 Aralık 1977

«Halk iktidarının kapısını 11 Aralıkta tamamen açacaksınız. Biz Ankara'da siz burada cepheyi yıkacağız.»

«11 Aralıkta fesat cephesi tamamen yıkılacaktır.»

«11 Aralıkta iktidara geleceğiz, ve bunlardan hesap soracağız.»

«CHP hemen hükümete gelecektir.»

Milliyet, 4 Aralık 1977

«MC'nin tek kurtuluş yolu bir an önce çekip gitmektir.»

«Genel seçimlere kalmadan iktidara geleceğiz.»

Milliyet, 5 Aralık 1977

«11 Aralıktan sonra ulusun tahammülü sona erecektir.»

«Bu hükümet dayanamayacaktır, dökülecektir.»

«Halk Partisinin iktidarına yol açma fırsatı ulusumuzun tepkisini yumuşak üslupta tutmasına neden olmaktadır.»

Radyo Konuşması, 5 Aralık 1977

«CHP, 11 Aralık yerel seçimlerini genel seçimlerle eşdeğerde tutmaktadır. Belirlenecek ulusal irade karşısında cephe hükümeti daha çok yerinde kalamayacaktır.»

«Ulusumuzun böyle bir hükümete 11 Aralık seçimlerinden öteye tahammülü yoktur.»

Radyo Konuşması, 6 Aralık 1977

«İl Genel Meclisi seçimlerinin sonuçları genel seçimlerde alınabilecek sonucun bir göstergesidir.»

«Ulusça kendilerine seçimlerde 'git' denildiği halde kişisel hırsları yüzünden iktidara yapışıp kalanlar.»

Radyo Konuşması, 7 Aralık 1977

«AP Genel Başkanı, yerel seçimlerle hükümet değişir miymiş, değişmez miymiş 11 Aralığı izleyen günlerde görecektir.»

Radyo Konuşması, 8 Aralık 1977

8

YADSINAMAZ BİR TANIK: OĞUZ ATALAY

(11'ler «Hareketinin» İçyüzünü Anlatıyor)

Fethiye'de deniz kenarında oturuyorduk.

Çevre dingindi, deniz alabildiğince mavi. Oğuz Atalay, «Bütün bunları yazmak, rejime bir rahatsızlık getirmesin» dedi.

«Neden getirsin?» dedim. «Tersine yakın geçmişi iyi bilmek gerekiyor. Kim ne biliyor, neleri yaşamışsa bunları anlatmalı. Asker sivil ayrımı yapmadan, bu iki kesimdeki oluşmaların olumlu olumsuz yanlarını olduğu gibi aktarmalı. Eğer bu yol bir kez benimsenirse, yakın geçmiş bütün ayrıntılarıyla yazılıp anlatılırsa, bütün bunlar rejime büyük ölçüde hizmet edecektir.»

«Doğru» dedi Atalay.

Türk kamuoyu Oğuz Atalay adını 1978 başlarında duydu. Bülent Ecevit'in AP'den kopup bağımsızlaşan milletvekilleriyle CHP ağırlıklı hükümeti kurma çabalarını sürdürdüğü sırada Konya AP milletvekili Oğuz Atalay'ın adı birinci plana çıktı.

Oğuz Atalay, ülkenin içinde bulunduğu koşulları göz önünde tutarak AP'nin öteki iki küçük parti ile yeni bir MC hükümeti kurmasına karşıydı. Türkiye'yi ancak AP - CHP hükümetinin esenliğe çıkaracağına inanıyordu. Siyasal gidişe koyduğu «teşhisler», doğrusu o sırada pek çok siyaset adamının saptamalarıyla eşdeğerdi.

AP'den on bir milletvekilinin ayrılarak Ecevit'le işbirliği yapmaya hazırlandıkları sırada, 1977 yılını tamamlamak üzereydik. Özellikle 11'lerle Ecevit'in ilişkileri Aralık ayında doruğa tırmandı, kulislerde 11'lerin katılacağı bir

Ecevit hükümetinin sancıları sezilíyordu. AP, kimi milletvekillerine bakanlık sözü verildiğini, istifaların bu «vaat» ile sağlandığını savunuyordu. 11'ler de bu savları ellerinin tersleriyle itmiyorlardı. Kamuoyuna sundukları gerekçe, ülkenin esenliğe çıkması için AP-CHP işbirliğinin tek koşul olduğuna dayalıydı.

Fakat geçen zaman 11'lerin bakanlık istemleriyle, ülkenin esenliğe çıkması gerekçesini eşdeğerde tutup buna göre partilerinden ayrıldıklarını kanıtlayacaktı.

AP'den ayrılan milletvekilleri arasında Ecevit'le geniş ilişkileri olmasına karşın, bakanlık önerilerini geri çeviren tek milletvekili vardı: Oğuz Atalay.

«Ben» dedi Atalay, «kolay kolay inançlarımdan, doğru gördüklerimden ayrılan bir karaktere sahip değilim.»

11'ler hareketiyle ilgili açıklamalarına geçmeden önce Oğuz Atalay, AP içindeki yerini, bu partiden neden koptuğunu «kişisel gerekçeleriyle» anlatıyordu:

«...1970'lerde AP'de beliren hareket, bir kısım AP'linin partiden ayrılarak yeni bir parti kurmasına yol açtı. Sükanların, Bilgiçlerin, Turgutların önayak olduğu bu hareket sonucu doğan Demokratik Parti, hem AP'ye hem de AP önderi Demirel'e karşı vaziyet aldı. 1973 yılında Konya'da seçimlere giriyorduk. Eski AP'li, yeni DP'lilerin, örneğin Necati Kalaycıoğlu'nun Konya'nın duvarlarına yazdığı yazıları, söylediklerini nasıl unutabilirdim. O denli hakarete varan davranışlar, yazılardı ki bunlar, Demirel'in eşine kadar uzanıyordu...

Sonra ne oldu?.. Demirel, bu partiyi eritti, hepsini yanına aldı. Kendisine küfreden, ailesine kadar dil uzatan adamları tekrar AP'ye aldı. Bu, benim siyaset anlayışıma ters düşen bir davranıştı. Oysa, Konya'da bitip tükenen AP örgütünü iğneyle kuyu kazar gibi yeniden canlandırmış, 1977 seçimlerinde CHP ile başabaş savaşır hale getirmiştim. Bir türlü bu davranışı sindiremedim. İşte, partiden soğumama bu olaylar neden oldu...»

Durdu, denize daldı:

«...1977'de milletvekili seçildikten sonra AP'nin gene MHP ve MSP ile ikinci MC denemesine girişeceğini gördüğüm zaman siyaseti de milletvekilliğini de bırakmayı düşündüm. İş aradım. İstanbul'da iki şirkete başvurdum. Biri bana, 'Sana iş verirsek Demirel'le aramız açılacak, işlerimiz

ne olacak?' mantığıyla yanıt verdi, o sırada İstanbul'da büyük bir şirketin başında olan Turgut Özal'a gittim, onunla İstanbul çevresinde bir yerde yemek yedik, her şeyi konuştuk, fakat dilim bir türlü iş istemeye varmadı, öylece kaldı..»

Oğuz Atalay siyasette kaldı:

«...Kaldım. Ama, Ankara'da artık yer yer toplantılar yapılıyordu. Kâmran İnan'ın da katıldığı bu toplantılarda Hayrettin Erkmen, Sebati Ataman, İzzet Akçal, Zeyyat Mandalinci gibi eski demokratlar bulunuyordu. Bunlar, AP'nin İkinci MC'yi kurmasından sonra yeni bir vaziyet alınmasına yanlıydılar. Ben de bu toplantılara katıldım. Ortak teşhis şuydu: Türkiye elden gidiyordu. Bu gidişi durdurmanın tek yolu vardı, bu da CHP-AP hükümetinin kurulmasını sağlamaktı...»

Atalay'ın duygularını paylaşıyordum. 1970 öncesi Memduh Erdemir adında bir milletvekili Demirel için Meclis kürsüsünde söylemediğini bırakmamıştı. Fakat bir süre sonra AP, Memduh Erdemir'i «bağrına bastı.» Partiye aldı. O sırada Demirel'e telefon etmiş, bir partiye, onun önderine Meclis kürsüsünde ağzına gelen her şeyi söyleyen bir insanı partiye nasıl aldıklarını sormuştum. Erdemir, henüz AP'ye yazılmamıştı, ama eli kulağındaydı.

Demirel, söylediklerimi dinlemiş, «Siyaset bu!» yanıtını vermişti.

Doğrusu, bu tür siyaseti pek anlayamamıştım, hâlâ da anlayamıyorum.

Dört Askerli Hükümet Formülü

«Benim anladığım başka bir şey daha vardı» dedi Atalay.

«...Evet, Türkiye elden gidiyor, bunu önlemek için CHP-AP hükümetine gereksiniliyordu. Fakat, bu hükümet

bu iki partinin birleşmesiyle kurulmamalı, kabinede dört rütbeli asker de bulunmalıydı...»

«Emekli subaylar mı olmalıydı kabinede?»

«...Hayır» dedi Atalay, «halen Orduda görevli olan dört rütbeli asker, general olmalıydı...»

«CHP ile AP'nin kuracakları bu hükümette bu dört asker hangi bakanlıklara gelecekti?»

«İçişleri, Milli Savunma, Milli Eğitim ve Ulaştırma Bakanlıklarına, ya da Tekel'e...» dedi Atalay. «Bunlar muvazzaf asker olarak bu bakanlıklara oturacaklardı.»

Ama, bir anayasa vardı. Bu anayasaya göre Orduda görevli olan subayların bir sivil hükümete girip görev yapmaları olanaksızdı. Ayrıca böyle bir birleşim demokrasinin özüne de aykırıydı. İki parti önderi bu öneriyi benimseseler bile kendi partileri, öteki partiler, hatta kamuoyu karşı çıkardı.

«Herhalde siz, böyle bir öneriyle giderek büyüyen anarşi ve terörle savaşımda, ülkenin öteki önemli sorunlarının çözümünde askerleri de ortak etmek istiyordunuz» dedim.

Atalay, «Evet, böyle düşünüyordum. Hükümet bir çeşit sivil-asker karması olacaktı» diye yanıtladı.

Bu sıralarda AP'deki eski demokratlar, kimi milletvekillerinin gizli toplantıları sürüyordu.

Oğuz Atalay, «Sürüp giden, katıldığım bu toplantılarda AP-CHP hükümetinin dört askerle oluşması gerektiğini söyledim» dedi.

Fakat, bu öneri CHP-AP hükümetinin kurulması için kuliste çalışanlarca uygun görülmemişti. Artık, AP içinde gidişe başkaldıranların eylemleri somutlaşmaya başlamıştı. Atalay güldü:

«...Biliyorsunuz, Meclis Başkanı bir türlü seçilemiyordu. Bir ara MHP'nin CHP adayına oy vererek Meclis Başkanının seçilmesini sağlayacağı açıklandı...»

Alaylı biçimde gülmesini sürdürdü Atalay:

«CHP adayı Cahit Karakaş, beklenenin dışında bir gün birinci oylamada seçiliverdi. Biz, o sırada AP'de 20-21 kişiydik. AP'nin direnmesine aldırış etmedik, gittik Karakaş'a oy verdik, seçildi. Herkes, Karakaş'ın MHP oylarıyla seçildiğini sandı. Oysa, MHP o gün Mecliste ilk turu beklemeyi, ikinci turda Karakaş'a oy vermeyi kararlaştırmıştı.

MHP oylarına gereksinilmeden AP içindeki bizim grubun oylarıyla ilk turda seçilince bir şaşkınlık oldu...»

Atalay, şaşırtıcı açıklamalar yapıyordu :

«Benim görüşüme göre, AP içindeki eski demokratlar, başlarından geçen yeni bir 'Yassıada korkusu' içindeydi. Ordunun müdahale edeceğini, bütün milletvekillerini tutuklayacağını sanıyorlar, ürküyorlardı. Bir toplantımızda bu gözlemimi dile getirdim ve onlara, 'Siz bir yeni Yassıada olmaması için gerekçe arıyorsunuz' dedim...

İlk başlarda bu toplantılarda AP içindeki muhaliflerin hepsi, 11'ler bulunmadı. Sonunda Ankara'daki Trafik Hastanesinde Cemalettin İnkaya'nın düzenlediği bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda Mete Tan, Güneş Öngüt, Mustafa Kılıç, Orhan Alp da bulundu. Şerafettin Elçi, Karaarslan ve Enver Akova henüz sahnede yoktu. Mete, Öngüt ve Tuncay Mataracı'ya baktım, onların davranışları konuşmaları yeni bir hükümette bakanlık vaadi alan insanların tutumunu sergiliyordu... Fikrimi söyledim. AP'den ayrılacaktım, ama ancak bir AP-CHP hükümetine olumlu oy verecektim...»

Ecevit : «Allahın Dediği Olur»

«Ve... Bir gün...» dedi Atalay, sonra düşündü, «sanırım Aralık 1977'de Bülent Ecevit'le görüştüm. Ecevit'e ülkenin içinde bulunduğu koşullardan çıkmanın tek yolunun CHP-AP hükümetinin kurulması olduğunu söyledim. Bir partinin, kimi bağımsızlarla kuracağı bir hükümetin sorunların üstesinden gelemeyeceğini anlattım. Hatta, askerlerin bu hükümete katılması gereğini açıkladım. Ecevit,

'İyi ama, Demirel iki partinin hükümet kurmasını isteyen önerilerimi hep geri çevirdi' dedi. Oysa, ben, CHP'nin AP'den ayrılacaklarla kuracağı bir hükümetin sağlam olamayacağına, sorunların üstesinden gelemeyeceğine inanıyordum. Ecevit,

'Arkadaşlara söz verdim, artık AP ile bir hükümet arayışı içine giremem' dedi.

Diyecek fazla bir şey kalmamıştı. Bütün çabalarıma

karşın, Ecevit'in AP'den ayrılacaklarla hükümet kurmaya karar verdiğini anlıyordum. Hatta, daha sonraları 11'ler diye adlandırılanlarla ilişki kurduğunu görüyordum. Esasen Mete Tan, Tuncay Mataracı, Güneş Öngüt önlerine gelen bakanlık önerilerini reddedecek değillerdi, AP'de bir türlü bu noktaya gelmemişlerdi...

Ecevit bana,

'Hüsnüniyetle çalışacağım. Sonunda Allah'ın dediği olur' dedi.

Evet, böyle dedi, 'Allah'ın dediği olur'...»

Devrede Başkaları Var

Bir söyleşimizde Ecevit bana, Atalay'ın çok dürüst bir insan olduğunu söyledi.

Hatta, bakanlık önerilerini geri çevirdiğini vurguladı, «Oysa» diyordu, «Atalay'da bir bakanlığı yönetecek nitelikler vardı.»

Atalay, Ecevit'le görüştükten sonra Mersin'e gitti.

«Orada AP İl Başkanı Mahir Turan ve Belediye Başkanı Kaya Mutlu ile ilişkideydim. İkisi de dostumdu. Bir gün bana, Ecevit'in İstanbul Kalyon Otelinde bağımsızlaşan AP'liler ile toplantı yapacağını, benim de gelmemi istediğini bildirdiler.

İstanbul'a her gidişimde bu otelde kalırdım, gittim. Fakat Hürriyet, bu toplantıyı öğrenmişti, oraya koştu geldi gazete. Bunun üzerine Güneş Moteline gidildi.

Güneş Motelindeki toplantıya Cemalettin İnkaya başkanlık ediyordu. Yeni hükümette Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olacaktı. Dört, dört buçuk saat süren bir toplantıydı. fakat İnkaya bir garip konuşuyordu, dolaylı yollardan birtakım şeyler söylüyordu. Bir ara 'Ecevit çıksın da biz yalnız konuşalım' dedim. Ecevit ayrıldı toplantıdan. İnkaya ve öteki 11'ler bana, 'Yahu nasıl böyle söylersin Ecevit'e, ayıp oldu' diye kimi tarizlerde bulundular. Ben de İnkaya'ya 'Sende bir değişiklik var, dolaylı dolambaçlı konuşuyorsun, ne oluyor' diyordum. Ama görüyordum ki, bütün arkadaşlar artık 'bakan olma' isteklerini saklamıyorlardı...»

«İnkaya'daki bu değişikliğin nedenini öğrendiniz mi?»

«...Daha sonraları bana İnkaya anlattı, onu Kemal Ilıcak çağırmış, 'bazı şeyler' söylemiş. İnkaya'nın çok yakınlarıyla ilgili bazı sözler!.. İnkaya ürkmüştü, yayın yapılabilirdi. Hükümete giremeyecekti, nitekim giremedi de. Ondan dolayı bir tuhaf konuşuyordu...»

Cemalettin İnkaya, Atalay'ın kimi sözlerine tepki gösterdi : «Beni tanıyanlar gayet iyi bilirler, Allah'tan başka hiçbir kimseye gerek özel, gerekse siyasi hayatımla ilgili veremeyeceğim hesap yoktur. Aksini savunan veya bilen varsa hodri meydan» diyordu. Bildiklerini söylemeyenler olursa bunların «müfteri» duruma düşeceklerini söylüyordu.

Ünlü 11'ler hareketini, «başlangıçta ülke çıkarları için şahıslarımızı feda etme hareketiydi bu» diye niteliyor. «Kalyon Otel-Güneş Motel toplantılarında sonuna kadar içinde bulundum. Toplantılarda hareketin amacından saptırıldığını gördüğüm ve tespit ettiğim için aralarından ayrıldım» diye vurgulamalar yapıyordu. İnkaya'ya göre, «Baştaki amaçlar sonraları kişisel çıkar ve bakanlık hesaplarına dönüşmüştü.» İstanbul'daki bu toplantılardan sonra Atalay'la 'hiçbir konuda, hiçbir yerde, hiçbir şey' konuşmadığını anlatan İnkaya, Kemal Ilıcak'la değil, onun evinde Bayar'la bir konuşma yaptığını belirtiyor, «...Benim on ikilerden ayrılmamdaki en önemli sebeplerden birisi de bazı arkadaşların istifalarından önce CHP ile organik bağ kurmuş olmalarıdır. Nitekim böyle durumum olmadığını Sayın Ecevit de teyit etmektedir...» diyordu.

«Ecevit'le Kahve Bile İçmem!»

«Artık işin sonuna gelmiştim AP'de» dedi Atalay:

«...Demirel'e gittim, inandıklarımı bir kez daha söyledim. AP-CHP hükümetini vurguladım. Demirel bana 'Ben Ecevit'le kahve bile içmem' dedi. Böylece iki partinin birleşip hükümet olması tümüyle yitiyordu. Demirel böyle söylüyor. Ecevit önerilerinin geri çevrildiğinden söz ediyor, sonra 'artık AP ile hükümet yapamayacağını arkadaşlara, yani 11'lere söz verdiğini' öne sürüyordu. Demirel'le konuştuktan bir gün sonra AP'den istifa ettim...»

Sonra?...

Bağımsızları Partiye Alınız

Atalay, «İstanbul'dan döndükten 3-4 gün sonra» dedi, «...Ecevit'le çağrı üzerine gene konuştum. Yanında Mustafa Üstündağ vardı. CHP önderine,

'...Bu kadar bağımsızla kurulacak bir hükümetin başarılı olamayacağını' söyledim. 'Her bağımsız bir parti demektir. Hükümette uyumu bu biçimle sağlayamazsınız, yapacağınız en iyi davranış, bunları hükümete almadan önce hepsini CHP'ye kaydetmektir' dedim.

Ecevit, bağımsızların buna yanaşmadıklarını söyledi. Düşününüz, 11 bağımsız bakan, bir parti disiplinine bağlı olmayan kişiler. Bunlarla uyumlu bir hükümet sürdürmek nasıl olacaktı?..

Bu görüşmemizin ertesi günü Ecevit'le gene konuştuk bana,

'Siz CHP'ye girin, ötekilerin hepsi arkanızdan girebilir' dedi. Ben CHP'ye nasıl girecektim, siyasal yaşamım, hatta daha önceki yaşantım sürekli olarak CHP'ye ve ilkelerine ters düşen davranışlarla geçmişti. Milletvekili değilken bile CHP'ye paralel olmayan eylemlerin içinde olmuştum ben... Bunları söyledim. 'CHP'ye girersem, beni tanıyanlar ne derler, olanaksız bu' dedim.

Böylece, 11'leri CHP'ye alarak daha disiplinli ve uyumlu bir hükümet kurma olanağı suya düştü...»

Ecevit de artık yola çıkmıştı. Gelişmeler sürüklüyordu CHP önderini. Kamuoyu, parti içi dalgalanmalar Ecevit'i bağımsızlarla kurulacak bir hükümete itiyordu, zorluyordu.

1977 yılının son günleriydi.

Bir Yılbaşı Gecesi (11'lerin Direnmesinden Sonra Bir Hükümet Şekilleniyor)

Atalay, «Yılın son günüydü, yılbaşı gecesiydi» dedi.

Eski Konya Milletvekili Oğuz Atalay'ın yaptığı açıklamaların en önemli bölümüne geldiğimizi seziyordum. Bürokrasiden gelen bu dürüst, o gün de bugün de parasız insan elini türlü nimetlere uzatmamış bu eski siyasetçi, «Her şe-

yi anlatmak gerekiyor, mademki yazıyorsunuz, olayları dürüstçe size aktarmak bir görev» diyordu. Kilometrelerce yolu aşarak benimle konuşmak için Fethiye'ye dek gelmişti.

Ağustos 1985'in çok sıcak bir günüydü. Eşi de rahatsızdı.

Gözleri daldı Atalay'ın :

«...1978 yılbaşı gecesi Orhan Alp evinde bir yemek verdi. Bütün 11'ler oradaydı. Baktım, hepsi bakanlık istiyordu, hatta pek çoğu hangi bakanlığa gelmek istediğini bildirmişti. Mesela Şerafettin Elçi Köy İşlerine, Tuncay Mataracı Tekel'e, Mete Tan Sağlık Bakanlığına, İşgüzar Sosyal Yardım Bakanlığına geliyordu. Orhan Alp daha ileri deydi. Hükümette Başbakan Yardımcılığı istiyor, Devlet Planma Teşkilatının da kendisine bağlanmasını şart koşuyordu. İş bitmişti, herkes istediği bakanlığı Ecevit'in çevresine bildirmişti, şimdi atamaları bekliyordu...

İşte bu sırada, o yılbaşı gecesi Bülent Ecevit, Orhan Alp'ın evine geldi.

11'lere, '...Bağımsızlaşan AP'lilerin yarısını hükümete alacağım' dedi.

Bir eklenti yaptı :

'Siz kimlerin bakan olmasını istiyorsanız aranızda bunları seçin' dedi ve gitti.

Oysa, hepsi bakanlık istiyordu.

Değişik bir manzara çıkmıştı orta yere. Konuşmalar sürdü, bana 'Sen Ecevit'e git, hepimizin bakan olmak istediğimizi, bir ayrım yapamayacağımızı söyle' dediler.

'Niye ben?' dedim. Öyle ya, hükümete girmeyi istemeyen ben, Ecevit'e gidecek, 'arkadaşların hepsi bakan olmak istiyor, yoksa bu hükümet kurulmaz' diyecektim. 11'ler bana,

'Canım bakan olmak isteyen biziz, ama bu isteğimizi istek sahibi olarak Ecevit'e iletmemiz yakışık almaz' diyorlardı.»

İşi Gücü Olmayan 'Devlet Bakanları'

Bir sigara daha yakan Atalay, sürdürdü :

«...Arkadaşların ısrarı üzerine o gece 1977'nin son saa-

tinde saat 23.30 dolaylarında Ecevit'e gittim...» dedi.

«Hâlâ çalışıyordu. Yanında Ali Topuz vardı. Ecevit'e, 'Hepsi bakanlık istiyor' dedim. Ecevit şaşırdı, kabinede 11 bağımsızın hepsine nasıl yer verecekti, böyle yaptığı zaman bütün bakanlıklara bağımsızlar gelecek. o zaman CHP içinde, kamuoyunda yeni kaynaşmalar olacaktı. Eşyanın tabiatına aykırı bir şeydi bu.

Çaresizlik içinde bu istekler yeniden değerlendirildi. Sonunda Ecevit'e,

'Bunlar kabine dışında kalırsa CHP'ye de girmediklerine göre yarın öbür gün kontrol edilebilmeleri olanaksızlaşır' dedim. Bir de formül söyledim:

'Bunları kabineye aldıktan sonra hepsine 'iş vermek' zorunda değilsiniz ki... Büyük kısmını devlet bakanı yaparsınız, bakan olurlar, ama işleri olmaz.'

Ecevit bu formülü kabul etti, Ali Topuz devlet bakanlıklarına getirilecek olanları yazmaya başladı. Bol bol devlet bakanlığının görüldüğü Ecevit Hükümetinin temeli böyle atıldı...»

Alp'ın Ayaklanması

«Döndüm Orhan Alp'in evine, 'hepiniz bakan oluyorsunuz' dedim.»

11'ler rahatlamış olmalılardı. Ne var ki, hükümet listesi gözden geçirildiğinde Orhan Alp ayaklandı:

'Ben Sanayi Bakanı olmam. Bana Başbakan Yardımcılığı verecekti, DPT'yi de bana bağlayacaktı. Hele Faruk Sükan'ın hükümete girmesine karşıyım. Şimdi Ecevit, Sükan'ı hem hükümete alıyor. hem de Başbakan Yardımcısı yapıyor, bu olamaz. kabul edemem' dedi.

Ecevit'e gidip bunu söylememi istiyordu. 'Bu da kendi sorunun, kalk kendin git' dedim Orhan Alp'a. Sonradan Sanayi Bakanlığını kabul etmek zorunda kaldı...»

Bir 'İtiraz', Bir Yanıt

«Fakat» diye söze başladı Atalay, «benim hükümete alınanlardan bazılarına itirazım vardı, bunları Ecevit'e söyledim.

...Ecevit'in hazırladığı listede Tuncay Mataracı Gümrük Tekel Bakanlığına getiriliyordu. CHP önderine, 'Bu bakanlığa Mataracı'yı getirmeyin, çünkü arkasında Kalkavanlar ve akrabası. Bu doğru değil' diye direndim. Bana 'başka bakanlık istemiyor' diye yanıt verdi. Mataracı ve arkadaşları ile konuşarak bu bakanlıktan vazgeçmesini söyledim.

Ertesi günü Ecevit'le gene konuştuk. Bana 'Mataracı ile konuştum, Tekel'de direniyor' dedi. İknaya çalışmış, başaramamıştı. Mataracı Tekel Bakanlığı verilmezse hükümete girmeyeceğini söylemiş, öteki arkadaşları da bu isteğe yanlı çıkmışlardı. Akova sonradan ortaya çıktı, dürüst bir insan olarak bilirdim. Elçi'nin kabineye alınması da yadırganabilirdi...»

Atalay'ın Verdiği İfade

Atalay, «Bu şekilde kurulmuş bir hükümetin içinde tutarlı olamayacağını daha ilk günlerden biliyor ve görüyordum, nitekim daha bir ay geçmeden bu kanımı pekiştirecek örnekler ortaya çıkmaya başladı» dedi.

«...Gazeteci Can Pulak ve Yavuz Donat'la Çiftlik Lokantasında yemek yiyorduk. O sırada kulağıma gelen bilgileri —ki kimi belgeleri de vardı— aktardım, hükümetin uzun ömürlü olmayacağını söyledim. Can Pulak ertesi günü yazdı bunları.

Olay şuydu: Vakıflar Bankası Genel Müdürünü Enver Akova değiştirmeyecekti, bana öyle söylemişti. Fakat bir süre sonra bir mukavva şirketinin kredisiyle ilgili işlemi yerine getirmediği için genel müdürü alıp yerine başkasını getirmişti. Bana gelen belgelere göre, Hilmi İşgüzar'la bir başka bakan 'hamiline çeklerle' o şirketten on milyon lira alacaklardı.

Yazıda bu olayın dokundurulmasından sonra İşgüzar'la öteki bakanı bir telaştır aldı. Bana geldiler, konuştuk, ilgilerinin olmadığını söylüyorlardı. Onlara ve İrfan Özaydınlı'nın yeğeni olduğunu öğrendiğim yeni genel müdüre, eğer bu kredi çıkarsa dünyayı ayağa kaldıracağımı söyledim.

Bu görüşme toprak reformu müşteşarlığı binasında yapıldı.

Daha sonra bana Tuncay Mataracı'nın müsteşarı gel-

di. Bakanlıkta yapılan usulsüzlüklerden, atamalardan uzun uzadıya söz etti. Yolsuzluklardan da bahsediyordu. Kalktım gittim Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'na, olanı biteni, öğrendiklerimi anlattım. Bana,

'Bunları Teftiş Kurulu Başkanıma ifade olarak verebilir misiniz?' dedi.

'Derhal' dedim.

Aşağıya indik, Teftiş Kurulu Başkanına bütün bildiklerimi yazdırdım, dört sayfa tutan bir ifadeydi. İfadenin yazımı biterken telefon çaldı, sonradan anladım ki, arayan Bakan Müezzinoğlu idi. İfademin altına Konya Milletvekili Oğuz Atalay yazılmasını istememişti, nitekim imza yerine 'adını vermeyen bir vatandaş' yazıldı. Müezzinoğlu, bu ifadeyi işleme koydu, hükümete götürdü sanırım, ama sonu çıkmadı...»

Cüce Adamlar

Sonra?..

Sonrası biliniyordu. Ecevit Hükümetinin bakanları, Mataracı, Elçi ve İşgüzar Yüce Divana gittiler. Ecevit Hükümeti, 14 Ekim 1979 ara seçimlerindeki oy yitmesinden sonra «görev AP'ye düşüyor» diyerek istifa etti.

«Sayın Atalay, CHP-AP hükümeti kurulsaydı, 12 Eylül gelmez miydi?» diye sordum.

Düşündü :

«Gelirdi» dedi. «İş, bir kez çıkmıştı rayından. 'Gelirdi'...»

Ecevit'le yaptığı son bir konuşmadan söz etti :

«...Ecevit Hükümetinin gideceği daha ikinci üçüncü ayında belli olmuştu. Sözünü ettiğim Vakıflar Bankası olayı daha hükümet iki aylık iken ortaya çıkmıştı. Ecevit'le, Üstündağ'ın da bulunduğu son konuşmalarımızdan birinde, 11'leri hemen partiye almasını —esasen daha önce bir süre sonra bu işlemin olabileceğini söylemişti bana— ve... hemen hükümetten bunları uzaklaştırmasını söyledim. Bunun olabilirliğini araştırıyordu, istiyordu, ama yapamıyordu sanırım. Duraksamalı görünce Ecevit'i, şöyle dedim :

'Sayın Ecevit, cüce adamları büyütemezsiniz!..'»

'Sonraki gelişmeleri biliyorsunuz' der gibi baktı yüzüme.

Cüce adamlar büyüyememiş, bir 'devi' devirmişlerdi.

9

KAHVE OLAYININ' GETİRDİKLERİ

Süleyman Demirel, oturduğu koltukta kıpırdandı.

AP'den kopan 11'ler olayıyla ilgili araştırmalarımda dikkatini bir cümle çekmiş olmalı ki, sözcükleri özenle seçerek konuştu :

«...'Ben Ecevit'le kahve bile içmem' sözü geçen 25 sene içinde benim ağzımdan çıkmamıştır...» dedi.

Sinirlenmiş miydi, yoksa böyle bir cümlenin ardında gizlenecek çeşitli anlamları, bir anda kafasında hesaplamış mıydı, bu noktayı anlamama olanak yoktu.

Oysa Demirel'e, Konya eski milletvekilinin 11'ler olayıyla ilgili anlattıklarını değil, Atalay'ın partiden kopmadan önce AP önderine söylediği tek cümleyi söz arasında aktarmıştım.

Öteki sorularımı yanıtlarken özellikle bu cümleyi aldı ve açıklamalar yaptı :

«...Kaldı ki...» dedi Demirel, «siyasi şartlar ne kadar gergin olursa olsun, Sayın Ecevit'le medeni münasebetlerimizde hiçbir kesinti olmamıştır. Böyle bir beyanın yeri de yoktur, icabı da yoktur. Bunu kim söylediyse yalandan ibarettir...»

İlginç sözlerdi bunlar. Demirel, konuşmasını sürdürdü :

«...Bana atfen bunu söyleyen zatı 1977 Eylülünden 1985 senesinin başına kadar, rahmetli Cevat Önder'in cenazesine kadar, hiç görmedim, kendisi ile hiç de konuşmadım...»

Not almamı bir süre izledi. 1977 yılının o günlerine döndü :

«...Ayrıca AP ile CHP'nin birlikte hükümet kurması gibi bir konu 1977 senesinde hiç söz konusu olmamıştır...»

Durdu, sonra sözlerini bir akış içinde sürdürdü :

«Zira, 5 Haziran 1977 senesini müteakiben, bu seçimde 213 milletvekili çıkaran Sayın Ecevit, kimse ile koalisyon aramadı. Kendisi tek başına hükümet istedi. 14 Haziran 1977'de kendisine hükümet kurma görevi verildi. 21 Haziran tarihinde hükümeti ilan etti. 3 Temmuzda güvenoyu alamayarak hükümetten çekildi.

O anda sıra, kendisine güvensizlik oyu veren üç partinin hükümet kurmasına geldi. Biz hükümeti kurduk. 1 Ağustos 1977'de güvenoyu aldık ve göreve devam ettik.

229 oyla Ecevit Hükümetini güvensizliğe uğratan 3 partinin bu 229 oyla hükümet kurması kaçınılmazdı. Bu kaçınılmazlık, 'hükümet kurdurmuyorlar, kendileri de kuramıyor' gibi bir iddianın tabii neticesi, ülkeyi hükümetsiz bırakmamak gibi sorumluluğun gereği idi.

1977 sonuna kadar, ortada bir hükümet vardı. Hükümetin sayı sıkıntısı yoktu. AP, bir hükümet arayışı içinde değildi. AP zaten hükümetti. CHP-AP koalisyonu neyin ihtiyacı ve icabı olacaktı ki, koalisyon söz konusu olsun.

CHP, bir hükümet olma ihtiyacı, arayışı ve tertibi içinde idi. Bu beyanı yapan o zat da tertibe girmişti. Bu beyan, öyle bir tertibi örtme ihtiyacından doğuyor. O tarihte CHP de, AP ile bir koalisyon arayışı içinde değildi. Eksiğini başka yollarla tamamlama ihtiyacı vardı. Nitekim hadiseler bu şekilde inkişaf etmiştir.

Geçmiş olayları tahrif etmek kolaydır. Ancak bu olayların şahidi birden fazla olduğu için, bunu yapmaya kalkanlar mahçup olmaktan kendilerini kurtaramazlar...»

Demirel, durdu.

'Kahve olayı' sekiz yıl öncesinin olaylarına Demirel'in bakış açısını yeniden saptamama olanak vermişti. 1977'den başlayarak 1978 ve özellikle 1979 yıllarında giderek tırmanan iki büyük partinin işbirliği yapmasıyla ilgili istekler, duyurular konusunda da —kısa da olsa— Demirel'den kimi açıklamalar alabilirdim.

Çünkü 7. ve 8. kitaplarda bu konu yer yer geçecekti.

Nitekim, son beş yıldır «işbirliği» konusu gündemden hiç eksik olmadı. Bu konu daha uzun süre tartışılacaktı.

«Bir Olmadınız, Beraber Olmadınız»

Konuyu anımsattım.

Demirel, «...'Bir olmadınız, beraber olmadınız, çare bulamadınız' şeklindeki iddia ve ithamın bir miktar tahlile ihtiyacı vardır...» diye başladı :

«Çok parti ile tek partiyi karıştırmamak lazımdır. Çok

partide, partiler farklı fikirlere sahip olacak ve farklı davranışlarda bulunacaklardır.

Partilerin her meselede bir ve beraber olması isteniyorsa, bu takdirde itiraz, sistemedir. Aranan, tek partidir. Halbuki, çok parti, tek partiye göre ilerlemedir. Tek partiyi aramak, geriye gitmek olur.

'Bir olmadınız, beraber olmadınız, çare bulamadınız' derken; 'Kim, kiminle, neyi yapmak için bir ve beraber olacaktı?' konusunu tartışmak lazımdır.

Doğruda bir ve beraber olunur. Yanlışta bir ve beraber olunmaz. Her mesele için bir doğru çözüm vardır. O ortaya konmadan, 'bir ve beraber olmadınız' ithamı, hiçbir anlam taşımaz.

Doğru çözüm ortaya konmuş da, onda beraberlik sağlanmamışsa, doğru çözümü ortaya koyan ile, ona yanaşmayanı beraberce ve aynı şekilde suçlu saymak, haksızlık ve insafsızlıktır. Kaldı ki, ortada beğenilmeyen bir netice varsa, bunun belirli bir tedbirde, bir ve beraber olunmadığından doğup doğmadığına iyi bakmak lazımdır. Bu genel mülahazalardan sonra, müşahhas olaylara bakalım.

Cumhurbaşkanı seçilememiş, cumhurbaşkanı seçilsin diye, taraflar içlerine sinmeyen bir çözüme razı olamamışlarsa, bunu suç saymak fevkalade yanlıştır.

Cumhurbaşkanı seçimine yeni usul getirilmesi teklifi gerçekleştirilememişse, bunda kusur aranabilir.

'Bir olup, beraber olup, anarşiyi durduracak tedbirleri almadınız' ithamına gelince; bu da çok tartışma götürür.

'Devlet güvenlik mahkemeleri kuralım' diyenlerle, 'kurdurmayız' diyenler, aynı şekilde suçlanamazlar. 'Genel seçime gidelim' diyenlerle, 'seçim anayasaya aykırıdır' diyenlerin aynı şekilde suçlanamayacağı gibi.

'Bir olup, beraber olup, tedbir alamadılar' yerine, o alınmayan tedbirler nelerse, onları sıralayıp, o tedbirlerin alınmasına kim mani olmuşsa, onu itham etmek, makul ve vicdanlı bir iş olur.

Tarafların iradesi kendi elindedir. Birisininki, diğerinin elinde değildir. Taraflardan her biri, yapılması lazım gelen neyi yapmamışsa, ondan sorumlu olur, yoksa birisi diğerine bir şeyi yaptıramadığından sorumlu olmaz.

Bizim ülke için, devlet için lazım olup da, yapılmasına karşı çıktığımız hiçbir şey yoktur. Onun için, bir yuvarlak

itham altında kalmayız. Kusur ve suç varsa, kime ait ise, o söylenmelidir. Kim kusurlu ise, o ortaya konmalıdır. Kusurlu ile kusursuzu beraberce ortaya koyup, tümü ile kusurlu saymak, adalet duygularını rencide eder. Mantıki de değildir...»

Sezar'ın Hakkı

Bir nefeslik süre geçti, Demirel konuştu :

«Ben suçlamalara kalkışmak istemiyorum. Yalnız, kimsenin bizi suçlamasına da razı olamam...» dedi.

«...Bazı meselelerin tabiatında uzlaşma imkânı olmayabilir. Bundan dolayı da, 'Niye uzlaşmadınız?' diye kimse suçlanamaz. Zira her şey, uzlaşarak çözülebilse idi, harpler olmazdı, mahkemelere lüzum kalmazdı.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde taraflar, büyük meselelerde, geçen 20 sene zarfında, beraberliği sağlamayı başarmışlardır. 1964, 1967 ve 1974 Kıbrıs müdahalelerinde, Aralık 1978'de sıkıyönetimin ilanında ve bunun devamında, hemen hemen ittifakla hareket edilmiştir.

Anarşi ve terörün önlenmeyişini, sadece 'bir ve beraber olmadılar, çare bulamadılar' gibi bir sebebe bağlarsak, o zaman suçu işleyenler ve işletenler ile, bunu takip etmesi lazım gelenlere hiçbir şey diyemeyiz. Devletin niye işlemediğini arayamayız ve bulamayız. Devleti de hiçbir zaman işletemeyiz. Bunalımlardan da hiçbir zaman çıkamayız. Kral'ın hakkını Kral'a, Sezar'ın hakkını Sezar'a verelim.

Geçmişi revize etmek imkânsızdır. Müdahalenin gerçek sebepleri vardır. Görünen sebepleri vardır. Gerçek sebep, hedef aldığı gaye ve vardığı neticedir. Anayasayı kaldırıp, yeni bir anayasa koymak, bazı mevkilere oturmak, devlet idaresini ele almak, bazı kadroları tasfiye etmekle neticelenen bir hareketi, bir ve beraber olup bunları yapmadıkça, durduramazsınız. Bu da mümkün değildir. Görünen sebeplere bakarak, bunları kaldırabilseydik, müdahale olmazdı gibi bir yargıya varmak fevkalade yanıltıcıdır...»

Yakın geçmişin bu önemli sorununu ileride daha geniş biçimde göreceğiz.

Konuya ayrıntılı biçimde yer vereceğiz.

10

BİR DOKUN BİN...

Ecevit'in Florya'daki Güneş Motelinde 12'lerle yaptığı özel görüşmeden' sonra, iyi niyetli parlamenterlerin 'kendiliklerinden doğru yolu' bulmalarını alkışlamasından, kabine konusunda ayrıntı vermeyeceğini söylemesinden iki gün sonra, 12'ler özveriyle dolu bir yeni açıklama daha yaparak,

«...Bizleri istifaya sevk eden sebepler ne siyasal 'istikbal endişesi, ne mevki, ne makam, ne de birtakım menfaatlerin' temin edilmesidir...» dediler.

Bu açıklamayla kulislerde —zayıf olasılık olarak— 12'lerin CHP hükümetini 'dışardan destekleyeceği' söylentileri çıktı.

Acaba?..

Bu sırada Demirel —elbette o da bilgi topluyordu— «Devlete ait koltuklar ikram edilmek suretiyle hükümet kurulmaya kalkışıldığından» söz ediyordu.

Gazetelerin yaptığı sayısal saptamalara göre, İkinci MC Hükümeti zamanında anarşik olaylar sonunda canlarını yitirenlerin sayısı 106 idi.

11

OLAYA BİR DE ÇANKAYA'NIN NASIL BAKTIĞINI GÖRELİM

Kuşku yok ki, Çankaya Köşkü dar olanaklarına karşın, AP'den istifaları, Ecevit'in açıklamalarını, olayların hangi sürece girdiğini özenle izliyordu.

Yeni hükümet bunalımları, yedi yıllık Cumhurbaşkanlığı süresinin bir yılını almıştı. Korutürk, «Yedi yılımın bir yıldan fazlası hükümet bunalımlarını çözmekle geçti» diye kimi zaman çevresine yakınırdı.

Bana —yaptığımız uzun görüşmede not defterine bakarak— Çankaya Köşkünün olaylar karşısındaki tepkilerini, çözüm önerilerini, hatta dileklerini olduğu gibi aktaran —1977'den 1980'e dek Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği görevini yapan— Halûk Bayülken Ecevit'in hükümeti kurma aşamasına geldiği sırada Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün görüşlerini yansıttı.

Bayülken'e sordum:

«...Korutürk, bir hükümetin düşmek üzere olduğunu ve yenisinin bu çizilen çerçeve içinde oluşacağını elbette biliyordu. Sayın Cumhurbaşkanı, parlamentodaki bu pazarlıklardan sonra gerçekleşen istifalardan elbette haberliydi. Nasıl bir değerlendirme yapıyordu Cumhurbaşkanı?...»

Yanıtladı:

«...Bütün bunlardan Cumhurbaşkanının haberi olmaz olur mu? Bunlar, Cumhurbaşkanının endişelerinde ve değerlendirmelerinde daima hakem rolü oynuyordu. Şimdi gelelim sık sık hükümet değişikliği konusuna, buradan başlayalım. Bir genel seçim olmuş 1977'de. En çok sandalyeyi ala-

na hükümeti vermiş, bu hükümet güvenoyu alamamıştı. Bu nun arkasından ikinci partiye görev vermişti. O da hükümeti kurmuştu.

Demirel'in koalisyon hükümeti, rahatsız, çalışamıyordu Eğer rahat çalışabilseydi, bir gensoruyla gitmeyi ister miydi? Hükümetleri rahat çalıştırmayan Cumhurbaşkanı değildi. Cumhurbaşkanı, her yeni hükümete destek oluyor, hatta kurulmasıyla birlikte, 'Çok şükür Allah'a, bir hükümet daha kuruldu, inşallah bu devam eder' diyordu.

Ama büyük tecrübeleriyle bunların devam etmeyeceği hususunda bir değerlendirme ve düşünceleri de her zaman mevcuttu.

Cumhurbaşkanı bunları bilmiyor değil, ama demokratik yol olarak benimsenen yolların dışında ne yapabilirdi ki? Başka bir yolu hiçbir zaman düşünmemiştir. Düşündüğü tek yol, demokratik yollardan hep asgari müştereklerde partilerin gitmesini sağlamaktı. Bu da olmuyordu.

Ecevit hükümetinin kurulmasında notlardaki izlenim şöyle :

Söylediğim genel çerçeve, Cumhurbaşkanının her zaman kafasındaydı. Zaten kendilerini üzüntüye garkeden sonunda sağlığını bozan emin olun ki, bu tür ters gelişmelerdi. Vazifeye başladığı zaman sağlıklı bir insandı. Ondan sonra hafif bir kalp spazmı geçirmişti 1974'te. Ameliyatı saymıyorum, normal bir şeydi. Vazifeye başladığı zaman ayağında hafif bir burkulma, ayak sinirinde tesir icra eden bir rahatsızlık. 1978 Ocak-Şubat ayında tansiyonu artmaya başladı.

Bütün bu siyasal olaylar sağlığına tesir ediyordu. 1980 de 6 Nisan günü vazifeyi bıraktıktan sonra sağlığı normal ve afiyet içinde.»

İstifalardan hoşlanmıyordu

«...Ecevit Hükümetinin kurulmasından önceki günleri soruyorum. Bir partiden istifalar oluyor, bu olaylar sırasında Korutürk'ün tutumunu öğrenmek istiyorum...»

«...Bunlardan katiyyen hoşlanmıyordu. AP'den ayrılan-

ların bakanlıklara getirilmesinden sonra Adalet Partisi Başkanlık Divanının bir bildirisi yayımlandı, 'on adama on bakanlık vererek' diye başlayan bir bildiri.

Bu eleştiri karşısında Cumhurbaşkanı şöyle diyordu:

'Ben göreve geldiğimden beri yüzer gezer oylara dayanılmaması gerektiğini, demokratik kaideleri, müesseseleri yalnız yazılı olarak değil, geleneklerle de geliştirmek durumunda olduğumuzu, bunun yazılı bazı müeyyideleri bulunması gerektiğini söyledim ve bazı direktifler de verdimdi. Önerilerde de bulundumdu. Aradan yıllar geçti, nerelerdeydiniz? Bunların olabileceğini daha öncelerden söyledim ben. Fakat bir düşünce tarzı şuydu: Anayasada ve kanunlarda bir milletvekilinin bir taraftan öteki tarafa geçmesine mani bir hüküm yok! Önceleri de olmuş bunlar. İçinden üzülmekle beraber...'»

«...Kısacası, bir partiden belirli kişilerin bakanlık vaadiyle bir başka partiye geçmesine karşı... mı?...»

«...Tabii. Üzülüyor, hoşlanmıyor, sonunda bir tepki şeklinde ifade ediyordu:

'Ne yapsaydım yani, ülke hükümetsiz mi kalsın' diyordu. Düşüncesi bu. Fakat bunlara engel olacak yasal bir önlem yok.

1978'de Ecevit hükümeti kurulurken, Sayın Korutürk'ü —bütün bu oluşmalara rağmen— engelleyecek yasal bir önlem de yoktu. Ayrıca, Cumhurbaşkanının tereddütlerini azaltacak bir başka gelişme oldu. Bir deklarasyon çıktı, müşterek bir bildiri. Bu deklarasyon öyleki, içindeki birkaç cümle hariç, belki de AP de buna imza atabilirdi...»

«Milletvekili pazarları» Türk siyasal yaşamında sürekli canlı kaldı. Kamuoyunun bu konuda «rahatsız» olduğu gerçekti. 1982 Anayasasını yapan askeri yönetim, bu tür gelişmeleri önlemek için anayasaya bir hüküm getirdi: «Bir milletvekili parti değiştiremeyecekti.»

12
DÜŞÜŞ

AP, sonunda nasıl «gideceğini» saptadı.

Hükümet başkanı Çankaya'ya gidip istifasını vermeyecekti.

Muhalefet gücüne güveniyorsa bir gensoru vermeli, güvenoylaması yapılmalı, 226'nın üzerinde güvensizlik oyu çıkarsa hükümet istifasını vermeliydi.

Nitekim, olaylardan sonra Korutürk, kişiliğine yapılan kimi siyasal saldırıları irdelerken, «AP, hükümetin güvenoyuyla gitmesini isteyerek siyasal gelişmeleri Millet Meclisi tutanaklarına geçirmeyi yeğlemiştir» diyecekti.

Yoksa, AP de güvenoyundan sonra «gideceğini» kesinkes biliyordu.

Bu, hem aritmetik gerçekti, hem de siyasal gelişmelerin doğal sonucuydu.

CHP'lilerse daha günler öncesi İkinci MC Hükümetini yeter sayı bulduklarında gensoru vererek düşüreceklerini açıklamışlardı.

CHP'nin hazırladığı gensoru önergesi Millet Meclisi başkanlığına verildi. Hükümetin düşmesine yol açacak bu önergenin Meclis gündemine alınması 424 oyla kabul edildi. AP de olumlu oy kullanmıştı. Kullanmamazlık edemezdi, o zaman CHP, Demirel'in «yapıştığı koltuktan bir türlü gitmeyi istemediğini» siyasal bir sömürü olarak kullanırdı. Haklı da olurdu!

Bu tarihsel önergeyi CHP grubu adına, başkan vekilleri Altan Öymen'le Hayrettin Uysal imzalamışlardı. Önerge uzun değildi, ayrıca CHP gensoru görüşmelerinin uzun sürmesini de istemiyordu. Kuliste söylendiğine göre, lafla vakit geçirmemeli, hükümet bir an önce ülkenin anarşiden ekonomiye değin uzanan önemli sorunlarına eğilmeliydi.

CHP önergesinin metni, Millet Meclisinde okundu :

«Bugünkü hükümet, kendi içinde tutarsız çok başlı bir federatif kuruluş niteliğindedir. Bir Bakanlar Kurulunda bulunması gereken ortak sorumluluk anlayışından yoksundur. Bugünkü karma hükümetin ortakları, devleti aralarında parselleyerek işgal altına alma çabasındadırlar.

Devlet yönetiminde bu yüzden oluşan kopukluk, temel sorunları çözebilmek için gerekli politikalar saptanmasını önlediği gibi, günlük devlet işlerini de engellemektedir.

O arada uluslararası ilişkilerimiz ve ulusal güvenlik önlemlerimiz tehlikeli ölçüde aksamaktadır.

Hükümetin ekonomi alanındaki sorumsuzca davranışları, başarısızlığı ve iç uyuşmazlığı nedeniyle, yatırımlar duralamaktadır. Üretim düşmekte, gelişme hızımız gerilemektedir; görülmemiş bir hızla artan yaşam pahalılığı, dar ve orta gelirli halk topluluklarının dayanamayacağı boyutlara varmıştır, işsizlik büyük bir sosyal sorun olmuştur.

Dış ödemeler açığımız ve kısa vadeli dış borçlanmalar Türk ekonomisinin geleceğini tehdit edici ve Türkiye'nin bağımsızlığına gölge düşürücü ölçülere ulaşmaktadır.

Hükümetin, döviz sıkıntısını bir ölçüde olsun gözden saklayabilmek için başvurduğu sorumsuzca önlemler yüzünden Türk parasının değeri hızla ve sürekli düşmektedir.

Ekonomimizi ve gelişmemizi engelleyecek ölçülere varan enerji yetersizliğini görünür gelecekte gidermek üzere hiçbir etkin önlem alınamamaktadır. Enerji bunalımına yol açacağı yıllar önceden belli olan tutum, bugünkü acı sonuçları ortaya çıktıktan sonra bile sürdürülmektedir.

Plan - program dinlemeyen bir hükümetin, Kalkınma Planı hazırlamaktan bile âciz olduğu görülmüştür.

Hükümetin milleti düşman cephelere bölücü ve şiddet eylemcilerinden büyük bir bölümünü kayırıcı ve kışkırtıcı davranışları yüzünden ülkemizde can güvenliği ve öğrenim özgürlüğü kalmamıştır. Resmi himaye altındaki şiddet eylemleri, bazı sorumsuz çevrelerin karşı eylemlerini de doğurmakta ve ülkemizde şiddet, tırmanmaya dönüşmüş bulunmaktadır. Bazı hükümet kanatlarının veya yan kuruluşlarının bir kısım yükseköğrenim kurumlarını, eğitim enstitülerini, hatta yer yer liselerle, ortaokulları işgaline, kamu kesimindeki veya Devlet kontrolü altındaki bazı iktisadi kuruluşların ve birçok devlet dairelerinin işgali de eklenince,

yurttaşların devlete güveni kalmamıştır. Sağlık kuruluşları bile işgal edilmekte, o yüzden yurttaşlar yer yer hastanelere de can güvenliğiyle gidemez duruma gelmektedirler.

Hükümet ortaklarından biri, iktidar olabilmek için okulları ve devlet dairelerini ele geçirmek gerektiğini ve bunu büyük ölçüde başardığını, övünülecek bir şey gibi açıklamaktadır.

Bu durumda devletin iç güvenlik kuvvetleri de çoğu kez görevlerini yapamaz duruma gelmişlerdir.

Hükümetin iç tutarsızlıkları ve kopukluğu yüzünden, herhangi bir Bakanlar Kurulu üyesinin tek başına iyi niyetli davranışları da etkin olamamakta ve Türkiye'yi her alanda bunalıma sürükleyen aksaklıkları ve tehlikeli gidişi sınırlayamamaktadır.

Hükümetin kendi yarattığı veya çözemeyip ağırlaştırdığı iç ve dış sorunlar karşısında hükümet kanatlarının veya üyelerinin sorumluluğu birbirleri üzerine atmaları, birinin yaptığını öbürünün suçlaması, yurttaşların devlete güvenlerini büsbütün yok ettiği gibi, devletimizin uluslararası saygınlığını ve güvenirliğini de sarsmaktadır.

Bu hükümet biçiminin geçersizliği ve sakıncaları artık kesinlikle belli olmuştur.

İçte de dışta da güvenlik sağlayamayan, cephecilik anlayışıyla ulusal birliğimizi zedeleyen, Türkiye'nin gelişmesini engelleyen, halk çoğunluğunu yoksulluğa sürükleyen ve Türkiye Cumhuriyeti Devletini anayasanın belirlediği kurallardan ve çerçeveden uzaklaştırmaya çalışan bu hükümetten artık ülkemizin bir an önce kurtulması zorunludur.

Bu nedenlerle Anayasanın 89'ncu maddesi uyarınca Demirel Hükümeti hakkında gensoru açılmasını saygı ile arz ve talep ederiz.»

13
ÖNERGENİN İÇERİĞİ

CHP önergesi kısaydı, özlüydü. Ne var ki, bu önerge o güne değin Ecevit'in, CHP'nin irdelediği sorunların kısa bir özetiydi. Öne sürdüğü öğelerin kısa yoldan toparlanmasıydı. Önergeye dek CHP'nin söyledikleriyle bu önerge metni bir arada gözden geçirilirse, iktidar olma yolundaki partinin yapmayı öngördüğü uygulamaların kalın çizgileri ortaya çıkabilirdi. Ayrıca, bu biçimdeki bir irdeleme CHP'nin hükümet olunca ne yapmayı planladığını da ortaya koyabilirdi.

Önergenin Öğeleri :

1 — Bugünkü hükümet kendi içinde tutarsızdır.
2 — Bugünkü hükümet çok başlıdır.
3 — Bugünkü hükümet federatif bir kuruluş niteliğindedir.
4 — Ortak sorumluluk anlayışından yoksundur.
5 — Hükümet ortakları devleti aralarında parselleyerek işgal altına almışlardır.
6 — Temel sorunları çözebilmek için gerekli politikalar saptanmıyor.
7 — Günlük devlet işleri engellenmektedir.
8 — Uluslararası ilişkilerimiz tehlikeli ölçüde aksamaktadır.
9 — Ulusal güvenlik önlemlerimiz tehlikeli ölçüde aksamaktadır.
10 — Hükümet ekonomi alanında sorumsuz davranmaktadır. Başarısızdır. İç uyumsuzdur. Bu yüzden,
A — Yatırımlar duralamaktadır.
B — Üretim düşmektedir.
C — Gelişme hızımız gerilemektedir.

D — Hayat pahalılığı artmaktadır.

E — Pahalılık dar ve orta gelirli toplulukların dayanamayacağı boyutlara varmıştır.

F — İşsizlik büyük bir sosyal sorun olmuştur.

11 — Dış ödemeler açığı kısa vadeli borçlanmalar, Türk ekonomisinin geleceğini tehdit edici, bağımsızlığımıza gölge düşürücü ölçülere ulaşmıştır.

12 — Türk parasının değeri hızla ve sürekli düşmektedir.

13 — Enerji yetersizliğine hiçbir etkin önlem alınmamıştır.

14 — Bu hükümet plan-program bilmemektedir.

15 — Kalkınma planı hazırlamaktan âciz olduğu görülmüştür.

16 — Hükümet milleti düşman cephelere bölücü bir tutum içindedir.

17 — Hükümet şiddet eylemcilerinden büyük bir bölümü kayırıcı ve kışkırtıcı bir davranış içindedir. Bu yüzden,

A — Can güvenliği kalmadı.

B — Öğrenim özgürlüğü kalmadı.

18 — Şiddet eylemleri resmi himaye altındadır.

19 — Sorumsuz çevrelerin karşı eylemleri bu yüzden doğar. İş tırmanmaya dönüşüyor.

20 — Bazı hükümet kanatları ya da yan kuruluşları,

A — Bir kısım yükseköğrenim kurullarını,

B — Eğitim enstitülerini,

C — Yer yer liseleri,

D — Ortaokulları,

işgal etmektedirler.

21 — Aynı şekilde,

A — Kamu kesimindeki iktisadi kuruluşlar,

B — Devlet kontrolü altındaki iktisadi kuruluşlar,

işgal edilmektedir.

22 — Yurttaşların devlete güvenleri kalmadı.

23 — Sağlık kuruluşları işgal edilmiştir. Hastanelerde can güvenliği kalmamıştır. Bu yüzden yurttaşlar hastanelere gidememektedir.

24 — Hükümet ortaklarından biri iktidar olabilmek için,

A — Okulları,

B — Devlet dairelerini,

ele geçirmek gerektiğini bunu büyük ölçüde başardığını övünerek açıklamaktadır.

25 — Devletin iç güvenlik kuvvetleri görevlerini yapamaz hale gelmişlerdir.

26 — Hükümet çözülemeyen iç ve dış sorumlulukları birbirine atmaktadır. Birinin yaptığını öbürü suçlamaktadır.

27 — Yurttaşların devlete güveni yok olmuştur.

28 — Devletin uluslararası güvenliği ve saygınlığı sarsılmaktadır.

29 — Bu hükümet biçimi geçersiz ve sakıncalıdır.

30 — Bu hükümet içte ve dışta güvenlik sağlayamamaktadır.

31 — Bu hükümet cephecilik anlayışıyla ulusal birliğimizi zedelemektedir.

32 — Bu hükümet Türkiye'nin gelişmesini engellemektedir.

33 — Bu hükümet halk çoğunluğunu yoksulluğa sürüklemiştir.

34 — Bu hükümet Türkiye Cumhuriyeti devletini Anayasa'nın belirlediği kurallardan ve çerçeveden uzaklaştırmaya çalışmaktadır.

II — Bu öğelerin grupları:

1 — Hükümetin genel yapısındaki ahenksizlik ve bundan doğan neticeler,

2 — Dış ilişkiler,

3 — Ulusal güvenlik,

4 — Ekonomi,

5 — Ödemeler dengesi,

6 — Plan ve Program,

7 — Asayiş,

8 — Partizanlık,

9 — İç güvenlik kuvvetleri,

10 — Enerji,

11 — Koalisyon ortaklarının ve hükümet üyelerinin çelişen beyanları,

12 — Sonuç:

A — İçte, dışta güvenlik sağlanamıyor,

B — Cephecilik anlayışı ile ulusal birlik zedeleniyor,

C — Türkiye'nin gelişmesi engellenmektedir.

D — Halk çoğunluğu yoksulluğa sürüklenmektedir,
E — Türkiye Cumhuriyeti devleti Anayasa'nın belirlediği kurallardan ve çerçeveden uzaklaştırılmaktadır.

Yukardaki saptamaları AP önderi Demirel, arkadaşlarıyla çalıştıktan sonra hazırlamıştı.

Bu hazırlığı Millet Meclisinde gensoru önergesinin müzakeresi sırasında kullanacaktı.

Doğrusu, önergenin içeriğinden doğan bu saptamalarda yanlışlık yoktu: Demirel, başka amaçlarla bu saptamaları yapıyordu, ama ülkenin içinde bulunduğu ikilemler, çekişmeler, terslikler bunlardı. Gazetelerde de bu saptamaları doğrulayan haberler hemen her gün yazılıyor, manşetlere çıkıyordu.

Kamuoyuna, aydın çevrelere, kimi etken çevrelere ve basına göre de ülkenin durumu, Demirel'in saptadığı ayrıntılı maddelerdeki gibiydi.

Bu saptamaların içeriğine inandığı içindir ki, kamuoyu ve basın sürekli olarak yeni bir hükümetin, Ecevit'in işbaşına gelmesini istemiyor muydu?

Bu maddelerin özündeki sakatlıkları Ecevit'in düzeltmesi bekleniyordu.

14

SONDAN BİR ÖNCEKİ GÜN

29 Aralık 1977 günü, Millet Meclisi —sonucu önceden bilinmesine karşın— heyecanlıydı, canlıydı.

CHP'lilere yeniden seçim kazanmış insanların havası egemendi. Neşeli ve canlıydılar, geleceğe umutla bakıyorlardı. Kuşku yok, Meclisin «gözde insanları» AP'den istifa ederek bağımsızlaşan, ama bir CHP Hükümetini —en azından— oylarıyla destekleyecek olan 12'lerdi. Çevrelerinden insan eksik olmuyordu. AP ve öteki sağ partiler dışında hemen her çevreden kutlanıyorlar, hatta çok ileri giden kimileri tarafından kutsanıyorlardı.

Her biri ülkeyi içinde bulunduğu açmazdan kurtarmaya yönelmiş, bu yönelişte büyük özveride bulunan insanların coşkusuyla koridorlarda geziniyorlardı. CHP'li yöneticilerin özenli davranışları üzerlerindeydi.

Çok yüce, kişileri, olayları çok yücelten dokunaklı sözler dinliyorduk. Tabii, CHP koridorunda ülkenin içine girdiği acıklı durum sürekli anlatılıyor, Türkiye'yi bu «kötü gidişten» ancak CHP iktidarının kurtaracağı söyleniyordu. Bu sırada 12'lerden birine herhangi bir AP'linin «kötü söz» söylemesi barutun ateşle birleşmesi gibi bir şey olacaktı.

AP'liler kendilerine ayrılan kulisteydiler, oraya hapsetmişlerdi kendilerini.

Gensoru müzakerelerine oldukça gergin bir havada başlandı.

Kürsüde dostumuz, arkadaşımız Altan Öymen vardı, CHP'nin neden güvensizlik oyu vereceğini anlatıyordu.

Öymen, «Meclisin meseleleri enine boyuna tartışmasının demokrasimiz açısından sağlıklı yol» olduğunu vurguluyor, kimi dokundurmalar yapıyordu:

«Uzun sürelerden beri verilen uğraştan sonra, burada Meclis Başkanlık Divanı teşekkül ettikten ve komisyonlar

kurulduktan sonra, sayın arkadaşlar gene burada, araştırma önergeleri, sözlü soru önergeleri, kanun tasarıları görüşülmeye başladığı sırada da, hükümet bu koltukları boş bırakmıştır. Bu koltuklar hükümet orada temsil edilsin diye; hükümet, Meclisin önünde hesap verecek durumda olduğunu belirtsin diye, Meclise karşı saygısını göstersin diye konulmuştur oraya. Bu koltuklar oraya süs olsun diye, salona ayrı bir renk katsın diye konulmamıştır. Hükümet, Başkanlık Divanının ve komisyonların teşekkülünden sonra dahi buraya teşrif etmemek suretiyle, bu konuşmama durumunu, burada tartışamama durumunu bizzat yaratmıştır. Aslında hükümetin bu tutumu, üç başlı bir federasyon manzarasını bir kere de bu şekilde sergileyen bu tutumu... (AP sıralarından «Güneş Motelde mi?» sesleri)

Şimdi bu sözleri söylemekle arkadaşlar, aranızdaki bazı arkadaşları rencide ediyor olmalısınız.

Sayın arkadaşlarım, Meclisin dört buçuk aydan beri bu hakkını kullanmamaya, bu görevini yerine getirmemeye özen gösteren, burada konuşma görevini, tartışma görevini yerine getirmemeye özel bir itina gösteren, hatta özelin de ötesinde, yeryüzünün demokratik parlamentolarında benzeri görülmemiş metotlar kullanarak itina gösteren bu hükümet, Başkanlık Divanının kurulmasını, komisyonların seçilmesini aylarca engelleyerek, araştırma önergelerinin sözlü soruların, kanun tasarılarının görüşülmesine gelmeyerek, kendisine ayrılmış koltuklarda oturmayarak, bizi kendisini fizik olarak görme olanağından bile mahrum bırakarak özel bir itina gösteren bu hükümet, şimdi birdenbire bu gensoru önergesi vesilesiyle içtüzükte kendisine tanınmış olan sürelerin üstünde konuşma merakına kapılıyorsa, bu fevkalade enteresandır.

Başbakan Sayın Demirel bu isteğinin gerekçesi olarak gensoru önergemizde kendisine göre bir tasnif yapmış; 34 iddia bulunduğunu öne sürüyor. Bu 34 iddiaya ayrı ayrı teferruatıyla cevap verecekmiş.

Sayın arkadaşlar, bu gensoru önergesinde aslında anlatılmak istenilen şeyler o kadar komplike değildir; 34 yahut grup başkanvekilleri dün 35 saymışlar 34'lük bir tasnif ile çok karışık bir halde mütalaa edilecek şeyler değildir. Gensoru önergemizin özeti şudur : Siz Hükümet olarak uyum

içinde değilsiniz. (AP sıralarından «Sana ne?» sesleri, gürültüler)

Biz, burada milletvekiliyiz. Onun için bize bir şeyler oluyor. Biz, burada bu hükümetin çalışmalarını denetlemek durumunda olan kimseler değil miyiz?.. (AP sıralarından gürültüler)

Türk milletinin temsilcisi olarak görevimiz bu değil midir? Hükümetin uyum içinde çalışıp çalışmadığını kontrol etmek değil midir görevimiz? (CHP sıralarından alkışlar, AP sıralarından gürültüler)

15

CHP'NİN ACELECİLİĞİ

Ne çare ki, Ecevit Hükümetinin işbaşına geçip uygulamalara girdikten sonraki aylarda gelişen olaylarla çok ters düşecek bir saptamayı, daha o gün Altan Öymen yapıyordu.

Öymen kürsüdeydi. Giderek açılıyordu. İyi bir yazardan iyi bir konuşmacı her zaman çıkmayabilirdi, ama o gün Öymen form tutmuştu.

Konuşmasının o duyarlı noktasında önemli bir vurgulama yaptı. Bu vurgulama manşetlere geçecek, ama aylar sonra hükümetin içine düşeceği ikilemlerden sonra muhalefete, kamuoyuna malzeme olacaktı. Çünkü kürsüdeki Altan Öymen, sıfatı gereği kişisel görüşlerini değil, CHP'nin görüşlerini açıklıyordu. Öymen sürdürdü:

«...Evvelki gün burada konuşan Adalet Partisinin Grup Sözcüsü Sayın Talât Asal arkadaşım, *bizi «acelecilikle» itham etti. Şunu hemen belirteyim ki arkadaşlarım, biz bu görüşmeler yapılırken aceleciyiz. Acelemiz var, çünkü bu akşam burada kimin kapısı çalınacak ve kim elinde tabanca ile oraya girip, bütün şarjörlerini boşaltarak kimi vuracak, ondan endişeliyiz.* (CHP sıralarından «Bravo» sesleri, AP sıralarından gürültüler)

Dün akşam televizyon yayınını seyrettik. Şimdi, gensoru önergemizde belirttiğimiz noktalar zaten bunlardır. Biz, gensoru önergemizde, *bu hükümetin Türkiye'de can güvenliğini sağlamadığını, devletlerin başlıca görevi olan milattan öncesinden beri başlıca görevi olan Eflatun'un «Devlet» kitabı ortaya çıktığından beri başlıca görevi olan can güvenliğini sağlamak görevini bu hükümetin yerine getirme-*

diğinden şikâyet ediyoruz. Gensoru önergesinde bunu belirttik, bunun örneklerini veriyoruz...

Dün akşam televizyonun yayınlarında, Hacettepe Üniversitesi Profesörlerinden Doktor Erdoğan Sanalan'ın öldürülüşü haberi verildi...

Kimin vurduğu daha belli değil. Mesele de zaten o değil; vuruldu.

Bunun arkasından, Sayın Cumhurbaşkanımız, Sayın Başbakana, Genel Sekreteri vasıtasıyla bir yazı gönderdi. Daha önce de, böyle bir yazıyı başka bir profesöre yapılan bir saldırı dolayısıyla yazdığını da hatırlatarak, olaydan duyduğu üzüntüyü ve endişeleri belirtti ve hükümetten tedbir alınmasını istedi.

Bunun arkasından, televizyon haberlerinde diğer siyasi partilerin, öteki grupların, üniversitelerin mesajları yayımlandı ve arkadan başka haberlere geçildi. Bu siyasi partilerin mesajları arasında, yaralananın ailesine geçmiş olsun telgrafı çekenlerin telgrafları arasında hükümet kanatları partilerinden hiçbirinin sözcüsünü ve bu hükümetin hiçbirinin yetkilisini bir mesaj verir halde işitemedik. (CHP sıralarından alkışlar)

Meselenin esası işte budur. *Bir memlekette gece vakti bir kapı çalınır, karşısına çıkan adamın üstüne silah boşaltılabilir ve bu silahı boşaltanlar paldır küldür, arkalarına bile bakmadan, ellerini kollarını sallayarak oradan uzaklaşabiliyorsa, bu memleketin hükümeti adına bir çift laf söylemek mecburiyeti vardır. Bu mecburiyeti yerine getirmezseniz ne olur?* İşte böyle olur Türkiye'nin hali. *Eğer Hükümet siyasi cinayetlere, siyasi sabotajlara tam bir kayıtsızlıkla, sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi, yahut tabii bir olay oluyormuş gibi, bir doğa olayı oluyormuş gibi bakıyorsa, tevekkülle bakıyorsa, sanki fırtınalı bir havada şimşek çakıyor, yıldırım düşüyor da ona bakıyormuş gibi bakıyorsa, o hükümet görevlerinin başlıcasını yapmıyor demektir ve asayiş olayları da, siyasi cinayetler, siyasi sabotajlar da böyle susularak, ses çıkarılmayarak önlenemez.*

Arkadaşlar, geçenlerde Fransa'da, Paris'te Cezayirliler Derneğinin binasında bir gece bekçisi öldürüldü; bir gece bekçisi siyasi bir cinayetle öldürüldü. *Fransız basını 15 günden beri bu hadisenin akisleri ile meşgul oluyor.* Hüküme-

tin, demeç vermeyen, tedbir alındığını ilan etmeyen yetkilisi kalmadı.

İtalya'da gene kasım aylarının sonlarında Bari'de bir öğrenci öldürüldü. İtalya'da nerede ise hükümet düşecekti. (AP sıralarından «Orada Devlet Güvenlik Mahkemeleri var» sesleri.) Türkiye'de böyle, değil ayda bir, iki ayda bir siyasi olay, siyasi cinayet, *her gün televizyon haber bültenlerinin sonunda, sanki hava raporu verilir gibi cinayet raporu verilmeye başlanmıştır...*»

CHP sıraları patladı. Öymen, CHP grubunun, kimi bağımsızların alkışları, 'bravo' sesleri arasında kürsüde duruyordu.

Hele, «televizyon haber bültenlerinin sonunda, sanki 'hava raporu' verilir gibi cinayet raporunun verildiğini» vurgulaması, CHP'yi ayağa kaldırmıştı.

Bu sözlerin öteki önemli yanı, CHP'nin hükümet olur olmaz anarşiye büyük önem vereceği, bu sorunu kısa sürede çözeceği idi.

Bu sözleri söylediği sırada, kuşku yok, başta Ecevit, tabii sözcüsü Altan Öymen ve öteki CHP yöneticileri buna inanıyorlardı.

Büyük sözdü.

Büyük lokma yemeden önce!

16

SEN ÖYLE BİL!

Gensoru görüşmelerinde Meclis danışma kurulu, konuşmacıların sürelerini 20'şer dakikayla sınırladı.

AP önderinin yakınması süre kısıtlamasıyla ilgiliydi.

Mecliste yaptığı konuşmada —daha önce gördüğümüz— saptamaların her birini 20 dakikada irdelemenin zorluğuna işaret ediyordu.

34 konunun bu sürede irdelenebilmesi için her konuya ancak 35'er saniye düştüğünü söylüyor, «Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumu, Türkiye'nin savunmasını, Türkiye'nin dış politikasını, Türkiye'nin içinde bulunduğu iç politika meselelerini nasıl anlatalım» diyordu.

«...Ha, bakınız bundan ne çıkar: 'Gensoru' dediğiniz zaman, bunun iki tarafı vardır; Bir tarafı hükümettir, bir tarafı Meclistir. Hiç kimse, yanlış bir iş yapıyorum diye sevinmesin; bugün bizim başımıza gelen, yarın sizin başınıza da gelir. (CHP sıralarından gülüşmeler)

Onun için, gelin, doğruyu savunalım, doğruyu. Doğrusu nedir bunun? Ne olurdu yani, burada, hükümet gelse, 2 saat, 3 saat burada Yüce Meclise izahat verse, acaba kararınızı değiştirecek kadar yufka yürekli miydiniz? (AP sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar)

Ne olurdu yani, gensoru önergesi bugün görüşüleceğine, Cuma günü, 24 saat sonra görüşülseydi? Ne olurdu yani, Cumartesi günü oylanacağı yere, Pazar günü oylansaydı?»

Bülent Ecevit (Zonguldak) — «*Birkaç kişi daha ölürdü...*»

Tutanaklardan aldığımız bu bölümde Ecevit'in söylediği bu cümle basına yansımadı, duyulmamıştı çünkü.

Demirel, buna yanıt vermedi.

Yirmi dakikalık süresi tamamlanmıştı, başkan «Süreniz üç dakika geçti» diye uyardı, (tutanaklara göre) «öyleyse bağlayayım» dedi Demirel,

«...*Bu Gensoru bir şeyi tespit etmiştir. Halk Partisinin ülkenin meselelerini...* (CHP sıralarından alkışlar) *Bu gensoru, ülke meselelerinin Halk Partisi tarafından bilinmediğinin tespitine yaramıştır.* Bilseniz gelir burada söylerseniz ve koalisyona vücut veren üç partinin sözcülerinin ifadelerinden görülmüştür ki, koalisyonu teşkil eden partilerin Halk Partisinden şikâyeti, Halk Partisinin hükümetten şikâyetinden kat kat üstündür, kat kat. (AP sıralarından alkışlar)

Yine bu önerge bir şeyi daha ortaya koymuştur. Gerçekten Halk Partisi bir slogan partisidir. Haktan hukuktan adaletten nasipsizdir.

Şimdi bağlıyorum cümlemi.

Halk Partisinin hırsı kabarmıştır. Halk Partisinin hırsı kabarmıştır.. Hükümet güvensizlik oyuna muhatap olabilir. Bu bunalım demektir, bu yola gittiğiniz anlaşılıyor. Bunalım çıkarmaya kararlısınız. Velevki başarılı oldunuz bunalım çıkardınız, hükümet olamazsınız.»

Orhan Eyüboğlu (İstanbul) — «*Sen öyle bil.*»

Başbakan Süleyman Demirel (Devamla) — «'Sen öyle bil' diyedurun, 'Sen öyle bil' diyedurun, 'Biz olduk' diyedurun, bak daha ne söyleyeceğim: *Velevki hükümet oldunuz ayakta duramazsınız, ayakta duramazsınız. Velevki ayakta durdunuz; bu ülkeye Cumhuriyet Halk Partisinin ıstırap, çile, sefalet ve yokluktan başka vereceği hiçbir şey yoktur.*

Sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum. Cenabı Allah milletimizin yardımcısı olsun. (AP sıralarından «Bravo» sesleri. alkışlar)...»

İktidara gelmek üzere olan CHP, özvarlığına bu denli güven duyuyordu..

17

ECEVİT'İN 'ÖZEL BASINA' ÖZEL AÇIKLAMALARI

Bir cumartesi. 24 Aralık 1977.

Bunalmıştım. Günlerdir ayaktaydık. Hazirandan bu yana koşturup duruyorduk.

Bir hükümet kurulur, düşer, yenisi kurulur ve şimdi, yeni bir aşamada yeni bir hükümet sorunu vardı.

Sabah, Demirel'i gördüm. Yanında Öztürk vardı, sonra Kemal Satır geldi, bir süre Turhan Feyzioğlu ile ilgili ilginç «değerlendirmelerini» dinledim. CGP önderinin Ecevit'le konuşmasını, hükümete girmeye niyetlenmesini eleştiriyordu. Öyle ya, Ecevit'in kendisini CHP'den uzaklaştırmasını Dr. Kemal Satır bir türlü içine sindiremiyordu.

Demirel bozuktu. Kendini toparlamaya çalışıyor gibi bir izlenim veriyordu.

«Kimsenin gözyaşına bakmadan partide tasfiyeler» yapacağını söyleyen Demirel, Millet Meclisinde kurulacak hükümete karşı amansız bir savaşım vereceklerini anlatıyor, partinin böylece «kendini toparlayacağını» vurguluyordu.

Söylediklerinde yeni bir yan yoktu.

Kıbrıs'ta bir karış toprak verilemezdi.

Ekonomik durum, «bu enflasyon varken» nafileydi. Kolaylıkla düzelmezdi.

Sordu, söyledim: IMF ile görüşmelerde bir düzeye gelinmişti. Büyük bir devalüasyon olmazdı belki, ama Ecevit'in iktidara gelmesinden umutlu görünen ABD, zorlar, bir yıl idare edecek miktarda, örneğin 1 milyara yakın kredi verebilirdi. Ecevit'in bir yıl içinde Kıbrıs sorununda olumlu adımlar atması beklenebilirdi. Mademki, ekonomik sıkıntıların kaynağında «siyasal nedenler» vardı, öyleyse? Ecevit'in siyasal manevralar yapması olasıydı, sonuçta krediler bir yıl sonra da sürebilirdi

Sonradan gelen Selahattin Kılıç, bu görüşlere katıldı. Demirel yanıtlamadı, sustu.

Soğuktu hava, ama ağır siyasal havadan kurtulmak için maça gittim. Fenerbahçe, Eskişehirspor'u 2-0 yendi.

Rüzgârlı Sokaktaki Hürriyet matbaasının önüne park ettiğim arabayı almak için stadyumdan yürüyerek geldim. Altan Öymen aradı, Ecevit'in 'bizleri' saat 17.00'de Oran' daki evinde beklediğini söyledi.

Öymen'e,

«Ne oluyor» dedim, «yine 'talimat' mı alacağız?»

Başladı gülmeye, gülüştük.

18

ÇAYLI ÇARŞAMBA TOPLANTILARI

Bir 'grup gazetecinin' zaman zaman Bülent Ecevit'le toplantılar yaptığı ilk önce basın kulisine, sonraları sütunlara yansıdı.

16 Ocak 1977 Pazar günü, sabah Ecevit aradı telefonla. Eğer 'vaktim müsaitse' Meclisteki odasına gelmemi rica etti.

CHP önderiyle Bulgaristan gezisinden yeni dönmüştük. Dönerken, uçakta milletvekili maaşlarına zam yapılmasını öngören bir düzenlemenin CHP - AP milletvekillerinin işbirliği ile gerçekleşmek üzere olduğunu öğrenmiştik. O günlerin önemli konularından biriydi bu. Milletvekili maaşlarına zam denilince, bütün basın sözbirliği etmiş gibi ayağa kalkıyordu.

Millet Meclisindeki odasında Ecevit, yalnız değildi, Öymen'den başka Uğur Mumcu'yla Orhan Duru da vardı yanında.

Milletvekili maaşlarına yapılması istenilen zam üzerinde duruyordu, bunu nasıl geri aldıracağını içeren görüşlerdi bunlar. Orhan Duru, «Zam, kamuoyunda CHP'nin aleyhine oldu» dedi. Ecevit 'ne yapayım' der gibilerinden omuzlarını kaldırdı.

Ecevit'in bir önerisi vardı. Zaman zaman kimi gazetecilerden oluşacak bir grupla bir haftanın olaylarını, sonraya sarkacak olasılıkları birlikte görüşmek istiyordu. Yararlı olurdu. Böylece, etken bir muhalefet sürdüren, ayrıca kamuoyunda ses getiren bir parti önderiyle sorunları tartışmak, görüşlerini almak olanağına kavuşacaktık. Onayladık elbette, hatta bu toplantıların haftanın hangi günü yapılmasını tartıştık. Cuma diyenler oldu, ama Yankı'nın cumartesi baskıya gireceğini hesaplayarak çarşamba günleri bir araya gelmeyi kararlaştırdık. Toplantılar genellikle Ece-

vit'in Oran'daki evinde yapılıyordu, eşi Rahşan Ecevit çay sunuyordu, yanında kuru pastayla. Bu toplantıların adı, «çaylı çarşamba toplantılarına» çıktı. Bu toplantıya gelemeyenlerin eleştirileri, söylenişleri içinde sürdü gitti. Eğer Ecevit'in çok işi olursa, toplantıyı bir hafta atlıyorduk.

Samimi konuşmalar oluyor, Ecevit'in davranışlarında eleştirilecek yanlar varsa, bunlar bir bir yüzüne söyleniyordu O da olaylar karşısında görüşlerini sıralıyor, hatta eleştirileri yanıtlıyordu. Bu toplantılarda —özellikle— Uğur Mumcu'nun hukuksal konular üzerinde sıraladığı görüşler çok yararlıydı.

Biliyordu konuları, hazırlanıyordu belki de, ama hepimiz yararlanıyorduk açıklamalarından.

«Çaylı çarşamba toplantılarının» temeli böyle atıldı.

Bir süre geçti, sanırım Nazlı Ilıcak, çarşamba toplantılarına dokundurarak «kılavuz ve karga» öyküsünü anımsattı.

Oysa, biz bu toplantılarda Ecevit'in görüşlerini saptıyor, olduğu gibi gazetelere de aktarıyorduk, gazete yöneticileri hiç değilse muhalefet önderinin açık demeçlerindeki kimi vurgulamaların içeriğini öğreniyor, buna göre değerlendirmeler yapıyorlardı. Hatta, bu toplantıya gidenler daha sonra Demirel'den de bu tür toplantılar düzenlemesini isteyeceklerdi. Sonuçsuz kaldı.

Hep gülerim, Demirel'le dilediğim gibi görüştüğüm için —hele Yankı dergisinde sürekli anlaşmazlığa düştüğümüz Kışlalı— «AP önderine yakın gazeteci» diye nitelerdi, zaman geçti, bu kez «ana muhalefet lideri Ecevit'in yanından ayırmadığı adam» diye yazdı. Oysa batılı gazetecilik özlemi çekenlerin hepsi, uygar ülkelerde gazetecinin devletin, muhalefetin önde gidenleriyle ilişki içinde olmasının haber açısından erdemlerinden söz ederdi.

«Çaylı çarşamba toplantıları» Ecevit muhalefetteyken başladı, iktidara geçti, gene sürdü.

Ecevit'i 1950'lerden tanıyordum, Demirel'i 1964 yılından beri.

17 Aralık Cuma günü, Tercüman'dan ikinci bir salvo atışı geldi «çaylı çarşamba toplantıları»na.

Kabaklı, çaylı çarşamba toplantıları ile ilgili Yürüyüş dergisinde çıkan bir yazıyı aktarıyor, ardından «özel basından» söz ediyor, «Ecevit'in bize haberleri ayarlama ve yapacağımız yorumlar için (talimat) verdiğini» yazıyordu.

Ecevit'ten «talimat!» almak için Oran'a gittim.

Cumhuriyet'in temsilcisi Kemal Aydar'la Ecevit'in yanına girdik. O gün 12'lerin ikinci açıklaması, Demirel'in entrikalarla kurulan hükümet' suçlaması bellibaşlı haberdi.

Öteki arkadaşlar henüz gelmemişti. Ecevit,

«Bugüne kadar toplantılara ara verdik. Ama yoğun temaslar vardı, siz sorup sıkıştıracaktınız, ben yanıt veremeyecektim, onun için bir ara toplanamadık» dedi.

Öteki arkadaşlar geldi: Uğur Mumcu, Altan Öymen, Teoman Erel, Ahmet Kahraman, Yaşar Aysev. 'Grup' tamamlanınca görüşme açıldı.

Kemal Aydar doğrudan girdi: «12'lerin hareketi tutarlı mı, güvenilir mi?» diye sordu. Ecevit «hazırladığım notlardan bir giriş yapayım» dedi ve konuya girdi:

«...Kısaca bir sunuşta bulunayım» dedi:

«...Demirel'in entrikalar hükümeti gibi ithamları yersiz. Hiçbir milletvekili partisini bir parti genel başkanı bırakmıyor diye bırakıp gitmez. Benim çağrım zaman ve zemine uygun düştüğü için yanıt verdi. Beş altı aylık bir süre içinde. Bize tek başına hükümet olma siyasal olanağı normal koşullarda olsaydı, seçimde de bu hareketi yapabilirlerdi. MC, ekonomik sıkıntıları seçim öncesi erteledi. Niye?.. CHP'nin iktidara geleceğini hesaplıyordu, bütün yükü bizim omuzlarımıza yüklemek istiyordu. Seçim öne alındığı için bu sıkıntılar o zaman görülmedi.

Bu seçim yerel değil, genel bir seçim olsaydı oyların yüzde 45'ini alırdık. Bir çeşit referandum derken ben, şehirlerde yanıt bulamadım. Buralarda bezgindi insanlar. 5 Haziranda aradığını bulamamış olmanın bezginliği vardı.

11 Aralıkta yerel seçim olmasaydı, bu istifalar 2-3 ay önce olacaktı. Yeni seçilen bir milletvekilinin seçim sonrası partisini terk etmesi kolay olmuyor. Bir de seçim öncesi bir partiyi vurmak gibi psikolojik bir etken var. Öyle bir

duruma girilmişti ki, bazı milletvekillerinin eşleri kocalarının AP milletvekili olduğunu saklıyordu, çünkü etrafları boşalıyordu.

Güvenoyu almasak bile, büyük deneme olacak. Çok ağır bir bunalım demokrasinin kuralları içinde geçecek. Daha önceleri böylesine bunalımlar ordu müdahalesi, ihtilalle çözüme ulaşırdı. Şimdi demokratik kurallar içinde çıkmış oluyoruz, olacağız.

Demirel bir çağrı yapıyor. Neden yapıyor?

Bir fıkra anlatayım: İki kişi tavla oynuyorlarmış. Birisi dört el kazanmış. Son eli oynuyorlar. Kazanan pullarını toplamış ve kaybedene :

'Görüyorsun ki kaybediyorsun, artık bırak' demiş. Kaybeden,

'Ya deprem olursa' diye yanıt vermiş.

Demirel'in böyle deprem bekler gibi bir havası var.

Demirel'in zamanı değerlendirme yöntemleri var. Örneğin, CHP'den bir grup milletvekili ayrılacakmış. Şu sırada CHP'den ayrılan insan toplum içine çıkamaz. Meclis başkanlığı işinde de bir turda çıkamaz diyorlardı. Ama, başkan çıktı. Taktiktir, Ecevit oyuna düşecektir diyor. Şimdi bir başka taktik daha yapıyor, bir CHP - AP koalisyonunu savunuyor kuliste. AP içinden bugünkü hareketi destekleyenler çıkabileceğini biliyor belki de. Bu yaygın söylentinin yeni kopmaları önleyeceğini düşünüyor. Öyle görüyor. CHP - AP koalisyonunun AP'den yeni kopmaları önleyeceğini hesaplıyor.

Oysa bugün ayrılanların çoğu parti içindeyken AP - CHP hükümetini istemişlerdi. Olmamış. Kendilerini dışarı atmışlardır. Şimdi ayrılmalarını önlemek için bu koalisyonu ister görünüyor. Önümüzdeki günlerde Ecevit kabineye şunu alır, bunu almaz diyecekler. Grupta arkadaşlarımın dikkatini çektim, böyle şeyler söylenir, dedim.

Demokrasiye saygılıyım, ama kabine konusunda yasal haklarımı kullanırım. Geçen defa Köşke giderken cebimde kabine listesinin müsveddesi vardı, müsait görünce havayı yazdım, verdim.

Bugün kabine henüz kafamda oluşmuş değil. Kabine oluşuncaya kadar tehditler, söylentiler işleyecektir.

Gensoruya biz de oy vereceğiz diyor. Bu, bir meydan

okumak mı? Aslında kamuflaj. Hesaplaşma nasıl olsa olacaktı. Demirel gensoruda uzun konuşabilir, 12'leri tahrik edebilir, ama biz buna uymayacağız, kısa konuşacağız.

Hükümetin kuruluşunda iki olasılık var: Görüneni CHP, bağımsızlar, CGP ve DP. Buna ortak bir hükümet diyebilirsiniz. Koalisyon da diyebilirsiniz. Ama bu hükümette bağımsızlar bir parti olmadıkları için protokol filan yapılmayacak. Ayrıntılara girmedim onlarla konuşurken. Buna 'takviyeli bir CHP hükümeti' diyebilirsiniz.

Bir de CHP-AP hükümeti var, bağımsız başbakan başkanlığında. Bugüne kadar gözetilen durum sonuna kadar değişmezse, bu, bir CHP hükümeti olacak. Artık CHP - AP'nin bir bağımsızın başkanlığında bir araya gelmesi olmaz.

(Bana döndü) 'Siz baştan beri bunu istemiyordunuz değil mi?' (diye sordu, 'evet' dedim). Benim başkanlığımda bir CHP - AP için geç kalınmıştır, artık geçmiştir.

AP'den ayrılanların çoğu meseleleri bizim gibi düşünüyor. Örneğin Bozbeyli 141. ve 142. maddeler için eskiden olduğu gibi katı değil.»

«Feyzioğlu bu maddeler için pürüz çıkarır mı, şart koşar mı?»

«Sanmıyorum. Kendisine sayı açısından muhtaç olmadığımızı biliyor. Muhtaç değiliz. Ayrılanların hepsiyle konuştum? İnkaya hariç. Örneğin Oğuz Atalay'ın MHP'li olduğunu söylüyorlardı. Son derece dürüst bir adam. Eğer işler sürerse ileride bizde daha önemli görevler alacak kadar sağlam ve bize yakın. Şerafettin Elçi, 141. ve 142'den içerde yatmış. Ama Kürtçü değil. İlerici bir adam. Karaarslan'ın tüm aile çevresi CHP'li. Mete Tan, Güneş Öngüt zaten öyle. Akova ise son derece dürüst bir din adamı.»

«Kaç bakanlık vereceksiniz bağımsızlara?»

«Teferruata girmeyeceğim. Ama 'hasis' davranmayacağım. Normal bir şeydir, bakanlık yapacak niteliktedirler.»

«Bağımsızların partiye alınmaları daha doğru değil mi, daha sağlam olmaz mı güvenoyu ve kabine?»

«Partiye alınmaları zaman ister.»

«Bir yıl hiçbir partiye girmeyeceklerine protokol yapmışlar?»

«Yok öyle bir şey. Onlara 'bakanlık adlandırmayı' uygun görmediğimi söyledim. Makul karşıladılar.»

«Böyle bir hükümetle MSP veya MHP daha büyür mü?»

«Aksine, MHP'nin küçüleceğine kaniim. MSP ise malum!»

«MSP'de bir hareket olabilir, Erbakan gidebilir mi?»

«Mümkün. (gülerek) Böyle bir hükümet kurulursa Hürriyet'in başlığını buldum: Ohhhhh!»

«Ne kadar sürede kurarsınız hükümeti, uzun sürer mi?»

«Üç günde!»

«Başbakanlık görevi alınca öteki partilere gidecek misiniz?»

«Gerek var mı? Hükümeti kurabilecek güçte olan bu ziyaretleri niçin yapsın? Gideceğim AP'ye 'kurullarımla görüşeyim' diyecek, hükümet kuruluşu belki on beş gün uzayacak.»

«New York Times'a verdiğiniz demeçte Kıbrıs sorunu ile ambargoyu 'ayrı' tutacağınızı ve ambargo ne olursa olsun Kıbrıs işine eğileceğinizi söylediniz?»

«Evet! Bana göre Amerika, Kıbrıs sorununun mutlaka çözülmesini istiyor, hem de kısa zamanda. Çünkü Yunanistan'daki son seçimlerden ürktü. Karamanlis bu yüzden erken seçimlere gitti. Ama Kıbrıs'ta verebileceğimiz pek çok şey yok. Sınır düzeltmelerine bir ölçüde evet. Bugün Maraş gibi konular artık katılaştı. Ambargoyu ne yaparsa yapsın, ben bu soruna eğileceğim.»

«Esasen Amerika da böyle istiyor, Kıbrıs'ta bir adım atılmasını ve sonra ambargonun çözülmesini?»

«Süratle çözümünü istiyor.»

«Ama Karamanlis de bu çözüme pek yanlı değil, çözülmeye yüz tutarsa ambargo kalkacak. İşine gelir mi? Siz Türkiye'nin çözüm istemediği yolundaki Batıdaki inanışları ve bundan doğan davranışları tersine çevirebilirsiniz?»

«Evet! Geçici çözüm bulamayacağımız tek sorun, enerjidir. Enerji tüketiminin en büyük bölümü sanayide. Bunu kısmamak lazım. Ekonomideki sıkıntılar, kredi? Güven vermek meselesi bu. Büyük bankalara, dışardaki Türklere... İdare ile yönetim arasındaki kopukluk nedeniyle bugün kapalı. İşte Seydişehir Alüminyum Fabrikası, İskenderun, her şey hazır, ama bu kopukluk yüzünden tevzileri gerçek-

leşemiyor. Gübre yapılıyor, nakledilmiyor. Geçen yılın ayçiçeğinin hâlâ ortada olduğunu Trakya'da gördüm.

Ben işlerliği olan ve güven veren bir yönetimle sıkıntıların atlatılacağına eminim. IMF'ye tavrımızı söyledim, siz beynelmilel bir kuruluşsunuz, sizi reddetmiyorum. Ancak reçeteniz 'konservatif'.. Bu tedbirler gelişmiş ülkeler için, ya da Doğu ülkeleri için geçerli. Biz gelişmekte olan bir ülkeyiz. Reçetenizi aynen kabul edemem, dedim.

Bir tepki görmedim.

IMF ile temaslar bir senaryo idi. Geldiler ve gittiler. 11 Aralıkta geldiler, şimdi de Noel diye gittiler. Şimdi de Ruslar geldi bir heyetle.

Amerika, Kıbrıs meselesinin bir an önce hallini istiyor. Çağlayangil, yeni hiçbir şey söylemediği, sulh yolundan. müzakere yolundan söz ettiği halde ABD 'ne güzel konuşuyor' diye arka çıkıyor. Bu işten kurtulmak, ambargoyu kaldırmak istiyor. Ortadoğu da barışın peşinde. İlk adımını İsrail - Mısır arasında attı bile. Dünya bankası bize ilgi gösteriyor.»

«Amerika size bir milyar dolar verdirebilir, Kıbrıs sorunu bir yıl içinde bir düzene girer, krediler sürebilir?»

(Buna yanıt vermedi) «Kıbrıs'ta çok dramatik şeyler yapmadan mekanizma işleyecek.»

«NATO'ya bir ders vermeniz gerekmez mi, ne askeri yardımda, ne de ekonomik yardımda etkisi var. Almanya, ABD Kongresine bize yanlı olarak sert çıktı?»

«NATO'ya karşı ulusal güvenliğimizi yeniden ayarlamak lazım. Mesele bu. Türkiye bugün vazgeçilmez nokta, kimse vazgeçemez. Almanya niye çatıyor? Çünkü: Rusya'nın kendi sınırına koyduğu askeri tümenlerini Türkiye sınırına aktarmasını istiyordu ondan.»

«Kıbrıs ve Ege sorunu aynı pakette mi?»

«Aynı pakette, fakat aynı anda çözümü araştırılacak...»

Ecevit'le hükümet kurmadan önce yapılan önemli bir konuşmaydı bu. CHP önderi yeniden ortaya çıkarılan CHP - AP ortaklığı konusuna karşı çıkılmasını istiyor. Böyle bir sorunum yok, olamayacağını daha önce yazdım.

Uğur Mumcu, «Yürüyüş dergisi Cüneyt Arcayürek'in TRT genel müdürü olacağını yazıyor» dedi.

Ecevit güldü: «Açıkoturumlarda çay ısmarladığına göre» diye dalga geçti. TRT'de bağnaz tutumlar vardı, örneğin basın sorunlarını görüşmek için bir açıkoturum düzenlenmişti, ben yönetiyordum. Abdi İpekçi bu oturuma gelmek istemiyordu, «TRT'de görünmek istemediğini» öne sürüyordu. Kırmadı, geldi sonra.

Açıkoturuma girmeden önce İpekçi bir kahve istemişti, bir türlü gelmedi. «Açıkoturum sırasında ben sana çay ısmarlarım» dedim.

Abdi, «Oturum başlamadan önce kahve gelmiyor, açıkoturum sırasında çay zor gelir» dedi.

Açıkoturuma başladık, bir söyleşi havası içindeydi.

Bir ara önümdeki telefonu açıp, yönetici arkadaşlara bize çay göndermelerini söyledim ve çaylar geldi. Abdi yüzüme baktı çekim sırasında, ben güldüm.

Oturum sırasında konuklara çay sunmam bir eleştirildi, bir eleştirildi. TRT müthiş «ciddi» bir kurum olduğu için kesinkes açıkoturumlarda ya da bu türden başka çekimlerde olduğunuz gibi görünemezdiniz. «Çok ciddi, asık yüzlü, boyunbağlı, kolalı gömlek giymiş» ağırbaşlı bir insanın davranışı içinde Batıdan örnekler, sayılar vererek, konuşmanızın arasına bir iki de Frenkçe sözcük katarak konuştunuz mu, ehhh işte o zaman «önemli kişi» olduğunuzdan hiç kimsenin kuşkusu kalmazdı. TRT, Türkiye'de pek çok kesimde olduğu gibi «söylenilen sözün ağırlığına değil, biçimsel değerlere» önem verirdi.

Doğrusu, kamuoyunun büyük bölümü de aynı yargıyı paylaşırdı.

Bir gün Demirel'e, «Efendim, TV'de az görünseniz?» diyecek oldum.

«Neden?» diye sordu.

«Ecevit ekranda daha iyi görüntü veriyor da, o açıdan.»

Kıpkırmızı oldu:

«Kardeşim» dedi, «siz zarfa mı mazrufa mı bakıyorsunuz?»

Ecevit'le söyleşimiz sürdü, Ahmet Kahraman, «Demirel'in yerine bir başkası arandığından» söz etti. Barış gazetesinin sahibi Yaşar, «Nevzat Yalçıntaş» dedi. Bana ka-

lırsa hiçbirinin olanağı yoktu. Uğur Mumcu konuşacaktı, Kahraman önce davrandı, «Tabii» dedi Ecevit'e, «Demirel'i sizin Yüce Divana sevk etmenize bağlı bir mesele.»

Uğur Mumcu, Demirel'in Yüce Divana gönderilmesi konusunda, «işin normal seyrinde yürüdüğünü ve yürüyeceğini» söyledi. Ecevit'e baktım, bu konu açıldığından beri hiç yanıt vermiyor, önündeki küçük masaya eğilmiş, bir şeyler yazıyordu.

Yaa, işte biz bu tür sorular, alınan yanıtlarla «talimat» alıyorduk.

19

SİYASET YAŞAMIMIZDAN İNSAN MANZARALARI

Türkiye'de iş biter, söylenti bitmezdi.

Ecevit'in henüz başbakanlık görevi almadığı, gensoru önergesinin Millet Meclisine sunulup hükümetin düşmediği günlerde 12'lerle ilgili neler söylenmedi ki... Demirel oturmuş, istediği kimi raporları inceliyor, bu hükümetin neleri yapabileceğini, neleri başaramayacağını araştırıp saptamaya çalışıyordu. «Mesela, anarşi... Nasıl durdurulacak? Türk Halk Kurtuluş Ordusu. Bu çocukları 'Dur!' deyince durdurabilecek mi? Dış ve ekonomik meselelerde nerede olduğumuzu da bilmek lazım. Kısacası bir 'savaşa' hazırlanıyoruz» diyordu Demirel. O sırada gensoruyla Millet Meclisinde dilediği gibi, süre kısıtlaması olmayacağını sanarak hazırlanıyordu.

CHP - AP hükümeti olasılığından söz edildiği zaman Demirel de «olmayacağını» söylüyordu, ama kuliste o başka bir işti. CHP'nin de AP ile ortaklığa yanlı olmadığına değinildiğinde, «Elbette» diyor ve ekliyordu:

«...Ecevit'in 40-50 kişiye ihtiyacı olsa anlarım. Fakat güvenoyu alacak sayıyı bulmuş. Şimdi Allah var, hak onun. Ben de olsam başka yollar aramam. Tabii biz gene siyasal kimi manevralar yaparız, ama olmaz. Hakkıdır Ecevit'in hükümet olmak. Bugünkü durumda elbette böyle yapar.»

İşi şakaya vurmak istediğinde, «Orhan Alp kabinede olmadan durur mu?» diye eski arkadaşına takılıyordu.

Yarabbi, ne oyunlar dönüyordu. Demirel'in söylediğine göre, —25 Aralık günü— AP'den istifa edenler gelmişti. Pek umut bağlamıyordu, ama «Ya istifa edenlerden 6'sı gelmezse, ne olacak?» diye soruyordu.

«Tabii görevim bu, sonuna kadar asılmak. Bu iş bitince ben, 1981'e —yani genel seçime kadar— hiçbir şey iste-

mem. Her sabah karga kahvaltı etmeden Selanik Caddesindeki merkeze giderim ve partiyi parti ederim. Sonra ufak gezilere çıkarım, öyle mitingler filan da yapmam, küçük küçük konuşurum. Açık söylüyorum partide tasfiye de yaparım. Taban ise bırak da biraz biz konuşalım diyor zaten.»

Demirel'in işbaşından düşürüleceğine olan inancı pekişmişti.

Feyzioğlu ile Sükan'ın kabineye girme olasılığının güçlenmesi üzerine Demirel,

«Girerler» dedi kesin bir vurgulamayla.

«Bu Feyzioğlu bugüne kadar neler demedi Ecevit için, 'mavi kitap' çıkardı, söyledi durdu, şimdi de CHP ile birlikte ha?.. Dengesiz bir durum. Siz hiç nasıl yazdığını gördünüz mü?.. Siler atar, yazar tekrar siler, tekrar atar. Tam dört defa değiştirir yazdıklarını. Bizi yıkan Erbakan düşmanlığı. Bir gün kabinede Feyzioğlu kalktı, küfretti Erbakan'a. Zor yatıştırdım. Erbakan da 'ben bir daha bu adamla yanyana gelmem' dedi. Bir acaip adamdır bence.»

«Siyasetimizden insan manzaralarıydı» bunlar.

Demirel'in, Ecevit Hükümeti kurulmadan önceki hesabı, «bu kabinenin çok süre gitmeyeceğine» dayalıydı.

Bu yargısını, AP grubunun tam kadro güvenoyuna gelmemesi olasılığından söz açınca söylüyor, «Gelmeyen olursa hesabını görürüz» dedikten sonra,

«Böyle bir hükümet 3 ay gitmez, bak göreceksiniz. Neyi çözecek, anlamıyorum. Irak'tan petrol almak için gene canımız çıktı. Ne yapacak ki?» diyordu.

«Bağımsızlar, CGP ve DP ile hükümeti kuracak, basında açıklandı hükümet biçimi.»

«Bize gelecek sonra. İşte o zaman?»

«A, bakın gelmeyebilir size. Niye gelsin. 213'ün üzerini bulmuş, neden gelsin?»

Yanıt vermedi, ama bozuldu da bu mantığa.

«Günün söylentisi» ise,

Güya Semih Sancar devreye girmişti de, MC gitmesin diyormuş da.

Baştan aşağı palavra. MC'nin gitmesi kamuoyunda öylesine sağlam temellere oturdu ki, hani Ecevit'in deyi-

miyle, «Bu hükümetin gitmemesini isteyen sokağa zor çıkar.»

İhsan Sabri Çağlayangil'e göre, «Yaprak kımıldamıyordu.»

Oysa «Yaprak kımıldıyordu.» CHP Meclis başkanlık divanına katılmıyor, gensoru görüşmelerinde konuşmacılara 20 dakikadan fazla süre tanınması olanağını gerçekleştirmek istemiyordu. Ecevit'e göre, son konuşmamızda «İyi bir devlet adamı 20 dakikada her şeyi söylemek olanağını» bulurdu.

Halûk Ülman ise, Abdi İpekçi'nin Baykal'ı arayıp, «bir CHP-AP koalisyonu karşısında parti içi muhalefetin durumunu» sorduğunu söylemişti. Baykal da ona «Daha ortada bir şey yok ki, ne düşüncesi olsun» siye yanıt vermişti.

Abdi de —26 Aralık günkü— yazısında daha aceleye gerek olmadığından dem vuruyordu. Ilıcak «Ya bu hükümet sürsün, ya da CHP-AP koalisyonu gelsin» diye yazıyordu. İş çevrelerinin bu ikili hükümete ağırlık verdiği anlaşılıyordu.

Ne siyasal ortam, ne iki parti, ne de gelişmelerin getirdiği sonuç CHP-AP işbirliğine yatkın değildi. Siyaset 'subjektif'tir, anlıyordum, ama bir parti 213 milletvekili ile Mecliste, anayasanın gereği olan 226 sayısına ulaşmış, şimdi bu olanağı bırakıp başka bir hükümet biçimini niçin arasındı?

Tabii, bunları 1978 yılının ilk ayında ortaya çıkan siyasal verilere göre yazıyorduk. Hükümetler demokratik yollardan gelir giderdi, siyaset ise eldeki olanakları kullanma sanatı değil miydi?

İki partinin işbirliği konusu işlene işlene taa 1980'lere değin gelecek, 12 Eylülün bellibaşlı nedenleri arasında yer alacaktı. CHP ile AP hükümet olmadan birbirlerine yardımcı olabilselerdi, hatta yardımcı oldukları konuları kamuoyuna anlatabilselerdi, bu gerekçe daha 1978 başında ortadan kalkabilirdi.

Dahası, «anarşinin yok edilmesi için hükümetler kadar herkesin üzerine düşen görevi yapıp yapmadığı» tartışması yapılabilse, 12 Eylüle geliş nedenimizi yalın biçimde bu işbirliğinin gerçekleşmesine bağlamak olanağı kalmazdı.

Neyse... Daha sonra bu konuyu ele alabilir, gerçeklere dönebiliriz.

20
DÜŞTÜ

Hükümetin gensoruyla düşmesi kesinleşti.

Her ne kadar Demirel, hâlâ 12'lerden 6'sının «fire» vereceğini söylüyor, bir bölümünün AP'ye dönmesi olasılığından söz ediyorsa da bağımsızlar dönüşü olmayan bir yola girmişlerdi.

Ecevit, arı gibi çalışıyordu. Bir yandan güvenoyunda amaçlanan sonucu pekiştirmeye, öte yandan yeni hükümeti nasıl kuracağını araştırıyordu.

CHP-AP hükümeti isteyenlerle Ecevit'in CHP ağırlıklı hükümetine yanlı olanlar arasındaki tartışma sürüp gidiyordu. AP önderinin yağdırdığı bütün şimşekler daha çok 12'ler üzerineydi. «Umudumu kestiğim gün, bağımsızlarla ilgili bütün bildiklerimi, nerede neler konuşup neler aldıklarını... hepsini açıklayacağım» diyordu. Bu arada MSP de boş durmuyor, asgari ücreti arttırıp Ecevit'e «mali bir kazık» hazırlıyordu. Hatta AP çevrelerine göre, Korutürk'ün Ecevit'e görevi sanıldığı gibi «kolay vereceği»ne bel bağlamamak gerekirdi. Cumhurbaşkanının 12'lerden bir «güvence belgesi» istemesi olasılığı öne sürülüyordu.

Hükümet sorununun giderek değişik boyutlar alması olasılığı gündemdeydi.

Aralık ayının son cumartesi günü güvenoylaması yapıldı :

Güvenoyu : 218 - Güvensizlik oyu 228 - katılmayan : 2

12'lerle birlikte hareket edeceklerini söyleyen İnkaya ile Zilan oylamada bulunmamışlardı.

Demirel, Mecliste «durumun açıklığa kavuştuğunu», istifasını hemen Korutürk'e vereceğini söyledi ve :

«Hükümet bunalımı başladı» dedi.

Yanıt hemen geldi Ecevit'ten :

«Bunalım başlamış değil, aksine bitmiştir.» Sürdürerek,

«Bu intikal döneminde ülkemizde evlat acılarının bir an önce son bulmasına çalışılacaktır» diyordu Ecevit.

21

KAMUOYU DEĞERLENDİRMESİ

Cumhurbaşkanı Korutürk, 1 Ocak 1978 günü «hükümet sorunu soğukkanlılıkla karşılanmalı» derken, kamuoyundaki değerlendirmelerle yargılar birleşiyordu :

1975 Martından beri süren MC, bitti.

Geriye baktığımızda düşmanlık, kavga, cinayet, pahalılık, anarşi, iflas ve yokluktan oluşan bir dünya.

Şeriat gericiliği, ırkçı milliyetçilik ve çıkarcılık koalisyonu sona erdi.

Bu dönemde kardeş kavgaları körüklendi, yurt içinde cepheleşme körüklendi.

Ekonomide «devletin 75 sente muhtaç» olduğu bir dönem.

Fabrikalar durma noktasında.

Kötümserliğimizi körükleyen tüm göstergeler 1977 bilançosunda zengin.

1978'e umutlarla dolu olarak giriyoruz.

ALTINCI BÖLÜM

KONTRGERİLLA NEYDİ, NE DEĞİLDİ?

1

YENİ YILA YENİ HÜKÜMETLE!..

Yeni yıla «hükümet bunalımı» ile girmiyorduk.

Hükümet sorununda neler olmayacağı değil, nelerin olacağı belliydi. Ortadaydı, kısa sürede bir hükümetin oluşacağı kesindi.

Demirel'in güvensizlik oyu aldığı gün, Millet Meclisinde «hükümet bunalımı başlamıştır» yargısı kamuoyunda sert tepkilere yol açtı.

«...Sadettin Bilgiçleri, Talât Asalları, Necati Kalaycıoğullarını, Kubilay İmerleri, Mutlu Menderesleri, 'Demirel'e oy vermek sorumsuzluktur' diyen Nilüfer Gürsoyları ...transfer ederek... ortalığı çorbaya çeviren Demirel'den...» söz ederek, AP önderinin AP'den ayrılanlarla kurulacak hükümete davranış göstermesi eleştiriliyordu.

1977'yi 1978'e bağlayan gece Ecevit, 11'lerle —İnkaya katılmamıştı— bir toplantı yapıyor, gece evine döndüğü sırada kapıda, «Hükümet bunalımı olmadığını, 'amacının kendi içinde tutarlı bir hükümet' kurmaya yönelik olduğunu» söylüyordu.

Demirel bu eleştirilere karşı, «sonuna dek savaşacağını» yineliyordu.

Beş aydır Demirel'in kurduğu son MC'nin «düşmesi ya da istifa etmesi» için uğraşıyordum.

31 Aralık gecesi eve yorgun argın geldim.

Ne var ki, «işi» kovalamaktı görevimiz. Demirel'i aradım:

«Cumhurbaşkanına istifamı verirken bazı ülke sorunları üzerinde uyarıda bulundum. Kürt sorunu, Alevi - Sünni kapışması, bölünme. Biz bu konularda belki başarılı olamadık, ama takipçisi olacağımızı söyledim. Korutürk'e adam kandırarak, bakanlık sandalyesi vaat ederek hükümet olmak demokrasiyi dejenere etmektir, dedim. Böyle bir de-

mokrasiden hayır gelmeyeceğini söyledim. Korutürk'e 'size başbakan olarak görevim gereği gelirdim, ama bundan sonra çağırmazsanız gelmem' dedim.

Şimdi, Korutürk'e karşı bir kavgaya giriyoruz. Böyle bir hükümeti onaylarsa büyük patırtı kopacak. Kıyameti koparmaya hazırlanıyoruz ve yapacağız» dedi.

Korutürk, AP önderinin bu kararlılığını ve hazırlığını elbette bilemezdi. Demirel'in eline, koparmayı istediği «büyük patırtı» için istediği kozu verdi.

CHP kulisi yeni hükümete kimlerin gireceğini konuşuyordu.

CHP içinde «hizip» olarak görünen Baykal'a göre, kendine bağlı bütün milletvekilleri —sayıları üç beşti zaten— hükümette yer alacaktı.

Turan Güneş ise, Turhan Feyzioğlu'nun hükümette yer almasının suya düştüğünü söylüyordu. «Eğer Feyzioğlu girerse kendisinin dışarda kalacağını» varsayıyordu. İki profesör çatışması!

CHP kulisi ise, hükümette 7 bağımsızın yer alacağını, 1 CGP'liye, 1 DP'liye sandalye verileceğini işliyordu.

Yeni yılın ikinci günü, bağımsızlar bir bildiri daha yayımlayarak, «ülkenin içinde bulunduğu ağır iç ve dış sorunlar nedeniyle Ecevit'in hükümetini destekleyeceklerini» bildirdiler. Sol basın «özgürlükten ve hukuk devletinden yana herkesin Ecevit'e yardımcı olmasını» istiyordu.

O gün Ecevit'in iki girişimi izlendi. CHP önderi Demirel'e gitti, hükümet ortaklığı önermedi elbette, ama sağlıklı kimi işleyişler için «iki parti arasında 'dialog' istedi.»

Bu gelenek yerleşmeliydi, CHP önderinin çıkış noktası buydu.

Ecevit —belki de beklenmiyordu— MHP önderi Türkeş'i ziyaret etti :

«Can güvenliği, öğrenim özgürlüğü, asayişe önem vereceğini» söyledi.

Bir gün sonra görüştüğü Erbakan ise, «Yapılacak iş sakat» diye hükümetin kurulmasına karşı çıkıyor, «Bu hükümetle istikrarı temin etmenin mümkün olmadığını» açıklıyordu. Acaba, «Hafızayı beşerin» şaşması mıydı Erbakan'ın sözleri?

AP'de istifa edip 11'lerle birlikte davranışlar gösteren Cemalettin İnkaya'nın —partisine dönmesi beklenirken— yaptığı açıklama daha çok AP görüşlerine koşuttu, «11'ler CHP'ye koltuk değneği» olmuşlardı. Sağ cephede derinden derine homurdanmalar duyuluyordu, ama yine de belirli ölçüde bu cephe dingindi. AP, sürekli olarak toplanıyordu, bir de bildiri yayımladı : Kurulacak hükümet organize bir fesat hareketidir.

Muhalefetin savları belliydi :

Korutürk, CHP'nin kuracağı hükümetin güvenoyu alabilmesi için 11'lerin bir «güvence» vermesini istemeliydi. Yoksa, Haziran 1977'de görülen sonuç yinelenebilirdi. Bu güvence araştırması, aritmetik sonuçlara karşın, AP de hâlâ 11'ler arasından geriye dönecekler olabileceğini hesaplıyordu. Eğer bu güvence daha başta verilmezse, hükümet işi daha ilk günü askıya alınacaktı, bunalım doğacaktı. Öte yandan Ecevit, «bağımsızlar bir parti olmadığı için karma hükümetlerin yaptığı gibi bir 'protokol' imzalanmayacağını» açıklamıştı.

Öne sürülen güvence nasıl sağlanacaktı?

4 Ocak 1978 günü soruna «pratik bir çözüm» bulundu.

Hükümeti kurmaya kararlı olan CHP, bağımsızlar, CGP ve DP, ortak bir bildiri yayımladılar :

«...Cumhuriyetin temel niteliklerini yıkıp yok etmeyi amaçlayan totaliter bir baskı ve terör rejimi kurmaya yönelen ve yurttaşların hürriyet ve huzur içinde korkusuz yaşama haklarını, can güvenliğini, kanun hâkimiyetini ortadan kaldırmaya çalışan her çeşit anayasa dışı faaliyete karşı demokrasiyi ve cumhuriyeti korumak ve savunmak amacıyla el ele vererek bir hükümet kurmayı kararlaştırdık. Düşünce özgürlüğünün sınırlarını aşarak şiddet eylemlerine dönüşen, yurt düzeyinde can güvenliğini tehlikeye sokacak boyutlara ulaşan kamu düzen ve görevini temelinden sarsan olaylarla demokratik hukuk kuralları içinde etkili şekilde mücadele etmek büyük önem ve öncelik taşımaktadır. Düşünce ayrılıkları demokrasinin gereğidir...»

Bildiride ekonomik darboğazların aşılacağı da belirtiliyor, «başta gelen şart fikir tartışmalarının silahlı çatışmaya dönüşmeden yapılabilmesidir» deniliyordu.

5 Ocak günü Ecevit Hükümeti açıklandı :

Başbakan : Bülent Ecevit (CHP)
Başbakan Yardımcısı : Orhan Eyüboğlu (CHP)
Başbakan Yardımcısı : Turhan Feyzioğlu (CGP)
Başbakan Yardımcısı : Faruk Sükan (DP)
Devlet Bakanı : Hikmet Çetin (CHP)
Devlet Bakanı : Enver Akova (bağımsız)
Devlet Bakanı : Lütfi Doğan (CHP)
Devlet Bakanı : Salih Yıldız (CGP)
Devlet Bakanı : Ali Rıza Septioğlu (bağımsız)
Devlet Bakanı : Mustafa Kılıç (bağımsız)
Devlet Bakanı : Ahmet Şener (CHP)
Adalet Bakanı : Mehmet Can (CHP)
Milli Savunma Bakanı : Hasan Esat Işık (CHP)
İçişleri Bakanı : İrfan Özaydınlı (CHP)
Dışişleri Bakanı : Gündüz Ökçün (CHP)
Maliye Bakanı : Ziya Müezzinoğlu (CHP)
Milli Eğitim Bakanı : Necdet Uğur (CHP)
Bayındırlık Bakanı : Şerafettin Elçi (bağımsız)
Ticaret Bakanı : Teoman Köprülüler (CHP)
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı : Mete Tan (bağımsız)
Ulaştırma Bakanı : Güneş Öngüt (bağımsız)
Gıda, Tarım ve Kooperatifler Bakanı : Mehmet Yüceler (CHP)
Çalışma Bakanı : Bahri Ersoy (CHP)
İşletmeler Bakanı : Kenan Bulutoğlu (CHP)
Sanayi ve Teknoloji Bakanı : Orhan Alp (bağımsız)
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı : Deniz Baykal (CHP)
Turizm ve Tanıtma Bakanı : Alev Coşkun (CHP)
İmar ve İskan Bakanı : Ahmet Karaarslan (bağımsız)
Köy İşleri Bakanı : Ali Topuz (CHP)
Orman Bakanı : Vecdi İlhan (CHP)
Gençlik ve Spor Bakanı : Yüksel Çakmur (CHP)
Sosyal Güvenlik Bakanı : Hilmi İşgüzar (bağımsız)
Kültür Bakanı : Ahmet Taner Kışlalı (CHP)
Yerel Yönetim Bakanı : Mahmut Özdemir (CHP)

2

BİZ DEMEDİK AMA...

Hürriyet'te manşetlerde biz, «Ohhhh!» çekemedik ama; Rahmetli Abdi İpekçi, 7 Ocak 1978 günkü «Ankara'da durum» yazısının başlığını «Ohhhh...» diye koyan bir yazı yayımladı :

OOOOH...

TÜRKİYE'de koalisyonu federasyona dönüştüren çok başlı, çelişik sesli, cepheci hükümetlerin en büyük ıstırabını sanırız bürokratik kadro çekmiştir. İktidar ortaklarının oluşturdukları yeni kadrolara yerleştirilmiş militan partililer dışında kalan ve devlete hizmet görevlerini yerine getirmekten başka bir şey düşünmeyen memurlar. şimdi üç buçuk yıldır çektikleri sıkıntıların sona erdiğini görmenin sevinci içindedirler.

Bunun ilk canlı örneğini dün, Kıbrıs konusunda yapılan toplantıya katılan hariciyeciler yaşamıştır. Onlar, üç buçuk yıldır ilk kez karşılarında kendilerine net, kesin talimat verebilen hükümet üyeleri bulmuşlardır. İlk kez aldıkları direktifin sonradan değişikliğe uğramayacağı güvenini duyabilmişlerdir. İlk kez işlerin sürüncemede bırakılmadığını. zamana terkedilmediğini görmüşlerdir. Ve üç buçuk yıldır ilk kez, çalışma şevki duymuşlardır.

Bu duyguları önümüzdeki günlerde muhtemelen devletin öteki kesimlerinde görev almış memurlar da paylaşacaklardır.

Kıbrıs, yeni hükümetin gündemindeki başlıca maddelerden biriydi. Yarın Ankara'ya gelmesi beklenen Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin ziyareti, bu maddenin göreve başlar başlamaz ele alınması zorunluğunu doğurmuştur. Anlaşıldığına göre, dün bu nedenle düzenlenen toplantıda, sadece Waldheim ile görüşülecek konularla yetinilmemiş, Kıbrıs sorunu tüm boyutları ile ele alınmıştır.

Aslında BM Genel Sekreteri Ankara'ya belirli ve sınırlı bir görevle gelmektedir. Amacı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda ve Güvenlik Konseyinde alınmış kararları, o arada toplumlararası görüşmeleri yeniden başlatacak koşulları görüşmektir. Yani, işin özüne inilmesi söz konusu değildir. Zaten Waldheim da, bir arabulucu ya da hakem durumunda değildir.

Dünkü toplantıda Waldheim ile belirli konularda yapılacak görüşmelerle yetinilmemiştir. Kıbrıs sorunu üzerinde işi zamana bırakmayan, kesin ve yapıcı adımların davanın özüne inerek atılmasını sağlayacak bir politika üzerinde de durulmuştur. Anlaşıldığına göre, bu politikanın gerektirdiği kararlar kısa sürede oluşturulacak ve belki de hükümet güvenoyu alır almaz yürürlüğe konacaktır.

Sadece bu husus, yeni hükümetin, daha ilk günden köklü bir değişiklik getirdiğini göstermektedir.

Ve öyle sanıyoruz ki, Türk devletinin memurları gibi Waldheim da yarın, karşısında üç buçuk yıldır ilk kez uyumlu, kararlı, inanılır, ciddi bir hükümetin temsilcilerini bulacaktır. Yapacağı görüşmeler sonunda ilk kez, «Başbakan böyle konuştu, ama ortakları ne diyecek, ne yapacak?» diye düşünmek zorunda kalmayacaktır.

3

KORUTÜRK'LE KAPIŞMA

Hükümetler açıklandığı zaman «sevinenler» olurdu, hükümetler açıklandığı zaman «sevinemeyenler», hatta kabineye giremediği için hükümeti içine sindiremeyenler çıkardı.

Ecevit Hükümetinin açıklanmasından sonra, CHP'de belirgin kimi dalgalanmalar gözetildi. Fakat CHP önderinin bize« çaylı bir çarşamba» toplantısında söylediği gibi, hükümeti oluşturma yasal yetkisiydi. Bir başbakan sonunda «çalışabileceği kişileri» seçmekte özgürdü.

Zaten o günlerde hükümetin çehresinden çok, hükümetin varolması isteği baskındı.

Turan Güneş,

«Çağırdı beni, gideceğim ama girmeyeceğim hükümete» dedi.

Bir sabahtı, Ecevit'in hükümete alacağı kişilerle «temaslar» yapacağı gündü.

«Neden?»

«Bana Adalet Bakanlığını uygun görmüş» dedi Turan Güneş Hoca. «Ben, böyle pasif bir bakanlığa gelip 'hapishaneler müdürü' mü olacağım?»

Meclisin ikinci katında, CHP genel başkanlık odasının önünde bekleşiyorduk, gerçekten Turan Hoca geldi, girdi içeri ve beş dakika sonra çıktı:

«Sayın Başbakan hükümette görev almamı önerdiler, itizar beyan ettim» dedi ve gitti.

Turan Güneş, daha önce yaptığı dışişleri bakanlığından pek umutlu değildi. Ecevit'le arasında dış sorunlara bakış açılarında ayrımlar olduğunu söylüyor, daha öteye giderek, «Ecevit'in bu bakanlıkta her dediğini 'onaylayacak' bir kişi aradığını» öne sürüyordu. Ecevit'in Turan Güneş'e

saygısı büyüktü. Hocanın kendine özgü, belki de kimi yerde bir dışişleri bakanının davranışlarıyla ters düşen hareketlerinden sıkılıyordu. Belki de gerçekten dış olaylara bakış açılarında önemli ayrımlar vardı.

Ama, Turan Güneş en azından bir başbakan yardımcılığı bekliyordu? Oysa Ecevit, CHP kanadından bu koltuğa CHP genel sekreterini oturtmaya karar vermişti. Öteki partilerden alınacak iki kişiye yardımcılık verirken, CHP'ye bu görevde iki koltuk ayırması olanaksızdı.

Turan Hoca Ecevit'e burulduğunu hiç sezdirmedi. Ne var ki, hükümetten önce, kurulduktan bir süre sonra Ecevit'in hem parti, hem de hükümet yönetimini —şakayla karışık— ağır biçimde eleştiriyordu.

Ecevit'le arasındaki köprülerin hangi olaydan sonra atıldığını kanıtlayacak somut bilgi yoktu elimizde. Ama, Hoca bozuktu, giderek Ecevit'e karşı durum alıyordu.

Öteki sürpriz Baykal'dan geldi, bu «ani gelişme» elbette bizleri değil, Baykal'a bağlı —Halûk Ülman, Erol Çevikçe gibi— kimi milletvekillerini şaşırttı. Çünkü Ülman bana, Baykal'ın çağrı olursa tek başına hükümete girmeye karşı çıkacağını, öteki arkadaşlarının da bakan olmasında direneceğini söylemişti.

Hiç öyle olmadı. Baykal içeri girdi, kurulması öngörülen bir başka bakanlık suya düştüğü için, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı olarak dışarı çıktı. Daha sonra Ülman, bu «ani değişikliğin» nedenini açıklıyordu: CHP içinde belirgin ağırlığı sürdürebilmek, örgütle daha değerli ilişkiler kurabilmek için Baykal'ın hükümete girmesi olağandı, kendisi inanmasa bile bu gerekçeye Baykal'ın inandığını anlatıyordu.

CHP içindeki bir başka «operasyonun» çalkantıları sürüp giderken, sağ cephe başta AP olmak üzere, saldırıya geçmişlerdi.

Fakat bu cephenin, Korutürk'e söyleyebilecekleri fazla bir şey kalmamıştı. Hükümet için bir araya gelenlerin güvenoyu verip vermeyeceğini saptamasını istemişler, ama bu istek kulislerde yansımaya başladığı gün, CHP ve öteki siyasal güçleri bir ortak bildiri ile birlikte davranacaklarını açıklamışlardı.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Halûk Bayülken yeni hükümet üyelerini kabulü sırasında yapacağı konuşmanın taslağını bir metin olarak Cumhurbaşkanı Korutürk'e uzattı :

«Hayır» dedi Korutürk. «Bugün irticalen konuşacağım.»

Sonradan anlaşıldı ki, «içinden geldiği gibi» konuşacaktı.

Kısa zamanda giden hükümetin ardından yenisi kurulmuştu.

Bir bunalım söz konusu değildi. Korutürk'ü genelde bu sonuç mutlu ediyordu.

Ecevit'in sunduğu hükümet üyelerinin her birinin elini sıktı, kutladı.

Konuşma sırası gelmişti.

Sinirsel gerginliğe girilmesine, tansiyonun birden yükselmesine neden olacak konuşmayı yapmaya başladı :

«...Türkiye tarihini ve coğrafyasını ... bilmeyen...» dedi ağır ağır :

«...Ve son çağın devlet şekilleri hakkında doğru teşhiste bulunmayan bazı 'ekzantrik' kimseler dışında, bu deklarasyonun altına imza atmayacak ve bunu kabul etmeyecek vatandaş bulunabileceği düşünülemez. Deklarasyonun ortaya koyduğu idealler ve ifade tarzı bütün vatandaşların bütün gönülleriyle benimsemiş olduğu bir deklarasyondur. Ben de bunlardan biri olarak sizlere... bunları belirtmekten... büyük bir bahtiyarlık duyuyorum. Dileğimiz... bu beyanat sözde kalmasın... Vatandaş hayal kırıklığına uğramasın...»

Korutürk, belki içten duygularla bu konuşmayı yapmıştı.

Ne çare ki, başta AP, bütün sağ partileri bir anda karşısında buldu.

«Ne demekmiş 'ekzantrik'» diyordu AP çevreleri. CHP ve öteki siyasal kuruluşların bildirisine 'ekzantrik' kimselerin dışında herkesin imza atabileceğini söylemekle Cumhurbaşkanı ne demek istiyordu?

Ecevit ise,

Cumhurbaşkanının «her türlü tartışmanın dışında bırakılmasını» istiyordu.

AP'nin sözlü ve yazılı saldırıları sürdü.

Korutürk, sustu.

4

KORUTÜRK'ÜN ÖZEL DEĞERLENDİRMESİ

1985'te Halûk Bayülken, 'ekzantrik' olayı üzerinde Cumhurbaşkanı Korutürk'ün Çankaya Köşkündeki «değerlendirme toplantılarında» neler söylediğini anlattı:

«...Bakın, o zamanki notlarımdan bazı noktaları ifade edeyim:

Hükümet kurulduktan sonra, yankıları sürüyor. Sayın Cumhurbaşkanımızla 9 Ocak 1978 —hükümetin kurulmasından çok kısa süre sonra— haftalık değerlendirme toplantısı yapıyoruz.

Baransel, Cumhurbaşkanının Ecevit kabinesini kabulde yaptığı beyanda kullandığı 'ekzantrik' kelimesinin akislerini anlatıyor. 'AP ve sağ basının eleştirileri var, âdeta kampanya gibi' diyor. Hürriyet'in özellikle, 'Cumhurbaşkanının ekzantrik demeci' başlıklı birinci sayfa haberi. Cumhurbaşkanı şöyle diyor:

Cumhurbaşkanları, milletin birliği etrafındaki fikirleri önerir, destekler. Ortak bildiri bir program değildir. Keza ben, metni kastetmedim sözlerimde. Metindeki ideal ve amaçları desteklemeyecek hemen hemen kimse bulunamaz, dedim. Öyle değil mi? Bu fikir ve ideallere AP imza koymaz mıydı? Keza 'milli irade Mecliste tecelli etti' demedim. 'Belirdi' dedim. Bu da doğru değil mi? Mecliste güvensizlik oyu verilmedi mi Demirel Hükümetine. Ben kelimeleri seçerek kullanırım, AP'nin devlet başkanlığını karşısına alması bir hatadır. Ben çok tahammül ettim, mesela nerede görülmüştür ki, bir dışişleri bakanı Mısır'ı ziyaret ediyor, başbakan. 'Bu bir resmi ziyarettir' diyor, aynı hükümetin sanayi bakanı. 'Hayır, özel gezidir' der.

Başbakan Yardımcısı —Erbakan— 'Devalüasyonu Ma-

liye Bakanı yaptı, gidin ona sorun' der, ama o hükümet yerinde durur. Cumhurbaşkanlığının tarafsız olması suskunluk değildir.»

«...*Bu sözleriyle Korutürk, Demirel'in ikinci MC Hükümetini eleştiriyor, belki de o güne değin söyleyemediklerini bir 'iç çalışmada' dile getiriyor, 'ekzantrik' kelimesiyle başlayan kampanyaya karşı bir çeşit savunu yapıyordu. Korutürk'le görüşmenizde daha sonra neler oldu?..*»

«...Çeşitli gazetelerin yazdıkları tartışılıyor, konuşuluyor. Mesela ben diyordum ki:

Kanımca AP'nin reaksiyonu belli bir tertip ve strateji değildir. 11 üyesinin ayrılması onlara çok acı gelmiş olmalı. Hükümetten ayrılmaktan da acı. O sebeple, sayın Cumhurbaşkanının güvenoyundan önce ekzantrik beyanı, yaraya tuz dökmek gibi gelmiş olabilir. Siyasal tansiyon bu şartlarda elbette artar. Ben AP'li arkadaşlara, daha önceki bir aylık CHP hükümetine 1977'de 'Çankaya hükümeti' dediniz, eleştirdiniz temmuz ayında. Ama 11 milletvekilinin deklarasyonuna rağmen aralık ayında Meclise gelip güvenoyu istediniz. Yani istifa etmediniz. Güvensizliği tescil ettirmeye çalıştınız. Mecliste 214 üyesi olan bir partiye hükümet vermesini şimdi niye eleştiriyorsunuz diyorum.

AP'li arkadaşların anlattığına göre, partinin hassasiyeti 11 üyenin ani ayrılışından ve kendi içinde liderliğe oynayan zevatın hâlâ aktif olmasından kaynaklansa gerekti. Zira 11'lere reaksiyon göstermezse o zaman lidere 'Öyleyse daha önce davranıp niye MSP'yi bırakıp bir AP - CHP ortaklığını aramadınız?' diye yeni eleştiriler yöneltilebilirmiş.

Emekli Amiral Fahri Çoker, —1978'de Öztrak'tan önce Başhukuk Danışmanı— bu değerlendirmenin doğru olduğunu söylüyor ve 'Bu reaksiyonun AP'nin fazla hassasiyetinden ileri geldiğini' söylüyordu. Baransel, 'Bu fikirler etrafında kamuoyunu aydınlatmaya devam edeceğimizi' belirtiyordu...»

5

DARBE

«Kabinede 'bahriyelilerden' kim var?»
«Deniz Baykal.»
«Kara Kuvvetlerinden?»
«Orhan Eyüboğlu ile Ali Topuz.»
«Üçüncü dünyadan?»
«Necdet Uğur.»
«Peki 'fraksiyondan' kimse yok mu?»
«Turan Güneş ve 'komseri' Orhan Birgit dışarda.»

Ecevit, Oran'daki evine Genel Sekreter Orhan Eyüboğlu ve yardımcısı Ali Topuz'u çağırdığında sabah saat 10.00'du.

CHP önderinin gücünü doruğunda duyduğu günlerdi.

AP ve öteki sağ partiler ne söylerse söylesinler, CHP 1977 seçimleri ve sonrası yitirdiği 'iktidarı' aylar boyu çabalardan sonra yakalamıştı.

Eyüboğlu ile Topuz, CHP önderinin önlerine koyduğu «formül» karşısında ilk anda şaşırdılar:

Ecevit, hükümete aldığı kişilerin parti yönetimindeki görevlerinden istifa etmelerini istiyordu. Oysa —söylediklerine göre— o sabaha dek Ecevit'in böyle bir davranış yapacağını belirleyen tek işaret yoktu. Daha sonra «Ecevit'in darbesi» ya da «CHP'de operasyon» diye adlandırılacak bu girişime Eyüboğlu ile Topuz karşı çıktılar. Toplantıya katılan Hasan Esat Işık'ın bir «itirazı» yoktu. Aralık ayında CHP genel sekreterliğinden istifasını vermiş, bu açıklanmamıştı.

İsmail Hakkı Birler de Işık'la birlikte istifasını vermişti.

Parti bünyesinde bir süredir sezilen huzursuzluğun kimi örnekleri zaman zaman kulislere yayılıyordu.

Ecevit, «Ecevit darbesi» başlığı altında yayımlanan yazıma «teşekkür etti.»

CHP önderi, bu yoldan partiyi hizipleşmelerden arındırmayı amaçlıyordu. CHP'de giderek yönetici kadrolarda bulunanlar âdeta «önderüstü» bir duruma girmek istiyorlardı. Fakat, parti yönetiminden alınan bakanlar —bir süre sonra— bakanlıklarda «hizipleşeceklerdi.»

Örneğin Turan Güneş, hükümete girmiyordu, fakat Ecevit'e karşı yürütmeye karar verdiği savaşımı parti içinde sürdürmeyi planlıyordu.

Ecevit ise, parti bünyesinde yeni bir kadro oluşturuyor, Mustafa Üstündağ'ı Genel Sekreterliğe, yardımcılıklarına da —örneğin Altan Öymen gibi— yandaşlarını getiriyordu.

CHP'de iktidar olmasıyla birlikte başlayan bu savaşım, daha sonraki aylar kurultaylara değin taşacaktı.

«İçerdeki olumlu hava» dış ülkelerde de seziliyordu. ABD Başkanı Carter, Ecevit'e gönderdiği kutlama mesajında «Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkilerin düzeleceği umudunu» vurguluyordu.

'Ekzantrik kişilerin' beğenmeyeceği hükümetin açıklandığı 5 Ocaktan bir gün sonra, 6 Ocak 1978 gecesi Demirel, «Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik koşulları» içeren bir tablo çizdi:

KİT'lerin 25 milyar açığı vardı. Devalüasyon hem koşuldu, hem değildi. Eğer «uluslararası siyasal kararlarla» krediler işlerse serbest piyasa ile resmi kur arasındaki dolar değeri ayrımı kapatılabilirdi. «Esasen ben, IMF mi ABD'nin içinde, Amerika mı IMF'nin hâlâ pek anlayamıyorum» diyordu.

«Geçen gün genel idare kurulunda arkadaşlara 'hiçbiriniz hükümete sahip çıkmadınız' dedim. Bir ay sonra sızlanmaya başlayacaklar. İşte o zaman 'size bir hükümet verdim, tutmadınız' diyeceğim. Bugünkü ekonomik koşullarda hiç kimse ayakta duramaz. Bu aydan başlayarak taban fiyatları geliyor. Tütün kiloda 50 liraydı, şimdi ne yapacaklar bilemiyorum» diyor ve başka konuya geçiyordu:

«...Bugünkü görüşmemizde Ecevit'e bazı saptamalarda bulundum. Elimizde 600 bin ton akaryakıt var, on beş günlük. 'Biz' dedim, 'günü gününe idare ederek bugünlere gelebildik. Eğer ileride sormak istediğiniz bir şey olursa, ben hazırım' dedim. Bu, bir saptamadır...»

Demirel'le konuştuğum gece, Dışişlerinde büyük bir toplantı yapılmış, Kıbrıs sorunu ele alınmıştı. Çünkü BM Genel Sekreteri Waldheim başta, ünlü konuklarımız olacaktı. Dişişleri teknisyenleri «durumu» anlatmışlardı. Faruk Sükan'a göre, «Bu hükümet Kıbrıs sorununu çözerdi.» Ecevit'in, Waldheim'a güvenoyundan sonra sorun üzerinde daha özenle duracağımızı söyleyeceği anlaşılıyordu.

Toplantıda Ecevit, «hükümet içindeki tutarsızlık nedeniyle sürüncemede kalan» Kıbrıs konusunun çözülmesi gerektiğini söylemişti. Sükan, Başbakanın «dörtlü müzakereye» yanaşmayacağını belirtiyordu. ABD'nin müdahalesini istemiyorduk. Ne BM'nin, ne ABD'nin. Yalnız Ecevit, Atina'yla yakınlaşmamızı sağlayacak «yardımın» Karamanlis üzerinde etki yapmasını isteyecekti.

Sükan da Demirel gibi düşünüyordu. Kıbrıs'ta Rumlarla Türkler arasındaki «hat üzerinde görüşme yapılabilirdi.»

Çağlayangil'e sordum durumu:

«Bu yıl hem Kıbrıs, hem de ambargo çözülebilir» dedi. AP önderinden değişik düşünüyordu, ama Çağlayangil dışişleri bakanlığından geliyor, belki de varsayımlara göre değil, bildiklerine dayanıyordu:

«Bir şeyler vererek mi hat üzerinde çözüme gidilir?» sorusuna,

«O Genelkurmayın planı» dedi. «Bir aşağı iki yukarı. Ama halk ne der? Biz veremezdik, izlenim böyle (Tabii, Erbakan'ın ters tutumunu dokunduruyordu). Ama bütün bunlar, pazarlıktan çıkacak ortaya. Ne verebilir, ne veremez...»

Waşington Post'a göre, Ecevit IMF önerilerinin «pek kabul edilmez» şeyler olmadığını söylemişti. Hikmet Çetin'e sordum:

«IMF'nin yapılmasını istediği pek bir şey yok ortada» diyordu. Çetin de —Ecevit'in bize söylediği biçimde— konuşuyor. «Biz başka tür bir ekonomiyiz, sıkıntılarımız var

ve gelişmiş bir ülke de değiliz. Ekonomiyi bu kadar sıkamayız. Örneğin bütçe kabaracak, çünkü ödemeler eksik elimizdeki bu bütçede. IMF'ye yutturmak için ödemeleri eksik gösterdiler.»

«Belki devalüasyon bile yapmazsınız, eğer krediler işlerse. Doların 26 lira olan karaborsa değeri 22'ye düşebilir belki.»

«Evet» diye onayladı Çetin, istekle, hararetle ve ekledi: «Her şey Amerika'nın davranışına bağlı!»

6

229 = 229

Ecevit'in hükümet olması kesinleşince terör ve anarşi azdı.

Bir iki örnek vermek gerekirse, güvenoylamasından önce Amasya'da bir köyde CHP'lilerle AP'liler biribirine girdi, beş ölü. CHP'li milletvekili Süleyman Genç'in evine bomba atıldı, uzmanlar bu bombanın Ordu malı olduğunu saptamışlardı. Alparslan Türkeş'in koruma polisi olduğu öne sürülen birisi Afşin belediye başkanvekilinin evini bombalamıştı. Halkevlerine atılan bombalar anarşinin boyutlanacağı kuşkularını pekiştiriyordu.

Tabii, Ordu malı bombaların piyasada gezinmesiyle kamuoyunda ötedenberi varolan kontrgerilla tartışmaları canlandı. MHP'nin yeni bir taktik irdelediği öne sürülüyordu:

(1) Terör tırmanış gösterirken barışçı görünerek bir aldatmaca yapmak.

(2) Olası CHP-MHP ortaklığına olumlu yaklaşımlar göstermek.

(3) Bu hükümete ilk günden karşı çıkmanın yararsızlığını gözleyerek soğukkanlı ve sabırlı davranmak.

Tabii, irdelenen bu taktikler ortaya konulunca, MHP'ye göre, bunların hepsi birer komünist propagandasıydı.

Bu arada Waldheim Ankara'da Kıbrıs sorunuyla kimi arayışlar içindeydi. Ecevit, Waldheim'a Kıbrıs sorununda yeni bir yaklaşım saptanacağını söylerken, Kıbrıs Türk önderleriyle uzun uzadıya telefonla konuşuyor, sonunda Denktas. Kipriyanu ile görüşmeyi ilke olarak kabul ediyor. Daha sonra Denktaş Ankara'ya gelecek, Başbakan Ecevit'le Kıbrıs sorunu üzerinde uzun görüşmeler yapacaktı. Türk hükü-

metinin Kıbrıs ve ambargoya bakış açılarında değişiklik seziliyordu. MC hükümeti, ilk önce ambargonun kalkmasını, bunu sağlayacak ikili savunma işbirliğinin Amerikan Kongresinden geçmesini ana koşul olarak öne sürerken, Ecevit tersine bir davranış içine girdi. Ambargoyu bir yana itiyordu, ilk önce Kıbrıs sorununa eğilecekti. Bu, Amerika'nın karşı davranış göstereceği politika değildi, tersine Türkiye politikası açısından yararlı bulabilirdi.

Ecevit, yeni bir barış saldırısı yaptı: Karamanlis'e bir 'zirve' önerdi. Atina, bu isteğe karşı olmadı. Bunun yanı sıra Ecevit, iki yıl kadar önce İhsan Sabri Çağlayangil'in ABD ile imzaladığı ikili savunma anlaşmasını «iki yıldan bu yana her açıdan koşulların değiştiğini öne sürerek» değiştireceğini, yeni bir metin hazırlayacağını açıklıyordu.

Bu arada anarşideki boyutlanma can almayı sürdürüyordu. Gaziantep'te iki ölü.

Fuel-oil darlığı —basına göre— «had safhaya» ulaşmıştı. Enerji Bakanı Baykal, Ataş Rafinerisi'nde yabancı ortak şirketlere yüklendi, üretimi yüzde 100'e çıkarmalarını, yoksa?...

Hasan Esat Işık işe, «bir ülkenin savunmasının yabancı devletlerle ittifaklara bırakılamayacağını» söylüyordu.

Bütün bunlar, iki yıldır ağır olarak yürüdüğü izlenimi veren iç ve dış sorunlarda önemli atılımlardı. 'Cephe partileri' sonu görmüşler, aralarında 'muhalefet dialogu' adında bir yeni yakınlaşma planlamışlardı.

17 Ocak 1978 günü sonuç kesinleşti.

AP'de kimi günler «sayı dengesinin tersine döneceği» umutlarının belirmesinden, kimi günler umutsuzluğun gözetilmesinden sonra güvenoyu sonucu alındı:

Ecevit Hükümeti, 229 güvenoyu almış, cephe 218 oyla güvensizliğini bildirmişti.

Garip bir rastlantıydı bu sonuç:

Ecevit'in ilk azınlık hükümeti de bir pazar günü 229 güvensizlik oyuyla düşmüştü.

Ecevit'in son hükümeti ise yine 229 güvenoyuyla işbaşına geliyordu.

İçerde anarşi, terör, ekonomik darboğaz.

Dışarda Kıbrıs'la başlayan sorunlar ve bunların aşılması koşuluna bağlı krediler.

Hepsi bir yumağın içindeydi sanki.

Ecevit'in çözmeye yükümlü olduğu sorunların kalın çizgileriydi bunlar.

7

ÖNCE AMBARGO MU, KIBRIS MI?

Başbakanlık görevini aldıktan sonra ilk kez görüyordum Ecevit'i:

Kutladım, sarıldı, «Öpüşelim» dedi:

«Katkınız çok oldu.»

Çankaya'daki bakanlık konutunun ilk katındaki büyük salondaydık. Bir demeç almak için Ecevit'e başvurmuştum. Oysa siyasal olayların çok yüklü olduğu günlerdi. Buna karşın demeci hazırlamıştı, daktilo ediliyordu. Bu arada «'Ecevit Darbesi' yazınız güzeldi» dedi. Ancak birkaç noktaya yanıt vermek istiyordu. Gelecekte yapılacak Kurultay öncesi parti içindeki hiziplerin çarpışmasından söz etmiştim; buna değiniyordu.

Dış sorunlarla iç sorunlar öylesine birbirine girdi ki... Fakat, Ecevit, Demirel'in hükümet içindeki tutarsızlığından ötürü bir türlü gerçek yörüngeye oturtamadığı Kıbrıs işini ele alacaktı. Kıbrıs işinde atacağı «tek olumlu adım»ın arkasından ambargonun kalkması gelecekti. Kıbrıs sorununda atılacak olumlu adımların ardından ise ABD'nin yumuşamasına, dış kredilerin açılmasına değin varılacaktı.

Bu ince noktayı elbette Demirel de görüyordu. Kıbrıs sorununda Ecevit'in çözüme olumlu bir yaklaşım sergilemesi olasılığından söz ettiğim zaman Demirel, hemen karşı çıkıyordu.

«Kıbrıs sorununu ön plana alarak ABD yönetimiyle, Kongresinin yumuşamasına yol açacak» diyordum.

Demirel, «Yeterli değil bu» diye direniyordu:

«...Şimdi bakınız, adamlar enayi mi? Sormazlar mı adama ne vereceksin diye. Sınırdaki Akıncılar köyünü vererek sorunu çözemezsin. Diyor ki adam, nüfusun yüzde 18'i senin, buna karşılık Ada'nın yüzde 35'ini elinde tutuyorsun. Toprakların mümbit olanını, tabii kaynakların yüzde 70'ini. Bu reva - hak mı diye soruyor. Magosa ve Girne'yi beynel-

milel liman yapacaksın, federatif devletin kontrolü elimde olacak. Omorfo ile Maraş'ı da vereceksin diyor. Omorfo'dan Girne'ye kadar toprağı vereceksin?.. Buna hangi başbakan rıza gösterebilir? Tek yolu var, Ada'nın tümünü almak...»

Yapılması olanaksız bir girişimdi bu, o da biliyordu:

«Eee, öyleyse?.. Toprak vereceğiz, sınırları düzelteceğiz demek yeterli değil. Ne vereceğini açık seçik söylemesi gerekecek. Öyle birkaç gün içinde çözülecek işler değil bunlar, bir de anayasa hazırlanacak. Hem sonra Kıbrıs sorununa öncelik vermenin ne anlamı var?»

Elbette bir «anlamı» vardı. Başta ABD, Batı ülkeleri Türkiye'nin Kıbrıs sorununu çözmeye yanaşmadığı gibi bir inanıştan kurtulacaktı. Dış kredileri engelleyen bu sorun değil miydi?..

«Biz, ABD'yi bir noktaya getirmiştik» dedi Demirel. «Bize, Kıbrıs sorununa bağlamaksızın ambargoyu çözeceğini bildirmişti. Hatta ambargo Ocak ayı sonunda kalkacaktı.»

Öfkeli göründü bana. İç sorunlarla dış sorunlar öyle iç içeydi ki, artık politikanın üst düzeyinde yürütülen kulis, sürekli bu konuları konuşuyor, Kıbrıs sorununa karşı hükümetin davranışının ne olabileceğini araştırıyordu. Bir gün sonra Waldheim'ın Demirel'i ziyaret etmesi planlanmıştı, «Bak Waldheim'a neler söyleyeceğim, hem de ne biçim» diyordu.

ABD'nin tutumunu eleştirecek, ABD'nin «kulağı» olduğuna inandığı BM genel sekreteri aracılığıyla Washington'a mesaj verecekti. Ama Waldheim'a ana politika olarak gene «ilk önce ambargonun kalkmasını, ancak bundan sonra Kıbrıs sorununa eğilmenin söz konusu olacağını» anlatacaktı.

Özaydınlı'nın «anarşiyi önlemeye hayatımı adadım» biçimindeki sözlerine gülüyor, «Yahu Özaydınlı, bizim Özal'dan daha hızlı» diyordu.

Feyzioğlu ile Sükan'a, «anarşinin arkasında ne olduğunu» soracaktı. «Feyzioğlu'na diyeceğim ki, sen her şeyin altında komünizm arardın, şimdi ne oldu bu TİKKO'lar THKO'lar. Tabii Sükan'a da. Bu konularda 'uyum' içindeler mi, söylesinler bakalım» diyordu.

Demirel'deki bu karamsarlığa karşılık, CHP iktidarına Waldheim'ın gelişiyle birlikte bir iyimserlik egemen oldu

Akşamki yemekte Waldheim —Ticaret Bakanı Köprülüler'in söylediğine göre— yazılı metni bir yana atmış, «Ecevit'in güven veren tutumundan ve ona güven duyulduğundan» söz etmişti. Türkiye Kıbrıs'ta görüşmelerin başlamasından yanaydı elbette.

Demirel kuliste durmadan bu sorunla uğraşıyordu:

«Waldheim'la konuştu, nasıl çözüyor Kıbrıs'ı» diye soruyordu sürekli. Sonra yanıtı veriyordu: «Çözemez, elimizdeki toprağı yüzde 36'dan, yüzde 20'ye indiremez, versin de görelim bakalım.»

«Ama, Kissinger'in size söyledikleri var, 1975'te. Ecevit'in toprak konusunda bir hat çizdiğini, haritasını gördüğünü söylemiş, bu açıyla yapar.»

«Evet, Kissinger böyle söyledi. 'Line is ngotiable' demiş Ecevit. Yani, 'Hat tartışılabilir.' Hatta Kissinger 'eğer muhalefet açısından, sıkışıksanız ben Ecevit'in bana bunu söylediğini açıklarım' dedi. Ben Kissinger'e, 'bunu yapmayınız, iç politikamıza karışmayınız' dedim.»

«Kissinger'in bu sözleri tutanaklarda var mı?»

«Yok! Bize göre, ambargo kalkmadığı sürece Yunanistan, ABD'yi hep arkasına alıyordu. Şikâyetleri Batıda hep değer kazanıyordu. Biz hangi kamuoyuna şikâyet edecektik Yunanistan'ı. İkinci önemli etken: Elimizde tek tip silah vardı. Ambargo kalkmadığı takdirde bu silahları 'tedarik' etmemiz mümkün değildi. Ayrıca Yunanistan hep Ege'deki adalar sorunundan korkuyordu. Biz ona bu adaları silahlardan arındır diyorduk, Yunanistan 3-4 adayı alabileceğimizden korkuyordu, hele silah alımına başlarsak. Bana bir gün Yunan büyükelçisi,

'...Siz Osmanlı'dan bu yana yakınınızdaki adaları almak istiyorsunuz' demişti.

Bugün için zor. Esasen Ordu da silah vaziyeti nedeniyle bir hareket istemiyor...»

«Amerika, sizin hükümet sırasında Omorfo'yu ve Maraş'ı verin diye bir zorlama yaptı mı?»

«...Hayır!.. Çözün de nasıl çözerseniz çözün, diyordu. O kadar. Nasılsa sonradan devreye girerdi...»

Anarşi konusunda önemli bir aşama geçilmişti. MC Hükümeti, Türkiye'ye silahların Bulgaristan'dan geldiğini gös-

teren kanıtlar ele geçirmişti. Bir gece Çağlayangil, bir gün için Sofya'ya gitti, geldi. Bulgar Devlet Başkanına Arjantin kaynaklı silahların Bulgaristan eliyle geldiğini gösteren kimi gemi konşimentolarını sundu. Jivkof ilk önce hiddetlenmiş, «Siz Bulgaristan'ı kaçakçılıkla mı itham ediyorsunuz?» demişti. Çağlayangil ise, «Komşu ülkenin yardımını istediğimiz» yolunda bir yanıt vermiş, hatta bu konuda Türkiye ile Bulgaristan arasında bir anlaşma yapılması kararlaştırılmıştı. Bulgaristan'dan çıkan kara ve deniz araçlarının kontrol edildiğini konşimentolarıyla buraya bildireceklerdi.

«Ne oldu bu anlaşma» dedim Demirel'e.

«Vakit kalmadı. Biz düştük. Zaten Bulgaristan silah kaçakçılığını ve ticaretini devlet olarak yapıyor.»

Dış sorunlara baktıktan sonra, gene «içeriye» dönüyordu. Demirel'e göre, fiyatlar giderek artacak, şubat ayı yokluk ayı olacaktı.

Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Şükrü Elekdağ'ın bana doğruladığına göre, Waldheim - Ecevit görüşmelerinde Başbakan, «Kıbrıs Türkleriyle görüşerek toprak sorununa da somut öneriler getireceğini» söylemişti. İki toplumun görüşmelere başlamasında kararlıydık. Waldheim, Demirel'e, Başbakan Ecevit'in «toprak konusundaki sözlerini» aktarmıştı. Demirel, gene ilk önce ambargonun kalkmasında direnmiş, Yunanistan'ın arkasında ABD'yi görmekten 'vazgeçmediği' sürece sorunlara yaklaşım sağlamanın zorluğunu belirtmişti. Oysa Ecevit'in planı ambargonun kalkmasını hızlandıracak girişimleri yapmak, dünya kamuoyunu lehimize çevirmek ve bu yoldan ekonomik ambargonun kalkmasına önayak olmaktı.

Fakat soru dönüp dolaştı, «ne kadar toprak verebileceğine» dayandı.

Ecevit'le evinde yaptığım konuşmada bu soruya «kısıtlıyım» diye yanıt vermişti.

Ama, bu konularda kamuoyu, Ecevit'in yanındaydı. Toker,

«Atlar arabanın arkasında değil, önündedir şimdi» diye yazıyordu. Benzetme doğruydu.

Bir yandan da iç politika sürüp gidiyordu. Faruk Sükan, yolsuzluklarla ilgili dosyaları inceleyecekti, «MSP, helvacı çırağına demir permisi vermiş» diyordu. Demirel

ise, Sükan'ın «yolsuzluk dosyaları» ile uğraşacağını işitince, «Ya Meclis baskını olayı, onu ne yapacak?» dedi.

Besim Üstünel ise barut gibiydi. Hükümette Maliye'yi Müezzinoğlu'na kaptırınca müthiş bozulmuştu. Avrupa Konseyi toplantılarına giderken, Ecevit'i göreceğini ve «boşalacağını» söylüyordu. Köşkün azınlık hükümeti sırasında Üstünel'in söylediklerini yadırgamasını bir türlü anlamıyor, Ziya Müezzinoğlu'nun «Tüm zorluklara rağmen Türkiye'yi bitmiş, çökmüş gibi kabul edemeyiz» biçimindeki cümlesinin altında yatanı kavramak istemiyordu.

Meclis koridorunda uzun bir görüşme yaptığım Hasan Esat Işık, «Amerika karşısında vaziyet almanın olanaksızlığına işaret ediyor», örnek vererek —Demirel'in 1969'da haşhaş sorununda müzakereleri savsaklamasını— pek olumlu karşılamadığını söylüyordu.

«Arkasından da 12 Mart geldi» dedim.

«Evet, öyle oldu» dedi Işık. Nitekim rahmetli Nihat Erim, başbakanlığa atanıp işe başlayınca hükümet programına haşhaş yasaklanmasını koyamayacağını söylediği zaman Cevdet Sunay'a, Cumhurbaşkanı,

«Ama, sizi bu makama bunun için getirdik» demişti. Hasan Esat Işık, 1964'lere uzanan bir anısını anlatıyordu:

«1964'te Moskova büyükelçisi iken beni, Dışişleri Bakanı yaptılar. Geldim. Başbakan Ürgüplü rica etti, gidip Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'ı görelim diye. Gittik. Belirli nezaket cümlelerinden sonra —o sırada Genelkurmay Başkanı olan— Cevdet Sunay, küçük bir not uzattı Ürgüplü'ye, o da okuyup bana verdi. Kâğıtta 'Amerikalıların Diyarbakır'daki Pirinçlik Dinleme Üssünü yapacakları, karşılığında da bir hastane ile bir kısım yol inşa edecekleri' yazılıydı.

Düşünebiliyor musunuz. Bir üs, karşılığında bir hastane, biraz da yol.

Sunay'a çok nazik olan bu konunun incelendikten sonra kararlaştırılabileceğini söyledim.»

Işık'a,

«ABD yönetimi kongre önünde tutunacak bir 'değnek' arıyordu. MC'yi bir kez daha denedi. Bir çözüm yolu bulamayacağını anlayınca, bırakıverdi» dedim.

Güldü, işi biraz da alaya aldı, «...Yani bizim iktidar

oluşumuz bir biçime Amerikan yardımıyla...» dedi. Amerika'ya karşın Türkiye'de iktidar olabilmenin olanaksızlığını söyledim, geri çevirmedi. Işık, orduyu uygulamaların içine sokarak ordu gereksinimlerini azaltmayı düşünüyordu.

Henüz güvenoyu geçmemişti. Birkaç gün öncesi, Şile'de karaya oturan bir gemiden Bulgaristan'dan kaçak gelen sigaralar ortaya dökülmüştü. Ziya Kalkavan da bu gemiyi «hurda» olarak alacağı için olayda resmi yayımlandı. Mataracı, «Benim Kalkavan'la bir ilgim yok, mert bir Karadeniz çocuğuyum» diye demeç verdi. Oysa hükümete girmeden önce Kalkavan'la çok içlidışlı olduğu, Kalkavan'ın bir mersedes arabayı Mataracı'nın buyruğuna ayırdığı yazılmıştı.

İçişleri Bakanı Özaydınlı, «İstihbarat yok, solcular 'hücre' biçimi çalışıyor, saptamak çok zor» diyordu.

Millet Meclisinde program görüşmelerinde dikkat çeken çizgiler gözetildi:

Daha önce Senato'da yapılan görüşmelerde Niyazi Ünsal, «Bir ülkede Kürt soyunun varolduğu söylenemezse o ülkede özgürlükten söz edilemez» demişti, Mecliste Nurettin Yılmaz «doğu - batı farklılığının sürdüğü bir ülkede günü gelir Kürt isyanı olur» deyince bu sözleri Ecevit alkışladı. Turhan Feyzioğlu ise neredeyse moraracaktı.

Hükümet güvenoyu aldı alacak. O günlerdeydik.

Gece, Cumhuriyet Başsavcılığının MSP hakkında dava açacağını öğrendim. Gazeteye verdik, manşette çıktı.

Etraf karıştı. Demirel hemen aradı:

«Nereden çıktı bu, büyük olay» dedi. Erbakan'la aramızdaki «tartışmalar» bilindiği için Yargıtay'dan kolaylık görüyordum. Haberi doğrulatmak için Yargıtay Başkanı Cevdet Menteş'i aramıştım, «Çok geç bile kaldık.» diyordu. Nezih ise durmadan MSP davasının MHP'ye de sıçrayıp sıçramayacağını soruyordu.

17 Ocak günü, hükümet güvenoyu alırken Waldheim dışarıda, «Ecevit'in kendisine on beş gün sonra toprak ve anayasa sorunlarında somut öneriler» getireceğini söylüyor, içerde Erbakan davası gürültülerinden geçilmiyordu. ABD Dışişleri Bakanı Vance'ın geleceği haberi bu sırada bildirildi.

8

«AMERİCA I LOVE YOU»

Doğrusu, Ecevit işe hemen koyulmuştu.

Devletin iki büyük sorunu vardı. İçerde anarşiyi söndürmek; dışarda, Kıbrıs sorunu engeli öne sürülerek ekonomiyi rahatlatacağına inandığımız kredilerin akmasını sağlamak.

Ecevit hemen her gün bu iki «belanın» çözümü için savaşım veriyordu.

Bir yandan anarşiye karşı alınacak önlemler üzerinde yapılan çalışmaları denetliyor, öte yandan dış sorunlarda esenliğe çıkıp, ekonomik gidişe aydınlık getireceğine inanılan kredilerin akmasına engel kapalı kanalları açmaya zorluyordu.

Anarşi konusunda alınacak önlemlerin tümü henüz belli olmamıştı.

Gözler birden dış sorunlara çevrildi. Ecevit, başbakan yardımcıları Feyzioğlu ve Sükan'ın da katıldığı uzun süreli bir toplantıda Vance'ın gelişi nedeniyle politika saptamaları yapıyordu. Waldheim, Lefkoşe'de,

— Ecevit'in, tarafların yapacağı önerilerin önce BM genel sekreterine —bir iki hafta içinde— verilmesini,

— Bu süre içinde önerilerin ayrıntılı biçimde hazırlanmasını,

— Toprak ve anayasa sorunlarında Türk tarafının somut öneriler hazırlayacağını bildirdiğini açıklamıştı.

Bu öneriler paketi cesaret verici adımlardı.

Ne denirse denilsin Ecevit'in o sırada attığı bu adımları kınamak, yıllar sonra eleştirmek olanaksızdı. Ecevit'i bu aşamada desteklemek gerekiyordu, ayrıca hiç kimse bu desteği arkadaşlığın, tanışıklığın verdiği bir duygunun dürtüsüyle yapmıyordu. Bu tür yakıştırmalara gülüp geçiyorduk.

Çünkü Türkiye, içine düştüğü açmazdan yıllardır çıkamıyordu. MC Hükümetleri içindeki tutarsızlık, Erbakan'ın Kıbrıs sorununda gösterdiği ters yaklaşımlar nedeniyle başımıza gelmedik kalmamıştı. Oysa, Ecevit'in bu yaklaşımlarını Demirel hükümeti de gösterebilseydi, Kıbrıs'ta atılacak bir adımla, dışarda yüzümüze kapanan «bütün kapılar» açılabilseydi, ülke yararı açısından buna da destek olurduk.

ABD yönetiminin Demirel'e ambargoyu kaldırmayacağını söylemediğini, aksine kaldırmayı içtenlikle istediğini, ne var ki «tutunacağı bir değnek» aradığını, bunu uzatmamızı istediğini biliyorduk. İçerdeki uyumsuzluk Demirel'in de elini bağlamıştı.

Kuşku yok, sürdürdüğü politikayı bu uyumsuzluğa bağlamayacaktı Demirel. Kuşkusuz, ana politikadaki inancının ilk önce ambargo, sonra Kıbrıs diye özetlenebilecek çizgide olduğunu savunacaktı. Ama, görüyorduk ki, bu politika sonuç vermiyordu.

Ecevit bu tersliği görmüştü. Belki kendi görmüştü, belki Amerikalılarla yaptığı kimi görüşmelerde «gördüklerinin doğruluğunu» kanıtlayacak belirtilere tanık olmuştu.

Ne yaptıysa yapmıştı, ama ambargoyu bir yana çekip ABD Kongresini ambargo konusunda yumuşatacak bir yöntem benimsemişti. Türkiye'yi bu denli ABD'nin kucağına atan, Türkiye'yi böylesine bağımlı hale getiren geçmiş dönemlerde uygulanan yöntemleri 'biz' yaratmamıştık.

Amerikasız ve Amerika'ya karşı politika yapılamayacağının tüm koşullarını, kurallarını geçmiş dönemlerde kabul edenler asker - sivil yöneticilerdi.

Türkiye'de bu anlayışa karşı bir silkinme olmadıkça, ABD'nin «özgür dünya adına baskısı» sürüp gidecekti. Öylesine bir silkinmeyi —bırakalım ABD'yi bir yana— Türkiye'deki bütün egemen çevreler, siviliyle askeriyle işadamıyla, hatta bir kesim aydınıyla kimse istemezdi.

Türkiye demokrasiye Amerika ile başlamış, «Amerika I love you» şarkısıyla yoğrulup kalmış bir ülkeydi. Arada sırada Amerika'ya başkaldıran davranışlar görüldüğü zaman, sonuçta nereye vardığımızı hep biliyorduk.

Demirel'in tersine direnmeleri bir yana, biz Ecevit'in doğru yolda olduğuna inanıyorduk. Hükümetin ilk günün-

den başlayarak Kıbrıs'la ilgili girişimlerinin bir yerde meyve vereceğini kabul ediyorduk. İç politika marifetlerinde bu tür destekler hep 'solcu iktidar desteği' gibi nitelenir, kimi saldırılar da olabilirdi.

Bu da fazla bir şey yazmazdı. Önemli olan bir partinin, ya da iktidarın başarısı değil, ülkenin önemli sorunlarda esenliğe çıkmasıydı.

Rauf Denktaş çağrılı olarak geldi.

18 Ocakta Büyük Ankara Otelinin 1207 numaralı odasında,

«Ben eski Denktaş değilim» dedi bana.

«...Bir hükümetim, bir meclisim, kamu görevlilerim ve halkım var. Eskiden Dr. Fazıl Küçük'le gelir giderdik. Şimdi öyle değil, kim aldıysa toprakları, eğer verecekse onlar versinler. Tabii ki Türkiye... Ama benim sırtımdan değil...» diyordu.

Havaalanından kente dek Ecevit'le birlikte gelmişler, ama «toprak sorununa» değinilmemişti. Denktaş, «Daha zorlarlarsa istifa edeceğini» söylüyordu.

Magosa'nın verilmesine karşıydı. Toprak oranında yüzde 30'a bile inemeyeceğimizi söylüyor, «elimizdeki yüzde 36 oranındaki toprağın yüzde 3'ü 'tampon bölge' buraları bırakabiliriz» diye açıklamalar yapıyordu. Oysa Rumların «eski günlere» dönmemizi istediklerini, ancak yüzde 20 toprağı bize bırakmayı istediklerini belirtiyordu. Rum planının Magosa - Gönye - Türk kesimiyle Lefkoşe - Omorfo üzerinden geçtiğini, yani «eskiye dönüşü» ayarladığını anlatıyordu.

«Eğer Ecevit, bir Menderes kadar güçlüyse» dedi Denktaş:

«...Nasıl ki Menderes bir Zürih Antlaşması sağladı, Ecevit de bunu yapar. Ama, çok zor, çok!.. Fakat yüzde 3'lük bir özveriyle belki Batıda görülen yargıları tersine çevirebilir. Amerika'nın baskısı çok üzerimizde. Ecevit'in üzerinde. Son gün gene 'toprak ödünleriyle ilgili önerileri Lefkoşe verecek' diyor. Dışişleri bana 'seni memnun edecek öneriler hazırladık' diyor. Bakalım, göreceğiz. Ama ben veremem. Alan kimse o versin. Benim sırtımdan değil...»

Denktaş «Amerika'nın toprak ödünleri üzerinde kendisinin bir planı» olup olmadığı konusunda,

«...Clark Cliffort —başkanın temsilcisi— Waşington'da dışişleri bakanlığında toprak konusunda tam 10 tane harita olduğunu söyledi. 'Bana ne bunlardan' dedim Cliffort'a. 'Hiçbiri benim haritam, planım değil ki'.. Daha öteye gitmedik. Biz anayasa taslağını hazırladık, içini doldurduk, vereceğiz...» diyordu.

Denktaş'a göre anayasa toprak kadar önemliydi. Anayasa toprağın ölçütlerine göre düzenlenecekti. «Sorunlarımız var» diyordu. «Planlarının ekleri var. Hemen Erenköy ne olacak diye soruyorlar. Karpas mı, zaten orada şimdi 1700 kişi yaşıyor, orayı da istiyor şimdi. Mümbit toprakları ele geçirmeyi, bizi dağlara sıkıştırmayı amaçlıyorlar. Aslında Rumların istediği Ada'nın tümü...»

Belki Kıbrıs'ta «bağımsız bir Türk devleti» ilanının daha geçerli olacağını anımsattığım zaman —yıl 1978— Denktaş,

«Bizim sözlerimizi dinlemezler» dedi. Yakınıyordu:

«...1965'te İhsan Sabri Çağlayangil ABD'de bana, 'büyük oyla geldik işbaşına, Kıbrıs sorununu hemen çözeceğiz hem de iyi biçimde' demişti...»

«1965'te?»

«...Evet. Üzerinden 12 yıl geçti...»

Denktaş, Ecevit'in de işin içinden kolayca çıkamayacağını dokundurmak istiyordu.

«Ben yarın İstanbul'a gidiyorum» dedi Denktaş.

«Vance geliyor buraya» dedim. «Bana ne Vance'dan, sonra onu burada niye karşılayacağım ben» diye söylendi.

Oteldeki odasına girdiğim zaman telefondaydı.

Karşısındakine, «Ada'yı bilmiyorsunuz» diyordu. «Biz Maraş'taki yüksek otellerden bize ağır silahlarla ateş edildiğini gördük.» Maraş'ın verilmesine yanlı değildi.

Telefonu kapadı: «Değiştirir» dedim.

«İki ay içinde mi?» dedi hayretle.

«Ecevit, kimi kararlı göründüğü noktaları değiştirebilir, basın da destek olur, kimi ödünleri kabul ettirebilir. Tek zor olanı, yüzde 20'ye inmesidir. Ama, Ecevit'i hafife alma, sorunu biliyor ve bekliyor» dedim.

Ecevit'le görüşmeden önce Denktaş, oldukça sertti, Başbakanla kapışmayı göze almış gibi bir tutum sergiliyordu.

Ama, Türkiye'nin bu sorunda «mutlaka» olumlu bir adım atması gerektiğini de anlamıyordu. Yoksa, elde olanı da yitirecektik Türkiye'de. Her geçen gün ekonomi daha sıkışıyor, sıkışıyordu.

«Raufçuğum» dedim Denktaş'a, «Eski hükümet ilk önce ambargo, sonra Kıbrıs diyordu, bu tersine döndü ve Türkiye için gerekli bu, hangisi doğru?»

«...Tutuma bakar. Eğer Kıbrıs'ı çözebilirse o zaman Ecevit haklı. Ama aksine gelişme olursa öteki daha geçerli. Yahu desinler ki bana, 'iki yıl uzat şu işi' yapayım bunu...»

Kardeşi geldi odaya, «Ben koyu CHP'liyim» diye başladı söze, ardından da,

«Canım ABD'yi çıkarsa ya aradan Ecevit» dedi.

Rauf bana, ben Rauf'a baktık.

Rauf, «Öffff!» diye başladı. «İçime sıkıntı bastı. Hem sıkılıyorum, hem yiyorum, hem içiyorum ve de şişmanlıyorum.»

Kalbi rahatsızdı, şişmanlamaması gerekiyordu, on kilo vermiş, «sıkıntı başlayınca» yeniden almıştı.

İç politikada Erbakan sahnedeydi, Yargıtay'da dava açılacağı haberinden sonra «'Allah' sözcüğünün söylenmesini istemeyenler var» diyordu. Dava konusu olan konuşmalarını okuyordu. «Eğer MSP kuvvetlenmezse camilerin depo» olacağını öne sürüyordu.

Aslında MSP'yi kapatma gerekçesi olarak Urfa'da yaptığı konuşma gösteriliyordu. Erbakan bu konuşmaya pek değinmiyordu.

Yeni hükümet kimi sorunlarla boğuşmaya girişirken, sağ partiler arasında da MSP davası nedeniyle «acaip» bir çatışma vardı. Tabii, kuliste ve alttan alta gelişen bir çatışmaydı bu.

Demirel'e göre, «MSP davasında CHP'nin parmağı vardı. Başsavcılık niçin 3-4 yıl bekledikten sonra tam CHP iktidar olunca bu davayı açıyordu?»

O sırada olasılıklardan biri olarak, MSP'nin dava sonucu kapatılmasından sonra 5-10 MSP milletvekilinin CHP'

ye geçeceği öne sürülüyordu. «Mesele de bu ya!» diyordu Demirel.

Gece yarısı ele geçirdiğim bir haberi ertesi sabah manşetten vermiştik, ortaya çıkan kargaşanın rengi işte böyleydi. AP önderi «CHP'nin seçimle alamadığını bu yoldan sağlamayı planlamış» olabileceğini söylüyordu.

Eh gerçek şuydu ki, MSP'den 10 milletvekili CHP'ye giderse hükümet ilk fırsatta bağımsızlardan kurtulur, CHP'den oluşan bir hükümet kurulabilirdi.

Demirel'in önderlikten uzaklaştırılması için daha önceden başlayan girişimler sürüp gidiyordu. AP önderi 'erken büyük kongreye' yanaşmıyordu. Elbette Demirel de kendi durumunu sağlama bağlayacak önlemleri aldıktan sonra kongreye gidecekti. AP büyük kongresi kasımda yapılacaktı.

Amerika'dan gelen haberlerse şöyle: Ünlü Rum lobicisi Bredamas, «Türkler Ada'da 'eski durumlarına' gelinceye dek Kıbrıs'ta çözüm bulunamaz» demiş, ambargonun belki kalkacağını, ama 'basit ödünlerle' Kıbrıs sorunun çözülemeyeceğini vurgulamış.

9

TİMSAHİN GÖZYAŞLARI

Sükan, alaylı gülümsemesiyle,

«O tür arabulucular bize yaraşmaz» dedi.

Genelkurmayda Denktaş'ın da katıldığı bir 'brifingden' sonra Başbakan Yardımcısı Sükan'ı aradığımda saat 23.40'tı. Uyandırdığım için özür dileyecektim ki, Sükan 'vakur bir sesle' «daha çalıştığını» söyledi. Cliffort'un arabulucu olarak gelebileceğini sordum, aşağı yukarı şöyle yanıt verdi. ABD Dışişleri Bakanı Vance'ı biz çağırmamıştık, o kalkmış geliyordu. Toprak ödünleri üzerinde konuşulmamış, bu konuda fikir alışverişi yapılmıştı. Türk hükümetinin, başkanın temsilcisi Cliffort'la değil, doğrudan Dışişleri Bakanıyla konuşabileceği Büyükelçi Spiers'a duyurulmuş, o da durumu Waşington'a aktarmıştı. Vance kalkmış geliyordu işte. Türkiye, ABD'nin görüşlerini aldıktan sonra somut önerilerini saptayacaktı.

Sükan, «...Kamuoyu Kıbrıs için çözüm yolu arandığına inanmalı...» diyordu.

Biz inanacak, halkı da inandıracaktık!

Genelkurmaydaki toplantıya katılan dost bir teknisyeni aradım.

Toprak sorununda somut hiçbir şey yoktu. Bugünkü toplantı fikir alışverişi idi. Asıl görüşme Ecevit'le Denktaş arasında geçiyordu, başbakan yardımcılarının katıldığı toplantılar «hava île cıva» idi. Vance'ın Ankara'yı görmesinden sonra ambargonun mart ya da nisan ayında kalkması bekleniyordu.

Sabah —19 Ocak— Ecevit, Denktaş'ı, Turhan Feyzioğlu'nu, Gündüz Ökçün'ü yanına aldı, basına «toprak sorununun 'makul' sınırlar içinde ele alınacağını» söyledi.

Denktaş'a eğildim, «Hat sorunu mu bu?» diye sordum.

«Evet» dedi.

Bu, Ecevit'in 1974'te Kissinger'e söylediği «hattın tartışabilirliği» —line is ngotiable—.

Dış konulardaki uzmanlığı tartışılmazdı Halûk Ülman'ın. Dışişleri Bakanı Ökçün ile konuştuktan sonra,

«...Yahu, bunlar şaşkın!» dedi. «Toprak ve anayasa sorunlarında 'insiyatifi' ele almak için 'line' meselesini öne süreceklermiş. Peki ama, karşı taraf bunu yeterli bulmazsa, dünya kamuoyu sınırda daha geriye gitmemizi isterse?.. Ökçün 'biz bu kadar verebiliriz' diyeceklerini söyledi. Ben de 'masaya hiçbir şey koymadan müzakereye oturmak daha doğru değil mi' dedim Ökçün'e. Şaşırdı. Eğer biz, söylendiği gibi 'şu kadar toprak özverisi yaparız' diye söze başlarsak, bu iş yatar,» diye sürdürdü.

Artık hemen herkes «ne verdik, ne veriyoruz, daha ne vereceğiz» tartışmasının içine girmişti.

Vance'ı —eğer— biz çağırdıysak diyordu Ülman gibi düşünenler, 'daha ilk gün ABD'yi devreye sokan biz' olacağız.

Kıbrıs'la ilgili gelişmeler sürüp giderken MSP olayı da giderek alevleniyordu. Bir söylentiye göre, Erbakan partinin kapatılması olasılığı çıkınca önderlikten istifa ederek MSP'yi kurtaracaktı! Haber inanılacak gibi değildi.

Erbakan'ın derhal başka siyasal düzenlemelere geçtiği görüldü.

Başbakan Ecevit'e gitti. Ecevit'in 141, 142 ve 163. maddelerin değişmesinde MSP'nin desteğini önkoşul olarak öne sürdüğü söylenildi. Basında MSP'nin Yargıtay'a gitmesi, kapatılma davasının açılmasıyla ilgili yayınlar yoğunlaştı. Sol basında «Ecevit'in MSP'nin Yargıtay'a gitmemesi karşılığı kimi ödünler istemesi» olasılığı üzerinde duruluyor. kimi yasalar için bu yönteme gidilmemesi isteniliyordu.

Demirel aradı; «ne var, ne yok» diye soruyordu.

«Line is ngotiable» dedim.

«Bunların hepsi biz hükümetteyken müzakere edildi, sonuç çıkmadı» dedi.

«Erbakan olayı» ile ilgili kanılarını sorunca Demirel,

«...Yargıtay başsavcısı isteminden geri dönemez. Eğer müdahaleler olur da, Cumhurbaşkanından en küçük dümen neferine kadar ortaya salınan Erbakan düşmanlığına rağmen, eğer Erbakan beraat ederse, onu artık kimse tutamaz. Sizin hani o laiklik falan filan gibi sözleriniz var ya,

hepsi havada kalır ve Erbakan artık istediğini söyler...» dedi.

Ecevit, «toprak ve anayasa sorununu Türk toplumu çözecektir» deyince, Denktaş dönüp neden bana bakmıştı?.. Denktaş'la bir ara yanyana geldik, «toprak» dedim. «Hat» dedi. Bu sırada Ecevit yanımıza geldi, basının «hiçbir şey vermiyormuşuz gibi bir havaya girmesine pek yanlı» olmadığını söyledi.

Oysa, —tabii öteki gazetelerden bir önce davranmak için— Hürriyet'in manşeti:

«Çözüme doğru» idi.

Ecevit'e bunu anımsattım. «Hiçbir şey vermiyormuşuz» gibi bir havanın «karşı tarafa umutsuzluk aşılayacağını» söylemek istiyordu Ecevit. Bir ara Dışişleri Bakanı Ökçün geldi, «Bazı dosyaları da almamışız» gibi bir şeyler söyledi. Ne dosyası, kim almamış?..

Son Ankara toplantıları «olumlu adımlar»dı.

Ecevit telefon etti:

«Dün, basın toplantısında ters sorular sorunca siz, arkadaşlar eleştireceğinizi söylediler. Ben de 'öyle soracak, işi öğrenmeye çalışacak, sonra yazacak, göreceğiz' dedim. Doğru çıktı. Ben haklıydım, yazınız iyiydi» dedi.

Tabii Ecevit gazeteci neydi, nasıl çalışırdı iyi biliyordu.

Ecevit'e göre, «büyük sorumluluk duyarak» yazılan bir yazıydı.

«Çaylı çarşamba toplantılarına» başlayacağımızı söyledi.

«Çok iyi olur» dedim, «Biliyorsunuz 'talimat' almadan yapamıyoruz.»

Başladı gülmeye.

Halûk Ülman'la Metin Toker de «olumlu adımları» yanlı buldular.

Ökçün, Vance'ı karşılarken sertçe, «ABD'nin Kıbrıs ve Türk - Yunan ilişkilerine müdahale etmesini istemediğimizi» söyledi. Neyse ki Vance, «sorunları Dışişleri Bakanı ile değil, Ecevit'le çözeceğine» inanıyordu.

MSP olayı ise daha kapanmadı. Demirel, Ecevit'in MSP'yi kurtarmayacağını söylüyor, «Hem üzülür, hem de kapanmasını ister» diyordu.

Yani, «Timsahın gözyaşları» dedi.

Sadece Ecevit için miydi bu sözün geçerliliği?.. Hepsi için, AP için de.

Yeni bir hükümet, yeni istekler demekti.

Anadolu, başkente akıyor. Yıllar yılı iktidar görmemiş olan CHP örgütü Ankara'ya akıyor. Elbet, yıllar yılı susmuş, isteyememiş, alamamış bir parti örgütü bu yeni dönemde CHP'ye gelecek, hükümete gelecek ve «bir şeyler» isteyecekti. Halûk Ülman,

«Biliyor musunuz?» diye sordu. «Örgüt buraya aktı, herkes üzerine düşeni kapmaya çalışıyor. Ankara'daki gar memuru, açık bulunan DDY genel müdür muavinliğini istemiş, yeni vali adayları illerden geliyor.»

Abartmalı haberler de çıkabilirdi. Fakat CHP genel merkezindeki «yeni düzenlemeye» çevre ısınamamıştı. Meclis kulisinde hükümete ses çıkarmayan CHP milletvekillerinin bir bölümü, bu arada artık muhalefet grupları arasında adı geçmeye başlayan Ali Topuz yanlıları, «partide 'şeflik' sistemine gidildiğini» söylüyorlardı.

CHP hükümet olmuştu ancak, parti kargasaya sürüklenmişti.

Şimdiden beklentileri görebiliyorduk:

Ecevit'in hükümetteki başarısızlığı partideki değişiklikle eşdeğer anlam kazanacak, CHP önderine karşı yeni eylemler ortaya çıkacaktı.

TV ekranında hemen her dakika Ecevit vardı:

'Dış sorunlar' deniliyor, Ecevit ekranda. 'Ekonomik sorunlar' deniliyor, Ecevit ekranda. 'Anarşi' deniliyor, Ecevit ekranda. Demirel,

«Ecevit daha şimdiden anarşi konusunda 'pes' etti. Valilere sığınıp sorunu bırakıverdi. Şu ana kadar 44 ölü, 244 yaralı var» diyordu. 21 Ocak 1978'de. hükümetin işbaşına gelişi daha ayını doldurmamıştı.

MSP olayı hâlâ ortada.

Basındaki yankıları değişikti.

Nazlı Ilıcak'a göre CHP MSP'ye oyun oynamıştı, böyle dokunduruyordu.

Vance'la yapılan görüşmelerin perdesi aralandı.

Işık, «Vance, Yunanistan'ın bizi Sovyetlere itmek istediğini söyledi. Ege'yi Yunanistan'a bırakmamızı istiyor. Türkiye Ege'den giderse ne olur, hiçbir şey olmaz diyor.

Vance'a 'Eğer Ege'yi ihmal edeceğimizi sanıyorsanız yanılıyorsunuz' dedik. Amerika ile ekonomi ve silah konularında yeni olanaklar aranıyor. Tabii ilk önce ambargo kalkmalı. Ecevit'in yönü ambargo kalkacak, sonra ikili savunma işbirliği masaya gelecek. İkili savunma anlaşması Kongreden geçmese bile ambargo kalkmalı ki, Türkiye istediği silahı alabilsin» dedi.

«Bunların hepsi, Vance'a söylendi, Ecevit ne tehdit ediyordu, ne palavra sıkıyordu, konuşmadaki havası buydu.»

MSP olayına «çare» bulundu. Partiler yasasında «ufak bir değişiklikle» MSP'ye kurtuluş. Öneri CHP'den geldi. Tabii, Demirel hemen üzerine atladı, AP de yasada değişiklik istiyor. MSP'nin Yargıtay davası suya düşüyordu.

Fakat Demirel'de gözettiğim öteki olgular ilginçti:

«...Ecevit, iktidar olunca her şeyi hemen yaparım diyordu. Ben de çıktım ortaya 'yap' diyorum. Şimdi de 'bekle biraz' diyor. On beş gün daha beklerim. Bir ay sonra söylerim. Nihat Erim'in yaptığı gibi sıkıyönetim ilan etmedikçe anarşiyi çözemez. Çünkü sivrisinekleri yok etmekle iş bitmez, bataklıkları kurutması lazım...»

Ecevit'in anarşi cephesine saldırdığını görüyorduk.

Henüz bu yöntemlerin ne denli başarılı olacağını bilemiyorduk.

Fakat başarılı olmasını istiyorduk. Bu sorun, bir hükümet sorunu değildi. Giderek başka «istekleri» ortaya getirebilecek nitelikteydi, bu bir yana; halkın Ecevit'e yönelmesinin bellibaşlı amacı, anarşi ve terörle savaşımla birlikte, ekonomide alınacak önlemlerdi.

Dış sorunlardan başımızı içeriye çevirdiğimiz zaman terör ve anarşik olayların giderek arttığını saptıyorduk.

Durmadan insanlar ölüyor, komanda eylemleri giderek artıyordu. İstanbul'da Adliye Sarayını basmışlardı, beş ilde gösteriler yapmışlardı. Kars'ta bir öğrenci ölmüştü.

CHP sözcüsü Altan Öymen'in MC Hükümetini düşüren gensorunun görüşüldüğü gün —giden hükümeti eleştirmek için söylediği gibi —TV ve basın, «hava durumu» verir gibi her gece terör ve anarşinin aldığı canları, eylemleri sıralıyordu.

Önemli yan, anarşinin azalacağı yerde çoğalacağını gösteren işaretlerin giderek daha çoğalmasıydı.

Ecevit, bu kuşkuların yoğunlaştığı günlerde, 28 Ocak 1978 günü,

«Birkaç ay içinde topluma barış getireceğiz» dedi.

Küçük Kurultayda konuşan Ecevit, «...Sevgi tohumlarının çocuklarda, gençlerde. bütün halkta filizlendiğini birkaç ay içinde göreceğiz» diyordu.

«...Ruh hastalığını tedavi edeceğiz. Önce şefkatle, sevgi ile tedavi etmeye çalışacağız...»

Küçük Kurultay inançla bağırıyordu: «Silah gidecek, barış gelecek!»

Bütün ülke bu sloganın gerçekleşmesini beklemiyor muydu?

«Yılların küskünlüğünün ve acılarının dindirilmesi için birkaç aylık zamana gereksinildiğini...» söylüyordu Ecevit:

«Silah gidecek, barış gelecek!» diye haykırıyordu CHP'liler.

Halkta, kamuoyunda ve özellikle basında «Barış gelmeyecek galiba, silahlar geliyor» diye uyanan kuşkular, kaygıya dönüşmek üzereydi.

Fakat, bir aylık bir iktidarın bir darbede anarşi gibi güçlü bir canavarın hakkından gelmesi için masallardaki kahraman prenslere gereksinim vardı. Ne de olsa iktidar tutarlı bir iktidardı, zaman daha erkendi, hükümetin alacağı kesin önlemlerin bir zaman içinde olumlu sonuç vereceği beklentisi yeniden herkese egemen oldu.

AP'den milletvekili olan eski 1. Ordu Komutanı Faik

Türün AP grubunda anarşinin 'içsavaşa' dönüşmesi olasılığından söz ediyor, bir 'Ordu müdahalesi'ni ilk kez gündeme getiriyordu.

Hikmet Çetin Ocak sonlarında «haberalma örgütlerine 'yenilik' getireceklerini» açıklarken, Faruk Sükan, MC dönemine ait yolsuzluk dosyalarının açıldığını bildiriyordu.

Siyasal hava giderek gerginleşiyordu. Fakat AP muhalefeti dış sorunları bir yana bırakmıştı, daha çok içeriye yönelik eleştiriler yapıyordu. Bellibaşlı konusu anarşi ve terördü, Ecevit'in bu konudaki başarısızlığının CHP hükümetini yıkıp götüreceğini hesaplamıştı.

Haksız da sayılmazdı.

Dış politikada ince ayrımlı yöntemlerin halka inmesi zordu. Halk, her gün gözlediği kanlı olaylarla değerlendirme yapar, ekonomik koşullarının varacağı noktayı izler ve bir hükümeti bunlara göre yargılardı.

İşte bu sıralarda Ocak sonuyla Şubat 1978'in ilk haftasında siyasal yaşamımıza büyük bir tartışma girdi :

Kontrgerilla!

10

POLİS ROMANI GİBİ «SORUN»

Çankaya Köşkünden 27 Ocak 1978 günü çıkarken Bülent Ecevit,

«...Bu konuda hükümet sırası gelince, herhalde gecikmeden gerekli çalışmayı yapacaktır...» diye konuşmasaydı bile,

«Kontrgerilla» sorunu gene gündeme gelecek, günler boyu Türkiye'nin bir numaralı olayı olacaktı.

Ülkedeki kimi silahlı olayları kontrgerilla diye adlandırılan bir «gizli örgütün» yaptığı ya da kışkırttığı, hatta sağ eylemcilere silah sağladığı 1973 yılından beri gündemdeydi.

Ecevit iktidar olduktan sonra, bu konuyu dokunduran kimi yazılar basında yer aldı. Henüz kontrgerilla olayı siyasal gündeme gelmediği sırada yayımlanan bu yazılar, kontrgerilla üzerinde duyarlı olan Ecevit'i uyarıcı nitelikteydi.

Fakat hükümeti yeni kuran Ecevit'in o sırada kontrgerilladan başka yapacak işleri vardı.

Ama, hükümete tanınan «sükûnet dönemi» güvenoyu almasından kısa süre sonra sona erdi.

Sol olsun, sağ olsun sağduyulu geniş aydın çevrelerde yıllardır konuşulan üstelik CHP önderinin konuşmalarında sık sık sözü geçen kontrgerilla adlı örgütün ne olduğu, ya da olmadığı konusunda meraklı sorular giderek artıyordu. MC Hükümetlerinin, ya da askeri otoritelerin kontrgerilla konusunda açıklama yapmaları beklenemezdi.

Demirel'in bu konuya değinen sözleri hep yadsıyıcı olmuştu. «Kontrgerilla diye bir örgüt yoktur» diyordu.

Ecevit ise özel söyleşilerinde kontrgerillanın varlığın-

dan kuşku duymadığını belirtiyor, bu örgütün MİT'le ilişkisi üzerinde belirgin kuşkuları olduğunu saklamıyordu.

Kimi cinayetler öylesine ustalıkla işleniyordu ki, bu olaylarda «usta bir parmağın» rol oynadığına hemen hepimiz inanıyorduk.

Ecevit'in hükümet olmasından sonra bu «sorunun» aydınlığa çıkacağını umut ediyorduk.

23 Ocak günü bütçe komisyonunda MİT eleştirilmiş, kontrgerilla konusu ortaya getirilmiş, Niyazi Ünsal, Süleyman Genç ve Suphi Karaman gibi parlamenterler «eski olaylara» değinen konuşmalar yapmışlardı. Bu eleştirilerin yapıldığı günlerde Başbakan Ecevit, kontrgerilla konusunda suskunluğunu sürdürüyordu, ancak dört gün sonra Cumhurbaşkanı ile yaptığı görüşmeden çıkarken bir soru üzerine, «gecikmeden bu konuda açıklama» yapılacağını söylemişti.

Bütçe komisyonundaki «olay» kulislere yayıldığı gece —konuyu uzun yıllar başbakanlık yapan Demirel'den öğrenmek amacıyla— AP önderine,

«Sav su: 'Kontrgerilla = Ordu + emniyet genel müdürlüğü + Mit' diyorlar» dedim.

«Evet» diye yanıtladı.. «...Ama, böyle bir kuruluş yok. Rastgele adamlar bunlar. Devletin böyle bir kuruluşu olsa on yıldır devleti idare eden birisi olarak bilirdim herhalde. Asker böyle hiçbir meseleye karışmaz, son derece dikkatlidir, çekingendir. Hele Tağmaç. Öyle bir askerdir ki, üç beş kişi ölür üzerime kalır diye çekinirdi, nihayet 12 Mart da böyle geldi. Şimdi ben, soracağım: Devlet elinizde, varsa kontrgerilla, çıkarın ortaya diyeceğim...»

Sorun, Demirel'in vardığı bir yargıyla bir süre sonra patlak verecekti.

Demirel, uzun süre kaldığı iktidarı boyunca hep bu soruya ve sava «muhatap» olduğu için, şimdi iktidarda olmamanın rahatlığıyla kontrgerilla olayını gündeme getirmeye kararlıydı.

«Daha 1967'lerde sola karşı sağ direnmeyi sağlamak için bir plan yapılmış. Böyle söylentiler var» diye sordum.

«Olamaz! O zaman 'zehir hafiye' ve bugünkü Başba-

kan Yardımcısı Sükan, İçişleri Bakanı idi, bilir varsa her şeyi.»

Kahkahalarla güldükten sonra, «Bu devletin içinde 1971'den beri bulunan Feyzioğlu'nun da bu meseleleri bilmesi gerekmez mi, şimdi o da Başbakan Yardımcısı» dedi. «Üstelik» diye sürdürdü, «1973'lerde kontrgerilla olayı patladığı zaman Başbakan Ferit Melen'di. Bu iddialar ortaya atıldığı zaman her şeyi bilmesi gerekir ve bu bilgileri çok yakın dostu Turhan Feyzioğlu'na herhalde aktarmış olmalıdır.»

Baktım, Demirel, kontrgerilla sorununu yayarak bütün hükümete bulaştırmaya kesin karar vermişti.

Bir süre sustuk. Demirel düşündü ve... «Kontrgerilla?... Hımmm!... Peki ama Bülent Ecevit'in Cumhurbaşkanına verdiği mektubu ne yapalım şimdi?...» dedi.

Birden irkildim: «Kontrgerilla ile ilgili miydi bu mektubu?»

Demirel,

«Ona yakın» dedi. «Bunlar olmamış şeyleri olmuş gibi gösteriyor, olmuş şeyleri de olmamış gibi. Bütün bunlar Sadi Koçaş'ın kitabından çıkıyor. Sadi Beye sormalı kontrgerillayı.»

Hiç anımsamadığım bir olayı anlattı :

«...1974'te Ecevit MSP ile iktidar olunca ben 'Şimdi bulun kontrgerillayı' dedim. Hasan Esat Işık, İhsan Sabri Beye gitti ve 'Ne yapmak istiyor Demirel? Bizi Orduyla karşı karşıya mı getirmek istiyor?' dedi. Şimdi gene zamanı geldi: Soracağım Ecevit'e, kontrgerilla var mı, yok mu?.. Toz duman olacak etraf...»

Sözü değiştirdi, Sükan'la dalga geçiyordu. «Sükan bizdeki 41'ler olayı sırasında» diye başladı, «Bir gün çıktı ortaya, bizim için 'ülkeyi İsrail'e satıyorlardı, ben kurtardım' dedi.»

«141 ve 142'nci maddeleri değiştireceklermiş?»

«Zor» dedi Demirel, «Engelleriz. Şimdi herkes Erbakan'la uğraşıyor, bakalım nereye varacak?.» Sonra, «Sıkıyönetim getirmedikçe anarşiyi önleyemeyeceğini» söyledi, «Ecevit'in teşhisi yanlış» diyordu.

Sözü döndürüp dolaştırıp Ecevit'in daha önceki tarihlerde Korutürk'e yazdığı mektuba getirerek —varsa— ver-

mesini söyledim ancak —daha sonra basın toplantısında— söylediklerini anlattı:

«...1 Mayıs 1977 kanlı olaylarından sonra Ecevit Köşke çıktı, olayı kendi açısından izah etti. Bir de mektup bıraktı. Bunda olaylara neden olarak kontrgerillayı ima ediyor ve bu imalar Orduya kadar uzanıyordu.

Cumhurbaşkanı Korutürk, bunun üzerine Genelkurmay Başkanı Sancar'la görüştü.»

Bu olayı değil, fakat kontrgerillanın 1 Mayıstaki rolünü Ecevit'ten esinlenerek yazdığım için mahkemeye düşmüştük.

«...Sonra ben, Ecevit'e bir mektup yazdım. Şöyle şöyle diyorsunuz, bunlar hakkında bildiklerinizi, kanıtlarınızı gösterin' dedim...»

Böylece «mektuplar ikileşmişti.»

O gece Turhan Feyzioğlu'nu aradım. Feyzioğlu sorumu yanıtlayacağı yerde,

«...Yeni rivayete göre» dedi, «kontrgerilla sivilmiş. Sivilleşen askerler kurmuşlar.» Alay mı ediyordu, ciddi mi söylüyordu, pek anlaşılır gibi değildi. 141 ve 142'nci maddelerin değiştirilmesini sordum, «Hükümetten gelmez böyle bir tasarı. Böyle kararlaştırdık» dedi. Ama, Erbakan'ın dini siyasete araç gibi kullandığı yolundaki savların da pek «tutarlı» olmadığını söyledi. İki yeni çizgi!

Kontrgerilla sorunu özellikle Hürriyet'i sarmıştı.

Gazete, Sadi Koçaş ile bu kuruluşu yönettiği öne sürülen Cihat Akyol'u konuşturmuştu. Koçaş, kontrgerillanın yasal bir kuruluş olmadığını, eğer başsavcılık ya da Millet Meclisi soruşturma açarsa «1971'deki başbakan yardımcılığı sırasında bildiklerini» anlatmaya hazır olduğunu söylüyordu. Akyol ise, böyle bir kuruluşu kurduğunu söyleyenleri —Süleyman Genç'le Niyazi Ünsal'ı— mahkemeye vereceğini belirtiyor, savların tümünü geri çeviriyordu.

1971 döneminin son başbakanlarından Ferit Melen telefonda,

«Beni bu işe ne diye bulaştıracaklar» dedi. Geceydi, 25 Ocak gecesi.

«Genelkurmaya bağlı Özel Harp Dairesi, bir düşman işgalinde arkadan yapılacak davranışları saptayan çalışmalar yapar. Milli Savunmaya bağlı değildir, bakanlık bu daireden Genelkurmay eliyle bilgi alır. Sabotaj gibi olaylar hazırlar. Türkiye'deki anarşik olaylarla ilgisi yoktur» diye açıklamalar yaptı.

Melen, «Anarşinin ipleri dışarda ise —ki dışardadır— bununla uğraşacak bir kuruluşa gerek vardır. Keşke böyle bir kuruluş olsaydı. Bu memleketi koruyacak bir şey, bir örgüt lazım» diyordu.

Eski başbakan, «Ecevit, 1974'te Başbakan olunca bu daire ile özel şekilde meşgul oldu. Gitti oraya, ne olduğunu anlamaya çalıştı. Hiçbir şey bulamadı. MİT ise, sağcı solcu eylemi izlemez, sadece istihbarat yapar» diye eklemeler yaptı.

«Fakat Sayın Melen, Sadi Koçaş bizim gazeteye demeç vermiş, 'bende bilgi var, soruşturma açılırsa hepsini söylerim' diyor.»

«Ya, 1971'deki 11'ler hareketini ne yapacağız?» diye sordu Melen. Birden öfkelendiği belliydi.

Nerden nereye?.. 1971'deki kabine olayına.. Oysa ben kontrgerilla olayını araştırıyordum.

«...Sadi Koçaş, Muhsin Batur'la birleşti. Erim'i devirerek Başbakan olmak istedi...» dedi Melen. Milli Savunma Bakanıydı o sırada, «Uyardım Erim'i, Genelkurmay Başkanı Tağmaç'ı uyardım. Sonunda Tağmaç, Sadi Koçaş'ın da içinde bulunduğu gruba 'siz gideceksiniz' dedi ve gittiler. Aslında istifa edip hükümeti düşürecekler, 'ilerici' bir hükümet kuracaklardı.»

Bu notları kitaba aktarırken düşünüyorum: Bugün sorulsa Melen de bu söylediklerini anımsamaz, Koçaş da. İkisi de bu savları kabul etmez. İyisi mi, düşte insan biçimleri deyip geçelim.

«Tagmaç rejimi kurtarmıştır» diyordu Melen. Bir «kurtarıcı» daha. Bir gün Türkiye'yi kurtaranların sayısını bir listeye dökeceğim, isim isim. Bakalım toplam kaç «kurtarıcı» çıkmış, kurtarmış bizi, öğreneceğim ve yazıp kamuoyuna «kurtarıcılarımızın listesini» sunacağım.

«Muhsin Batur nasıldı?»

«Olaydan hemen sonra Brüksel'e gidiyorduk, uçakta Batur 11'lerin ayrılmasına hop oturup hop kalkıyordu. Zorla yatıştırdım.»

«Siz niye bir açıklama yapmaya yanaşmıyorsunuz kontrgerilla konusunda?»

«Niye yapayım?» dedi Melen. «Yaptım diyelim, herkes üzerime saldıracak. Beni kim savunacak, hangi gazete?»

«Biz savunuruz» dedim Melen'e.

«Yok, sizinkiler de savunmaz. Kontrgerilla filan gibi lafların hepsi komünist sloganı» deyip kestirip attı.

«Şimdi Ecevit de bunun üzerine gidemeyecek. Sonra 'Ecevit kontrgerilla ile birleşti' diye ona da yüklenecekler» dedi Melen, başladı gülmeye.

Melen, Demirel'i pek sevmez, biliyordum, ama tuhaf rastlantı aynı şeyleri söylüyordu Melen de : «İktidardalar şimdi, ellerinde her şey, bulup ilan etsinler. Açsınlar soruşturmayı» diyordu.

«Laf, lafı ve laf da tabakayı açar» ya, Melen, Sunay'ın kendisini çağırıp, Erim'den sonra askerlerin kendisini başbakan istediklerini söylediğini aktardı. «Ben de 'parti liderleriyle görüşmeden bu görevi kabul edemem' dedim. Bütün liderlere gittim, öyle bir dönemdi ki hepsi korkuyordu. Ecevit bana 'iftihar ederiz, memnuniyetle' dedi. Beş bakan verdi, sonra çekti ya, güvenoyunda da destekledi. Şimdi hepsi 12 Martın aleyhinde» dedi.

Haksızlık ediyordu. Ecevit de Demirel de —kendi görüş açılarından— ayrımlı yaklaşıyorlardı 12 Marta, fakat «karşıydılar», daha 12 Martın ilk gününden beri.

Cihat Akyol, bir açıklama daha yaptı :

Ecevit'i kontrgerilla konusunda açıklama yapmaya çağırıyordu. Milliyet'te tek satır yoktu, Abdi'nin böylesine bir konuda susmasına anlam verilemiyordu.

Başbakan hâlâ suskunluğunu sürdürüyordu. Konuşup bir şeyler yazmak, ya da araştırmalara Ecevit'in görüşlerini eklemek olanağı yoktu.

Demirel'i bir kez daha yokladım. Gazete özetlerini görmüş, İskandinav ülkeleri Türkiye'nin «taze para» gereksinimini karşılamak için katkıda bulunacaklarmış. «Hele o Hollanda yok mu, öyle cimridir ki!» diyordu.

Olur ya, bir yeni açıklama yapabilir diye Sadi Koçaş'tan söz ettim, «Devlet ellerinde, bulsunlar her şeyi», deyip kapadı konuyu.

Vance, ABD'de Senato gündeminin çok dolu olduğunu, bu nedenle ambargonun ne zaman kalkacağını gösteren bir tarih verilemeyeceğini söylemişti. 25 Ocak gece Ankara'da bombalar patladı, İçişleri Bakanı Özaydınlı «kökünü kazıyacağız» diyordu

«Demirel'in sözünü ettiği iki mektubu bul!» dedi Nezih Demirkent.

«Söylemesi kolay, nasıl bulacağız ki?»

«Bul!.. Ne oldu sana, hani hep çıkarırdın bu gibi işleri.»

«Ecevit'i benim kadar sen de tanıyorsun, üstelik sen gazetenin bir numaralı yöneticisisin, bir rica etsen?»

«Hayır, ben Ecevit'ten bunu isteyemem. aramız da iyi değil» dedi Nezih.

«Bu mektuplar!»

Pat telefonu kapadı.

Mektupları bulmayı ben de çok istiyordum. Yılın ilk gazeteciliği bu olacaktı. Siyasal sonucu nereye varırdı, beni hiç mi hiç ilgilendirmezdi.

Millet Meclisi bütçe komisyonuna gittim. Gündüz Ökçün konuşacaktı :

Öylesine mağrur ve dikbaşlı duruyordu ki konuşurken.

«...Kimsenin karşısında elpençe divan durmayacağız...

...Kıbrıs'ta pazarlık değil, kararlılık politikası yürütülecek...

...Başbakanın Karamanlis'le yapacağı görüşme Begin - Sedat yaklaşımı içinde olmayacak...

...Kıbrıs'tan asker çekme 'yumuşama' ve 'teknik açıdan' geçerli...

...Asker çekme, gücümüzü azaltma anlamına gelmez...»

Koridorda ise, yalnızca kontrgerilla ile MİT söylentileri vardı.

Akşam üzeri AP'de yeni bir aşamaya gelinmiş olmalı ki,

Demirel, «Kontrgerillanın üzerine gideceğiz» dedi. Yeni varsayımlara göre, kontrgerilla MHP'nin illegal örgütüydü. Niyazi Ünsal, bizim gazetedekilere böyle söylemişti. Ama, Ecevit susuyor, biz konuşamıyoruz Başbakanla.

Altan Öymen'e rastladım, «Ecevit niye susuyor?» dedim:

«Genelkurmayın açıklama yapması gerekmez mi?» karşılığını verdi.

Oysa Sancar'la Ecevit arasında soğuk rüzgârlar estiğini öğreniyorduk. Asker ve sivil iki önder arasındaki «gerginlik» Çankaya Köşkünde verilen bir resmi kabulde gözetilmişti. Sancar bir köşede dururken, bir ara Ecevit ona doğru gitmiş, iki metre kala dönüp uzaklaşmıştı. Sancar hemen eşini almış, viski ikramını geri çevirmiş ve gelişinden on beş dakika sonra Köşkten ayrılmıştı. Ne dereceye kadar doğruydu bu bilgiler, saptamak olanaksızdı.

Başka bir söylenti de Deniz, Hava ve Jandarma Komutanları Ecevit'i kutlamaya gitmişler, ama Kara Kuvvetleri Komutanıyla Genelkurmay Başkanı Sancar Başbakanlığa uğramamıştı! Kara Kuvvetleri Komutanı —o sırada— Orgeneral Kenan Evren'di. Sancar'ın 7 Mart 1978'de görev süresi doluyordu, iki yıl daha görevde kalmasıyla ilgili «uzatma» kararının artık alınamayacağından söz ediliyordu.

Orgeneral Sancar'la Başbakan Ecevit'in ikinci kez yanyana gelişleriydi bu.

1974'te Kıbrıs Barış Harekâtında Sancar, Genelkurmay Başkanı, Ecevit ise Başbakandı. Yaşamın cilveleri!

«İki mektubu hâlâ alamadın mı?»

«Hayır!»

«Yazık, yazık. Ben de seni...»

Pat telefon kapanıyordu. Oysa biz Hürriyet bürosunda 28 kişiydik.

Kontrgerilla araştırmalarını sürdürürken, iktidarın anarşi ve terör konusundaki saptamalarını öğrendik:

İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı, kontenjan grubuna git-

miş, anarşi ve terör üzerinde bilgi vermişti :

«...Anarşi dış mihraklar tarafından yönetiliyordu. Türkiye'yi bir pilot bölge haline getirmek isteyen bir operasyon sürdürülüyordu. Amerika, Rusya ve diğerleri Türkiye' nin zayıflamasını istiyordu. Bu yüzden Türkiye'de anarşik hareketler çıkmıştı. Anarşiyi önlemek için ilk önce 'su üzerine çıkan tarafı' temizleyecektik. Sonra 'su altında kalanlarla' uğraşacaktık. Ve bitirecektik.

Bugün su üzerine çıkanlar komando gruplarıydı. 1971' den önce su üzerine çıkanlar ise solculardı. Solcular temizlenmişti, şimdi sağcılar su üzerindeydi, temizlenecekti.

Hükümetin kararı oydu ki. sağdan sonra solun üzerine de yürünecekti...»

Bu bilgileri kontenjan senatörlüğü yapan Metin Toker'e sordum. doğruladı.

Bu gelişmeler ve kulisteki yoğun söylentilerle uğraşıldığı gün, Ecevit «gecikmeyecek açıklamadan» söz etti. Olay daha alevlendi.

Kurşunlar atılıyor, bombalar patlıyor; «Mektupları hâlâ bulamadın mı?»

Başvurmadığım yer kalmadı. Her kaynak mektupları verebileceğini söylüyor, ama 'hadi' deyince, herkes suspus. Seyfi Öztürk'e yüklendim, «zaten bir yararınız dokunmadı ki» gibi çıkışmalar. Bilinen gazeteci taktiği. Öztürk «patronundan çekiniyor»du.

Bir yandan da Erbakan'ı kurtaracak yasa üzerinde CHP grubunda ikilik çıktı.

Son sözü Ecevit söyleyecek, sorun sonuca varacaktı.

«Sen hâlâ mektupları bulamadın mı?»
«Yok.»
«Bul!»
Telefon pat!

Küçük Kurultayla beraber kontrgerilla konusu yavaş ladı.

30 Ocak günü yeni bir gelişme izlendi. Hürriyet'in Büro Şefi Ülkü Arman'a gelen habere göre, Sancar geçen haf-

ta ortasında Ecevit'e bir mektup gönderip «kontrgerilla konusunda hükümet başkanı» olarak açıklama yapmasını istemişti. Türkiye'de Genelkurmay Başkanlarının işbaşındaki hükümetlere «mektup yazması» olağan işlerden olduğu için doğrusu haberi pek yadırgamadık.

Sancar mektubunda «olayın siyasal nitelik aldığını, asker olarak politikaya girmek istemediğini» gerekçe olarak belirtiyordu. Çankaya'daki olaydan sonra, bu mektup işi gerçek olabilirdi. Fakat doğrulatmak gerekiyordu.

«Sizin haberiniz olabilir, böyle bir mektup işittiniz mi?» diye Demirel'e sordum. «Dün geceye dek böyle bir şey yoktu, kaç gündür bu işle uğraşıyorum, olsaydı işitirdim» dedi.

Ecevit'i aramıştım, telefonunu bekliyordum.

Aradı.

«Bir mektup haberi var, doğruysa etrafı curcunaya çevirebilir» dedim.

«Özel bir mektupsa elime geçmedi, ben açıklamam alsam da, Genelkurmay açıklasın» dedi.

Daha çok haberi «sızdıran kaynak» üzerinde duruyordu. Genelkurmay olasılığını söylediğim zaman, «Bu haberi onlar sızdırabilir» diyordu. Ama, rahatsız olmuştu:

«Kontrgerilla üzerindeki gelişmeleri bekliyor ve çalışıyorum. Cihat Akyol'un açıklaması ilginç. Zaten dalgalanmaya bıraktım işi» dedi. Mektup haberini yazabilir miydik? 'Yazın' derse, bir çeşit doğrulanmış olacaktı. «Sizin sorumluluğunuza kalmış» dedi Ecevit.

Ülkü, haberin Tercüman'da olabileceğinden korkuyordu. Güya Genelkurmay Başkanının yaveri «tasavvur halinde» demiş mektup için.

Toker'i gördüm, Ecevit'le Sancar arasındaki sürtüşmenin genişlemesi olasılığından söz ederken «Kara Kuvvetleri Komutanı Kenan Evren Paşayı gördüm, 'nedir bu kontrgerilla fırtınası' diyor ve bozuk!» dedi.

«Hâlâ alamadın mektupları?»

«Öyle.»

«Ne demek 'öyle' alll!»

Kapandı telefon. Gece. Hasan Esat Işık'ı aradım :

«Genelkurmay Başkanının Başbakanı kutlamak için gelmediği haberi yalan» dedi.

«İyi» dedim. «Ama» dedi Işık. «TV'nin bu ziyareti vermemesi olayı ters gösterdi. Ve şimdi, bu mektup söylentileriyle sanki ikisi karşı karşıya geliyormuş gibi bir izlenim yaratılmak isteniliyor.»

Kontrgerilla konusunda bir soruşturma açılmadığını, ancak Ünsal ile Genç'in girişimlerini de onaylamadığını söyledi. Ecevit'in parlamenterlere saygısı nedeniyle partisinde iki siyasetçinin bu tür girişimlerini engellemeye kalkmadığını anlattı.

Işık'a, «7 Martta Sancar'ın 'gidip gitmeyeceğini'» sordum.

«Hiçbir karar yok» dedi, sonra bana sordu :

«Gidecek mi?»

Bir diplomattı Işık, son soruyla neyi amaçlamıştı acaba?

Bir yandan da AP'li parlamenterler Mecliste kontrgerilla için araştırma açılmasını istiyorlardı. Gerekçelerinde de kontrgerillanın «aşırı sol tarafından Orduyu yıpratmak amacıyla çıkarıldığı» öne sürülüyordu.

Ne aşırı solu?.. Hepimiz yıllardır kontrgerillanın peşindeydik.

Biz gerçeğin, parlamenterler «siyaset yapmanın.»

Günler geçiyor, AP önderi eteğindeki taşları atmıyor, Ecevit'se susuyordu.

11
SAVAŞIM

Suskunluk bozuldu.

AP önderi sahneye çıktı. Kontrgerilla üzerindeki savaşım, böylece, 1973'te başladığı noktadan beş yıl sonra, iki parti önderi arasında siyasal çekişmelerin önde gidenlerinden biri oluyordu.

AP önderi Ecevit'in iktidara geldikten sonra geçen bir ay içinde 550 anarşik olaya değiniyor, 65 ölüm, 575 yaralı, 200 yerde patlayıcı madde ve 35 soygun olduğunu saptıyor, sonra kontrgerillaya sözü getirerek Ecevit'e yükleniyordu:

«...Bir süredir, Türkiye'de hayali suçlular aranıyor. Devlet, kendisine yönelmiş tehdidin sebebi sayılıyor. Gülünç iddialar ortaya atılıyor. Devletin resmi kuruluşları suçlanıyor. Hükümetin başı ise, bütün bu olanlar karşısında günlerdir susuyor.

Türkiye'de, devletin İstihbarat ve Güvenlik Teşkilatlarının bu kadar ağır ithamlar altında bırakılması ve bunların karşısında Hükümet Başkanının günlerce susması çok hazindir.

Şu ana kadar bekledik. Şimdi konuyu açıyoruz.

4 Şubat 1974 tarihinde, yani bundan tam 4 sene önce, ECEVİT Hükümetinin programının tenkidini yaparken, şunları söylemiştim : 'Halk Partisi Genel Başkanının seçim konuşmalarında belirttiği bir husus var. Ayrıca, bu konu, AKGÜNLERE adlı Seçim Bildirgesinin 173 - 174'üncü sayfalarında şu şekilde de yer almıştır : (Bir resmi devlet örgütü olan Milli İstihbarat Teşkilatının bu gibi işlemlerdeki rolü inkâr edilemeyecek kadar ortaya çıkmıştır. Sıkıyönetim kanadı altında faaliyet gösterdiği anlaşılan Kontrgerilla diye bir örgütün faaliyeti bütün dünyada duyulduğu halde, resmi makamlarca üzerinde bile durulmamıştır,) denilmektedir.

Halk Partisi Genel Başkanı Sayın ECEVİT'in bu ithamlarına, Başbakan Sayın ECEVİT cevap vermedikçe ve itibarıyla oynanan milli müesseselerin görev yapma hevesine ve şevkine gölge düşüren bu isnatlar aydınlığa kavuşmadıkça, devlet güvenliğinin korunmasında gerçekten sıkıntılı bir döneme girileceğini belirtmek isteriz.

Milli İstihbarat Teşkilatının, iddia edildiği şekilde olaylarla ilgili kanunsuz bir tutumu varsa, bunlar nelerdir? Milli İstihbarat Teşkilatı Başbakana bağlıdır. Binaenaleyh, bunları bilemiyoruz demek mümkün değildir. Ülke dışında başlatılıp, paralelinde ülke içinde yürütülen bu tahrip kampanyasının şu anda muhatabı olan Sayın ECEVİT'in, kontrgerilla örgütünün kimler tarafından kurulup faaliyete geçirildiğini de Yüce Meclise ve kamuoyuna açıklaması lazımdır.' O gün söylediklerim bunlardı. Bu fikirlerim bugün de geçerlidir.

Devletin İstihbarat ve Güvenlik Teşkilatlarını âdeta suçlu duruma düşüren iddiaların sahibi Halk Partisinin birkaç mensubu değildir.

MİT'i kötüleyen ve 'kontrgerilla" iddiasını ortaya atan Halk Partisidir. Bu iddia o kadar Halk Partisine aittir ki, 1973 Seçim Beyannamesinde dahi yer almıştır. Onun için Halk Partisi Genel Başkanını muhatap alıyorum. Ayrıca, Halk Partisi Genel Başkanı, Hükümetin başıdır. Partisinin ve kendisinin yıllarca yürüttüğü iddiayı doğrulamak veya 'yanılmışım' demek durumundadır.

Halk Partisi Genel Başkanı, ne dört sene evvel, ne o tarihten sonra, hükümet olduğu 10 ay zarfında, ne de 21 Haziran - 21 Temmuz 1977 tarihleri arasında hükümet olduğu bir ay zarfında, devletin bütün bilgi ve belgeleri elindeyken, 1973 Seçim Bildirgesinde, seçim nutuklarında ortaya attığı bu iddiaları cevaplandırmamıştır. Kanun hâkimiyetini ve nizamı korumakla görevli müesseseler isnat altında kalmıştır. Kalmaya devam etmektedir. Bizatihi devlet, şu anda isnat altında bulunmaktadır. Bu mesele görmemezlikten gelinemez. Ve geçiştirilemez.

Şayet cinayetleri devlet yaptırıyor ise, geçen bir ay zarfında ölen 65 vatandaşımızın sorumlusu ve kaatili olmak suçu, bugünkü hükümetin omzundadır. Hükümetin başı, kendisini böyle bir sorumluluktan da kurtarmaya mecburdur.

Devleti ve başı bulunduğu hükümeti kaatil sayan bu çeşitli ithamlar karşısında susmayı tercih eden hükümetin başı, işi pişkinliğe vurup hâlâ kendisini kurtarıcı sanıp hükümet etmeye devam edemez.

Hükûmetin başını, kontrgerillanın ne olduğunu, nereye bağlı olduğunu açıklamaya davet ediyorum.

Türkiye'de 'Kontrgerilla' diye bir teşkilat var mıdır?

Varsa, böyle bir teşkilat, iddia edildiği gibi bir cinayet şebekesi midir?

İşlenen cinayetlerden hangisinin bu Teşkilatla ilgisi vardır?

Varlığı iddia edilen kontrgerilla teşkilatı eğer mevcutsa kimler kurmuştur, kimler yürütmüştür ve kimlerden emir almaktadır? Bunların bütün ayrıntılarıyla kamuoyuna açıklanması sorumluluğu ve görevi, Hükümet Başkanına aittir.

Hükümetin başını ayrıca, kendisine bağlı olan Milli İstihbarat Teşkilatının hangi yasadışı faaliyetlere karıştığını da açıklamaya davet ediyorum.

Sorulan sorular, 'Önce bir tespit yapacağız, sonra da icabına bakacağız,' gibi anlamsız ve ciddiyetten mahrum bir cevap şekliyle geçiştirilemez.

Konu örtbas edilemez.

Hükümetin başını ayrıca, 7 Mayıs 1977 tarihinde, Sayın Cumhurbaşkanına gönderdiği mektupta ve ekindeki isnatları inkâra veya doğrulamaya davet ediyorum. Bu isnatlar ve ithamlar, 1 Mayıs günü Taksim Meydanını kana boyayan ve milleti eleme garkeden olayla ilgili olarak yapılmıştı. Şimdi, devletin bütün bilgi ve belgeleri elindedir.

Davetime icabet etmeye herhangi bir mani yoktur ve imkânsızlık söz konusu değildir. Bunu yapmadığı takdirde, üzerime düşeni ben yapacağım...»

Demirel, «...Halk Partisi Genel Başkanı ve hükümet başkanının yapacağı açıklamalara göre söyleyeceklerimiz olacaktır...» diyor, 1 Şubat 1978'deki bu sözlerini bir «yanıt beklentisi» ile bağlıyordu .

12

YANIT

Ecevit, elbette susamazdı.
3 Şubat 1978 günü Demirel'e yanıt verdi :

«...Yaptığım araştırmalara göre Türkiye'de devletçe düzenlenmiş kontrgerilla resmen yoktur.

Ancak öyle anlaşılıyor ki, evvelce devlet görevlerinde, önemli bazı devlet görevlerinde bulunmuş kimselerin yapmış oldukları yanlış bir tanımla ve bir adlandırmanın ardında bir yanlış yorumlandırmanın da bulunduğu bellidir. Bu yanlış yorum yapanların, yanlış uygulama yaptıkları da bellidir.

Sağlıksız tanımlamalardan yanlış yorumlara yol açabilecek terimlerden bazı sağlıksız ve yanlış sonuçlar da çıkarılabilir. Bence bu konuda da gayri nizami savaş teriminin kullanılması bu terimin sözlük anlamından etkilenen kimselerce yanlış veya sakıncalı uygulamalara yönelme sonucunu doğurmuş ve doğduğu da anlaşılıyor.

Yerine oturmamış anlamını içeriğini belli etmeyen talihsiz deyimler kullanılırsa bunların yanlış anlamalara ve sakıncalı uygulamalara yol açabileceği göz önünde tutulmalıdır. İşte Türkiye'de dışa dönük olarak oluşturulan bu gayri nizami savaş ve savunma kavramı öyle anlaşılıyor ki, geçmiş yıllarda ülkemizin yine bunalımlı bir döneminde o yılların bazı sorumlularınca içe dönük olarak uygulanmıştır. En kötü olasılıkla.

Dışa dönük olarak değerlendirilmek üzere oluşturulmuş bu gayri nizami savaş veya savunma modeli geçmiş yıllarda belli bir bunalım döneminde maalesef içe dönük olarak kullanılmıştır.

Bunu nereden biliyorsunuz derseniz. Özellikle son gün-

lerde, bugün dahil son günlerde basında yapılan açıklamalardan biliyorum.

Belli ki bazı sorumlular geride bıraktığımız yıllarda yetkili mevkilerdeyken kendi dünya görüşlerine ve siyasal değerlendirmelerine göre ellerindeki olanakları ve yetkileri çok yanlış ve sağlıksız biçimde kullanmışlardır.

1960'tan önce sanırım. 1958-1959'da Türkiye'ye dışardan kabul ettirilen dolaylı savaş kavramı da bu tür yanlış uygulamalara ve amaç saptırmalarına son derece elverişli bir kavramdır ve tehlikeli bir kavramdır .

Öyle sanıyorum ki, bu gayri nizami savaş modeli veya savunma modeli bu dolaylı savaş varsayımı ile de karıştırılarak, yine geride bıraktığımız yıllarda ve belli bir bunalım döneminde çok sakıncalı ve amacından saptırılmış uygulamalara uğramıştır.

O kavram içinde, o model içinde eğitilmiş yetiştirilmiş kimselerin sivil hayatta ne yapacakları, edindikleri bilgileri öğrendikleri yöntemleri nerede, ne zaman, ne amaçla kullanacakları önceden kestirilemez.

Muhalefette iken de, Hükümette bulunduğumuz dönemlerde de Türk Silahlı Kuvvetlerini, Ordumuzu, siyasal tartışmaların polemiklerin dışında tutmak için bütün özeni gösterdim.

Ben son günlerin talihsiz tartışmalarının artık sona ermesini diliyorum.

Pek yakın yıllarda, Ordumuzda önemli görevler üstlenmiş bazı kimseler, bugün Ordumuzu da güç durumda bırakıcı çok sorumsuzca tartışmaların içine girmişlerdir. Bu tartışmalarda taraf olmuşlardır.

Biz bu alanda geçmişin tartışmasını ve hesaplanmasını açma yerine ulusal güvenliğimiz ve demokrasimiz açısından sakıncalı bulduğumuz uygulamaları bir an önce demokratik hukuk kuralları içinde düzeltmenin yollarını aramak zorundayız.

Sayın Demirel'in arzu ettiği takdirde bu konuda kendi uygun göreceği açıklamaları yapması için benden işaret beklemesine gerek yoktur.

Çünkü Özel Harp Dairesi ile ilgili, kontrgerillayla ilgili tartışmalar kendisinin başbakan olduğu yıllarda da devam etmiştir...»

13

PATLAMA

Turan Güneş, «Ecevit'in kontrgerilla konusunda söyleyecek fazla bir şeyi» olmadığını söylüyordu. Aksi kanıdaydım. Birkaç gün içinde Milli Güvenlik Kurulu toplanacaktı, bu «sorunun» ele alınması olasılığı vardı.

«Demek mektupları, hele Ecevit'inkini hâlâ ele geçiremedin?»

«Hayır, şu ana kadar başaramadım, ama umutluyum.»

«Umut lafı çok söylendi, söyleniyor, sen umut deme bana, aldım de mektupları.»

«O denli kolaysa gelsin biri alıversin.»

«Seni orada niye tutuyoruz. Hani ünün nerede, bu tür işlerdeki ünün?»

«Rafa kaldırdım.»

«İndir raftan, al bu mektupları, kimse üzerine gitmiyor, biz gitmeye devam edeceğiz.»

«Ya gece yarısı alırsam, o zaman ne yapacağız?»

«Hemen ara gazeteyi, sayfa değiştiririz ve veririz.»

«O.K»

Akşam üzeri. Gazeteye 'umutlu' olduğumu söylemiştim. Aslında hiç umutlu değildim. Bir haftaya yakındır gece gündüz her kanalı zorluyordum. Bu tür belgeler —biliyordum ki— bir kişide, bir odada kalmazdı. Kaşla göz arası hemen bir kopyası çekilir, alan kişinin «özel dosyasına» günü gelir işe yarar, ya da anılar kitabında kullanılabilir mantığıyla saklanırdı. Birkaç «yer» gözüme kestirmiş, üzerlerinde çalışmış, dokundurmalardan mektup kopyalarının varlığını sezmiştim.

Evde sinirli sinirli dolaşıyorum.

Saat 19.30 dolaylarında telefon çaldı, açtım:

«Mektupları gösterebilirim» dedi.

«Ama... Sadece 'gösterebilirim'» dedi, «vermem!»

Koşulu kabul etmeliydim. Bir 'umut' gene, belki gittiğimde 'gördükten sonra' yapacağım konuşmalardan sonra 'metinleri' alabilirdim.

Bir metre uzaktaydı mektuplar. Görebiliyordum, ama almamı istemiyordu.

«Eee, ne olacak?» dedim. «İşe yaramaz ki.. Mektupların varlığını yadsıyan yok ki.»

«Sadece okurum» dedi ve okudu. Not tutuyordum, ama hızlı okuyordu, kapabildiğim kadarını kapıyordum, bir de belleğime güveniyordum.

«Bitti» dedi.

Yeterli değildi. Direndim, kimi dokundurmalar yaptım.

«Zaten» dedi, «sana bunları okumamın nedenini biliyorsun. Benimle ilgili o bilgileri, hatta belge var diyorsun o belgeleri unutacaksın. Pazarlık bu!»

«Ver metinleri, bendeki bilgi ve belgeleri sana teslim edeyim» dedim.

«Olmaz!» diye yanıtladı. «Bu kadarı bile içimizde kavga çıkaracak, kuşkular olacak, bakalım nasıl idare edeceğim.»

«Edersin» dedim, «edersin». «Benimle bu tür ilişkiye gireceğini düşünen çıkmaz, sana karşı duygularımı biliyor herkes, hep konuşuyorum.»

Sustu.

«Sana karşı bu tutum içinde olan bir gazeteciye mektup okuyacak son adamsın sen» dedim. Başıyla doğruladı.

«Dost olacak mıyız?» diye sordu. «Bu, bir alışverişti, yapıldı. Dostluk ayrı bir şey, değişik bir kavram» dedim. Gözlüklerini çıkardı, mendiliyle sildi, «Gazeteciler neden bu kadar katı olabiliyor, anlamıyorum» dedi.

«Enayilik işte!» dedim. «Biz bu tür işlerle uğraşıyoruz. kimileri de katılığı bir yana bırakıp dünyalığını doğrultmanın peşinde oluyor, enayilik işte!»

«Adam olmazsın sen» diye karşılık verdi.

«Herkes öyle söylüyor» dedim, kedisi ayaklarına sürtünüyordu.

Çıktım.

Notlar kargacık burgacıktı. Kafayı toplayıp notları yeniden kâğıda dökmek için 04.30'a dek uğraştım. Gerçek metne çok yakın bir metin çıkarmak için ortaya. 1974'te emekli Orgeneral Faik Türün'le «Erenköy işkenceleri» konusunu görüşürken, hiç not almamış, eve dönünce düşüne düşüne söylediklerini kâğıda aktarmıştım. Türün, söylediklerinin gazetede yayımından sonra «teyp mi kullandınız» diye sormuştu. Ne ses alma aracı?.. O tarihlerde bugünkü gibi düğme büyüklüğünde ses alma araçları neredeydi ki...

Gazeteyi aradım.

Ergin İnanç'a durumu söyledim, hemen yazabileceğimi de.

«Çok geç ağabey» dedi. «Makine kent içlerine bile dönüyor artık.»

«Ama aldım» dedim.

Sustu.

«Aldım, gece aradım gazeteyi 'geç' olduğu için veremedim.»

«Bugün hemen ver» dedi.

Bu kez telefonu ben pat diye kapadım.

Sabahtı, haberi yazıp verdikten sonra Ecevit, 3 Şubat açıklamasını yapıyordu : Saat 14.30. Gece yarınki gazete geldi, haber çok büyütülmüştü. Vurucu verilmişti. Gergin sinirlerim yumuşadı, gevşedi.

4 Şubat «etraf» karıştı. Hürriyet'in basının üzerinde durduğu Ecevit'in mektubunu geniş biçimde yansıtması basın piyasasının altını üstüne getirdi, elbet her siyasal çevreyi karmakarışık etti. Bu yanıyla olayı, o sırada hiç düşünmüyordum. Hakkı Öcal «İki yıldır ölü toprağı serpilmiş gibiydi gazete, bu haberle silkindik» diyordu. Hüseyin Güneş «Sayende iyiyiz» diyordu. Gazetecilik yapmıştık. Ötesi vız!.. Telefondaki Nezih, memnundu. Ne çare «Hürriyet'ten haftalık mektubu»nda bu olaydan, haberden «tek sözcükle» bile söz etmeyecekti!

O gün kulisteki kaynaşmalarla geçti. Ecevit konuşmadı.

Kontrgerilla konusunda iki parti önderi arasında sürüp

giden çekişmeye Ecevit'in Mayıs 1977'de Köşke çıkması, ertesi günü Korutürk'e söylediklerini bir yazıyla bildirmesi olayı katıldı. AP önderi Demirel'in Ecevit'e «konuyla» ilgili bir mektup gönderdiğini açıklamasından sonra Ecevit'in Korutürk'e yazdıkları daha da önem kazandı.

Herkes Ecevit'in mektubundan söz ediyordu, ama içeriği ya da metnini bulup yazamıyordu.

İşte bu sırada, Ecevit'in Çankaya Köşküne bıraktığı yazının metnini değil, ama içeriğini kapsayan haberi yayımladığımızda basında büyük gürültü başladı.

Oysa Ecevit'in mektubunun tam metnini alamamıştım. Yayımladığımız mektuptan kimi satırlardı.

Ecevit, Korutürk'ü 6 Mayıs 1977 günü saat 21.30'da görmüştü. 1 Mayıs Taksim olayları üzerinde «kaynağı açısından kimi kuşkuları» vardı, bunları Cumhurbaşkanına arz etmişti. Söylediği buydu.

Korutürk ise, CHP önderinin söylediklerini yazıyla kendisine vermesini istemişti. Ecevit bir gün sonra Korutürk'e «anarşinin nereden güç aldığını» belirleyen bir yazı vermişti. Bu yazı iki bölümden oluşuyordu:

(Birinci yazı)

Birinci yazının sol üst köşesinde «Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığı» yazıyordu ve sağ üst köşede ise 7 Mayıs 1977 tarihi vardı.

«Sayın Cumhurbaşkanım» diye başlamakta, ilk cümlesinde «Dün geceki ziyaretim sırasında arz ettiğim hususların özetiyle bugün İzmir'de yapacağım konuşmanın basın özetini ilişikte sunuyorum» denmekteydi.

CHP Lideri Taksim Alanı olayının niteliği ve nedenleri üzerinde görüşlerini geceki (6 Mayıs 77. 21.30) görüşmede söylediğini yineledikten sonra, Korutürk'e sunduğu birinci yazısına ekli «Özet Bilgi» yazısının kapsadığı esaslar içinde «Dün gece değindiğim örgüt hakkında hatırlatma bilgilerle yetindim» ifadesini kullanmaktaydı.

Birinci yazı Cumhurbaşkanına saygı ve teşekkürle sonuçlanmaktadır. Yazının sağ alt köşesinde Ecevit'in imzası vardı. İmzanın hemen altında bir el yazısıyla «Genelkurmay Başkanı Orgeneral Sancar'a gönderilmiştir» kaydı düşülmüştü. Ve de bir tarih vardı 10 Mayıs 1977.

(Ek ikinci yazı)

Birinci yazının sol alt tarafında «Ekleri» ifadesiyle iki adet «Özet Bilgi» ile iki adet İzmir konuşması notu yazılmıştı.

İkinci yazı iki sayfaydı, ancak 1,5 sayfaya yakın daktilo ile seyrek satır yazılmıştı. Bu bölümün ilk sayfasında sağ üst köşesinde «Özet Bilgi» ifadesi büyük harflerle yazılmış ve altı çizilmişti. Bir giriş yoktu. Kısa her paragrafın başına daktilo ile bir «yıldız işareti» konulmuştu. Şöyle başlıyordu:

«Söz konusu örgüt, gerilla ve kontrgerilla savaşları için ve her türlü yeraltı faaliyetleri için planlar yapar ve insan yetiştirir.»

Bu ifadenin hemen altında gene yıldız işaretiyle başlayan satır başında «Gizlilik içinde çalışır, demokratik hukuk dışındadır» deniliyor ve diğer paragraflar şöyle sürdürülüyordu:

«1974'e kadar, gizli olarak, Amerikalılardan mali destek görürdü. Amerikan askeri heyetleriyle bir binada çalışırdı. Amerikan mali desteğinin 1974'te sona erdiği bildirilmiştir.»

«12 Mart döneminde sözü çok geçen ve 'Kontrgerilla' denen kimselerin bu örgüte bağlı olma olasılığı vardır.»

«Bu örgütte iyi niyetli kimselerin dışında siyasal düşünceleri yönünden yurt savunması için gördükleri eğitimi Türkiye'deki şiddet eylemlerinde kullananların bulunabileceği güçlü olasılıktır.»

«Çünkü bu eylemlerden bazıları, görünürdeki çoluk çocuk tarafından değil, ancak güçlü bir örgüt tarafından düzenlenebilecek niteliktedir. Özellikle 1 Mayıs 1977 Taksim olayı bu izlenimi vermektedir.»

«Bu örgütte görev almış, yönetici olarak çalışmış kimselerden bazılarının, emekliye ayrıldıktan sonra da, bilgilerini ve yetiştirdikleri elemanları, siyasal nitelikteki eylemler için kullandıklarını gösteren belirtiler vardır.»

«Özet Bilgi» yazısı hareket halindeki komando kadrolarından bir cümleyle bahsetmekte ve gene bir cümleyle «iş adamlarının» —isim vererek— maddi desteğinden söz etmekteydi.

Demirel, susmuyordu.
Gene konuştu, Ecevit'e yüklendi:

«...Bu tartışmayı biz başlatmadık. Tartışmayı başlatan kendisidir. Şimdi ise, 'Bu konuyu tartışmayalım' diyor. Bir taraftan iddia, isnat ve ithamları yapıyor, birçok masum kimselerin üzerine çamur atıyor, tereddütler ve şüpheler uyandırıyor, sonra 'Buyurun, devlet şimdi elinizdedir. İddia ve isnatlarınızı belgeleyin. Ve gereğini yapın' denildiği zaman, 'Şimdi bunu karıştırmayalım' diyor.

Bunun adına, 'Vur-Kaç' derler. Ne var ki, vurmuştur, kaçamayacaktır.

Kendisi ne kadar sorumsuz ve gayri ciddi olursa olsun, işgal ettiği makam ve bir zamanlar ağzındaki laflar ciddi idi. Bu iddiaların muhatabı olan Devlet Müesseseleri kendilerini savunmak mecburiyetinde bırakılmamalıdır.

Halk Partisi Genel Başkanı, Türkiye'de cinayetler işleyen ve işleten şebeke diye adlandırdığı kontrgerilla iddiasının sahibidir. Çünkü, Halk Partisinin 1973 yılı Seçim Bildirgesinin 174. sahifesinde; 'Kontrgerilla' diye bir örgütün mevcudiyeti ve bunun, sıkıyönetimin kanadı altında faaliyette bulunduğu ifade edilmektedir.

Yine aynı bildirgenin 204. sahifesinde; 'Demokratik hukuk devleti kuralları ve anayasa sınırları içinde, hükümet emrinde çalışması gereken devletin Resmi İstihbarat örgütünün, âdeta Hükümet Üstü ve anayasa üstü bir kuruluş gibi çalışma yoluna sokulduğu' ifade olunmaktadır. 'Aylarca, açık sözü edilen kontrgerilla gibi örgütlerin ortaya çıktığı' ifade edilmektedir.

Bu beyanlar, kendisinden şikâyet edilen bir örgütün mevcudiyeti iddiasının açık ifadesi değil de nedir? Bu beyanlar, 'Kontrgerilla vardır' demekten başka nedir?

Halk Partisi, bu beyanlar karşısında, 'kontrgerilla yoktur' diyemez. Halk Partisinin iddiasına göre, bir 'kontrgerilla' vardır. Eğer bu kontrgerilla kanunlara göre var ise, kanunların içinde görev yapıyorsa, Halk Partisi bunu bir şikâyet konusu yapamazdı. Halk Partisi, 1973 seçimlerinde bir 'kontrgerilla' şikâyeti ortaya koyduğuna göre, şimdi bu şikâyetinden Genel Başkanı istese de vazgeçmiş duruma düşemez.

Halk Partisi bu iddiasına sahip ise, şimdi iktidardadır iddiasını belgelemek ve gereğini yapmak mecburiyetindedir. Bu iddiasına sahip midir? Değil midir?

İddianın arkasında, 'cinayet' isnatları vardır. Cinayet isnatları, 'Bu işleri karıştırmayalım' denecek cinsten iddialar olmayıp, aksine ne varsa ortaya dökülmesini gerektiren iddialardır.

Halk Partisi Genel Başkanı, 7 Mayıs 1977 tarihinde, yani bundan 9 ay evvel ve 1973 seçimlerinde, bu iddiaları ilk defa ortaya attığından 4 sene sonra, Taksim'de 1 Mayıs 1977 tarihinde meydana gelen kanlı ve elim olaylar dolayısıyla aynı iddiaları değişik biçimde tekrarlamıştır.

7 Mayıs 1977 günü Halk Partisi Genel Başkanı, 1 Mayısta meydana gelen olayların tertipçilerinden bahsediyor ve bu tertipçilerin, 'Devlet içinde yer alan, fakat demokratik hukuk devletinin denetim alanı dışında kalan bazı örgütler olduğu kanısında bulunduğunu' söylüyor. İddiaya göre, cinayet tertipçileri devletin içinde yer almakta, fakat denetimin dışında kalmaktadır.

Halk Partisi Genel Başkanının bu iddiası, devlet kavramından hâlâ ne kadar habersiz olduğunun delilidir. Devlet içinde yer alıp da faaliyetleri denetim dışında kalan hiçbir örgüt söz konusu olamaz. Devlet, Hukuk Devletidir. Hiç kimse, anayasada kaynağı olmayan bir yetkiyi kullanamaz. Hiç kimse, kanunların kendisine verdiği yetkinin dışına çıkamaz. Ne anayasa, ne de kanunlar hiç kimseye cinayet işleme ve işletme yetkisi tanımamıştır.

Şayet cinayet işleyen ve işleten bir devlet kuruluşu varsa, bu bir yerden emir alacaktır. Böyle bir emri kim verebilir? Ve devletin hangi görevlisi böyle bir emri yerine getirir?

Görülüyor ki, Halk Partisi Genel Başkanının karışık zihni; orta yerde suç ve suçlular dururken, hedef saptırma maksadıyla, başka suçlular aramaktadır. Ve suçu, devlete bulaştırmaktadır. Ona göre, âdeta cinayet işleyenler suçlu değil, devlet suçludur. Bu, gerçek failleri korumak değil de nedir?

Halk Partisi Genel Başkanı, 6 Mayıs 1977 günü Sayın Cumhurbaşkanını ziyaret ederek, 1 Mayıs Taksim Meydanı olayları konusunda, 'Bildiklerini ve sezdiklerini ayrıntılı olarak kendisine arz ettiğini', yine İzmir konuşmasında ifade ediyor.

Halk Partisi Genel Başkanının açıkça isim belirtmeden, hükümeti ve devlet organlarını suçlayan 7 Mayıs 1977 beyanatını duyar duymaz, aynı gün, 'Kendisinin suçluluk psikozu içinde olduğunu, sözlerinin bir çılgına yakışacağını, kaç gündür memleketi karmakarışık etmek için elinden geleni yaptığını, memlekete nifakı sokanın kendisi olduğunu, suçüstü yakalanmanın telaşı içinde bulunduğunu' söylemiştim.

'Namuslu insanlara düşen bir görevin olduğunu, ağzındaki baklayı çıkarması gerektiğini; kimi, neyi, hangi organı kastediyorsa bunu açıklaması icap ettiğini, müfteri ve yalancı duruma düşmek istemiyorsa delillerini ortaya koyması lazım geldiğini, yaptığına, çamur sıçratmak, deneceğini, her gün hayalet taşlayarak memleketin her köşesinde hadise çıkartarak siyaset yapılamayacağını' ilave etmiştim.

Hükümeti ve masum insanları karalamakla, devletin organlarını tehditle bir yere varılamayacağını ifade ettikten sonra kendisini, söylediklerini açıklığa kavuşturmaya davet etmiştim.

Ne o zaman, ne daha sonra hiçbir cevap alamadım. Aklı sıra vurmuştur, kaçmamıştır. Kime vurmuştur?

Üstüne gölge düşürdüğü Devlet ve bugün kendisinin sorumluluğunda bulunduğu Devlet kuruluşlarıdır. Açıklık istemek, kastettiği kimse, neyse onun ortaya konmasını talep etmek benim hem hakkım, hem görevim idi.

1974 Şubatında da kendisini, 'kontrgerilla' iddialarını açıklamaya davet etmiştim. 10 ay hükümet oldu. 1974 öncesindeki iddialarına en ufak bir açıklık getirmedi. Ne de, o zamanki isnatlarının takipçisi oldu.

Halk Partisi Genel Başkanı, 6 Mayıs 1977 günü Sayın Cumhurbaşkanına neler söylemiştir? Kimi şikâyet etmiştir?

Bu husus, kendisiyle Devlet Başkanı arasında kalamazdı. Çünkü, şikâyet konusu, devletin organları idi. Bir özel sohbet yapılmış değildi.

Devletin organları Cumhurbaşkanına şikâyet edilince, Cumhurbaşkanı ne yapacaktı? İcranın başına intikal ettirecekti. Nitekim, Sayın Cumhurbaşkanı, muhalefet liderinin şikâyetlerini 13 Mayıs 1977 günü bana intikal ettirmiştir. Bu şikâyetler devlet organlarındandı, kontrgerilladandı.

1 Mayıs 1977'de meydana gelen olayın kontrgerilla ile ilgili olduğu izleniminin mevcudiyeti ve bu örgütün denetim dışında çalıştığı, siyasal nitelikteki eylemler için kulla-

nıldığı, Sayın Cumhurbaşkanına yapılan şikâyetler arasındadır. Sayın Cumhurbaşkanınca 13 Mayıs 1977 günü akşamı bunlar bana intikal ettirilmiştir.

Burada bir resmi devlet örgütü şikâyet konusudur. Halk Partisi Genel Başkanını, 6 Mayıs 1977 günü Sayın Cumhurbaşkanına bütün bu işlerin arkasında bulunduğu iddiasıyla şikâyet ettiği devlet örgütünü ve şikâyetlerini açıklamaya davet ediyorum.

13 Mayıs 1977 akşamı Sayın Cumhurbaşkanının, Halk Partisi Genel Başkanının şikâyetleri olarak bana intikal ettirdiği hususları inceledikten ve ilgililerle görüştükten sonra. 15 Mayıs 1977 günü Halk Partisi Genel Başkanına bir yazı yazdım. Bu yazıyı şimdi açıklıyorum:

BAŞBAKAN — *GİZLİ VE ZATA MAHSUS*
11/02891 — *Ankara, 15 Mayıs 1977*

Sayın Bülent Ecevit
Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Başkanı
ANKARA

6 Mayıs 1977 günü Sayın Cumhurbaşkanını ziyaretinizde kendisine şikâyette bulunduğunuz konu, 13 Mayıs 1977 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanını ziyaretim sırasında saat 18.30'da bana intikal ettirilmiştir.

Bu konudaki iddialarınız, bugünkü şekliyle kavli mücerrette kalmaktadır. Bir tahkikata esas teşkil edecek nitelikte değildir.

Türkiye'de cereyan eden olayların hepsi, kanun mercileri tarafından istisnasız ve eksiksiz takip edilmektedir.

Hiçbir emare, hiçbir delil ve bir ipucu olmadan, vehme dayanarak tahkikat yapılmasının mümkün olamayacağı izahtan varestedir.

Bahse konu olaylar ile şikâyetlerinizin illiyet rabıtasına dair en ufak bir deliliniz varsa onu bildirmenizi, konunun tetkik ve tahkik edilmesi bakımından zaruri görmekteyim.

Gereğini rica ederim.
Saygılarımla.
Süleyman Demirel
Başbakan

BİLGİ İÇİN :
— CUMHURBAŞKANI
— GENELKURMAY.

Bu yazıma, ne o zaman, ne de daha sonra cevap almış değilim.

Anlaşılmıştır ki, Halk Partisi Genel Başkanı iddialarına kendisi de inanmamaktadır. Ancak, bunları bir siyaset malzemesi, bir kışkırtma vasıtası yapmak için ortaya atmaktadır.

7 Mayıs 1977 günü İzmir'de yaptığı konuşmada, 'Bağımsız yargı organlarının ülkemizde demokratik hukuk devletinin güvencesi olduklarını bilerek, suçluları ve onları kışkırtıp kullanan perde arkasındaki tertipçileri bir an önce ortaya çıkaracağını' da ifade ediyor.

Bir taraftan olayların kendisine güvendiği yargı organları tarafından takip olunacağını beyan ediyor, diğer taraftan, Hükümeti ve bazı devlet kuruluşlarını suçluyor. Bunu yaparken hem savcı, hem hâkim durumundadır. Esasen, anayasaya göre, 'Suçu kim işlemiş ise, suçlu odur' ilkesine rağmen Halk Partisi Genel Başkanı, rastgele suçlamaya devam ediyor.

Benim kendisine yazdığım 15 Mayıs 1977 tarihli yazıda da, Türkiye'de devletin bağımsız yargı organları bulunduğunu, kendisinin yakasına yapışabileceğimiz bir sanık varsa onu bize söylemesini ve onu yargı organlarına teslim edeceğimizi ifade etmiştim.

Sadece isnat ve ithamlar yaptı. Bunları, kişi, mahal ve zaman boyutuna bağlamadı. Suçu kim işlemiştir? Bunu ifade etmedi. Devletin içinde yer alan, devletin denetim alanı dışında kalan bazı örgütler bir meçhulden ibarettir. Bu iddia ile kimin yakasına yapışılabilirdi?

Halk Partisi, Millet Meclisinde, önceki hükümete yönelttiği gensoruda resmi himaye altında siyasi cinayetlerin işlendiği iddia ve ithamını da yapmıştı. Bu iddiaların, bu ithamların hiçbirisi askıda kalamaz...»

Hasan Esat Işık, Milli Güvenlik Kurulunda kontrgerilla konusunun ele alınmadığını, konuşulmadığını söylüyordu.

Bir yandan da Erbakan'ın MSP'nin başından giderek partinin kurtarılıp kurtarılamayacağı konuşuluyor, CHP ön-

derinin «kurtarıcı formül» diye nitelenen yasa girişiminin Köşkten geri dönmesi olasılığı tartışılıyordu. Erbakan yerine Korkut Özal gelecekti, Turan Güneş, «Gelecek adam, mesela Özal Erbakan'a göre daha akıllı, daha da 'gerici'» diyordu.

Ecevit, planlama ile çalışıyordu. Muhsin Batur da konuşmak istemedi kontrgerilla konusunda. İlhami Soysal 'özel harp dairesi' ya da 'Seferberlik Tetkik Kurulu'nun başında şimdi emekli olan Recai Ergün'ün olduğunu, esas bilginin onda toplandığını söylüyordu. İlhami gibi araştıran bir gazetecinin sözlerini yabana atmamak gerekirdi.

AP kulislerine hükümette huzursuzluk olduğunu yansıtan bilgiler yayıldı. Hatta, AP'den yeni «kopmalar» için çalışmalara başlanılmıştı.

5 Şubat pazar günü, bu kez Ecevit konuştu:

«...Hükümetin başında bulunduğu dönemlerde yarattığı bunalımlardan ulusumuzun çektikleri yetmezmiş gibi, şimdi muhalefette de ortalığı daha çok karıştırabilmenin yollarını arıyor.

AP Genel Başkanı, ordumuzu yüce amaçlarından saptırma ve siyasete çekme hevesleri besleyen bazı kimseleri de yanına alarak çevirmek istediği oyunlarda yalnız ve etkisiz kalacaktır.

Ben, her zaman ve her konuşmamda, Türk ordusunun ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin şerefli üyelerinin en küçük bir gölge altında bırakılmamasına özen gösterdim.

Son günlerde de geçmişin sakat devlet anlayışı içinde koşullandırılmış olan ve ordu dışında bulunan bazı kimselerin, kendilerini hukuk devleti kuralları dışında görevli saymalarından doğabilecek sakıncalara değinmiş bulunuyorum.

Bizim amacımız, Türk toplumunu barışa ve huzura, Türk devletini de yeniden ve her bakımdan saygınlığa kavuşturmaktır.

Tüm devlet kuruluşlarını da, anayasamızın ve demokrasimizin gereği olan bir yapıya kavuşturmak ve devletin her kesimini geçmişteki sakat uygulamaların eğer kalmışsa izlerinden arındırmak bizim görevimizdir.

AP Genel Başkanı, devlet anlayışındaki sorumsuzluğun en son örneğini, Sayın Cumhurbaşkanı ile benim aramdaki özel bir görüşmeye ilişkin notları basına izinsiz sızdırmakla da göstermiştir.

Söz konusu notta, herhangi bir iddiada bulunmuş değilim. Bazı resmi bilgiler dışında ancak bazı olasılıklar üzerinde durmuş bulunuyorum. O olasılıkları akla getirenlerse, bugün AP Genel Başkanının yanında yer almış bazı kimselerin yıllardır basında çıkmış olan açıklamalarıdır.

Sayın Cumhurbaşkanına sunabileceği gizli resmi bilgileri veya kişi adı belirtilerek değinilen olasılıkları izinsiz açıklayan veya basına sızdıran bir parti lideri, kendine devlet sorumluluğu emanet edilmeyecek kadar sorumsuz bir kimsedir.

1974'te CHP'nin hükümette bulunduğu kısa dönem, ordumuzun her türlü siyasal polemik dışına çıkarıldığı bir dönem olmuştu.

AP Genel Başkanının, kendi kişisel hırsı ve hıncı uğrunda Türk Silahlı Kuvvetlerini siyasal polemik konusu yapmak ve son günlerin talihsiz tartışmalarını işleyen bir yaraya dönüştürmek amacı güden oyunlarına gelmeyeceğim...»

14

BİTMEYEN TARTIŞMA

Ecevit bir gazeteciydi, çok özenle davranmıştı.

Özellikle yazdığı mektubun, notun ya da yazının geniş biçimde özünü içeren haberi yazanı değil, sızdıranı eleştiriyordu. Hedefi Demirel'di.

Ecevit'in mektubunun tam metnini —dileyen inanır, dileyen inanmaz— uzun süre ele geçiremedim. Olay kapandıktan sonra bu mektup metnini —günü gelir gerekebilir— düşüncesiyle uzun zaman aradım.

Ecevit son konuşmasında bu, «tatsız tartışmanın» artık kapanması gereğine işaret ediyordu.

AP önderi bir kez daha konuştu (6 Şubat 1978):

«...Halk Partisi Genel Başkanı. 6 Mayıs akşamı 21.30'da, Sayın Cumhurbaşkanı ile görüşmüştü. Görüşme, kendi talebi üzerine vaki olmuştu. Bu görüşmeyi, 'Halk Partisi Genel Başkanı' sıfatı ile yaptığına göre ve Sayın Cumhurbaşkanının da kendisini, Çankaya Köşkünde, 'Cumhurbaşkanı' olarak kabul ettiğine göre bunun özel bir konuşma diye nitelendirilmesi ise, gariptir. Cumhurbaşkanı ile, Muhalefet Liderinin gece yarısını özel sohbet zamanı olarak seçtiği hiç görülmemiştir.

Bu konuşma bana, 13 Mayıs 1977 tarihinde bir sohbet vesilesiyle değil, hükümet başkanı olmam ve sorumluluk taşımam dolayısıyla resmen intikal ettirilmiştir. Gereği için intikal ettirilmiştir.

'1 Mayıs 1977 tarihinde meydana gelen olayın, 'kontrgerilla ile ilgili olduğu izleniminin mevcudiyeti bulunduğu, bu örgütün denetim dışında çalıştığı, siyasal nitelikteki eylemler için kullanıldığı', Halk Partisi Genel Başkanının şikâyetinin özü idi.

Bizim üzerinde durduğumuz, bu şikâyetti.

Kendisine, 15 Mayıs 1977 tarihinde, şikâyetleri ile ilgili olarak ve olaylarla bu şikâyetlerin ilişkisine dair en ufak bir delili olup olmadığını sordum. O gün, bu gündür cevap yoktur.

Sayın Cumhurbaşkanına cinayet tertipçisi olarak şikâyet ettiği örgüt, Genelkurmaya bağlı 'Özel Harp Dairesi' dir.

Halk Partisi Genel Başkanının ve hükümetin başının dünkü konuşmasında bana yönelttiği ithamlar, köşeye sıkıştığının yeni delilleridir. Basına bilgi sızdırmak kendisinin marifeti ve özelliğidir. *Zira, her hafta bazı basın mensuplarını özel şekilde toplayarak gizli devlet işleri hakkında 'Kamuoyu oluşturması yapacağım ve taraftar sağlayacağım' diye devletin sırlarını ifşa ettiği hususu basında haber olarak yer almıştır. Bugüne kadar da tekzip edilmemiştir.*

Hükümetin başını, 1 Şubat 1978 günü yaptığım basın toplantısında açıklamaya dâvet ettim. Kendisi, sorduğum suallere cevap vermezse, üzerime düşeni de yapacağımı söyledim. Nitekim, 4 Şubat günü kendisine yazdığım mektubu basın mensuplarına açıkladım. Kendisini de, Cumhurbaşkanına yazdığı mektubu açıklamaya davet ettim. Böylece, kendisini teşhir etmek istemiştim. Yalanını, iftirasını, ikiyüzlülüğünü milletin görmesini istemiştim.

Kendisi hep açıklamadan kaçtı.

'Zata Mahsus ve Gizli' mektupları devlet radyolarında açıklama, miting meydanlarında okuma, kendisinin özelliğidir. Haber sızdırma, bizim sanatımız değildir. Biz ne söyleyeceksek, kamuoyu önüne çıkar söyleriz. Nitekim hep böyle yaptık.

Kabadayılık gösterisine özenen Halk Partisi Genel Başkanı, iddia ve ithamlarından korkar hale gelmiştir. Nitekim 1 Şubat günü kendisini davet ettiğim açıklamayı yapmaktan korkmuştur.

Şimdi, Halk Partisi Genel Başkanına ve hükümetin başına tekrar soruyoruz:

Türkiye'de işlenen cinayetlerin, devletin bir örgütü ile, yani, Özel Harp Dairesi ile bir ilişkisi var mıdır?

'Yoktur' derse, mesele biter. Söz konusu olan, 'Cinayetlerdir'. 'Bu sakıncalı uygulamaları sakıncasız hale getireceğiz' gibi hafif ve gülünç bir ifade ile geçiştirilemez.

Biz, devletin hiçbir cinayetle ilgisi bulunmadığı, ne Si-

lahlı Kuvvetlere bağlı Özel Harp Dairesinin, ne de başka bir örgütün hiçbir şekilde cinayet tertipçisi olmadığını iddia ediyoruz.

Kendisini bir defa daha, Türk kamuoyunda uyandırdığı tereddütleri ortadan kaldırmaya davet ediyoruz. Halk Partisi Genel Başkanını ve hükümetin başını; Devlete isnat ettiği cinayet ithamları doğru ise, bu cinayetleri işleyen, işleten kim olursa olsun, onların yakasına yapışmaya veya bir zamanlar siyasi istismar uğrunda yalan söylemiş olduğunu ve sorumsuzluğunu kabul ve itirafa davet ediyoruz.

Bugünkü hükümetin başı da, hükümet de ayıpla maluldür. Zira, temelinde ahlakdışı tertipler, Florya Motellerinde yapılan pazarlıklar yatar.

Bu ayıp yetmiyormuş gibi, hükümetin başı, açıkça cevap vermek mecburiyetinde olduğu hususların dışına çıkarak çirkinleşmekte ve çırpındıkça da batmaktadır.

Bizi yıldırması mümkün değildir. Ateş olsa, cürmü kadar yer yakar. Cesareti varsa görevini yapmalı ve ortadaki meselenin özüne girmelidir.

Tehdit savurmakla, laf kalabalığına getirmekle, sızlanma ile kendisini çıkmaz sokaktan kurtaramaz..

Netice olarak Halk Partisi Genel Başkanı muhbirdir. İhbarın mevzuu cinayettir. Muhatabı Silahlı Kuvvetlere bağlı bir örgüttür.

Bu ihbar, günün başbakanı olarak bana intikal etmiştir. Esasen meydanlarda da benzeri iddialar kendisi tarafından ortaya atılmıştır.

Böyle ağır bir durum karşısında kendisini ihbarını belgelemeye 15 Mayıs 1977 günü davet ettim. Belgelemedi.

Aradan aylar geçti, tartışmayı kendileri yeniden başlattılar.

1 Şubat 1978 günü yani bundan 5 gün evvel kendisini açıklığa davet ettim. 3 Şubat ve 5 Şubat günlerinde verdiği beyanlar konuyu açıklığa kavuşturmamıştır.

Çıkan netice şudur:

Halk Partisi Genel Başkanı suçüstü yakalanmış olmanın telaşı içinde Silahlı Kuvvetlere yönelttiği isnat ve iftiradan hem korkar, hem kaçar vaziyettedir.

İhbarını belgelemelidir. Belgesi yok idiyse isnatta bulunmakla ayıp etmiştir. Var da açıklamıyorsa daha büyük ayıp etmekte, suç işlemektedir.

Kendisi orduyu cinayete bulaştırmaktan çekinmemiştir. Ordu şimdi siyasete bulaştırılıyor diye feryat etmektedir.

Bu bir şantajdır. Biz ordunun üstüne kendisi tarafından sıçratılan çamuru kaldırmaya çalışıyoruz.

Çamur sıçratan kendisidir. Boyundan büyük işe kalkışmıştır. Bu olay kulağına küpe olmalıdır...»

Demirel de, son konuşmasıyla tartışmayı noktaladı.

Kontrgerilla konusu siyasal alandaki savaşımdan sonra kapandı.

Fakat bize göre, kapanmadı.

Çünkü, bu «sorun» üzerinde yapılan onca açıklamaya karşın gazeteci olarak bizler «tatmin olmamıştık.»

Kontrgerilla neydi, ne değildi?.. Bugün bile bu soruları kesinlikle ortaya koyacak kanıtlardan, belgelerden yoksunuz. İçimizde hâlâ, kontrgerillanın varlığını düşündüren kuşkular yaşıyor. Belki bir gün bu konuda elimize yeni belgeler geçecek.

O zaman «her şey» bütün tartışmaların içeriğinde yatan öğeler daha da aydınlanacak.

Arayacağız, bulana dek bekleyeceğiz!

—22 Kasım 1978'de—

Şubat ayında başgösteren bu tartışmalardan aylar sonra, Sancar'ın emekliye ayrılmasından sonra Genelkurmay Başkanlığına gelen Orgeneral Kenan Evren'e sordum.

Verdiği demeçte bu konuda, «Kontrgerilla tabiri maksatlı kullanılıyor» dedi.

Evren ekliyordu: «Eğer 'gerilla' dedikleri, anarşist, asi veya eşkıya ise, bu gibilerin eylemlerini bastırmak, valilerin talebi üzerine orduya ait görevdir.»

Genelkurmay başkanlığından ayrılırken Sancar'la yaptığımız görüşmede:

«...Özel Harp Dairesine bağlı elemanların yurt içindeki anarşi olaylarını bastırmak, ya da anarşiyi körüklemek için bu olayların içine girdiği söylenmektedir..» sorularımı yanıtlıyordu:

«...Son yıllarda anarşik olaylarla mücadele konusunda ya da o olayların içinde 'Özel Harp Dairesi' elemanlarının görev almış olmasını iddia etmek, Türk ordusunun bünyesini yıpratmak isteyenlerin amacı olabilir. Biz ordu ile milleti, bir ve beraber mütalaa ediyoruz. Ordunun herhangi bir unsurunun milletine karşı olması düşünülebilir mi?..»

«Bazı elemanlar katılmış olamaz mı?»

«...Asla.. Kesinlikle yoktur böyle bir şey...»

15

CİDDİ İKİ TANIK

1985 yılına geldik, hâlâ kontrgerilla üzerinde duruyorduk.

Nedeni açıktı, siyasal yönlü tartışmalar bir yana, «sorunun» akılcı yoldan çözümlenmesi bir saplantı durumuna gelmişti.

Kimi konularda açıklamalarını dinlediğim Hasan Esat Işık'a, kontrgerilla konusunu sorduğum zaman,

«...Fikir planında geçerli ve doğru... Yalnız...» dedi.

«...Kontrgerilla her ülkede var. Genelkurmay bunu planlarına almış. Amacı şu: Ülke işgal edilecek olursa iç direniş nasıl yapılacak?.. Bu, fikir planında geçerli ve doğru. Yanlız şu durumlar var:

1) Fikri ABD vermiş. 2) Finansmanını yapmış. 3) Bu örgüte sızmalar olmuş. Bu sızmalar Pentagon'dan başlar CIA'nın sızmasına kadar sürer.

Bir yabancı ülkenin, Türkiye'deki hareketlenmeleri izlemesini anlarım, ama o ülkedeki hareketlenmeleri yöneltmeye, kanalize etmeye başlamasını anlamak mümkün değildir...»

«Ülkenin hemen her yerinde şubesi var mıydı?»

«...Vardı. Ben başındaki generalle konuştum. O kadar masumane anlatıyordu ki... Haklıydı. Ama, ona göre CIA'nın sızmış olması olanaksızdı. Bu örgütten emekli olanların görevlerini sürdürdüklerini biliyordu. Çok tehlikeli bir işti...»

«ABD ne kadar finanse ediyordu, nasıl?»

«...Amerikan yardımında bir 'fasıl'la yolunu bulmuş olmalılar. Geçmiş zaman, 50 - 100 milyon dolar arası bir rakamdı galiba. Uzun zamandan beri sürüp gidiyordu...»

Kontrgerilla tartışmasının üzerinden yedi yıl geçmiş, Bülent Ecevit'le söyleşirken, kontrgerilla konusuna değin-

dim, ABD'nin Özel Harp Dairesine 1950'den beri «üstü örtülü» yardım yaptığını söyledi.

«1974 yılında» dedi Ecevit, «...Genelkurmay Başkanı Sancar bana, Başbakanlığa ait örtülü ödenekten bu daireye para vermemi istedi. Hem de yüklüce bir paraydı. Bütçeye baktım, böyle bir daire yok. Ama, o sırada Kıbrıs Harekâtı vardı, üzerine gidemedim. Çünkü, diyorlardı ki Rum tarafında Özel Harp Dairesinin adamları var, onlardan bilgi alınıyormuş. Oysa bunlarla harekât sırasında telsiz irtibatı bile kuramadık.

1978'de ben Sayın Evren'i Özel Harp Dairesinin tasfiyesi için sıkıştırdım. Bana hep 'yapıyoruz, ediyoruz, tasfiye ediyoruz' dedi. Ama yapılmadı...»

Anlattığı son anı, 1978'deki Başbakanlığı dönemiyle ilgiliydi.

O tarihte 1973'ten beri kontrgerilla konusunu işleyen Ecevit'in 1978'de kontrgerilla üzerine fazla gitmemesi eleştiri konusu yapılıyordu. Hatta Demirel'le arasındaki siyasal savaşımda daha ileriye gitmemesi eleştiriliyordu.

«O günlerde kontrgerilla üzerine fazla gitmiyordunuz?» dedim. Ecevit,

«...Tabii. Bir yandan Genelkurmayı sıkıştırıyorum, sonuç almaya çalışıyorum. Ama, —bir konudaki yersizliği belirtmek için her zaman yaptığı gibi hafifçe, alayla güldü— bir yandan da 'içimizdekileri' yatıştırmaya uğraşıyorum. Başbakanım, bunu yapıyorum...»

«Sorun» üzerinde biraz daha bilgi verdi:

«...Özel Harp Dairesinin her ilde silah depoları vardı. Buraya bağlı olanlar 'çok memleketsever' insanlar diye alınmışlardı. Bu daire, gereğinde bu silahları kullanacaktı...»

Gene gülümsedi:

«...Sarıkamış'taydım. Birlikte yemek yediğimiz komutana kontrgerilla 'Özel Harp Dairesini' sordum. 'Var' dedi. 'Hepsi çok memleketsever insanlardır' diye de ekledi. O sırada çevrede MHP il başkanı da geziniyordu, 'MHP il başkanı da bu daireyle?' diyecek oldum, general 'o başında' demez mi?...»

Karşılıklı güldük, güldük...

YEDİNCİ BÖLÜM

BİR KAVRAMIN GETİRDİKLERİ

1

DIŞA AÇILIŞ

Kontrgerilla savaşımını basın genelde Demirel'in alcyhinde değerlendirdi.

Basının büyük bölümü Demirel'i, CHP iktidarını ordu ile karşı karşıya getirmekle suçluyordu. Demirel'in «üç haftalık bir muhalefet dönemine bile» katlanamadığı yazılıyordu. Hatta «Mecliste oy çokluğu ile deviremeyeceği bir hükümeti belki bir 'darbe' sonunda kim vurduya getirmek» isteğinden söz edenler bile vardı. Ecevit'in Köşke verdiği mektupta 'sözü edilen örgütün' adını yazmaması, benzeri söylentilerin çıkmasına yol açıyordu. Örneğin, Altan Öymen, «Bakalım Ecevit'in adını vermediği örgüt Özel Harp Dairesi mi, belki THKO'dur ya da bunun gibi bir şey» gibi yorumlar yapıyordu.

AP genel merkezinde «muhalefetin dozunu arttırmaya yönelik» kimi hazırlıklar seziliyordu. MC Hükümeti zamanında Ecevit'in «dış odaklara» bu hükümete kredi verilmemesi için başvurduğunu kanıtlayacak kimi belgeler olduğu, bunların sırası gelince «piyasaya» çıkarılacağı yayılıyordu.

Çekişme giderek koyulaşacağa benzerdi.

Ecevit'in yazdığı mektubu bulup yayımlamak için büyük çaba gösteren Nezih, olayın yorumlara döndüğü, yorumların da hükümete yanlı olduğu günlerde bir yazı yazdırıp yayımladı.

Meğer Özel Harp Dairesi ne kadar olumlu bir kuruluşmuş. «Takdirname almış», 1969-71 arasındaki sorgulamalara katılmış, hatta Ecevit bu kuruluşla ilgili bir brifinge katılmış; o denli beğenmiş ki, 15 milyon lira da ek ödenek vermiş, «barış» için işkencecileri de affedivermiş!

Olurdu basında «böyle vak'alar!»

Ecevit'in yeniden öteki bellibaşlı sorunlara eğildiğini görüyorduk.

Karamanlis'le buluşacağı bildiriliyordu. İki başbakanın

kısa süre sonra bir araya gelecekleri hemen hemen kesinleşmişti.

Ecevit, ekonomideki gidişi izlerken, daha «tasarruflu yaşama» koşullarını öğütlüyordu.

John Hayt, İngiltere Büyükelçiliği basın ataşesiydi ve Türkçeyi bir Türk kadar güzel konuşurdu.

«Bana yemek ısmarla» dedi.

İstanbul'da oturur, kimi zaman başkente gelir, «hava koklardı.»

İngiltere Büyükelçiliğinin yemek çağrısına gitmediğim günün ertesinde buluştuk. Bana, «Büyükelçi Dodson da gelecek» dedi. Konuk baş üstüne, ama RV'de üç kişilik bir yemek!..

Yapacak bir şey yoktu. Büyükelçi Dodson geldi:

«...Genelkurmay Başkanı Sancar gidecek miydi?.. Ecevit deneyimi başaramazsa, ne olacak, parlamento rejimi sona erecek miydi?.. Ekonomik gidiş tatsız görünüyordu, Ecevit ne yapacaktı?..»

Büyükelçi Dodson'un «merak ettiği» güncel sorular bunlardı.

Büyükelçinin «merak» ettiği sorulara beklediği yanıtları veremedim.

Ama, bir soru açığa çıkıyordu böylece: Özellikle İngiltere gibi Türkiye'deki, gidişi yakından izleyen bir ülkenin büyükelçiliğinde soruyla birlikte kimi yargıların oluştuğu anlaşılıyordu. Bir kez yeni hükümete Batı, «bir deneyim» gözüyle bakıyordu. Oysa biz, hiç böyle görmüyorduk. Onlarsa, bu deneyiminin «başarılı» olmayacağı kanısıyla düşünmeye başlıyor, «ardından 'darbe' gelmesini» bekliyorlardı.

Türkiye'ye yapılacak kredi yardımında —büyük ölçüde katılmasa bile— etkisi açısından önemi olan İngiltere, «ekonomik açmazın giderilemeyeceği» yargısındaydı.

Ecevit'in Karamanlis'le yapacağı görüşmenin «gündemsiz» olacağı anlaşıldı. Yunan basını bu buluşmayı pek önemsemez gibi bir davranış içine girmişti. Montrö'deki buluşmaya «kahve görüşmesi» adını takmışlardı. Demirel de, «Montrö'den bir şey çıkmaz. Başbakanların görüşerek bir

meseleyi hallettikleri dünyada görülmemiştir. Başbakanların görüşmesi Kıbrıs konusunda meseleyi bir noktaya götürmez, olsa olsa başlangıç olabilir. O ise zaten yapılmıştı» diyordu.

Esasen Başbakan Ecevit dahil hiçbirimiz, Montrö'den hemen somut bir şeyler çıkacağı umudunu taşımıyorduk. Fakat, iki ülke arasında çıkmaza giren sorunların müzakereye açılmasını içeren bir ortam doğabilirdi.

Türk ve Yunan başbakanları üç yıl sonra ikinci kez buluşacaklardı.

Montrö buluşmasında Türk tarafı değişiyordu.

Mayıs 1975'te eski Başbakan Demirel, Karamanlis'le Brüksel'de uzun bir görüşme yapmıştı. Kıbrıs Harekâtından iki yıl sonra gerçekleşen bu buluşma, hiç kuşku yok ki, Batı devletlerinin baskısıyla gerçekleşmişti. Batı, Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerginliğin giderilebilmesi için, sorunların masaya yatırılmasını istiyordu.

Demirel, bu görüşmede Karamanlis'e olumlu yaklaşım gösterdi:

«Sorunların çözümü iki ülkenin yararınadır, ama bu sorunların kaynağında Türkiye'nin bir suçunu, hatasını aramak olanaksızdır» dedi.

Karamanlis, «Ada nüfusunun yüzde 80'i Rum, yüzde 20'si Türk olmasına karşı, Türkler arazinin yüzde 35'ini ellerinde tutuyorlar, tabii kaynakların da yüzde 80'ini» diye yanıt verdi.

Demirel, «Sanırım Kıbrıs anlaşmasını siz yaptınız, ama Makarios bozdu. Sonra 'albaylar' geldi yönetime, Enosis istekleriyle ortaya çıktılar. Bu anlaşmalar bozulmasaydı, bir Kıbrıs sorunu ortaya çıkmayacaktı. Hem anlaşmaları bozuyor, hem de sonucundan şikâyetçi oluyorsunuz» diyordu.

Demirel'e göre, Türkiye'nin başka yakınmaları vardı: Ege'deki adalar hızla «tahkim» ediliyordu, Batı Trakya Türklerine Lozan Antlaşmasına aykırı uygulamalar yapılıyordu. Kara suları sorununa gelince, Ege'deki her ada için bu konuda ayrı anlaşmalar yapılmıştı. Oysa Türkiye'nin önünü kapayacak kimi önlemler alınıyordu. Yunanistan,

«Ege, bir Yunan gölüdür» deyince uluslararası sorun olmuştu.

Demirel, «Ege'deki adaları niye silahlandırıyorsunuz?» diye sordu, Karamanlis,

«...Sizden korkuyoruz. Kırk milyonluk bir Türkiye karşısında 8 milyonluk bir Yunanistan!» dedi.

Demirel, «Türkiye'nin çıkarlarına saldırılmadıkça Türkiye'den neden korkacaksınız?» diye yanıt verdi Karamanlis'e.

Ecevit, Yunanistan'ı ürkütmemek için «munis ve akla yakın» bir yaklaşım sergiliyordu: «Montrö'de ilk aşamada kimi somut çözümler bulunacağı inancı içinde değiliz» diyor, ama başbakanlar düzeyinde dialogun kurulmasıyla sorunların çözümüne adım atılacağını söylüyordu.

Montrö'ye gitmeden önce Ecevit'le ünlü «çaylı çarşamba toplantısında» bir araya geldik. Çeşitli sorunlar konuşulurken, elbette, Montrö buluşmasına da değinildi:

«...Karamanlis, bir şeyler yapmak istiyor» dedi Ecevit. «..Ama bu görüşmenin tahmini sonucunu yapmak çok zor. Karamanlis AET'ye girmenin peşinde. Türkiye'ye bu kanaldan da baskı yapabilmek için istiyor olabilir. Oysa 9'lar —AET— Türk - Yunan sorununa bulaşmak istemiyorlar bugün. Bu görüşmeden 'mahdut' hedefler çıkabilir. dialog başlangıcı olabilir. Bu görüşmenin Yunan iç dünyasında Karamanlis'i zor durumda bırakabileceğinden kuşku duyuyorlar, ama iyimserliğimi sürdürüyorum...»

Karamanlis, bu görüşmenin basından uzakta olmasını istemişti.

Ecevit, «Deniz ortasında bir gemide buluşalım önerisinde bulundum, kabul etmedi» dedi.

Montrö'nün Türk siyasal tarihinde bir yeri vardı.

Cenevre'de uçaktan indik, otomobillerle Montrö'ye geçtik.

Ecevit'i götüren otomobilin yolda, sol lastiği patlamış, şoförün ustaca manevrasıyla olay, kazasız atlatılmıştı. Montrö, kış aylarında dingin, oteller boştu.

Ecevit, Montrö'ye giderken Karamanlis'le 'gündemsiz' konuşacağını vurguladı, ne var ki, «adaların silahlanması, Yunanistan'daki Türkler, Ege hava alanı, deniz ve deniz dibi sorunlarını» görüşeceğini açıkladı. İki komşu ülke arasında «çıkar çatışmasından çok, çıkar birliğinin» bulunduğunu söylüyordu.

Karamanlis daha yuvarlak konuşuyordu: «Kutsal savunma haklarımızdan vazgeçemeyiz.»

10 Mart günü Montröpalas'ta başlayan ikili görüşme aralıklarla yedi saat sürdü. «İki ülke başbakanı arasındaki ortam karşılıklı güvene dayandığı zaman ilişkilerin olumlu yönde etkileneceği» vurgulanıyordu.

Türk gazetecilerle yabancı basın arasında bu görüşmeden olumsuz bir sonuç çıkacağını varsayan hemen hiç kimse yoktu.

2

ECEVİT'İN İSTEMEDİĞİ 'GÖLGE'

Karamanlis'le yaptığı görüşme Ecevit yönünden başarılıydı. İki ülke arasında «dialog» başlaması istenilmiyor muydu, bu gerçekleşmişti. Hatta, iki başbakan teknik heyetler arasında hemen başlayacak görüşmeleri gözden geçirmek üzere, Mayıs ayında bir kez daha bir araya gelmeyi kabul etmişlerdi.

Türkiye'ye aktardığımız haberlerin içeriği olumluydu. Hürriyet adına Metin Toker'le birlikte izliyorduk bu buluşmayı. Toker de iyimserdi. Karamanlis hemen uçağına binip giderken «Hedefe ulaşıldı» demişti. Ecevit, «çok başarılı» diye konuşuyordu. Ortak bildiri «samimi ve dostane dialogun kurulduğunu» açıklıyordu.

Evet, her şey iyiydi, güzel gidiyordu.

Fakat, 11 Mart günü ABD'den gelen bulutlarla aydınlık hava birden karardı.

Ecevit'e Ankara'dan gelen bir telefon Montrö'de bir başka «sert çıkışa» neden olacaktı. Karamanlis'in gittiği gece olayı öğrenmemiştik.

Türk parasının giderek nasıl değer yitirdiğini saptayan küçük gezintiler yapıyorduk. İsviçre bankalarındaki tablolar 100 Türk lirasına üç, ya da dört İsviçre frangı veriyordu.

Ecevit, Montrö Otelinin lobisinde çevresini alan gazetecilere,

«...Amerikan yönetiminin bu tavrı karşısında ilişkilerimizi gözden geçirebiliriz. Waşington, tavrında 'şaşırtıcı' değişiklik gösterdi...» diyordu.

9 Martta Amerikan Senatosu tahsisler komitesinde Dışişleri Bakanı Vance, Montrö'deki 'zirveden' olumlu sonuç

beklendiğini, bundan sonra Türk-Amerikan savunma anlaşmasının kongrede ele alınabileceğini söylemişti. Kısacası Vance, ambargo ile Kıbrıs sorununu aynı kefeye koyuyordu.

Ecevit, Ankara'da bulunan Dışişleri Bakanı Ökçün'e, «Sert tepki göstermesi» buyruğunu verdi. Odasına giderken yakaladım çok hiddetliydi.

«Bugüne dek söylenenlerin tersine bir tutum izliyorlar, bu da yeni çıktı» diyordu.

Ecevit, olayları izleyenlerin —Toker dışında— kabul edeceği gibi, haklıydı.

İktidara geldiğinden bu yana ambargo sorunuyla Kıbrıs'ın biribirine karıştırılmamasını vurguladığı gibi, Kıbrıs sorununun çözümüne ABD'nin karışmamasını hep istemişti.

ABD yönetimi Türkiye'ye karşı zorlukların —bugün de aynı şeyleri yineliyor ya— Kongreden geldiğini söylüyordu. Oysa şimdi durum tersineydi: Yönetim, Kongrenin üzerine yıktığı zorluğun gerçek sahibinin Beyaz Saray olduğunu kanıtlıyordu.

«Bu, şaşırtıcı bir tavır değişikliğidir» dedi Ecevit.

Tahsisler komisyonundaki bu konuşma saat farkı nedeniyle Ankara'ya geç gelmiş, Dışişleri Bakanı Ecevit'i hemen uyarmıştı.

Ve Ecevit, ABD yönetimine veryansın ediyordu.

Montrö 'zirvesinde' ABD olayı patladığı gün Ecevit, sosyalist ülkeler önderleriyle buluşacaktı. Buluştu da. Fakat daha önce —13 Martta— Bern'de Türk işçilerinin düzenlediği bir toplantıya gidip konuştu:

«...Bir Yunanlı filozofun sözüyle yanıt vereyim...» dedi:

«Gölge etmesinler, başka ihsan istemem!»

Başbakan, «Amerikalılara NATO zirvesinden önce Kongreden ambargo konusunda ne gibi bir karar çıkabileceğini beklemek zorunda olduğunu» söylediğini belirtiyor, «Onlara Kongre kararının 'şu ya da bu şekilde NATO'ya karşı tutumumuzu etkileyeceğini' söylediğini vurguluyor.

«bu nedenle ayağımızı nereye bastığımızı bilmek zorunda» olduğumuzu bildirdiğini açıklıyordu.

«Kıbrıs sorununu... Amerika'nın istediği biçimde değil, kendi isteğimize göre çözeceğiz» diyordu. Ardından,

«Gölge etmesinler, başka ihsan istemem.»

Yabancı basın karıştı.

Biz «karıştık!»

Ecevit'in bu denli sert bir tutum izlemesini eleştirenlerle, doğru bulanlar arasında tartışmalar başladı. Amerika, ambargoyu kaldırabilmek için sürekli bir «değnek» istemişti. Ecevit, iktidara gelir gelmez BM Genel Sekreteri Waldheim'a öteki yabancılara Kıbrıs sorununda «önemli somut adımlar atacağını» söylemişti.

Amerika'dan gelen bilgilerse, askeri ambargonun mayıs ayında, hatta daha önce kaldırılacağını gösteriyordu.

Tam bu sırada Vance, armutu toplayan bir konuşma yapıyor, hatta ambargo sorununun «yüklü gündemi» nedeniyle Senato'da ele alınışının gecikebileceğinden dem vuruyordu.

NATO 'zirvesi' Mayısta Waşington'da yapılacaktı. Ecevit, bu zirveden önce ambargoyla ilgili Amerikan tutumunun ortaya çıkmasından yanaydı, bunu istiyordu. Eğer ambargo sürüp gidecekse NATO içindeki yerimizi, yükümlülüklerimizi, hatta askeri gereksinmelerimizi «gözden» geçirecekti.

Ecevit'e göre, Amerika şimdi pişmiş aşa soğuk su katıyordu.

Hiddeti, sadece Cyrus Vance'ın demecinden değil, bu «tavır»dan sonra ortaya çıkacak yeni sorunların önemsinden kaynaklanıyordu.

Bunları özel söyleşilerde bir dizi olarak sıralıyordu.

Mayıstaki NATO zirvesi giderek önem kazanmıştı. Ayrıca Ecevit —sıra gereği— zirvenin onur başkanlığını yapacaktı. Başbakanın Waşington'a gitmeyeceğinden söz ediliyordu. İşler bir anda karmakarışık olmuştu.

3

TERSE DÜŞÜŞ

Cenevre havaalanının «vip» salonunda sıraya dizildik. Ecevit eşiyle geldi, herkesin elini sıkarak önümüzde durdu. Metin'le yanyanaydık:

«Bugün biribirinize ters düşmüşsünüz» dedi.

Metin şaşırdı, ne söyleyeceğimi şaşırdım:

«Oluyor böyle şeyler» gibisinden bir şeyler mırıldandım.

Ecevit yanımızdan uzaklaşınca Metin,

«Sen ne yazdın dün?» diye sordu.

Söyledim: Ecevit'in tutumunu haklı buluyordum.

Metin'se tam tersini savunmuştu. Bu kadar «sert çıkışa» gerek olmadığını, Ecevit'in Vance'ın söylediğini yanlış yorumladığını yazmıştı.

Bir pazar günüydü yazıları verdiğimizde. Hakkı Öcal iki yazıyı okumuş, tersine yargıları savunduklarını görünce, çerçeve içinde yanyana koyuvermişti!

Aynı gazetede çelişen iki yorum!

Ecevit, her sabah Türk gazetelerindeki haberleri, yorumları teleksle alıp incelediği için iki yazının içeriğini biliyor, alaylı bir dokundurmayla terse düştüğümüzü söylüyordu.

Metin Paris'e gitti, ben Ecevit'le yurda döndüm.

Ankara'da Ecevit, «...ABD dışişleri bakanının tavrı eğer bizim Kıbrıs sorununu çözmemizi ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri düzeltmemizi engelleyici içerikte olursa, elbette bunun doğuracağı önemli sonuçlar olacaktır...» dedi.

Özellikle, «gölge - ihsan» kurgusu üzerinde başlayan eleştirileri «tepkimi söylemeseydim, görevimi yapmamış olacaktım» diye karşılıyordu.

Ambargonun kalkmaması olasılığı karşısında «herhalde Türkiye'nin kendi savunması açısından elternatifsiz bir durum yoktur» diyordu.

Yanlış, ya da doğru!

Ama, kimi sonuçları belirdi. Amerika, Vance'ın konuşmasının yanlış anlaşıldığını açıkladı. Bu, «Amerika'nın dönüş yaptığı» biçiminde yorumlandı.

ABD Başkanı Carter, ambargonun kaldırılması için Mayısta Kongre'ye başvuracağını açıkladı.

Bu haberin geldiği gün, Türk gazetelerindeki manşet, Ecevit'in Haziranda Moskova'yı ziyaret edeceğini bildiriyordu!

4

AFFETMEMEK

«Montrö'de benim yapacağım her hareketi, düşüncelerimi bilen tek insan Şükrü Elekdağ'dı» dedi Ecevit.

Oran'daki evinde konuşuyorduk.

DSP'nin kuruluş hazırlıkları son aşamaya gelmişti. Siyasal kısıtlama nedeniyle yeni bir parti kuruluşunda görev alamayan Ecevit'in yerine eşi Rahşan Ecevit konuşuyor, kamuoyundaki üç sol partinin «birleşmesi» ile ilgili açıklamaları Rahşan Hanım yapıyordu.

Ecevit, 12 Eylül döneminde kurulan partilerin içerik yoksunluğunu yorumluyor, sonuca bakılırsa 12 Eylül döneminde kurulan partilerin, özellikle SODEP'in «merkezdeki aydınlar» tarafından —Türkiye'de her zaman olduğu gibi— kurulduğunu öne sürüyordu. Oysa DSP, bir halk hareketi olacaktı. Tepeden aşağıya doğru değil, tabandan tepeye doğru halkla yoğrularak bütünleşecekti.

Yakın geçmişe dönüyorduk kimi zaman.

Gözlerinde zaman zaman ıstırap karışığı kırgınlık pırıltıları görüyordum.

Hele 12 Eylülden birkaç ay önce Millet Meclisi koridorlarında gözlediğimiz olayları, tanık olduğumuz söyleşileri hemen hiç duymamıştı. Örneğin, Orhan Eyüboğlu o sırada askerlerle yakın ilişki içindeydi. Yaptığı görüşmelerden edindiği izlenimleri bize anlatıyordu. Saklı gizli bir şey yoktu Eyüboğlu'nda.

12 Eylül müdahalesinin geldi gelmek üzere olduğu günlerde Eyüboğlu'nun koridorlarda dudaklarında sigarası, elleri cebinde bir aşağı bir yukarı dolaşarak, «Kötü, müdahale geliyor» dediğine çoğumuz tanık olmuştuk

Ecevit, «Eyüboğlu'nun bu konuşmalarını hiç duymadığını» söyledi bana.

Şaşırarak yüzüne bakınca, «Oysa» dedi, «Eyüboğlu benim çok yakın arkadaşımdı.»

12 Eylülden önce çevresinde bulunan pek çok kişinin takındığı tutumu, eleştirdiğini dokundurarak anlatmak istiyordu. Kişilerin adlarını vermiyor, ama o dönemde olan-bitenleri gelip kendisine anlatmayanlardan söz eder gibi duruyordu.

Bu duyguları 12 Mart döneminde, İkinci MC'nin düşmesinden önceki günlerde Demirel'de de izlemiştim. Birbirinden çok uzakta olan bu iki insanın önderlik günlerinde «amaçlı davranışlarla yalnız bırakılmayı» bir türlü sindiremediklerini bir kez daha gözlüyordum.

Ecevit'i bu duygularını daha kesin biçimde sergilemeye zorlayacak hiçbir girişimde bulunmadan, sözü geçiştirdim, o da bu yöntemi benimsedi.

Ama, Demirel'de de zaman zaman gördüğüm gibi, olayların üzerinden yıllar geçtikten sonra Ecevit'te de —her ikisinin kullanmadıkları sözcükle— çok yakınında saydığı kişilerin «ihanetini» hiç unutamayacağı gibi bir duyguya kapılıyordum. Tabii, iki önderin bu duygularına karşılık, yıllar sonra «ayrı düşen» arkadaşları da önderlerinin «ihanetine» uğradıklarını söylüyorlardı.

Duygular, siyaset, insancıl ilişkiler giderek karmaşık bir yumak oluyor, karşılıklı savlar kimi davranışlarla içinden çıkamayacağımız bir sonuca varabiliyordu.

Ecevit, «Her hareketimi bilen, düşüncelerimi izleyen tek insan Montrö'de Elekdağ'dı» dedikten sonra,

«...Karamanlis'le yaptığım konuşmada saptadığım gerçek; Yunanlıların tek korkusu bizim Ege'deki 4. Orduydu. Kıta sahanlığı konusunda bizimle uzlaşabilirlerdi. Nitekim bu görüşmeler ve sonrası olumlu düzeyde sürdü...» dedi.

«...Ben diyordum ki, kıta sahanlığında Yunanlılarla anlaşırsak, onları kendi kamuoylarında rahatlatmak. 'İşte 4. Orduyu kaldırdılar' dedirtebilmek için, 4. Ordunun kaldırılmasını elimizde bir koz olarak tutalım. Kıta sahanlığı konusunda anlaşırsak 4. Ordu birliklerini biraz geri çekelim, başka bir orduya bağlayalım birlikleri, ama 4. Ordu adını kaldıralım. Kolaydı bu. hiçbir şey yitirmeyecektik...»

İnsanı rahatlatmayan bir gülüş yayıldı yüzüne, hayretle gözlerini açtı sonra:

«...Şükrü Elekdağ bu düşüncelerimi askerlere anlatmış. Sonra askerler Yunanlılara, 'biz 4. Orduyu kaldırırız' diye bildirmişler. Benim haberim olmuyor bunlardan. Onların dış politikanın yürütülmesiyle ne ilgileri olabilirdi?.. Tabii, iş yattı!..»

Olay, olaylar, olaylar dizisi...

Askeri mahkeme Namık Kemal Ersun'u Kara Kuvvetleri Komutanlığına «iade» etti.

Sancar'ın 7 Martta emekli olacağı kesinleşirken, bir de yeni durum ortaya çıkmıştı. İrfan Özaydınlı'nın emekliliğinin «iptal» edilmesinden sonra, göreve geri döndürülmemesini şiddetle kınayan CHP için yeni bir sınavdı bu olay.

Belirli çevreler, CHP iktidarının «ulusal savunma kavramı»nı ortaya atışından sonra orduda «tedirginlik»ten söz ediyordu. Orduda «tedirginlik» haberlerini artık kanıksamıştık, ortada bu «tedirginliği» kanıtlayacak belirti de yoktu.

Şubat başlarında Ersun olayı, hemen her çevrede ilgiyle izleniyordu.

Eski Cumhurbaşkanı Sunay'a «çok» bağlı olduğu öne sürülen Ersun'un bir ara «etken bir güç» olduğu belirtiliyordu. Ersun'un neden emekli edildiğine ilişkin çeşitli bilgiler dolaşıyordu. Örneğin Demirel, ünlü 'komutanlar olayı' sırasında «Adnan Ersöz CHP'liydi, Ali Fethi'yi biz tutuyorduk, bu arada Ersun da gitti» diyordu. AP önderi Sancar'ın gidip gitmeyeceği kuşkularına önem vermiyordu, «gider» di.

Ersun Paşa olayı çıkınca gece Ferit Melen'i aradım.

«1977 Mayısında» dedi. «Bir paket tayin getirildi hükümete. Ersun hasta idi. Başbakan da istemiyordu Kara Kuvvetleri Komutanlığına gelmesini.»

Melen, Adnan Paşanın CHP'li olduğu yolundaki savları şiddetle reddediyor, «Sapına kadar askerdir» diyordu.

MSP'liler ise Ersun'u tutuyorlardı. «Müslüman komutan» diye niteledikleri Ersun'un Kara Kuvvetlerine gelmesini istiyorlardı.

Karıştıkça karışıyordu kulis. Erbakan'ı kurtaracak yasayı CHP Senato'dan bu arada geçirdi.

Fakat olaylar durmuyordu. Anarşi, terör giderek genişliyor, büyüyordu.

İstanbul üniversitesinde bombalar patlıyor, altı kişi ölüyordu. «Komando» eylemleri genişliyordu. Başbakan sürekli konuşuyor, «Saldırganların hadleri bildirilecektir» diyor, üç dört gün sonra, Ankara'da baskın olaylarını soruşturan Savcı Doğan Öz vuruluyordu. Kahramanmaraş'ta bir kahveye bomba atarken yakalanan genç kışkırtıcılar için «kim olduklarını söyleyemem, beni öldürürler» diye ifade veriyordu. İçişleri Bakanı Özaydınlı, «anarşiyi muhalefetin kışkırttığından» söz etmesinin ardından hakkında bir gensoru veriliyor CHP çoğunluğu önergeyi kabul etmiyordu.

Kuşku yok, terör ve anarşi giderek büyümekteydi.

Bütün kuşkumuz, kaygımız buydu. Nereye varacaktı?. Giderek azalacağını, bu yangının söneceğini umut eden kamuoyunda belirgin kıpırdanmalar başlamıştı.

İktidar henüz ikinci ayındaydı.

AP kanadında Demirel'in yerine getirilecek bir önder arayışları sürüyordu.

Fakat Demirel çok dingindi, bu tür girişimlerle eylemleri biliyor, önemsemiyordu.

AP, Erbakan'ı kurtaracak yasa değişikliğinin Cumhurbaşkanından geri dönmesini bekler gibi bir hava içine girmişti.

«Gitmeli» diyordu AP üst düzeyi. «Gitmeli!»

Korutürk'ün hukuk danışmanı Fahri Çoker, Erbakan'la ilgili yasanın veto edileceğini bir resmi kabulde gazetecilere duyurmuştu.

İç siyasette bu türden olaylar gözetilirken, MHP Ülkü Ocakları'nın Sağlık bakanlığı çevresindeki merkezine baskın yapılmış, verilen bilgiye göre, dinamitler, sahte belgeler ele geçirilmişti.

Köşkün Sancar'a «gidici» olduğunu dokundurduğu haberini aldık. Sancar'ın Genelkurmay Başkanlığına Bülend Ulusu'yu getirmelerini «sivil paşalara» söylediği bir ara yaygınlaştı. Çankaya'nın, «ordudaki hiyerarşiye gösterdiği özen» bilinirken bu atama nasıl olacaktı?

Erbakan yasasını Köşkün veto edeceği haberi güçlenirken, AP önderi CHP'nin bu yasayı bu denli savunmasının nedenini açıklıyor:

«...Kendi içinde engelleme başladı Ecevit'e. Planı geçirmek için yeterli sayıyı ancak MSP desteğiyle bulabildi. Bunu telafi etmek istiyor...» diyordu.

Bu arada ABD Dışişleri Bakanı Vance'ın önde giden danışmanlarından Nimetz geliyordu. Montrö zirvesinden önceki günlerdi. Dışişleri Genel Sekreteri Şükrü Elekdağ, «Ne nikbin, ne de bedbin olun» dedi. Ambargonun kalkması konusunda Carter'ın yapacağı girişimin geriye kalabileceğini, çünkü ABD Başkanının seçim öncesi vaat ettiği 'Panama ve enerji sorunlarıyla' ilgili yasaları Kongreden geçiremediği için sıkıntı çektiğini anlattı.

Biz, Nimetz'e —Elekdağ'a göre— şunları söyleyecektik:

Türkiye ile Yunanistan'a karşı 'eşit muamele' izlenmesi gerekirdi. Bu eşitliğin sağlanmaması uyuşmazlıkları kışkırtıyordu. İlk başta yapılacak işlem ambargonun kaldırılmasıydı.

Türkiye'nin savunma sorunlarıyla ekonomik güçlüklerini biribirinden soyutlamak olanaksızdı. Türk - Amerikan ilişkilerinin gelişmesi için ABD ekonomik konularda yardımcı olmalıydı.

Türkiye büyük özverilerle büyük bir askeri güç besliyordu. Eğer ABD ve Batı Türkiye'nin demokratik düzen içinde yaşamasını gerçekten istiyorsa, bu konuda da yardımcı olmak zorundaydı.

Elekdağ «Eğer Carter, Panama Anlaşmasına öncelik verirse, bizim ambargo yatar» diyordu. «Ambargoya öncelik verirse öteki konular da yatardı.»

Elekdağ, «Bize muhalefet sürüyor» diye ekliyordu.

MHP, Rahşan Ecevit'in 1966-70 yıllarında Amerikalılara çevirmenlik yaparak para alıp almadığını soracak! Haber buydu. Demirel, «Olacak iş değil, terbiyesizlik» dedi. Bu davranışın altında Ecevit'in Amerikalılara karşı tutumunu eleştiri yatıyordu.

Döviz sıkıntısı giderek büyürken, İran ve Irak'la akaryakıt konusunda yapılan görüşmeler açmaza girdi. Mosko-

va'dan Ankara'ya geçen Callut'la Ecevit uzun görüşmeler yapıyordu. Akaryakıt sorununu çözmek gerekiyordu, Başbakan bu sorunla boğuşmaya başlamıştı.

Amerikalılarda bir telaş başgösterdi. ABD'nin Türkiye'ye ekonomik ambargo uygulamadığını yazdırmak ve yaymak istiyorlardı. Oysa, 'gizli' ekonomik ambargo her çeşidiyle işlemişti. Neden de ABD'nin Türkiye'den uluslararası politikada izlemesini istediği öğelerdi. ABD'nin bu tutumu o denli açıktı ki. Toker «Amerika'nın bu işi zaten yaptığını, bize bir şeyler kabul ettirmek için bizi sıkışıklığın içine attığını kafamızdan nasıl çıkaracağız? Asla! Silah ambargosuna MC iktidarının son döneminde eklenen ekonomik ambargo açık şekilde Türkiye'yi dize getirmek amacına dönüktür» diye yazıyordu.

Doğan Poyraz'a, «Dostum» dedim, «hadi ben, ekonomik ambargoyu amaçlı diye, ABD düşmanlığı diye yazıyorum, Toker'e ne demeli son yazısında. Lütfen Mr. Coffman'a selamlarımı ilet, bu yazıları dikkatle okumasını salık ver!»

Amerika, hep haklıydı!.. Hep haklı olduğunu kabul ettirmeye çalışırdı.

Ama, basında Amerika uzun süredir haklılığını yitirmişti.

5

GİDER Mİ GİTMEZ Mİ?

Erbakan yasası Köşkten Meclise geri döndü.

Anarşi boyutlanıyordu. Şubat sonlarında Gaziantep'te sokak dövüşünde kan gövdeyi götürmüş, iki kişi ölmüştü. Hürriyet'in manşeti:

«Her kapı çalınışında açmayınız!»

Büyük puntolarla yazılan bu başlık anarşinin gemlenemeyeceğini artık gösteriyordu.

Amerika, dış krediler, bu sorunların hepsi önemliydi kuşkusuz, ama sokaktaki sade vatandaş için «her kapı çalındığında açmaması» uyarısı çok etkileyiciydi.

IMF ile müzakereler sürüyor, sonuç çıkmayabilir kuşkusu yaşıyordu. Ne yapacaktık? Kimine göre Amerika parmağını oynatmadığı için NATO'nun askeri kanadından çekilebilirdik. Öylesine karmaşık olaylardan geçiyorduk ki, sonucun nereye varacağını bilene pek rastlanmıyordu.

Dış sorunlar «muallakta»ydı, Baykal madenleri devletleştiriyordu, İstanbul'da işadamları ses çıkarmıyor görünüyordu, ama derinden homurdandıkları işitiliyordu. Şah'ın «bu hükümet gidici» değerlendirmesi yaygınlaştı. Çağlayangil'e, İran Büyükelçisinin böyle söylediğini işitiyorduk. Demirel de «Bu hükümet kısa zamanda gidecek, çok şeyi de beraberinde götürecek,» diyordu.

Hükümet gitmeyecekti!

Fakat altından bir şeyler kayıyor, eriyordu. Kısa süre geçmişti, ama umutlu beklentilerde giderek bir zayıflama seziliyordu.

Bu hükümet başarılı olmak zorundaydı. Bu hükümet başarılı olmazsa «gerçekten beraberinde bir şeyleri» götü-

recekti. Götüreceği en önemli öğeyse, «özgürlüklerdi.» Demokrasiydi ve inançlarımızdı.

Bu nedenle bu hükümet başarılı olmalıydı. Öyle olmak zorundaydı. Aramızda hep bunu konuşuyorduk. Fakat «gidiş»teki aksamalar, teklemeler, hele anarşi...

İçimizi karartıyordu.

25 Şubat gecesi daha da iç karartıcıydı.

Bir apartmanın çatısından Rus yapısı silahlarla ateş açılmıştı. Meclis başkanın evi taranmış, Tercüman binasına ateş edilmiş, İstanbul'da tren raylarına yerleştirilmiş bombalar patlamış, Selamiçeşme'de 150 evin camları kırılmıştı.

THKO'ya bağlı elemanlardan bazıları yakalanmıştı: «Suyun altında kalanlar.»

İdeolojik iç savaşın başlatılmaya çalışıldığından söz edenler vardı. Orduda derin bir dinginliğin sürdüğüne yönelik haberler geliyordu. ABD'ye karşı Ecevit'in sert tutumunun hükümet içinde «rahatsızlık» yarattığı bildiriliyordu.

Millet Meclisi başkanı «perişandı.» Karakaş,

«...Meclisin tuvaletlerine ve telefon kulübelerine bile 'Bağımsız Türkiye - Kurtuluşa Kadar Savaş!' yazıyorlar..» diye sızlanıyordu. Sağın da solun da parmağı tetikteydi!

Ekonomik yeni önlemlerin geleceği artık kesinleşti.

«Tasarruf için camilerde hutbe okunacak.»

Gazetenin manşeti buydu. Diyanet İşleri Başkanlığı bir genelgeyle bu işlevin yerine getirilmesini istemişti.

—Düşeceği söylenen— hükümetin bütçesi 19 oy farkla kabul edildi.

Faiz hadleri yüksekti. Enflasyon!.. 100 lira yatıran dört yıl sonra 226 lira alacaktı. Yeni kredi uygulamalarının büyük tüccara ve sanayiciye yaradığı, orta ve küçük esnafa ne getireceğinin kuşkulu olduğu tartışılıyordu.

Hasan Esat Işık, «NATO'dan çıkmak, ya da NATO zirvesine katılmamak diye bir şey yok» diyordu bana:

«...Eğer ambargo kalkmazsa Sovyet tehlikesi azaldığından değil, olmadığı için ulusal güçleri doğudan batıya, Yunan sınırına getireceğiz. Tek tehlike: Yunanistan olduğu için» diye yeni bir 'açılışı' anlattı.

Demirel, söyleşilerde ulusal güçlere askeri birliklere uygulanacak bu yeni düzenlemeye şiddetle karşıydı: «Oralardaki asker, devletin saygınlığını korur, iç güvenliği sağlar.

Her garnizonun görevi budur, bunu nasıl feda edeceğiz?» diye soruyordu.

AP, doğrudan anarşiyle uğraşıyordu. Parti genel merkezinde hemen her gün «anarşi çetelesi» tutuluyordu. Gazeteler taranıyor, olaylar sıralanıyor ve değerlendiriliyordu. Bugüne kadar 71 banka soygunu olmuştu. Çalınan para ise yüz milyonlardı.

Sovyetler Birliği Büyükelçiliği basın ateşesi her gün gazetelere geliyordu.

Bir kez, karşılaştığımızda «Bu hükümet sürer» dedi. «Anarşi karşısında ilk raundu aldı.»

Nereden çıkarıyordu, nasıl bu yargıya varmıştı, bilemiyordum.

6

ECEVİT'İN IMF'YE BAKIŞI

Ve.. Beklenen oldu:

1 Martta devalüasyon geldi, 1 dolar 25 lira, yüzde 29'luk bir düşürme.

Akaryakıta, gübreye zam yapılmadı. Tüketicinin ve çiftçinin korunması için bu kararın alındığı bildiriliyordu. Maliye Bakanı Müezzinoğlu'na göre ithal malları pahalılaşmayacaktı. Oysa hükümet, IMF'den kredi olanağını sağladıktan sonra devalüasyonu yapabilirdi.

Klasik yargılar hemen belirdi: Pahalılık artacaktı. Bütçe, KİT ürünlerine zam yapılmadığı için büyük açık verecekti.

Ecevit dingindi:

«...IMF ile anlaşarak değil, kendi önlemlerimizle IMF'nin bize yanaşmasını sağlamak istiyoruz» dedi.

Saat 19.00'du. Çankaya'daki Başbakanlık konutunda özel «çaylı çarşamba»lardan birinde toplanmıştık.

«Bu yılın ivedi borçları 5 milyar dolar. Biz 100 bin dolar versek birine, 10 milyar getirecek, ama para yok. İlaç, gübre, savunma giderleri çok ivedi» diyordu.

Başbakan aydınlık değil, karanlık bir tablo çiziyordu.

«...IMF yeşil ışık yakmadan borçları konsolide etmek ve yeni kredi bulmak mümkün değil..» dedi. IMF'ye karşı duyulan tepkiyi biliyordu. Özellikle sol çevrelerdeki olumsuz çizgi, partisi içindeki çeşitli kesimlerin IMF'ye duyduğu isteksizlik. Ama, kredi bulmanın yolu IMF'den geçiyordu ve Türkiye'nin «taze para» bulması yaşamsal sorun haline gelmişti.

IMF'ye duyulan tepkileri «hafifletmek» ister gibiydi:

«...IMF çarkının içinde sadece biz ya da Batı ülkeleri

yok. Romanya ve Yugoslavya gibi sosyalist ülkeler de IMF içinde...» diyordu.

Demirel'in savlarını doğruluyor, «Eldeki mal stoklarının satılamadığını» anlatıyor, «Soruyorsun, neden satılamıyor diyorsun, liman elverişli değil ya da trenle nakli olanaksız yanıtını alıyorsun. 'Konya'dan Mersin'e geliyor da neden Romanya'ya gönderilmiyor?' diyorsun, bu kez 'trenle gidebilir' diye yanıt veriyorlar. Limanlarda vardiya birden üçe çıkarılsa sorun çözülebilir.»

«IMF'den umutlu musunuz?»

«...Genel izlenimim aldığımız önlemlerin yeşil ışık için bol bol yeteceğini gösteriyor. Biz 'siyasi etkenleri de harekete geçirdik'. IMF'nin, bu parasal kuruluşun siyasetle ilgisi yok gibi, ama etkisi var...

...Banka raporları Türkiye'nin iflas eşiğinde olduğunu gösteriyordu. Türkiye için konkordato ilan etmemelerinin nedeni jeopolitik öneminin büyüklüğünden geliyor. Batıdaki birçok kuruluş bu etkinin altında tabii...

...Hükümetin siyasal etkiyle birlikte kredi sorununun çözümünü kolaylaştıracağı anlaşılıyor. IMF kimi işlerde katı ve birçok ülkede kalkınma hızını düşürmek istiyor. Oysa bizim durumumuz başka, kalkınma hızını düşürdük mü işsizlik artar. Sanayileşme durur. Bunu siyasal yönden de anlatıyoruz, anlattık IMF'ye. Siyasal baskıyı da bu yüzden yaptık...

Türkiye'nin kalkınma hızını sıfıra indirmek olanaksızdır. 'Eğer böyle yaparsak Türkiye'de büyük patlamalar olur.'...

MC'nin saptadığı 5,7'lik kalkınma hızı aslında daha düşük olacaktı. Biz 6,1'e yükselttik. Aldığımız ve alacağımız önlemlerle kalkınma hızını 6,1 yapacağız...

...Bizim en büyük avantajımız güvenilir olmamız...

Örneğin Almanlar yardımcı olmak istiyorlar. Schmidt maliyeci. Durumumuzu biliyor. Bir mesajla 'geçici sıkıntılar' için bir miktar gönderdi. Rakamı bana sormayınız..

...Türkiye her şeye muhtaç durumda...

...Ekonomi ile askeri ambargo arasında bir ilişki olduğunu sanmıyorum. Yakında, Meclis açılınca vergi yasaları gelecek. Sanırım Cumhuriyet tarihinin en önemli ekonomik paketi olacak...»

«Son ABD heyetinin 'katı' olduğu söyleniyor?»

«..Bu katılığın ambargo ile ilgisi olduğunu sanmıyorum. Amerika bir başka ülke. Kendi bir şey istedi mi, katı oluyor. Ama siz bir şey istediniz mi 'özel sektör' oluyor, Kongre oluyor...

ABD heyetine Türkiye'nin bu yıl sonuna kadar ambargoya tahammülü olmadığını söyledim...»

«Yani, Mayıstaki NATO zirvesine katılmayacak mısınız?»

«...(Gülüyor) Öyle çıkmıyor mu sonuç?.. Yani 'Nisan sonuna kadar bize ambargo konusunda olumlu ya da olumsuz bir sonuç verin' dedim.

...Ben hükümet olurken 'bir saatin bile değeri var' diyordum. MHP işgali devleti inanılmaz boyutlara ulaştırmıştır. Her saatin önemi vardı. Hatta hükümetin kuruluşuyla güvenoyu arasında geçen sürede bile ne tayinler yapılmış...

...Bugünkü anarşide 'devleti elden kaçırmanın hırsı da var tabii... Bu yüzden bombalar atıyorlar... Acilci'ler de işin içinde...

...'Eğer yeni hükümet gelmeseydi, bizim anladığımız anlamda Cumhuriyet tamamen elden gidecekti'...

... Bu hükümetin alternatifi yok!..

...Irak çok sert, petrol vermiyor. Kültür merkezini kapadı. Nedeni belli değil ve söylemiyorlar...»

Başbakan, akaryakıt sorunu ile gübre konusu söze girdi mi sinirleniyordu.

Altan, bu toplantıların «bu kadro» ile süreceğini söyledi. Oldukça istekli arkadaşlar var biliyoruz bu toplantılara gelmek için, gelmeyince de «çaylı çarşamba toplantılarında» bizlerin «talimat» aldığı söylentileri...

Sancar'ın görevden ayrılması nedeniyle General Haig «teşrif» ediyorlardı.

Işık'a, «Hiç değilse Haig cebinizde» dedim. Öyle ya, «büyük Türk dostu!» General Haig.

«Ya öyle mi?» dedi.

«Ama, ABD Haig'in cebinde değil» dedim, Işık gülüyordu. Oysa Genelkurmaydan ayrılırken yaptığım görüşmede Sancar,

«...ABD vermiyor, verdirtmiyor...» diyordu.

Bu sözü söyleyen de uzun yıllar Genelkurmay Başkanlığı yapan kişiydi. Hatta, asker olmasına karşın, ABD'ye öyle bir davranış göstermişti ki, askeri ambargonun yanı sıra ABD'nin ekonomik ambargo uyguladığını da vurgulamıştı.

Sonra ABD Ankara Büyükelçiliği yetkilileri haber üstüne haber salıp, «ekonomik ambargonun» olmadığını yazmamızı istiyorlardı.

7

DEMİREL : ECEVİT'İN KELİ GÖRÜNDÜ

Vehbi Koç'tan 2 milyar istenildiğine değinen bir haber çıktı. Mal karşılığı ithalatın yeni devalüasyona uygulamasıydı bu. Demirel, «Ecevit'in keli göründü» diyordu.

AP'de «baş arayışları» sürüp gidiyordu.

«Çaylı çarşamba toplantısında» AP'deki iç kargaşa da ele alınmıştı. Ecevit'e göre, «iç huzursuzluğu bastırmak için yapılan 'sert muhalefet' işe yaramazdı». Bir de örnek gösterdi :

«Biz 1950-54 arasını gördük. CHP'nin sert muhalefetini. İşe yaramadı» dedi.

«Cüneyt Beyle Ulus'ta beraber yaşadık o günleri» diye ekledi.

Oysa AP'nin sert muhalefeti sürecekti, partide aranılan «baş» değil, yeni bir yönetim kuruluydu. Demirel, ABD'ye karşı takınılan sert tutumun nereye varacağını merak ettiğini söylüyor, «Kardeşim, bunlar Doğu Blokuna bile geçer» diye yakınıyordu.

AP çevrelerine göre, hükümette «değişik durumlar» seziliyordu.

Ecevit, Feyzioğlu ile Sükan'dan kurtulmak istiyordu. AP'den yapacağı yeni «transferler» de Ecevit'i kurtaramazdı. Mataracı ile ilgili olarak kimi savlar ortaya atılıyordu. Karadeniz'de duvarlara Mataracı için ağır sözler yazılmış, valiler bunları silmek için gece gündüz seferber olmuştu, böyle anlatıyorlardı.

Demirel'e göre, «Mataracı ve benzeri bakanları Ecevit uzun süre sırtında taşıyamazdı.»

Gübrede durum içler acısıydı. Para yok, ithalat olanaksızdı.

Bir ikilemin içine düşüyorduk : Devalüasyonun olduğu gün hükümetin demir çeliğe zam yapacağı bildirilmişti. O

gün bugündür ses yok. Hemen önlem alması, zammı yapması gerekirdi, stok saptaması nedeniyle gecikti. Vuran da vurdu tabii.

Sirkeci'de kim bilir kaç kişi kısa sürede zengin oldu?..

Kulis mırıl mırıl bunu işliyordu.

Montrö dönüşü ABD ile ilişkiler konusunda önemli kimi görüşmeler oldu.

Elekdağ'ı 15 Martta gören Spiers, «ambargo için hiçbir tarih saptaması« yapılamayacağını söyledi.

Spiers, «Diplomatlara iş düşüyor» dedi. «Türk gazeteleri beni ürkütüyor.»

Ürkütürdü, çünkü Türk gazeteleri âdeta ağızbirliği etmişçesine ABD'ye yükleniyor, hükümeti destekliyordu. Spiers, Ecevit'in «ABD'ye karşın Montrö zirvesinde olumlu sonuç alınmıştır» sözünü «çok ağır» bulduğunu belirtmişti. Elekdağ, Amerikan elçisine,

«...İyi niyetli, dış politikasına hareket getirmek isteyen bir hükümet var bugün. Kıbrıs sorununda somut öneriler vermesini Türk toplumuna telkin eden bir hükümet. Siz bu iyi niyeti istismar ediyorsunuz. Ne kadar taviz koparırsak koparalım diye davranıyorsunuz. Sözcü Holding, Carter'ın ambargo konusuyla açıklaması bile yeterli değil...» demişti.

Ecevit'in ABD'ye kırgınlığını biz Montrö'de otelin beşinci katındaki odasında dinlemiştik:

«...Eski Dışişleri Bakanı —Çağlayangil— ufacık 'bir şey' yapardı, ABD, olumlu karşıladığını bildiren açıklamalara girişirdi (Çağlayangil'in Kıbrıs'tan asker çekileceğini açıklamasını amaçlıyordu). Ama biz, 'somut öneriler getireceğiz' diyoruz, bu hükümete cevap vermiyor...» diyordu Ecevit. Âdeta ABD'nin bu hükümeti istemediği gibi bir izlenim edindiğini dokunduruyordu.

8

«İLİŞKİLERİ TÜMÜYLE KOPARACAĞIZ»

Şükrü Elekdağ'a,

«Ambargo nisanda kalkmazsa ne yapacağımızı» sorduğum zaman hemen yanıtladı :

«...İlişkileri 'tamamen' koparacağız, üsleri tümüyle kapatacağız, tasfiye edeceğiz ve buradaki 7 bin Amerikalıyı geri göndereceğiz...» dedi.

Öteki önlemler de aşağı yukarı şöyleydi :

Yeni bir denge kurmaya çalışacaktık bölgede (psikolojik denge).

Taktik nükleer silahlar sorununu ele alacaktık.

Elekdağ, «biz Ecevit'e NATO zirvesine gitmesini 'telkin' ediyoruz» diyordu :

«...Ama orada sert bir konuşma yapabilir...»

«...Bugüne kadarki tutumu, müstereddit, müphemiyet dolu...»

«Saptanan taktik ne?»

«...Şimdilik kendi hallerine bırakacağız.., Bırakmak lazım...»

Bu, Ankara'nın kulağı üzerine yattığını gösteriyordu. Nitekim Gündüz Ökçün'le yaptığım görüşmede Dışişleri Bakanı «hükümetin bekle - gör politikasına girdiğini» söylemişti.

Demirel söyleşimiz sırasında, ABD başkanlarıyla —Mayıs 1975'te, Ağustos 1976'da Ford'la, Mayıs 1977'de Carter'la— konuştuğunu, bu görüşmelerde,

«...Siz, Türk-Amerikan ilişkilerine hep Türk-Yunan sorunlarını enjekte ediyorsunuz...» dediğini söylüyordu. AP önderi,

«Bana bugün bir yabancı büyükelçinin sözünü aktardılar : 'Siz, Ada'daki Türk nüfusuna göre toprağa razı olmadıkça Kıbrıs sorunu çözülmez. Karamanlis, bütün Batıya, her gittiği yerde bunu söylüyor' demiş. Nitekim bana da söylemişti. Bir de 4. Orduyu kaldırın!»

9

KAYGININ BAŞLANGICI

Ecevit'in Montrö'de Amerika'ya sert çıkışının yankıları sürüp gidiyordu. CHP önderinin Türkiye'yi «Batıdan» koparmayı, Doğu Blokuna yanaşmayı istediği hemen bütün sağ kulislerinde tartışılıyordu.

Ambargo ve Kıbrıs sorunlarının düzlüğe çıkacağı varsayımlarının güçlendiği sıralarda, ortaya atılan bu yeni tartışmayla sorunlara bakış açısı bir anda değişti.

Mecliste ve siyasal parti kulislerine anarşik olayların büyümesiyle artan kaygılara bir de bu gelişme eklenmişti. Dışardan kredi sağlamak için yapılan girişimlerde de henüz olumlu bir aşamaya gelinmemişti.

İşte bu sıralarda Ecevit'e ve hükümetine kuşkuyla bakılmasının ilk işaretlerini sezmeye başladık. Ortada kesin kanıtlar öne süren yoktu, ama «kaygı» başlamıştı. Kimi çevreler 'Anarşiyi çözemiyor, ekonomiyi düzeltemiyor, bir de Batıyla ipleri koparmaya yöneliyor' gibi yargılarla «mırıldanıyordu.»

Asker, dingindi, böyle dönemlerde hep olduğu gibi «gözlemci!»

AP muhalefetiyse hükümetin «boşluğunu» yakalamak için hazır olda bekliyordu. Demirel'e göre «Amerika'yı dize getirmek bağırıp çağırmakla» olmazdı. Demirel, IMF ile yapılan görüşmelerden bir miktar döviz çıkacağını, ama bunun da stand-by anlaşmasını IMF'nin dediği biçimde yapmamız koşuluyla verileceğini, emisyon yapılmaması, bütçenin denk hale getirilmesi, yatırımların durdurulması gibi koşulların kabul edilmesini isteyeceklerini, söylüyordu. Bütçenin akaryakıtı desteklemekle bu yıl 25 milyar, asgari ücretin vergi dışı bırakılmasıyla 35 milyar açık olacağını, Ecevit'in Haziranda Moskova gezisinden 'biraz akaryakıt ve kömür alımıyla' dönebileceğini öne sürüyordu.

Ortada dolaşan söylentilere bakılırsa, Türkiye, Sovyet-

lerden «silah» alacaktı. Demirel'e sorduğumda «Sovyetler, kendisine karşı kullanılacak silahı vermez. Biz NATO'da durdukça imkânsız bu. Hem sonra silahı ne yapacağız şu anda, sıkıntımız yedek parça» diyordu.

İstanbul'da neredeyse 'meydan savaşı' denilebilecek bir olayda 6 ölü olduğunu gece saat 23.30 dolaylarında işittiğimiz zaman, anarşinin bu yeni darbesi karşısında şaşırdık.

Anarşi ve dış sorunlar gündemdeydi. Müezzinoğlu'nun ABD'ye gidip IMF ile anlaşma imzalayacağı haberi fiyatların sürekli artmasına karşın, ekonomik tartışmalara bir ölçüde dinginlik getirmişti.

Ecevit, «...Türkiye jeopolitik durum bakımından ulusal güvenliğini uzun süre askıda bırakabilecek bir ülke değildir. Denizaşırı bir ülkenin kongresinden olumlu bir karar çıksa da çıkmasa da Türkiye'nin kendi ulusal güvenliğini sağlama olanakları vardır ve mutlaka bulunacaktır...» diyordu Millet Meclisinde. Dış sorunlarla ilgili Meclise bilgi vermeden birkaç gün önce, parti önderleriyle görüşmüştü.

Üniversitedeki 6 cinayetten sonra Ümraniye'de beş kişi daha öldü.

Anarşinin başını alıp gittiğini gösteren bu eylemler karşısında Ecevit şimdilik susuyor, ama kamuoyunda «tedirginlik» artıyordu. DİSK'in cinayetleri protesto etme girişiminden sonra, CHP'nin şimdi TÖB-DER ile DİSK'e «diyet» ödediği öne sürülünce, Ecevit «bizim kimseye diyetimiz yok» dedi. Demirel bana, «Sol, devlete hâkim oluyor» diyordu.

Korku : Anarşi sürecek!

Mart sonları. Kar yağıyor.

Millet Meclisindeki konuşması —bana göre— kıvamında değildi Ecevit'in, ama Senato'da sesini yükseltti :

«...Türkiye bugün yeni bir karar aşamasındadır. Batı, artık Türkiye'yi NATO'nun ileri hatlarında silahlı koruyucu gibi görmeye son vermelidir...»

«Kopuyoruz Batı'dan, kopuyor Ecevit» gibi söylenmeler daha da arttı.

10

ECEVİT : «EĞER DEMOKRASİNİN YAŞAMASI İSTENİYORSA!»
(Çaylı Toplantı)

Mart sonlarıydı, dışarda kar yağıyordu, biz dokuz gazeteci «çaylı toplantı» için saat 18.30'da Çankaya'daki başbakanlık konutunda bir araya gelmiştik.

Söz, Senato'da yaptığı konuşmadan açılınca Ecevit,

«...Türkiye, NATO'ya verdiği ağırlık ve bu ağırlığın getirdiği yükümlülüklerle ekonomisini ihmal etti...» diye başladı :

«...İkinci önemli olan yan, Türkiye demokratik ülkelerden biri. Asıl bu açıdan Türkiye'nin bir önem taşıması gerekir, eğer Türkiye'de demokrasinin yaşaması isteniliyorsa, bunu sağlamak için katkıları ne olacaktır?...»

«Ambargonun kalkmasıyla ilgili başkan önerisi geçmeyebilir mi Kongreden?»

«...Evet, geçmeyebilir...» dedi Ecevit. «...Ambargonun Kongreden geçmeyeceği olasılığına göre Türkiye ayarlanmalı. Amerikan yönetimi eğreti duruyor, geçmeyeceğine göre kendimizi ayarlamamız gerek. Ayrıca, ambargo kalksa da kalkmasa da bu ayarlamaları yapmamız gerek...»

Türkiye'nin her olasılığı göz önüne aldığını söylüyordu Ecevit, «Rumların ambargonun kalkmaması için yaptıkları propagandaya, karşı çıkmak zorundayız» diyordu.

«...Bütün bunlar elbette ABD'nin takınacağı tavra bağlı. Eğer ne yapılırsa yapılsın düzeleceğini umut ederek beklemeyi sürdürürsek ambargo elbette bir baskı unsuru olabilir. Amerika'daki Rumlar ambargonun sürmesini bir baskı unsuru gibi kalmasını isteyebilirler, ama Karamanlis deneyimli bir devlet adamı. Daha geniş açıdan bakabilir olaya. Eğer Türkiye'de köklü değişiklikler olursa, yapı değişirse Türkiye'de, Yunanistan'ı da etkileyebilecek bir durum hasıl olabilir...

Montrö'ye iyimser gittim. Görüşmeler beni doğruladı. Karamanlis, hükümetinin 'ambargonun devamını isteyen bir düşünce biçimine sahip olmadığını' söyledi bana. Hatta Amerika'ya giden Averof'a bu konuya değinmemesini kesin talimat olarak söylediğini belirtti. Karamanlis'te komünizme ve sosyalist bloka karşı kuşkulu bir tutum olduğunu sezdim. Kendi iç bünyesinde eleştiriyi de göze alarak Yunanistan'ın Batının bir parçası olduğunu söylemesi bununla ilgili olabilir. AET'ye girmek istemesi Amerika'ya karşı bağlılığının ötesine taştığı gibi düşünülebilir...

...Yunan kamuoyunda bir 'vehim' gibi yaşayan Türkiye'ye karşı duyguları, AET, NATO ve Batıdan kopmamak gibi eğilimlerle gerçekleştirebilir...»

«Türkiye'nin 'izole' olmasını istemez mi?»

«...Bu konuda Karamanlis açısından iyimser yorumum var. Bu yorumun altına imzamı atmam, ama Yunanistan'ın üst düzeylerinde böyle düşünüldüğünü söyleyebilirim. Karamanlis'in Batı ile bütünleşmek arzusu böyle bir iyimserlik verir. Seçim bildirgesinde Türkiye'nin 'nötralize' edilmesine dair bir hüküm var. Bende bunun 'Karamanlis'in farkına varmadan bildirgeye konulduğu izlenimi' var. Çünkü bana 'farkına varmadım' dedi. İyimserliğimi doğrulayan bir faktör bu.

Yunan basınının Möntre'ye giderken tutumuyla, ki yönetimle içlidışlıdırlar, bugünkü tutumu arasında çok değişiklik var. Yunan Meclisinde konuşurken Papandreu'nun sözlerine karşı çıkması, Ecevit 'öyle demedi' diyebilmesi bir başka tutumunu yansıtıyor Karamanlis'in. Bence Karamanlis'te 'iyiye doğru bir adım atma' arzusu var. Ege'de acele etmek bizim yararımıza, etmemek ise onların yararına. Karamanlis zamana ihtiyaç olduğunu söylüyor. Ege'de ayrıntıya girebiliyor, bir hakeme ya da tahkime gitmeyi (son çare) olarak benimsiyor. Genel izlenimim bir zamanın geçmesi gerekli. Uzlaşma noktasını bulmak zor olmayacak. Montrö'ye gittiğimden daha iyimser döndüm...

Yunanistan'ın bugün için ekonomisi bir ölçüde iyi. Silahlandırma nedeniyle yatırımlar yavaşladı. Adalardaki gelişme engellenmiyor. Karamanlis AET'yi bize bir silah gibi kullanmak istemiş olabilir, ama Fransa hariç öteki AET ülkeleri 'git, şu sorunu çöz' dediler...»

«ABD'ye karşı sert tutumunuz bizi bir yere getirebilir. Söylediklerinizi bir kuşku yaratabilir, silahı nereden bulacağız?»

«...1976'da Amerika'ya gittiğim zaman açıkça söyledim. 'Ulusal savunma tertibimizle NATO özelliği çelişkiye düşmez' dedim. NATO içinde kalarak, NATO dışında kaynaklar bularak yükümlülüklerimizi hafifletmek imkânı var. Bugün öyle bir işbirliği var ki, mesela Amerika bir tankına Alman füzesini koyabiliyor. Bir parçası senden, bir parçası benden gibi... Türkiye NATO yerine, kendi güvenliğine önem verirse, silahın niteliği de değişebilir...»

«Askeri gücümüzü azaltabilir miyiz?»

«...Bazı şeyler var kafamda, ama henüz şekle bağlayıp çözmüş değilim. Bunları askerlerle konuşmak lazım. Biz genelkurmayın planı ve hükümet işbirliğiyle ulusal savunma mekanizmasını harekete geçirdik. Kısa zamanda sonuç vereçek bir çalışma değil elbet. Bir ay sonra belli olacak...»

«Amerika'nın tutumu ne olacak?»

«...Sezgim şu : Carter yönetiminin ne yapacağını anlayamıyorum. Kongrede vaziyet değişik. Yönetim bize 'kafa sayıyoruz durum iyi değil' diyor...»

«Ambargo için tarih bildirdiler mi?»

«...Hayır? Yeni tarih yok...»

«Sovyetlerden silah alır mıyız?»

«...NATO ile bu silahların bağdaşması mümkün değil. Ama başka kaynaklarımız var. Çaresiz kalırsak uçakların menzilini değiştiririz. Daha kısa menzilli uçaklar alabiliriz. Düşmanın kim olduğunu saptamak meselesi bu. Şimdi füzelerin, uçaksavarların önemi o kadar arttı ki... Uzun menzilli uçakları mutlaka bu oyuncaklarımız olsun diye. neden alalım. Savunma kavramı ile savunma düzenlemesi birbirine bağlı. Bugün İsveç'in yaptığı uçakların ABD'ninkilerden farkı yok. Ticari rekabet olduğu için ABD kendi uçaklarını şart koşuyor. Haig, Türkiye'nin tek tip silaha bağlı kalmasını yadırgadı burada, bunları söylüyor da. NATO'da kalabilirsek buna göre ayrım yaparız. Savunma kavramının içeriği tartışılabilir. Ama gerekliliği tartışılamaz. Yani uzun menzilli uçaklarla biz Moskova'yı, Uralları mı vuracağız? Artık dünya değişti, stratejiler değişti. Bu kavramı oluştururken asker - sivil bir araya geleceğiz...

Şimdi ilginç olan şu : Kıbrıs için olumlu adımlar atarsak, Rumların tepkisi sert olabilir, bu ABD'nin tutumunu sağlar. ABD'nin bugünkü tutumu bir katılaşmaya yol açabilir. Denktaş ne önerirse önersin bunları reddedecekler-dir...

Avrupa'daki sosyalist ülkelerin Türkiye'nin NATO'dan ayrılması olasılığı karşısında 'yürekleri hop' ediyor...

...Waldheim'a nisan ayı ortalarında önerilerimizin verilmesini uygun gördüm...

...IMF'de bizim için önemli olan dış borçlarımızın ertelenmesi. Türkiye'ye yardım konsorsiyomunun işlemesi. IMF'den iyi haberler geliyor. 450 milyon dolar, iki yıl için...»

«Koşulları ne?»

«...Pek ağır değil, geçen seferkine oranla. Daha okuyamadım, uzun...»

Okumaması olanaksız. Doğrusu bu noktada 'atladık'.

«...Türkiye'de kim kimin adamıdır belli değil...» dedi Ecevit. «...KGB, CIA, hepsi biribirine karışmış...»

«Bu hareketler CIA'nın sizi devirmesi gibi bir olasılığı düşündürür mü?»

«...Beni iyi değerlendirirlerse sonunda bir şey yapmazlar. Ben Moskova'da başka, Amerika'da başka konuşmadım, fikirlerimi açıktan konferanslarda söyledim...»

«Peki siz bu önlemleri alır ve Kongreden de ambargonun kalkması geçmezse, Amerika emrindeki IMF'ye düğmeyi basmaz mı?»

«...Bence askeri yönden zayıflatıp, ekonomik yönden güçlendirmek istiyorlar, böyle düşünüyorlar. Savunması eksik kalsın ama ekonomisi güçlensin diyebilirler. Eğer savaş tehlikesi çıkarsa Mısır, Mora ve Rodos'u kullanırız diyebilirler. Biraz gecikmeyle arayı kapatırız diye düşünebilirler. Kissinger bunlar gibi değildi, klasik denge üzerine kafası işlerdi...

...ABD'yi en çok korkutacak olan Türkiye'nin kamp değiştirmesi olasılığıdır. Ben bunu Batılı sosyalistlere de söyledim. Kamp değiştirmeyi kendiliğimizden istemeyeceğimizi tahmin etmeliler. Olayların bizi, çaresizlikten itebileceğini bilmeliler...

...ABD'ye şantaj yapalım diye değil, ama gübre, petrol gibi ihtiyaçlarımız için Sovyetler Birliği'yle ilişkilerimiz geniş. Bizim mercimeğimize karşılık mal veren olduktan sonra...»

Gülüyordu.

«...Adım adım bir açılma oluyor. Bu sürecin hızlanmasını istiyorlarsa, kendileri bilir...»

11

«KİMİNLE UĞRAŞACAĞIZ: SAĞLA MI, SOLLA MI?»

Ecevit,

«...Duygusal davranışlarla bazı solcuların eski ülkücüler gibi devleti biz koruyacağız diye harekete geçmelerini, komünistler devleti işgal ediyor gibi sözlerin çıkması gibi bize karşı kışkırtmaların çıkmasını hiç anlamıyorum nasıl istiyorlar?..» dedi.

Dış politika konuşmalarından içerdeki olaylara geçmiştik.

«...Eğer» dedi Ecevit. «Başlangıçta vaziyet almasaydım devleti ele geçirmek gibi eylemlerine devam ederlerdi. Abdullah Baştürk, Kemal Türkler'i tasfiye ettikten sonra 'biz de Kemal kadar solcuyuz' diye harekete geçti. Yani, tasfiye ettiklerinden geri kalmayacak! Son genel seçim nedeniyle bana ve partiye hınç var Baştürk'ün.

DİSK'in dirinişe geçmesinden önce arattım Baştürk'ü. Çalışma Bakanı iki gün aradı. Erişemedik...

Kiminle uğraşacağız, solla mı sağla mı?... Devlete yardımcı olmanın uygar yolları var...

...Ama sola açılışımızdan hiç kimse söz etmiyor. Temel maddeleri devletleştirdik, dağıtım kuruluşlarının etkisini kuvvetlendirdik. Kredileri üreticiye yönelttik. Vergilerde önemli düzenlemeler yapıyoruz. Ve bunları memleket gerçekleriyle bağdaştırarak, Feyzioğlu ve Sükan gibi adamlarla bu adımları atıyoruz...»

Konuşmanın sonlarına doğru, anarşik olaylardan duyulan kaygı dile getirildi.

Ecevit'e Kürt sorunu olup olmadığı soruldu. Bu soru, anarşinin altında böyle bir sorun yatıp yatmadığının saptanmasına yönelikti. Başbakan kısaca «var» demekle yetindi.

Teoman Erel,

«Ne pahalılık, ne de dış sorunlar» dedi. «Anarşinin çözümü gerek.»

Mumcu da «Önlem alınması» zorunluğunu vurguladı.

Dağıldık.

12

KAMP NASIL DEĞİŞİR?

Anarşiyle ilgili kaygıları Başbakan Ecevite ilettiğimiz günün ertesi, Savcı Doğan Öz, evinin önünde vuruldu.

Öz'ün Ankara'daki komando eylemleriyle ilgili soruşturmalar yaptığı biliniyordu. Hepimizi saran kaygılar bu olayla bir kez daha canlandı. Nereye gidiyordu anarşi?..

Yanıt bulacak durumda değildik. Ecevit'in «çaylı toplantıda» bize yaptığı açıklamalara göre, vurucu solcu güçler de işin içine girmişti. İçindeydi belki, fakat ilk kez Ecevit, «sağla mı solla mı uğraşacağız?» diye yakınıyordu. Oysa İçişleri Bakanı 1973'te solun temizlendiği, şimdi aysbergin su üzerindeki bölümüyle değil su altında —sağ— kalan bölümüyle uğraşacağını söylemişti.

Ulusal savunma kavramı da Ecevit'in «ne yapacağı» konusundaki tartışmalara eklenmişti. Demirel bu konuyu sorduğumda :

«Doğu'da yedi kolordumuz var. Devletin ayakta durması için orada. Bir Kürt hareketine karşı gerekirse milis gibi savaşacak bir güç bu. Rusya'nın Kafkaslarda büyük güç tutması daha çok kendi iç bünyesiyle ilgili» diyordu.

«...Ecevit, Rusya'yla bir saldırmazlık paktı imzalayabilir, söylediği ulusal savunma kavramını da geliştirebilir, işte o zaman kamp değiştirmiş olur ki, Batı buna razı olmaz. Kısa menzilli uçaklar mı?.. Elbette!.. Ama paran olursa...»

Bir de bu yorumu yapıyordu.

13

ÖZAYDINLI İLE 'ÇAYLI TOPLANTI'

Anarşik olayların giderek genişlemesini Ecevit dinledikten sonra, İçişleri Bakanı Özaydınlı'ya söylemiş, «çaylı toplantıyı» bu kez Özaydınlı'nın evinde yaptık :

Özaydınlı'nın zarif eşi, Başbakanın eşini aratmadı, çaylarımızı, kuru pastalarımızı özenle sundu.

Özaydınlı, «Bir haftadır, devlet kuruluşlarına karşı saldırılar başladı» dedi.

Kaman savcısına, bir kaymakama ateş edilmişti. Doğan Öz'ün öldürülmesi son olay.

Tanıklar vuranı resimlerinden tanımışlardı. Özaydınlı,

«...MHP uzun zamandan beri kamplarda yetiştirdiği gençleri şimdi yurda dağıtmış vaziyette. Onlar da sol fraksiyonlar gibi hücrelere bölünmüşler. Komando eğitiminde gördüklerini uyguluyorlar. Teşhis olunan Naci Ü. 'i konuşmasın diye öldürebilirler.

Sonra Türkeş, gezilerini çoğalttı. Neydi bu gezilerin manası? Öğrendik ki, Türkeş, silahlı eylem yapılmaması için talimat vermişti. Ancak Türkeş'i dinlememişlerdi...»

«Yani Türkeş, bu komandolara egemen değil mi?» diye sordum.

«...Evet...» dedi. Bu yeni bir değerlendirme değildi. İkinci MC'nin İçişleri Bakanı Asiltürk'le bir görüşmemde o da aynı şeyleri söylemiş, «Artık Türkeş hâkim olamıyor. onu dinlemiyorlar» demişti.

«...MHP büyük bir yürüyüş yapacaktı. Kırıkkale'den başlayacaklar, Ankara'ya geleceklerdi. Kayseri'den Antalya'dan, İzmir'den bu yürüyüş için gençler kamyonlarla getirildi. Şimdilik erteledîler. Bu yürüyüşü buradan başlatmanın iki amacı olabilirdi : a) Gövde gösterisi. b) Bağımsızlığımızı bunların koruduğunu çevreye yaymak, korkutmak...»

«Türkeş, egemen olamadığına göre, 'gölgedeki adamlar' belli oldu mu?»

«...Hayır...»

Teoman Erel sordu : «Bu yürüyüşün amacı Mussolini' nin meşhur Roma'ya yürüyüşü gibi bir şey mi, darbe yapmak için mi?»

«...Hayır, esasen mümkün de değil...» diye yanıtladı Özaydınlı.

«...Erteleldiler, ama gelecek hafta yapacaklar. Türkeş de bulunacak. Bir genelgeleri bu yürüyüşün liderin bir demeci, ya da gene bir genelge ile başlatılacağını söylüyor, bunun belgeleri elimizde. Ancak yasal yollardan ayrılmayacaklarını, bu yürüyüşün anarşi ve pahalılığa karşı yapılacağını söylüyorlar...»

«Komando sayısı ne kadar?»

«...Kesin rakam veremem, bilmiyoruz. Askerlik görevini komando olarak yapanları da aldılar içlerine. Maişet derdiyle bu işin içine girenler de var. Eğer bir altı ay daha gecikseydik, devlet tamamen işgal edilmiş olacaktı. Ülkücü memurlar derneğini ele geçirdik, listeler çıktı. Hangi bakanlıklara kimler yerleştirilmiş, 'obabaşı' gibi örgütler kurulmuş...

Daha şimdiden 1 Mayıs törenleri içlerine işlemiş. DİSK İstanbul iline başvurmuş, törenleri İstanbul'da yapacağını bildirmiş. İstanbul'da atılacak bombanın provası yapılmış, tahrip kalıpları Filistin'de görülen cinslerden. Pol-Der yöneticileri —14 bin üyesi var— politika içinde. Bunları da temizlemek istiyoruz. O kadar ki Pol-Der'ciler tayinlere şart koşmuşlar, 'aksi halde direnişe geçeriz' demişler...»

Sol eylemleri ikinci plana alıyordu Özaydınlı. İşe başladıklarında sağın aysbergin su üzerindeki kısmının sol olduğunu vurguluyordu. Şimdiyse soldaki fraksiyonlar arası tartışmalarda kimin duruma egemen olacağı savaşımı vardı. THKO - İGD - TİKKO ve sol partiler arası çatışma sürüyordu. «Bu fraksiyonlardan hangisi Kürtçü?» diye soruldu, «Hiçbiri değil» dedi :

«...Kürt olayına Başkan Carter dahil herkes yeşil ışık yaktı...» diyordu.

«...Barzani-Talabani barışmasını sağlayacaklar. Bu durumun Türkiye'ye ne ölçüde yansıyacağı belli değil. Alt ya-

pıyı düzeltmemize bağlı. Fakat durumumuz Şeyh Sait isyanında olduğu gibi değil. Şimdi Kürtçüler Türkiye'nin her tarafına dağılmış durumda, görev de alıyorlar. Irak ve İran'ın etkilerini hesaplamak lazım. Kürtlerin dağılmış olması işimizi kolaylaştırır...»

İçişleri Bakanı Özaydınlı bize Doğan Öz'ün katilinin yakalanıp «teşhis» edildiğini söyledikten bir gün sonra, katil zanlısı olarak —TV'de de— bildirilen Hakkı Ü., dükkânında gazete okur ve adı geçtiği için teslim olmaya giderken yakalanmış... Ve... Görgü tanıkları 'Doğan Öz'ün katili bu değil' demişlerdi.

Hürriyet, Doğan Öz'le uğraşıyor, 'solcularla içlidışlı' olduğunu vurguluyor.

Solcularla içlidışlı olmak, sokak ortasında vurulmaya 'müstahak' olmak mı?.. Neredeyse bir solcunun vurulmasını 'ılımlı' karşılayacaktık. Bu mantığı anlamak olanaksızdı!

Doğan Öz, solcu olabilirdi. Nitekim, Öz'ün vurulduğu gün yayıma giren Aydınlık'ta Doğu Perinçek:

«...Doğan Öz, baskının zulmün önünde hiçbir zaman eğilip bükülmedi. Tehdide pabuç bırakmadı. 1970 yılında faşistler Konya'da kendisine karşı bir yürüyüş düzenledikleri zaman, telefonla çağırdı, 'Gel Doğu' dedi, 'Evimi basacaklarmış, onları beraber bekleyelim.' Oturduk konuştuk o gün..» diye yazıyordu.

Ulusal savunma kavramı tartışma alanındaydı. Demirel ile Toker,

«...Ulusal savunma kavramı köy-kent gibi şairsel bir şey...» diyorlardı.

14

EVREN'İN YAYIMINI İSTEMEDİĞİ SÖZLER

«Ulusal savunma kavramı» önüme ilginç bir olay getirdi, bıraktı :

Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık, «Ben Sayın Genelkurmay Başkanıyla görüştüm, size demeç verecekler» dedi.

Gazete Genelkurmay Başkanlığına kısa süre önce gelen Orgeneral Evren'den demeç istiyordu. Genelkurmaydaki yetkililer, «Başkanın bir gazeteye demeç vermesinden sonra, ötkilerin de sıraya gireceğini» düşünerek konuşmak istemediğini bildirmişlerdi.

Gazete bastırınca Işık'tan rica ettim.

Aracı oldu ve Genelkurmay Başkanı Evren soruları aldı, yanıtlarını hazırladı.

Çağrıldım Genelkurmay'a, demeç yazılmıştı, hazırdı.

Telefondaki ses :

«Bir dakika» dedikten sonra, Genelkurmaydan arandığımı söyledi.

«...Sayın Genelkurmay Başkanı Evren, size verdiği bir demeçteki ikinci soruyla yanıtının yazılmamasını istiyor...» dedi.

Demeci gazeteye vermek üzereydim.

«İkinci soruyu» metinden çıkardım.

«Soru : 2 - Genelkurmayımızca da benimsendiği söylenen 'Ulusal savunma kavramı' üzerinde çalışmalar yapılıyor. İlkeleri nedir?

Cevap : Hükümet programında bulunan ve Sayın Başbakan'ın da müteaddit defalar beyan ettiği çalışmalar 'Ulusal güvenlik kavramı' ismini taşımakta olup, 'Ulusal sa-

vunma kavramı' bu çalışmaların bir bölümünü kapsamaktadır.

İlkeleri nedir?

Genel ilkeleri şunlardır :

— Ülkenin ve milletin bölünmezliğini aşırı ölçüde dış desteğe ve belirli bir kaynağa bağlanmadan, ulusal gücün bütün elemanlarından yararlanarak sağlamak.

— Türk Silahlı Kuvvetlerinin silah, araç ve gereç gereksinmelerini iç kaynaklardan karşılayarak, Savunma Sanayiinin gelişmesine ve böylece ekonominin güçlenmesine katkıda bulunmak.

— Ekonomik ve askeri güç arasında makul bir denge kurmak. Ekonominin kaldıramayacağı kadar askeri güçten gerekirse azaltma yapmak.» (22 Kasım 1978)

Tabii, soruyla yanıtının yayımından vazgeçilmesi nedenini bana kimse açıklamadı.

15

ECEVİT'İN ÜZERİNDE DURDUĞU ZİYARET

Dişim ağrıyordu, meğer o gün devletin de başını ağrıtan bir gelişme olmuştu :

29 Mart 1978 Çarşamba günü ABD Dışişleri Bakanı Yardımcılarından Carter'ın özel temsilcisi ve danışman Matthew Nimetz Ankara'yı şereflendirdi.

Bu ziyareti Ecevit —o gün— «Carter'ın kimi önerilerinin» Ankara'ya ulaştırılması diye niteledi. Daha sonra «geniş açıklama» yapacaktı.

Gece, Şükrü Elekdağ'la konuştuğumda, «önerilerin geldiğini, yanıtlarının verildiğini» söylüyordu.

Dışişleri Bakanı Ökçün ise susuyordu.

Fakat ikili savunma anlaşması kongreden geçecekse, ambargo kalkıyorsa, bu ani ziyarete ne gerek vardı?.. İlk yorumlara göre, ABD ambargonun kalkmayacağı olasılığını gözeterek Ankara'yı yumuşatmaya çalışıyor, ayrıca ulusal savunma kavramından da ürkmüş görünüyordu.

Oysa ABD'nin ne ürktüğünü, ne de ambargoyla ilgili yeni güvencelere gereksinmediğini —daha sonra— anlayacak ve «saflığımıza» oturup gülecektik!

Bir açıklama çıktı : Hava!

Yeni öneriler yineleniyor, Başkan Carter'ın 3 Nisanda Güney Amerika gezisinden dönünce «soruna el atacağı» bildiriliyor, Başkanın iki ülke arasındaki ilişkilerin düzelmesi için Ecevit'e bir mesaj gönderdiği açıklanıyordu.

Biz, «içerden» haber sızdıramıyorduk. Ama, dış kaynaklı haberler zengindi :

Tass muhabiri Vitali'nin Waşington'dan bildirdiğine göre, bu heyet NATO içi ilişkilerin düzelmesi için Türkiye'ye baskı yapmak amacıyla gönderilmişti.

Moskova çıkışlı bir yorumda da,

«...ABD'nin Türkiye'ye 'sınırsız' ekonomik ve askeri yardım vaadinde bulunabileceği...» belirtiliyordu. Nerede?... diyorduk!

Yorumda, «NATO'nun Türkiye'ye güvenliğini garantilemediği yolundaki Ecevit'in demeçlerinin Waşington'da büyük memnuniyetsizlik yarattığı» belirtiliyordu.

Ciddi görünen haber, IMF'nin iyi niyet mektubunu 27 Nisanda onaylayıp açıklayacağını gösteriyordu.

Toker, «Arkadaş» diye söze başlayınca, ABD ile ilgili taze bilgi yakaladığını sanıp bekledim :

«...Dünyada ilk kez» dedi Metin, «fiilen bir parti başkanının bir bankanın yönetim kuruluna üye olmasına tanık oluyoruz!»

«Kim?»

«Ferruh Bozbeyli (DP)» dedi Toker.

Atılımcı günlere Bozbeyli'nin katkıda bulunmaması için bir neden var mıydı?

ABD'nin Ecevit'i yumuşatmaya çalıştığı öne sürülüyordu. Başbakan sert çıkıyordu ABD'ye. Montrö'de Ecevit'in tepkisine yol açan Vance'ın davranışını örtmeye çalışıyordu. Örneğin dışişleri sözcüsü Turgut Tülümen,

«Öneriler size önemli gelmeyebilir, adamlar Montrö'yü örtüyorlar» diyordu.

Biz de bu havaya girmiştik. Başbakan sert çıkınca ABD'nin çekindiğini, hele Ecevit gibi kendine özgü bir doğa yapısı olan önderin birden ters bir karar vererek NATO'dan çekilmesinden korkulduğunu sanıyor, aramızdaki söyleşilerde biraz da gururla bu noktalar üzerinde duruyorduk.

Anarşi de silahlarını konuşturarak gururunu sergiliyordu : Atatürk Lisesinde bir polis vurulmuştu. İçişleri Bakanı bana,

«Yurdun her yerinden fışkırıyor olaylar» diyordu. Kars'ta üniversiteye «Leningrad Üniversitesi» levhasının asıldığı haberi geliyor, Özaydınlı polisi vuran kişinin ülkücü olduğunu söyledikten sonra «Yakaladık, ama mahke-

me birer ikişer bunları salıveriyor» diye yakınıyordu.

Tompuros gerillaları gibi, örneğin Migros'u basıp içinde ne var, ne yoksa hepsini halka dağıtanların eylemleri karşısında Özaydınlı şaşırmıştı :

«...Halk da bu dağıtılanları alıyor...» dedi. Ekonomik güçsüzlüğü yaşarken halk ne yapsındı?

Özaydınlı, «Vapurda yüzlerce kişinin önünde biri çıkmış ortaya Mao ve Lenin'e vermiş veriştirmiş, birisi Vali'ye durumu bildirmiş, kimse yakalanmıyor» derken evlerden, işyerlerinden «para toplandığı» haberleri de geliyordu.

16

GAZETE BAŞLIKLARINDA ECEVİT'İN ANARŞİ İLE İLGİLİ SÖZLERİNE TOPLU BAKIŞ

«İlk işimiz can güvenliğini sağlamaktır.»

Milliyet, 6 Ocak 1978

«Türkiye'ye barış getirmeye kararlıyız.»

Milliyet, 11 Ocak 1978

«CHP'nin anarşiyi önlemesini istemeyenler var!»

Günaydın, 14 Ocak 1978

«Şiddet eylemlerinin devamına fırsat verilmeyecektir. Olayların yaygınlaşması durmuş hatta daralmaya başlamıştır.»

Milliyet, 14 Ocak 1978

«Türkiye'nin talihsizliği bugüne kadar anayasal kurumlarla ters düşen iktidarlar tarafından yönetilmektedir.»

Tercüman, 15 Ocak 1978

«Komünizm ve faşizm tehlikeleri her zaman vardır Önemli olan tehlike değil, çaredir. Siz onu getiremediniz, biz getireceğiz.»

Milliyet, 16 Ocak 1978

«Anarşiye karşı bir plan hazırlanıyor.»

Milliyet, 20 Ocak 1978

«Can güvenliğini kaldıranların kaynağını kurutacağız.»

Hürriyet, 21 Ocak 1978

«Silah taşıyan öğrenciyi okuldan atmayan müdür görevinden alınacak.

Olaylardan sonra iz sürme yetenekleri artırılacak ve özel timler kullanılacak.

Bir hükümet değişikliği olasılığı ufukta belirdiği günlerden başlayarak, şiddet eylemleri hızlandırılmıştır. Bizim hükümetimizin de bu olayları önlemeye gücünün yetmeyeceğini kanıtlama hevesine kapılmış kimseler vardır.

Kanunlar yeterlidir yasadışı eylemlere izin veren yöneticiler görevden alınacak.»

Milliyet, 21 Ocak 1978

«Vatandaşa huzursuzluk veren ülkede can güvenliğini kaldıran olayların kaynağı kurutulacaktır.»

Barış, 21 Ocak 1978

«İdari tedbirler etkinlik kazanınca saldırganların, özellikle Ankara'daki sanıkların çoğu yakalanmaktadır.

Anarşiye karşı önümüzdeki haftalarda yeni önlemler alınacak.»

Milliyet, 28 Ocak 1978

«Bu hastalığı önce şefkatle tedavi edeceğiz, ama birkaç ay içinde mutlaka tedavi edeceğiz.»

Hürriyet, 29 Ocak 1978

«Devlet ve okullardaki işgali kaldıracağız.»

Milliyet, 29 Ocak 1978

«Birkaç ay içinde topluma barış getireceğiz.»

Cumhuriyet, 29 Ocak 1978

«Anarşinin iki ay içinde kontrol altına alınabileceğini umuyorum.»

Milliyet, 11 Şubat 1978

«Türkiye'ye tuzak kuruldu.»

Hürriyet, 21 Mart 1978

«Zamana ihtiyacımız var, anarşi kaynakları tümüyle kurutulacaktır.»

Tercüman, 21 Mart 1978

«Hükümetimiz şiddetin kaynağına inme yoluna girmiştir. Hükümetimizin işbaşına gelmesi gecikseydi tehlikenin önlenebileceği nokta aşılmış olacaktı.»

Milliyet, 25 Mart 1978

«Anarşik olaylar demokratik yöntemlerle önlenecek.»

Tercüman, 1 Nisan 1978

«Polis ikiye bölünmüştür. Kısa zamanda anarşiyi önlemek mümkün değildir.»

Tercüman, 7 Nisan 1978

«Muhalefet, hükümeti anarşinin kanlı ortamında boğma hevesine kapıldı.

Anarşi vergi reformlarını önlemek amacıyla tırmanıyor.»

Hürriyet, 22 Nisan 1978

«Şiddet yuvalarının derinliğine inildi.»

Barış, 29 Nisan 1978

«TKP'ye özgürlük afişini kınamıyorum.»

Tercüman, 3 Mayıs 1978

«Şiddet eylemleri etkin ve yansız önlemlerle ortadan kalkmaktadır.»

Hürriyet, 3 Mayıs 1978

«Tüm gençlerimizi dövüşerek değil, uygarca tartışarak kişiliklerini geliştirme olanağına kavuşturma döneminde-yiz.»

Tercüman, 20 Mayıs 1978

«Valiler yetkilerini tam kullanmalı.»

Milliyet, 22 Mayıs 1978

«Eylemciler usanacak biz usanmayacağız.»

Barış, 24 Mayıs 1978

«Türkiye'yi bölmek isteyenlerin kökünü kurutacağız.»

Tercüman, 28 Mayıs 1978

«Bölücü sağın da solun da kökü dışarıdadır.»

Milliyet, 28 Mayıs 1978

«Yabancılar Türkü Türke kırdırmak istiyor.»

Hürriyet, 28 Mayıs 1978

«Toplumda huzur ve güvenlik sağlanmıştır, artık anarşiden söz edilemez.»

Tercüman, 18 Haziran 1978

«Üniversite seçme sınavları nedeniyle yapılan düzenleme, hükümetin en kritik zamanlarda bile asayiş sağlamada ne kadar başarılı olduğunu gösteren kanıtlardan biri olmuştur.»

Milliyet, 20 Haziran 1978

«Polislerin dernekleşmeleri, ideolojik kamplaşma niteliğine bürünmüştür. Polis derneklerinin siyasal sürtüşme alanı olmasına izin vermeyeceğiz.»

Barış, 21 Haziran 1978

«Bazı muhalefet partileri şiddet eylemlerinin artmasından, görünür bir memnunluk içerisinde, bazıları da bu eylemlerin içindedir.»

Milliyet, 28 Haziran 1978

«Her başarı sağlamamızda bazı çevreler şiddet eylemlerini yoğunlaştırıyor.»

Barış, 28 Haziran 1978

«Şiddet eylemlerine karşı önlem almaya çocuklardan değil, çocukların eline silah verip sokağa süren sorumsuzlardan başlayacağız.»

Milliyet, 2 Temmuz 1978

«Polisi devletin polisi haline getirmek için tüm önlemleri alıyoruz.»

Milliyet, 6 Temmuz 1978

«İstanbul'da son 6 ayda ölenlerin sayısı 1977'ye oranla çok azaldı.»

Milliyet, 9 Ağustos 1978

«Güvenlik önlemi arttıkça cezaevleri eylem alanı haline geliyor.»

Hürriyet, 9 Ağustos 1978

«Hâkim ve savcıların can güvenliği için gereken önlem alındı.
77'ye göre siyasi cinayet sayısı azaldı.»

Barış, 9 Ağustos 1978

«Son iki yılda ekonomik bunalım o kadar ileri boyutlara varmıştır ki, öylesine bunalımın bulunduğu en sağlam yapılı ülkelerde bile patlamalar olabilirdi.

Biz hükümet olarak soruna yalnız iç güvenlik açısından değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan da bakıyoruz ve çözümler arıyoruz..

Kanıtlar çok açık ve kesin olduğu halde, adalet kamuoyunun beklediği işlerliği her zaman ve her yerde göstermiyor.

Ben 1977 Haziran ve Temmuzundaki bir aylık kısa bir hükümet deneyimimizden ve yedi aylık bir aradan sonra hükümete yeniden geldiğimizde devleti tanınmayacak durumda buldum. Anarşi konusundaki umut verici sözlerim daha çok o yedi aylık dönemden öncesine aittir.

Anarşi karşısında yansız tutumumuzun olumlu sonuçları yanında, birtakım tepkileri de oldu. Birbirine karşıt şiddet eylemcileri hükümete karşı olmakta birleştiler...

Toplumsal gelişme sürecini baskı yoluyla değiştirebileceklerini durdurabileceklerini sananlar, uzun yıllar iktidarda kalmışlardı. Bunlar gereken önlemleri almak yerine, tam tersine çelişkileri büsbütün keskinleştirici ve toplumu bunalıma sürükleyici önlemler almışlardır. Bu da yeni tepkiler doğurmuş ve şiddet eylemlerini tırmanmaya dönüştürmüştür.

Şiddet eylemciliği bir evrensel akımdı.

Eylemcilere dışardan silah yardımı yapıldığı kesin.. Yıllar boyunca hiçbir etkin önlem alınmamış silah kaçakçılığını önlemeye çalışıyoruz...»

Milliyet, 15 Ağustos 1978

«Halk toplulukları hedef alınarak işlenen toplu cinayetlerin sanıkları belli olmuştur. Bunlar belli bir siyasal doğrultuda kimselerdir. Cephe hükümetleri döneminde kamu görevlisi olarak kritik noktalara yerleştirilmiştir.»

Tercüman, 17 Ağustos 1978

«Özgürlükleri kısmadan güvenlik sağlanacağına inanıyoruz.

Siyasal ve toplumsal nitelikte suç işleyenlerin teknik yetenekleri arttığı halde iç güvenlik kuvvetlerinin teknik donatımları bağışlanmaz hale geldi.

İç güvenlik kuvvetleri arasında ideolojik bölünmeler olmaması olayların üzerine etkinlikle yürümeyi sağlayacaktır.»

Tercüman, 29 Ağustos 1978

«Bölücü oyunlar hızla bozulmaktadır.»

Barış, 4 Eylül 1978

«Bazı mihraklar suçlulukları ortaya çıktıkça saldırıları artırıyorlar.»

Cumhuriyet, 8 Eylül 1978

«Güvenlik önlemlerinin etkinleşmesi bazı çevreleri hırçınlaştırıyor.»

Barış, 8 Eylül 1978

«Şiddet olayları endişe verici hale geldi.

Olaylar sadece güvenlik tedbirleri ile önlenemez. Konunun ekonomi ve eğitimle de ilgili yönleri var.»

Tercüman, 8 Eylül 1978

«Bir topluma barış yolundan ayrılarak barış getirilemez. Silahla, bir toplumun içindeki silahlar susturulamaz.»

Milliyet, 10 Eylül 1978

«Şiddete şiddetle karşılık vermeyeceğiz. Biz, zor ama demokratik yoldan insanca ve insana yakışır biçimde anarşinin önüne geçeceğiz. Nitekim aldığımız önlemlerin bazı semerelerini görmeye başladık.»

Milliyet, 17 Eylül 1978

«Son günlerde şiddet eylemlerinin bazı sorumluları ile ilgili ilginç sonuçlar ortaya çıktı.»

Milliyet, 20 Eylül 1978

«Şiddet eylemleriyle ve duvarlara yazı yazanlarla ilgili cezalar ağırlaştırılacak.

Solculuk görüntüsü altında Doğu ve Güneydoğu'da bölücülük kışkırtmaları yapanlar kapitalist emperyalizmin aleti olmaktadırlar.»

Milliyet, 24 Eylül 1978

Anarşi can çekişmektedir. Bu çekişme sırasında çok hırçın davrananlar ortaya çıkar. Köşeye sıkıştırıldıklarını anlayanların hırçınlıkları artmıştır.»

Cumhuriyet, 28 Eylül 1978

Köşeye sıkıştırılan anarşi, yeni terör yolları arıyor.»

Hürriyet, 28 Eylül 1978

«Bazı çevreler suçların kaynağı belli oldukça ve etrafındaki çember gerçeğinin ortaya çıkması için daraldıkça huzursuzlaşıyor.»

Günaydın, 4 Ekim 1978

«İnsanlık dışı eylemler, çaresizlik içinde bulunanların son çırpınışlarıdır.»

Aydınlık, 7 Ekim 1978

«Anarşiye karşı etkin önlemler uygulamaya konacak.»

Milliyet, 7 Ekim 1978

«Rejimi yıkmak isteyenlerin cinayetleri, halkımıza bu demokrasi düşmanlarının içyüzünü ve amaçlarını bütün çirkinliği ile göstermektedir.»

Milliyet, 10 Ekim 1978

«Facianın sonuna geldik!

Facialar dizisi yakında bitecek ve bu mutlu son olacaktır.»

Günaydın, 14 Ekim 1978

«Bazı sol hücrelere geniş ölçüde girilmiş, büyük bir bölümü dağıtılmıştır. Eylemlerini sürdüren bazı hücrelerin kimlikleri büyük ölçüde bilinmektedir. Yakalanmaları gün ya da hafta meselesidir.

Kanlı oyunun sonuna geldik.»

Milliyet, 14 Ekim 1978

«Köşeye sıkıştıklarını anlayan eylemciler umutsuzluk içinde her şeyi göze alıyorlar.»

Hürriyet, 21 Ekim 1978

«Kışkırtmalar karşısında asla paniğe kapılmayacağız.»

Tercüman, 22 Ekim 1978

«Baştakiler eğer politikayı, mücadeleyi ve tartışmayı sert tutarlarsa, elbette okullarda ve sokaklarda çocuklar gün gelir birbirini vurmaya başlar.»

Milliyet, 28 Ekim 1978

«Anarşide işin sonuna gelindi derken yine de bunu bir gün, bir hafta meselesi olarak söylemiyorum. Fakat, son aşamaya gelinmiştir. Ama bazı aşama çok kısa olmayabilir, bunu kısaltmak için elimizden geleni yapıyoruz.»

Milliyet, 30 Ekim 1978

«Türkiye Cumhuriyeti en çetin döneminden geçiyor, bunun için emniyet kuvvetlerimizin cesaretlerini yitirmemelerini istiyorum.»

Tercüman, 4 Kasım 1978

«Cezaevinde bulunan sağcıların tamamına yakını MHP'lidir.

Bazıları bu kış komünizmi bekliyor, bunlar faşizmin geçen kış geldiğini sanıyorlardı. Apar topar gittiğini gördüler.

Bölücülük elbette var. İçeriden, dışarıdan kışkırtmalar var.»

Tercüman, 5 Kasım 1978

«Şiddeti yanımıza değil, karşımıza aldık, şiddet eylem-

cileri arasında yandaşımız yok onun için elbette hiçbirisi Hükümete rahmet okumuyor.

Doğu'da bölücü akımlar vardır ama o bölge halkını yanlarında bulamamaktadırlar. Gelecek kuşaklar için tehlikeler olabilir. Bunu Eğitim titizliği göstererek önleyebiliriz.»

Milliyet, 9 Kasım 1978

«Anarşinin nedeni geçen yıllarda Devlet dışı güçlere ayrıcalık tanınmasıdır.»

Günaydın, 9 Kasım 1978

«Faili meçhul cinayet kalmadı.»

Son Havadis, 9 Kasım 1978

«Şiddetin kökünü kurutacağız.

Perde arkasındaki sorumlular ortalığı karıştırma çabasında.

Tehlike şiddet eylemlerinde taraf tutanlardan geliyor.»

Barış, 9 Kasım 1978

«Güçleri eriyenler düşmanlıkları kışkırttılar.

AP olaylara karışmadı ama bir başka partinin de silahlı militanlarını yıldan yıla artan oranda desteklediler.»

Cumhuriyet, 9 Kasım 1978

«Anarşiye, Atatürk'ün Devlet anlayışından uzaklaşıldığı için sürüklenildi.»

Hürriyet, 10 Kasım 1978

«Toplumu huzura ve barışa kavuşturabilmek ve yıllar boyunca sürüklendiğimiz ekonomik ve toplumsal sorunları aşabilmek için yalnız Hükümetin göstereceği çabalar yetmez.»

İstanbul Bayram, 12 Kasım 1978

«Terördeki tırmanma yeni yasaları gerekli kıldı.»

Tercüman, 28 Kasım 1978

«Yasa değişikliğine gerek yok dememizle bugünkü tavrımız arasında çelişki olduğunu sanmıyorum. Çünkü işler

öylesine karıştıktan, kan davasına geldikten sonra bazı önlemler düşünmenin kaçınılmaz olduğu kabul edilir sanıyorum.»

Milliyet, 28 Kasım 1978

«İnsanlık dışı saldırganların yakalanması için her çaba gösterilecek.»

Barış, 29 Kasım 1978

«Köşeye sıkışanlar, Hükümete, İktidara karşı halkı kışkırtıyorlar.»

Milliyet, 6 Aralık 1978

«Anarşiye karşı getirilen önlemler iyice anlaşıldıkça eleştiriler azalacaktır.»

Milliyet, 9 Aralık 1978

«Anarşinin sonuna geldiğimize inanıyorum.»

Tercüman, 15 Aralık 1978

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ANARŞİ: BİR BELÂ Kİ!..

1

KAHROLASI

Dalga dalga vuruyordu.

Her gün vuruyordu.

Artık, önüne geçilemeyeceğine inanmaya başlamıştık.

Öldürüyor, yaralıyor, bombalar patlıyor, okulda, sokakta, işyerinde yaşamı zehrediyordu.

Anarşinin altında yatan gerçekleri öğrenmiş olabilirdik. Sağdan soldan gelen darbeler üzerinde siyasal görüş ayrımlarıyla tartışabilirdik. Fakat daha anlamlısı, anarşiye karşı devlet gücünün yetersiz kaldığını görüyorduk.

Alınan önlemlerin yetersiz kaldığını, anarşinin durmayacağını, giderek daha kanlı boyutlara ulaşacağını kavramıştık.

Umutlarımız sönüp gitmişti. Ne dış sorunlar, ne ekonomideki önlemler!

Hiçbiri değildi halkı ilgilendiren. Anarşinin kan akıtmadığı günlerde dış sorunlarla ekonomideki darboğazı aşmamız için uluslararası girişimlerimiz gazetelerde büyüyordu.

Fakat anarşi, dış sorunlarla dış ekonomik girişimlerle ilgilenmeye zaman bırakmıyor, nefes aldırmıyordu.

Nisan 1978 başlarından başlayarak anarşi büyük tırmanış gösterdi.

Ayın başlarında Malatya'da iki kişi öldürüldü, CHP Fatih Gençlik Kollarına bomba atıldı.

Hemen ilk günlerde Doçent Server Tanilli'yi vurdular. Ağır yaralandı, felç oldu. Tanilli'nin ağır yaralanması aydın çevrelerde büyük tepkiler uyandırdı.

Olaylar durmuyordu. Ankara'da 23 öğrenci atılan bombayla yaralandı. MHP yürüyüşe geçti. Ankara'da beş kişi öldü. Malatya'da üç öğrenci öldürülüyor, Pazarcık ilçesinde paket bombayla bir memur yaşamını yitiriyordu.

2

VE

Hiçbirimiz kentte açık lokanta bulamadığımız için Orduevine gidiyor, karnımızı doyuruyorduk.

Karanlık bastıktan sonra kentin sokaklarında, caddelerinde kimse yoktu.

Karanlığın içinde sokak başlarında, önemli noktalarda askeri araçlar belli belirsiz duruyordu. Ellerinde ağır silahlarla askerler geziyor, sokakta gördüklerinden kimlik soruyor, kuşkulandıklarını hemen yakalıyorlardı.

Orduevinde yemekten sonra TV'den haberleri izliyorduk.

Olupbitenler kısaca veriliyordu. Bizde devlet organı olan TRT, «halkı fazla heyecana sevk etmemek» gibi bir gerekçeyle —nedense— büyük olayları bile bir dinginlik içinde verirdi. Oysa basın, kanlı olayları tüm ayrıntılarıyla halka duyuruyordu.

TV haberleri bittikten sonra sokağa çıkıyorduk. Otele gitmeden önce çevrede herhangi bir davranış, bir eylem olup olmadığını araştırmak için yürüyor, büyük alandaki Hükümet Konağına geliyorduk. Valilik bir ölü yüzü kadar katı, karşımızda dururdu.

Sanki daha bir iki gün önce bu kentte kanlı olaylar olmamış, sanki alanı çevreleyen alışveriş merkezlerinde insanlar kurşunlanıp yere düşmemiş, sanki 500 dolayında işyeri bir saat içinde yıkılıp yakılmamıştı.

Hükümet Konağındaki bu acaip dinginlik, pencerelerden ışığın sokağa vurmaması insanı güvenden yoksunmuş, insanı koruyanı yokmuş gibi bir duyguya sürüklüyordu.

Herhangi bir olay olmasa da, hükümet binasına gidip gelmelerden, yanan ışıklardan sanki insana daha bir direnme gücü verecekmiş gibi umutlanıyorduk. Bu sessizlik, «vali beyle emniyet müdürü herhalde TV'deki dizilerden birini izliyordur» gibi söylenmelere yol açıyordu.

3

BAŞI ELLERİ ARASINDAKİ KENT

Malatya kenti başını elleri arasına almış düşünüyordu. 17 Haziran günü, Demirel'in telefonu çaldı:

«Bey» dedi bağıran ağlayan bir kadın sesi:

«Hamido'yu parçaladılar!»

Demirel ne yapacağını, ne söyleyeceğini şaşırdı. Hamido, AP'den milletvekilliği yapmış, Millet Meclisinde «kabadayı davranışları, küfürlü konuşmasıyla» ün salmıştı. Asıl adı Hamid Fendoğlu idi. Kısaca 'Hamido' derlerdi ona.

Kalın siyah bıyıkları, şişmanca bir vücudu, iki tabancası vardı.

Siyasal tartışmaların doruğa çıktığı dakikalarda Hamido'nun birden AP sıralarından fırlayıp CHP'lilerin üzerine koştuğu görülürdü. Hamido fırlar fırlamaz AP'lilerin birkaçı da arkasından koşardı. Hamido'yu yarı yolda yakalayabilirlerse ne âlâ, yoksa Hamido CHP sıralarına hışımla dalardı.

Hamido, 1977 seçimlerinde AP'ye ters düştü. Neydi, niçindi şimdi anımsamıyorum, ama aday olamadı galiba, ya da seçilemedi. Yerel seçimlerde CHP'nin güçlü olduğu bir kentte bağımsız belediye başkanı seçilebildi.

«Gelini ve iki torunu da parçalandı» diyordu kadın. Hamido'ya bir paket gelmiş, açmış ve... Bomba patlamıştı.

Ne yazık ki Hamido'yu öldüren bomba, kenti de ateşe verdi.

Parti adı vermek istemiyorum, çünkü o sırada kimilerine göre sağ partilere bağlı kitleler birden CHP binasına, Töb-Der'e saldırmıştı. Bu arada Alevi mahallelerine, işyerlerine doğru akın başlamıştı. Dükkânlar yıkılıyor, insanlara saldırılıyordu. Kent, vahşileşmişti âdeta. Valilik ilk önlemleri almaya çalışıyordu, ama her an bir başka sokak-

tan yeni bir saldırı, başka bir mahalledeki yeni olaylarla ilgili haberler akıyordu.

Okullar tatil edilmişti. Sokağa çıkma yasağı konulmuştu. Kentteki ve çevredeki askeri birlikler Malatya'ya giriyordu.

Halk evinden çıkamıyordu.

Malatya yakınlarında «ilerici» oldukları söylenen üç gencin cesedi bulundu.

'Cihata çağrı' bildirilerinin yayımlandığı, Alevilere karşı eyleme geçilmesinin istenildiğini gösteren bilgiler yadsınmıyordu.

Bütün işyerleri kapalıydı. Üç cenazenin kaldırılması sırasında gene olaylar görüldü. Duran ve patlayan bir volkan gibiydi Malatya.

MHP önderi Türkeş'in «Erzurum ve Maraş'ta olaylar olabileceğinin 'kehanet' sayılmayacağını» daha önce söylemiş olması, gözleri yeniden MHP'ye çeviriyordu. Ecevit, 21 Nisan günü «herhalde MHP önderinin bildiği bir şeyler var» diyerek dokundurma yapıyordu. Malatya'ya biraz gecikmeli gelen İçişleri Bakanı Özaydınlı, MHP'yi suçluyordu. Maraş'tan askeri birlikler Malatya'ya gönderilmişti.

Başbakan Ecevit olayları irdelerken «hükümetin ekonomik darboğazlarda boğulmayacağını görenlerin ...hükümeti anarşi darboğazında boğmayı tasarladığını..» öne sürüyordu. Başbakana göre, hükümeti anarşi darboğazında «boğmaya çalışanların» sayısı artmıştı.

«Bu umutları kısa sürede sönecek!»

Kim istemiyordu ki...

Ecevit, PTT yetkililerinin «paketleri gereğince denetlememeleri halinde» sorumluluğun bu kişilere yükleneceğini belirtiyor, suçlamalarında öteki partilere değinerek «...Şiddet eylemlerinde taraf olmayanlar, şiddet eylemlerinde taraf tutmazlar...» diyordu.

Hamido'nun cenaze törenine Bayar'la birlikte gelen Demirel, «Malatya'dan acı haberi alır almaz İçişleri Bakanlığına telefon ettim, henüz bilgileri yoktu» demişti özel söyleşilerde. AP önderine göre, hükümet hâlâ anarşi karşısında gerçekçi bir «teşhiste» bulunamamıştı.

CHP önderiyse «bazı siyasal çevrelerin... şiddet eylemlerinde açıkça yan tuttuklarını görüyoruz» diyor, Malatya'daki olayı açıkça «ayaklanma» diye niteliyordu. Başbakanın açıklamasına göre «mezhep kışkırtmak üzere bir mezhepten olan vatandaşlarımıza, mahallelerine ateş açılmıştı.»

Alevi yurttaşların işyerine gidiyordum.

Dingindiler, ama kararlı. Gece uyumadan önce bir şeyler okumak gereksinimiyle kitap almağa çıktığım zaman bütün kitabevlerinin Alevi yurttaşlarca çalıştırıldığını görmüştüm.

CHP çevrelerine egemen olan yargı, Hamido'nun öldürülmesinden sonraki olayları MHP'liler kışkırtmıştı.

Binanın çatı katıydı. Büyük bir salon, salonda darmadağınık masalar, iskemleler.

Burası, MHP'ye bağlı Ülkü Ocaklarının Malatya şubesinin merkeziydi.

Duvarlara MHP'ye uygun dövizler, afişler asılmıştı.

Bıyıkları sarkık, siyah gözlü, zayıf, fakat sinirli bir genç:

«Burada otururuz, türkü dinler, şarkı söyleriz, saz çalarız» dedi.

Buraya niçin geldiğimi hiç sormadı. Ben de söylemedim.

Bu genç insanın MHP Ülkü Ocakları lokaline gelişimin nedenini benim kadar iyi bildiğinden kuşkum yoktu. Açıktan soramıyordum, o da bir şey söylemiyordu. Daha sonra ikişer kişilik gruplar geldi, küçük bir odada oturuyorduk, çevremde toplandılar.

Öyle suskun duruyorlardı. Ne MHP'den, ne de Ülkü Ocaklarından söz ediyorlardı.

Bir iki kez olaylara değinen cümleler söyledim, hepsi dokundurmalıydı.

Yanıt vermediler.

«Bozkurtlar susardı,» ama?..

MHP'nin bu tür olaylar içindeki yeri ile ilgili bilgiler

öylesine akıp gelmişti ki, bu suskunluğun kimi gerçekleri kabul etmenin bir yöntemi olduğunu düşünüyordum.

«Bak ağabey» dedi içlerinden biri, «aradığını burada bulamazsın.»

«Bu bir ziyaretti, aradığım bir şey olduğuna nasıl karar verdin?» dedim.

«Basın'sın değil mi» diye sordu. Onayladım:

«Basın bizi arar!» dedi. Sonra güldü.

O gece orduevinde yemek yedikten sonra «özel bir hastaneden» söz ettiler, oraya gittim. Küçük bir klinikti. Girişte solda bir odaya aldılar. Kaç yaralı geldiğini öğrenmek istediğimi söyledim. Hastabakıcı giysili uzun boylu bir adam. «Buraya bizimkileri getirdiler, üç beş tane» dedi.

«'Bizimkiler' kim?» diye sordum.

Hayretle yüzüme baktı, soruyu o denli yersiz karşılamıştı ki...

Bir saate yakın kaldığım bu klinikten çıkarken, MHP'lilerin kendilerine özgü hastane düzenlediğinden kuşkum yoktu. Herhangi bir çatışmadan sonra burada yandaşlarının «özel bakım» görmesi sağlanıyor olmalıydı.

Bir saate yakın «komünizm» üzerinde söylevler dinledim.

Bana bir türkücü kadının doğu illerine özgü türkülerini dinlettiler. Hatta birkaçını kanıt diye verdiler. Bir kadın türkücü!.. Eğer bütün Doğu Anadolu'yu peşine takıp götürüyorsa, bu iş zaten bitmişti. Eski bir şarkıyı söylüyorlardı: Devletin elden gitmesine izin vermeyeceklerdi!

«Devletin muhafızlarıydı» onlar.

Malatya'da bu olguları izlerken Ankara'dan gelen sesler, başka bir çatışmanın sesleriydi:

Türkeş, «ima yoluyla da olsa partimizi suçladılar» demiş, Ecevit «Türkeş vicdan muhasebesi yapsın» diye yanıtlamıştı. MHP milletvekilleri ise Başbakanlığın önüne kanlı bir gömlek bırakmışlardı.

Malatya olağan yaşamına dönerken Cumhurbaşkanı,

«..Kanlı eylemciler hak ettiği karşılığı görecek...» diyordu.

Hamido'yu parçalayanlar hiçbir zaman bulunamadı!

Devlet Başkanından başlayarak tüm yetkililer, «er geç bulunacak, anarşi sönecek, bir gün de, bir ay sonra» biçiminde konuşur ve onların bu sözlerinden sonra olaylar yine de sürüp giderse halkta inanç kalır mıydı?

Kalmazdı. Çünkü, olaylar bütün şiddetiyle sürdü:

23 Nisanda İskenderun'da Ülkücüler CHP'lilerin işyerlerini tahrip etti.

24 Nisanda, İstanbul'da iki, Adana'da iki cinayet. Tabancayla.

28 Nisanda Adana'da iki. Ankara valiliği Ülkü Ocaklarının kapatılmasını istiyordu.

Milli Güvenlik Kurulu, «terör odaklarının hüsrana uğratılacaklarını» bildiriyordu.

Yedi saat süren Bakanlar Kurulundan sonra Ecevit, «Devlet, gücünü eşitlik ve adalet içinde kullanmaya başladı. Bazı şiddet olaylarının yuvasına inildi. Yıkıcılar şimdi de sabotaja ağırlık veriyorlar» içeriğinde açıklamalar yapıyordu.

12 Nisanda İzmir'e eylem için gelen 12 komando yakalanıyordu.

1 Mayısta, Cerrahpaşa'da ateş açılmış, bir polis ölmüş, üç polis yaralanmıştı.

5 Mayısta Adana ve Konya'da iki öğrenci öldürüldü.

Ecevit, resmi bir gezi için Bulgaristan'daydı. Anarşi, sanki Başbakan yurt dışında olduğu için soluklandı. Bu sırada ABD temsilciler meclisi komisyonunda «ambargonun kalkmasına karar» verildiği haberi geldi. Bulgaristan'dan gelen haberlere göre, Ecevit sonucu «parlak» bulmamıştı.

Özaydınlı başka açıklamalar yapıyordu:

«Yandaşları bombayla adam öldürmekten suçüstü yakalansalar da MHP milletvekilleri bunları korumakta, polise tabanca çekmekteler» diyordu.

8 Mayısta Nizip'te 1 işçi, Elazığ'da bir öğrenci, 9 Ma-

yısta Yıldız'daki DMMA öğrencilerine açılan ateş sonunda bir kişi öldü, 14 yaralı.

10 Mayısta Ecevit, Bonn'a gitti. Para peşindeydi.

11 Mayısta Kadirli'de bir CHP'li öldürüldü.

12 Mayısta Ankara'da Yıba Çarşısında yangın çıkıyor, 42 kişi ölüyordu.

Hiç değilse dışardan gelmesi beklenen «para» için olumlu belirtiler gözetiliyordu.

Yabancı bankalar konsorsiyomu 1978'de Türkiye'ye 550 milyon «nakit» kredi açmaya karar veriyordu. Demirel hakkında —yıllardır sürüp giden— kardeşleriyle ilgili soruşturma konusu gene gündemdeydi. AP önderi «ambargo sürdükçe Kıbrıs'ta çözüm olmaz» derken, Hasan Esat Işık, «ambargoyla üsler bağdaşmaz» diye demeç veriyordu.

24 Nisanda IMF niyet mektubunu onayladı. Bu kararını uluslararası kuruluşlara duyurdu.

Maliye Bakanı Müezzinoğlu'na göre, 475 milyon dolar kredinin 150 milyonu hemen geliyordu. Para geliyordu, ama halkın cebinden para gidiyordu:

Birçok mala yüzde 50-100 arasında zam geleceğini basın müjdelemişti!..

4

İKİ RAPORLU KENT

Kahramanmaraş'a Malatya'dan indik.

Valiyi dinliyordum: Alevi - Sünni çatışması kışkırtılıyordu!

Ülkü Ocağından çıkıp MİSK'in şubesine giden on beş yaşındaki çocuğun üzerinden dinamit çıkmıştı. Çocuk, «yüz lira karşılığı malı götürdüğünü» söylemişti.

Kahramanmaraş'ta yeni olayların çıkabileceğini vali de söylüyordu. Ankara'yı uyarmıştı.

İşkence gördüğünü söyleyen kimi gençler otele geldi. Sırtlarında sopa izleri hâlâ duruyordu. Ne var ki, kent bölünmüştü. İşkence gördüğünü öne süren gence devlet hastanesindeki doktorlar doğrulayıcı rapor veriyor, savcı adli tabibe gönderiyor, tersine bir rapor çıkıyordu. Doktorlar «partilere» ayrılmıştı.

Vali gülüyordu acı acı:

«Şimdi hangi rapora inanmak lazım, lütfen söyler misiniz?» diye soruyordu.

Nisan 1978'de Kahramanmaraş buram buram olay kokuyordu.

Gelecek aylara gebe olayların tüm belirtileri vardı. Kentteki dinginlik beklentinin dinginliğiydi. Çarşıda, sokakta —uzaktan bakıldığı zaman— olağan düzen akıp gidiyor gibiydi. Çeşitli kesimlerde insanlarla kısa süre konuştuktan sonra silah seslerinin şakırtılarını duyuyorduk.

Otelin hemen yanıbaşındaki kebapçıda yemek yiyorduk.

Bir masaya ilk önce dört, sonra beş kişi daha geldi, oturdu. Hep bize bakıyorlardı. Masaya biri geldi, «İşte böyle otururken» dedi, «makineli tüfeklerle tarıyorlar.»

Foto muhabiri Necdet fırladı, gitti. «Kalmam bu kentte» diye bağırıyordu.

Bir yazı verdim: Kahramanmaraş'ta Alevi - Sünni çatışmasının «buram buram» koktuğunu, ufak bir kıvılcımın kenti bir anda yangın yerine çevireceğini, «iki raporlu devletin» acıklı durumu diye yazdım.

Nisan 1978'di. Yazı yayımlandı.

Kimse dikkate almadı:

«Şiddet eylemleri, ulusumuzun yüreğinde bir yaradır ve temelleri 58 yıl önce atılan yeni devletimizi sarsacak boyutlara varmıştır...»

Başbakan Ecevit'in o sıradaki sözleriydi bu cümleler.

Yazıyla uyarı, sözle uyarı!.

Nisanın üzerinden yedi ay geçecek ve:

Kahramanmaraş'ta hâlâ ıstırabı dindirilemeyen büyük olaylar olacaktı!

O denli görünüyordu ki.. O denli kokuyordu ki olayların geleceği.

Yüzden fazla can alacaktı Kahramanmaraş olayları.

Nisandan aralık ayına dek anarşi sürüp gidecekti.

Aralık 1978'den sonra hızını kesmeden 1979'lara uzanacaktı.

5

1978'DE ÇANKAYA KÖŞKÜNÜN ANARŞİ DEĞERLENDİRMESİ - KİMİ GÖRÜŞMELER

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk anarşik olaylardaki gelişmeleri kuşkuyla izliyordu.

1978'de Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri görevini yürüten, Köşkün 'iki numaralı adamı' Halûk Bayülken, Korutürk'ün o günlerle ilgili değerlendirmelerini, Köşke resmi kanallardan gelen bilgileri —uzun söyleşimizde— ayrıntılarıyla anlattı.

«...Demirel Hükümeti için 'Ekzantrik' kelimesini söylediği 6 Ocakla birlikte başlayan tartışma sürüyordu. Bir ara çok değer verdiğim bir AP'li geldi ve bana, 'Bu sözün AP'deki yaraya tuz serpmek gibi' etki yaptığını söyledi. Muhatabım, 'Bu tür çıkışlara rağmen, sayın Demirel, Cumhurbaşkanına karşı saygıda çok hassastır, bunu partideki iç toplantılarda daima dile getirir, aşırılıklara mani olur' dedi.

Başka bir notum daha var: Ben —6 Ocak 1978'de hükümet kurulduktan sonra— Cumhurbaşkanının hükümeti kabul sırasında yaptığı o malum konuşmayı hemen herkesin benimsediğini ifade etmiştim. Başkanın ortak bildirideki sözlerin sözde kalmayıp aksiyona geçmesini ifade ettiğini belirtmiştim.

Ben, Cumhurbaşkanının demecini böyle anlamıştım. Ama Çoker ile Baransel, bu sözlerin tepki yaratacağını ifade etmişlerdi.

Anarşi tırmanıyordu. Anarşi 1978'den itibaren artık esas hedefine doğru ilerlemeye başlamıştı. Halkı yıldırmak, bölücülük, mezhep kışkırtıcılığı ile büyük olaylara sebebiyet vererek çapının genişlemesi gibi. Diyorsunuz ki, bu konular-

da size bilgiler geliyordu, Çankaya'ya... Gerçekten şöyle bir istatistik yapılmıştır, o istatistikte 26 Aralık 1978 tarihinden 11 Şubat 1982 tarihine kadar olan olaylarda 1978 ve 1979 yıllarının tırmanıştaki rolünü gösteriyordu. Bildiğiniz gibi, 26 Aralık 1978'de Kahramanmaraş olaylarından sonra sıkıyönetim ilan edilmişti. 26 Aralık 1978'den 11 Şubat 1982'ye kadar olan olay sayısı 39.385. Bunlardan 26 Aralık 1978'de sıkıyönetimin ilanından 11 Eylül 1979 arası sekiz dokuz aylık dönemde olaylar 9 bin küsur. Yani toplam olayların yüzde 23'ü. Rakamlar bakımından son iki yıl ne kadar muazzam bir artış gösteriyordu. Nitekim 12 Eylülden sonra Sayın Devlet Başkanımız Kenan Evren, anarşinin 5 bin 441 can aldığını açıklamıştır. Bu rakamlar bile Türkiye'de hiçbir insanlık duygusuna yer vermeyen bir örtülü savaşın uygulandığını açıkça ortaya koymaktaydı. İşin ağırlığını göstermek için rakamların küçük bir bölümünü verdim...»

«...Evet, anarşi 1978-79'da tırmanıyor, peki Cumhurbaşkanlığı bu gelişmeyi nasıl görüyor, nasıl değerlendiriyor?...»

«...Cumhurbaşkanımıza resmi makamlardan bilgiler aktarılıyor, MGK toplantılarında hepsi görüşülüyor, değerlendirmeler asıl orada yapılıyordu. İçişleri Bakanlığından, MİT'ten bilgiler geliyordu. Vatandaşlarımızdan, bilhassa parlamenterlerimizden, eski devlet adamlarından olayların ağırlığı hakkında arka arkaya başvurular geliyordu. Bilhassa Malatya'da Belediye Başkanı Hamid Fendoğlu'nun (Hamido) bomba ile öldürülmesinden sonra.

Hele bu olaydan sonra kaygılı başvurular, beyanlar, bize vaki başvurular çok artıyordu.

Tabii, bütün bunlar iç çalışmalarda, ikili konuşmalarda Cumhurbaşkanımızla birlikte değerlendiriliyordu...»

6

MİT'İN KÖŞKE İLETTİKLERİ

Bayülken, «O zaman MİT Müsteşarı olan Sayın Hamza Gürgüç'ün bir ziyaretinde bana söylediklerini bir örnek olarak sunayım» dedi.

Bayülken'le 1978-79 döneminde Çankaya'nın olaylara bakış açısını, özellikle anarşi üzerindeki gözlemlerini irdelerken, böyle söyledi:

«...Notlarıma göre, Hamza Gürgüç Paşa bana mealen şunları söylemiş:

'Anayasaya aykırı faaliyetler artmaktadır. Fikir ve vicdan özgürlüğünün anayasanın menettiği konularda bu şekilde pervasızca suiistimal edilmesi büyük yaralara sebebiyet vermektedir. Ceza kanunundaki 141, 142 ve 163. maddeler bir nevi hem uygulanıyor hem de uygulanmıyor gibi bir durum var ortada. Adaletin yavaş işlemesi ve diğer sebeplerle. Anayasa Mahkemesine bu maddelerin geçerli olup olmadığının saptanmasını isteyen bir müracaat olmuştu. Anayasa Mahkemesinin bu maddeleri incelemesi zaman almıştı. Sonunda bu maddeler anayasaya uygundur denildi. Tabii tetkik döneminde çeşitli mihraklar hemen bunların uygun olmadığı fikrinden hareketle kendilerine göre birtakım faaliyetlerin içine giriyorlar.' Bölücülük faaliyetleri konusunda endişeli. 'Üç buçuk yıldır bu teşkilatın başındayım, devamlı uyarıyorum' diyor. Bu teşkilat doğrudan Başbakana bağlı. Uyarıyorum dediğine göre, bütün gelen giden başbakanlara bildirilmiş. 'Maalesef etken tedbirler alınamıyor' diyor...»

«...*Peki Hamza Paşa ne önlem düşünüyor?...*»

«...Bir istihbarat teşkilatının başındaki bir insanın 11 Nisan 1978 tarihindeki endişeleri, üzüntüleri bunlardı. Tabiatıyla bu bilgileri MGK'ye de sunuyorlardı. Hamza Paşa fevkalade sakin, heyecanlı fikirler taşımaktan uzak kişiliği olan bir insandı. Emekli bir orgeneral. Gürgüç şunları anlatıyordu:

Ankara'da, İstanbul'da kitaplar ibadullah, her türlüsü satılıyor. Bölücüler gazeteler çıkarıyor. Kitaplarda her türlü eğitim de var. Artık iş istihbarattan çıktı, zira kitaplarda, gazetelerde, dergilerde cereyan ediyor işler.'

Bu kötü gidişatın en yetkili makamlardan biri tarafından söylenmesi, doğrulanması, beni dilhun etti. Adamakıllı yaraladı. İstikrar getirebilecek iki büyük partinin bir türlü sona ermeyen zıddiyetleri, kıyasıya mücadeleleri ve bundan yararlanan her türlü anarşi ve kargaşanın memleketi sürüklediği tehlikeli ortam vatanını seven ve düşünen bir kişi olarak beni kahrediyordu. Bilmem ki neyi paylaşamıyorlar?.. Bu vatan, bu devlet göçerse geride neyin değeri kalırdı acaba?..»

«...*MİT Müsteşarı gibi başka gelenler de var mı size, ne diyor onlar?..*»

«...Söyleyeceğim. Mesela Cumhurbaşkanı, Doğan Öz'ün öldürülmesi nedeniyle Adalet Bakanı Mehmet Can'a bir mektup yazmıştı. Mektubunda önlem alınmasını istemişti. 12 Nisan 1978 günü Mehmet Can bana telefon ediyor, kardeşimin vefatı nedeniyle taziyetlerini sunuyor, 'işleri hızlandırmak için yeni mahkemeler kurduklarını, yakalanıp getirilenlerin mahkemede tutuklandıklarını, çeşitli istihbarat konularında bazı dertleri olduğunu, Sayın Cumhurbaşkanına konuyu izah etmek için emre amade olduklarını' bildiriyordu.

Sonra Sayın Ferit Melen geliyordu bana. Doğu illerinde komünist elemanların faaliyetlerini anlatıyor, nasıl mezhep kışkırtıcılığı yapıldığını, elimizdeki istihbarat örgütlerinin çok doğru bilgi edindiklerini, onlara güvenip önlem alınması gerektiğini, bahsettiği yörelerde örgütlenmenin korkunç şekilde yürütüldüğünü, çeşitli yerlerde olaylar çıkarmak için tertibat alındığını, gereğinde bölgede her il merkezinde bir jandarma taburunun bulundurulması gerektiğini söylüyor ve Malatya olaylarına değinerek 'devlet orada 5-10 saat için yok oldu' diyordu.

Doğudaki illerimize partilerin oy getirecek kişileri parti başkanı seçtiklerini belirtiyordu. Bunların valiye hükmetmeye kalktığını, eğitimdeki durumu anlatıyor: 'Cumhurbaşkanı parti liderlerini dinlesin, ona göre birtakım önlemler alınır, nasılsa MGK memleket meselelerini konuşuyor, bura-

dan da bir uyarı olsa etkisi olur' diye bir öneride bulunuyordu. Bu ve benzeri görüşmeler Cumhurbaşkanına arz edilirdi. Mesela Melen 11 Nisanda ziyaret etmiş, saat 11 - 11.50. Cuma günü. Pazartesi günü arz etmişim...»

«...*Cumhurbaşkanı bütün bunları dinliyor, öğreniyor, iç çalışmalarınızda ne oluyor, sonra ne yapıyor?...*»

«...Mecliste Malatya olaylarıyla ilgili olarak, o sırada, bir gensoru vardı. Cumhurbaşkanı 'Gidip kabineye başkanlık edeyim, alınacak tedbirler için direkt bilgi alayım' diyordu. Bunun için belge hazırlanmasını istiyordu. Adalet Bakanlığından bir yıllık anarşik olayların soruşturmadan tutuklamaya kadar bir listesini hazırlayıp bize vermelerini emrediyordu.

10 Nisan 1979'da İçişleri Bakanı Özaydınlı, telefon edip bana «Liderlerle temaslarımdan memnunum» diyordu. Liderlerin kendisine 'yardımcı olacaklarını bildirdiklerini, polisin örgütlerde bulunmayacaklarını' söylüyordu. Bunları aktardığımız Cumhurbaşkanı Korutürk diyor ki:

'İçişleri ve Adalet Bakanlıklarından daha bilgi almaya devam edelim. Bütün mesele, suç ile ceza arasındaki mesafenin kısaltılması konusundaki tedbirlerin alınmasıdır.'

Cumhurbaşkanı, 'Liderlerle konuşma istenilen sonuçları sağlamıyor, ama onlarla da konuşmayı düşünürüm' diyordu bize.

17 Nisandaki bir çalışmamızda Cumhurbaşkanı şöyle diyordu: 'Dernekler siyasi faaliyette bulunamazlar. Buna müsaade edilmemelidir, tedbiri alınmalıdır.'

O sırada yeni kurulmuş olmasına rağmen Ecevit Hükümetinin devam edip etmeyeceği konusunda müthiş yayınlar vardı. Cumhurbaşkanı bu konuyla ilgili olarak şunları söylüyordu:

'Hükümetin devamı konusu belki ortaya çıkabilir. Fakat CHP - AP işbirliği için uzun yıllar çalıştık, bu gerçekleşmiyor. Ama şimdi görebildiğim kadar her iki parti de kendi yanına çekebilecekleri üzerinde hesap yapma devresinde şu sırada. ...»

«...*Neyi amaçlıyor bu sözü?...*»

«Mecliste transferler oluyordu ya. Cumhurbaşkanı 'Maalesef Meclisin çalışmasını bugünkü durumda partiler engellemiş gibi bir durum yaratılıyor' diyordu.

Şöyle konuşuyordu:

'Biliyorsunuz, Meclis Başkanının seçimi uzun zaman aldı. Oysa en büyük dayanağımız TBMM'dir. Meclisler devamlı şekilde çalışmazsa, saygınlığı yüksek tutulmazsa demokrasi nasıl yaşar, bunu mutlak surette sağlamamız lazımdır.'

İşte bunun üzerine 23 Nisan mesajını hazırladı. Bu mesajında üç önemli konuya değindi: Meclisin önemini, eskiden çekilen sıkıntıları ve Meclisin bu işlere nasıl çare bulduğunu anlattı: 'En medeni memleketlerde bile az rastlanan bir düşünce ve yazı özgürlüğüne sahip bir ulusun evlatlarıyız. Buna rağmen kanlı eylemlerle düşüncelerini egemen kılmak isteyenler var. Bunlar çağımızın yüzkarasıdır. Sapık ideolojilerinin tutsağı olan bu kafalar mutlaka hak ettiklerinin karşılığını acımasızca görecekler ve yok olup gideceklerdir' diyordu mesajında.

'Büyük Türk milletinin sabrı taşırılmamalıdır. Ulus iradesine dayanmaktan başka hiçbir geçerli yol olmayacağı gerçeğini herkes anlamalıdır' diyen Korutürk'ün üslubunda sert bir mesajdı. Mesajın olumlu etkileri oluyordu. İç çalışmalarda buna devam edilmesi gerektiğini saptıyorduk. Nihayet mesaj kamuoyunu biraz rahatlattı.

Devamı gelmeliydi.

Nitekim Korutürk şu kararları alıyordu: '25 Nisanda İçişleri Bakanını, 27 Nisanda Adalet Bakanını göreceğim, 28 Nisanda sabah MGK'de asayiş konusu görüşülecek. 2 Mayıs 1978'de ana muhalefet partisi liderini, 5 Mayısta kontenjan grubu üyelerini kabul edeceğim. Senato, Meclis, Genelkurmay Başkanı ve Kara Kuvvetleri Komutanlığına 'iade-i ziyarette' bulunacağım.'

Bu konulardaki çalışmalar hızlandırılıyordu...»

«*...İç çalışmalarda söylediği başka sözler, direktifler var mı?...*»

«Bazen biribirine ters düşen şeyler de ortaya çıkıyor. Mesela 1 Mayıs 1978'de İçişleri Bakanı bana telefon edip: 'İstanbul mitingi olaysız geçti ve dağıldı. Yurdun başka yerlerinde de olay çıkmadı, Sayın Cumhurbaşkanımızın bilgilerine arz ederim' diyordu.

Ama, 2 Mayısta bir kontenjan senatörü geliyor, olayları değişik biçimde değerlendiriyordu.

«*...Nasıl yani?...*»

«...Kontenjan senatörü: 'Evet, olay çıkmasına çıkmadı, ama 1 Mayıs mitingi 1976'dan çok daha sakindi, düzenle-

yenler ihtiyatlıydılar, tepkiden çekiniyorlardı, 1977'de kızıl flamalar, bayraklar, Marx, Lenin ve Engels'in resimleri vardı. Fakat bu yılkinde meydan kıpkızıl bayraklarla, flamalarla dolmuştu, büyük kızıl bir bayrağa bilmem nereden bir kızıl yıldız doğacaktır, ilk defa yazılmıştı' diyordu.

O kontenjan senatörü 'Bu yıl en rahat ve geniş biçimde kanunlar çiğnenmiştir' diye ekliyordu. Şimdi bakınız, İçişleri Bakanı rahat, sakin geçti derken, valilik yapmış, değerli bir idareci geliyor (soruyorum ben Bayülken'e, Namık Kemal Şentürk mü bu kontenjan senatörü diye, 'zannediyorum' diye yanıtlıyor ve sürdürüyor konuşmasını) kanunlar çiğnenmiştir diyor.

Bu örneği vermekteki amacım, aynı olayda şahsiyetleri üzerinde hiçbir tereddüt olmayacak iki insanın değerlendirmesindeki farklılığı göstermek için...»

«...*Cumhurbaşkanı sıraladığınız temasları yapıyor, konuşuyor, nasıl görüyor olayları, nereye kadar uzanacağını varsayıyor, bunları iç çalışmalarınızda söylemiyor mu?...*»

«...Bahsettiğiniz, MGK'de ayrıntılarıyla ele alınıyor elbette. Görüşülüyor ve birtakım tavsiyeler —onlar da tabiatıyla gizli tavsiyeler— çıkıyordu. Bu konularda MGK'ye katılmadığım için bilgi sahibi değildim. Şunu söyleyebilirim: Sayın Korutürk'ün, devletin zinde kalan gücünün bu işlerin gerektiğinde üstesinden geleceğinden herhalde bir tereddütü yoktu. Yalnız, anayasal çizgiler içinde. Mevzuat içinde. Demokrasiye büyük bağlılığı olan bir kişi olarak Meclisi üstte tutarak, her türlü çözüm yolunun orada bulunması gerektiğine samimiyetle inanarak.

Korutürk'ün bu faaliyetlerinin istenilen sonuçlara erdiğini söylemek güç.

Fakat çalışmalarında azimliydi. Şuraya bir not koymuşum. 'Sağlık konusu' demişim. 24 Şubat 1978. Şurada söyleyeyim ki, sağlık konusu işlere engel olacak bir konu değildi. Bu engeli sevmeyen bir kişiliği vardı. 'Ne demek, insan ölünceye kadar çalışır' diyordu. 24 Şubattan Haziran 1978'e kadar ve daha sonra devam edecek sıkıntılar başlıyordu. İstirahat bile kullanmıyor, daima toplantılara başkanlık ediyordu. Ta ki bir ara gelecek, zorunlu olarak hastaneye gidip iki ay da istirahat alacaktı. Tabiatında yılmak, ümitsizliğe düşmek diye bir şey yoktu. Bunu esasen bir devlet başkanı düşünmez, düşündüğü anda istifa eder...»

7

ÇALKANTILI GÜNLER

1978 yılının Nisan ayından sonra hükümet, artık birkaç cephede savaş veriyordu.

Baharda henüz hükümetin sonu üzerinde ciddi hesaplar başlamamıştı.

Hükümet, bir yandan Amerika ile ambargonun kalkması, dış kredilerin açılması için savaş verirken, öte yandan pahalılığa karşı önlem almaya, hele anarşiyi çıktığı düzeyde hiç değilse durdurmaya uğraşıyordu.

Ecevit için çetin günlerdi. Daha doğrusu daha çetin günlerin başlangıcıydı.

3 Mayısta ABD kongresi temsilciler meclisi alt komisyonu bir oyla (18'e 17) Meclise ambargonun kaldırılmasını. ancak altı ayda bir Kıbrıs sorunundaki gelişmeler üzerinde Başkanının rapor vermesini, Türkiye'ye 175 milyon dolar yardım yapılmasını 'tavsiyeye' karar verdi. Bu, bir bakıma ambargo ile Kıbrıs sorununun «bağlantılı» görülmesiydi. Oysa Ecevit, iki sorunu sürekli birbirinden ayrı tutmaya özen gösteriyordu.

Başbakan, «Bizim ambargo ile ilgilenmemiz özellikle Kıbrıs ile Türk-Yunan sorunları açısından. Amerikalılara her vesile ile bunu anlatmaya çalışıyoruz» diyordu.

Kuşkulu bir noktaya gelmiştik. Türk önerilerini BM Genel Sekreteri Waldheim'a götüren Prof. Soysal yazısında,

«...Carter yönetimi Türkiye üzerindeki ambargonun kayıtsız şartsız kalkmasını gerçekten istemekte midir, yoksa Amerikan dışişleri bakanlığı Kongredeki 'güçleri' kullanarak Türkiye'yi Kıbrıs konusunda biraz daha dize getirmenin yollarını mı araştırmaktadır?...» diye soruyordu. Soysal, Amerika'da Nimetz ve Cliffort ile yaptığı görüşmelerden sonra bu kuşkuyu yazısında belirtiyordu.

Dış kredilerin ambargo ile ilgili gelişmelere koşut bir süreç içinde yürüdüğü kaygısı daha belirginleşmişti. Feyzi-

oğlu bile —Belçika TV'ne verdiği demeçte— «başka yerden silah alabiliriz» demeye başlamıştı.

Amerika'ya karşı Türkiye'den güçlü, dirençli seslerin yükselmesi gerekiyordu, bu da yerine getiriliyordu doğrusu.

Partiler arasında sadece AP'de belirgin bir hazırlık, hızlanan bir trafik göze çarpıyordu. Demirel'i AP önderliğinden «götürmek» için yapılan girişimler yavaş yavaş su üstüne çıkıyordu. Kâmran İnan'ın AP önderliğine soyunmaya hazırlandığını işitiyorduk. İnan yalnız sayılmazdı. «Eski demokratlar» da İnan'ın yanında yer alabilirlerdi. Hatta Kâmran İnan'ın birkaç ay sonra toplanacak AP büyük kongresinde başarılı olmazsa partiden 20 milletvekili ile ayrılıp CHP'nin yeniden kuracağı bir hükümetle birleşeceğinden söz ediliyordu.

Oysa Kâmran İnan, Ecevit'in Batıya, özellikle ABD'ye karşı aldığı davranışı durmadan eleştiriyor, bana «Bir sabah bir de kalkarız ki, Türkiye'de kızıl bayraklar dalgalanıyor» diyordu. İnan'a göre, komünizme verilen ödünler giderek artıyor, Ecevit Batıya karşı başkaldırarak bu gidişin öncülüğünü yapıyordu.

Ecevit'in Batıdan kopmayı düşlediği yoktu.

Bir «ittifakın içinde» bulunuyorsak, bu ittifakın her üyesi gibi Türkiye'nin de «çıkarlarını sonuna dek» korumak göreviydi. ABD'ye 'kafa tutmayacağız' anlayışıyla Türkiye'nin hem silah gücünü, hem de ekonomisini yıllardır kemiren Batılılara elbette Türkiye'nin söyleyeceği sözler, öne süreceği istekler vardı. Bunları dile getirmekle Batıdan kopup gitme arasında bu aşamada bir koşutluk yoktu.

Cumhurbaşkanı, Demirel'i kabul etmişti. AP önderinin söyleşimiz arasında söylediğine göre, Korutürk «tedirgindi.»

Oysa Korutürk, öteki muhalefet önderleriyle değil, yalnızca Demirel'le görüşmüştü.

Korutürk şöyle demişti :

«...Biliyorsunuz, sizin iktidarınız sırasında da zaman

zaman parti önderleriyle konuşurdum. Dilerseniz sizinle de zaman zaman konuşacağım. Edindiğim izlenimleri münasip biçimde Başbakan'a ileteceğim...»

«Ne zaman emrederseniz gelirim» demişti Demirel.

Ama, anarşinin bu gidişle önlenmesinin olanaksızlığını, Marksistlerin temsilcilik görevi aldığını söylemiş, «doğu sorununa» değinmişti. «Diyarbakır ve Urfa 'federasyon' pankartlarının çıkarıldığını, hükümetin 12 ile Kürt valiler atadığını» bildirmişti. Örnekler de vermişti.

Ordu, dingindi, ses çıkarmıyordu. «Nerede uyanacağı hiç belli olmaz» diyordu Demirel, ama «herhangi bir müdahaleye olanak» görmüyordu. Amerika'dan aldığı bir «nota» göre, Türkiye'ye yeni krediler verilmesi yerine, süresi gelen borçların ertelenmesi eğiliminin güçlendiğinden söz ediyordu.

Rahatsız edici söylentilerin yavaş belirdiğini bildiğim için, bir «müdahale» olasılığı üzerinde Demirel'i konuşturmaya çalışıyordum.

«...Bu işler» dedi, «Brüksel'den başlar. Burada ziyafetler olur, kokteyl partiler... Konuşulur burada, içinde bulunduğumuz kimi çıkmazlar. Esasen İstanbul'daki iş çevreleri 'ordu gelse de rahat etsek' demeye başlamışlar. Bunların ABD ile 'endirek' yakınlıkları vardır...»

Tabii, hükümetin 'bağımsızlar' bölümüyle ilgili pek çok söylenti yayılıyordu. Orhan Alp'ın doktor olan eşinin altı yerde görevli olduğu söyleniyordu.

Demirel, Enerji Bakanı Baykal'ın İpraş'ı devletleştirmeye yönelen davranışını başka öğelere bağlıyor, «Çok tehlikeli.. Mobil, Shell ve.. bir de petrol ambargosu gelirse felaket!» diye konuşuyordu.

ABD Kongresindeki komisyon kararının 'dengesizliği' nden büyük kaygı duyuluyordu. Bu koşulda ambargonun kalkması nasıl sağlanacaktı ABD Senatosunda.

Sancar'ın genel sekreterliğini yapan Orhan Kilercioğlu ile Uğur Reyhan'ın evinde yaptığımız görüşmeden iyimser ayrılmak olanaksızdı. Kilercioğlu, «bu hükümetin bir an önce gitmesi gerektiğini» söylüyordu.

«Peki, bu hükümet gitmeli» dedim. «Böyle diyorsunuz, ama nasıl gidecek? Meclisteki sayı dengesi ortada, hükü-

met kamuoyunda da destek buluyor, nasıl gidecek?»

Öğrenmek istediğim elbette «başka bir şeydi», ama Kilercioğlu buna yanıt vermedi, yalnız «ABD bir adım atarsa, Türkiye de arkasından bir adım atar» diyordu. İşte, sorun da buydu yal..

Halûk Ülman, «Anlaşılır gibi değil» diye bağırıyordu: «Bizimki tıpkı Demirel gibi ilk önce ambargo, sonra Kıbrıs sorunu diyecekti de niçin bugüne dek tersini söyleyip durdu» dedi.

Bu arada Batı Almanya alacağını erteliyor, toplusözleşmelerin dondurulması olasılığı iş çevrelerini «memnun» ediyordu.

8

KORUTÜRK'ÜN BULDUĞU ÇARE

Toker, kontenjan senatörleriyle Çankaya'da yaptığı üç saatlik toplantıda Korutürk'ün «çareyi» bulduğunu söyledi:

«Korutürk, ülkenin 'uçuruma' doğru gittiğini söylüyor» dedi Toker. «'Ben görevde kaldığım sürece buna izin vermeyeceğim' diyor.»

«Sonra tedbir gösterdi» dedi Metin:

«...Teşhiste çok doğru olan Cumhurbaşkanı tedavide öyle bir yol gösterdi ki... Senato'ya atadığı 12 senatör var ya, bizlerin Meclis kulisinde iki büyük partinin parlamenterlerinin koluna girerek 'vatan gidiyor, iki parti birleşsin' dememiz gerekiyormuş. Böylece iki parti birleşirmiş, çözüm bu...»

«Aydın günler sizin olsun» dedim Metin'e. Olacak şey değildi. Zaten Metin de Korutürk'e saygısını eksik etmeden 'çözümle' hafif alay ediyordu.

Toker toplantıda, «Fransa'da rejim kurtarılmıştır. Cumhurbaşkanı bir mesaj yayımlamış, tıpkı Türkiye'de olduğu gibi orada da sadece parti çıkarlarını düşünen partiler bir anda birleşmişlerdir. Ama o sırada havada General Massü'nün berelileri Paris'in üzerinde uçaklarla dolaşıyorlardı.»

Korutürk, «Ben orduyu işe karıştırmam» diye yanıt vermişti. Fakat 'vatan elden gidiyor' demeyi de sürdürmüştü. Kontenjan senatörlüğüne atanan Muhsin Batur —şimdi söylentiler yazılıyor demeye girişebilir, fakat o günkü notları yazıyorum— «Bizi 12 Marta iten kamuoyu ve basın oldu. O zamanki durum bugünkü kadar da vahim değildi» demişti. Toplantıda ordunun Doğuda —kimi manevralar vardı— her şeye müdahale eder gibi, yasadışı durumlara girer olmasının giderek etkinliğini yitireceğinden söz edil-

mişti. Askerlerin sıkıyönetim üzerinde durmalarına karşılık, hükümetin buna yanlı olmadığını bildirdiği söylenenler arasındaydı.

«Ama, daha genişletilmiş bir MGK yapılabilir» demişti Toker.

Korutürk, «sıkıyönetimi reddedecekler ve ben ülkeyi kargaşa var diye dışarıya jurnal mi edeyim» diye bu görüşe yanlı olmamıştı. Korutürk,

«İki parti liderini bir araya getirip görüştürmenin hiçbir şeyi çözmeyeceğine» inanıyordu. Görüşme değil, iki partinin işbirliğini istiyordu.

Uğur Reyhan Deniz Kuvvetleri Komutanı »Ulusu'nun yanından çıkarken içeriye Toker'in girdiğini söylemişti. Toker özenle bu görüşmeye değinmiyordu. Ulusu'nun Genelkurmay Başkanı ile geziye çıktığını söyleyerek «galiba Ulusu bir bakıma askerlerin sözcüsü» diyecek oldum. Sadece,

«Gidişe karşı!» demekle yetindi.

«Gidişin değerlendirilmesiyle,» işlerin hangi noktaya geldiğini bilenler için bütün bu belirtiler çok tatsızdı.

Mayısın ortalarında Samsun'da konuşan Demirel,

«...Halk, komünizmin ayak seslerini duymaya başladı...» dedi.

Belirtilerin bunu gösterdiğini öne sürüyordu. «Bünyeyi» bildikten sonra bu savın geçerli bir sonuç vereceğini beklemek çok zordu. Sovyet donanması Türk limanlarına konuk olacak, Ecevit Batıya karşı takındığı «sert» davranışı sürdürecek, sol yazarlar Ecevit'i desteklemeyi durdurmayacaklar biçimindeki bir mantık sistemi sonunda komünizm gelecek!

Bütün bunlar, hükümeti düşürmeye yönelik sözler, yargılar olabilirdi.

Mecliste 226 güvensizlik oyu bulunmadıkça bu sonucun nasıl alınacağını anlamak olanaksızdı. Tabii, «başka bir yerden, başka bir işaret» gelmezse, demokratik rejim içinde hükümetin gitmesi söz konusu değildi.

Kemal Cantürk, ordunun darbe yapmasına karşıydı,

ama «iktidarı uyarmasından» söz ediyordu. Ama, bu nasıl olacak ve nasıl yapılacaktı, soru buydu.

Türkiye, bu söylentiler, bu dalgalanmalar arasında nereye **gidiyordu?**

Turan Güneş, umudunu kesmişti, «Ecevit'in hiçbir yere götüreceği de yok». diyordu.

Güneş'e göre, Türkiye'nin «iki süper devlette güvensizlik yaratması» hayli ilginç aşamalara gitmemizi sağlardı. İnan'a göre ise, ABD kamuoyunda Türkiye «hasım ülke» sınıfına geçiyordu. Rumlar bir yana, Carter Ermenileri kabul ediyor, «en çok zulüm görmüş ırk» diyerek temsilcileriyle konuşuyordu. «ABD'nin eşsiz budalalığı nedeniyle Ecevit, Amerika'yı bitirdi Türkiye'de. Şimdi NATO'ya dönüyor. Ambargo bizden çok NATO'yu ilgilendirir dedikten sonra buradan da bir şey çıkmazsa 'İşte NATO da bu' diyebilecek. Sonra AET'ye sıra gelecek» diye yorumları peşpeşine sıralıyordu İnan.

Karamsarlığın kulislere egemen bu kişilerle dalgalana dalgalana CHP'ye de sızdığını görüyorduk. Ama, bu sırada NATO Milli Savunma Bakanlarının ambargonun kaldırılmasını «ittifakla karara bağladıkları» haberi üzerinde pek duran yoktu.

Ecevit için Kerenski ya da Allende benzetmelerinden geçilmiyordu. Hatta «Allende-Büllende» tekerlemesi bir ara sağ basında oldukça «popülerdi».

9

ANARŞİ ÖN PLANDA

Aylar geçiyor, anarşi hızını kesmiyordu.

AP önderi bir çıkış yaptı. Cumhurbaşkanına bir mektup gönderdi. Yaptığı saptamalar açısından mektup ilginçti:

«ADALET PARTİSİ
GENEL BAŞKANLIĞI
Özel

Ankara, 24 Mayıs, 1978

Sayın Cumhurbaşkanı;

Memleketin içinde bulunduğu genel durum, güvenlik sorunları ve diğer konularda, 3 Mayıs 1978 tarihinde zatıâlinize şifahi maruzatta bulunmuştum.

Sayın Cumhurbaşkanı,

23 Mayıs akşamı itibariyle, anarşi, terör, yıkıcılık, bölücülük hareketleri hızını kaybetmeden devam etmektedir.

6 Ocak 1978 tarihi ile, 22 Mayıs 1978 tarihi arasında geçen 4,5 ay zarfında, basından derlediğimiz bilgilere göre:

— 2393 olay vuku bulmuştur.

— 303 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir.

— 2455 vatandaşımız da yaralanmıştır.

Hayatlarını kaybedenlerin 107'si öğrenci, 14'ü emniyet görevlisi, 5'i öğretmen, 134'ü de çeşitli meslek erbabıdır.

Görülüyor ki olaylar sadece üniversite ve okullar zemininde kalmayıp, geniş çapta vatandaşlar arasına da yayılmıştır.

Bu arada, Cumhuriyetin polisine saldırı olaylarının sayısı, 4,5 ayda 110'u bulmuştur.

Şehit olan 14 emniyet görevlisine ilaveten, 138 polisimiz de yaralanmıştır. Emniyet kuvvetlerimize vaki saldırıların kazandığı vusat fevkalade düşündürücüdür.

22 Mayıs tarihli gazetelerde, Ardahan'da Silahlı Kuvvetler mensuplarımıza karşı da bazı gösterilerin yapılmış olduğu haberi yer almıştır.

Geçen 4,5 ay zarfında meydana gelen olayların çoğunun failleri bulunamamıştır. Bu arada,

15 Mart tarihinde 8 gencin ölümü ile neticelenen İstanbul Üniversitesi olaylarının,

Yine aynı tarihlerde meydana gelen Ümraniye vahşetinin,

17 Nisan tarihinde Malatya Belediye Başkanı merhum Hamit Fendoğlu'nun hayatına kasteden menfur cinayetin failleri henüz bulunamamıştır.

Geçen 4,5 ay zarfında, 169 soygun olayı olmuş ve 60 milyon liradan fazla para gasp edilmiştir. Soygunlar, büyük şehirlerin anacaddelerindeki lokantalara, dükkânlara ve güpegündüz sokakta gezen vatandaşlara kadar ulaşmıştır.

20 Mart günü Ankara'yı işgal eden dernekler ile, 1 Mayıs tarihinde Taksim Meydanını kızıl meydan haline getirmek isteyenlere henüz ciddi bir takibat yapılmamıştır.

Bu derneklerin mensuplarının çoğu devletin memurlarıdır. Devletin polisini kurşunlayanların çoğu meçhuldür.

Kars'ta ve Ardahan'da vuku bulan olaylar, güvenlik meselelerinin ötesinde, devletin korumaya muhtaç olduğumuz varlığını temelden sarsacak tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. İnceleme yapmak üzere, Adalet Partili senatör ve milletvekillerinden müteşekkil bir heyeti mahalline gönderdim.

Bu heyetin inceleme sonuçları bana 22 Mayıs günü bir raporla intikâl ettirilmiştir. Bu rapordaki bilgilere göre, Kars'ta ve Ardahan'da vatandaşın yaşadığı hayat yürekler acısıdır. Devlet otoritesi yerini, zulme, zorbalığa ve korkuya terk etmiştir.

Böylesine önemli konularda bugünkü hükümeti muhatap almayışımızın çok haklı ve gerçekçi sebepleri vardır. Zira, hükümetin sahip olduğu zihniyet ve icraat, kendisine destekçi olan solcu mihraklara dayanmakta, siyasi iktidar o mihrakların nüfuzu altında çalışmaktadır.

Devletimizin ve milli güvenlik kurulunun başkanı sıfatıyla, bu rapordan çıkarabildiğimiz bazı neticelerin zatıâlinize sunulmasında zaruret gördük.

1— Kars ve Ardahan'da, merkez ve ilçelerde kanun ve nizam hâkimiyeti kalmamıştır. Devlet otoritesi müessiriyetini kaybetmiş, otorite boşluğunu birtakım solcu dernekler doldurmuştur.

2— TÖB-DER, POL-DER, DEV-GENÇ, TİKKO, KAVA, TKP gibi, Leninci, Maocu yeraltı teşkilatlarının, Rus ve İspanyol yapısı silahlarla techiz ettikleri militanlar bölgeyi kurtarılmış bölge ilan ederek fiilen idare eder duruma gelmişlerdir.

3— Devletin idari ve adli makamları şiddet ve terör karşısında kanunları tatbik etme gücünden geniş ölçüde mahrum duruma düşürülmüşlerdir.

4— Kars ve Ardahan'da dükkânlar geç açılıp, erken kapatılmaktadır. Geceleri evlerine kapanan vatandaşlar ise korku içindedir. Halk göçe başlamıştır.

5— Bu mihrakların işlediği cinayetlerin takip ve tahkikini yapmaya idarenin gücü yetmemektedir.

6— Cinayet kurbanlarının cenaze törenine katılmaya dahi vatandaşın cesareti kalmamıştır.

7— Emniyet kuvvetlerinin bazı sorumlu başlarının gözetim ve himayesinde cüretkârlar açıktan kanunları çiğnemekte, eşkıya gibi davranarak vatandaşa her türlü zulmü yapmaktadır.

8— Silahlı militanlar, zorbalar silah tehdidi altında vatandaştan haraç almaktadır.

9— Yukarıda tadat ettiğimiz solcu dernek mensupları 'Halk mahkemeleri' kurmuşlardır. Bunlar giyapta yargılama yaparak karar vermekte ve bu kararlar militanlarca uygulanmaktadır. Devletin gözü önünde cinayetler işlenmekte, milliyetçi tanınan kimseler dövülmekte, cadde ortasında kolları balta ile kesilerek ceza verilmektedir.

10— Pol-Der'li militan haline getirilmiş polisler ise, suçluları değil, mağdurları yakalayıp işkence yapmaktadır.

11— Maoist- Leninist rejimin sözcülüğünü yapan 'Halkın Sesi', 'Halkın Kurtuluşu' ve benzeri sol gazete ve dergiler, dükkânlar dolaşılarak esnafa, kahvehane, lokanta gibi umumi yerlerdeki sahip ve müşterilere yüksek fiyatla ve zorla satılarak okumaya mecbur edilmektedir. Bunlar yapılırken de, yoldaşlara yardım edildiği bildirilmektedir.

12— Kars'ta her vatandaş kendi güvenliğini, ailesinin şeref, iffet ve namusunu kendisi korur halde kalmıştır. 70

bin nüfuslu Kars'ta akşam karardıktan sonra sokaklarda insana rastlamak mümkün değildir. Acil bir hasta için taksi bulmak, eve doktor çağırmak imkânsız hale gelmiştir.

13— Okullardaki Atatürk'e ait vecizeler zorla kaldırılmıştır. Bunu kaldırmak istemeyenlere türlü tehditler tevcih edilmiştir. Okullarda iffet düşmanlarına cüret ve cesaret verilmektedir.

14— Ardahan'da, 'Hammallar Derneği' adı ile, 200-300 mevcutlu bir dernek kurulmuştur. Bu derneğin tamamı, nereden geldiği bilinmeyen, 18-20 yaşlarında gençlerden teşekkül etmektedir.

'Hammallar Derneği,' halk adına esnafı denetlemektedir. Bu dernek mensupları ırz ve namusa tecavüz dahil, her türlü pervasızlığın aleni surette içindedir.

15— Bütün bu olayların içerisinde bulunanlar, herhangi bir Halk Partili esnafı, ev sahibini, aileyi veya vatandaşı rahatsız etmemeye özel dikkat göstermişlerdir. Bir başka deyişle, Kars'ta ve Ardahan'da cereyan eden sıraladığımız olayların henüz Halk Partili mağduru yoktur.

16— Mahalline giden heyetin tespit ettiğine göre; Kars'ın düşman işgalinden kurtuluşundan bu yana, geçen 60 yıl zarfında Kars Kalesinde dalgalanan ve hiç inmeyen Türk Bayrağı, 1 Mayıs günü indirilerek, yerine kızıl bayrak çekilmiştir. Bu husus heyet mensupları tarafından, garnizon kumandanına ifade edilmiş ve kumandanın müdahalesi üzerine, Kars Belediyesinin gözetimindeki tarihi kaleye Türk Bayrağı yeniden, 17 Mayıs günü çekilmiştir.

Çıkardığımız bu neticeler müşahhas misallere dayanmaktadır. Kafi güvenlik sağlanmadıkça bunların tadadında fayda görmüyoruz. Adı geçecek olanların yeni saldırılara maaruz kalacaklarından endişe ediyoruz.

Bugünkü hükümetin, 'Yansız ve etkin önlemler aldığına dair' beyanlarının, yaşanılan gerçeklerle hiçbir ilgisi yoktur.

Devletin ülke ve millet bütünlüğüne, hür demokratik rejime, ay-yıldızlı bayrağına, istiklal marşına, Cumhuriyetin kurucusu büyük Atatürk'e saygıyı temin edecek kanun ve nizam hâkimiyetini sağlayacak devlet güçleri vardır.

Ancak, kanaatimizce hükümet bu güçleri göreve sevk etmemektedir. Durum bizi derin endişelere gark etmiştir.

Muktezası yüksek takdirlerinize saygı ile arz olunur..

Süleyman Demirel»

10

VERMEYİNCE MABUT...

Yaz ayları siyasal karmaşıklığın önemli boyutlara ulaştığı günleri kapsıyordu.

Ecevit'e yöneltilen eleştiriler yoğunluk kazanmıştı.

Türkiye'yi Batıdan koparmaya çalıştığı, Sovyetlere yanaşmak istediği, dış kredileri bir türlü gerçekleştiremediği, eleştirilerin bellibaşlılarıydı. Buna ek olarak bir de anarşiyle savaşımı yitirdiği, savaş alanını solcu eylemcilere bıraktığı hemen her çevrede söyleniyordu.

Anarşiyi önleyemediği, ekonomik düzenlemeleri yapamadığı gerçekti. Ama, ülkeye komünizm getirmeye çalıştığı yolundaki savlar —yakınında bulunuyor, konuşuyorduk— doğru değildi.

Batıya kafa tuttuğu?..

Doğruydu!.. Kimi sözleri zaman zaman tutarsız gibi görünüyorsa da, Batıya karşı hep alttan alarak olumlu bir sonuca varamadığımız da doğruydu.

Biz, böyle düşünüyorduk.

Ecevit'in «alternatifi olmayan» hükümet deyimini kullanması da eleştirilere yol açıyordu. Var mıydı hükümetin alternatifi, yoktu. Türkiye'nin hükümet arayışları aşamasına girdiği her dönemde «büyük koalisyon, geniş tabanlı hükümet» istemleri, ortaya çıkar, piyasaya sürülürdü. Bu denemeler gene başlamıştı.

Demirel'e gene soruyordum, «Yanyana gelmemiz olanaksız» diyordu.

11

BİR BAŞKA ÇAYLI TOPLANTI

Ağustos ayı ortalarına doğru, Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün «çaylı toplantılara» katılan gazetecilere,

«...Taze para gelmesini sağlamak için ABD'nin nüfuzunu kullanmasını istiyoruz...» dedi. Hesabıma göre, hemen her gün 'geldi geliyor' diye bir beklentiyle geçirdiğimiz günlerde IMF'den 150 milyon, 50 milyon DM Almanya'dan, Avusturya ile Norveç'ten birkaç milyon dolardı gelen.

Ökçün, «...IMF'nin koşullarını uyguladığımız halde gelmiyor taze para...» diyordu. Elekdağ, ABD'ye bu nedenle gitmişti, Amerika'nın uluslararası finans kuruluşlarında etkin olmasını sağlamak için girişimlerde bulunuyordu.

Cumhuriyet hükümetleri —Kıbrıs Harekâtından— özellikle 1975'ten beri bu sıkıntının içindeydi. Kıbrıs'ın faturasını yıllardır Türkiye ödüyordu. Askeri ambargonun kalkması için adım atıyorlar, ama ekonomik ambargonun yitmesi için parmaklarını oynatmıyorlardı.

Ökçün, bu değerlendirmeler karşısında, «...Siyasal-askeri ambargonun kalkmasını istediklerini... bununla birlikte ekonomik ambargodan 'kurtulacaklarını'... söylüyor», ikisi arasında bir «tercih» yapmasını istediğimiz zaman «ekonomik ambargo» diyordu.

Ökçün, Genel Sekreter Elekdağ'ın ABD'ye üsleri açma müzakereleri için gitmediğini, Kongrede alınan kararların yumuşatılması, hiç değilse sulandırılmasına çare aradığını, IMF sorunuyla da ilgilendiğini anlatıyordu.

İlginç bir görüşmeydi. ABD Senatosundaki gelişmelerin daha «uygun» düzeyde olduğu kabul ediliyordu. Ama, Temsilciler Meclisinde Türk-Amerikan ilişkilerinin ve işbirliğinin ABD lehine gelişme göstermesi, Kıbrıs sorununda Türkiye'nin «hakça ve barışçı çözüm»e dayalı davranışlarının kanıtlanması, «mültecilerin evlerine ve mülklerine»

hemen dönmelerinin kabul edilmesi ve.. Kıbrıs'taki TSK'nin sürekli olarak çekilmesi gibi koşulların gerçekleşmesi isteniliyordu. Ve.. «bunların sağlanması için ABD'nin Türkiye üzerindeki nüfuzunun kullanılması» gereği vurgulanıyordu.

Türkiye'nin ambargo ile Kıbrıs sorununun birleştirilmemesi istemini ABD'nin görmemezlikten geldiği ortaya çıkıyor, tersine Kongrenin Kıbrıs'la ambargoyu aynı torbaya koyduğu kesinleşiyordu.

Belki sonuçta ambargo kalkacaktı, ama «büyük balık, küçük balığı» politik anlayış açısından yiyordu.

Ökçün, «Yunanistan'ın da Kıbrıs sorununda çözüme katılması gerekliliğini biz Kongreye anlatıyor ve Kongre kararına bunun da konulmasını istiyoruz» diyordu.

Arkasından, «Yoksa ekonomik ambargo nedeniyle biz bu kararlara 'eyvallah' diyemeyiz» diye eklenti yapıyordu. Ökçün'e göre «ABD, gene baskı yapıyordu» ve,

«...ABD, dört üssün hemen açılması için baskı yapıyor. Biz ise, 'ambargo kalksın üsler konusunu müzakere etmeye başlarız' diyoruz...»

Temsilciler Meclisi ile Senatonun kabul ettiği ayrımlı metinleri müzakere eden 'ara komisyon', da ambargonun kalkmasını kabul ediyordu ağustos ortalarında.

12

BÜROKRASİ YAKINMALARI

Hemen bütün gazetelerde «taze paranın» gelmesi gerçekleşmezse, Ecevit'in «politika değiştireceğinden» söz ediliyordu. ABD'de bulunan Müezzinoğlu'ndan gelen 'müjdeye' göre, IMF'den bir 50 milyoncuk daha koparılmıştı. Oysa Türkiye'nin «âcilen» gereksindiği döviz tutarının 2,5 milyar dolar olduğu yazılıyordu. 'Taze paranın' gelmesi geciktikçe basının Batıya karşı tutumu sertleşiyordu.

Müezzinoğlu döndü; aynı gece, «220 banka ile borç ertelemesi işleminin Eylül ayında sonuçlanacağını» söyledi, bu nedenle gereksinilen paranın da gecikeceğini ekledi.

Abdi İpekçi «Portekiz modelinden» örnekler veriyordu. Suarez'in bu tür kredileri aldıktan sonra «gittiğini» anlatıyor, «pilot değiştikten sonra» yeni gelen «kaptana» kimsenin kredi vermediğini anlatıyordu. Turan Güneş,

«Abdi'ye dedim ki, 'ama bizim pilot hep yanlış düğmelere basıyor'..»

TKP radyosundan yorum :

«...CHP yöneticileri özellikle Başbakan Ecevit kendilerinden başka alternatif olmadığını söyleye dursun. IMF ve onun arkasındaki Amerikan emperyalizmi hızla gerici faşist güçleri yeniden alternatif olarak ortaya çıkarıyor...»

Amerika'dan dönen Elekdağ, hükümetin iyi niyet mektubunda IMF'ye verdiği «sözleri» tutmadığını söylüyor, hükümeti eleştiriyordu. Söylediğine göre, IMF ile her üç ayda bir kez «konsültasyon» kararına varılmıştı. Ambargoyla ilgili kararın eylülde Kongreden geçmesi bekleniyordu.

Bunalımda genişlemeler görüldü. Akaryakıta zam yapılırken, Sıvas'taki bir çarpışmada 20 ölü.

Nereye gidiyordu işler. Nereye varacaktı?.

13

BİR SORUN : DOĞU

Eylül bir başka sorun getirdi.

Siyasal kulislerde, hatta hükümet içinde «Kürt sorunu» tartışılıyordu. Basın da yazıyordu. Fakat soruna verilen ad değişikti : «Doğu sorunu.»

AP önderiyle bu konuyu bir gece tartıştık. «Dün ile bugün arasında ayrım var» diyordum. Türkiye'de cumhuriyet kurulduktan sonra 25 kez isyan olmuştu, ama bugün gerçekleri daha başka açıdan ele almakta yarar vardı. Bütün dünyada, özellikle Batı yayın organlarında, hatta BM' de, Batı odaklarında genelde bir 'Kürt sorunu' hep tartışılıyordu.

Batılı dostlarımızın bu sorundaki tutumunu yakından izlemiştim. Bir tarihte Lübnan'a gitmiş, oradaki üniversiteye egemen olan Amerikalı öğretim üyelerinin pek çoğunun başta Ermeni, ardından da Kürt sorunuyla ilgilendiklerini saptamıştım. ABD'nin Barzani'yi uzun zaman desteklediğini, İran Şahı kanalıyla silah gönderdiğini bilmiyor muyduk? İran'ın kuzeyindeki radyoların sürekli Kürtçe yayın yaptığını, buna karşılık TRT'nin yetersiz yayınlarla belirli bir bölge halkına zar zor seslendiğini yadsıyabilir miydik?

Doğunun geri kalmışlığını, güneydoğunun kimi yerde horlandığının tersini söyleyecek çıkabilir miydi?..

«Ne yapalım, onlar ne ederse etsinler, yani biz bir isyanın üzerine gitmeyecek miyiz?» diyordu Demirel.

Henüz bir isyan girişimi yoktu. «Elbette gideceğiz. Bu sorunu elbette çözmeye çalışacağız, ama kan dökerek, şiddete başvurarak değil» diyordum AP önderine.

«Kim ne derse desin bu ülkenin bir karışını vermeyiz» dedi Demirel.

«Elbette, aksini söyleyen de yok, söyleyecek olan da.»

Ayrıca adı geçen bölgelerde sıkça geziye çıkardık. Halkın duyguları devlete bağlılıktan yanaydı. Bir küçük örgütün eylemlerini ön planda değerlendirerek kimi sert önlemlerde 'masum halkı' «tedirgin» etmenin gereği yoktu.

Oysa oralarda halkın kimi zamanlar büyük «tedirginlik» içine düştüğünü görmüştük. Demirel'e göre, bir Kürt devleti İran-Irak ve Türk topraklarında doğarsa komünist bir yönetime girerdi. Bana göre, bu belli değildi. Bir zaman için bu bakış açısı geçerli olabilirdi, eğer ABD, doğacak devletin kendi politikasına koşut olacağını anlarsa, ancak o zaman bu devletin kurulmasını kışkırtabilirdi. Bugün kışkırtmıyorsa tersine bir kuşkudan kaynaklanıyordu bu davranışı. 1980'den önceki yıllarda Batı Almanya Büyükelçiliğinin önde gidenleri acaba neden sık sık Van'a gidiyorlardı?..

AP önderi bu yönden esecek bir rüzgârın Kars, Ağrı, Bitlis, Van, Bingöl, Tunceli, Hakkâri, Diyarbakır, Urfa, Mardin gibi illeri etkileyeceğini söylüyordu.

Ecevit'in düşüncesi, soruna bölge halkını «tedirgin etmeden» bir çözüm aramaktı, Demirel ise «bölücülüğün kışkırtıldığını» yineliyordu.

Eylül ortalarında anarşi bütün hızıyla sürüyor. Gaziantep'te üç kişi hapishaneyi basıp gardiyan ve polislerden 4 kişiyi öldürerek 5 kişiyi alıp kaçıyordu. Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu pek bir telaştaydı :

«...Bölücülük ve militan çarpışmaları 'giderek daha feci' noktaya geliyor...» diyordu özel söyleşilerimizde.

Feyzioğlu'na göre, —içinde bulunduğu— hükümet, «anarşiye engel olamamış, tedbir alamamıştı.»

«Kabinede ne yapıyorsunuz?» diye sordum :

«Orada da söylüyorum kardeşim» dedi.

Hasan Esat Işık «doğu sorununu» —dikkatle— incelediklerini söylüyordu.

Son iki aydır Ecevit'in özellikle ABD ile ilgili toplantılarına katılan Işık,

«Karamsar olmamak gerekir» dedi. Acaba Ecevit doğu sorunu üzerinde ne düşünüyordu?

«Ecevit, o kadar 'vahim' görmüyor. Rahat. Zapta rapta gelmeyecek bir durum yok» diye yanıtladı. Üsleri açacaktık, savaş sanayiinin kurulması ve dış pazar bulunması için ABD'den yardım istenəceğini anlattı.

Özaydınlı'yı aradım, doğu sorununda «pek o kadar 'karamsar' değildi, sorunu 'vahim' görmüyordu.»

14

2-1 = 1

Turhan Feyzioğlu, Başbakan Yardımcılığı göreviyle girdiği hükümetten, çekildi:

CGP'li Salih Yıldız ise, kaldı.

Feyzioğlu'na istifasından önce tutarsız davrandığını söylemiştim. CGP olarak durmadan anarşiye karşı önlem alınmadığını demeçlerle, bildirilerle açıklıyor, öte yandan CGP önderi olarak hükümette kalıyordu. «Şu ikilemi anlatır mısınız lütfen?»

«İstifa ettim, ikilemi anlattım» dedi Feyzioğlu.

Salih Yıldız'ın hükümette kaldığını, partiden de gittiğini dokundurarak, «İkiden bir çıkarsa, bir kalır» dedim.

Bana kalırsa, Ecevit Feyzioğlu'nun istifa edip ayrılmasından memnundu.

Feyzioğlu «fire» değildi, ayrıca Yıldız kazançtı.

Şimdi gözlerini AP Kongresinin vereceği sonuca çevirebilirdi. AP'den ayrılacaklar olursa, hükümeti daha güçlü desteğe kavuşturabilirdi. Faruk Sükan'ın da ayrılacağı haberleri dolaşıyordu. Oysa, Sükan, Feyzioğlu'nun istifa ettiği 18 Eylülden bir hafta önce bir «alternatif plan» anlatmıştı bana:

«...AP'den ayrılacaklarla yeni bir Ecevit hükümeti. Ama, böyle bir hükümet kurulurken Ecevit'e 'Maliye'ye, İçişlerine ve Dışişlerine şu kişiler gelecek' denilmeliydi. Bu istekler yerine getirilirse yeni hükümetin destekleneceği bildirilmeliydi...»

«Alternatif plan» hazırlayan bir kişinin hükümetten çekilmesi söz konusu olamazdı. O sırada Sükan, CHP önderinin «dürüstlüğü ve çalışkanlığı» ile uzun süre hükümette kalacağına inanıyordu. Ne var ki, «üç bakan» konusunda Ecevit'e «tebligat» yapılmasını, üç bakan arasında özellikle içişlerinin bulunmasını neden istiyordu?.. Anarşi o gün-

lerde hızını sürdürdüğü için başarısız bir bakan yerine yenisini aramak isteğine bağladığım bu «planın» bir arka yüzü varmış, sonradan öğrendim:

Ecevit 1985'te söyleşirken Sükan'ın o günlerde İçişleri Bakanlığı istediğini söyledi.

CHP önderi, Sükan'ın bu «şiddetli isteğini» Çankaya Köşküne de iletmişti. Cumhurbaşkanlığı genel sekreterliği yapan Halûk Bayülken, Korutürk'ün Ecevit'ten bu bilgiyi aldığını bana anlatmıştı.

Kapalı kutuydu insanlar, hele siyaset adamları. Bir açınca!..

15

YANKILAR

«İşler yolunda gidiyorsa neden ayrılsın Feyzioğlu» diyordu Demirel.

«...O, bir yerlerden bir 'koku' almıştır. Turnusol kâğıdı gibidir. Ama, bu olay testinin çatladığını gösterir. Su tutmaz artık...»

Kimi büyük işyerlerinin kapandığını söylüyordu Demirel, «onlara 'siz Erbakan'ı daha çok arayacaksınız' dediğini, işadamlarının bu hükümetin Kasım ayına dek zor dayanacağını söylediğini» aktarıyordu.

AP önderi bir başka havadaydı :

«...Bu hükümet nasıl gidecek ben de bilmiyorum. Ama bize iş düşecek diye kâbus basıyor. Ne tatlı şeymiş kardeşim şu muhalefet!..» diyor, kahkahalarla gülüyordu.

Büyük kongre öncesi yedi sekiz günlük bir geziye çıkacaktı. AP'de karşısına çıkacak İnan'ın, 500 delegenin oyunu cebine koyduğundan söz edildiğini söylediğimde, «ne yaparlarsa yapsınlar» diye yanıt vermişti, ama gelişmelerden pek kaygı duymadığını seziyordu insan.

Turan Güneş aradı, «Yahu» dedi, «sen bu hükümet gidiyor diyormuşsun?»

Kim söylediyse söylemişti.

Oysa tam tersini düşünüyordum. Ecevit hükümetinin 1978 Eylülünde «gitmesi için hiçbir 'olasılık' göremiyordum.

Ne Meclisteki sayı dengesi, ne de öne sürülen gerekçelerin hiçbiri hükümetin gitmesini gerektirecek nitelikte değildi. Giderse yerine ne gelecekti?.. Bir AP-CHP hükümeti söz konusu olamazdı. Üçüncü bir MC.. Yarabbi!..

Erken seçim?... Genel seçimlerin üzerinden henüz bir yıl geçmişti. Milletvekilerine erken seçimi kabul ettirebilmek hemen hemen olanaksızdı.

Küçük bir mantık değerlendirmesi yapan herkes, hükümetin gitmeyeceği sonucuna varabilirdi.

Ne çare, bu mantık geçerliliğini korumakla birlikte hükümetin gitmesini isteyenlerin sayısı oldukça kabarıktı.

Nitekim Turan Güneş Hoca —ki siyaseti çok iyi bilirdi— «Bu hükümet gidecek» diyordu. «Ama hemen değil belki, bir ay, iki ay...» diyordu.

«Hoca, sen de hükümetin 1981'e dek süreceğini söylerdin, ne oldu?»

«Bak güzel kardeşim» diye başladı Hoca,

«...Bir memlekette herkes, işçi, mühendis, işadamı 'bu hükümet gidecek' demeye başladı mı, gider o hükümet... Sonra sen, Feyzioğlu'nu 'boş adam' sayma, bir bildiği, bir işte parmağı yoksa böyle hareket etmez o. Hele milletvekillerini bir dinle. Sen Küçük Kurultayda çıkacaksın, Kenan Akman'a, Süleyman Genç'e ve Turan Güneş'e alabildiğince küfredeceksin, bunlar da susacak. Hele dikkat et, Doğudaki tatbikata. Kürt sorununda Genelkurmay vaziyetini ortaya koyuyor. Çok tedirgin bizim milletvekilleri...»

Güneş'in öfkesi burnundaydı.

Siyasette Turan Güneş öyle 'hafife alınacak' insanlardan değildi.

Hoca, «bir CHP-AP hükümeti olurmuş. Bak sen şuna» diyordu:

«Olur olmasına da, Demirel de kalmaz. Onu da yerler. Kısacası bu hükümet giderse Demirel de gelmez.»

Turan Güneş Hocanın okumamı salık verdiği Aydınlık gazetesinde, CHP milletvekili Metin Musaoğlu,

«Bölgemiz açısından endişe duyuyoruz» diyor, öteki milletvekili Hüseyin Erkanlı ise «Türkiye'de iç savaş çıkarmak isteyenler var» diye konuşuyordu. Biri Mardin, öteki Tunceli milletvekiliydi.

Orhan Birgit de Feyzioğlu'nun istifasına anlam veremiyor, ne var ki, o da «bir bildiği olmasa» bu eyleme girişmeyeceğini söylüyordu.

CHP'de özellikle Doğulu milletvekilerinin tepki içinde olduğunu söyleyenlere şimdi ne demeli!

«Vay, vay, vay!» diyordum: Son derece hırçın ve bü-

yük eleştiriler yaptıkları söylenen Doğu milletvekilleri dahil bütün CHP milletvekilleri, Millet Meclisi öncesi toplanan ortak grupta Bülent Ecevit'i ayakta alkışlamışlardı!

Meclisin olağanüstü toplantısında, içtüzük sekiz dakikada geçti.

Muhalefetsiz bir Meclisti. Girmemişti öteki partiler.

Ecevit'in aşırı söylentilere karşın, «kalmakta» kararlı olduğunu öğreniyorduk. CHP milletvekillerinin Ecevit'i ayakta alkışlamalarının asıl nedeniyse, hükümetin gitmesi olasılığının giderek güçlenmesinden kaynaklanıyordu.

O sırada kulis ne söylerse söylesin, hükümetin gitmesine yanlı olacak CHP'li pek azdı. Örgüt, «Aman hükümeti bırakmayın!» diye genel merkeze asılıyordu.

Bu, işin tabandaki içyüzüydü. «Yüksek politika» yapanlarsa —örneğin Güneş Hoca— hükümetin gideceğinde direniyorlardı :

«Bir hükümet ki, anarşiyi durdüramamış, dış kredileri sağlayamamıştır, gidecektir» diyorlardı. Basın, genelde hükümetin gitmesini istemiyordu. Milletvekilleri istemiyordu. Eee, nasıl gidecekti? Vergi yasaları için de Meclis geceli gündüzlü çalışıyordu.

ABD üsleri için «geçici statü» uygulayacağımızı öğreniyorduk. Üsleri açacaktık, müzakereler arkadan gelecekti.

Günlere renk getiren Demirel'in sözüydü :

Bana, «Eğer Kongrede yitirirsem liderliği, katiyyen ayrılmayacağım partiden, önümü ilikleyip görevimi yapacağım» diyordu.

Günün haberi ise : Malbroo ve Kent sigaraları sokaktaki karaborsada 'Mataracı 1', 'Mataracı 2' diye satılıyormuş?!.. İşgüzar şiir yazıyormuş.. Mete Tan?.. Müsteşarını dövmüş!

AP kulislerinde bir de «Aygır Fatma» öyküsü anlatılıp duruyordu.

Demirel üzerindeki oyunlar daha canlandı.

AP önderi söyleşilerde İnan için «Alsa alsa kongrede 80-100 oy alır» diyordu.

Fakat, Demirel gibi, Ecevit gibi insanlar önderliklerini korumak için elbette çalışırlardı, ne var ki, yeri geldiğinde çevrelerinden yakınırlardı. Kimi yerde haklı da çıkarlardı.

«...Bu partiye iki kez seçim kazandırdım. Bazı arkadaşlarımı —ad vermiyordu, ama kim olduklarını biliyordum— 1970'lerde 41'lere karşı savundum. Ne yaptılar, en ufak sarsıntıda beni terk ettiler. Hepsini bakan yaptım. 9,5 yıl iktidar sürdürdük. Bakanlık isterler, olmazlarsa küserler.. Bunlar lider darboğaza girdiği zaman bırakıyorlar, iğreniyorum bu tip insanlardan...»

İçini döküyordu.

Toker'in «yeni hükümet» üzerindeki önerisi daha ilginçti:

Tarafsız bir başbakanın başkanlığında bir hükümet, Demirel'le Ecevit başbakan yardımcısı. O sıradaki önemli sıkıntı, CHP-AP işbirliği gerçekleşirse başbakanın kim olacağı üzerine oturtulmuştu. Toker «bu formülle» sorunun çözülebileceği inancındaydı.

Necmi Onur dönmüş Doğudan: «Doğu bölünüyor!»

Yazısının manşeti bu.

«Bir ABD Raporu» diye uzun bir yazım yayımlandı. Turan Güneş aradı:

«Okudum raporu» dedi, «bizimki açacak üsleri, kaçamaz!...»

16

BİR ABD RAPORU : ABD, TÜRKİYE'DEKİ ÜSLERDEN VAZGEÇEMEZ!

Carter'ın ABD ambargosunu kaldırmak için girişimlerde bulunması Türkiye'de olumlu karşılandı. Tabii, ister iktidarda olsun, ister muhalefette, Türk devlet adamları ABD' nin ambargoyu neden «bir an önce» kaldırmak istediğini, bu istekle ilgili girişimlerin altında hangi «zorlayıcı nedenlerin yattığını» elbette çok iyi biliyorlardı.

ABD, Türkiye'deki üslerinden vazgeçemezdi, ABD 1975' te, kapatılan bu üslerin bir an önce açılmasında «hayati önem» görüyordu.

Ambargonun kaldırılması belirli sürecine girdiği sıralarda ABD'nin «bize verdiği değer» Türk kamuoyuna bu ölçütler içinde yansımaya başladı.

Yoksa, ABD, «müttefik saydığı» Türkiye'nin kara kaşıyla gözünü sevdiği için ambargonun kaldırılmasına meraklı değildi. Nitekim, Başkan Carter seçim propagandasında «Türkiye'ye karşı sert bir tavır» almıştı. Türkiye'ye Ermenilerle Rumlar önünde bu denli katı bakan bir ABD başkanının ambargoyu kaldırmaya pek yanaşmayacağı kaygıları Türkiye'de konuşulup tartışılıyordu.

Fakat Henry Kissinger'in Carter'in seçilmeden önce gözetilen bu davranışlarını yeren İhsan Sabri Çağlayangil'e verdiği yanıt ilginçti:

Çağlayangil, Carter'ın işbaşına gelmesi olasılığının güçlendiği günlerde, o zaman Dışişleri Bakanlığını yürüten Kissinger'e «bu denli sert tutuma sahip bir yeni Başkanla Türk sorunlarının nasıl çözüleceği» kuşkusunu dile getirdiği zaman,

«...Bakma sen seçim sırasında söylenenlere. Carter se-

çilir, gider Beyaz Saray'a oturur, önüne bir dosya koyarlar. Bakar ki, Türkiye ABD yararları açısından bırakılabilir bir ülke değildir... Politikasını bir anda değiştirir, değiştirmek zorunda kalır..» yanıtını vermişti. Öyle de oldu.

Carter, ambargoyu kaldırma girişimlerine geçtiği sırada, bu gerçeği Beyaz Saray'da kabul ettiğini ABD'deki Rum toplumu önderlerine de açıkça «itiraf» etmişti.

Carter'ın ambargoyu kaldıran girişimlere başladığı sıralarda, «Uluslararası İlişkiler Komitesi»nin, Avrupa ve Ortadoğu alt komisyonu için «Kongre Araştırma Servisi»nce hazırlanan bir raporunu okumakta yarar var:

16 Temmuz 1978'de Amerikan Senatosu çoğunluk lideri Byrd şöyle dedi:

«...ABD askeri ve haberalma görevlileri, Türkiye'deki beş tesisin Sovyet askeri gelişmelerini izlemek bakımından hayati önemde olduğunu belirtmektedir. Sovyet askeri gücünün her gün biraz daha artması karşısında bu üslerin önemi daha da artmaktadır.»

Başkan Carter, ambargonun kaldırılması için girişimlere geçmeden önce Beyaz Saray'da Amerika'da yaşayan Yunanlıların liderini kabul etti. Kongre'ye etken olan Amerika'daki Yunanlılar, seçilmeden önce söylediklerini bugün değiştirerek Türk yanlısı vaziyet almasını eleştirdikleri zaman Başkan Carter şu cevabı verdi:

«*...Beyaz Saray'a geldikten sonra, aday olduğum zaman bilemediğim şeyleri öğrendim...*»

Carter pek çok şey öğrenmişti. Bilim adamlarının, askerlerin, devletin yönetiminde görev alanların, Amerikan Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin birlikte hazırladıkları ve Kongre üyelerine dağıttıkları, «Bir ABD raporu»nun çok daha genişletilmişini, daha çok gizemli raporları, ABD yararlarını daha çok dile getiren bilgileri masasının üzerinde bulmuştu. Carter, Beyaz Saray'a geldikten sonra çark ediyor, askeri üslerin zorunluğu Senato çoğunluk lideri tarafından açığa vuruluyordu. Çünkü,

ABD, Türkiye'den ve Türkiye'deki ABD askeri üslerinden vazgeçemezdi.

Rapor - Üsler

Uluslararası İlişkiler Komitesi, Avrupa ve Ortadoğu Alt Komisyonu için «Kongre Araştırma Servisi» tarafından hazırlanan raporda, «Akdeniz'deki ABD askeri tesisleri ve amaçları» incelenirken, Türkiye'deki üsler için şunlar söyleniyordu:

«...Türkiye'de Amerika tarafından kullanılan —Türklerle beraber kullanılan denilmiyor— kilit tesislerin çoğu elektronik niteliktedir ve bir ya da başka biçimde (istihbarat) toplamakla yükümlüdür...»

Derhal «gerekli gördüğü» üslere geçiyordu:

«...Ulusal güvenlik Komitesi'nin bir parçası olan ordu, güvenlik komitesi tarafından çalıştırılan Sinop tesisi Sovyetler Birliği'nin Karadeniz'deki hava ve deniz faaliyetleriyle Sovyetlerin füze deneme çalışmalarını izlemektedir. Sinop'a bağlı Samsun üssü ise Amerikan Hava Kuvvetleri Güvenlik Servisi tarafından çalıştırılmaktadır ve bu da Ulusal Güvenlik Komitesine bağlıdır...»

Sinop, ABD'nin gereksindiği «Üs-1»di.

Burada raporun dışında bazı bilgiler vermek gerekiyor: ABD 1977'lerde Karamürsel'deki hava istasyonunun —bu istasyon ya da üs, Sovyetlerin Batı Karadenizdeki deniz trafiğini izler ve kontrol ederdi— çalıştırılmasına yanlı idi. Açılmasını istediği üslerden biri de Karamürsel'deki idi. Fakat 1978'de bu görevi Türkiye'deki başka üslerin üzerine almasıyla ABD, Karamürsel'deki üsten vazgeçti. Karamürsel'deki tesisler «sessiz sedasız» söküldü. Türk Genelkurmay'ına yarayan «bazı parçalar» ABD tarafından verildi, ancak önemli bölümünü alıp götürdü. Taşınmaz malzeme diye adlandırılan —binalar, kortlar, evler— Türkiye'ye bırakıldı.

Teknik bilgi: Sinop üssü 25 Mayıs 1962'de imzalanan anlaşmayla kurulmuştu. Radar bölümü 105.884 metrekareye yayılmıştı. İstihbaratla ilgili diğer kesimler ise, 652.776 metrekare içindeydi. Samsun üssü 27 Mayıs 1962'de imzalanan anlaşmayla tesis olunmuştu. 583.200 metrekarelik sahada. Çalıştırıldığı sıralarda üste bir Türk subayı, bir astsubay ve 44 Türk erine karşı 21 Amerikalı, 41 astsubay ve 19 Amerikalı er vardı.

Üs - 2

ABD raporunda mutlaka gereksinilen öteki bir üs şöyle anlatılıyordu:

«Bir başka önemli istihbarat toplama istasyonu Diyarbakır'dadır. Burada uzun menzilli —ufuk ötesi radar diye adlandırılan tesisler— radar ve elektronik haberleşme araçları vardır. Çeşitli Sovyet füze üslerindeki füze denemelerini ve Sovyetlerin diğer askeri çalışmalarını izler. Diyarbakır dinleme üssünün hemen yanında Pirinçlik üssü vardır. Bunlar hava kuvvetleri güvenlik servisi personeli tarafından çalıştırılmaktadır.»

Teknik bilgi: Pirinçlik (Diyarbakır) üssü 25 Mayıs 1962 anlaşmasıyla kuruldu ve 797.704 metrekareye yayıldı. Amerikalılar tarafından çalıştırılıyordu.

Üs - 3

ABD raporunun üzerinde durduğu ve 'mutlak' çalıştırılmasını istediği bir öteki üs, Belbaşı üssüydü:

«...Ankara yakınlarındaki Belbaşı üssü, Sovyetlerin nükleer denemelerini sismografik metotlarla izlemektedir...»

Teknik bilgi: Türk kaynaklarında yalnızca «nükleer dedeksiyon —Amerikalılar—» diye kayıtlı.

Üs - 4

«...ABD tarafından Türkiye'de kullanılan tesislerin önemli bir diğeri İncirlik (Adana) hava üssü ile İskenderun (Yumurtalık) ikmal üssüdür. İncirlik en büyük taktik hava üssüdür. Avrupa'daki Amerikan Hava Kuvvetleri'nin İspanya'da (Torejon) hava üssü ile İtalya'daki (Aviano) hava üssünden münavebe ile gelen uçakları barındırır. İncirlik' teki Amerikan savaş uçakları, Doğu Akdeniz ve bölgede bir savaş çıkması halinde taktik nükleer vuruş yapacak en ileri güçte ve teknikte uçaklardır. İskenderun (Yumurtalık) Doğu Akdeniz'deki Amerikan Silahlı Kuvvetleri'nin önemli ikmal ve depolama merkezleridir...»

Üs - 5

«...Trakya'daki Kargaburun üssü ise Amerikan Deniz Kuvvetleri üssüdür. Öylesine bir üstür ki, Amerikan uçaklarının ve savaş gemilerinin elektronik yönlendirme araçlarıyla Akdeniz'deki pozisyonlarını saptamaktadır. Uzun menziller içinde istediği talimatı vermektedir (Tabii aynı zamanda Akdeniz'deki Sovyet gemilerini de izlemekle görevlidir)...»

Teknik bilgi: Kargaburun Türk kaynaklarına yalnızca «sahil muhafaza kayıtlı» ibaresiyle geçmiştir.

Rapordaki bu bilgilerin ışığında ABD, bugün de Türkiye'de yalnızca 5 askeri «istihbarat» üssünün açılmasından yana görünmekteydi. Oysa, «ABD raporu»ndaki şu satırlar açılması istenilen bellibaşlı üslerin Türkiye'de kurulu bir şebeke düzeni içinde çalıştıklarını, yani bir üssün başka bağlayıcı istasyonlara gerek duyduğunu ortaya koymaktaydı:

«...ABD savunmasıyla ilgili haberleşme üslerinin önemlilerinden biri Türkiye'nin batısında İzmir yakınlarındaki Yamanlar üssüdür. Bir diğeri de Elmadağ (Ankara) üssüdür ve bu, Karadeniz'de Samsun'a, Akdeniz'de Karataş'a (İncirlik yakınında) bağlıdır. Karataş terminali, Orta Anadolu'daki Malatya üssüne ve güvenlik uyduları haberleşme sistemi içinde bulunan Diyarbakır üssüne, Diyarbakır üssü de ABD'nin doğu sahilinde New Jersey eyaletinin (Lakehurst) kentindeki Lakehurst Deniz - Hava Haberleşme İstasyonu'na bağlıdır...»

Demek ki, Diyarbakır - New Jersey istihbarat hattı, askeri üsler Amerikan Ulusal Savunma Komitesine bağlı olduğu ve bu komite de doğrudan Beyaz Saray'la irtibatlandığı için Beyaz Saray'a kadar uzanmaktaydı. Ayrıca Diyarbakır - New Jersey - Washington (Beyaz Saray) çizgisi için Elmadağ - Karataş - Malatya gibi istasyonlara da gerek vardı. ABD'nin istemiyle beş hayati üs açıldığında sadece beş askeri üs açılmış olmayacak, bunlarla bağlantılı diğer bazıları da —doğal olarak— faaliyete geçecekti. Rapordaki bu açıklamalar karşısında kamuoyunda askeri üslerin sayısını «küçük gösterme» çabalarıyla acaba kim, kimi uyutuyordu.

ABD'nin beş üs istemi, Türk kaynaklarınca doğrulanmıyor ya da bir başka biçimde beş üs üzerinde durulduğu ileri sürülüyordu. Türk kaynaklarına göre üzerinde durulan üsler şunlardı :

Sinop - Kargaburun (Tekirdağ) - Belbaşı (Ankara) Pirinçlik (Diyarbakır)..

Bunlara ek olarak ABD'nin İncirlik (Adana) havaalanından istihbarat olarak değil, uçaklarının ikmali ve burada barınabilmeleri için yararlanmak istediği bildiriliyordu. Buraya önemli bir not koymamız gerekli: Mart 1976'da yapılan Kissinger - Çağlayangil savunma anlaşmasında «istihbarat üsleri» üzerinde anlaşmaya varılırken, «İncirlik hava üssünden yararlanma» özellikle yazılmıştı. İncirlik'in NATO üssü olmasına karşın, bir bölümünden Amerikalıların yararlanmakta direneceği ve buradan nasıl yararlandığı «ABD raporu»nda belirlenmekteydi.

İncirlik (Adana) için şu bilgiler ekleniyordu : ABD burada bir rotasyon filosu bulundurmak istiyordu. Hangi silahlarla yüklü olduğu ABD raporunda yazılı on iki ABD uçağı.

ABD raporundaki şu cümle önemliydi:

«...Çeşitli ABD savunma haberleşme sistemlerinin, terminallerinin yanı sıra Türkiye'de 14 adet NATO (erken uyarı) tesisleri veya istasyonları çeşitli yerlere dağılmıştır.»

ABD raporuna ekli haritadan NATO erken uyarı istasyonlarının Türkiye'nin şu kentlerine dağıldığını çıkarıyorduk:

Lüleburgaz - Çanakkale - İzmit - Bartın - Merzifon - Perşembe - Pazar - Eskişehir - Ankara - Şarkışla - Kargapazar - Erzurum - Diyarbakır - Mardin.

Türk yetkililerinin verdikleri bilgilere göre, NATO erken uyarı istasyonları ABD üslerinin kapanmasından sonra çalışmalarını sürdürmüşlerdi. Ancak bu çalışma «NATO ile Türk ordusu arasında irtibatı sağlayan —line'larda— hatlarda» devam etmişti. NATO erken uyarı istasyonlarında «...ABD'nin Orta Avrupa'daki askeri güçleriyle bağlantısı olan hatların çalıştırılması durdurulmuştur...»

Bu, yetkililerin verdiği resmi bilgiydi. İşte burada Türkiye'deki üslerin kapatılması kararına karşın, ABD lehine faaliyetlerini sürdürdükleri savları doğrulanıyordu. NATO -

ABD askeri birliğinin içiçeliği, hiç değilse «erken uyarı» sistemlerinin yine ABD lehine çalıştığı kanısını uyandırıyordu.

Mayıs - Haziran aylarında Amerika'daki Yunanlıların liderlerini ambargonun kalkması lehine kazanmak için uğraşan Başkan Carter'ın —Yunan basınında açıklanan— şu sözlerinin altını çizmeliydik:

«...Korktuğum şudur: Eğer bir şey yapmazsam... çabamıza rağmen durum daha da kötüleşecek. Türkiye ile Yunanistan'ı savaş halinde görmek istemiyorum. Bu durum sadece iki ülkenin zararları için değil 'bizim güvenliğimiz için tehdit' olacak...»

Carter, Amerika'daki Yunanlıların liderlerine «Bir savaş halinde Türkiye'nin gerek askeri araç ve gereçleriyle gerekse insan gücüyle Yunanistan'a üstün» olduğunu söylemişti. Carter, «Amerika'nın güvenliğini tehdit» başlığı altında ABD yararlarını ortaya koymuştu. Türkiye'de sanıldığının tersine Türkiye'nin bir savaşta Yunanistan'a karşı üstünlüğünü göstererek, ambargonun yarar sağlamayacağını belirtmek istemişti.

Siyasal yönden bu noktalara varan Carter'ın «Akdeniz'deki ABD askeri tesisleri ve amaçları»nı inceleyen ABD raporundan ötede bilgilere sahip olduğu açıktı. Nitekim ABD raporu şöyle diyor:

«ABD'nin Türkiye'deki üslerinden kesinlikle çekilmek gereğiyle karşılaşması halinde, bunu telafi olanakları son derece sınırlıdır...»

Bu hüküm ambargoyu kaldırma girişimini açıklıyordu. Rapor Türkiye'deki askeri üslerin Washington'a neler sağladığını şöyle belirliyordu:

«...Türkiye'nin ABD'ye sağladığı askeri kolaylıklar geçmişte ABD'ye Sovyet hava ve deniz faaliyetlerini, füze ve nükleer denemelerini ve Ortadoğu bölgesinde genel askeri çalışmalar konusunda önemli bilgi toplama olanağı vermiştir...

...Türkiye'nin sağladığı diğer bir kolaylık ise taktik savaş uçakları için havaalanlarını, savunma haberleşme istasyonlarını ve Doğu Akdeniz'deki Amerikan Hava ve Deniz Kuvvetleri için ikmal ve cephane depolarıdır...»

ABD raporunun çok ilginç bölümü, «Bu üsler neden bir

başka ülkede olmuyor da, mutlaka Türkiye'de?..» sorusuna verdiği iki yönlü yanıttı. Rapor bu konuda «politik nedenleri» şöyle sıralamaktaydı:

«...ABD, Ortadoğu'daki Arap ülkelerine —örneğin Mısır veya Suriye'de— Arap - İsrail çatışması nedeniyle gidemiyor...

...Son uluslararası gelişmeler, özellikle Türk-Yunan ve Kıbrıs anlaşmazlığı nedeniyle Kıbrıs, ABD'ye üs verecek durumda değildir...

...En elverişli yer Yunanistan'dır. Ancak Türkiye ve ABD ile ilişkileri dikkate alınırsa, Yunan hükümetinin böyle bir isteme 'evet' demesi kolaylıkla beklenemez...»

«Neden Türkiye?.» sorusuna cevap arayan raporda «başka nedenler» şöyleydi:

«...Türkiye'deki ABD haberalma tesislerinin başka bir yere nakli ya da taşınmasıyla ilgili önemli bir güçlük daha vardır (Türkiye dışında uygun ve yararlı yeni yerler bulunamaz). Türkiye'deki haberalma tesisleri ABD'nin Sovyetlerle ilgili haberalma çalışmalarına çok önemli katkıda bulunmaktadır. Sovyetlerin ABM —füze savarların varılan anlaşma gereği belirli yerlerden başka yerlere kaydırılmaması— anlaşmasıyla SALT —silah güçlerinin belirli sınırda kalmasıyla ilgili birinci stratejik silahların sınırlandırılması— anlaşmasına uyup uymadıklarını kontrol altında tutmaktadır.

Ayrıca Sovyetler Birliği'nin Doğu Akdeniz'deki, Karadeniz'deki ve Kafkaslardaki askeri faaliyetlerini, füze ve uydu denemelerini ve nükleer silah denemelerini izlemektedir...»

ABD'nin Türkiye'deki üsleri yitiremeyeceğini, kesin anlamda bu üslerden vazgeçemeyeceğini rapor açıklıyordu:

«...Tahmin edildiğine göre, ABD geçmişte Sovyet atılımlarıyla ilgili bilginin aşağı yukarı yüzde 25'ini Türkiye'deki tesislerinden elde etmiştir. Kısa süre önce Amerikan yöneticilerinin önemli kısmı Türkiye'deki haberalma tesislerinden alınan bilgilerden bazılarının başka (hiçbir yerden ve hiçbir yoldan) sağlanamayacağını belirtmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin askeri faaliyetleri hakkındaki haberalma yalnızca Türkiye'deki üslerden elde edilmemekle birlikte —uydu ve diğer kaynakları amaçlıyor— (Türkiye'deki tesislerin yi-

tirilmesi öteki kaynaklardan elde edilen bilgilerin doğrulanması bakımından önemli sorunlar) yaratacaktır...»

Türkiye'de —eski haliyle— 34.279.843 metrekareye yayılmış Amerikan askeri üslerinin yeniden açılmasına —özel sohbetlerde— karşı çıkan bazı Sovyet ilgilileri şöyle diyordu: «ABD uydular aracılığıyla Sovyetlere ait istedikleri bilgiyi saptamaktadır. Türkiye'de bu üslere ne gerek vardır ve Türkiye —uzay çağında— Batı savunması için gerekli olmadığı anlaşılan bu üslere niçin yer vermektedir?...»

Türkiye'nin değil, ABD'nin üslere gereksinmesinin nedenleri «ABD raporu» ile kanıtlanmaktaydı. Sovyetlere ait bilginin yüzde 75'ini başka kaynaklardan elde etse bile ABD, bunların doğrulanması için Türkiye'deki üslere gereksiniyordu. Üstüne üstlük bir yüzde 25 istihbarat Türkiye'den...

Bu nedenlerle ABD, Türkiye'deki üslerden vazgeçemiyor ve geçemez görünüyordu.

Son derece ilginç bir noktaya geliyor ve raporda şunları izliyorduk:

«...Eğer günün birinde şu ya da bu nedenle ABD, Yunanistan'daki üslerini terk etmek zorunda kalırsa, bunların telafisi Türkiye ve İtalya ile olabilir.

Ancak coğrafi durumu göz önüne alınırsa, Türkiye, İtalya'dan daha çekicidir. Doğu Akdeniz'de bulunan Türkiye'den başlatılacak askeri hareketler daha kısa sürede başlatılabilir. Buna karşılık İtalya'nın deniz tesisleri ve ikmal olanakları daha gelişmiştir. Ö nedenle Türkiye'deki limanların geliştirilmesi gereği vardır. Örneğin İskenderun ve İzmir...

(...Yunanistan'daki haberalma üslerinin kaldırılması halinde gene Türkiye, İtalya'dan daha elverişli bir alternatiftir...)»

ABD, Yunanistan'dan —belki de Papendereu nedeniyle— bir gün «gidebileceğini» kabul ediyor. Ama Türkiye'den asla. Varsaymıyordu bile.

Askeri hareketlerin —savaşın— Türkiye'den «daha kısa sürede» başlatılabileceğini söylüyordu.

İtalya'nın değil Türkiye'nin «Yunanistan'daki üslerin kaldırılması halinde tek alternatif» olduğunu belirliyordu.

ABD'nin üsler üzerindeki duyarlığı hiç yitmedi. 1980' den sonra imzalanan Türkiye - ABD arasındaki «ortak savunma işbirliği»nin özü, üslerdi. ABD, geçmişte olduğu gibi, bugün de üsler karşılığı Türkiye'ye «para» ödüyordu.

15 Aralık 1985'te bu anlaşmanın süresi doluyordu. Eğer Türkiye, iki ay önce, 15 Eylül 1985'te bu anlaşmayı değiştirmek isteğini ABD'ye bildirmezse, bir yıl daha uzayacaktı.

Ancak, Türkiye ABD askeri yardımının her yılın 8 ayı Kongrede sorun yaratmasından, sürekli kısıtlamalara uğramasından yakınıyordu. Anlaşmada bir düzenleme yapılmalı, ABD vereceği yardımın miktarını «garanti» etmeliydi:

ABD, kongreye karşın böyle bir garanti veremeyeceğini öne sürüyordu. Haziran - Temmuz aylarında «garanti» konusundaki Türk direnmesi sürüyordu. ABD'nin gereksindiği üslere karşılık «yardım miktarında kesin güvence» sağlanacak mıydı, sağlanmayacak mıydı, belli değildi.

17

PATLICAN

Ambargo kalktı. Öne sürüldüğüne göre, kimi koşullarla.

'Zafer' Ecevit'in. Daha önceki yıllarda sürdürülen girişimleri, olumlu çizgileri içeren anlatımları dinliyorduk elbette, ama sonucu alan Ecevit'ti.

«Ecevit, Batıyı tehdit etmişti».. Evet, etmişti. Batı da bizi tehdit etmiyor muydu zaman zaman, baskı yapmıyor muydu?

Ben Ecevit'i savunuyordum, Toker'le terse düşüyorduk aynı gazetede.

Ambargoya doğru 'teşhis' koyarak Ecevit'in sonuca ulaşmasını öven Toker, şimdi «işlerin üstesinden gelemeyeceği anlaşılan Ecevit'in birtakım demeçlerle başbakanlığı sürdürdüğünü» anlatıyordu.

Hürriyet'teki «koroya» katılan Toker, «Demirel'den bıkkınlık geldiğini, değişmesi gerektiğini» vurguluyordu.

İstanbul'da Tatlıcılar ailesi erkek çocuklarının düğününde beş yüzlükleri, binlikleri konfeti gibi havaya atmışlardı. Pahalılık bindirirken en gözde haberlerden biri buydu, paralardan konfetiler!..

Demirel'e İstanbul'dan Ankara'ya dönmek istediğinde 'uçak dolu' demişlerdi.

Sinirlenmiş, direnmişti ve binmişti uçağa.

Brüksel'den dönen Genelkurmay Başkanı Kenan Evren de uçaktaydı. Evren'le Demirel önceleri konuşmamışlardı uçakta. Demirel'le birlikte olan emekli Orgeneral Faik Türün, Evren'le söyleşmeye başladıktan sonra AP önderiyle Evren arasında da kısa bir görüşme geçmişti. Evren,

«Sayın Demirel, bir patlıcan Brüksel'de bizim parayla 4 lira» demişti.

Anarşik olayların arasında bir başka olay patladı:

Avusturya büyükelçisinin kızı ile eşini öldürmüşlerdi!

18

AMBARGONUN KALKMASINDAN SONRA BİR DEĞERLENDİRME BELGESİ

Ambargoyu kaldıran uzun metin üzerinde yapılan Dışişleri Bakanlığı değerlendirmelerini bir belgeyle saptamak gerekiyor:

ABD Kongre kararının analizi

«...1. Konferans Kararına ilişkin görüşler:

1) Kıbrıs sorununun çözümü, göçmenlerin dönüşü, görüşmelerin başlaması için iyi niyetle hareket Türkiye'den beklenmektedir. Başkan, Türkiye'nin böyle davrandığını saptayacak ve Kongreye yazılı olarak bunu kanıtlayacaktır.

Oysa Kıbrıs sorununda yükümlülük yalnız Türkiye'ye ait değildir. Ayrıca, bazı hareketlere ilişkin koşulları Türkiye yalnız başına gerçekleştiremez.

Görüntüde Başkan (Carter) Türkiye yanlısı bir tutumla «öyle davranıyor» deyip ambargoyu kaldırabilir. Bu saptama ve bildirim bir defaya mahsus olsaydı hükümetin ileri sürdüğü gibi Başkan bunu yapar ambargo ve buna ilişkin durumlar tarihe gömülürdü. Ancak Başkanın ve Kongrenin Kıbrıs sorunundaki gelişmelerden her iki ayda bir rapor vereceği ve durumun gözden geçirileceğini öngörmektedir. Böylece ABD idaresinin ve Kongrenin Kıbrıs sorunuyla çözüme dek ilişkisi bu defa kanun kuvvetinde olmak üzere kurulmuş ve devamı sağlanmış bulunuyor. Esasen Konferans metni de bu aşamada ambargonun fiilen kaldırılmasından bahsediyor. Hukuken kalkması ise koşulların verine getirilmesine bağlı kalmaktadır.

2) Denktaş - Makarios mutabakatının (Şubat 1977) gö-

rüşmeler için temel olduğunun metinde yer alması iftihar vesilesi sayılmıştır. Aynı paragrafta aynı şeyin Birleşmiş Milletler Kararı için de geçerli olduğu kayıtlıdır. Bu unutulmaktadır. Nitekim paragraf, söz konusu mutabakatın BM kararları ışığında tefsiri sonucunu getirecektir ki bu da iç açıcı değildir. Aksini iddia etmek, paragrafın çelişkili olduğunu söylemek demektir. Hükümet, metinde bazı çelişkiler olduğunu söylerken herhalde bunu kastetmiştir.

3) Maraş hakkındaki iki toplumun önerisinin de olumlu olduğu ve BM Genel Sekreterinin bu konudaki gayretlerinin ABD tarafından destekleneceği belirtilmektedir.

İki toplumun önerileri arasında çok büyük farklar vardır. Türk önerisi azamisindedir. Uzlaşmak için Rumun geri, Türk tarafının ileri adım atması kaçınılmazdır. Atılamayacak adımı Kongre bizden beklemektedir ve fiilen isteme işini de BM'ye bırakmaktadır.

4) Amerika'nın, uyuşmazlıkların barışçı yollardan ve kabul edilmiş uluslararası yöntemlerle çözümünde faal rol oynayacağı, tarafları kışkırtıcı hareketlerden kaçınmaya teşvik edeceği, kuvvet ve kuvvet kullanma tehditlerine şiddetle karşı çıkacağı kayıtlıdır.

Uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümlenmesi için Türkiye'nin, BM yasası dahil birçok metinlerden doğan yükümlülükleri vardır ve bu doğaldır. Ancak uluslararası yöntemlerin desteklenmesine dair ifade, kıta sahanlığı sorununda Adalet Divanında ısrar eden Yunanistan'a çiçek atmaktadır ve Hükümetin arzusuna ve ilan ettiği siyasete ters düşmektedir.

Diğer yandan Ege'de (ve hatta bir bakıma Kıbrıs'ta) halen talepkâr biz olduğumuza göre, özellikle Ege'de tahrik edici davranışta bulunma durumunda kalabilecek olan Türkiye olduğuna göre, ABD'nin Ege'de Yunanistan'a şemsiye mi sağladığı suali ortaya çıkmaktadır.

5) Türkiye ve Yunanistan'a, NATO sorumluluklarını yerine getirmeleri için yapılacak yardımın, bugünkü askeri kuvvet dengesini koruyacak şekilde biçimlendirilmesi mevzubahistir.

Bir defa Türkiye'nin NATO Savunma planlamasındaki sorumluluğu Yunanistan'a nazaran çok daha büyüktür. İkincisi, Türkiye'nin jeostratejik konumu iki ülke arasın-

da bir kuvvet dengesine izin vermez. Hal böyle olunca, denge kurulmaya çalışılması, Yunanistan'ı nispetsiz ölçüde gözetmekten başka anlam taşımayacak büyük bir haksızlık, bir sorumsuzluk teşkil edecektir.

Yunanistan, Türkiye karşısında askeri denge kurduğuna, yani caydırıcılığı sağladığına inanmaktadır ve ilk çabası bu dengeyi korumaktır. Türkiye'nin mevcut mali güçlükleri devam ettiği takdirde ve yine Türkiye çok yönlü bir tehdide karşı hazırlanma durumunda olduğu sürece, dengenin korunması aslında Yunanistan'a üstünlük sağlamak anlamınadır. Esasen Kongre bu yıl ilk defa Yunanistan'a da denge fikrinden hareket etmiş olacak ki, aynı miktarda dış yardım tahsis etmiştir.

6) Amerika, bir anlaşmaya varılıncaya kadar Kıbrıs'taki ateşkesin devamını sağlamak için nüfuzunu kullanacaktır.

Bugünkü koşullarda, aklı başında hiç kimse Kıbrıs'ta yeni bir macera aramaz. Ancak madalyonun diğer yönü şudur. Rum yönetimi uzlaşmaz, hatta ucu Türkiye'ye kadar varan çeşitli yıkıcı faaliyetleri ile, tutumuyla, böyle bir kalkanın arkasına saklanmaktadır. Türkiye'nin ya da Kıbrıs Türkü'nün eskalasyon opsiyonu elinden alınmaktadır. Rum - Yunan tarafı, bir üst madde de dikkate alındığında, kendi durumunu garantiye almak, onun ötesi için mücadele verme hakkını saklı tutmaktadır.

7) Amerika, dış yardım yasası ya da silah ihracı kontrol yasası uyarınca yapılacak güvenlik yardımlarının Konferans Kararının (B) bölümünde kayıtlı beş ilkeye (koşula) uyumluluğunu aramaktadır. Başkan yine silah ihracı kontrol yasasının 36 (B) maddesine tâbi satışlarda da bu beş koşula uyumluluğu kanıtlayacaktır.

Dış yardım yasası ya da silah ihracı kontrol yasası; hibe yardımlarını, kredili satışları ve savunma destek yardımlarını (Türkiye'de ekonomik yardım deniyor) kapsamaktadır. Kısıtlama varken hibe yardımı almıyorduk. Kredili satışlar 175.000.000 dolarla tahdit edilmişti. Destek yardımı ise, bu yıl ilk defa olarak 50.000.000 verildi. Eskiden 175.000.000 Kıbrıs sorununun çözümü yolunda gelişme olduğu takdirde onaylanıyordu. «Gelişme» genel bir deyimdir. Şimdi ise gelişmenin ne olduğu Konferans kararı ile iyice ayrıntıya kavuşmuş bulunuyor.

Diğer yandan ABD'nin ihraç yasası 36 (B). maddesi, 25 milyondan fazla olan satışları Kongrenin onayına tâbi tutar. Böylece Türkiye de diğer devletler gibi bu genel hükme tâbi idi. Yani eskiden Türkiye bir firmaya başvurarak kendi olanaklarıyla silah almaya kalksa, bu genel koşuldan başka herhangi bir koşula tâbi değildi. Bu defa Türkiye, bu Konferans kararıyla, bu genel şarta ilaveten Kıbrıs konusunda Karar'da saptanan şartlara da tâbi olacaktır. Bu nokta üzerinde hiç durulmadı. Ancak (D) paragrafının son kısmının başka anlamı olamaz. Gerçekten, paragrafın ilk kısmında silah ihraç yasasına atıf yapılmışken son kısmında yeniden aynı yasanın bir hükmüne atıf yapılarak «The President shall *also* submit such a certification...» denilmesi başka anlam taşıyamaz.

8) Gerekçe kısmında, iktisadi yardımlar da aynı koşullara tâbi kılınmıştır.

9) Konferans kararına Yunanistan'ın ve Kıbrıs'ın ithali şüphesiz olumlu ve ileri bir adımdır. Ancak bu ülkeler için yükümlülük getirilmemiştir. Bu husus gözden uzak tutulmaktadır.

II. Genel Düşünceler :

1) Kıbrıs yüzünden Türkiye'ye uygulanan ambargonun izahı ve Türkiye'den beklenenler şimdiye kadar şifahen ifade edilirken bunlar artık ayrıntılı bir biçimde Kongre kararı haline gelmiştir.

2) ABD idaresi eskiden ambargonun ya da kısıtlamanın kaldırılması ve toplumlararası görüşmelerin başlaması için bizden birtakım jestler (asker çekme, iyi niyet beyanları, Maraş için genelleme) beklerken ve bununla yetinirken artık bunun çok ötesine geçilmiştir. Sorunun bütün yönlerini kapsayan önerilerimiz çıkmaza sokulmuş. Maraş önerimiz görüşmelerin başlaması koşulu haline dönüştürülmüştür.

3) Başkan'ın Konferans Kararını onaylamasıyla ambargo fiilen kalkmıştır. Ancak aynı onayla Kongrenin Kıbrıs ve hatta Ege'ye ilişkin bekleyişleri de yürürlüğe girmiştir. Böylece ABD'nin doğrudan doğruya ya da BM Genel Sekreteri yoluyla sonuçları ve gelişmeleri izlemesi, Konferans kararıyla saptanan ilkeleri (koşulları) gerçekleştirmek üzere faaliyete geçmesi dönemi açılmıştır. Ambargo-

nun hukuken kalkması, bu sorunların, saptanan ilkeler ışığında çözümlenmesiyle mümkün olacaktır.

4) Konferans kararında ABD üslerinden doğrudan doğruya bir bahis yoktur. Ancak Sec. 16. A. kısmında ve yine Konferans kararının gerekçe kısmında yer alan «Türkiye ile tam askeri işbirliğinin ABD Milli yararına ve NATO yararına olduğunun kanıtlanması» ifadesi kavram olarak üsleri de kapsamaktadır. Gerçekten üslerin bir kısmı hem ABD ve hem de NATO yararına olduğu gibi bir kısmı da sadece ABD Milli yararına çalışan askeri işbirliği unsurlarıdır. Böylece, üslerin açılması da, ABD idaresinin ve Kongrenin bekleyişleri yani koşulları arasında yer almaktadır. Gazetelerde, Konferans kararının onayı ve üslerin açılacağına dair haberlerin beraber yer alması, bu mesut rastlantıyı kanıtlamaktadır.

5) Ambargonun kalkmasına karşılık üslerin açılması ve askeri yardım sağlanması pazarlığının mantığı tartışılabilir. Ancak bu mantık içerisinde kalacaksak, eski tertibe göre aldığımız mı, yoksa şimdi sağladığımız mı daha iyidir noktası da yine tartışılabilir.

6) Üslerin beraberinde getirdiği ek riskin karşılığı, Silahlı Kuvvetlerin mevcut gereksinim büyüklüğü dikkate alındığında, herhalde halen sağlanan yardım miktarı değildir. Bu riskin karşılığı ancak askeri entegrasyonun gereğine tarafımızdan ve müttefiklerimizce tam uyularak sağlanabilir. Halbuki Hükümet, ayrı tehdit değerlendirmesi ve yeni savunma kavramı yapacağını ileri sürerek başka bir niyete görünüm sağlarken, aynı zamanda da üsleri de açmaktadır.

7) Maraş'ı peşkeş çekmek için almadık dendiği halde Maraş için yapılan son beyan peşkeşten başka anlam ifade etmez. Gerçekten Maraş'a 35 bin Rumun dönmesi, halen öngörülen idari tertipler ne olursa olsun, bu sonucu doğurur.

8) Batı'nın savunma gereksinimleri ile bizim, kısıtlı olanaklarımızın koşullandırdığı gereksinimlerimiz çok farklıdır. Bu nedenle pratikte Batı ile ortak savunma sanayii kurulmasını beklemek büyük yanılgı olur...»

DOKUZUNCU BÖLÜM

DEMOKRASİNİN SONBAHARI

1

İNİŞİN BELİRTİLERİ

Hükümetin MC zamanında atanan 200 memuru görevinden alacağı haberi büyüdü. Aslında yadırganacak bir yanı yoktu, Ecevit iktidar olmadan ve olduktan sonra bu eylemleri yapacağını açık seçik söylemişti.

Cumhuriyet'te çıkan bir yazı ilginçti:

«...ABD dışişleri bakanlığı bize gönderdiği yazıda Amerikan kaynaklı yatırımlar ve şirketler için güvence istemişti. 'Milliyetçi düşüncenin etkisi altında' kalınarak yabancı sermaye yatırımlarına engel çıkarılmamasını bildirmişti...»

Bu yazıya —hemen— bir tepki gelmedi, oysa bu tür haberler hemen ele alınıp üzerine gidilirdi. Bu tür bilgilerle boğuşurken Hasan Esat, «Milli Güvenlik Kurulunun üslerin açılmasına karar verdiğini» söyledi, Bu, artık ilginçliğini yitiren bir gelişmeydi.

Ama ilginçliğini yitirmeyecek konuyu, MHP ortaya getirdi:

«Ordunun yönetime el koymasını» istiyordu:

«...Bu iktidar süratle değiştirilmeli, komünist anarşiyi himaye etmeyecek, kanun ve nizamlara samimi olarak bağlı bir hükümet kurulmalıdır. Şanlı Türk ordusu, devletin ve demokrasinin düşmanlarını, vatan bölücülerini susturarak huzurlu bir ortamı meydana getirdikten sonra, 1979 Senato seçimleriyle birlikte erken seçime gitmelidir...»

Susakaldık.

İnanamadık!

Demokratik ilkelere bağlılığını söyleyen, demokratik ilkeler ile siyasal yaşamını sürdüren bir parti, «ordu darbesi» istiyordu!

Ve bu parti, Ecevit'e demokratik yöntemlerden söz ederek 'işbirliği' çağrısında bulunmuştu.

Onca aydır çıkarılan «ordu» söylentileri, böylece, MHP tarafından şresmen» benimsenmiş ve açıklanıvermişti!.. Neye güveniyordu MHP?.. «Ordu içindeki MHP sempatizanları»na dayalı söylentileri bu bildiri ile kanıtlanmıyor muydu?

Faşizm istekleri bir sav olmaktan çıkmıyor muydu?

Siyasal kulislerde bu tartışmalar yapılıyordu.

Bir 'Ordu darbesini' isteyen olmadığı için bu bildiri yalnızca kulislerin önemli tartışmasına dönüştü. Fakat, ordu darbelerine karşı olduğunu sürekli vurgulayanlar acaba neden susuyordu?

Susmamalıydı, işte bu olamazdı!

Türkeş'in Tepkisi

21 Ekim 1985 günü eski MHP lideri Alparslan Türkeş' ten bir mektup geldi.

Hapishaneden çıkmıştı. Oran'daki evinde oturuyor, kısa geziler yapıyordu.

Mektubu göndermeden önce telefonla aradı: «Cumhuriyet'te çıkan yazı dizinizde 'MHP, Ordu'dan darbe istiyor' diyorsunuz, MHP hiçbir zaman darbe istemedi» dedi.

Durumu açıklamak istiyordu.

Sürekli vurguladığım gibi, bir yanılgının üzerinde durmadım. Bu kitap dizisinde «tarih yazmaya» çalışmıyordum. Geçmiş yılların kimi olaylarını notlarımdan, belgelerden anlatmaya çaba gösteriyordum.

Mektup, «MHP Ordudan darbe istememiştir, bu iddia gerçeklerle bağdaşmamaktadır» diye başlıyor, MHP genel yönetim kurulunun 1 Ekim 1978 tarihinde yaptığı toplantıda, «memleketteki anarşinin önlenebilmesi için 1961 Anayasasının 124. maddesinde yer alan sıkıyönetim ilan edilmesini ve yine bu anayasanın 136. maddesinde kurulması emredilmiş olan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmasının istenildiğini» belirliyordu.

Yönetim kurulunun çıkardığı bildiride ise, «...demokrasi ve hürriyet rejiminin savunulduğunu, TBMM içinden ve Meclisin murakabesi altında gerekli tedbirlerin alınma-

sının istenildiğini...» söyleyen Türkeş, mektubunda kimi açıklamalar yapıyordu :

«...Kahramanmaraş faciasından daha sekiz ay önce MHP oradaki durumun kötüye gittiğini ve erken tedbir alınması gerektiğini belirten bir raporla ekli belgeleri ihtiva eden bir dosyayı benim ve eski Konya Milletvekili Sayın İhsan Kabadayı'nın aracılığı ile Cumhurbaşkanı Sayın Korutürk'e, Başbakan Sayın Ecevit'e, Sayın Genelkurmay Başkanı ve Sayın Kuvvet Komutanlarına, İçişleri Bakanlığına, Cumhuriyet Başsavcılığına, Yargıtay Başkanlığına ve Anayasa Mahkemesi Başkanlığına sunmuştur.

8 Nisan 1978'de Sayın Cumhurbaşkanı'nı Sayın İhsan Kabadayı ile birlikte ziyaret ederek raporumuz hakkında kendilerine açıklamalarda bulunmuştuk. Açıklamaların özeti olarak, Kahramanmaraş'ta Marksizmi ve mezhep kışkırtıcılığını benimsemiş bir Emniyet Müdürü ile emniyet ekibinin ve bunlardan cesaret alan Marksist ve bölücü grupların devlet aleyhine faaliyette bulunduklarını, valinin ise pasif ve yetersiz kaldığını belirtmiştik. Sayın Korutürk dosyayı incelettikten sonra gerekeni yapacaklarını vaat etmişlerdi. On beş gün kadar sonra da bize gönderdikleri bir yazı ile dosyayı gerekli tedbirler alınmak üzere Başbakanlığa gönderdiklerini bildirmişti.

Raporumuzun ilgili makamlara gönderilmesinden altı ay sonra memlekette anarşinin tırmanmaya devam ettiğini ve Kahramanmaraş gibi hassasiyet taşıyan bölgelerde kışkırtmaların yaygınlaştığını görerek, Kahramanmaraş faciasından iki buçuk ay kadar önce sıkıyönetim ilan edilmesini isteyen yukarıda sözü edilmiş bulunan 2 Ekim 1978 tarihli MHP Genel İdare Kurulu Bildirisi yayımlanmıştır. Bu bildiri, sizin ileri sürdüğünüz gibi benim şahsi bir bildirim olmayıp, 39 kişilik MHP Genel İdare Kurulu Üyelerinin ittifakla kaleme aldıkları bir bildiridir. Bu bildirinin yayınından sonra hükümet bizi mahkemeye vermiştir. Uzun süren soruşturma ve muhakemeden sonra Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi hakkımızda beraat kararı vermiştir.

Gerek şahsen ben, gerekse MHP'nin görevlileri sadece 2 Ekim 1978 tarihli bildiri ile değil, bu tarihten önce ve bu tarihten sonra da yayımladığımız birçok bildirilerle sı-

kıyönetimin ilanını ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmasını istemiştik. Bu isteklerimizi demokrasinin paydos edilmesi için değil, aksine korunması ve yaşatılması için ileriye sürmüştük. Nitekim olaylar bizi haklı çıkardı ve Aralık 1978 sonlarına doğru Kahramanmaraş faciası patlak verdi. Kanlı olaylar başgöstermiş olmasına rağmen ve İçişleri Bakanının lüzum göstermesine rağmen zamanın hükümeti üç gün sıkıyönetim ilan etmekten kaçındı. Fakat neticede eksik ve yetersiz yetkilerle dar sınırlı bir sıkıyönetim ilanına mecbur oldu. Bununla beraber sıkıyönetim istediğinden dolayı da İçişleri Bakanını değiştirdi.

Kahramanmaraş olaylarının sorumluluğu komünist propagandalarla MHP'ye yükletilmeye çalışıldı. Fakat olaylardan sonra yapılan soruşturmalar ve cereyan eden mahkemeler MHP'nin aklanmasını sağladığı gibi, kanlı olayları tamamıyla bölücü ve komünist çetelerin hazırladığını ortaya koydu...»

500 sayfayı aşan bu kitabın «kısıtlı özeti» Ekim ayında Cumhuriyet'te yayımlandı.

Elbette, Türkeş bu açıklamayı gönderirken olayları bir dizi içinde anlatan «Demokrasinin Sonbaharı» kitabı yayımlanmamıştı. Gazetedeki dizi kısıtlı sayfa düzeni içinde çok özlü bölümlerin aktarılmasıydı. Böyle bir özet kitabın «bütünlüğünü» yansıtamazdı.

Oysa, MHP'nin tutumu üzerinde sözü edilen aylarda Türkiye'yi yöneten siyasal kadroların söyledikleri, özel, ya da resmi konuşmalarında değindikleri önemli noktalar ancak kitabın bütünlüğü içinde görülebilir ve değerlendirilebilirdi. Nitekim, kitabın bütünlüğü içinde, örneğin zamanın Başbakanı Ecevit'in, MHP'nin devlete el koyma hazırlığı içinde olduğunu irdeleyen çeşitli yargıları yansıtıyor.

Mektup geldiğinde, «Demokrasinin Sonbaharı» kitabının baskısı sürüyordu.

Peşin yargıya sahip olmayan insan için izlenecek tek yol vardı :

Kitabın baskıya verilmesine karşın, teknik olanak varsa, Türkeş'in mektubunu da «Demokrasinin Sonbaharı»na yetiştirmek!

Teknik olanaklar zorlanarak, yetiştirildi.

Bu duyarlı tutumu yalnızca Türkeş için izlemedik.

Cumhuriyet'teki kısıtlı özetle birlikte «zamanında» gelen kimi mektupları hem gazetede yayımladık, hem de kitabın ilgili bölümüne aldık. Nedense 11'ler hareketinin önde gidenlerinden Oğuz Atalay'ın açıklamalarına 11'lerin kimilerinden tepkiler geldi. Mataracı'dan, İnkaya'dan. Son olarak da «gecikmeli» bir açıklama Orhan Alp imzasını taşıyordu.

Alp, Cumhuriyet'in Yazı İşleri Müdürü Okay Gönensin'e gönderdiği mektupta, Atalay'ın açıklamalarını «tamamı yanlış ve hayal mahsulü» olarak —hem de esefle— karşılıyordu. Atalay'ın CHP ağırlıklı hükümet kurulurken Alp'ın, DPT'nin kendisine bağlanacağı bir Başbakan Yardımcılığı isteminde bulunduğunu irdeleyen sözlerine yanıt veriyor, «...Ben asla böyle konuşmalar yapmadım. Bakanlığın ne olduğunu ve hükümetlerin kuruluş ve işleyiş tarzını yakınen bilen bir kimseyim. O zamanki hükümet kurulurken bana Sanayi Bakanlığı teklif edildi. Ben de hem mesleğime, hem de tecrübeme uygun düştüğü için kabul ettim...» diyordu.

«...Bağımsız olarak katıldığım bir hükümette DPT'nin bağlı olduğu bir Başbakanlık Yardımcılığını gönlümden geçirmem bile çok büyük izansızlık olurdu...» diyen Orhan Alp, Atalay'ın, Faruk Sükan'ın Başbakan Yardımcılığına karşı çıktığı yolundaki sözlerini de, «...Sükan'la daha önceleri iki defa aynı hükümetlerde bakanlık yaptık, münasebetlerimiz daima dostane ve karşılıklı saygı içinde olmuştur. Onun başbakan yardımcısı olmasına da çok memnun olmuşumdur...» diye karşılıyordu.

Bu yargısını, özette çıkan, elbette kitapta da yer alan «öteki satırlarla» doğruluyordu. Mektubun sonunda :

«...Aynı sayfada —gazete sayfasında— neşredilen diğer yazılar bunu açıkça göstermektedir...»

Öyleyse?...

Ekim ayı başında ilginç gelişmeler, tartışmalar, değerlendirmeler biribirini kovalıyordu.

Sol çevrelerde sürekli ABD ile ilişkiler irdeleniyordu. Yazar dostlarımdan biri, «Aylarca önce ABD'ye teslim ol-

duğunu biliyordum Ecevit'in. İktidarını sürdürmek için ABD ile anlaştı» diyordu. Üslerin açılma kararı büyük tepki uyandırmıştı. Değerini her gün yazılarıyla kanıtlayan dostum, «Gidecek, ama bir süre sonra» diye ekliyordu.

Abdi İpekçi'nin 2 Ekimde çıkan yazısı daha da ilginçti:

«...Ecevit'in köy-kent, boy-kent'i bırakıp anarşi mihraklarını kurutmasını, yoksa azalan 'umudun' söneceğini...» yazıyordu.

İpekçi gibi, «Ecevit'i başbakan görmek için on yıl uğraştığını» bana açıkyüreklilikle «itiraf» etmiş bir yazarın, hele Ecevit'in çok yakını olmakla ün yapan bir kalemin Ecevit'e doğrudan seslenerek bu yargıları sıralaması çok ilginçti.

Bülent Ecevit'in kamuoyundaki olumlu çizgisi inişe geçmişti!

2

İNİŞİN HIZLANMASI

MHP bildirisinin gazetelerde yayımlandığı gün, MHP'nin İstanbul İl başkanıyla oğlu ve daha üç kişi kurşunlandı.

MHP'nin Orduyu göreve çağırdığı ve 'rejimin askıya alınmasını istediği gün işlenen bu cinayetler acaba bir tepkiyi mi gösteriyordu, yoksa bizzat saldırılar düzenlenerek çağrıdaki haklılık kanıtlanmaya mı çalışılıyordu?

Abdi İpekçi gene «feryat» ediyordu:

«Bu olayların, cepheleşmenin ve saldırıların başlayışının MC'ye dayandığını söylüyordu, fakat 'Ecevit de anarşiyi kurutacağım' diye iktidara gelmiş, anarşi kuruyacağına tırmanmıştı... Henüz ortaya kesin kanıtlar konulmamıştır» diyor, ardından da «Daha önemlisi şiddet eylemlerinin gittikçe yoğunlaşması, gittikçe yaygınlaşması karşısında 'etkisiz' kalınmıştır» diye ekliyordu.

İç bünyede de kimi tartışmalar sürüyordu. Ülkü, sorunca:

«MHP askeri çağırıyor, ama sivil kadronun kendisi olduğuna inanıyor bir darbede» dedim.

—MHP'den— Öğrenmiş olabilirdi «Devlet kadrolarından adamları tasfiye edildikçe MHP'liler çok bozuluyorlar» diye yanıt verdi.

Bu, Ecevit'in daha önceki savlarını doğrulamıyor muydu?

«Memur tasfiyesi» ile ilgili belgeleri MHP'nin ünlü adı fakat sevimli tavırlarıyla solcu basınla bile yakın ilişki kuran Yaşar Okuyan'ın elinde görenler vardı.

İki otobüs durduruldu.

Birinden 4, ötekinden 3 kişi «faşist» nitelemesiyle insanlar alındı.

İstanbul'da, saat 17.30 dolaylarında.

TV haberi vermedi.

Özaydınlı'yı aradım:

«İstanbul'daki olaylar üzerinde kuşkular var» dedi.

Ölen il başkanının oğlu MHP gençlik örgütündendi, bir ara hapse girmişti.

Araştırıyorlardı.

Gece, otobüsten kaldırılanların ikisi ölü, diğer biri ağır yaralı Okmeydanı'nda bulundu.

Uğur Mumcu anımsattı:

«Özaydınlı, evindeki 'özel brifingte' Türkeş'in radyo ve gazetelerde yayımlanacak bir demeç veya bildiriyle MHP'nin toplu harekete geçmesini örgütüne tamin ettiğini söylemiş, belgesini göstermişti. Acaba MHP'nin 'Orduya çağrısı' bunu mu amaçlıyordu?..»

O denli karanlık içindeydik ki, doğruyla eğriyi birbirinden ayırmanın zorluğunu duyuyorduk.

Özaydınlı gece 01.00'de aradı, yaralı olarak bulunan kişi verdiği ifadede, kaçıranların sağcı mı solcu mu olduğunu bilemediğini söylemişti.

Özaydınlı'ya bizim gazetede yüzleri maskeli dört «genç subayın» savunularının yer aldığını söyleyince, kimler olduğunu sordu, söyledim:

«Aman» dedi, «M.R adlısı 1971'de Deniz Harp Okulundan atıldı. Elimize geçen bir telgrafı var (nereden alındığını söylemeyeyim) sağ eğilimli olduğunu gösteriyor.»

İstanbul'da yazılan haberde kimi bilgilerin MİT tarafından —o sırada anarşi odakları ve MİT'ten kimi kişilerle ilgili yayınlar yapan— Aydınlık gazetesine verildiği bu maskeli «gençler»ce açıklandıktan sonra, bunların «hiçbir partiye üye olmadıkları, sadece Türk milliyetçiliği düşüncesini benimsedikleri» belirtiliyordu.

Özaydınlı «milliyetçilik» sözcüğüne bir «mim» koydu.

«Paşam MİT size bilgi vermiyor mu hiç?» diye sorduğumda,

«Vermez olur mu, daha biraz önce yarınki cenaze törenleriyle ilgili bilgi getirdiler» yanıtını verdi. Adnan Ersöz Paşayla çok iyi çalıştıklarını, ancak MİT'ten «kimi isti-

falar olduğunu, bunların da zaten daha önce, 'çıkarılmasına' karar verildiğini» ekledi. MİT'ten ayrılan bu kişilerin Aydınlık'a bilgi taşıdığını sanıyorlardı:

«Aydınlık nerede basılıyor, nasıl?.. Bugün ilansız bir gazetenin durumunu hep biliyoruz, değil mi?» diyordu.

Oysa bizdeki habere göre, «MİT iki aydır istihbarat yapmıyor, kimi üyeler de can güvenliği korkusuyla örgütten ayrılıyordu.»

Başyazı «Nereye?» diye soruyor, «Liderlerden umudumuz yok» yargısına varıyordu.

«Eğer özellikle CHP ile AP'nin parlamentodaki üyeleri akıllarını başlarına toplamazsa, yakın gelecekte bu gidişe 'dur' demek için kendi liderlerini baskı altına almazlarsa, hiç ama hiçbir şey bizi kurtaramaz...»

Tabii, Oktay'ın bu yazısıyla MHP bildirisi arasında hiçbir bağlantı yoktu.

Demokratik düzenin tehlikeye girmesi olasılığından kaygı duyduğu için gelişmeleri değerlendirmek zorunluğunu duymuştu. Esasen Oktay Ekşi ile Alparslan Türkeş, pek sevişmezlerdi.

«Suyun başında» olmadığımız için öyle günlerde kimi yazılar girmezdi gazeteye:

Ordu içindeki cuntacılara, MHP cuntasına çatan yazı —elbette— 'itibar' görmedi.

«Ölülerimizi gömdük» başlığı ile çıkacaktık, «Ya öleceklер» diyecektik.

Ve:

«Faşist çevrelerden gelen ve orduyu kışkırtan» haberlere Ecevit büyük tepki gösterdi, «büyük gazete sorumluluğundan» söz ederek bize bindirdi:

4 Maskeli adamın ordudaymış gibi gösterilmesine fena bozulmuştu. Bu haberin ardından gece verilen bir haber «ordu muhtırasını» vurguluyordu.

Muhtıra filan yoktu!

Hasan Esat Işık'tan şu bilgileri alıyordum:

«Evren - Ecevit - Işık Aydınlık'taki yayınlar üzerine bir araya gelmişlerdi. Hemen üzerine gidilmesine karar verilmişti...»

Muhtıra haberiyle, «suçlanan subaylar ortaya çıktı» haberi bir araya gelmişti. Hürriyet, «muhtıra» şöyle diyordu haberde:

«...Aydınlık gazetesinde bir süreden beri ordu ve MİT mensuplarına yapılan yayınlar üzerine, ordu hükümete bir muhtıra vererek, durumun vehametine dikkati çekti.

Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in imzasıyla TSK'nin itibarıyla oynanmakta olduğu, ordu mensuplarının hükümete muhatap kılındıkları, hayatlarının tehlikeye atıldığı, şerefleriyle oynandığı ifade edildi...»

Haber çok kesin çizgileri içeriyordu.

Üçlü toplantıda verilen karardan sonra, Milli Savunma Bakanı —Ecevit'in suçlamalarından ayrı olarak— bu haberlere yüklendi:

«...Başarısızlık, tutarsızlık gibi nedenlerle süreli süresiz ordu bünyesinden çıkarılmış kimselerin kurdukları ileri sürülen gizli örgüt isimlerine subay kelimesi de konularak kamuoyu yanıltılmak istenmektedir. Bugün gazetelerin birinde bunun yeni bir kanıtı vardır. 'Suçlanan subaylar ortaya çıktı' başlığı ile dört isim yayımlanmıştır. Bunlardan üçünün daha okul döneminde ordu ile ilişiği kesilmiştir. Dördüncü ise, silah kaçakçılığı sanığı olarak mahkemeye verilip açığa alınmıştır...»

Tercüman'ın temsilcisi Uğur Reyhan ise, «aynı haberlerin —özellikle 'muhtıra' haberinin— onlara da geldiğini» söylüyordu. Ne var ki doğru olmadığını saptamışlar, vermemişlerdi.

Kaynağı ise?..

Özaydınlı bana «Hürriyet'te bu haberlerin yer almasının anlamını bir türlü anlayamadık» diyordu.

Tümüyle dışında kaldığım gelişmelerdi.

Bütün basın, geçtiğimiz günleri «kritik» diye niteliyordu.

Hava, bir 'darbe' beklentisine dönüşmüştü.

Doğru olsun ya da olmasın, kulislerde dolaşan söylen-

tiler gazetelere dökülmüştü. Anarşinin tırmanması, ekonomik zorlukların sürmesinden sonra bir «darbe» gelmesine alışıktı Türkiye. Bu olguyu 1971'de izlemişti. O nedenle —doğru, yanlış— yadırganmıyordu.

Fakat 1978 yılının sonlarında orduda belirgin bir «darbe» eğilimi yoktu. Ne var ki, orduda değerlendirmeler hızlanmıştı. Eleştirisel sözler daha çok duyuluyordu.

Bu, bir başlangıçtı.

Hep böyle başlardı.

3

ECEVİT KARŞISINDAKİ CEPHEYİ GENİŞLETİYOR

Doğal olarak beklenen sonuç geldi. Hürriyet, Ecevit'e yanıt verdi:

Sorumluluk duygusu...

Herkes tek şeyden şikâyetçi; sorumluluk...

Buna dünden itibaren Başbakan da katıldı. Günlerden beri yayınlanan yazıları görmeyen Sayın Ecevit bir haberimiz üzerine bazı yabancı güçlerin Türkiye'de karışıklık çıkarmak istediklerini iddia etti ve sonra sorumluluk duygusu ile hareket edilmesini istedi...

Evet sorumluluk duygusu güzel şeydir. Ordunun üst kademelerinde görev almış subayların bazı cunta girişimleri içinde bulunduğunun açıklandığı gün, biz gazete olarak sorumlu bir hükümetten, sorumluluk taşıyan bir açıklama beklemiştik. Olmadı. Ne cunta iddiası yalanlandı, ne de cuntaya adı karışanlar hakkında takibat açıldı.

Kapı önünde adam öldürülürken, otobüsten adam kaçırılırken sorumlu bir hükümeti hep aradık durduk hâlâ da arıyoruz...

Hürriyet çıktığı günden bu yana daima demokrasiyi savunmuş bir yayın organıdır, bunu saptırmak veya sapmış göstermek ne kimsenin haddine düşmüştür ne de buna gücü yetecektir.

Hükümet aczinden gerçekleri aydınlığa çıkartamaz, üstelik bazı çevrelerin rahatsız olmasına göz yumar, sonra da olup bitenleri dış güçlere bağlamak isterse elbette bunun sorumlusu kendisi olur.

Biz daima demokrasi dünyasında sözünü tutan sorumlu bir hükümeti aramışızdır, aramaya da devam edeceğiz.

Hürriyet

Hürriyet de Ecevit'in karşısına geçmişti. Bugüne dek haberleriyle vurucu eleştiriler yapan Hürriyet, bu kez imzalı bir yazıyla Başbakana karşı kesin bir tutum ortaya koyuyordu.

Ama, muhtıra sözcüğü yayıldıkça yayıldı.

Gazetedeki arkadaşlar Ecevit'in Nezih Demirkent'i aradığını söylediler, Başbakan «Sistemli şekilde hükümeti düşürmeye çalışıyorsunuz. Fakat şimdi rejimi yıkmaya yönelik faaliyetlere alet oluyorsunuz» demişti.

On beş dakika süren konuşmanın özü buydu.

Bir ara Demirel aradı, «muhtıra yok» dedim. Düşündü bir süre. Sonra «Ben de pek tahmin etmemiştim» dedi.

«Yeni bir sağ» arandığını söyledim Demirel'e, fena kızdı, «Yahu, bu MHP'nin altındaki güçler gidiyor. Para yok, herkes hapiste. İşadamları geldi bana, 'siz haklı çıktınız, bunlar vuruyor, öldürüyor' dediler.»

«Nihayet anladılar mı?»

Ses etmedi.

Bütün bunlar birkaç günün özetiydi.

7 Ekim 1978 günü, Nezih,

«Ecevit'le kapıştık» dedi.

«Ecevit'e 'bizi karşınıza alıyorsunuz'» dedim.

Ecevit şu yanıtı vermişti: «Hürriyet belirli kuralları-na ve geleneklerine aykırı davranıyor.»

Nezih bana, «Artık ipler koptu» diyordu. «Bunlar ya kendilerinden olunmasını, ya da hiçbir şey olmamamızı istiyorlar.»

«Ecevit'in demecinin ordunun yönetime el koymasına ve bu olasılığa karşı çıkan bölümlerine aynen katılıyorum» dedim.

«Ben de öyle» dedi.

«Bugünkü 'Hürriyet' imzalı yazının 'hükümet aramaya devam edeceğimizi' gösteren bölümü ilginç.»

«Aramaya devam edeceğiz» dedi Demirkent.

Bu söyleşiyi öğleüzeri yapıyorduk, akşamüzerine doğ-

ru «çaylı toplantıya» çağrıldık. Nezih'e gideceğimi söyledim:

«Dostça davran. 'Sataşmazsa hiçbir şey söyleme. Eğer sataşırsa çok üzgün olduğumuzu ekleyiver, seni gene ararım'» dedi.

Kapattık telefonu.

4

ECEVİT AÇIKLAMALAR VE SAVUNU YAPIYOR
(Bir Önemli Çaylı Toplantı)

Çankaya'daki konuta belirlenen saatten erken geldim.

Salonda Ecevit ayaktaydı, Altan Öymen, Orhan Birgit ve Uğur Mumcu konuşuyorlardı. Önemsizdi bu ayaküstü söyleşisi.

Sonra kadro tamamlandı.

Yarım daire biçiminde toplandık.

Ahmet Kahraman - Aytekin Yıldız - Yaşar Aysev - Teoman Erel - Mehmetali Kışlalı - ben - Uğur Mumcu - Orhan Duru - Kemal Aydar - Orhan Birgit - Altan Öymen ve Ecevit.

Bu toplantı 18.00'de başladı, 21.00'de sona erdi.

Sıcak bir gündü. Sonbaharda yazdan kalan bir gün. Bir ara Muş'tan Rahşan Ecevit aradı, konuştular. «Köy köy geziyor bizim hanım» diyordu Ecevit. Ceketini çıkardı bir süre sonra, kahverengi bir gömlek giymişti. Boyunbağını gevşetmişti. Toplantı boyunca birkaç sigara içti. Üç çay. Küçük pastalar, küçük börekler.

Toplantıdan çıkıp eve dönünce önemsediğim konuşmaları notlarımdan yeniden yazdım:

Başbakan, toplantılara 'ara' vermek zorunda kaldığı için özür diledi.

«Gün saptayalım, sürdürelim bu toplantıları» dedi. «Çarşamba» uygun görüldü. Her ayın ilk çarşambası.

Ecevit hazırladığı notlara bakarak günün tablosunu çizmeye başladı ve «Kuşkusuz, anarşide tırmanma var» dedi. Ancak şöyle sürdürdü:

«Valiler iyi görev yaparlarsa, o ilden şikâyet gelmiyor, azalıyor, duruyor. Burada Küçük Kurultayda heyetleri ka-

bul ediyordum, en çok Erzurum'dan şikâyet geleceğini sanıyordum ve bekliyordum. Halbuki Erzurumlular 'valimiz çok iyi, tek şikâyetimiz bir yurt sorunu' dediler.

Devleti o halde bulduk ki, eğer geçen hükümet sürseydi belki de ele geçireceklerdi. Yerleştirilmiş insanlar yerlerinden edildi, ötekiler (sol demek istiyor) bizi bir aşama gibi kabul ediyorlardı. İktidara gelir gelmez gayet nazik ifadeyle bunu reddettiğimizi belirttim. Şimdi devleti sokaktan ele geçirme, iktidarı sokaktan ele geçirme savaşı var ve bunun silahlı mücadelesi. Yerlerinden alınanlar gitgide umudunu kesiyor, kestiler. Eskiden bunlar geri dönebilir, sığınacak bir yer bulabilirlerdi. Şimdi açıkta kaldılar. MC'nin avantajı muhalefetle bu konuda meselesi yoktu. Şimdiki iktidarın muhalefetle böyle bir meselesi var, muhalefetin bir parçası MHP ile var. Bazı denemeler yapıldı. Demirel'in iktidarı devrederken verdiği rakamlar moralimi bozmuştu (gülüyor). Şimdi bakıyorum, 'biz altı aylık akaryakıtla teslim ettik veya şu kadar milyon rezerv bıraktık' gibi sözler söylüyor. Döviz darboğazı şu ya da bu, önemli sorunlarda boğulmayacağımızı gördüler. Mecliste düşürme denemeleri yaptılar, baktılar ki oy daha yükseliyor. Ağustos hayalleri oldu. Silahlı kuvvetlerle ilişkileri var. Sonra Feyzioğlu'nun ayrılması bir umut daha verdi onlara. Meclis toplanırsa güvenoyu almış olur, toplanmazsa almamış olur gibi sözler söylediler. Toplandı Meclis ve bazı kanunları çıkardık (yasal yollar böylece kapandı). Bundan sonra orduya açık çağrıya geçtiler. Onların sıkıyönetim istemlerini hukuksal açıdan ele almak lazım, onlar sıkıyönetimi idarenin tam olarak orduya devri biçiminde istiyorlar. Türkeş'ten beklenirdi bunlar ama Demirel de katıldı. Milli Güvenlik Kurulunu 'görev yapmıyorsunuz' diye kışkırtması dikkati çekici. Âdeta 12 Mart sürecini başlatmak ister gibi. Milli Güvenlik Kuruluna âdeta 'ne duruyorsunuz' gibi sözler söylüyor.

Demirel'in Trabzon'daki konuşmasını örnek gösterdi: «Komünizmin ayak sesleri artık duyuluyor.» Sonra otobüsten adam kaçırmalar.. Topluluklara bomba koymalar. Bombaya nasıl yetişsin polis? Ben bir zaman genelgelerle halkı uyarmıştım. Nitekim buraya gelen İngiliz polisleri —Onların İrlanda sorunu dolayısıyla bomba olaylarında tec-

rübeleri var— bana 'halkı uyarın' dedi. Halkı da uyarabilirim. Mezhep kavgasının yapıldığı yerlerde tedbirler etkilidir, o aşamaya geldik ki günün koşullarına vali ve emniyet müdürü uyduysa ve iyi, başarılıysa şikâyet gelmiyor artık oradan. Bir de yurtlar meselesi var, on yıl girilememiş buralara, (Övünmek gibi olmasın ama) yurtların boşaltılması önemli bir sonuçtur.

Savcılıklardaki dosyalarda yakalanan MHP'lilerin yazılı ifadeleri var. Yeminli bunlar ve 'silahı şuradan aldım' diyor ve bu silahların çoğu MHP'lilere kayıtlı.

İngilizler bana şöyle dedi:

Sizin polis gittiği yerde önce ipuçlarını çiğniyor (gülüşmeler).

Bizde bir tek bomba uzmanı yoktu, şimdi var. Olmadığı zamanlar patlatılıyor, deliller de ortadan kalkıyordu. Bir de «gezen tabancalar» meselesi. Şu ya da bu olayda bakıyoruz, hep aynı tabanca, oradan buraya gidiyor ve saptıyoruz ki bu tabanca MHP'ye ait. Bunu anladığımızı gördüler ve şimdi (tabanca değiştirme kararı almışlar). Polis şimdi daha iyi iz sürüyor.

(Burada polisin nakil, tayin ve cezalandırılması için yeni tüzük hazırlandığını söyledi. Yeni anarşi yasalarını sıraladı, özetledi. İl idare, polis - vazife, toplantı yürüyüş, ateşli silahlar, ceza muhakemeleri usulünde «anayasa tartışmasına yol açmayacak» değişiklikler anlattı Bir de askerliğini komando olarak yapanları polise alacaklarını söyledi.)

Gazeteler yardımcı olmalı. Yakalanıyorlar. duruşmaya gidiyorlar bir süre sonra ve gazetelerde hiçbir şey yok. Biz bir büro eliyle hangi gün hangi anarşik davanın duruşması olduğunu bir takvim içinde basına vereceğiz ileride.

(Demokratik düzen içinde halkı devreye sokmayı planlayacağız.) Deniz Gezmiş'i ve son olarak Avusturya Sefirinin karısının katilini halk yakaladı. Bir yerde olay var, teşhis için resim bulamıyoruz. Halktan amatörce çekenler olabilir, bunlardan da yararlanacağız. Kennedy öldürüldüğünde olayın resimlerini fotoğraflarını amatörler çekmişti, bunlardan yararlanıldı. Sivil savunmayı aynı amaçla planlayacağız. Babüroğlu bu büronun başına gelecek. Halkın katkısını nasıl sağlarız, buna bakacağız, araştıracağız. İs-

tihbarat meselesi doğru, önemli. MİT'in verimi arttı. İçişleri Bakanının asker olması, Adnan Paşayla ve Genelkurmay Başkanıyla uyum içinde çalışmasına imkân sağlıyor. Artık önceye nazaran daha somut istihbarat geliyor, bunu daha da somutlaştıracağız.

Paniğe kapılmamak lazım. Mesela 'Milliyet, niye köy kent' diyor, benim bu işler arasında görevimi de yerine getirmem gerek. Bunları da yapmalıyım. Vietnam savaş sırasında kalkındı, tarihi eserleri savaş sırasında kurtardı. Le Mont bir yazı yayımladı, 'Panik, Türkiye'de politikacılarla aydınlar arasında' diyor. Öyleyse 'halk uyuyor mu' diye soruyor ve yanıtlıyor: 'hayır, halk uyumuyor, demokrasiye inanıyor, hükümetine güveniyor ve sabrediyor.' Ben normal işlere dönmeseydim, dövizsiz petrol sağlar mıydık? Nereden nereye geldik az bir şey mi bu? Bu, *bir çeşit savaşa* benziyor. Eğer bir savaşta karargâhta panik olursa o savaş kaybedilir. Kurtuluş Savaşıyla da bir benzetme yapabilirim. İlk önce nizami ordu kuruldu, sonra savaş kazanıldı. Biz, *şimdi anarşiyle savaşın nizami ordusunu kurmaya çalışıyoruz.*

(Söz, ordu muhtırasına geldi) Demirkent'le çekiştik (ben aldığım talimat üzerine 'çok üzgünüz' diye mırıldandım). Hürriyet'te dört kişinin maskeli resmi yayımlanıyor, sanki ordu içindeymişler gibi. Pertavsızla okuyunca subay olmadıkları anlaşılıyor, ama yetersiz bu. İşleri ne bunların Hürriyet'te? Bu resim, yazı ne? Bana 'Genelkurmay Başkanı muhtıra verdi' diye ısrar ediyor. 'Yok' diyorum, direniyor. Soruyorum tekrar Kurmay Başkanına *'yok'* efendim diye cevap veriyor. Sonra Tercüman'da bir metin varmış diye bir yayın, bu da yok!

Elbette Vecihi Akın, bir generale bazı ithamlar yöneltirse, o da buna karşı 'ne yapıyoruz' diye sorar Genelkurmaya.

1974'te ben bu konular açılınca bir af çıkardım ve bu, bir çeşit sosyal mukavele idi. 1974'te üzerine gitmediğim bir konuyu neden şimdi ele alacağım ve ne yararı olacak? Ne diye hesap sorayım? 1974'te sormadığım hesabı 1978'de niye sorayım? Somut bir şey olsa elde, gideyim üzerine. Şu olmuş, bu olmuş neden gideyim eski şeylerin üzerine.

Bir şey olacağına dair en ufak belirti yok ama varsayalım ki oldu, eskilerden hiçbiri tekrar işbaşına gelemez.»

«MHP'yi kapatma konusunda tereddüt var mı?»

«Böyle, silahlı partinin demokraside yeri olamaz. Mahkemeler kararlarını vermiş olacaklar ki, kapatma isteminde elimizde somut bir şeyler olsun. Son MHP bildirisi bile kapatma için yeterlidir.»

«Başsavcılık sordu mu hükümete, dosya istedi mi?»

«Hayır, istemedi. Henüz elimizde yeterli delil yok. Demirel hâlâ 'faşizm yok' diyor. 'Beynelmilel faşizm' diye bir şey dolaşıyor dünyada. Geçenlerde İspanya'da toplantı yapacaklardı.»

«AP ile dialog?»

«Kongreleri var. Şimdi Demirel'le konuşsam Kâmran İnan ortaya çıkacak gene 'Demirel'i kurtarıyor' diyecek. Ya diğerleri? Onlar da kongreyi etkilemek için yapıyor diyecekler. Bana hücum ederken bu görüşmeyi yapmak nasıl olacak? Bu yüzden kongre sonrasına bıraktım Demirel'le görüşmeyi. 'Bize yardım edin' filan demem, belki 'bazı konularda işbirliği yapabiliriz' diyeceğim elbette.»

«ABD, Gizli örgütler ne yaparlar bilemem ama —çünkü başına buyrukturlar— ABD ve Sovyetler Birliği yönetimleriyle hiçbir sorunumuz yok. Aslında tedirginlik Batı Avrupa'da. Türkiye'yi Sovyetlere karşı bir karakol gibi görmek, Türkiye'nin askeri gücünü arttırmasıyla Sovyet silah tehdidinin Kafkaslara kayacağını hesaplayarak bizi bu yönde tutmayı istemek bir pazar olarak kullanmak ve nihayet Ortadoğuda bir kuvvet olmamızı istememek Batı Avrupa davranışının özeti.

Batı Almanya NATO'da Türkiye'nin «*vasisi*» haline gelmek istiyor.

ABD, büyük, çok büyük devlet olduğu için durumu global açıdan görüyor ve Türkiye'nin kamp değiştirmesi halinde ne olacağını, dünya dengesinin ne kadar tehlikeli hale geleceğini hesaplıyor. Bu yüzden Waşington'da nasıl konuştuysak Sovyetlerle de aynı biçimde konuştuk. *Sözlerimizi 'pertavsızla' inceliyorlar.* Büyük hesaplar yapan devletlere dürüst olmak son derece önemli. Ötekiler bununla da yetinmiyorlar. Mesela İngiltere'nin bir ...kstil hesabı var. Karanlık oyunlara girerler mi bilmiyorum. Mesela Merkez Bankası Genel Müdürü Sadıklar olayı (economist' te Mr. Mackenzie) öyle hale getirildi ki, neredeyse Sadıklar'ın gitmesiyle Batıdan kopacaktı Türkiye ya da kopma-

sının bir belirtisiydi bu. Aynı şeyi Feyzioğlu'nun ayrılışında da yaptılar. Feyzioğlu gidince hükümet de Batıdan gidecekti!

IMF ile son görüşmelerde çok çekiştik, sonunda yumuşadı. 'IMF'ye ambargo kalkmadan hiçbir şey yapmayın, bu Türkler belli olmaz, ambargonun kalkmaması onlara vız gelir ve başka işler çıkarırlar aman yardım etmeyin' de dediler.

Taze para gelmesinde ABD'nin tesiri olduğu kanısındayım. Sovyetlerle ilişkiler durmadı, her gün izliyorum, gerçekten Hikmet Çetin'in konuşacağı bakan hasta. Bize petrol verilmesi konusunda, eskisinden daha da kararlılar. Düşününüz ki Sovyetler petrol satmıyor, hatta alıyor. Bize 3 milyon ton vermeleri politik bir olay.

Nereye kadar gidebileceğimizi her iki taraf biliyor. ABD eğer umudunu kesseydi bizden, 1974'te icabına bakardı. Diyarbakır üssünü alır İran'a götürürdü. Güven istiyor bir defa. Eğer Carter bir gün gelir de kötü rapor verirse Kongreye, yeniden ambargo gözükürse, o zaman biz de geçici statüyü kaldırırız. Demirel şimdi niçin Meclise gelinmediğini soruyor. O 1975'te üsleri kapatırken Bakanlar Kurulu kararıyla bu işlemi yerine getirmişti ve Meclise getirmiş miydi?

Sovyet tepkisi —üsler için— bizim üzerimize değil, Amerika'ya yönelik oldu. ABD'nin önümüzdeki bütçeden bize vereceği para belli olduktan sonra —ki daha fazla verecekleri— o zaman bizim üsler anlaşması da Kongreden geçecek, zamanı beraber ayarlanmıştır. Ayrıca ABD'nin uluslararası bankalar nezdinde 'yeşil ışık' yakacağını biliyoruz (ekonomik ambargonun kaldırılacağını böyle söylüyor).

IMF bizi sıkıştırdığı zaman 'Bizi duvara sıkıştırmayın, bu duvar da öteye geçebileceğimiz büyüklükte delik var!' dedik. Yani 'Sosyalist ülkelerle işbirliği yapabiliriz' demek istedik, bunu anladılar.

Ordu, bugüne kadar cumhuriyet tarihinde görülmemiş biçimde iktidarla uyum içindedir. Sızlandıkları sorunlar yok mudur, elbette vardır. Mesela Feyzioğlu Töb-Der, Pol-Der'in kapatılmasını ister. Aynı şeyi başka kaynaklar da düşünebilir. Ama, kapatıyorsun açıyorlar. Feyzioğlu 'hukuki mesnedi iyi olmadığı için' Danıştay bu dernekleri

açtı diye ısrar eder. Bir veya birkaç vali, böyle görmüş, böyle hazırlamış ve müracaat etmiş. *Olay bu. Ordu ile bir sorunumuz yok.*»

AP-CHP hükümeti:

«*Demirel'le demokrasi anlayışımız da, kredileri düzeltmekten tutun da köy-kent kurulmasına kadar uzanan çizgide işbirliği yapmamız imkânsız.* ('İki büyük parti ile hükümet olmaz' demeye getiriyor, belirli konularda işbirliğine olumlu yaklaşım gösteriyor.)»

5

BOLİVAR İKİ KİŞİYİ ÇEKEMEZ

Bir Bakanlar Kurulu toplantısından sonra MHP'nin kapatılması istemiyle hükümetin Cumhuriyet başsavcılığına başvurup vurmayacağı tartışması başladı.

Oysa Ecevit «bize» --eldeki kanıtların 'henüz yeterli' aşamaya gelmediğini, hiç değilse bu partinin eylemlerini belgeleyen mahkeme kararlarının— beklenilmesi gerektiğini söylemişti.

Başbakanın bu yargılar içinde olduğunu biliyorduk, ama kulisi de dinliyorduk.

MHP'nin kapatılması tartışmaları CHP'yi ikiye bölmüştü. Kimi söylentilere göre, Rahşan Ecevit MHP'nin kapatılmasından yanaymış, kimileri değilmiş!..

Demirel, Adana'daki konuşmasında «ülkenin yararları gerektiriyorsa, herkesle konuşmaya hazır» olduğunu söylüyordu. Bu dokundurma Ecevit'in AP önderiyle yapması olası görüşme için kapıyı açık bırakmak demekti.

«Biten adam» aylardır sürdürülen kulise, basının «gitmesini kışkırtan» kampanyasına karşın, AP kongresinde ezici bir başarı kazandı.

Demirel karşısında Kâmran İnan'ın aldığı oy, sadece 88'di.

İnan, tutulan özel bir büroda kongreye hazırlandı. Delegeler bu büroda İnan'a oy kullanmaları için «ikna» edilmeye çalışıldı. Kongrenin açıldığı gün, İnan'ın parti önderliği için umudu oldukça yüksekti. Nazlı Ilıcak'ın «tam cepheden» olmayan, ne var ki, İnan'a yanlı yazılarıyla AP delegelerinin etkilenebileceği varsayılıyordu.

Kongreden bir gece önce Demirel, durgundu.

Bir gün sonraki savaşın hesaplarını yapıyor gibiydi. İl başkanlarının «sağlam durduğunu» söylüyor, ancak «sonuçla ilgili oy hesabını veremeyeceğini» belirtiyordu.

Bir kuşkusu mu vardı?. Belki, yorgundu.

Belki kimi gelişmelerden kaygılıydı. İnan'dan yana olanların sürekli çalışmaları ve basındaki kimi desteğin kafasında oluşturduğu oy sonucunu değiştirebileceğini varsayıyordu belki de.

Yeniden parti önderliğine —bana göre— seçileceğinden kuşkusu yoktu.

Fakat, İnan'a varsaydığından daha çok oy çıkması, önderlik çalışmalarında daha önceki rahatlığı alıp götürebilirdi. Başabaş bir oy dengesi çıkarsa ikinci bir kongreye dek iki yıl sürekli olarak İnan sahnede olacaktı.

Kongre öncesi «havayı koklamak» için Demirel'e gittiğimde edindiğim izlenimler bunlardı.

«Ecevit'in kongre sonrası sizinle görüşeceği bildiriliyor» dedim. Demirel,

«Elini uzattı da geri mi çevirdik» diye yanıtladı.

«Ecevit'in hazırlattığı anarşi yasalarını Mecliste destekler misiniz?»

«Destekleriz» dedi AP önderi, «bunu açıktan söyleyip söyleyemeyeceğine» değinince,

«Söylerim» diye kesin bir tutum sergiledi.

Oysa parti önderliğine seçildikten sonra, CHP önderinin geri çevirdiği «Devlet Güvenlik Mahkemeleri» yasasının çıkmasını isteyecekti.

Kongreden sonra kutladığımda, İnan olayına dokundurdu:

«...Bolivar iki kişiyi çekemez!..» diyordu.

'Bolivar'ın üzerinde iki yıl süreyle gene Demirel vardı.

AP önderi özel bir demeçte önemli öğeler sıralıyordu.

AP kongresinden «sine-i millete dönme» kararı çıkmıştı. Kısacası AP erken seçim isteyebileceğini duyuruyordu. Bu istek için ortam «çok erkendi». Ama, Demirel bu konudaki gerekçesini sıralıyor, «Ülkenin gidişi o denli 'va-

him' hal almıştı ki, eğer 'sine-i millete' dönülmezse AP'liler sokağa dökülecekleri.»

Eğer gerçek anlamıyla sine-i millete dönmeye yönelirse AP, miletvekilerinin istifa etmeleri gerekmeyecek miydi?.. Demirel'e göre, «hayır»dı. Hem milletvekilliği görevini sürdürüp maaşlar alınacak, hem de sine-i millete dönülecek!.. Kamuoyunun benimseyeceği bir yöntem olmayacaktı.

6

BULUŞMA

Genel değerlendirmeye göre, «ikili görüşmeden» hiçbir sonuç alınmamıştı.

Örneğin Turan Güneş, «Kamuoyunda böyle bir görüşme isteği ve bir anlaşma umudu varken iki önderin sert davranış göstermesini anlamak olanaksız» diyordu.

CHP ve AP önderlerinin «anarşi teşhisinde birleşemedikleri» vurgulanıyordu.

Ne var ki,

Ecevit, sağ ve sol silahlı eylemlere karşı ayrım gözetmeksizin savaşılmasını, Demirel 'kan dökülmesinin her çeşidine' karşı olduğunu söylüyordu.

İyi niyetle bakıp iki önderin yeniden bir araya gelmesini kışkırtmak istesek, sözcük ayrımlarıyla iki önderin aynı «kapıyı çaldığını» savunabilir, bir yeni görüşmenin ortamını hazırlayabilirdik.

Böyle olmadı.

Tersine «anlaşamadıklarını» belirledik. İki öndere bir «ısınma turu» yapma olanağını sağlayacak olumlu bir baskı öğesini kullanamadık.

Turan Güneş, «Bu ikisi» diyordu, «yanılmayan insanlardır» ve böyle kaldıkça, «hiçbir sonuca varılamazdı.» Çünkü «Ecevit, Demirel'i iktidarına ortak yapmak istemez, Demirel Ecevit'in icraatına ortak görünmeyi geri çevirirdi.»

'Kutuplaşma' sorunuydu bu.

Fakat, AP çevreleri —ve Demirel— Ecevit'in anarşiyle ilgili yasalarını «insan haklarına, demokratik ilkelere aykırı olmadıkça» destekleyeceğini bildiriyordu.

7

İKİ ANLATIM

Ecevit'le Demirel'in son buluşmalarından sonra yaptıkları açıklamaların dışında, «içerde neler» konuşulduğunu AP önderinden ve AP önderine «yakın» yöneticilerden öğrenmeye çalıştım.

Bu bilgileri kapsayan «iki ayrı metin» ortaya çıktı.

Gününde toparlanan, ancak yayımlanmayan bu iki ayrı metnin incelenmesinde yarar yok muydu?

Demirel'in Anlattıkları

«...Dialog konusunda 'gizli konuşma söz konusu olamaz. Ancak dışarıya çıkan sözler istismar kaynağı olmamalıdır. Doğru açıklanmalıdır' dedim.

ECEVİT — Anarşinin tılsımlı reçetesi yoktur. Mahkemelerde tıkanıklık var. O yüzden Yüksek Hâkimler Kuruluna yetki vererek bazı yerlerde ağır ceza mahkemelerinin bu işe tahsis edilmesini sağlayacak yasa getiriyoruz.

DEMİREL — Anarşiyi önlemek sizin hükümetin görevi. Yetkileriniz orta yerde. Muhalefetin görevi değil anarşiyi önlemek. Devlet her türlü sorun için mekanizma getirmiştir, anarşiyi önlemek, can güvenliğini sağlamak için. Bugün Ankara'da sokakta adam vuruluyor. Sekiz yüz kişi öldü. Antep'te 59 kişi vuruldu, 130 kişi Ankara'da. Sokaklara çıkılmıyor. Devletin anayasası yok mu? Bu anayasa can ve mal emniyetini sağlayacak kuruluşları, mahkemeleri getiriyor (anayasayı okudu). Burada DGM'ler kurulabilir, denilmiyor. Kurulmalı deniliyor. Kurmuyorsunuz, vebal altındasınız. Her gün dökülen kanların vebali altındasınız. Bu anayasa hükmü ihtiyari değil, mecburi. Türkiye'deki şiddet hareketlerinin arkasında komünizm vardır. Bunu bildiğiniz halde siz komünizmi tehlike saymıyorsunuz, bu, bir. Bölücülüğe karşı iki madde var, siz bu iki maddeyi '141 ve

142'yi kaldıracağım' diyorsunuz. Bir taraftan anarşiyi önlemek için tasarı getiriyorsunuz. Bugün anarşi boyut değiştirmiş alevlenmiştir. Sabotaj, suikast, soygunlar, yangınlar bugüne kadar hiç böylesine olmamıştı. Ayrıca bugüne kadar bir günde durdururum diyerek geldiniz, o zaman bunun bir günde önlenemeyeceğini bilmiyor muydunuz? Ben, böyle devraldım diye bir ay söyleyebilirsiniz, ama dokuz ay sonra söyleyemezsiniz. Biz devletin otoritesini kuracak, zulme, haksızlığa iskenceye yol açmayacak yasalarla devlete işlerlik kazandıracak yasaları destekleriz.

ECEVİT — Ama komünizmin tehlike olduğunu söylüyor, sağı hiç takbih etmiyorsunuz?

DEMİREL — Biz cinayetlerin tümüne karşıyız. Tümünü kötülüyoruz.

ECEVİT — Sadece tedbirler almakla anarşi önlenemez. Bu, bir ortam meselesi.

Ötedenberi devlet solun işlediği suçları biliyordu, soldaki eylemleri ve irtibatlarını biliyordu. Sağdaki eylemler ortaya çıkmıştır. Alınan ifadeler bunların MHP ve onun yan kuruluşlarıyla irtibatını inkâr götürmez şekilde ortaya koymaktadır *Sağdakilerin arkasında MHP ve yan kuruluşları var deniliyordu. Bu bağlantı inkâr edilmez şekilde görünüyor.* Siz neden sağ eylemleri mahkûm etmiyorsunuz. Silahlı sol ve sağ eylemler karşısında ben vaziyet aldım, sizin de vaziyet almanızı rica ediyorum.

DEMİREL — Ben ne hâkimim, ne de savcı, Done de yok elimde. Siz çıkın millete bunları söyleyin. Bize göre faşizm tehlikesi yoktur. Bilginiz varsa faşizm hakkında çıkın söyleyiniz. Ama komünizm tehlikesi vardır, devlet bunu saptayıp millete açıklamıştır. 'Faşizm gelecektir, tehlikesi vardır, niyetleri ortaya çıkmıştır' diyorsunuz. Elinizde, var olduğunu söylediğiniz örgütlerin devleti yıkacak ve faşist yönetim kuracağına dair planları var mı?..»

Nuri Bayar İle İsmet Sezgin'in «İkili Görüşme» İle İlgili Verdikleri Bilgi

«...*Dialog üzerine:*

ECEVİT — Dialogun bir çare değil vasıta olduğunu söy-

lüyorsunuz, buna katılıyorum. Hayal kırıklığı yaratmamak gerek. Dışişleri sorunları üzerindeki toplantılardaki tutumun yanlış olduğunu sanıyorum. Dialogtan asgari bir şeyler çıksa bile, iktidar - muhalefet yumuşamasına gerek var. 1950'lerde ve sonrası bu tür görüşmelerin olmaması rejimin açmaza sürüklenmesine neden olmuştur. O yüzden istenilmeyen noktalara gelinmiştir. Görüşlerimizi yaklaştırırsak demokrasinin sürekli olması için dialog gereklidir.

DEMİREL — Dialog gerçekten iyidir ama karşılıklı güvene dayanmalıdır. Buradaki konuşmalar sızmaz demiyorum hiç değilse doğru sızması, söylenmesi lazımdır.

Şiddet üzerine:

ECEVİT — Şiddet eylemleri üzerinde bir ayrıma gitmeyelim. Sağda da solda da. Bugüne kadar yakalananların 1026'sı sağdan, 759'u soldan, 162 olayın sanığı belirsiz. Silahlı sağ ve sol üzerinde bilgiler elbetteki var. Devlet solun arkasında kimlerin olduğunu biliyordu ve biliyor. 'Sağın arkasında kim var ' yeni yeni ortaya çıkıyor. Ama siz bugüne kadar sağdan gelen eylemlere karşı vaziyet almadınız. Şimdi yeni tedbirler arıyoruz. Sanıklar saptanıyor, polis iz sürüyor. Çeşitli eğilimlere sahip çocuklar birlikte okuyabiliyor. Yurtlara girilemiyordu, giriliyor. Ateşli silahlar kanununda değişiklik yapıyoruz. Dernekler kanununda gerekli değişiklikleri getiriyoruz. Her biri özgürlükçü demokrasinin ruhunu zedelemeden hazırlanıyor. Siz genellikle tılsımlı reçeteler ileri sürüyorsunuz. Mesela DGM'ler. Bunların iş görmediği üzerinde çok tartışmalar yapılmıştır. Seçim kanununda bazı değişikliklerin yapılmasında da muhalefetin yardımını istiyoruz. vergi kanunlarının geçmesi için de.

DEMİREL — Memleket 'ancemalin' idare edilmez. Elbette birçok şeyde karşınızda olacağız. Tılsımlı reçeteleri ben uzatmıyorum, anayasa emrediyor bunları. DGM'leri anayasa istiyor. Siz bunu getirmek istemiyorsunuz, böylece anayasayı çiğniyorsunuz. Anayasa yapılabilir de demiyor, kurulmalıdır diyor. Tılsımlı reçetelere gerek olmadığını siz söylediniz daha önce, yeni yasalara ihtiyaç olmadığını da. Ama şimdi bazı yasalar getirmeyi düşünüyorsunuz. Bu yasalar baskıya yol açmazsa, işkence getirmezse biz bunları Mecliste destekleriz.

Bugün ülkede 800 kişi öldü. Akan kanda vabaliniz vardır. DGM nasıl ki bir anayasa emridir, gene anayasa Milli Güvenlik Kurulu'nun bazı tavsiyelerde bulunmasına amirdir.

ECEVİT — Bazı tavsiyeleri olmuştur.

DEMİREL — Endişelerim arttı, keşke bunları konuşmasaydık. Ama siz anayasa ihlali içindesiniz. Siz bugüne kadar komünistleri suçlamadınız. Şimdi 'komünistlerin arkasında kimler olduğunu biliyoruz' diyorsunuz. Peki sağcıların arkasında kim vardır, bunların devleti ele geçirmek, milleti bölmek için hazırladıkları planlar varsa bunlar elinize geçti mi?

ECEVİT — Hayır. Devlet komünistlerin hazırlıkları hakkında yeterli bilgiye sahiptir. Ama siz komünistlerden bahsediyor, faşistlerin hareketlerini görmemezlikten geliyorsunuz.

DEMİREL — Ben komünistlerin hareketlerini biliyorum. Ama bugün dünyada nerede faşist kalmıştır. İspanya'da vardı, şurada vardı, burada vardı. Bugün nerede? Devleti ele geçirmeyi hesaplayan bir faşist hareket olduğunu bilmiyorum. Şiddetli muhalefet yapmak gerekirse yaparım. Ama meşruiyetten çıkmak, askeri tahrik etmek, rejimin kesintiye uğramasını istemek bizden beklenilmemelidir.

TRT konuşmalarımızı vermiyor, parlamentoda 20 dakika konuşuyoruz, Merkez Bankası ele geçiriliyor, ama haberleri tahrif ediyor, biz de muhalefetimizi bunlara rağmen yapmaya çalışırız, esasen ben muhalefetin nasıl yapılacağını ve ölçüsünü sizden beklemem...»

8

TILSIMLI FORMÜL YENİDEN SAHNEDE

Bellibaşlı sorunların çözümlenmediği kanısının giderek güç kazanmasından, AP ve CHP önderlerinin uzlaşmaz davranışlarından sonra, Ecevit hükümetinin «gitmesi» gerektiğine inananların «büyük koalisyon» istekleri daha da arttı.

Türk-İş iki büyük partiden oluşacak hükümet istiyor, Cumhurbaşkanı Korutürk, Cumhuriyet Bayramı nedeniyle yayımladığı mesajda bu konuyu işliyordu:

«...Her sabah gazetelerimizi açtığımızda veya radyo, televizyonu dinlediğimizde aldığımız birtakım haberler, süregelen anarşi, hemen her gün birkaç yurttaşımızın tedhiş hareketleri sonucunda hayatlarını kaybetmeleri, özellikle, sabit ve dar gelirli vatandaşlarımız üzerinde giderek ağırlığını artıran hayat pahalılığı karşısında kendimizi bazı sorular sormaktan alıkoyamıyoruz. Beri taraftan biliyoruz ki devletimiz güçlüdür, cumhuriyet idaremiz âdil ve müşfiktir, anayasal kuruluşlarımız işbaşındadır, ordumuz kuvvetli, kudretlidir. Bütün bu gerçeklere rağmen üzüntü verici olaylar neden durmuyor, niçin azalmıyor? *Memleketimizin bugünkü görüntüsü niçin daha ılımlı ve daha aydınlık bir tabloya dönüşmüyor? Huzurlu bir ortamı ne zaman sağlanacaktır? Okullarımızda ne zaman güven içinde öğretim yapılacaktır? Hemen her ailenin omzuna çöken hayat pahalılığı nasıl hafifletilecektir? Döviz darboğazı nasıl aşılıp endüstrimiz tam randımanla ne vakit çalışabilecektir? Ekonomik ve sosyal kalkınmamız daha hızlı ve istikrarlı bir tempo içinde nasıl sağlanabilecektir...*

...Demokratik parlamenter sistemlerde siyasi partilerin zaman zaman iktidar ya da muhalefet görevi yapmaları bu rejimin işleyişinden kaynaklanan bir hususturu. *Bu sis-*

temin kazaya uğramasını önlemek siyasi partilerimizin temel görevidir. Bu nedenle, zor dönemlerde zaman zaman Batı demokrasilerinde görüldüğü gibi, siyasal görüş bakımından çeşitli eğilimlere sahip olan *partilerimizin* verimsiz çekişmeleri bir yana bırakarak *her şeyden önce rejime sahip çıkmakta gecikmemeleri gerekir....»*

Ülkenin içinde bulunduğu «olumsuz tablonun sergilenmesine» Cumhurbaşkanı Korutürk de katılıyordu.

Hükümet arayışlarının güçlenmesini engelleyecek hiçbir öğe kalmamıştı.

Cumhuriyet Bayramı nedeniyle Anıtkabir'de buluşan iki önderin «başbaşa» görüşmeleri, basında yeni bir şeylerin «tezgâhlandığına» işaret sayıldı.

Demirel'e bu görüşmeyi sordum:

«Hiçbir şey konuşmadık» dedi. «Lafü güzaf!»

«Hiç değilse Meclis başkanlığı sorununu?..»

«Yok canım, ama dialog devam ediyor» dedi, bir de kahkaha duyuldu telefonda.

Korutürk'ün ve Türk - İş'in mesajlarına karşı,

«Gene aynı plak kondu gramofona» diyordu.

Altan Öymen, «İpekçi'nin dünkü yazısını okudun mu?» diye sordu.

Okumamıştım, «Oku» dedi.

Ecevit'le «çok yakın ilişki» içinde olan Abdi İpekçi'nin yazdıkları her açıdan ilginçti:

«...Evet, Türkiye bir bakıma demokratik parlamenter rejimi ne denli güçlendirmiş bulunduğunu kanıtlamaktadır. Bu rejimin şimdiye kadar tüm sarsıntılara, onu devirmek için girişilen sağlı sollu tüm saldırılara karşın devrilememesi, değiştirilememesi böyle yorumlanabilir.

Ama bu durumda daha ne kadar sürecektir?

Koşullar değişmediği takdirde Cumhuriyet gelecek yıldönümüne de demokratik parlamenter düzen içinde erişebilir mi?

Sanmıyoruz. Önümüzdeki bir yıl herhalde rejimin ka-

der yılı olacaktır. Dayanıklılık kanıtlanmıştır ama son kerteye gelinmiştir. Dörtnala giden enflasyon ve terörizm gemlenemezse, bu gidiş daha bir yıl süremeyecektir. Yıllardır yönelinen uçuruma artık çok yaklaşılmıştır. Düşüş ya demokratik yoldan önlenecektir, ya da ortaya gücünü kuvvetini kullanacak bir otorite çıkacak, gidişi totaliter yöntemlerle durdurmak isteyecektir.

Birinci şıkkın gerçekleşmesi, *rejimin kaderini ve sorumluluğunu ellerinde tutmak durumunda bulunanların şimdiye kadar sürdürdükleri gafletten uyanıp gösterecekleri sağduyuya bağlıdır...*»

Abdi, bir siyaset adamının çok yakın dostu olabilirdi, ama İpekçi, sapına değin gazeteciydi.

Herkes gibi, İpekçi de tehlikeyi görüyordu.

Çıkarılan onca «darbe» söylentilerinin bir anlamı olması gerekirdi. İşlerin iyiye değil, tersine kötüleştiğinden kuşku duymuyordu.

Cumhurbaşkanının sözleri, bir açıdan «devletin yazgısına egemen olan kimi odak noktalarının —tabii ordunun— görüşlerini» yansıtmıyor muydu?

Abdi'nin «koşullar değişmediği takdirde ...cumhuriyetin... gelecek yıldönümüne 'demokratik düzen' içinde erişebileceğini...» vurgulayan kuşkusu, bu kuşkuyu belirttikten tam on bir ay sonra gerçekleşti: 12 Eylül 1980 harekâtı geldi

Kuşku elbette sürecekti:

29/30 Ekim günleri Zonguldak'ta iki polis, Yozgat'ta kahve tarandı, üç ölü!

9

«MERTLİĞİN BÖYLESİNE NİYETİM YOK»
Ecevit'le 'Özel Çaylı Toplantı'

Her ayın çarşamba günleri toplanacaktık.

Toplandık.

Çankaya'daki konutta. Saat 18.30. Gazeteci kadrosunda değişiklik yok!

Başbakan Ecevit, biraz gecikti. Grupta seçim vardı. Altan Öymen'in grup başkan vekili seçilmesini sağlamak için dönen turlar, turlar (1 Kasım 1978) :

Ecevit, «Notlar hazırlayamadım size?» dedi, söze işadamlarının bugün kendisine yaptıkları ziyareti anlatarak girdi (İşadamları Amerika'nın bize IMF ve diğer kuruluşların yardım olanağının kalmadığını söylemişler ve beyanat vermişlerdi).

«Bir şikâyetleri yok. Bana *kesinkes kötümser bir hava ile* gelmediler. IMF ile çekişme aynı şekilde sürecek. Bir süre sürecek. Mesela *Carter'ın Kongreye rapor vermesi yakınlaştığında çilemiz belki daha da artacak. Ciddi tedbirler almamıza rağmen taze para denilen kredileri almamamız ciddi sorunlar ortaya çıkardı.* Arz talep dengesi kurulmadıkça enflasyon elbette sürecek. Bizi eleştirmelerine sebep yok. Sevinilecek şudur ki, Berker de Amerika'da aynı argümanları söylemiş. Düşününüz ki 200 banka ile borç erteleme sürdürülüyor, taze para sıkıntısı çoğalacak. *Yeni bir devalüasyon için de neden yok, döviz yok ki devalüasyonun bir faydası olsun.*»

«...Ege'nin çözümünü yine şart koşuyorlar mı?»

«...Yok böyle bir şey. Kolay değil işler. olanaksız da değil. Biz dış ilişkilerimizle bağlantı kurmadan çözmeye çalışıyoruz kredi işlerini. *Batı daima bizi duvara sıkıştırmaya çalışıyor. Biz bir delik açtık. buradan serin hava ge-*

liyor, ihtiyatlı duruyoruz, şantaj yapar gibi bir izlenim vermemeye çalışıyoruz. Mesele bir yere bağımlı olmaktan kurtulup diğer bir yere bağımlı hale gelmemek. Şimdi yeni ilişkiler kuruyoruz, Araplarla, sosyalist ülkelerle.

Batı ülkelerinin kendi aralarında yarar çekişmeleri olduğu gibi bizi daima pazar gibi görmelerinin de önemli etkisi var. İrasyonel faktörler var ortada. Amerika irasyonel değil, rasyonel. Büyük açıdan gördüğü için başka türlü davranıyor. Ama Batı Avrupa öyle değil. Batı bizi müstakbel rakip olarak görüyor.»

«IMF'den Woodward buraya son gelişinde 'biz 48 milyon doları veririz ama Türkiye bankalardan bakalım taze para, kredi alabilecek mi?' demişti, yazmıştık. Sonuç böyle çıkmıyor mu?»

«...'Siz ihracatınızı arttıramazsınız, ödeme gücünüz yeni kredileri karşılayamaz, bankalar buna inanıyor, hükümetse güven veriyor ama, ekonomik kredibiliteniz büyük değil' diyordu. Ben ise kendisine 'ihracatı sadece sanayi mamulleri olarak değerlendiremezsiniz' diyordum. Çeşitli yolları var, turizm var, hizmet ihracı var. Turizmden bugünkü yatırımlarla üç yıl sonra para kazanırız.»

Doğudaki vaziyete atladı:

Kömür bulunması kolaylaşmış, halk için, hayvancılık için tedbirler alınıyormuş artık 'kaçak' olmayacakmış gibi. Bu arada güçlükleri söylüyor, «Bir yere bir vinç nakledebilmek benim müdahalem olmadan olmuyor.» diyor.

Şöyle bağlıyor dış dünyadan gelen zorlukları: «Çekişe çekişe yürüteceğiz, onlar ekonomik yoldan bizi zorladıkça, biz hem ekonomik yola, hem de dış sorunlara eğileceğiz, bizi zorluyorlar ki belki hayırlı sonuç çıkacak.»

Doğu izlenimlerinin çok müspet olduğunu, halkın kendisine ilgi gösterdiğini, artık devlete inandıklarını, hele 1974'lerden sonra sıkıyönetime CHP'nin 'hayır' demesinin etkisi görüldüğünü, iyi yöneticilerin Doğuya gittiğini, Doğunun sürgün yeri olmaktan artık çıktığını söyledi. Köy-kentlerle hizmet geleceğini gören köylünün, köy-kente yanlı ve istekli olduğunu ekledi.

«Kürtçülük üzerinde durduk. Üç ilde, Van, Muş ve Hakkâri... İlgililerle konuştum, valilere sordum, hepsi Kürtçülüğün halka inmediğini söylediler. Bugünkü dönemde Kürt-

çülük halka inmemiş, ama eğer yeni gelen nesiller böyle eğitilirse elbette sonunda bir problem olabilir. Kuşku içinde bakılması buraya, halkın onurunu incitiyor.»

Kemal Aydar, «Otyam gitti oralara. Öğretmenlerin hepsi 'devrim olacak' diyorlarmış.»

«...Sezgim budur. Öğretmenler ciddi sorun. Bugün en büyük güvencemiz halk. Emir verildi, bu türlü çalışan öğretmen yönetici kim olursa olsun derhal işine son verilecek ya da bize bildirilecek. Şunu söyleyeyim, tedbir almazsak çok ciddi sorun. Örgütler var, militan. Biz öğretmenler arası becayişi bu yüzden kaldırdık. Bizim ordunun iki önemli duyarlılığı var, komünizm ve Kürtçülük. Diyarbakır'ı bilmem, görmedim. Bu aşamada sorunun halka inmediği mutlak.»

«...Fakat Genelkurmay Başkanlığı manevralar yaptırıyor, burada askere Kürt elbisesi giydirip Kürt diye öldürme manevraları yapılıyor? Anlattıklarınız ve halkın güven kazanmaya başladığını söylemenizle bu, çelişki değil mi?»

«...Çok önemli hata idi (gözlerimin içine baktı, rahatsız olmuştu galiba). Bir daha böylesine manevra olmayacak ama böyle değil...»

«...Dış ülkelerin ilgisi ne bu konuya?»

«...Fransa, Amerika, Rusya!. Hepsi meşguller elbette. Fakat özellikle Fransa. Bu, devlet politikası mıdır, yoksa gizli örgütlerin faaliyeti midir bunu anlamak imkânsız. Şimdi Camp Davit'le Ortadoğu'da bir başkalaşma var. Irak' la Suriye biribirine yanaşıyor, müşterek kumandanlık. İran'ın başı dertte. Eğer bu iki yaklaşma olursa o zaman Kürt meselesinde rahatlarız.

Ancak Ortadoğu'da daha neler olacağı, Türkiye'nin bundan ne ölçüde etkileneceği benim ölçülerimin dışında...»

«...Camp Davit gibi bir Yunan - Türk meselesini çözmeye yönelecek istek gelir mi?»

«...Amerikalılara bunu istemediğimizi, soğuk karşıladığımızı hissettirdik, bizim politikamıza da aykırı bu...»

Demirel'le yaptığı buluşmayı anlattı, bilinen şeyler. İlgisini en çok Demirel'in sert muhalefet yapmak amacı çekmiş.

«...MGK tavsiyelerine uyulmadığını söylüyor hep. Nedeni sizce?»

«...Bizim son aldığımız önlemler yasa önlemleri hepsi MGK'nin tavsiyesidir...»

«...MGK'nin DGM istemi var mı?»

«...(Bir iki saniyelik duraklama) Hayır, yok!..»

«Eski MGK kararlarıyla karşılaştırdınız mı sizinkileri ya da onlar uymuşlar mı bunlara?..»

«...Aklımıza gelmedi, bakalım bir kere. Demirel 'sağa karşı çıkmalı' diyor. 'Siz bize meşru zeminleri kapatıyorsunuz, bunu şikâyet olarak söylemiyorum, biz yapacağımızı biliriz' diyor..»

«...Sine-i millet sizi yakın bir gelecekte seçime zorlamak olmasın?»

«...Zorlayamaz. Bizimkiler arada sırada kızarlar 'Meclisi bırakıp gidelim' derlerdi. 'Hayır' derdim hep. İsterlerse gitsinler. Biz de vergi kanunlarını, diğerlerini rahatça çıkarırız.... (gülüyor)

«...Hani 'işte erkekçe söylüyoruz, hadi seçim' derse?..»

«...Hiç umurumda değil. Bu sefer yapmam. Mertliğin hiç böylesine niyetim yok..»

10

DEMEÇ ÖNCESİ EVREN'LE ÖZEL GÖRÜŞME

Orgeneral Evren,

«Gönderdiğiniz soruları cevaplayacağım. Ancak, daha önce sizinle konuşmak istiyorum» dedi.

Ertesi gün, saat 11.00'de Genelkurmay Başkanı beni kabul etti.

45 dakika görüştük.

«Doğu sorununu» Ecevit gibi görüyordu. Öğretmen yakınması, saldırıya karşı önlemler. Hatta orduyu ilk kez gören halkın sevinci. Herhangi bir ayaklanmayı «bir günde ezeriz» diyordu. Ama, Kürtçülük akımının halka inmediğini söylüyordu. Ordu içindeki duruma geçti:

«50 bin kişilik bir subay toplumu. Sağda ve soldakilerden etkenlikler artıyor. Özellikle Harp Okulundaki genç subaylar üzerinde. Maalesef hem genç, hem de zeki olanları seçiyorlar. Tespit ettiğimiz anda bunları, hemen tasfiye ediyoruz. Geniş anlamda bir davranış yoktur. Ama diyorum ya, bu kadar geniş kadroya sızmalar olabilir. Bence sizlerin de, bunların ordudan elini çekmesi için yayın yapmanız yararlı olur.»

Ordu üzerindeki yayınlar üzerinde duran Evren, örneğin General Vecihi Akın'ın kimi basında cunta başı ilan edilmesinin «tedirginlik» yaratacağını, bu tür yayınların «karşılanması» gerektiğini söylüyordu.

«...'Mesela'...» dedi Evren. «...Vecihi Paşa her gün Aydınlık alıyormuş artık. 'Yahu' dedim. 'İstedikleri zaten bu'. Sürüm yapmak! Nasıl çıkıyor bunlar?.. 22 dava açtık, hiçbiri başlamadı. Adalet Bakanına sordum, 'Paşam' dedi. 'Özel bir mahkemesi yok. Diğer mahkemelerde de işler çok, iş olmadığı zaman bu davalara bakarlar'. Eeee?.. Hâkimler de başlarından çekiniyorlar..»

Ordunun silah durumunun kötü olmadığını söyleyen

Evren, «Hava ve Deniz'de sıkıntımız var» dedi. Ambargonun koşullu kalkmasından sonra Türkiye'ye ayrılan 175+50 milyon dolarlık ödenekle ilgili listelerin henüz hazırlanmadığını belirtti.

Gülümsedi, «Sizin gazetede çıkan uyarı mektubuyla ilgili olarak Başbakan telefon etti, 'böyle bir mektup var mı paşam?' diye sordu. 'Yok efendim' dedim, 'yok'!»

«Herhalde Başbakan belki yoldadır diye düşünmüştür» dedim.

Gülüyordu, «Evet ama, yok!»

Sonra... «Komuta heyetinin aralarında çok iyi 'anlaştığını'» söyledi Evren Paşa.

Nezih Demirkent'in «talimatını» yerine getirmeliydim, dirençle istemişti:

«Sizin yanınızdayım paşam» dedim.

Hiç yanıt vermedi.

Ordunun yanında olmasan ne yazardı ki?.. Bunu söylemek istemezdim, ama zorunluydum, bir anlamı yoktu, sadece —klasik basın— anlayışıydı bu.

Ayrıldım Genelkurmay'dan, soruların yanıtı daha sonra geldi.

CHP Olağanüstü Kurultayında konuşan Ecevit'in bize iki aydır söylediği «duvara sıkışma ve açılan delik» konuşmasıyla etraf dalgalandı:

«...Bir ulus mali bakımdan böylesine bir bunalım dönemine sürüklendiği vakit onun bu durumunu istismar etmek isteyecekler çıkabilir dünyada. Bizim için böyle kimseler, devletler, kuruluşlar var mıdır? Yok mudur? Kimse hakkında bir ön yargı taşımaksızın bir varsayım üzerine konuşuyorum. Evet, cumhuriyet tarihimizin en sıkışık, en bunalımlı dönemindeyiz. Ama şuna inanarak söylüyorum ki kimse bu durumumuzdan yararlanmak suretiyle *Türkiye'yi bu hükümet işbaşındayken duvara sıkıştıramayacaktır. Çünkü bizi sıkıştırdıkları, sırtımızı dayadıklarını sandıkları duvarda bütün dünyaya kapılar açmıştır bu hükümet. Eğer biz buna rağmen bu duvarın ötelerine geçmiyorsak.*

arkamızda bir duvar olduğu için değil kendi sorumluluk duygumuz onu gerektirdiği için, kendi takdirimiz öyle olduğu için geçmiyoruz.

Kendi sorumluluğumuz derken, yalnız Türk ulusunun sorumluluğunu kastetmiyorum. Bunun yanı sıra Türk ulusunun bütün insanlığa karşı sorumluluğunu kastediyorum. Biz dünyanın en eski devlet geleneklerinden birine sahip olan bir ulusun ve dünyanın en kritik bölgesinde yer almış bir ulusuz. Onun için kendi sorunlarımızı dünyanın sorunlarından soyutlayamayacağımızı biliriz. Ve Türkiye'nin atacağı bir dikkatsiz adımın bütün dünya dengesini alt üst edeceğini biliriz. Bizi duvarın ötesine geçirmeyen arkamızda duvar oluşu değildir. İşte bu sorumluluk anlayışımızdır. Onun için öyle bir niyet besleyenler var mıdır, yok mudur, bilemem kimsenin günahına girmek istemem ama, kimse bizi zorlamaya kalkışmasın. Kimse bizi fazla zorlamaya kalkışmasın.

Eğer sabrımız tahammülümüz tükenip kendi yararımızı dünyanın yararından bir adım fazla düşünmeye karar verecek olursak bundan çok pişmanlık duyanlar çıkacaktır dünyada. Bu millet gereğinde her özveriyi gösterebilen bir millettir. Yeter ki özverinin yükü toplumda hakça dağıtılsın. Bu hükümetin yapmaya başladığı gibi. Ve yeterki o özveriler sonunda tutulan yolun, toplumu ülkeyi esenliğe çıkaracağına ulusumuz inansın...»

«Duvarı aşma» olayı birden boyutlandı.

Giderek eleştiriler daha da genişleyecekti.

Kurultay gecesi Besim Üstünel aradı, Turan Güneş aradı, öteki CHP'liler aradı.

«Bu nasıl söz?» diyorlardı. «Bu nasıl söz?»

Olumlu gözle görmeye çalışanların yorumları ise, Ecevit'in IMF isteklerini, baskılarını hafifletmek için bu cümleleri söylediğini öne sürüyorlardı.

Ancak bu sözler daha sonra daha dalgalanacak, sonuçta Ecevit'in Batıyı bırakıp «doğuyla ilişki kurmak» yolundaki adımlarından biri sayılacaktı. Ne çare, bu sözlere Batıdan sesler geldi, bir süredir Ecevit'in Batıdan kopmayı planladığı yolundaki kaygıların artık kuşkuya dönüştüğü bildiriliyordu.

İpekçi bu sözleri ele almıştı. Ecevit Abdi'ye, «Bu sözlerimi özellikle ekonomik sorunlarla ilgili olarak söyledim. Türkiye'nin uluslararası ekonomik ilişkileri bakımından fazla seçeneği bulunmadığını sananlar varsa bunlar yanılıyorlar. Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerinde sağladığımız yeni unsurları daha ileri ölçüde değerlendirebiliriz. Bu, bizim 'bağlı olduğumuz ittifak sistemlerinden ayrılacağımız, dünyadaki siyasal yerimizi değiştireceğimiz anlamında yorumlanmamalıdır» demişti.

Fakat, «duvarı aşma», Ecevit'in bu yorumlarına karşın, özellikle içerde ve dışarda giderek daha yoğun biçimde ele alınıyor, Ecevit'in bu sözleri söylemesine değin Batıya karşı aldığı davranışın sonuncu taşı olduğu yaygınlaşıyordu.

Kulisler Ecevit için işlenecek yeni bir konu bulmuşlardı.

Ecevit, örneğin ABD'nin özellikle son birkaç ayda Türkiye'nin sorunlarına çözüm bulunmasını isteyen bir davranış içine girdiğini sezdiğini söylüyor, ama «Eğer bize dış politikada ulusal bazı haklarımızdan özveride bulunmak için ekonomik baskılar kullanacaklarsa buna boyun eğmeyeceğiz» diyordu.

Çünkü: Elekdağ, Nimetz ile Almanya'da buluşmuştu. Bir Alman planı söz konusuydu. Omorfo ve Maraş'ı bırakmamızı istiyordu. Çift yanlı devlet olmayacaktı. Kıbrıs konfederasyon değil, federasyona dönüşecekti. Almanlar, anglo-amerikan planına göre kendi planlarının daha elverişli olduğunu söylüyorlardı.

Piyasaya sürekli yeni savlar sürülüyordu. Ecevit İngiltere'de Komünist Partisine kayıtlı üyelerle ve Almanya'da komünistlerle toplantılar yapmıştı. Artık akla ne gelebilirse, ortama uygun ne söylenebilirse söyleniyordu. Çirkin ve yalan!

Söylentiden geçilmiyordu.

11

KABİNEDE UYUM

Ali Topuz'la Kooperatifler Bakanlığında yaptığımız konuşmada,

«Herkesin söylediğinin tersini söyleyeyim» dedi. «Rahşan Hanımın Ecevit üzerinde büyük etkisi olduğu söyleniyor. Yok canım. Tersine Ecevit, Rahşan Hanımı kullanıyor» dedi.

Ecevit'le arasındaki iplerin neden koptuğunu anlattı:

«...1974'e kadar Ecevit'e toz kondurmuyordum. Ne vakit ki, MSP - CHP ortaklığını dağıttı, ondan sonra eleştirilerim arttı. Baykal'ı bize yedirtti ve bu hükümeti kurma olanağı ararken benden daha hararetli yanlısı yoktu...

1977'deki erken seçim konusunda tartıştık. Ben erken seçime 'evet' demezsek, on milletvekili fazla çıkarırız diyordum. Ecevit, ama 'Demirel istiyor' diyordu. 'Demirel istiyor diye seçim yapılır mı?' diye soruyordum.

Kabineyi kurarken 'ya parti ya da hükümet' dedi bize. Ama 'bu bir darbe' dedim. Bir ara hastalandım, geldi, 'Lütfen İstanbul örgütü ile uğraşmayın' dedim. 'Uğraşmıyorum, İstanbul'dan sıkıntım yok' dedi.

'Fakat siz ufak ufak yapıyorsunuz bunu' dedim Ecevit'e. 'İstanbul kadınlar kolunu feshettiniz' dedim. Sesini çıkarmadı. Beni yiyemez!...»

Sonra «Siz ne düşünüyorsunuz?» dedi.

«Ben» dedim, «Ecevit'e Meclis grubunda sahip çıkılmasından yanayım.»

Ali Topuz anlatmayı sürdürdü:

«...Toprak reformu için bir komite kuruldu. Ben, Enver Akova bu komitede varız. Bir gün toplandık Başbakanlık konutunda. Enver Akova beni şikâyet etti, 'hazırlanan tasarıya herkesten cevap geldi, Topuz vermedi' dedi. Ben de 'bir sorum var, esasa girmeden bu sorumun yanıtlanmasını istiyorum' dedim.

Soru şuydu: Bu tasarı daha önceki hükümette MHPli Server Somuncuoğlu'nun hazırladığı tasarıdan farklı mı?

Enver Akova, 'alakası yok' dedi. 'Tamamen ayrı' diye direndi. Bunun üzerine dosyayı açtım. Somuncuoğlu'nun biz hükümete gelirken yaptığı açıklama ile Akova'nın yaptığı açıklamanın fotokopilerini önlerine koydum. Virgülüne dek, harfine dek aynı idi. Ecevit kıpkırmızı oldu, bu tasarıyı daha sonra ele almak üzere bitirdi görüşmeyi.

Köy-kentleri ele aldım, bir rapor hazırladım. Bunu Ecevit, Orman Bakanına verdi 'buna benzer bir şey yapın' demiş, orta yere çıkan Bolu köy-kenti ise işte bu.

Kabine toplantısına geldik bir gün. Ecevit basına açıklama yapıyordu. Sonra bize 'nasılsa arkadaşlar benim gibi düşünür diye konuşacağımız konuyu açıkladım' dedi. Olacak şey miydi?..»

12

YALNIZ ADAM

Hükümetteki uyumsuzlukla ilgili çeşitli haberler geliyordu, fakat Ali Topuz'un söyledikleri önem taşıyordu. Sonunda Topuz, partinin önemli kişilerinden biriydi, hatta önde gidenlerindendi. Ecevit, Topuz ve arkadaşlarını parti yönetiminden uzaklaştırmış, hükümette kalmamalarını sağlamıştı, ama Topuz ve arkadaşlarının CHP önderine karşı muhalefetleri giderek artıyordu. Onların kaygısı Ecevit'in «her şeyi tek başına yapmaya özenmesi, söz dinlememesi, belirli bir çevrenin etkisinde kalarak işleri ayarlaması» idi.

Hükümetin bağımsız kanadıyla ilgili söylentilerin de giderek yoğunlaştığı gözetiliyordu. «Uyum» sözcüğünün Ecevit hükümetinden uzaklaştığını görüyorduk.

Topuz, «Turan Hoca bozuk» diyordu. «Yönetimden istifa etmeye niyetli.»

Eğer yönetim kurulundaki istifalar 10'u bulursa Ecevit'in yeni seçim için Kurultay'ı toplaması gerekecekti. Bu da, CHP içindeki muhalefetin yaptığı hesaplardan biriydi. Topuzların, sonra Turan Güneş'in istifasıyla açık üyelik altıya yükselecekti. İsmail Hakkı Birler de çekilirse yedi... Eğer üç kişi bulurlarsa olay tamamdı.

Turan Güneş sürekli olarak bu sonucu sağlamaya çalışıyor, bana açıkça söylüyordu. Turan Güneş gruptaki milletvekillerini üçe ayırmıştı:

Bol küfür edip hiçbir şey yapmayanlar,

Milletvekiliyim, işleri takip ederim, yüksek politikadan anlamam diyenler,

Bir de işlerin doğru dürüst gitmediğini söyleyen azınlıktakiler.

Bu arada CHP'deki muhalefetin etkinliğini azaltacak haberler geliyordu. 220 banka —Topuz'un söylediğine göre— borçları ertelemişti, 700 milyon dolar kredi alınacaktı.

NATO'daki müzakerelerle ilgili önemli gelişmelerden söz ediliyor, Elekdağ bana «Yunanistan'ın askeri kanada dönebilmesi için beş altı koşulumuz var» diyordu. IMF, Kıbrıs sorunuyla ilgili çeşitli gelişmeler ve benzeri dış sorunlar... Elekdağ «Bu Ecevit yalnız adam Cüneyt Bey, yalnız adam!» diye konuşuyordu.

13

MANZARA

Manzarayı özetleyelim :

CHP grubu dördüncü beş yıllık planı görüşmeyi geri çevirmişti, Ecevit, hükümette kimi değişiklikler yapmaya karşıydı ve...

...Kaçırılan Suadiye vapurunda yolcular perişandı!

Başbakan yardımcısı Faruk Sükan, Hema adlı şirkete 1974'te verilen teşvik belgelerinin altında —o zaman DPT'de çalışan— bugünkü Devlet Bakanı Hikmet Çetin'in imzası olduğunu açıklıyordu. Hikmet Çetin'e yıllar sonra bu olayı anımsattığımda güldü: «O sırada Sükan hep Hema ile uğraşıyor, hemen her yerde, kabinede bu konuda söylemediğini bırakmıyordu.. Bir ara Hema yolsuzluğu ile ilgili olarak —o sırada— bazı söylentiler dolaştı. Bu savları ben Hema'da çalışan amcamın oğlundan duymuştum. Başbakan'a da söyledim, Sükan Ecevit'ten duymuş olmalı ki, bana barut kesildi, benimle ilgili olmayan yazıyı bana mal etti...» dedi.

Gazete manşetleri CHP grubunun hükümete başkaldırdığını yazıyordu.

CHP grubundaki hırçınlık sürüyordu. Gelen anarşi yasalarının bir komisyonda görüşülmesi istenilmişti:

«Artık gidişi durduramaz» dedi Güneş.

Paranın geldiği de yoktu, borçların ertelendiği de. Nezih bile, ortalıkta gezinen ABD Kıbrıs planını,

«Bu adam bunu reddeder, korkarım gider Moskova'ya yanaşır» diyordu.

MBG'den Şükran Özkaya, «Bizim Dışişleri Bakanıyla yabancı bakanlar konuşmaya korkuyorlarmış, 'dövecek gibi davranıyor' diyorlarmış» diye koridorda anlatıyordu. Bir de NATO Genel Sekreteri Luns'un,

«Canım, Türklerle de konuşmaya başladınız mı para diye

başlıyorlar, para diye bitiriyorlar» dediği yaygındı. AET komisyonu başkanı Ordu Senatörü Orhan Vural anlatıyordu:

«Batılılar, son toplantıda 'enflasyon sizde aldı gidiyor, anarşi durmuyor, ama sosyal patlama da olmuyor, bu nasıl iş anlamıyoruz' diyorlardı.»

Frankfurter Zeitung,

«...Başbakan Schmidt'in Ankara'ya bildirdiği gibi Yunanistan ile toprak görüşmeleri ya da Yunanistan'ın NATO'ya dönmesine ilişkin görüşmelerin 'bloke' edilmesi, Batılı başkentlerde anlayışla karşılanamayacak...» diye yazıyordu.

Ünlü Economist'in yargıları daha genişti:

«...Türkiye ile IMF arasında 1 Aralık tarihinde Ankara'da başlayacak olan ikinci tur görüşmelere, gerek Türk ekonomisi gerekse Başbakan Ecevit'in, 'sallantılı demokratik sol' yönetiminin geleceği için bir karar dönemi olarak bakılabilir.

Bu konuda mevcut işaretler pek de cesaret verici değildir. Türkiye'nin son zamanlardaki performansını dikkatle izleyen IMF uzmanları, hükümetin, ekonomik iyileştirmeyi gerçekleştirme yönündeki kapasitesini hâlâ endişe ile karşılamakta, aynı hükümetin daha sıkı önlemler getirebileceğine inanmamaktadırlar.

IMF'ın kalkınma reçetesinin, Türk politik ve sosyal hayatını dikkate almadan hazırladığını bildiren Ecevit ve danışmanları, bu önlemlerin çok sert olduğunu giderek artan bir şiddetle savunmaktadırlar.

Uzun incelemelerden, kitap karıştırmalardan sonra IMF en sonunda, nisan ayında Türkiye'ye verilmesi prensip olarak kabul edilmiş olan 450 milyon dolarlık mütevazi 'Stand by' kredisinin üçüncü yarısını (tranche) rediyeye karar verecektir. Bu da Ecevit Hükümetine biraz rahat nefes alma olanağını sağlayacaktır. Ancak, Türkiye'nin 'kredisinin eksikliği' konusunda şüpheleri olan yabancı bankerlerin bu görüşlerini değiştirmeye yetmeyecektir.

Hükümetin, 2.9 milyarı bulan borçlarının vadelerini ertelettirme çabaları pek hızlı yürümemektedir. Türkiye'deki haberalma kaynaklarına göre, şimdiye kadar 100 banka 1

milyarlık kredi borcunu ertelemiş durumdadır. Ancak geriye kalan 220 banka, hâlâ hükümetin kendilerine ilettiği teklifleri incelemek için zamana ihtiyaçları olduğunu bildirmişlerdir. Türkler ayrıca, üç yıl için bir maratoryum istemektedirler. Ancak, birçok Batılı banka Türkiye'nin 1981' de bile borçlarını ödeyecek duruma gelebileceğinden şüphelidirler.

Bu arada Türkiye'deki yetkililer hükümetin, aynı bankalardan 500 milyon dolarlık kredi alabileceği konusunda, yedi ayrı bankanın her birinin 25 milyonla katılacağını söz vermesine karşın, ümitli görünmemektedirler.

Bu duruma göre, Türkiye'nin ekonomisinin giderek batacağı endişesini taşıyan Başbakan, çaresizlik içinde ekonomik yardım alabilmek için her kapıyı zorlamaktadır. Ecevit, genel hatları itibariyle üyeler arasında ekonomik işbirliği çağrısında bulunan NATO anlaşmalarının ikinci maddesini harekete getirmeye çalışmıştır. Ecevit'in Türkiyesi son zamanlarda Rusya'ya doğru kaymaktadır, ancak belki de bundan dolayıdır ki, NATO Genel Sekreteri Luns geçen hafta Ankara'yı ziyareti sırasında Ecevit'in bu yardım talebini desteklediğini bildirmiştir.

Türkler NATO'nun böyle bir şefaatinin batıda bir büyük kurtarma ekibinin kurulmasına neden olacağı ümidini taşımaktadırlar...»

Koridorlar boyu geziyordum. CHP'den AP'ye, bir bakandan ötekine, parti kulislerine.

Yoksa, gelişmeleri anında yakalamak olanaksızdı. Büroda yönetim sorumluluğum yoktu; ama bir yazı için, her cümleyi doğrulatmak için gezmek, aramak, konuşmak gerekiyordu.

Hem yoruluyor, hem de mesleğin hazzını duyuyordum.

Meclis kulislerinde gezerken, Ecevit'le Ökçün geçti yanımdan. Selamlaştık.

Bir ara Ökçün'ü gördüm:

«Ecevit'le sizi çekiştirdik» dedi. «Mesleğini yaşıyor dedik.»

Doğruydu. Hâlâ aynı coşkuyu duyuyorum, «mesleğimi yaşıyorum.»

Bir de onca belgeyi, bilgiyi nasıl toparlamış diye hayret edenlere hayretle bakıyorum. Gece gündüz, bir olayın ardından beş yıl geçse de yine arayarak, sorarak, bularak!

Örneğin Muhsin Paşa gibi Hava Kuvvetlerinde komutan iken «önümüzden geçen belgelerin fotokopisini alarak» değil.

Çalışarak!.. Yaaa!.

CHP'deki kaynaşmalara Sanayi Bakanı Orhan Alp'ın CHP ilkeleri tersine «özel sektörün 'motor' yapımlarıyla ilgili olumlu kararı» eklenince, iktidar cephesindeki içinden çıkılmaz durum biraz daha renklendi.

Demirel'le konuşurken CHP'deki kaynaşmalara sözü getirdi:

«CHP 'yahudi yumruğu' gibidir» dedi. «CHP'deki bu işlerden sonra hiçbir şey çıkmaz.»

'Yahudi yumruğu'ndan pek bir şey çıkaramadığımı, hatta yadırgadığımı görünce,.

«Tabii, işin ciddiyetini hafife almıyorum» diye ekledi.

İşin ilginç yanı, CHP'nin artık kendi kamuoyunda tartışılır olmasıydı.

Ecevit'in tutunduğu önemli dal, «ülkenin zor günler içinde» olduğunu kanıtlamaktı. Eğer bu zor günleri aşacağını gösteren önemli adımlar atamazsa, bugün başlayan rüzgâr, dalga dalga üzerinden aşacak, ne çare, bir yerde Ecevit'i sarsacaktı!

Güneş —hangi hesaba dayanıyordu, anlaşılamıyordu— «bu hükümet nisan ayında gider» diyordu. Garip rastlantı, Demirel de aynı yargıyı, aynı «tarihi» söylüyordu.

Cinayet olmayacak, tedhiş sindi dediğimiz gün, bir iki ölü.

AP önderiyle —Ecevit Irak'a gitmişti— söyleşiyoruz:

«Bu hükümet ABD'nin oyuncağı oldu» dedi.

«Öyleyse sürer gider.»

«Ama ne ABD, ne de başkası para vermiyor» dedi.

Maliye Bakanı Müezzinoğlu, «fiyatların bu yıl kontrol altına alınamadığını» söylüyordu. Bir «AP ajansı» haberine göre, bize para vermek isteyen devletler arasında anlaşmazlık çıkmıştı.

14

I AM ASHAMED

Demirel bir yandan eleştirilerini sürdürüyor, beri yandan Ecevit'i 1979'da seçime götürmeyi planlıyordu:

«Canım, Demirel istedi diye Ecevit seçime gidecek değil ya, hele bu koşullarda» dedim.

«Türkiye'nin 1979'da şansı bu» diye karşı çıktı Demirel:

«...Başka yolu yok. Eğer 1979'da seçime gitmezse daha iki yıl dayanamaz. Enflasyon almış başını gidiyor, nasıl yürütecek, para da gelmiyor. Gelse de bir çözüm değil...»

IMF'nin «ne söyledilerse yapmadılar» dediğini aktarıyordu Demirel. Bu sözleri ben bir yerden —evet, Elekdağ'dan— anımsıyordum. Demirel'e dek uzanmış.

IMF, yüzde 25-30 devalüasyon, vergi yasaları, KİT fiyatlarına zam istiyordu.

Bu arada Demirel'den ABD anıları dinliyordum:

«Helsinki'de Başkan Ford'la görüşüyoruz. Dedim ki, 'Silahlarımız ABD'de depolarda duruyor, vermiyorsunuz, ama bizden depo parası alıyorsunuz!'.

'I am ashamed (mahcubum)' dedi.

'C-130'ları onarılsın diye gönderdik, el koydunuz!' dedim Ford'a.

'I am ashamed' dedi.

'Phantom uçaklarının parasını ödedik, göndermiyorsunuz!' dedim.

'I am ashamed' dedi.

Geçen gün bana gelen Amerikan Büyükelçisi Spiers'a, bunları aktardım, 'siz nereden ve neden girdiniz Kıbrıs işine. Daha karışık hale soktunuz' dedim.

'Üsleri açacağım' dedi Ecevit, açtı. Şimdi de Kıbrıs için ABD planını kabul edecek.

Spiers bana, Türk hükümetinin Kıbrıs planını reddeden bir şey söylemediğini bildirdi...»

(ABD planında Türklerin hükümette eşitlik isteği reddediliyordu. Türklerin elindeki topraklar önemli oranda azalıyordu. Rumların Türk kontrolündeki topraklara dönmesi kabul ediliyordu. Merkezi hükümete önemli yetkiler veriliyordu. Türk askerinin çekilmesi öngörülüyordu).

Rumlar planı bu 'beş noktasıyla' olumlu karşılamışlardı.

Demirel sıralıyordu. Bu kez yakınmaları NATO'dandı:

«...NATO bize son üç yıl hiçbir şey vermedi. İngiltere iki uçak, Almanya dört tankı verebilirdi örneğin, vermedi. Luns hiçbir şey yapmadı. Luns öyle bir adamdır ki, tıpkı bizim Osman Kibar'a benzer. Şaka arası ciddi bir şey söyleyiverir...»

Nezih, «günlük toplantılarda» Kıbrıs işi karışık. Rusya petrol vermiyor, hükümet 500 milyon dolar arıyor bulamıyor» dedikten sonra manşeti ayarlamış:

«Zor günler geldi.»

Sonra şaka yollu «eh, bu hükümet bundan sonra çekilir» demişti.

Seçkin sormuş : «Yerine kim gelecek?»

«Bir bağımsız başbakan!»

Bu konu gene işleniyordu:

Demirel'e bir işadamı gelip Koç'un CHP-AP hükümeti istediğini yinelemişti.

«On sekiz bakanlık alırsınız, bir güzel denetim görevi yaparsınız kabinede» diyordu işadamı.

«Biz kimsenin pisliğini temizlemek için görev almak istemiyoruz» yanıtını vermişti Demirel.

CHP grubunda, Selahattin Cizrelioğlu Ecevit'e, «Özgürlükçü demokrasi yolunda ilerleyerek şimdilerde diktatörlük sapağına geldiniz» demişti. 'Diktatörlük' nitelemesi biraz aşırıydı. Ama bu, Ecevit'in p rtide ve hükümette 'tek buyruğa' oynamasının bir sonucu du.

15

GİDER Mİ, GİTMEZ Mİ DERKEN

Ecevit «bize» bu hükümetin 1981'e dek sürüp gideceğini söyledi.

Demirel, «bana» hükümetin kışı geçirip gideceğini söyledi.

Ecevit'in hesabına aklı yatıyordu insanın, ama Demirel'in bu yargıya nasıl vardığını anlamak olanaksızdı. Ama, «bir hesabı» vardı.

Hükümeti düşürebileceğinden bu kez «emin» görünüyordu, düşürdünüz, sonra,

«Erken seçime bir götürebilsek!..»

İlk kez bu kadar açıktı. Ecevit neden erken seçime gitsindi?.. Bütün olgular karşısındaydı, gazeteler karşısındaydı, parti içindeki muhalefet karşısındaydı.

Niçin gitsindi erken seçime?

Elbette bu koşullarda Demirel, iktidarın erken genel seçimde avucuna düşeceğini hesaplıyordu.

Luns da işin içine girdi.

Yılın son ayı, son günlere doğru,

«...Türk demokrasisi kritik dönemden geçiyor. Türkiye'ye vakit geçirmeden yardım yapılmalı...» diyordu.

Başbakan Ecevit'le kuzey ülkeleri gezisine çıktık:

Brüksel'de OECD yetkilileriyle görüştü. Bu örgüt bünyesindeki Türkiye'ye yardım konsorsiyomuna —yani torbaya— kim önce para atacaktı?.. OECD. Amerika ya da Almanya başlarsa arkası gelebilir kanısındaydı. Ecevit ise «büyüklerden pek umutlu» olmadığı için İskandinav ülkelerinin öncülük etmesiyle sonuca varılıp varılmayacağını hesaplıyordu.

Gezi bitti, Frankfurt'a geldim:

Kahramanmaraş'ta patlayan olayları öğrendim.

16

BÜYÜK FACİA

Kahramanmaraş'taki «facia» 19 Aralık günü başladı.
Giderek boyutlandı.
22 - 23 Aralıkta artık doruğundaydı.
111 can aldı.
Hükümet, 26 Aralık 1978 günü ilan ettiği sıkıyönetimi Millet Meclisinin onayına sunuyordu.

Millet Meclisi ölü evi gibiydi.
Sürüp giden anarşiden sonra bir de bu «facia.»
Kuşkusuz hükümeti can evinden vurmuştu. Kahramanmaraş olayı Alevi - Sünni çatışmasıydı. Türkiye'yi tehdit eden önemli sorunlardan biri.
Kulis, bu «facia»ya karşın, politika dokuyordu.
Kahramanmaraş olaylarında hükümetin sorumluluğu gündeme geliyordu. Olayların giderek boyutlandığı saatlerde hükümetin bu ilimizde sıkıyönetim ilan etmemesi eleştirilerin önde gideniydi. Askeri birlikler Kahramanmaraş'a gelmişti, fakat —ilk haberlere göre— silaha sarılmadan asayişi sağlamaya çalışmıştı. Yasal korunağı yoktu, sıkıyönetim ilan edilmemişti, çatışmayı bastırabilmek için gereğinde silah kullanması olanaksızdı.
İçişleri Bakanlığından istifa ettikten sonra İrfan Özaydınlı bana, bir söyleşimizde «Kahramanmaraş'a gittiğim gece, telefonla Sayın Başbakandan sıkıyönetim istedim» diyecekti. Fakat Ecevit'in sıkıyönetim ilan etmeden olayların hakkından gelmeye çalıştığı öne sürülüyordu.
Özaydınlı, Kahramanmaraş'ta silahlı kuvvetlerin olaylara «müdahale etmesi gerektiğine» kesinlikle inanmıştı. Nitekim, ordu komutanı İbrahim Şenocak'a bu saptamasını bildirmiş, istekte bulunmuştu. Şenocak, sıkıyönetim ol-

madığı ve elinde «yetki» bulunmadığı için bu isteme doğrudan uymak istememişti. 1985'te yaptığımız konuşmada Özaydınlı bu durumu doğruladı, «bu nedenle 19 Aralıkta olayları bizzat yaşadıktan sonra hemen Ankara'yı arayıp, hükümetin hemen sıkıyönetim ilan etmesini istediğini» söyledi. Ama, anlatılageldiği gibi, hükümet sıkıyönetimi hemen o gün ilan etmemiş, ancak 26 Aralıkta bu karara varmıştı. Özaydınlı'ya sordum : «Hükümet sıkıyönetim ilanını neden geciktirdi?»

Özaydınlı, bu konuda bilgisi olmadığını bildirdi.

17

ZAMANINDA MI DEĞİL Mİ?

CHP önderi Ecevit'in Türkiye'yi sıkıyönetimsiz yönetmeyi bir ilke gibi kabul ettiği söylenebilirdi.

Bu inanışının bir geçmişi vardı. 1971 darbesiyle gelen dönemde sıkıyönetimlerden çok çekilmişti. Aydınlar çekmiş, kimi yöreler çekmişti. Ecevit, sıkıyönetimlere sürekli karşı çıkmıştı, iktidara geldikten sonraları da karşı çıkmayı sürdürmüştü.

Sıkıyönetime karşı çıkışıyla ilgili açık belge, Türk-İş genel kurulunun 12 Nisan 1976'da yaptığı toplantıda söylediklerleydi:

«...Türk toplumu kadar sağlıklı bir toplumda, Türk halkı kadar demokrasiyi sorumluca kullanmasını bilen bir halkın içinde, iç nedenlerle sıkıyönetim ilanına kesinkes karşıyız. Ve karşı olmaya devam edeceğiz.

Eğer Türkiye günün birinde gerçekten sıkıyönetimin yine iç nedenlerle kaçınılmaz olduğu bir ortama gelecek olursa, bunun sorumlusu, Türkiye'de yönetimin başında olarak ülkeyi o noktaya getirenler olacaktır...»

Çankaya Köşkünün değerlendirmesini Halûk Bayülken —1985 yılı Haziranında— bana şöyle anlatıyordu:

«*...Konuştuğumuz dönemin önemli kimi olayları var, biri de Kahramanmaraş, 19 Aralık 1978 sanırım. Bu olaylarda Köşkün durumu, bakış açısı?*»

«Sanırım o sırada Sayın Korutürk'ün bir demeci de vardı. Bir an önce sıkıyönetimin ilanı temenni olunmuştu Şundan dolayı: Bunlar önce MGK'de konuşulur, sonra hükümet bunu Meclise götürür. Meclis onaylarsa sıkıyönetim ilan eder. Benim hatırladığım şudur:

'Sıkıyönetim konusunda bugün MGK'de karar alındı Halûk Bey. Gece yarısı, sabaha karşı da olsa sıkıyönetimle ilgili hükümet kararnamesi gelirse, katiyen tereddüt etmeyin, beni uyandırın, imzalayayım' demişlerdi. Bundan çıkardığım mana şuydu: Sıkıyönetimin bir an önce uygulamaya gitmesini istiyordu, belki de bunu sağlamak için çalışmıştı, bana bu izlenimi verdi.»

«Peki olaya koyduğu teşhis?»

«Olayların teşhisinde şayet belirli bir gözlükle bakılırsa, ideolojik bir gözlük olabilir veya bir politik partinin ortaya koyduğu bir sistem vardır ya, onun da gözlüğü.»

«Ama, Köşk daima tarafsız gözlükle baktığı için.»

«O gözlüklerle bakılmadığı için Türkiye içerden ve dışardan özel taarruzla karşı karşıya kalmaktadır...»

Korutürk, olayların genişlemeye yüz tuttuğu saatlerden başlayarak sıkıyönetimin ilan edilmesini istemişti.

18

MİLLET MECLİSİNDE BİRİNCİ SAHNE
«Tutanaklardan»

«...BAŞKAN CAHİT KARAKAŞ — Gündemimize göre, 13 ilde sıkıyönetim ilan edilmesine ilişkin, Bakanlar Kurulu Kararının Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulmasını isteyen Başbakanlık tezkeresini okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına: Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni, temel hakları ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin kesin belirtilerinin ortaya çıkması üzerine Adana, Ankara, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Sıvas ve Urfa illerinde 26 Aralık 1978 günü saat 7.00'den başlamak üzere 2 ay süre ile Sıkıyönetim ilanı, Bakanlar Kurulunun 26.12.1978 günlü toplantısında kararlaştırılmıştır.

Durumun Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunulmasını saygı ile arz ederim.

Bülent Ecevit
Başbakan

BAŞKAN — Okunmuş bulunan Hükümet tezkeresinin, Hükümetçe izahatından sonra Millet Meclisi İçtüzüğünün 73'ncü maddesine göre müzakere açacağım.

Tezkere üzerinde hükümet adına izahatta bulunmak isteyen var mı efendim?..

İÇİŞLERİ BAKANI İRFAN ÖZAYDINLI (Balıkesir Milletvekili) — Söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Sayın İçişleri Bakanı, buyurun efendim (AP sıralarından gürültüler, «İstifa, istifa» sesleri).

GÜNGÖR HUN (AP Sakarya Milletvekili) — İstifa et, istifa et (AP ve CHP sıralarından ayağa kalkmalar, şiddetli gürültüler).

BAŞKAN — Sayın Bakan... Sayın Bakan, bir dakikanızı rica edeyim.

Sayın milletvekilleri... Sayın milletvekilleri, lütfen... (AP sıralarından şiddetli gürültüler; «İstifa et» sesleri).

BAŞKAN — Sayın milletvekilleri, sayın senatörler... Sayın üyeler... (Şiddetli gürültüler.) Sayın üyeler... Sayın senatörler, sayın milletvekilleri... (Şiddetli gürültüler, AP ve CHP sıraları arasında toplanmalar karşılıklı sataşmalar).

Senato ve Meclis İdare Amirlerini göreve davet ediyorum... Senato ve Meclis İdare Amirlerini göreve davet ediyorum.

Sayın üyeler, lütfen yerlerinize oturunuz... Sayın üyeler, lütfen yerlerinize oturunuz.

DOĞAN GÜNEŞ (İstanbul Milletvekili) — Sayın Başkan, dışarıda yaygın olan anarşiyi Meclise getirdi bu adamlar.

BAŞKAN — Sayın üyeler, lütfen yerlerinize oturunuz.

Millet Meclisinin ve Cumhuriyet Senatosu'nun Sayın İdare Amirlerini göreve davet ediyorum (Şiddetli gürültüler, AP ve MHP sıralarından sıra kapaklarına vurmalar).

HÜSEYİN KALELİ (CHP Konya Milletvekili) — Sayın Başkan, atlara ve itlere sahip olun, boşandılar.

BAŞKAN — Sayın Erdoğan Adalı.. Sayın İstanbul Senatörü Erdoğan Adalı, lütfen yerinize oturunuz.

ERDOĞAN ADALI (AP C. Senatosu İstanbul Üyesi) — Sayın Bakan, istifa et.

BAŞKAN — Lütfen yerinize oturunuz (Şiddetli gürültüler).

BAŞKAN — Sayın Adalı... Sayın Adalı, lütfen yerinize oturunuz...

ERDOĞAN ADALI (C. Senatosu İstanbul Üyesi) — (Ayağa kalkıp, sıra kapaklarına vurarak) Sayın Bakan, istifa et, istifa.

BAŞKAN — Sayın Erdoğan Adalı, hareketleri başlatıyorsunuz, lütfen yerinize oturunuz.

Mecliste müzakerelerin yapılmasını engelleyenler susturulur (AP ve CHP sıralarında bazı üyelerin ayağa kalkmaları, sıra kapaklarına vurmalar, gürültüler).

NAZIM BAŞ (AP İçel Milletvekili) — (Sıra kapaklarına vurarak) İstifa etsin istifa (AP sıralarından gürültüler).

BAŞKAN — Sayın Nazım Baş, lütfen sıralara vurmayı-

nız... İçel Milletvekili Sayın Nazım Baş sıralara vurmayınız lütfen (AP sıralarından gürültüler, sıra kapaklarına vurmalar).

Meclisi tatil etmemi istiyorsanız... (AP sıralarından gürültüler).

Sayın üyeler... Sayın üyeler... Sayın grup yöneticileri, lütfen gruplarınızı sükûnete davet ediniz (AP sıralarından gürültüler)

Sayın grup yöneticileri... (Gürültüler.) Sayın üyeler, lütfen yerlerinize oturunuz.

Bu şekilde Meclis müzakerelerine devam edilmeye imkân kalmayacaktır (Gürültüler).

Sayın üyeler, birleşime yarım saat ara veriyorum...»

Meclisteki kargaşayı, gerilimi bu tutanak kadar kimse canlı aktaramazdı.

13

MİLLET MECLİSİNDE İKİNCİ SAHNE
«Tutanaklardan : 1 yılda 800 ölü»

TBMM Başkanı Cahit Karakaş, saat 16.10'da oturumu yeniden açtığında, heyecan bastırılmış, parlamenterler yerlerini almışlardı.

İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı, kürsüdeydi. bu emekli orgeneral ıstırabını damla damla sözcükleriyle Millet Meclisine akıtarak konuşuyor, «Sözlerime —birkaç saat önce geldiğim— Kahramanmaraş olaylarıyla başlamak istiyorum» diyordu.

Olayların o denli etkisi altında kalmıştı ki, Millet Meclisi kürsüsünde sorumlu bakanı değil, sanki olaylara tanık olan, olayların dehşeti karşısında âdeta paniğe kapılan birini dinliyorduk. Özaydınlı'nın açıklamaları tarihi «facia»yı derli toplu anlatan nitelikteydi:

«...Kahramanmaraş ilimiz, hassas olan illerimizden birisidir. Bunun içindir ki, *Nisan ayından bu yana Kahramanmaraş gibi hassas olan illerimizde toplumsal olayların oluşturulmasına, silahlı eylem içinde bulunanlar büyük çaba göstermektedirler.* Nitekim, paket bombaların Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesiyle Malatya iline gönderildiği; Malatya'da, adını burada rahmetle andığım merhum Hamit Fendoğlu ve yakınlarının ölümüyle sonuçlanan Malatya olayı, Sıvas olayı, Elazığ olayı ve nihayet tüm ulusumuzu eleme gark eden Kahramanmaraş olayı nedenleri üzerinde hiçbir parti çıkarı düşünmeden eğilmek zorundayız. Bu, ulusal birliğimiz bakımından kaçınılmaz bir görevdir; bunun ötesinde bir vatan borcudur.

Saygıdeğer üyeler, yüksek müsaadelerinizle Kahramanmaraş olaylarının içinde tüm acı ve dehşet verici du-

rumları yaşamış ve görmüş bir arkadaşınız olarak dile getirmeye çalışacağım.

Kahramanmaraş'ın genel toplum yapısını göz önüne serdiğimizde görürüz ki; senelerce beraberce, kardeşçe vatanları için kahramanca tüm olanaksızlıklara rağmen omuz omza beraberce savaş vermiş ve illerinin adını «Kahramanmaraş» olarak tarihe geçirmiş bu ilimizde, bugün toplumda elem verici bir durum hasıl olmuştur.

23 Aralıkta meydana gelen feci ve elem verici olayların birkaç gün gerisine gittiğimizde şunları görürüz :

19 Aralık 1978 günü bir sinemaya tahrip gücü az ve fakat panik yaratacak bir patlayıcı madde atılıyor, suçlusu hemen yakalanıyor, adalete teslim ediliyor ve halen de tutuklu bulunmaktadır.

22 Aralık 1978 günü Endüstri Meslek Lisesi öğretmenlerinden 2 öğretmen evlerine giderken vurularak öldürülüyor. Ertesi gün yani 22 Aralık Cuma günü, cenaze merasimi için aşırı sol fraksiyonların tahriki ile topluluk Devlet Hastanesinde toplanıyor ve camiye doğru yürüyüşe geçiriliyor. Burada Kahramanmaraş için gerçekten üzüntü veren aşırı sol fraksiyonların sloganları atılıyor. Camiye yaklaşıldığında Sünni vatandaşlar camide namaz kılınmasını, cenazenin camiye sokulmasını önlemek üzere büyük bir topluluk oluşturuyor. Çatışmayı önlemek için cenaze tekrar Devlet Hastanesine nakledildiyor. Fakat cami önünde oluşan topluluk şehir merkezine doğru yürüyerek Alevi yurttaşların işyerlerinin camlarını ve işyerlerinin eşyalarını dışarıya çıkararak tahrip ediyorlar. Bu arada Cumhuriyet Halk Partisi il binası da tahrip edilenler arasındadır.

Bu olaylı günün gecesinde hemen tümüyle bir tarafın yerleştiği iki mahallenin, ki bunlar Yörükselim Mahallesi ile Mağaralı Mahallesinin bitişiğinde bulunan bir yerde, yörece iyi tanınmayan ve evvelce katil zanlısı olarak yatmış ve çıkmış bulunan bir kişi tarafından 3 Sünni vatandaşımız vurularak öldürülüyor.

İşte olaylar, 23 Aralık olayları bundan sonra daha büyük boyutlara ulaşarak devam ediyor. 23 Aralık sabahı bu 3 Sünni vatandaşın cenazesini almak ve yakınları tarafından orada yaralıları görmek üzere gelen topluluk, birdenbire çoğalıyor.

Biraz evvel arz ettiğim gibi, bu iki mahalle, Yörükselim Mahallesi tümüyle Alevi yurttaşlarımızın yaşadığı bir bölge. Mağaralı Mahallesi ise tamamen Sünni vatandaşlarımızın yaşadığı bir bölge. Âdeta birbirleriyle kırgın ve kızgın bir durumdadırlar. Böyle bir olayın burada olması, Devlet Hastanesinin de bu hududa yakın bulunması dolayısıyla yurttaşlar orada toplu halde bulunurken ufak bir tahrikle galeyan haline geliyorlar ve karşı tarafa, Yörükselim Mahallesine doğru bir harekete geçmek üzere iken, karşı taraftan maalesef ateş ediliyor. Orada birkaç kişi öldükten sonra olaylar daha büyüyor ve bu olayların büyümesi sonunda orada evvelce hazırlık durumunda bulunan askeri birliklerimiz derhal harekete geçiyorlar, önlemek istiyorlar; fakat önleme oldukça zor oluyor; çünkü silahlar konuşmaya başlamıştır.

İşte o andan itibaren, Silahlı Kuvvet birlikleri ve Güvenlik Kuvvetleri olayla meşgul iken, mahallelerin diğer yörelerinde Sünni vatandaşlarımızın çoğunlukta ve Alevi yurttaşlarımızın azınlıkta tek tek bulunduğu yerlerde Müslümanlıkla, Türklükle asla kabili telif olmayan çok üzücü olaylar cereyan ediyor. Bu üzücü olayların sonunda, biraz evvel almış olduğum rapora göre, ölü sayısı 97'ye çıkıyor.

Bu olayların ve Sayın Başbakanımızın direktifi üzerine Kahramanmaraş'a, Jandarma Genel Komutanlığına gittiğimizde ve gece oraya vasıl olduktan sonra, komutanlarla ve gerekli ilgililerle yaptığımız temaslardan sonra, öncelikle Hastaneyi ve diğer mahalleleri de dolaşmış vaziyetteyim. Gördüğüm manzara korkunçtur.

Hiç savunmasız olan yerlerdeki yurttaşlarımız, erkek-kadın dinlemeden; babasının önünde, annesinin önünde, 3,5 yaşında hatta bebek yaşta olan çocuklar dahi katledilmiş, öldürülmüş; bu yetmiyormuş gibi bir de cenazeleri içeride iken evleri yakılmıştır. Bunun da dışında, sokaklarda âdeta sıra sıra cesetler av tüfeği ile kurşunlanmış olarak, vurulmuş olarak bulunmaktadır.

Bunun da ötesinde, hastaneye gittiğimiz zaman yetkililerden dinlediğimizde daha feci olaylarla karşılaşıyoruz. O da şudur :

Daha hamile, doğum yapmak üzere bulunan kadınlar da evlerinde vurulmuş, yaralı olarak getirilmiş; ne annesi kurtulabilmiş, ne de bebeği kurtulabilmiştir.

Ertesi gün (Sadece oradaki toplumun durumunu bildirmek için arz ediyorum), yetkili subaylarımız, ki Albayımız orayı gezerken 9 ila 10 yaşındaki bir çocuk şu ifadeyi kullanıyor; diyor ki : 'Subay amca, şurada iki gâvur var, birini öldürdük; ama bir tanesi kaçtı, onu vuramadık.

Düşününüz ki, *bir toplumda bu kadar hınç, bu kadar nefret nasıl meydana gelmiştir, nasıl oluşturulmuştur? Bu, ne bir yürüyüş sonundadır, ne bir kısa sürelik bir durumdur; senelerin birikimidir.* Şimdi bu acıyı hep beraber —oradan gelmiş bir arkadaşınız olarak, içi ağlayarak, sızlayarak sizlerin vicdanlarınıza hitap ediyorum— bu yarayı hep beraber durdurmak zorundayız. Oradaki yurttaşlarımızın fazla kan akıtmasına, diğer yerlere sirayet etmesine mani olmak mecburiyetindeyiz. İşte bunun içindir ki, diğer yörelerimizde hassas olan ve her geçen gün tırmanış gösteteren, her geçen gün terörün ve şiddetin ileri bir safhaya ulaştığı bir dönemde, Anayasamızın 124'ncü maddesi gereğince oluşan şartları sizlere bildirmek üzere huzurunuza gelmiş bulunuyorum.

O gerekçeyi ifade etmeden önce, şunu belirtmek isterim : Oraya gittiğimiz andan itibaren, Silahlı Kuvvetlerimizden celbedilen; Kayseri'den Havadan İndirme Birliğimizle Gaziantep'ten, İslahiye'den, Nevşehir'den ve —tüm adet olarak 3000 civarında— Silahlı Kuvvetlerimizden ve Jandarma Komando Birliklerimizden alınan birliklerle önlemler alınmıştır.

Ama şunu da ifade etmek isterim ki; alınan tüm önlemlere rağmen yangın çıkarılmaktadır. *Fakat, devlet kuruluşları öyle bölünmüş ki,* Belediyenin itfaiyesini oraya göndermek mümkün değildir. Gece yanında ev yanmaktadır; itfaiyeye gittiğim ve 'Niçin gitmiyorsunuz?' dediğim zaman, 'Ateş ediliyor' demişlerdir; 'İtfaiyenin başına geçeceğim, buyurunuz gidiyoruz' dediğim zaman, gene direnmişlerdir. Bunun üzerine asker kullanarak, askerle beraber yangın söndürmeye gitmişizdir. Hangi yangını söndürüyoruz? İçeride cesetlerin bulunduğu bir yangını söndürüyoruz. Hangi yangını söndürüyoruz? Vatandaşımızın, tırnağından, kemiğinden artırdığı paralarla evini barkını kurduğu evi kurtarmak için gidiyoruz; söndürüyoruz. Böyle acı, böyle feci durumlardan gelmiş oluyorum.

Arkadaşınız olarak, sizlerin ıstırabını bilerek ve içtenlikle tekrar ediyorum : Bu olaylara son vermek zorundayız. Nitekim, Silahlı Kuvvetlerimiz almış olduğu önlemlerle bir dereceye kadar önlemeye çalışmıştır. Ama 24 Aralıkta olaylar, yine gençliğin toplumuyla askere dahi silah atacak duruma gelmiştir; onun üzerine, yine havaya silah atılmak suretiyle 1500'e yakın topluluk dağıtılmış, sokağa çıkma yasağı böylelikle sağlanabilmiştir.

Şimdi Kahramanmaraş'da sükûn vardır, ancak, ıstıraplar sonsuzdur. Meydana gelen ölüm olayları, 97 olan ölüm olaylarından çoğunluğu gir grubu, azınlığı bir grubu... Bu bir değer taşımaz, ama ortada ölüm vardır. Bunun çaresini bulmak zorundayız; hep beraber bulacağız, önlemlerimizi olayların derinliklerine inerek, hep beraber, hiçbir görüş görmeden bunların kökenine inerek halletmek zorundayız. Biraz evvel de söylediğim gibi, işte bu bizlerin, hepimizin vatan borcudur.

Saygıdeğer üyeler, biraz önce olayları, acı ve elem verici durumu içtenlikle duyarak sizlere arz etmeye çalıştım. *Tüm silahlı eylemlerin amacı, toplumsal olaylarla yurdumuza korku ve terörü yaygınlaştırmak, devlet güçlerini zaafa uğratmak amacını gütmektedir. Bu yıl içerisinde meydana gelen olaylarda, İstanbul, Ankara, Adana, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kars, Malatya, Sıvas, Urfa illerinde 800 ölüm olayından 659'u bu illerimizde olmuştur ve yurttaşlarımız hayatlarını kaybetmişlerdir;* burada huzurunuzda rahmetle anarım. Bu da göstermektedir ki; şiddet ve terör olayları Anayasamızın 124'ncü maddesinde sıkıyönetim ilanını gerektiren, *Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni temel hakları ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik şiddet hareketlerinin kesin belirtilerini ortaya çıkarmış bulunmaktadır.*

Bu nedenle, anayasal bir kuruluş olan sıkıyönetimin ilanı da zorunlu bulunmaktadır...»

20

MİLLET MECLİSİNDE ÜÇÜNCÜ SAHNE

«Tutanaklardan: Muhalefete göre, bir yılda ölü sayısı 1141»

AP sözcüsü Ömer Ucuzal, Kahramanmaraş'la birlikte ülkedeki anarşiyi irdeleyen bir konuşma yapmaya girişti, hükümetin bir yılda vardığı noktaya işaret etmeye çalışırken CHP sıralarından konuşması sürekli kesilmeye başlandı.

CHP Grup Başkan Vekili Hayrettin Uysal, Ucuzal'a «ucuz adam, ucuz adam» diye bağırıyordu, Ucuzal «Utanın, kan deryası haline getirdiniz bu memleketi» diye karşılık veriyordu. Bu gürültüler arasında sesini duyurmayı başaran Ucuzal, sonunda hükümetin bir yıllık görevi sırasında «5550 olay olduğunu, 1141 kişinin öldüğünü» söyledi:

«...İçişlerinin başındaki kişi, hâlâ 800 ölü var diyor» diye gerçeklerin küçültülmeye çalışıldığını vurgulamaya çalışıyordu.

Ömer Ucuzal, AP genel merkezinin hazırladığı istatistikleri okuyordu:

«...Bombalı silahlı saldırı 304, bombalı saldırı 118, silahlı saldırı 186. Güvenlik kuvvetlerine saldırı 1186, yaralı güvenlik mensubu 37, öğrenci çatışması 912, ölen öğrenci 69, soygun 445...»

CHP milletvekillerinin tepkisiyle karşılanıyordu konuşma ama sürdürüyordu Ucuzal:

«...Milli hudutlarımızı aşarak vatan parçamız Hakkâri ilimize giren yabancı uyruklu ve silahlı aşiret topluluklarının, günlerce Hükümetin gözü önünde karşılıklı çarpışmaları milletten saklanarak «hudut hadiseleri» diye tevil ve tahrif ediliyor (Gürültüler).

Elazığ olayları, Gaziantep olayları, Sıvas olayları; tekrar vahamet kesbeden Elazığ olayları yanında saymakla bitiremeyeceğimiz ve nice vatandaşlarımızın hayatına ve servetine mal olan, milli birlik ve beraberliğimizi bozan hareketler karşısında neredesiniz siz ey 'Hükümetiz' diyen topluluk?..

Hâlâ, 10 gün evvel el açmaya gittiği İskandinav ülkelerinde, komünist partisinin kurulmasına burada müsamaha göstereceğini söyleyen kişilerle bu mesele halledilemez.

Eğer, bu Hükümet 10 gün evvel bu kararı yüce huzurunuza getirmiş olsaydı, Kahramanmaraş'ta yüzlerce vatandaş ölmez, binlerce vatandaş yaralanmaz, milletin malı, devletin malı tahrip edilmezdi.

Kahramanmaraş'ta günlerce atılan mermiler, patlatılan bombalar, bu mermileri patlatan silahlar Kahramanmaraş'a ne zaman, nereden, nasıl geldi, nasıl depolandı? (CHP sıralarından «Siz biliyorsunuz» sesleri) Bu silahlar ve bu mermiler gelirken 'yansız önlem tedbirleri' lafını söyleyen bu Hükümet nerede idi? Bu 'yansız etkin önlem' edebiyatının sahibi Hükümet, bu silahlar patlayıp, bunca canlara kıyıldıktan, bir şehir maddi ve manevi bütün varlığı ile tahrip olduktan sonra dahi uykuda olacak ki, hadiselerin oluşunu televizyondan millete naklederken dahi, ömrü boyunca sürdürdüğü sistemden ayrılmamış; tarafsız olamamış, mesuliyetini idrak edememiş olmalı ki, bu hadisede dahi bir hükümet başına yakışmayan tavır ve eda içerisinde olayları dile getirip, yalan yanlış, bölücülüğe ve tahrikçiliğe çekinmeden devam etmiş. Dilimizde ve sözlüğümüzde bulunmayan tabirlerle konuşmasında 'soykırım' gibi, başkasına ait terimlerle, milletimize hitap etmiştir.

Siz, mesuliyet yerinde oturanlar, kendi sözünüzle siz, 1141 defa, geçen 355 günde müstafi durumuna düştünüz. Siz değil miydiniz bir yıl evvel bu kürsüden söyleyen; *'Bir kişinin öldürüldüğü ülkede hükümetler istifa eder' diyen. Siz neden 1141 kişi öldü de hâlâ istifa etmiyorsunuz?..*

Tekrar söylüyoruz, ister istifa edin ister etmeyin; ama buraya getirdiğiniz bu 'Sıkıyönetim' kararı, sizin iflasınızın, sizin istifanızın alametidir.

Size söylüyoruz; bırakın bu milletin yakasını, çekilip gidin artık, yeter...

Adalet Partisi Grupları olarak, kanuni tedbirlerin alın-

ması ve uygulanması yolundaki aylardan beri süregeldiğimiz gayret ve çabalara sadık kalarak, getirilen bu sıkıyönetim tedbirine 'Evet' diyeceğiz.

Değerli parlamenterler, 'Evet'imiz, bu Hükümete olan güvenden değil; 'Evet'imiz, sıkıyönetimi uygulayacak, Cumhuriyete sadık kalmış, milli bütünlüğe sadık kalmış, Atatürk ilkelerine sadık kalmış Büyük Ordumuza olan sadakatimizdendir, itimadımızdandır.

Tekrar ediyoruz: Hükümet sıkıyönetimi sulandırmasın, saptırmasın, saptırma gayretine de girmesin. Bu görev milletin ve memleketin kurtuluşu için son çare ve son ümittir. Hükümet bu ümidi kendi umuduna çevirmesin, benzetmesin ve kafasına iyi koysun...»

21

MİLLET MECLİSİNDE DÖRDÜNCÜ SAHNE
«Tutanaklardan : Türkiye'de bu ortam bir günde oluşmadı»

Kürsüde Başbakan Ecevit.

Sıkıyönetimlere karşı çıkmış bir parti önderi.

Şimdi Başbakan. Sıkıyönetim istemiyle daha önceki direniş arasındaki tersliği anlatacak, ayrıca Kahramanmaraş olaylarına koyduğu «teşhisi» açıklayacak.

Durum bu.

İşte, «teşhisi» söylüyor Başbakan :

«...Asıl önemli olan Kahramanmaraş'taki acı olayın bu ayrıntıları değil; asıl önemli olan, Türkiye'de böyle bir olayın çıkabileceği ortamın oluşmuş olmasıdır. *Bu ortam bir günde oluşmamıştır, bu ortam bir yılda oluşmamıştır; bu ortam, yıllarca Türkiye'de mezhep ayrılıkları körüklenerek, yıllarca düşünce ayrılıkları düşmanlığa dönüştürülerek oluşturulmuştur.*

Bu ortam, binlerce gencin yıllardır yüreklerinde kinle, ellerinde silahla, kafalarında bağnazlıkla yetiştirilmiş olmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye bu ortama, devlet güçlerini beğenmeyip de devleti korumak üzere, devlet güçlerinin üstünde başka güçler yetiştirme heveslerinin, bu yolda yıllar süren çabaların. girişimlerin sonucu olarak ulaşmıştır.

Üstelik ülkemizde halkın inancı, demokrasiye bağlılığıyla, demokrasinin yaşamasına karşın belli çevreler demokrasinin kurallarında anlaşamamışlardır. Türkiye biraz da o yüzden, bu ortama ulaşmıştır. Demokrasi kurallarının başında birbirinin düşüncesine ve inancına saygı gelir. Oysa yıllarca bu memlekette beğenilmeyen düşüncelerin sahiplerini vurma talimleri yaptırılmıştır.

Demokraside düşünce özgürlüğü sınırlanmaz, ama ey-

lem özgürlüğü sınırlanır. Oysa, Türkiye'de yıllarca düşünce özgürlüğü sınırlanmak istenmiş ama, eylem özgürlüğü, bazı kimselere, alabildiğine genişletilmiştir.

Gerçekten Kahramanmaraş olaylarını, özünde bir mezhep ayrılığından doğmuş bir olay gibi göstermek yanlıştır. *Bu, aslında başka kavgaların, başka çıkarların kılıfıdır.* Kim, kimler tarih boyunca Türk Ulusunun, Türk Devletinin birliğini bozmak istemişlerse; aramıza mezhep ayrılığı sokmaya çalışmışlardır; ama bu gerçek olmayan bir ayrılıktır, suni bir ayrılıktır...»

Sonra, sıkıyönetim istemini savundu:

«...Böyle durumlar için, bu boyutlara varan olaylar için, demokratik hukuk devletinin elindeki etkin araçlardan biri, yine demokratik hukuk devleti kuralları içinde kullanılmak koşuluyla sıkıyönetimdir (AP sıralarından gürültüler).

Hükümetimiz belli koşullar oluşmadan önce, devletin gücü yettiği kadar sivil güçlerince önlenmesi gereken eylemler, vurkaç eylemleri, şurada burada gençlerin birbiriyle çatışması karşısında Silahlı Kuvvetleri böyle bir göreve çağırmayı düşünmedi, ama belli koşullar oluşuncaya kadar sıkıyönetime başvurmak ne kadar yanlış olursa, o koşullar oluştuktan sonra başvurmamak da o kadar yanlış olurdu. Bu düşünceyledir ki Hükümetimiz, huzurunuza sıkıyönetim kararıyla gelmiş bulunuyor...»

Ve sonra :

Üye sayısı : 634 - oy verenler : 539 - kabul edenler : 536 - reddedenler : 1 (Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz) - çekimserler : 1 (Metin Toker) - oya katılmayanlar : 91 - açık üyelikler : 4

On üç ilde sıkıyönetim TBMM'ce kabul edildi.

Böylece :

Türkiye ve Türk demokrasisi yeni bir sürece giriyordu.

AP sözcüsünün «...milletin ve memleketin kurtuluşu için son çare ve son ümit...» olarak nitelediği sıkıyönetim sürüp gidecek, sıkıyönetim altındaki ülke —hep böyle geliyordu— AP azınlık hükümetinin işbaşında olduğu günlerde, 12 Eylül 1980'de ordu müdahalesiyle askeri yönetime girecekti.

26 Aralık 1978'de başlayan dönemde anarşi, terör, bölücülük olaylarında —12 Eylüle değin— sıkıyönetim başarısızlığının nedenleri bir gün araştırılacak, en azından 1980'e değin bu olayların grafiğinde niçin düşme olmadığı sorusuna yanıtlar aranacaktı. Sivil - asker her kesim, üzerine düşen görevi ne ölçüde yapmıştı, yapmamışsa nedenleri nelerdi?

Bu ve benzeri sorulara yeterli yanıtlar bulunması zorunluydu.

Bu sorulara bulunacak yeterli yanıtlar, yapılacak araştırmalardan çıkacak sonuçlar 12 Eylül 1980 öncesinin ve 12 Eylülün oluşmalarına, olgularına, öğelerine ışık tutacaktı.

Her kimde bu soruları yanıtlayacak belge varsa, araştırmaları aydınlatacak bilgi bulunuyorsa, bunları açıklaması bir görevdi. O zaman Türkiye, «tek yanlı» suçlamalardan çıkacak, sorumluluklar paylaşılacak, her şey yerli yerine oturacaktı.

Hiç değilse elli yıla yakın bir süredir alışageldiğimiz, gelenekleştirdiğimiz bir süreçten kurtulabilirdik bu yoldan.

Sorumluluklarda herkesin payını yerine oturtabiliriz.

Bir ülkede hiç kimsenin, hiçbir kesimin gücü ne olursa olsun sorumluluğunu örtemeyeceğini kanıtlayabiliriz.

Gerçek demokrasiye varabilmek için elimizdeki anahtar budur.

22

VE... 429 GÜN SONRA

...Ve tam 429 gün süren Cumhuriyet tarihinin en büyük duruşmalarından biri olan «Kahramanmaraş Toplumsal Olayları Davası» dün kararların açıklanmasıyla sonuçlandı. Günlerce süren ve bir iç savaşa dönüşerek 111 yurttaşımızın ölümüyle sonuçlanan olayın sanıklarından 37'si Adana Sıkıyönetim 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nce ölüm cezasına çarptırıldı. Ancak mahkeme idam mahkûmlarından 14'ünün cezasını ömür boyu birinin cezasını ise 20 yıl hapse çevirdi. Bunaltıcı bir sıcak altında. Adana Kapalı Spor Salonu'nu dolduran sanıklar kararı «Ölüm sessizliği» içinde dinlerken, içlerinden biri bayıldı, bir diğeri ise mahkeme heyeti aleyhine gösteri yaptığı için salondan çıkarıldı.

Bu arada olayın bir numaralı sanığı Ökkeş Kenger beraat ederken 301 kişi de 5-24 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırıldı. 109'u idam talebiyle yargılanan 411 sanık ise beraat etti.

Mahkeme, Ülkücü Gençlik Derneği Kahramanmaraş Şubeleri'nin kapatılması yolundaki istemi reddetti. Mahkeme, sanıklarla adı geçen kuruluşlar arasında bir ilişki kurulduğuna dair yeterli delil elde edilemediğini gerekçe olarak gösterdi. Bu arada 22 kişinin idam kararını okuyan Deniz Hâkim Yarbay Gürsel Akbatur'un kalemini kırmadığı görüldü.

Duruşma öncesi özellikle dava sanıklarının mahkeme salonuna getirileceği güzergâh üzerinde bulunan Köprü Köyü, Kışla Caddesi, Girne Bulvarı, Müze Kavşağı çevresinde çok sıkı güvenlik önlemleri alındığı görüldü. Kentin çeşitli yerlerinde sırtlarında sahra telsizleri ile askerler devriye gezerken, askeri cezaevinden peşpeşe gelen askeri araçlar sanıkları Adana Kapalı Spor Salonu'na getiriyordu...

Tam 429 günden beri haklarında verilecek kararı bekleyen sanıklar sabah saat 07.00 sıralarında topluca mahkeme salonuna alındılar. Sanıklardan birçoğunun çok heyecanlı olduğu, heyecandan âdeta yerlerinde oturamaz halde bulunduğu görülüyordu. Genç, yaşlı, kadın, erkek hepsi birazdan mahkeme heyeti başkanının dudaklarından çıkacak kararları beklerken saat 08.00'de kararların okunmasına başlandı. Salonda çıt çıkmıyor, daha önceden «Numaralanmış» sanıklar, sıranın bir an önce kendilerine gelmesini bekliyorlardı.

Başkan Hava Pilot Albay Nizammetin Akal, üyeler Deniz Hâkim Yarbay Gürsel Akbatur, Hâkim Kıdemli Binbaşı Kerim Günay'dan oluşan mahkeme heyeti duruşmayı açtı. İddia makamını Önyüzbaşı Özcan Özkan'ın temsil ettiği duruşmayı açarken konuşan mahkeme heyeti başkanı Albay Nizamettin Akal, kararların gerekçeli olarak okunması halinde duruşmanın 8 saat süreceğini, bu nedenle sadece sanıklara verilen cezanın süresi ile yasa maddesinin okunacağını belirtirken, salonda heyecan son haddini bulmuştu. Özellikle iddianamede idamları istenen 275 sanıktan salonda hazır bulunan 267'si kararları bir an önce bekleyenler arasında başı çekiyordu.

Bunaltıcı bir sıcağın hüküm sürdüğü Adana Kapalı Spor Salonu'nu dolduran sanıklar kararların okunmaya başlanmasıyla birlikte ayağa kalktılar. Deniz Hâkim Yarbay Gürsel Akbatur kararları okumaya başladı. Bir numaralı sanık Ökkeş Kenger için «Beraat» kararı okununca salondakiler arasında bir sürpriz havası esti. İdamı istenen sanığın beraati, diğerlerini de umutlandırmıştı. Yarbay Gürsel Akbatur'un kararları okuması sürerken salondan çıt çıkmıyordu. Ta ki, 170 no'lu sanık Şaban Denizdolduran'ın kararı okununcaya kadar...

«Ölüm» cezasına çarptırıldığını öğrenen 29 yaşındaki Şaban Denizdolduran birden salondaki genel sessizliği yıldırım hızıyla bozarak küfretmeye «Komünist Mahkeme» diye bağırmaya başladı. Daha sonra çevresindeki sanıklardan da sesler yükselmeye başladı. Görevli erler, gürültü yapanları salon dışına çıkarttıktan sonra kararların okunması sürdürüldü.

İddianamede hakkında «İdam» cezası istenen 35 yaşındaki Sümerbank işçisi Ömer Kaval, hakkında ölüm ceza-

sı verildiğini duyunca sapsarı kesildi ve olduğu yere yığılıverdi. Ömer Kaval, yetişen jandarmalar tarafından dışarı çıkarıldı. Ömer Kaval, cezasının «Müebbet hapse» çevrildiğini kendine geldikten sonra öğrendi ve derin bir «Oh» çekti.

Hâkim Yarbay Gürsel Akbatur'un kararları okuması tam 3 saat 25 dakika sürdü. Bu süre içinde ayakta bekleyen sanıklar isimleri ve verilen cezaları okundukça sessiz bir şekilde, başlarını öne eğiyorlar, bazıları ise bunaltıcı sıcaktan biraz olsun serinlemek için mendillerini yelpaze gibi kullanıyorlardı. Bu arada idam beklerken «Beraat edenlerin» gizleyemedikleri sevinçleri ise hemen göze çarpıyordu.

Kahramanmaraş toplumsal olayları davasının 1 numaralı sanığı Ökkeş Kenger'in idam istemiyle yargılanırken beraat etmesinden sonra avukatları «Karar doğaldır. Adalet yerini buldu» derken müdahil avukatları ise «Ökkeş Kenger suçludur ama delil yetersizliğinden beraat etti» dediler.

19 Aralık 1978 günü «Güneş ne zaman doğacak» adlı filmin oynatıldığı Çiçek Sinemasına patlayıcı madde atarak olayları başlattığı iddiasıyla tutuklanan ve yargılanan Ökkeş Kenger beraat kararını duyunca sevindi.

Avukatları MHP Adana Merkez İlçe Başkanı Nuri Ademoğlu ve MHP Adana Merkez İlçe eski başkanı Hülagü Balcılar, «Ökkeş'in beraat etmesi ile adalet yerini buldu. Sanık olarak gösterilenler suçsuzdur. Asıl olayları yaratan Maocular ve Aydınlıkçılar yakalanamadı» dediler.

Müdahil avukat olarak duruşmaya katılan Nusret Senem, Ali Kalan ve Emin Deya ise «Ökkeş olayları yaratan kişidir. Ancak delil yetersizliğinden kurtuldu» dediler.

23

7'DEN, 8'E

1977 - 1978 - 1979 yıllarında geçen olayları bir kitapta toplamayı amaçlamıştık.

Demokrasi tarihimizin bu önemli yıllarını yazarken saptadığımız planın geçersizliğini gördük. Kısa bölümlerle geçmeyi düşündüğümüz kimi olayların öylesine geniş, yazılmadan geçilemeyecek öylesine önemli ayrıntıları vardı ki...

Bu üç yıl iki kitapta toplandı.

1977-78 yılları Kahramanmaraş olaylarıyla kapandı. 1978'de Ecevit'in AP'den koparak bağımsızlaşan kimi milletvekilleriyle kurduğu CHP ağırlıklı hükümetin ilk aylarının öyküsü 7. kitapta yer aldı.

CHP ağırlıklı hükümetin yaşadığı siyasal olayların öyküsü gelecek kitaba, 8. cilde kaldı.

«Müdahalenin Ayak Sesleri» adıyla, 7. kitabın hemen ardından yayımlanacak olan 8. kitapta Ecevit Hükümetiyle yaşadığımız önemli siyasal olaylar geniş ölçütlerde yer alacak.

7. ve 8. kitaplar birbirini tamamlayacak.

«Demokrasinin Sonbaharı»ndan, «Müdahalenin Ayak Sesleri»ne ulaşacağız.

9. kitapta ise, Ecevit Hükümetinin istifasını, Kasım 1979' da Demirel'in azınlık hükümetini kurduktan sonra gelişen olayları bütün ayrıntılarıyla göreceğiz.

Yakın tarihin en önemli kesiti olan Kasım 1979'dan başlayarak 12 Eylül 1980'e ulaşacağız.

OLAYLAR ERGEÇ AÇIKLANIR!

Hiçbir şey gizli kalmaz. Bugün, yarın üstünü örtersiniz. Onu bunu sustururusunuz. Zaman yerinde saymaz ki! Akar gider... Bir gün gelir yeni insanlar, yeni anlayışlar egemen olur; geçmişteki olaylar bir bir aydınlığa çıkar. O olayların içinde yaşayanlar, o olayların gizli kalması için çırpınanlar bile zamanla değişmişlerdir; o günlerde anlamadıkları anlamazlıktan geldikleri olayları zamanın uzaklığında daha başka bir gözle görürler, algılarlar...

Hep yinelenen bir şey bu! Ama bu yinelemelerden ders almayı bilmiyoruz... Arkadaşımız Cüneyt Arcayürek'in "Açıklıyor - 6"sını okurken bu tür düşüncelere dalıp gittim. Arcayürek'in yakın tarihimizin ilginç olaylarını sergileyen anı ve gözlemlerinden daha önce de söz etmiştim. Bir gazeteci olarak 1947'den 1985'e uzanan zaman parçasını bütün yoğunluğuyla yaşamış... Bizler de yaşadık, kimimiz dıştan, kimimiz içten... Arcayürek Ankara'nın göbeğinde, bütün siyasal olayların ortasında yaşadı, duydu, gördü. Kırk yıla yaklaşan bir süre içinde gelip geçen bütün politikacıları, bütün etkin kişileri tanıdı. Bu yüzden altıncı cildinde çıkan bu anılar büyük bir önem taşıyor...

1971-1973 yıllarını kapsıyor: "Çankaya'ya Giden Yol..." Arcayürek'in önceki ciltlerinin adları bile anlamlı: "Demokrasinin İlk Yılları" 1947-51; "Yeni İktidar, Yeni Dönem" 1951 - 54; "Bir İktidar, Bir İhtilal" 1955 - 60; "Yeni Demokrasi, Yeni Arayışlar ' 1960 - 65; "Demirel Dönemi, 12 Mart Darbesi" 1965 - 71 ve şimdi de "Çankaya'ya Giden Yol" 1971 - 73 ...

Yakın bir geçmiş... 1971 · 73 yılları... On iki on üç yıl öncesi. Bir muhtıra verilmiş, işbaşındaki hükümet görevden çekilmiş, Nihat Erim başkanlığında 'beyin kabinesi' kurulmuş, bir buçuk yıl ancak sürmüş sürmemiş, Melen kabinesi, derken Talu... En önemli olay da Cumhurbaşkanlığı seçimi... Orgeneral Gürler'in 200 oyda kalması... Sonunda Korutürk'ün seçilmesi... Bu arada olup-biten arayışlar, çalkantılar, korkular...

"Bu kitap, bu dörtgen içindeki uyumsuzlukların, kabaran isteklerin, savaşımların öyküsüdür. 1960'tan beri hiç eksik olmayan umutsuzlukların öyküsü..." diyor yazar önsözde... Arcayürek, Şubat 1962'de İsmet İnönü'nün bir soruya verdiği şu yanıtı kitabının başlıca teması yapıyor: "Şimdi cevap vereyim, Meclis mi orduya dayanır, ordu mu Meclise dayanır. Bununla bir karşılıklı mesele bulunduğu zannediliyor. Böyle bir mesele yoktur. Ordu, Genelkurmay Başkanı'nın kumandası altındadır. Genelkurmay Başkanı, TBMM'den güvenoyu almış olan meşru hükümetin Başbakanı'nın emrindedir. Vaziyet budur." 1960'tan bu yana süren çıkmazların özetini veriyor yazar, 27 Mayıs, Aydemir'in şubat ve mayıs kalkışmaları, 12 Mart, bu arada iktidara gelip giden sivil liderler, partiler, karışıklıklar, cinayetler, sonra da 12 Eylül... Arcayürek'in kitabını okurken sivil yönetimlerin neden çıkmaza girdikleri, askeri karışmaların neden gündeme geldiğini daha kolaylıkla anlıyoruz.

Arcayürek, şimdiki Başbakan Özal'la ilgili olarak da şunları yazıyor:

"1971 darbesiyle Demirel iktidardan uzaklaştırılırken, Turgut Özal, Devlet Planlama Örgütü'nün başındaydı. Hükümetin ekonomik politikasının uygulanmasında ilk söz sahiplerinden biriydi. 1980'de 12 Eylül Harekâtı gerçekleştiği zaman, iktidarda olan gene Demirel'di. Turgut Özal ise Başbakanlık Müsteşarlığı görevini yürütüyor, Devlet Planlama Örgütü'nü yönetiyordu 1980'de Demirel hükümetinin aldığı ekonomik kararların uygulayıcısı yine Özal'dı. Ekonomik görüşleri Demirel'in bakış açısına eşti. Siyasal açıdan Demirel'den ayrı düşüncelere sahipti. Nitekim MSP'nin İzmir adayı oldu, seçimi yitirdi. 1983'ten beri TC'nin Başbakanı..."

Cüneyt Arcayürek'in kitabı ilginç anlatılarla, önemli belgelerle dolu. İlk kez kamuoyuna sunulan belgeler bunlar... 12 Mart'ta Kuvvet Komutanlarının muhtırasıyla iktidardan ayrılmak zorunda bırakılan; ki 12 Eylül Harekâtı'nda da aynı kişidir yine bu durumda kalan!... Başbakanın, Arcayürek'in ses alma aracına söyledikleri çok ilginç... 12 Mart ve 12 Eylül olayları sonucunda iktidardan ayrılan kişi Arcayürek'e görüşlerini, düşünüşlerini olanca açıklığıyla dökmüş. Ne zaman? 12 Mart sonrasında... O gün bugün düşüncelerinde bir değişme olduğu söylenemez...

Evet, çok ilginç A[illegible]arını inceleyecek olanlar için vazgeçilmez bir kaynak..

Cumhuriyet, 9 Haziran 1985

KİTAP
200
61731
1.490.000 TL
2061 7318

2500 Lira
KDV Dahil 2750 Lira

kapak baskısı pan matbaacılık ankara 12 14 22